" สัพพะทานัง ธัมมะทานัง ชินาติ
การให้ธรรมะเป็นทาน ชนะการให้ทั้งปวง"

(ขุททกนิกาย ธรรมบท–อุทาน)

คำกล่าวมอบหนังสือ ก่อนมอบหนังสือเป็นธรรมทานให้กล่าวดังนี้.-
ตั้งนะโม ๓ จบ

"สุทินนัง วะตะเม ทานัง อาสะวักขะยาวะหัง นิพพานัง โหตุฯ"
"ด้วยธรรมทานอันเลิศดีแล้วของข้าพเจ้านี้
ขอจงมีปัญญาให้ถึงความพ้นทุกข์ ถึงที่สุดแห่งธรรม คือพระนิพพานเทอญฯ"

มนุษย์....เกิดมาทำไม? เล่ม ๑๕
ตอน อรรถกถาธรรมบทแปลจากพระบาลี

โดย ผู้เรียบเรียง สุวัฒน์ สุวัฑฒโน (พิทักษ์วงษ์) ข้าราชการบำนาญ
อดีตข้าราชการพลเรือนดีเด่นครุฑทองคำ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕
จำนวนพิมพ์ ๒,๕๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรม หอสมุดแห่งชาติ
สุวัฒน์ สุวัฑฒโน (พิทักษ์วงษ์)
มนุษย์....เกิดมาทำไม? เล่ม ๑๕ ตอน อรรถกถาธรรมบทแปลจากพระบาลี กองทุนนิธิเผยแผ่พระสัทธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม พุทธศักราช ๒๕๔๖ จำนวน ๔๘๗ หน้า
ISBN 978-974-8230-43-6

จัดพิมพ์เผยแผ่เป็นธรรมทานโดย
กองทุนนิธิเผยแผ่พระสัทธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม พุทธศักราช ๒๕๔๖
ชมรมมนุษย์เกิดมาทำไม?
๓๕๕/๑๑๙๙ หมู่บ้านพัฒนา ซอย ๒ ข. (หลังตลาดสี่มุมเมือง)
ถ.วิภาวดีรังสิต (ซอยพหลโยธิน ๗๗) ตำบลคูคต
อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์ ๐๒-๕๓๖-๖๕๒๒, ๐๘๖-๓๐๖-๘๒๖๙
www.answertolife.ob.tc

พิมพ์ที่
บริษัท พิมพ์สวย จำกัด
๕/๕ ถนนเทศบาลรังสฤษฎ์เหนือ แขวงลาดยาว
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐๒-๙๕๓-๙๖๐๐ โทรสาร ๐๒-๙๕๓-๙๖๐๖

*(**หมายเหตุ** : พิมพ์ด้วยกระดาษถนอมสายตา(Green Read) เพื่อความห่วงใยในสุขภาพต่อท่านผู้อ่าน)*

สารบัญ

หน้า

อารัมภกถา ๑

คำกล่าวบูชาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๙

ธาตุนิธาน ๑๓

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล

ภาคที่ ๑ ยมกวรรควรรณนา

๑. พระจักขุบาลเถระ ๓๑

๒. มัฏฐกุณฑลีมาณพ ๓๗

๓. พระนันทะพระอนุชา ๔๒

๔. นายจุนทะ ฆ่าสุกรเป็นอาชีพ ๔๘

๕. ภิกษุชื่อ จุลกาล-มหากาล ๕๐

๖. ปริพาชกชื่อ สญชัย ๕๔

๗. อุบาสกผู้ตั้งอยู่ในธรรม (ธัมมิกอุบาสก) ๖๙

๘. พระเทวทัต ๗๑

๙. สุมนาเทวี ๗๘

๑๐. ภิกษุสองรูปเรียนธุระสองอย่าง ๗๙

ภาพเรื่องราวของเขาสิเนรุ (เขาพระสุเมรุ) และจักรวาฬ ๘๓

ภาคที่ ๒ อัปปาทวรรควรรณนา

๑. พระนางสามาวดี ๘๔

๒. กุมภโฆสกะ ๙๗

๓. พระจูฬปันถกเถระ ๙๙

๔. ท้าวสักกะ ๑๐๓

๕. พระเมฆิยะเถระ ๑๐๗

๖. ภิกษุหกสิบรูปกับมาติกะมหาอุบาสิกา ๑๐๘

๗. อุกกัณฐิกภิกษุ ๑๑๒

๘. พระจิตตหัตถเถระ ๑๑๓
๙. ภิกษุผู้ปรารภวิปัสสนา ๑๑๗
๑๐. พระปูติคัตตติสสเถระ ๑๒๓
๑๑. นันทโคปาล ๑๒๕
๑๒. พระโสไรยเถระ ๑๒๖
ภาพวัฏฏะสงสาร ๓๑ ภูมิ ๑๓๐

ภาคที่ ๓ ปุปผวรรควรรณนา

๑. ภิกษุห้าร้อย ผู้ขวนขวายในปฐวีธาตุบรรลุอรหัตปฏิสัมภิทา ๑๓๑
๒. พระเถระผู้เจริญสติด้วยการพิจารณาพยับแดดเป็นอารมณ์ ๑๓๒
๓. พระเจ้าวิฑูรฑภะ ๑๓๓
๔. นางปติปูชิกา (นางอันเป็นผู้บูชาสามียิ่งนัก) ๑๔๐
๕. นางวิสาขา ๑๔๒
๖. ปัญหาของพระอานนทเถระ ๑๕๑
๗. พระอินทร์ถวายบิณฑบาตแด่พระมหากัสสปเถระออกนิโรธสมาบัติ ๑๕๓
๘. ปรินิพพานของพระโคธิกเถระ ๑๕๔
๙. บุรุษผู้ถูกพระราชาแย่งภรรยา ๑๕๘
๑๐. อานนทเศรษฐี ๑๖๓
๑๑. โจรผู้ลักทรัพย์ที่ขอดปมไว้ที่ชายผ้า ๑๖๕
๑๒. พระอุทายีเถระ ๑๖๖
๑๓. ภิกษุชาวเมืองปาฐา ๑๖๖
๑๔. สุปปพุทธกุฏฐิ ๑๖๘
๑๕. นายสุมนมาลาการ ๑๗๑
๑๖. พระอุบลวรรณาเถรี ๑๗๔
๑๗. ชัมพุกาชีวก ๑๗๖
๑๘. พระสุธรรมเถระ ๑๘๐
ภาพรายงานความประพฤติของมวลมนุษย์ ๑๘๔

ภาคที่ ๔ บัณฑิตวรรควรรณนา

๑. พระฉันนะกล่าววจีทุจริต ๑๘๕
๒. พระราชากัปปินะกับพระนางอโนชา ๑๘๖
๓. บัณฑิตสามเณร ๑๙๒
๔. พระลกุณฏกภัททิยเถระ ๑๙๘
๕. มารดาของนางกาณา ๒๐๐
๖. เวรัญชพราหมณ์ถูกมารดลใจ ๒๐๓
๗. พระเถระผู้ตั้งอยู่ในธรรม ๒๐๕
๘. การฟังธรรม ๒๐๖
๙. ภิกษุอาคันตุกะ ๒๐๘
๑๐. หมอชีวก ๒๑๐
๑๑. พระมหากัสสปเถระ ละความข้องในตระกูลและปัจจัย ๒๑๑
๑๒. พระขทิรวนิยเรวตเถระ ๒๑๓
๑๓. หญิงคนหนึ่งยั่วจิตพระเถระให้หลง ๒๑๗
๑๔. บุรุษผู้ฆ่าโจรมีเคราแดง (ตัมพทาฐิกะ) ๒๑๘
๑๕. พระทารุจีริยเถระ ๒๒๑
๑๖. อนัตถปุจฉกะพราหมณ์ ๒๒๔
๑๗. พราหมณ์ผู้เป็นลุงของพระสารีบุตรเถระ ๒๒๕
๑๘. พราหมณ์ผู้เป็นหลานของพระสารีบุตรเถระ ๒๒๖
๑๙. พราหมณ์ผู้เป็นสหายของพระสารีบุตรเถระ ๒๒๖
๒๐. อายุวัฒนกุมาร ๒๒๗
๒๑. สังกิจจสามเณร ๒๒๙
๒๒. พระสัปปทาสเถระ ๒๓๒
๒๓. นางปฏาจาราผู้ไปอย่างไม่มีผ้า ๒๓๕
๒๔. เศรษฐีขายถ่านกับนางกิสาโคตมี ๒๓๙
๒๕. พระพหุปุตติกาเถรี ๒๔๒
ภาพเจาขัณฑีสถูป-ธัมมเมกขสถูป ๒๔๔

ภาคที่ ๕ ปาปวรรควรรณนา

๑. พราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎก ๒๔๕
๒. อนาถบิณฑิกเศรษฐี ๒๔๘
๓. สุปปพุทธศากยะ ๒๕๔
๔. เด็กหลายคนเอาไม้ตีงู ๒๕๖
๕. พระโกณฑธานเถระ ๒๕๖
๖. หญิงรักษาอุโบสถกรรม ๒๖๐
๗. พระมหาโมคคัลลานเถระ ๒๖๑
๘. ภิกษุมีภัณฑะมาก ๒๖๓
๙. สันตติมหาอำมาตย์ ๒๖๖
๑๐. พระปิโลติกเถระกับผ้านุ่งเก่า ๒๖๙
๑๑. หญิงสหายของนางวิสาขาดื่มสุรา ๒๗๑
๑๒. นางสิริมา หญิงนครโสเภณีน้องหมอชีวก ๒๗๒
๑๓. พระนางอุตตราเถรี ๒๗๕
๑๔. พระอธิมานิกภิกษุ ๒๗๕
๑๕. พระนางรูปนันทาเถรี ๒๗๖
๑๖. พระนางมัลลิกาเทวี ๒๘๐
๑๗. พระโลฬุทายีเถระ ๒๘๒
๑๘. ปฐมโพธิกาล ๒๘๔
๑๙. บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากแต่โง่ ๒๘๖
ภาพพระพุทธรูปหินแกะสลักปางไสยาสน์ในปรินิพพานวิหาร และมกุฏพันธนเจดีย์ ๒๘๘

ภาคที่ ๖ อัตตวรรควรรณนา

๑. โพธิราชกุมาร (ผู้เป็นหมัน) ๒๘๙
๒. มารดาของพระกุมารกัสสปเถระ ๒๙๑
๓. อุบาสกชื่อมหากาล ๒๙๔
๔. พระเทวทัตทุศีล ๒๙๕
๕. พระเทวทัตกระเสือกกระสนทำลายสงฆ์ ๒๙๗

๖. พระกาละเถระห้ามโยมไปฟังธรรม ๒๙๗
๗. อุบาสกชื่อจุลกาลนั่งฟังธรรมถูกทำร้าย ๒๙๙
๘. พระอัตตพัตถเถระ ๓๐๐
๙. ภิกษุหนุ่ม ๓๐๑
๑๐. พระเจ้าสุทโธทนะ ๓๐๓
๑๑. ภิกษุผู้เจริญวิปัสสนาพยับแดดและฟองน้ำ ๓๐๔
๑๒. อภัยราชกุมาร ๓๐๕
๑๓. พระสัมมัชชนเถระขยันกวาดลานวัด ๓๐๖
๑๔. พระอังคุลิมาลเถระ ๓๐๗
๑๕. ธิดาของนายช่างหูก ๓๐๙
๑๖. นางจิญจมาณวิกา ๓๑๓
๑๗. นายกาละบุตรอนาถบิณฑิกเศรษฐี ๓๑๕
๑๘. มารธิดาเมื่อครั้งออกมหาภิเนษกรมณ์ ๓๑๗
๑๙. ยมกปาฏิหาริย์ ๓๒๑
๒๐. นาคราชชื่อเอรกปัตต์สัตว์เดรัจฉาน ๓๓๒
๒๑. ปัญหาของพระอานนท์เถระ ๓๓๕
๒๒. ภิกษุผู้กระสันอยากสึก ๓๓๖
๒๓. นางวิสาขามหาอุบาสิการ้องไห้ ๓๓๘
๒๔. เจ้าลิจฉวีแต่งกายประกวดกันแล้วเกิดภัย ๓๓๙
๒๕. พระอนาคามีเถระ ๓๔๐
๒๖. นายนันทิยะกับนางเรวดี ๓๔๑
๒๗. เจ้าหญิงโรหิณีผู้ริษยา ๓๔๒
๒๘. รุกขเทวดาองค์หนึ่งกับภิกษุผู้ตัดต้นไม้ ๓๔๔
๒๙. นางอุตตราอุบาสิกา หาหญิงอื่นปรนนิบัติสามี ๓๔๖
๓๐. พระมหาโมคคัลลานเถระไปเทวโลก ๓๕๐
๓๑. พราหมณ์สองผัวเมีย เรียกพระพุทธเจ้าว่า ลูก ๓๕๑
๓๒. นางปุณณาทาสีถวายขนมรำปิ้ง ๓๕๓
๓๓. อตุลอุบาสกผู้มักโกรธ ๓๕๔
ผู้ค้นพบสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ๓๕๗

ภาคที่ ๗ มลวรรควรรณนา

๑. บุตรนายโคฆาตก์ได้เป็นพระอริยะเพราะบุตรธิดา ๓๕๘
๒. พราหมณ์ผู้มากด้วยศรัทธาและมีปัญญาประกอบ ๓๕๙
๓. พระติสสเถระห่วงจีวร เกิดเป็นเล็น ๓๖๐
๔. กุลบุตรผู้มีภรรยานอกใจ ๓๖๑
๕. ภิกษุชื่อ จูฬสารี ๓๖๒
๖. อุบาสกห้าคนฟังธรรม ๓๖๓
๗. เมณฑกเศรษฐี ๓๖๖
๘. พระอุชฌานสัญญีเถระ ๓๖๙
๙. สุภัททปริพาชก ๓๗๐
๑๐. พระเอกุทานเถระ ๓๗๑
๑๑. พระลกุณฏกภัททิยเถระ ๓๗๓
๑๒. ภิกษุห้าร้อยฟังอนิจจลักษณะบรรลุธรรม ๓๗๔
๑๓. พระโปฐิลเถระ ๓๗๕
๑๔. กัมมัฏฐานไม่ถูกอัธยาศัย ๓๗๗
๑๕. พ่อค้าผ้าผู้ประมาท ๓๗๙
๑๖. บุรพกรรมของพระพุทธองค์ ๓๘๑
๑๗. กุมาริกากินไข่ไก่ ๓๘๕
๑๘. พระลกุณฏกภัททิยเถระ ๓๘๖
๑๙. คนขนไม้บรรทุกเกวียน ชื่อทารุสากฏิกะ ๓๘๘
๒๐. จิตตคฤหบดี ๓๘๙
๒๑. จูฬสุภัททา ๓๙๐
๒๒. พระเอกวิหารีเถระ ๓๙๒
๒๓. อาคันตุกภิกษุ ๓๙๓
๒๔. นิครนถ์ ๓๙๔
๒๕. ภิกษุผู้เคยเป็นควาญช้าง ๓๙๕
ภาพซากสถูปเกสเรีย (เกสรียา) ที่ใหญ่ที่สุดในอินเดีย ๓๙๗

ภาคที่ ๘ ตัณหาวรรควรรณนา

๑. นางลูกสุกร ๓๙๘
๒. ภิกษุผู้หมุนไปผิดรูปหนึ่ง (พระวิพภันตภิกษุ) ๔๐๑
๓. เรือนจำและเครื่องจองจำ ๔๐๒
๔. พระนางเขมา ๔๐๔
๕. อุคคเสนบุตรเศรษฐีกับภรรยานักฟ้อน ๔๐๖
๖. มารแปลงเป็นช้างแกล้งบีบคั้นพระพุทธองค์ ๔๐๘
๗. อุปกาชีวก ๔๐๙
๘. ท้าวสักกเทวราช ๔๑๐
๙. เศรษฐีผู้ไม่มีบุตร (อปุตตกเศรษฐี) ๔๑๓
๑๐. อังกุรเทพบุตร ๔๑๕
๑๑. ภิกษุผู้รักษาทวารต่างกัน ๔๑๖
๑๒. พราหมณ์ชื่อปัญจัคคทายกถวายภัตที่เป็นเดน ๔๑๘
๑๓. ภิกษุมากรูป (สัมพหุลภิกษุ) ๔๒๐
๑๔. พระนังคลกูฏเถระ ๔๒๒
๑๕. พระวักกลิเถระ ๔๒๔
๑๖. สุมนสามเณร ๔๒๕
๑๗. พราหมณ์ผู้มีความเลื่อมใสมาก ๔๓๐
๑๘. ธรรมสองประการ ๔๓๑
๑๙. มารปลอมตัว ๔๓๒
๒๐. ตระกูลภารทวาชพราหมณ์ ๔ คน ออกบวช ๔๓๓
๒๑. พระอุบลวัณณาเถรี ๔๓๕
๒๒. พระเขมาภิกษุณี ๔๓๖
๒๓. พระติสสเถระผู้อยู่ในเงื้อมเขากับเทพดา ๔๓๗
๒๔. สามเณรอรหันต์ถูกทรมานไม่โกรธ ๔๔๐
๒๕. พระมหาปันถกเถระ ๔๔๑
๒๖. พระปิลินทวัจฉเถระ ๔๔๒
๒๗. ภิกษุคืนผ้าบังสุกุล ๔๔๓
๒๘. พระสารีบุตรเถระ ๔๔๔

๒๙. พระเรวตเถระ ๔๔๔
๓๐. พระจันทาภเถระ ๔๔๕
๓๑. พระสีวลีเถระ ๔๔๗
๓๒. พระสุนทรสมุทรเถระ ๔๔๘
๓๓. พระโชติกเถระ ๔๕๐
๓๔. การอุบัติของพระเถระชื่อชฏิละ ๔๕๒
๓๕. พระวังคีสเถระ ๔๕๔
๓๖. พระธรรมทินนาเถรี ๔๕๖
๓๗. พระอังคุลิมาลเถระ ๔๕๗
ภาพเหตุ ๓ โลกพินาศ ๔๕๘
จากโสฬสปัญหาถึงปัจจยาการ ๑๒ **๔๕๙**
ปัจฉิมลิขิต **๔๗๕**
บันทึกเตือนความทรงจำ **๔๘๑**
บรรณานุกรม ๔๘๗
ประวัติ

ผู้ประสงค์บริจาคเงินเข้ากองทุนนิธิชมรมเผยแผ่พระสัทธรรม
เพื่อการพัฒนาสังคม ๒๕๔๖

โปรดส่งไปรษณีย์ธนาณัติไปที่...
คุณกิ่งกาญจน์ พิทักษ์วงษ์

กองทุนนิธิชมรมเผยแผ่พระสัทธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม ๒๕๔๖
๓๕๕/๑๑๙๙ (ซ.พหลโยธิน ๗๗) หมู่บ้านพัฒนา
ถ.วิภาวดีรังสิต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี ๑๒๑๓๐
(ธนาณัติสั่งจ่าย ปณ. ๑๒๑๓๑ เท่านั้น)

หรือ โอนเงินเข้าบัญชีกองทุนฯ ธนาคารกรุงไทย สาขาประตูน้ำ
ออมทรัพย์ เลขที่ ๑๖๓-๐-๑๑๕๘๙-๔
ในนามคุณกิ่งกาญจน์ พิทักษ์วงษ์ แล้วส่งสำเนาใบโอนเงิน
ทางไปรษณีย์ หรือส่ง Fax. ๐๒-๒๕๕๕๒๔๒ เพื่อตอบอนุโมทนา

คำนิยม

อาตมา มาบวชที่วัดหนองแขมแห่งนี้ ก็เพื่อแสวงบุญและสร้างกุศลตามปกติ แต่สิ่งที่ตั้งใจกลับยิ่งใหญ่กว่าที่คิด เมื่อได้มาพบกับหลวงตาสุวัฒน์ สุวัฒโน สหธรรมิกรุ่นพี่ ผู้เป็นพระไตรปิฎกเคลื่อนที่ ซึ่งบรรจุพระสูตรและข้อธรรมะไว้หลากหลายเกินประมาณ และยังได้เมตตามอบหนังสือ "มนุษย์เกิดมาทำไม" เล่มที่ ๑๔ ตอนกรรมฐานลืมตา มาเปิดโลกทัศน์ของอาตมาให้โล่ง, กว้างและสว่างยิ่งขึ้นด้วย

อาตมาได้ชื่อว่า เป็นนักอ่านตัวยง ชื่อว่ารู้ทั้งทางโลกทางธรรม พอที่จะอยู่ในหมู่เพื่อนได้โดยไม่ขัดเขิน แต่เมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ความพองโตในตัว, ในหัวใจ และในภูมิของตนนั้นหดเหลือนิดเดียว จึงได้อ่านประวัติและผลงานของท่านด้วยแล้ว อาตมาต้องกลับมาถามตัวเองว่า หลอกตาเลยเพื่อนครูคนแล้ว เคยทำอะไรที่มันยิ่งใหญ่ และเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนอย่างมหาศาลบ้างหรือไม่.

เมื่อเริ่มอ่าน ก็อ่านอย่างหิวกระหายและดื่มด่ำ อ่านด้วยความเพลิดเพลิน ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถึงตอนปฏิบัติ ก็หยุดอ่านเพื่อปฏิบัติ ไม่ต้องมีใครสอน อ่านง่าย ปฏิบัติได้ทันที

ขอบอกว่า ใครที่ยังไม่ได้อ่านหนังสือชุดมนุษย์เกิดมาทำไมนี้ ควรอย่างยิ่งที่จะรีบหามาอ่านเสียโดยพลัน ก่อนจะพลาดโอกาส แล้วจะรู้ซึ้งว่า รสของกรรมฐานลืมตานั้นหอมหวาน ประการใด.

(ลายมือชื่อ)

(พระศุภฤกษ์ ยสินทโร)
พ.ภส., พ.ม., ภศ.บ., ศน.ม. (รัฐศาสตร์ ๔)
อดีต ผู้ช่วยศึกษาธิการเขตหนองแขม กทม.
(ห้อง ๒๐๐๗ กุฏิสงฆ์วัดหนองแขม กทม.)

อารัมภกถา

หนังสือเล่มที่ ๑๕ นี้ เกิดจากแรงบันดาลใจที่ได้เข้ามาสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๓ ระหว่างพรรษาแรก ได้เข้าไปศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม หลักสูตรนักธรรมตรี และเปรียญธรรมตรี(ประโยค ๑-๒)

ผลการสอบ นักธรรมตรีสอบผ่านได้ไม่ยากนัก แต่เปรียญตรีสอบไม่ผ่านวิชาแปลบาลี มคธะ มคธ เป็นไทย เนื่องจากด้านสุขภาพและความจำในวัยชรา (อายุย่าง ๖๔) ขณะนั้น ไม่เอื้ออำนวยแก่การท่องจำ (การแจกวิภัชรูปศัพท์บาลีต่างๆ ซึ่งต้องนำเอาไปใช้สอบแปล ๒ แบบ คือ แปลโดยพยัญชนะและแปลโดยอรรถ)

แปลโดยอรรถ(เอาเนื้อหา)นั้นไม่ยาก เพราะมีความรู้พื้นฐานนิทานชาดกในธรรมบทมาก่อนบ้างแล้ว แต่แปลโดยพยัญชนะนั้น จะต้องจดจำศัพท์ลงพยัญชนะจำแนกแจกความหมายให้ตรงวิภัชตั้งแต่ปฐมาวิภัช ที่ ๑ จนถึงสัตตมีวิภัชที่ ๗ และอาลปนะทั้งเอกวจนะและพหุวจนะ รวม ๑๖ วิภัช ใน ๓ ลิงค์ มีปุงลิงค์ อิตถีลิงค์ นปุงสกลิงค์ แต่ละลิงค์มีแบบศัพท์แจกเฉพาะลิงค์อีกหลายศัพท์ล้วนต้องท่องจำรวมแล้วกว่าร้อยวิภัชที่จะต้องจดจำเอาไปใช้ในวิชาแปล ส่วนการตรวจข้อสอบใช้หลักการค้นหาคำผิดแล้วหักคะแนน (ผิดไม่เกิน ๘ ศัพท์ได้ ๓ ให้ เท่ากับดีมาก ผิดไม่เกิน ๑๒ ศัพท์ ได้ ๒ ให้เท่ากับผ่าน ผิดเกิน ๑๘ ศัพท์ ได้ ๑ ให้ เท่ากับไม่ผ่าน) ผลสอบประกาศออกมาปรากฏว่าไม่ผ่าน และก็ไม่ได้ไปสอบซ่อม

อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ที่ผ่านมาในพรรษาแรกทั้งหมดนี้ได้เข้าไปรู้เห็นชีวิตของพระเณร นักบวชปริยัติธรรม หรือ**สายคันถธุระ**ที่เรียกกันว่า *"มหาเปรียญ"* นั้นมีมากมายหลากหลายรูปแบบ (หลักสูตร

เปรียญตรีประโยค ๑-๒-๓ เปรียญโทประโยค ๔-๕-๖ เปรียญเอกประโยค ๗-๘-๙) คำว่ามหาเปรียญหรือมหานั้นคือผู้สอบได้ผ่านตั้งแต่ประโยค ๓ ขึ้นไปเรียกว่า มหา ท่านที่บวชเป็นพระหรือเณรถ้าอยากเป็นมหาจะต้องใช้ความมุมานะพยายามอดทนและขยันหมั่นเพียรอย่างมาก และวัยที่เหมาะสมแก่การเรียนมากที่สุดควรเรียนตั้งแต่เป็นเณร ซึ่งจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ แล้ว (อายุประมาณ ๑๒-๑๓ ขวบ) บวชเณรเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ไปพร้อมกันกับนักธรรมตรีและเปรียญตรีไปพร้อมๆกันที่วัดสำนักเรียน แต่ต้องขยันและอดทนจริงๆเพราะต้องเรียนหนักมาก มิฉะนั้นโอกาสที่จะได้เป็นมหาเปรียญก็คงยาก ถ้าหากใครสอบได้มหาแล้วรู้สึกว่าโก้เอามากๆ *(และถ้าหากยิ่งได้นำเอามาใช้ในสาย**วิปัสสนาธุระ**ด้วยแล้ว ไม่โก้หรอก แต่มันแก้ทุกข์ได้!)*

แม้วัยจะไม่เอื้ออำนวยแก่การศึกษาเล่าเรียนแบบท่องจำก็ตาม แต่ความรู้ที่ได้รับที่เกี่ยวข้องกับการนำเอามาใช้ปฏิบัติธรรมนับว่ามากมายสุดคณานับ กล่าวคือหนังสืออรรถกถาธรรมบทแปล ภาค ๑-๔ ในหลักสูตรชั้นประโยค ๑-๒ นั้น *“เป็นเรื่องราวชาดกนิทานธรรมบทมากกว่าร้อยเรื่อง ซึ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติและบรรลุธรรมของพระสาวกสมัยพุทธกาลขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ เป็นเรื่องราวที่ฉายภาพอดีตกาลให้เห็นวิถีชีวิตจริงของเหล่าภิกษุ นักบวชและชาวบ้านผู้ครองเรือน ตลอดจนนักบวชนอกศาสนาบรรลุธรรมอย่างละเอียดละออชัดเจนมากมากหลากหลายแง่มุม ทำให้เข้าใจคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นศาสดาเอกของโลกได้มากยิ่งขึ้น เข้าใจพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก เข้าใจเรื่องราวในพระสุตตันตปิฎก (พระสูตรทั้งหลาย) ซึ่งเกี่ยวโยงแทงทะลุปฏิเวธธรรมไปถึงพระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกชัดเจน”*

***“จึงเกิดแรงบันดาลใจ** ว่า ถ้าหากท่านผู้อ่าน ชาวบ้าน ชาวพุทธผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลายได้มีโอกาสสัมผัสเรื่องราวชาดกนิทานธรรมบททั้งหลายเหล่านี้แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านผู้สนใจแก่นคำสอนของพระ*

ศาสนาน่าจะช่วยให้เกิดปัญญาการปฏิบัติรู้ธรรมเห็นธรรมได้อย่างชัดเจนและง่ายขึ้น อันจักทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นาน!"

*เรื่องของเปรียญธรรมหรือบาลีก็เหมือนการอ่านแผนที่แต่ไม่ออกเดินทาง พระศาสนาจะไม่บังเกิด**ประโยชน์อันใดเลย** ถ้าหากเรียนรู้แต่ปริยัติแล้วไม่นำเอามาปฏิบัติให้ถึงปฏิเวธ เป็นมหาก็ดีอยู่หรอก แต่ถ้าแก้ทุกข์ได้ด้วยก็จะได้รับปรมัตถประโยชน์สูงสุดของชีวิตตามพุทธประสงค์*

***จึงได้ศึกษาค้นคว้า**ด้วยตนเองต่อไปอีก ๔ ภาค คือ ภาค ๕-๖-๗-๘ ในหลักสูตรชั้นประโยค ๓ ได้คัดเลือกเฉพาะเรื่องราวสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมมาคัดย่อรวมไว้ทั้ง ๘ ภาค (ครบหลักสูตรมหาเปรียญ) จำนวนกว่าร้อยเจ็ดสิบเรื่อง ซึ่งได้พิมพ์รวมเล่มแล้ว ดังท่านกำลังอ่านอยู่ในขณะนี้ จึงได้มาถึงบางอ้อ! ว่า "ทำไมจึงต้องเข้าไปเรียนบาลี?"*

หนังสือชุดมนุษย์เกิดมาทำไม? ตั้งแต่เล่มแรกและทุกเล่มจนถึงเล่มสุดท้าย(?) ตั้งใจแต่ต้นว่า เล่มเดียวจบ แต่ก็มีแรงบันดาลใจอันเป็นเหตุปัจจัยให้มาถึงเล่มนี้จนได้

เล่ม ๑ ภาคปริยัติ (เดิมไม่มีเล่มที่ คิดว่าเล่มเดียวจบ) เนื้อหามาก เกรงเล่มจะหนา จึงล้นไปเป็นเล่ม ๒-๓ ภาคธรรมปฏิบัติสู่ธรรมปฏิเวธ ***(โปรดสังเกตว่า ได้ตั้งจุดหมายไปสู่ธรรมปฏิเวธมรรคผลไว้แล้วตั้งแต่เล่มนี้ และเล่มต่อๆ มา จึงดำเนินสู่แนวทางนี้มาโดยตลอด)***

เล่ม ๓–๔ ภาคปกิณณกธรรม ถาม-ตอบปัญหาธรรมะกว่า ๒๐๐ ข้อ ด้วยแรงบันดาลใจว่า *"ทำอย่างไรหนอ? คนอ่านจะอ่านรู้เรื่อง-เข้าใจธรรมะง่ายๆ"* จึงคิดผูกเป็นคำถาม-คำตอบดังกล่าว ***(เล่มนี้คนอ่านเริ่มเข้าใจหลักปฏิบัติธรรมมากขึ้น)*** เริ่มมีผู้อ่านทั้งโทรศัพท์และเขียนจดหมายชื่นชมมา ดังได้คัดเลือกนำใส่เป็นคำนิยมไว้หลายๆ เล่มแล้ว ทำให้มีกำลังใจทำงานต่อ

เล่ม ๕–๖ ภาคธรรมะจากภาพการ์ตูนธรรมะ ด้วยแรงบันดาลใจว่า *"ทำอย่างไรหนอ? เด็กและเยาวชนจะสนใจธรรมะยิ่งขึ้น"* จึงคิดสร้างภาพการ์ตูนธรรมะภาพลายเส้นขาว-ดำ (ได้นักศึกษาคณะจิตรกรรม ม.ศิลปากร เป็นจิตอาสาบุญช่วยวาดภาพ คือ กุ้ยหลินกับชินไมค์ จึงสำเร็จ)

เป็นเรื่องราวสั้นๆ ๑-๒ หน้าจบ รวม ๒ เล่ม ๆ ละกว่าร้อยเรื่อง (สองเล่มนี้ท่านเจ้าคุณเปรียญ ๙ ประโยค อนุโมทนาชื่นชมและยอมรับผลงานนำเอาไปพิมพ์แจกต่อ) ได้รวบรวมคาถาพระปัจเจกพุทธเจ้าของหลวงปู่ปาน โสนันโท วัดบางนมโค ไว้ด้วยเพื่อมิให้สูญหาย***(ขณะนี้ได้ทำอาร์ตเวิร์คต้นฉบับระบายสี่สีเตรียมไว้แล้ว รอศรัทธาหาเจ้าภาพต้นบุญถวายปัจจัยกองทุนจัดพิมพ์อยู่ เพราะต้องใช้เงินเป็นแสนบาท)***

เล่ม ๗ สวดมนต์แปลเพื่อปฏิบัติและเส้นทางพระอริยะ เกิดขึ้นจากที่มีผู้โทรศัพท์ไปสอบถามกันมากว่า *"จะสวดมนต์อะไร? สวดอย่างไร?"* จึงเป็นที่มาของเล่มนี้ และได้ผนวกเอาธรรมบรรยายหลักปฏิบัติธรรม ***"เส้นทางพระอริยะ"*** ผนวกท้ายเล่มไว้ด้วย

เล่ม ๘ พระอภิธรรมเชิงแนวปฏิบัติเล่มนี้ เกิดจากพระสงฆ์ต่างจังหวัดบ่นให้ฟังว่าไม่มีตำราพระอภิธรรมที่อ่านเข้าใจง่ายและแพร่หลาย จึงได้รวบรวมถอดเทปเสียงบรรยายของท่านเจ้าคุณกิตติวุฑโฒกว่า ๕๐๐ ชั่วโมง จากแผ่น MP.3 ของท่านอาจารย์ทรงเกียรติ ลิ้มนันทรักษ์ วิปัสสนาจารย์ อีกกว่า ๒๐๐ ชั่วโมง รวมกับตำราเรียนอภิธรรม ของสำนักเรียนอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชฎร์รังสฤษฎ์ เล่มค่อนข้างหนาอ่านไม่ยากแต่ศัพท์บาลีมาก ลุ่มลึก คนอ่านเข้าใจต้องมีพื้นฐานพระศาสนามาก่อน

เล่ม ๙–๑๐ ว่าด้วยพระสุตตันตปิฎก (พระสูตร) เมื่อมีพระอภิธรรมปิฎกแล้ว ควรรวบรวมพระสูตรไว้เสียด้วย เนื้อหาพระสูตรย่อเรื่องราวเหมือนอรรถกถาธรรมบท แต่ย่อเนื้อความสั้นกว่า

เล่ม ๑๑ ว่าด้วยวินัยพระะวินัยฅน (พระวินัยปิฎก) เพื่อให้ครบ ๓ ปิฎก ได้รวบรวม *"สมบัติของผู้ดี"* ของสมเด็จเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) อดีต ร.ม.ว.กระทรวงศึกษาธิการ ผู้มีคุณูปการต่อชาติอย่างมาก ไว้ด้วยเพื่อมิให้สูญหาย!

เล่ม ๑๒ ว่าด้วยคู่มือมนุษย์ชาวพุทธพันธุ์แท้ เกิดแรงบันดาลใจ (วิปัสสนูปกิเลส) รวมเนื้อหาธรรมะทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ศรัทธา กรรม ทาน ศีล สมถะ และ วิปัสสนา ด้วยคิดว่าให้อ่านเล่มนี้เล่มเดียว ก็น่าจะเพียงพอแก่การปฏิบัติธรรมได้ ปิดอบายภูมิได้

เล่ม ๑๓ ว่าด้วยประกันชีวิตปิดอบายภูมิ เนื่องจากได้ไปบรรยายธรรมที่วัดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานครให้นักศึกษาพระอภิธรรมฟังแล้วบันทึกแผ่นไว้ เห็นว่าเนื้อหาควรเผยแผ่ จึงถอดคำบรรยายรวมเป็นเล่มปรารถนาให้ได้ดวงตาเห็นธรรมทุกคน

เล่ม ๑๔ ว่าด้วยกรรมฐานลืมตา (ในชีวิตประจำวัน) คิดว่าน่าจะจบตั้งแต่เล่มที่แล้ว ปรากฏว่าได้มีโอกาสไปปฏิบัติธรรมและจัดรายการธรรมะที่สถานีวิทยุชุมชน พักอยู่ที่อุทยานธรรมน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ไปพบไปเห็นวัดสำนักปฏิบัติธรรมใหญ่แห่งหนึ่ง มีผู้คนอุบาสก-อุบาสิกา รวมทั้งฝรั่งมังค่าเข้าไปนั่งหลับตา-ปิดวาจา-แขวนป้ายหน้าอก *“งดพูด”* ด้วยเหตุที่ได้ไปอยู่เชียงใหม่ห้าเดือน จึงเป็นที่มาของเล่มนี้วางจำหน่ายที่ร้านหนังสือนำรายได้เข้ากองทุนเผยแผ่ฯ

เล่ม ๑๕ เกิดขึ้นด้วยแรงบันดาลใจที่ได้เข้าไปเรียนบาลี เพราะอยากเป็นมหาเปรียญด้วยประการฉะนี้แลฯ

คาดว่า จะมีเล่ม ๑๖ ประมาณต้นปี ๒๕๕๕ เนื่องจากได้ไปปฏิบัติธรรม ณ อุทยานธรรมวิปัสสนาป่าละอู อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และได้สอนธรรมแก่ศิษย์ทั้งหลายตั้งแต่ ๖ เมษายน จึงได้รวบรวมข้อธรรมคำสอนจากแผ่นพับที่ทำแจก เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมเข้มและลึก แต่อ่านง่ายปฏิบัติได้ จำนวนประมาณ ๒๐ เรื่องสั้น ความยาวประมาณ ๑๐๐ หน้ากระดาษ เอ ๕ เป็นเรื่องราวและประสบการณ์การปฏิบัติธรรมทั้งหมดที่ผ่านมา จึงไม่ควรพลาด!

เล่มนี้ น่าจะเป็นเล่มสุดท้ายแล้ว เนื่องจากมีปัญหาสุขภาพทางสายตาไม่เอื้ออำนวย จึงขอหยุดการเขียนไว้ก่อน ประกอบกับภูมิรู้

ภูมิธรรมที่ได้เสนอไว้แล้วในเล่มท้ายๆ นี้ น่าจะเพียงพอเป็นแนวทางนำเอาไปปฏิบัติธรรมได้แล้ว คงยังเหลืออยู่ก็แต่ว่า *"ท่านอ่านแผนที่เดินทางจบแล้ว....ท่านเริ่มออกเดินทางแล้วหรือยัง?"* (ท่านรู้สึกตัวเป็นแล้วหรือยัง?)

"อ่านหนังสือเล่มไหน? ก็ไม่เท่ากับอ่านใจตนเอง!"

มีคนไปเยี่ยมไปหา แล้วก็ถามว่า *"หลวงลุงสอนแนวไหน? แล้วเดี๋ยวนี้หลวงลุงปฏิบัติอย่างไร?"* จึงได้ถามกลับไปว่า ***"แล้วพระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างไรล่ะ?"***

"ขณะนี้...อะไรกำลังปรากฏ?"

"ยะถา ยะถา วา ปะนัสสะ กาโย ปณิหิโต โหติ ตะถา ตะถา นัมปะชานาติฯ"

(มหาสติปัฏฐานสูตร ๑๐) *"การภาวนานั้นอย่าเอาแต่นั่งหลับตาเพียงอย่างเดียว แต่ให้ทำได้ตลอดเวลาที่ ยืน เดิน นั่ง นอน!"*

"เธอตั้งกายอยู่อย่างไร?....ให้รู้ชัดอาการอย่างนั้นๆ!"

"การนั่งหลับตา-เดินจงกรมนั้นก็ดีอยู่ แต่ถ้าหากจะเอาอารมณ์ที่ทรงไว้ขณะที่หลับตาหรือขณะที่เดินจงกรมนั้นมาทรงไว้ในขณะที่ตาจะดีกว่า!"

"ลืมตาแต่อย่าลืมตัว จงอย่าลืมตัว แม้ว่าคนทั้งโลกจะลืมเรา!"

"กรรมฐานลืมตา!" แต่ถ้าหากจะ *"อุทิศบุญ"* ไปด้วยยิ่งดีใหญ่!

ขอเจริญพร
สุวัฑฒโนภิกขุ

(เรื่องสวดมนต์นั่งหลับตาภาวนาก็ไม่ได้ห้ามเสียทีเดียว แต่อย่าย่ำ เท้าซ้ำ ชั้นให้นานนัก รีบเลื่อนชั้นด้วยตาปัญญาเสียที ต้องตอบตัวเองให้ได้ว่า "ทุกกรรมที่ทำลงไปนั้นเพื่ออะไร?" กรรมที่ทำย่อมมีผลเป็นวิบาก ทั้งสิ้น ***"เจตนาหัง กัมมังวทามิฯ เจตนาเป็นตัวกรรม"****)*

หมายเหตุ สามารถค้นหารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ www.answertolife.ob.tc

สำหรับหนังสือชุดนี้ ติดต่อขอทำบุญ ช่วยค่าพิมพ์ และรับหนังสือได้ที่ สถานธรรมทานบางรัก กทม. คุณนัยรัตน์ ลภัสเศรษฐศิริ โทร. ๐๒-๒๖๘-๑๕๐๕ เล่มที่ ๑-๑๒ และ ๑๕ (เหมาะสำหรับนำไปจัดตั้งเป็นห้องสมุดธรรมะประจำชุมชนทั่วประเทศเป็นธรรมทานที่ชนะทานทั้งปวง)

ส่วนเล่มที่ ๑๓,๑๔,๑๖ และเล่ม ๓-๔ รวมเล่ม มีจำหน่ายที่ห้างหนังสือทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อนำรายได้เข้ากองทุนเผยแผ่ธรรมเพื่อการพัฒนาสังคม (เล่ม ๑๖ จะวางจำหน่ายต้นปีหน้า)

ขออนุโมทนาบุญ กับเจ้าภาพกองทุนพิมพ์หนังสือนี้ทุกท่าน ได้นำเงินส่วนหนึ่งไปก่อสร้างกุฏิ-ศาลาธรรม ขนาด ๓ x ๙ เมตร พร้อมห้องน้ำ ๒ ห้องๆ ละ ๑.๕ x ๒.๐ เมตร มีชายคารอบอาคารด้านข้างๆ ละ ๒ เมตร กั้นห้อง ๓ เมตร สำหรับกุฏิพระ อีก ๖ เมตรเป็นห้องโถงฟังธรรมและอเนกประสงค์ ปลูกบนพื้นที่ ๔ ไร่ ของวัดธรรมรังสี (นาวัลเปรียง) สามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีอาจารย์ไพรมณี เขียวขำ ข้าราชการบำนาญอาชีพครู ได้มีจิตกุศลศรัทธาบริจาคไม้และกระเบื้องหลังคาบ้านเก่าให้ ๑ หลัง (พร้อมอุปกรณ์เครื่องครัว ๑ ชุด) และนางไฉน เอื้อจิตตระกูล (พี่สาว) บริจาคเงินสมทบเป็นค่าปูนซีเมนต์และห้องน้ำอีกสี่พันบาท ร้านไร่ใหม่ค้าวัสดุก่อสร้าง มอบกระเบื้องหลังคาใหม่สองร้อยแผ่น และคณะศิษย์เก่าวิทยาลัยเกษตรกรรม พระนครศรีอยุธยา (ว.ก.อ.รุ่น ๕/๒๕๐๘) บริจาคอีกสองหมื่นสามพันบาท บรรดาศิษยานุศิษย์เป็นแรงงานช่วยกันต่อระบบไฟฟ้า-ประปาเรียบร้อยใช้ประโยชน์ได้สิ้นเงินค่ารื้อขน-ปลูกสร้างและค่าวัสดุพร้อมระบบไฟฟ้า-ประปาไปทั้งสิ้นประมาณแปดหมื่นบาท (ยังไม่ได้เทพื้น) จะเปิดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม *"อุทยานธรรมสามร้อยยอดวิปัสสนา"* ต่อไป เงินจำนวนแปดหมื่นบาทนี้ได้นำเอาเงินกองทุนมาทดรองจ่ายไปก่อน จึงขอเชิญชวนร่วมทำบุญ

ก่อสร้างวิหารทานหลังนี้มา ณ ที่นี้ด้วย เพื่อจะทำการเทคอนกรีตต่อไป

ส่วนเงินกองทุนที่ได้รับบริจาคครั้งนี้ จำนวนเงินรวมทั้งสิ้น ๑๙๔,๒๘๐ บาท ได้นำไปใช้จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเป็นค่าพิมพ์หนังสือจำนวน ๒,๗๐๐ เล่ม (สองพันเล่ม) เพื่อมอบเป็นธรรมทานประจำห้องสมุดกศน. ทั่วประเทศ ๘๕๖ แห่ง และเรือนจำทั่วประเทศ ๑๔๕ แห่ง จำนวน ๑,๐๕๐ เล่ม ส่วนที่เหลือนำมอบสมาชิกชมรมฯ และผู้บริจาคต่อไป จึงขออนุโมทนาบุญ ขอให้ธรรมทานนี้ จงเป็นพลังปัจจัยให้บังเกิดเป็นปัญญารู้ธรรม เห็นธรรมดุจนัยที่ได้อ่านข้อธรรมในหนังสือเล่มนี้โดยทั่วกันทุกท่านเทอญฯ

อนึ่ง ก่อนเข้าโรงพิมพ์ได้เปิดสถานปฏิบัติธรรมแห่งใหม่ชื่อ *"อุทยานธรรมวิปัสสนาป่าพุทธไชโย หัวหิน"* เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

สำหรับที่อุทยานธรรมวิปัสสนาป่าละอูหัวหิน คงขอใช้สถานที่ของรีสอร์ทเป็นการชั่วคราวไปก่อน เพราะการดำเนินการถาวรนั้นต้องใช้เงินจำนวนมาก

ภาพกุฏิ-ศาลาธรรม "อุทยานธรรมสามร้อยยอดวิปัสสนา"

ขอบูชาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ขอนอบน้อม สาตาคิรียักษ์ กล่าว
ตัสสะ พระองค์นั้น อสุรินทราหู กล่าว
ภะคะวะโต พระผู้มีพระภาคเจ้า ท้าวสักกเทวนมินโท กล่าว
อะระหะโต ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ท้าวจาตุมหาราช กล่าว
สัมมาสัมพุทธัสสะ ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ท้าวมหาพรหม กล่าว

พุทธัง สะระณัง คัจฉามิฯ (กราบ)
(ข้าพเจ้า ขอถึงพระพุทธเจ้า เป็นที่พึ่งที่ระลึก)

ธรรมมัง สะระณัง คัจฉามิฯ (กราบ)
(ข้าพเจ้า ขอถึงพระธรรม เป็นที่พึ่งที่ระลึก)

สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ (กราบ)
(ข้าพเจ้า ขอถึงพระอริยสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึก)

นะโม เม สัพพะพุทธานังฯ ขอนอบน้อมแด่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๒๘ พระองค์

นะโม เม สัพพะพุทธานัง
ตัณหังกะโร[๑] มหาวีโร
สะระณังกะโร[๓] โลกะหิโต
โกณฑัญโญ[๕] ชะนะปาโมกโข

อุปปันนานัง มเหสินัง
เมธังกะโร[๒] มหายะโส
ทีปังกะโร[๔] ชุตินธะโร
มังคะโล[๖] ปุริสาสะโภ

สุมะโน[๗] สุมะโนธีโร
โสภิโต[๘] คุณะสัมปันโน
ปะทุโม[๑๑] โลกะปัชโชโต
ปะทุมุตตะโร[๑๓] สัตตะสาโร
สุชาโต[๑๕] สัพพะโลกัคโค
อัตถะทัสสี[๑๗] การุณิโก
สิทธัตโถ[๑๙] อะสะโมโลเก
ปุสโส[๒๑] จะ วะระโทพุทโธ
สิขี[๒๓] สัพพะหิโตสัตถา
กะกุสันโธ[๒๕] สัตถะวาโห
กัสสะโป[๒๗] สิริสัมปันโน

เรวะโต[๙] ระติวัฑฒโน
อะโนมะทัสสี[๑๐] ชะนุตตะโม
นาระโท[๑๒] วะระสาระถี
สุเมโธ[๑๔] อัปปะฏิปุคคะโล
ปิยะทัสสี[๑๖] นราสะโภ
ธัมมะทัสสี[๑๘] นราสะโภ
ติสโส[๒๐] จะ วะทะตังวะโร
วิปัสสี[๒๒] จะอะนูปะโม
เวสสะภู[๒๔] สุขะทายะโก
โกนาคะมะโน[๒๖] ระณัญชะโห
โคตะโม[๒๘] สักกะยะปุงคะโวฯ

หมายเหตุ เพราะเหตุที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงพระพุทธเจ้าพระนามว่า *"ทีปังกร"* ซึ่งพระองค์เสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบส ทอดกายบนเปือกตมเป็นสะพานให้พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายข้ามไป แล้วปรารถนาขอเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง (พุทธภูมิ) ทรงกล่าวถึงก่อนหน้านี้มีพระพุทธเจ้าอุบัติมาแล้ว ๓ พระองค์ และภายหลังอีก ๒๔ พระองค์ จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าลำดับที่ ๒๘ พระนามว่า *"พระโคดม"* ถือกำเนิดในพระราชวงศ์สักยราช เพราะเหตุนี้จึงได้ทรงตรัสถึงพระพุทธเจ้า ๒๘ พระองค์ ด้วยเหตุดังกล่าวแลฯ

อนึ่ง ธิดากษัตริย์ถวายผอบผงแก่นจันทน์แดงพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า (ลำดับที่ ๒๒) ปรารถนาขอเป็นพุทธมารดาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง จนล่วงได้ ๙๒ กัป พระนางจึงได้เสวยพระชาติเป็นพระนางสิริมหามายา พุทธมารดาพระพุทธเจ้าโคดมของเรา ถ้านับกาลล่วงเลยจากพระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้า (ลำดับที่ ๑๓) จนถึงพระโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเรา ก็นับได้หนึ่งแสนกัป ซึ่งพระสาวก-

สาวิกาหลายพระองค์บรรลุธรรมตามที่ได้ตั้งปรารถนาไว้ และถ้านับกาลล่วงเลยจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทีปังกร (ลำดับที่ ๔) เมื่อครั้งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุเมธดาบส จนถึงตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าโคดม นับได้ ๔ อสงไขย แสนมหากัป (อสงไขยมาจากคำว่า “อสังขยา” แปลว่า นับไม่ได้ มีผู้กล่าวกันว่า ๑ กัป เป็นเวลาเท่ากับเลข ๑ และเลข ๐ จำนวนหนึ่งร้อยยี่สิบตัว) โปรดอ่านรายละเอียดเรื่องกัป ใน มนุษย์เกิดมาทำไม ? เล่ม ๔ *-ผู้รวบรวม*

บทสัมพุทเธฯ
ขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าทั้งหลายด้วยเศียรเกล้า

❍ สัมพุทเธ อัฏฐะวีสัญจะ
พระพุทธเจ้า **ยี่สิบแปด**
ปัญจะสะตะสะหัสสานิ
ห้าแสนพระองค์
เตสัง ธัมมัญจะ สังฆัญจะ
พร้อมทั้งคำสอนของพระองค์ด้วย,
พระอริยสาวกด้วย
นะมะการานุภาเวนะ
ขออนุภาพแห่งความนอบน้อม
อะเนกา อันตะรายาปิ
อันตรายทั้งหลายทั้งปวง(อันมิใช่หนึ่ง)
ทวาทะสัญจะ สหัสสะเก
สองพัน หนึ่งหมื่น
นะมามิ สิระสา อะหัง
ข้าฯขอนอมน้อมด้วยเศียรเกล้า
อาทะเรนะ นะมามิหัง
ด้วยความนอบน้อมนี้
หันตะวา สัพเพ อุปัททะเว
สรรพอุบัติอันตรายทั้งปวง
วินัสสันตุ อะเสสะโต ฯ
ขอจงวินาศไปฯ

❍ สัมพุทเธ ปัญจะปัญญาสัญจะ
พระพุทธเจ้า **ห้าสิบห้า**
ทะสะสะตะสะหัสสานิ
หนึ่งล้าน พระองค์
จะตุวีสะติ สะหัสสะเก
สี่พัน สองหมื่น
นะมามิ สิระสา อะหัง
ข้าฯขอนอบน้อมด้วยเศียรเกล้า

เตสัง ธัมมัญจะ สังฆัญจะ อาทะเรนะ นะมามิหัง
พร้อมทั้งคำสอนของพระองค์ด้วย,
พระอริยสาวกด้วย ด้วยความนอบน้อมนี้
นะมะการานุภาเวนะ หันตวา สัพเพ อุปัททะเว
ขออนุภาพแห่งความนอบน้อม สรรพอุบัติอันตรายทั้งปวง
อะเนกา อันตะรายาปิ วินัสสันตุ อะเสสะโต ฯ
อันตรายทั้งหลายทั้งปวง(อันมิใช่หนึ่ง) ขอจงวินาศไปฯ

❍ สัมพุทเธ นะวุตตะระสะเต อัฏฐะจัตตาฬีสะสะหัสสะเก
พระพุทธเจ้า **หนึ่งร้อยเก้า** **สี่หมื่นแปดพัน**
วีสะติสะตะสะหัสสานิ นะมามิ สิระสา อะหัง
สองล้านพระองค์ ข้าฯ ขอนอบน้อมด้วยเศียรเกล้า
เตสัง ธัมมัญจะ สังฆัญจะ อาทะเรนะ นะมามิหัง
พร้อมทั้งคำสอนของพระองค์ด้วย,
พระอริยสาวกด้วย ด้วยความนอบน้อมนี้
นะมะการานุภาเวนะ หันตวา สัพเพ อุปัททะเว
ขออนุภาพแห่งความนอบน้อม สรรพอุบัติอันตรายทั้งปวง
อะเนกา อันตะรายาปิ วินัสสันตุ อะเสสะโต ฯ
อันตรายทั้งหลายทั้งปวง (อันมิใช่หนึ่ง) ขอจงวินาศไปฯ

หมายเหตุ พระพุทธเจ้าอุบัติตรัสรู้ขึ้นมาแล้วนับไม่ถ้วนมากกว่าเม็ดทรายในท้องมหาสมุทร แต่ที่ทรงทรงตรัสไว้ในบทสวดสัมพุทเธนี้เพียง ๒ ล้าน ๔ หมื่น ๘ พัน ๑ร้อย กับ ๙ พระองค์เท่านั้น-*ผู้รวบรวม*

ธาตุนิธาน

พระบรมสารีริกธาตุของอดีตพระพุทธเจ้า

ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ ในพระสุตตันตปิฎก กล่าวว่า พระพุทธองค์ได้ทรงแสดง พระพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าไว้ ๒๕ พระองค์ นับตั้งแต่พระทีปังกรพุทธเจ้าเป็นต้นมา โดยในช่วงท้ายของพระพุทธประวัติแต่ละพระองค์ กล่าวถึงลักษณะการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุภายหลังพุทธปรินิพพาน เป็น ๒ ลักษณะ คือ บางพระองค์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้รวมกัน ณ ที่แห่งเดียว หรือบางพระองค์พระบรมสารีริกธาตุกระจายไปประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆ เพียงเท่านี้

จากการสืบค้นเพิ่มเติมใน **อุปวานเถราปทาน** ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒ (ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย) และ อรรถกถา (วิสุทธชนวิลาสินี) มีการกล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุของพระปทุมุตรพุทธเจ้า ว่ามีลักษณะรวมกันเป็นก้อนเดียว มหาชนจึงสร้างพระสถูปประดิษฐานไว้ในที่แห่งเดียว แต่ในขณะที่ คัมภีร์มธุรัตถวิลาสินี (อรรถกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์ รจนาโดย พระพุทธทัตตะเถระ) กล่าวต่างออกไป ว่าพระ

บรมสารีริกธาตุของพระปทุมุตรพุทธเจ้ามีลักษณะกระจัดกระจาย แต่มหาชนร่วมกันสร้างสถูปประดิษฐานไว้ในสถานที่แห่งเดียว ส่วนพระบรมสารีริกธาตุของ พระโกณฑัญญพุทธเจ้า และ พระสิขีพุทธเจ้า กล่าวว่ามีลักษณะดำรงอยู่เป็นแท่งแท่งเดียว ดังรูปปฏิมาทอง

รายพระนามพระพุทธเจ้า พระชนมายุ และลักษณะการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

ลำดับที่	พระนาม	พระชนมายุ	ลักษณะการประดิษฐานพระบรมธาตุ
1	พระทีปังกรพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระสถูปสูง 36 โยชน์ ประดิษฐาน ณ นันทาราม
2	พระโกณฑัญญพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระสถูปสูง 7 โยชน์ ประดิษฐาน ณ นันทาราม
3	พระมังคลพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระสถูปสูง 30 โยชน์ ประดิษฐาน ณ พระราชอุทยานเวสสระ
4	พระสุมนพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระสถูปสูง 4 โยชน์ ประดิษฐาน ณ อังคาราม
5	พระเรวตพุทธเจ้า	60,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป
6	พระโสภิตพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป
7	พระอโนมทัสสีพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระสถูปสูง 20 โยชน์ ประดิษฐาน ณ ธรรมาราม
8	พระปทุมพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป

ลำดับที่	พระนาม	พระชนมายุ	ลักษณะการประดิษฐานพระบรมธาตุ
9	พระนารทพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระสถูปสูง 4 โยชน์ ประดิษฐาน ณ สุทัสนนคร
10	พระปทุมุตรพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระสถูปสูง 12 โยชน์ ประดิษฐาน ณ นันทาราม
11	พระสุเมธพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป
12	พระสุชาตพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระสถูปสูง 3 คาวุต ประดิษฐาน ณ เสลาราม
13	พระปิยทัสสีพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระสถูปสูง 3 โยชน์ ประดิษฐาน ณ อัสสัตถาราม
14	พระอัตถทัสสีพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป
15	พระธรรมทัสสีพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระสถูปสูง 3 โยชน์ ไม่กล่าวถึงสถานที่ประดิษฐาน
16	พระสิทธัตถพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระสถูปสูง 4 โยชน์ ประดิษฐาน ณ อโนมาราม
17	พระติสสพุทธเจ้า	100,000 ปี	พระสถูปสูง 3 โยชน์ ประดิษฐาน ณ นันทาราม
18	พระปุสสพุทธเจ้า	90,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป
19	พระวิปัสสีพุทธเจ้า	80,000 ปี	พระสถูปสูง 7 โยชน์ ประดิษฐาน ณ สุมิตตาราม
20	พระสิขีพุทธเจ้า	70,000 ปี	พระสถูปสูง 3 โยชน์ ประดิษฐาน ณ อัสสาราม

ลำดับที่	พระนาม	พระชนมายุ	ลักษณะการประดิษฐาน พระบรมธาตุ
21	พระเวสสภูพุทธเจ้า	60,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป
22	พระกกุสันธพุทธเจ้า	40,000 ปี	พระสถูปสูง 1 คาวุต ประดิษฐาน ณ เขมาราม
23	พระโกนาคมนพุทธเจ้า	30,000 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป
24	พระกัสสปพุทธเจ้า	20,000 ปี	พระสถูปสูง 1 โยชน์ ประดิษฐาน ณ เสตัพยาราม
25	พระโคตมพุทธเจ้า	100 ปี	พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์แผ่กระจายไป

สรุปจาก: พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายพุทธวงศ์ รัตนะจงกรมกัณฑ์

www.relicsofbuddha.com

ตำนานธาตุปรินิพพาน

คัมภีร์อรรถกถาหลายเล่ม ได้แก่ สุมังคลวิลาสินี ปปัญจสูทนี มโนรถปูรณี และ สัมโมหวิโนทนี ปรากฏตำนานที่เล่าขานสืบมาแต่ครั้งโบราณว่า การปรินิพพานจะปรากฏด้วยกัน ๓ ครั้ง ครั้งแรก คือ กิเลสปรินิพพาน ปรากฏ ณ โพธิบัลลังก์เมื่อครั้งตรัสรู้ ครั้งที่ ๒ คือ ขันธปรินิพพาน ปรากฏ ณ เมืองกุสินารา และครั้งสุดท้ายจะเกิดขึ้นในอนาคต คือ ธาตุปรินิพพาน เนื้อหาโดยรวมในแต่ละคัมภีร์มีความคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันเพียงรายละเอียดเล็กน้อย ดังนี้

กล่าวกันว่า เมื่อถึงเวลาที่พระศาสนาเสื่อมถอยลง พระบรมสารีริกธาตุทุกพระองค์ไม่ว่าจะประดิษฐานอยู่ที่ใดก็ตาม จะเสด็จไปประชุมกันยังเกาะลังกา แล้วจึงเสด็จไปยังมหาเจดีย์ (กล่าวกันว่า พระมหาเจดีย์องค์นี้ คือ พระสุวรรณมาลิกเจดีย์) จากมหาเจดีย์เสด็จต่อไปยังราชายตนเจดีย์ในนาคทวีป จากนั้นจึงเสด็จต่อไปยังมหาโพธิ์บัลลังก์ สถานที่ตรัสรู้ (พุทธคยา)

ในคัมภีร์อรรถกถากล่าวต่อไปว่า องค์พระบรมสารีริกธาตุที่เคยประดิษฐานยังนาคพิภพ เทวโลก และ พรหมโลก เมื่อเสด็จไปรวมกันยังมหาโพธิบัลลังก์ที่ตรัสรู้ ก็รวมกันเป็นแท่งเดียวกันดุจแท่งทองคำหรือกองทองคำ เปล่งพระฉัพพรรณรังสี ไปทั่วหมื่นโลกธาตุ ยกเว้นแต่คัมภีร์มโนรถปูรณี ที่กล่าวต่างไปว่า พระบรมสารีริกธาตุที่มาประชุมกัน

จะแสดงเป็นองค์พระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ พระสรีระครบถ้วนด้วยมหาปุริสลักษณะและอนุพยัญชนะ จากนั้นจึงกระทำยมกปาฏิหาริย์แสดง

ในตำนานกล่าวไว้ว่า ไม่มีมนุษย์คนใดเข้าไปในสถานที่แห่งนั้น แต่เทวดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาฬจะมาประชุมกันทั้งหมด คร่ำครวญว่า พระศาสดาจะปรินิพพานวันนี้ พระศาสนาจะเสื่อมถอย การเห็นของพวกเรานี้ เป็นการเห็นครั้งสุดท้าย เมื่อถึงเวลาสิ้นสุดพระศาสนา เตโชธาตุลุงโพลงขึ้นจากพระสรีรธาตุ เปลวเพลิงพวยพุ่งไปถึงพรหมโลก และดับลงเมื่อพระบรมสารีริกธาตุหมดสิ้นไปไม่เหลือแม้เท่าเมล็ดผักกาด หลังจากนั้นหมู่เทพทำการสักการะด้วยของหอม ดอกไม้และดนตรีทิพย์ ดังเช่นในวันปรินิพพาน กระทำประทักษิณ ๓ รอบ ถวายบังคม แล้วจึงกลับสู่วิมานของตน

** ตำนานนี้ปรากฏในคำนมัสการพระบรมสารีริกธาตุของโบราณด้วยเช่นกัน แต่ต่างกันตรงที่การกล่าวเพิ่มเติมว่า องค์พระบรมสารีริกธาตุที่ประชุมกันขึ้นเป็นรูปองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะทรงตรัสพระธรรมเทศนาอีกเจ็ดวันก่อนสิ้นอายุพระศาสนา ซึ่งไม่ปรากฏความนี้ในอรรถกถาฉบับใดเลย

www.relicsofbuddha.com

ตำนานการเกิดพระบรมสารีริกธาตุ

เหตุที่เกิดพระบรมสารีริกธาตุจำนวนมากขึ้นนั้น พระโบราณาจารย์อธิบายว่า เกิดจากพุทธประสงค์ ก่อนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพาน ดังต่อไปนี้

โดยปกติที่พระพุทธเจ้าที่ทรงมีพระชนมายุยืนยาว สามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคง **จะมีพระบรมสารีริกธาตุที่มีลักษณะรวมกันเป็นแท่งเดียว** ดุจทองแท่งธรรมชาติ ซึ่งมหาชนในสมัยนั้นไม่สามารถแบ่งปันนำไปประดิษฐานตามที่ต่างๆได้ จึงจำต้องสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้ในที่แห่งเดียว ซึ่งพระพุทธ เจ้าองค์ปัจจุบัน (พระสมณโคดม) ทรงเล็งเห็นว่า พระองค์มีเวลาปฏิบัติพุทธกิจเพียง ๔๕ ปี นับว่าน้อยมาก เมื่อเทียบกับพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ศาสนาของพระองค์ยังไม่แพร่หลาย และหมู่สัตว์ทั้งหลายเกิดมาไม่ทันสมัยพระองค์มีมากนัก **หากได้อัฐิธาตุของพระองค์ไปอุปัฏฐากบูชา จะได้บุญกุศลเป็นอันมาก** จึงทรงอธิษฐานให้พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ แตกย่อยลงเป็น ๓ สัณฐาน เว้นแต่ธาตุทั้ง ๗ ประการ คือ พระนลาฏ (กระดูกหน้าผาก)๑ พระเขี้ยวแก้ว ๔ และพระรากขวัญ (กระดูกไหปลาร้า) ๒ นอกจากนั้นให้กระจายไปทั่วทิศานุทิศ เพื่อยังประโยชน์แก่หมู่สัตว์ทั่วไป

ซึ่งความทั้งหมดพ้องกันจากตำราหลายๆ ตำราที่พระอาจารย์สมัยต่างๆได้รจนาไว้ ดังเช่น *"อรรถกถาสุมังคลวิลาสินี"* *"ปฐมสมโพธิกถา"* ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส *"ตำนานมูลศาสนา"* *"ชินกาลมาลีปกรณ์"* และ *"พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก"* เป็นต้น

สถานที่ประดิษฐาน

พระบรมสารีริกธาตุ แบบที่กระจัดกระจายนั้น หลังจากได้ทำการแบ่งออกเป็น ๘ ส่วน แยกย้ายไปประดิษฐานตามเมืองต่างๆ หลังจากถวายพระเพลิงแล้ว ตามตำนานกล่าวว่า พระมหากัสสปะเถระ และพระเจ้าอชาตศัตรู ได้ร่วมกันกระทำ ***"ธาตุนิธาน"*** คือการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุที่แบ่งออกไปนั้นกลับมาประดิษฐานรวมกันไว้ในที่แห่งเดียว เพื่อป้องกันการสูญหาย จากการศึกและสงคราม และในตอนท้ายของตำนานกล่าวว่า บุคคลผู้มาอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุออกไปและกระทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ยิ่งใหญ่ ก็คือ พระเจ้าอโศกมหาราช นั่นเอง

จากเนื้อความในพระปฐมสมโพธิกถา ได้มีการแจกแจงถึงสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ แบบที่ไม่กระจัดกระจาย ทั้ง ๗ ประการ สรุปได้ดังนี้

๑. พระเขี้ยวแก้วเบื้องบนขวา ประดิษฐานอยู่ที่ พระจุฬามณีเจดีย์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (บางตำรากล่าวว่า ได้อัญเชิญมาประดิษฐาน ณ ประเทศศรีลังกา ในรัชสมัยของพระเจ้าทุฏฐคามินีอภัย)

๒. พระเขี้ยวแก้วเบื้องบนซ้าย ประดิษฐานอยู่ที่ เมืองคันธารราฏฐ (แคว้นคันธาระ เป็นอาณาจักรในสมัยโบราณ กินอาณาเขตทางตอนเหนือของประเทศปากีสถาน และตะวันออกของประเทศอัฟกานิสถานในปัจจุบัน)

๓. พระเขี้ยวแก้วเบื้องล่างขวา ประดิษฐานอยู่ที่ ณ ประเทศศรีลังกา (เชื่อกันว่า เป็นพระเขี้ยวแก้วองค์ที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดศรีดาลาดามาลิกาวา เมืองเคนดี ในปัจจุบัน)

๔. พระเขี้ยวแก้วเบื้องล่างซ้าย ประดิษฐานอยู่ที่ นาคพิภพ

๕. พระรากขวัญขวา ประดิษฐานอยู่ที่ พระเกศจุฬามณีเจดีย์ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ (บางตำรากล่าวว่า ภายหลังได้อัญเชิญมาประดิษฐานยังพระเจดีย์ถูปาราม ประเทศศรีลังกา)

๖. พระรากขวัญซ้าย ประดิษฐานอยู่ที่ ทุสสเจดีย์ บนสวรรค์ชั้นพรหมโลก (ทุสสเจดีย์ ประดิษฐานอยู่ ณ อกนิฏฐพรหมโลก ซึ่งเป็นภพภูมิหนึ่งในปัญจสุทธาวาส และเป็นชั้นสูงสุดของรูปพรหม)

๗. พระอุณหิศ(กรอบหน้า) ประดิษฐาน ณ ทุสสเจดีย์ บนสวรรค์ชั้นพรหมโลก (บางตำรากล่าวว่า พระมหากัสสปะเถระเป็นผู้เก็บรักษาไว้ และมอบแก่สัทธิวิหาริกสืบต่อกันมา ภายหลังพระมหาเทวเถระ จึงได้เป็นผู้อัญเชิญไปประดิษฐานยังประเทศศรีลังกา)

www.relicsofbuddha.com

ต่อไปนี้คือความในอรรถกถาที่อรรถกถาจารย์ได้บรรยายความไว้ในมหาปรินิพพานสูตร

ธาตุถูปปูชาวณฺณนา

พระเจ้าอชาตศัตรู ได้ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้า และงานมหกรรมในกรุงราชคฤห์.

ถามว่า ได้ทรงทำอย่างไร?

ตอบว่า ได้ทรงทำการมหกรรม ตั้งแต่กรุงกุสินาราจนถึงกรุงราชคฤห์ เป็นระยะทาง ๒๕ โยชน์ ในระหว่างนั้น ทรงให้ทำทางกว้าง ๘ อุสภะ ปราบพื้นเรียบ สั่งให้ทำการบูชาในทางแม้ ๒๕ โยชน์ เช่นที่เหล่าเจ้ามัลละสั่งให้ทำการบูชาระหว่างมกุฏพันธนเจดีย์และสัณฐาคาร ทรงขยายไปในระหว่างตลาดในที่ทุกแห่ง เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก ทรงให้ล้อมพระบรมธาตุที่บรรจุไว้ในรางทองคำด้วยลูกกรงหอก ให้ผู้คนชุมนุมกันเป็นปริมณฑล ๕๐๐ โยชน์ ในแคว้นของพระองค์.

ผู้คนเหล่านั้นรับพระบรมธาตุ เล่นสาธุกีฬา ออกจากกรุงกุสินารา พบเห็นดอกไม้มีสีดั่งทองคำในที่ใดๆ ก็เก็บดอกไม้เหล่านั้นในที่นั้นๆ บูชาพระบรมธาตุในระหว่างหอก เวลาดอกไม้เหล่านั้นหมดแล้วก็เดินต่อไป เมื่อถึงฐานแอกแห่งรถในคันหลัง ก็พากันเล่นสาธุกีฬาแห่งละ ๗ วันๆ เมื่อผู้คนรับพระบรมธาตุมากันด้วยอาการอย่างนี้ เวลาก็ล่วงไป ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน.

เหล่ามิจฉาทิฏฐิพากันติเตียนว่า ตั้งแต่พระสมณโคดมปรินิพพาน พวกเราก็วุ่นวายด้วยการเล่นสาธุกีฬา โดยพลการ การงานของพวกเราเสียหายหมด แล้วก็ขุ่นเคืองใจ ไปบังเกิดในอบายประมาณ ๘๖,๐๐๐ คน

เหล่าพระขีณาสพระลึกแล้วเห็นว่า มหาชนขุ่นเคืองใจ พากันบังเกิดในอบาย แล้วดำริว่า *"พวกเราจักให้ท้าวสักกะเทวราชทรงทำอุบายนำพระบรมธาตุมา"* ดังนี้ จึงพากันไปยังสำนักท้าวสักกะเทวราชนั้น ทูลบอกเรื่องนั้นแล้ว ทูลว่า *"ท่านมหาราช ขอได้โปรดทรงทำอุบายนำ"* พระบรมธาตุมาเถิด.

ท้าวสักกะตรัสว่า ท่านเจ้าข้า ขึ้นชื่อว่าปุถุชนที่มีศรัทธาเสมอด้วยพระเจ้าอชาตศัตรูไม่มี พระองค์ไม่ทรงเชื่อเราดอก ก็แต่ว่า ข้าพเจ้าจักแสดงสิ่งที่น่าสะพึงกลัว เสมือนมารที่น่าสะพึงกลัว จักประกาศเสียงดังลั่น จักทำเป็นคนไข้สั่นระรัว เหมือนคนผีเข้า ขอพระคุณเจ้าทูลว่า มหาบพิตร พวกอมนุษย์เขาโกรธเคือง ได้โปรดให้นำพระบรมธาตุไปโดยเร็ว ด้วยอุบายอย่างนี้ ท้าวเธอก็จักทรงให้นำพระบรมธาตุไป.

ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะก็ได้ทรงทำทุกสิ่งทุกอย่างดังกล่าวนั้น

ฝ่ายพระเถระทั้งหลายก็เข้าไปเฝ้าพระราชาทูลว่า ถวายพระพร พวกอมนุษย์เขาโกรธเคือง โปรดให้นำพระบรมธาตุไปเถิด.

พระราชาตรัสว่า ท่านเจ้าข้า จิตของโยมยังไม่ยินดีก่อน แต่เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จะให้เขานำพระบรมธาตุไป. ในวันที่ ๗ ผู้คนทั้งหลายก็นำพระบรมธาตุมาถึง. ท้าวเธอทรงรับพระบรมธาตุที่มาด้วยอาการอย่างนั้น ทรงสร้างพระสถูปไว้ ณ กรุงราชคฤห์ และทรงทำมหกรรม แม้เหล่าเจ้าพวกอื่นๆ ก็นำไปตามสมควรแก่กำลังของตนๆ สร้างพระสถูปไว้ ณ สถานของตนๆ แล้วทำมหกรรม.

บทว่า **เอวเมตๆ ภูตปุพฺพๆ** ความว่า การแบ่งพระบรมธาตุ และการสร้างพระสถูป ๑๐ แห่งนี้ เคยมีมาแล้วในชมพูทวีปด้วยประการฉะนี้. ภายหลัง พระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวไว้.

เมื่อสถาปนาพระสถูปกันดั่งนี้แล้ว พระมหากัสสปเถระเห็นอันตรายของพระบรมธาตุทั้งหลาย จึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรู ทูลว่า *“ถวายพระพร ควรเก็บพระบรมธาตุไว้อย่างนี้แหละ”*

พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสว่า ดีละท่านเจ้าข้า กิจด้วยการเก็บพระบรมธาตุของโยม จงยกไว้ก่อน แต่โยมจะนำพระบรมธาตุที่เหลือมาได้อย่างไร.

ทูลว่า ถวายพระพร การนำพระบรมธาตุมา ไม่ใช่ภาระของมหาบพิตร แต่เป็นภาระของพวกอาตมภาพ.

ตรัสว่า ดีละท่านเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้าโปรดนำพระบรมธาตุมาเถิด

โยมจะเก็บไว้.

พระเถระเว้นไว้เพียงที่ราชตระกูลนั้นๆ ปกปิดไว้ พระบรมธาตุส่วนที่เหลือก็นำมา ส่วนพระบรมธาตุทั้งหลายในรามคาม เหล่านาคเก็บรักษาไว้

พระเถระดำริว่า *"อันตรายของพระบรมธาตุเหล่านั้นไม่มี ต่อไปในอนาคตกาล คนทั้งหลาย จักเก็บไว้ในพระมหาเจดีย์ ในมหาวิหารลังกาทวีปดังนี้ แล้วไม่นำพระบรมธาตุเหล่านั้นมา นำมาจากนครทั้ง ๗ ที่เหลือประดิษฐานไว้ ณ ทิศตะวันออกและทิศใต้แห่งกรุงราชคฤห์ อธิษฐานว่า หินอันใดมีอยู่ในที่นี้ หินอันนั้นจงอันตรธานไป ขอฝุ่นจงสะอาดด้วยดี ขอน้ำอย่าขึ้นถึงดังนี้"*

พระราชา สั่งให้ขุดที่นั้น คุ้ยฝุ่นออกจากที่นั้นก่ออิฐแทน โปรดให้สร้างเจดีย์สำหรับพระอสีติมหาสาวก

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า *"แม้เมื่อมีคนถามว่า พระราชา โปรดให้สร้างอะไรไว้ในที่นี้"* ตอบว่า *"ให้สร้างพระเจดีย์สำหรับพระมหาสาวกทั้งหลาย แต่ในที่นั้นลึก ๘๐ ศอก โปรดให้ปูเครื่องลาดโลหะไว้ภายใต้ สร้างผอบที่ทำด้วยไม้จันทน์เหลืองเป็นต้น และพระสถูปไว้อย่างละ ๘ ๆ"*

ครั้งนั้น พระราชาใส่พระบรมธาตุของพระผู้มีพระภาคเจ้าไว้ในผอบจันทน์เหลือง

ทรงใส่ผอบจันทน์เหลืองแม้นั้น ลงในผอบจันทน์เหลืองอีกใบหนึ่ง

แล้วทรงใส่ผอบจันทน์เหลืองแม้นั้น ลงในผอบจันทน์เหลืองอีกใบหนึ่ง ดังกล่าวมาฉะนี้

เป็นอันทรงรวมผอบ ๘ ใบไว้ในใบเดียวกัน ด้วยอุบายอย่างนั้นแล

ทรงใส่ผอบทั้ง ๘ ผอบนั้นลงในพระสถูปจันทน์เหลือง ๘ สถูป

ทรงใส่สถูปจันทน์เหลืองทั้ง ๘ สถูปลงในผอบจันทน์แดง ๘ ผอบ

ทรงใส่ผอบจันทน์แดงทั้ง ๘ ผอบลงในพระสถูปจันทน์แดง ๘ สถูป

ทรงใส่สถูปจันทน์แดงทั้ง ๘ สถูปลงในผอบงา

ทรงใส่ผอบงาตั้ง ๘ ผอบลงในสถูปงา ๘ สถูป
แล้วทรงใส่สถูปงาทั้ง ๘ สถูปลงในผอบรัตนะล้วน ๘ ผอบ
ทรงใส่ผอบรัตนะล้วน ๘ ผอบลงในสถูปรัตนะล้วน ๘ สถูป
ทรงใส่สถูปรัตนะล้วน ๘ สถูปลงในผอบทองคำ ๘ ผอบ
ทรงใส่ผอบทองคำ ๘ ผอบลงในสถูปทองคำ ๘ สถูป
ทรงใส่สถูปทองคำ ๘ สถูปลงในผอบเงิน ๘ ผอบ
ทรงใส่ผอบเงิน ๘ ผอบ ลงในสถูปเงิน ๘ สถูป
ทรงใส่สถูปเงิน ๘ สถูปลงในผอบมณี ๘ ผอบ
ทรงใส่ผอบมณี ๘ ผอบลงในสถูปมณี ๘ สถูป
ทรงใส่สถูปมณี ๘ สถูปลงในผอบทับทิม ๘ ผอบ
แล้วทรงใส่ผอบทับทิมลงในสถูปทับทิม ๘ สถูป
ทรงใส่สถูปทับทิม ๘ สถูปลงในผอบแก้วลาย ๘ ผอบ
แล้วทรงใส่ผอบแก้วลาย ๘ ผอบลงในสถูปแก้วลาย ๘ สถูป
ทรงใส่สถูปแก้วลาย ๘ สถูปลงในผอบแก้วผลึก ๘ ผอบ
แล้วทรงใส่ผอบแก้วผลึกลงในสถูปแก้วผลึก ๘ สถูป
เจดีย์แก้วผลึกมีก่อนเจดีย์ทั้งหมด
ถือเอาเป็นประมาณแห่งเจดีย์ในถูปาราม
บนเจดีย์แก้วผลึกนั้น โปรดให้สร้างเรือนทำด้วยรัตนะล้วน.
บนเรือนรัตนะนั้น ให้สร้างเรือนทำด้วยทองคำไว้
บนเรือนทองคำนั้น ให้สร้างเรือนด้วยเงินไว้
บนเรือนเงินนั้น ให้สร้างเรือนทำด้วยทองแดงไว้
บนเรือนทองแดงนั้น โรยเมล็ดทรายทำด้วยรัตนะทั้งหมด
เกลี่ยดอกไม้น้ำ ดอกไม้บกไว้ ๑,๐๐๐ ดอก

โปรดให้สร้างชาดก ๕๕๐ ชาดก พระอสีติมหาเถระ พระเจ้าสุทโธทนมหาราช พระนางมหามายาเทวี สหชาตทั้ง ๗ ทั้งหมดดังกล่าวมานี้ทำด้วยทองคำทั้งสิ้น โปรดให้ตั้งหม้อน้ำเต็ม ที่ทำด้วยทองและ

เงินอย่างละ ๕๐๐ หม้อ ให้ยกธงทอง ๕๐๐ ธง ให้ทำประทีปทอง ๕๐๐ ดวง ประทีปเงิน ๕๐๐ ดวง ทรงใส่ไส้ผ้าเปลือกไม้ไว้ในประทีปเหล่านั้น บรรจุน้ำมันหอม.

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะ อธิษฐานว่า พวงมาลัยอย่าเหี่ยว กลิ่นหอมอย่าหาย ประทีปอย่าไหม้ แล้วให้จารึกอักษรไว้ที่แผ่นทองว่า แม้ในอนาคตกาลครั้งพระกุมารพระนามว่า **อโศก** จักเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าอโศกมหาราช ท้าวเธอจักทรงกระทำพระบรมธาตุเหล่านี้ให้แพร่หลายไป ดังนี้

พระราชาทรงเอาเครื่องประดับทั้งหมดบูชา ทรงปิดประตูแล้วเสด็จออกไปตั้งแต่แรก

ท้าวเธอครั้นปิดประตูทองแดงแล้ว ทรงคล้องตรากุญแจไว้ที่เชือกผูก ทรงวางแท่งแก้วมณีแท่งใหญ่ไว้ที่ตรงนั้นนั่นเอง โปรดให้จารึกอักษรไว้ว่า ในอนาคตกาล เจ้าแผ่นดินที่ยากจน จงถือเอาแก้วมณีแท่งนี้กระทำสักการะพระบรมธาตุทั้งหลายเทอญ.

ท้าวสักกะเทวราช เรียกวิสสุกรรมเทพบุตรมาทรงส่งไปด้วยพระดำรัสสั่งว่า *"พ่อเอ๋ย พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเก็บพระบรมธาตุแล้ว เจ้าจงตั้งกองรักษาการณ์ไว้ที่นั้น"* วิสสุกรรมเทพบุตรมาประกอบหุ่นยนต์มีโครงร่างร้าย รูปไม้ (หุ่นยนต์) ถือพระขรรค์สีแก้วผลึก ในห้องพระบรมธาตุ เคลื่อนตัวได้เร็วเสมือนลม วิสสุกรรมเทพบุตรประกอบหุ่นยนต์แล้ว ติดลิ่มสลักไว้อันเดียวเท่านั้น เอาสิลาล้อมไว้โดยรอบโดยอาการเสมือนเรือนสร้างด้วยอิฐ ข้างบนปิดด้วยสิลาแผ่นเดียว ใส่ฝุ่นแล้วทำพื้นให้เรียบ แล้วประดิษฐานสถูปหินไว้บนที่นั้น เมื่อการเก็บพระบรมธาตุเสร็จเรียบร้อยอย่างนี้แล้ว แม้พระเถระดำรงอยู่จนตลอดอายุก็ปรินิพพาน แม้พระราชาก็เสด็จไปตามยถากรรม พวกมนุษย์แม้เหล่านั้น ก็ตายกันไป

ต่อมาภายหลัง เมื่อครั้งอโศกกุมารเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระธรรมราชา พระนามว่า **อโศก** ทรงรับพระบรมธาตุเหล่านั้นไว้แล้ว

ได้ทรงกระทำให้แพร่หลาย

ทรงกระทำให้แพร่หลายอย่างไร? พระเจ้าอโศกนั้น อาศัยนิโครธสามเณร ทรงได้ความเลื่อมใสในพระศาสนา โปรดให้สร้างวิหาร ๘๔,๐๐๐ วิหารแล้ว ตรัสถามภิกษุสงฆ์ว่า *"โยมให้สร้างวิหาร ๘๔,๐๐๐ วิหารแล้ว จักได้พระบรมธาตุมาจากไหนเล่า ท่านเจ้าข้า"*

ภิกษุสงฆ์ทูลว่า ถวายพระพร พวกอาตมภาพฟังมาว่า ชื่อว่าที่เก็บพระบรมธาตุมีอยู่ แต่ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

พระราชาให้รื้อพระเจดีย์ในกรุงราชคฤห์ก็ไม่พบ ทรงให้ทำพระเจดีย์คืนดีอย่างเดิมแล้ว ทรงพาบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไปยังกรุงเวสาลี แม้ในที่นั้นก็ไม่ได้ ก็ไปยังกรุงกบิลพัศดุ์ แม้ในที่นั้น ก็ไม่ได้ แล้วไปยังรามคาม เหล่านาคในรามคาม ก็ไม่ยอมให้รื้อพระเจดีย์ จอบที่ตกต้องพระเจดีย์ ก็หักเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย

ด้วยอาการอย่างนี้ แม้ในที่นั้นก็ไม่ได้ ก็ไปยังเมืองอัลลกัปปะ เวฏฐทีปะ ปาวา กุสินารา ในที่ทุกแห่งดั่งกล่าวมานี้

รื้อพระเจดีย์แล้วก็ไม่ได้พระบรมธาตุเลย ครั้นทำเจดีย์เหล่านั้นให้คืนดีดั่งเดิมแล้ว ก็กลับไปยังกรุงราชคฤห์อีก ทรงประชุมบริษัท ๔ แล้วตรัสถามว่า ใครเคยได้ยินว่า ที่เก็บพระบรมธาตุ ในที่ชื่อโน้นมีบ้างไหม.

ในที่ประชุมนั้น พระเถระรูปหนึ่งอายุ ๑๒๐ ปี กล่าวว่า *"อาตมาภาพก็ไม่รู้ว่า ที่เก็บพระบรมธาตุอยู่ที่โน้น"* แต่พระมหาเถระบิดาอาตมภาพให้อาตมภาพครั้งอายุ ๗ ขวบ ถือหีบมาลัยกล่าวว่า *"มานี่ สามเณร ระหว่างกอไม้ตรงโน้น มีสถูปหินอยู่ เราไปกันที่นั้นเถิด แล้วไปบูชา ท่านพูดว่า สามเณร ควรพิจารณาที่ตรงนี้"*

ถวายพระพร อาตมภาพรู้เท่านี้ พระราชาตรัสว่า ที่นั่นแหละ แล้วสั่งให้ตัดกอไม้ แล้วนำสถูปหินและฝุ่นออก ก็ทรงเห็นพื้นโบกปูนอยู่ แต่นั้นทรงทำลายปูนโบกและแผ่นอิฐแล้วเสด็จสู่บริเวณตามลำดับ ทอด

พระเนตรเห็นทรายรัตนะ ๗ ประการ และรูปไม้ (หุ่นยนต์) ถือดาบ เดินวนเวียนอยู่ ท้าวเธอรับสั่งให้ เหล่าคนผู้ถือผีมา แม้ให้ทำการเส้นสรวงแล้ว ก็ไม่เห็นที่สุดโต่งสุดยอดเลย

จึงทรงนมัสการเทวดาทั้งหลายแล้วตรัสว่า *"ข้าพเจ้ารับพระบรมธาตุเหล่านี้แล้วบรรจุไว้ในวิหาร ๘๔,๐๐๐ วิหาร จะทำสักการะ ขอเทวดาอย่าทำอันตรายแก่ข้าพเจ้าเลย"*

ท้าวสักกะเทวราช เสด็จจาริกไปทรงเห็นพระเจ้าอโศกนั้นแล้ว เรียก วิสสุกรรมเทพบุตรมาสั่งว่า *"พ่อเอ๋ย พระธรรมราชาอโศก จักทรงนำพระบรมธาตุไป เพราะฉะนั้น เจ้าจงลงสู่บริเวณไปทำลายรูปไม้ (หุ่นยนต์) เสีย"*

วิสสุกรรมเทพบุตรนั้น ก็แปลงเพศเป็นเด็กชาวบ้านไว้จุก ๕ แหยม ยืนถือธนูตรงพระพักตร์ของพระราชาแล้ว ทูลว่า *"ข้าจะนำไปมหาราชเจ้า"*

พระราชาตรัสว่า *"นำไปสิพ่อ วิสสุกรรมเทพบุตรจับศรยิงตรงที่ผูกหุ่นยนต์นั้นแล ทำให้ทุกอย่างกระจัดกระจายไป"*

ครั้งนั้น พระราชาทรงถือตรากุญแจ ที่ติดอยู่ที่เชือกผูก ทอดพระเนตรเห็นแท่งแก้วมณีและเห็นอักษรจารึกว่า ในอนาคตกาล เจ้าแผ่นดินที่ยากจนถือเอาแก้วมณีแท่งนี้แล้ว จงทำสักการะพระบรมธาตุทั้งหลาย

ทรงกริ้วว่า ไม่ควรพูดหมิ่นพระราชาเช่นเราว่า เจ้าแผ่นดินยากจน ดังนี้แล้ว ทรงเคาะซ้ำๆ กันให้เปิดประตู เสด็จเข้าไปภายในเรือนประทีปที่ตามไว้ เมื่อ ๒๑๘ ปี ก็โพลงอยู่อย่างนั้นนั่นเอง ดอกบัวขาบก็เหมือนนำมาวางไว้ขณะนั้นเอง

เครื่องลาดดอกไม้ก็เหมือนลาดไว้ขณะนั้นเอง เครื่องหอมก็เหมือนเขาบด วางไว้เมื่อครู่นี้เอง

พระราชาทรงถือแผ่นทอง ทรงอ่านว่า ต่อไปในอนาคตกาล ครั้ง

กุมารพระนามว่า **อโศก** จักเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นพระธรรมราชา พระนามว่า อโศก ท้าวเธอจักทรงกระทำพระบรมธาตุเหล่านี้ให้แพร่หลาย ดังนี้แล้วตรัสว่า ท่านผู้เจริญ พระผู้เป็นเจ้า มหากัสสปเถระเห็นตัวเราแล้ว ทรงคู้พระหัตถ์ซ้ายปรบกับพระหัตถ์ขวา ท้าวเธอเว้นเพียงพระบรมธาตุที่ปกปิดไว้ในที่นั้น ทรงทำพระบรมธาตุที่เหลือทั้งหมดมาแล้ว ปิดเรือนพระบรมธาตุไว้เหมือนอย่างเดิม ทรงทำที่ทุกแห่งเป็นปกติอย่างเก่าแล้ว โปรดให้ประดิษฐานปาสาณเจดีย์ไว้ข้างบน บรรจุพระบรมธาตุไว้ในวิหาร ๘๔,๐๐๐ วิหาร ทรงไหว้พระมหาเถระแล้ว ตรัสถามว่า *"ท่านเจ้าข้า โยมเป็นทายาทในพระพุทธศาสนาได้ไหม?"*

พระมหาเถระทูลว่า *"ถวายพระพร มหาบพิตรยังเป็นคนภายนอกของพระศาสนา จะเป็นทายาทของอะไรเล่า"*

ตรัสถามว่า *"ก็โยมบริจาคทรัพย์ถึง ๙๖ โกฏิ ให้สร้างวิหารไว้ถึง ๘๔,๐๐๐ วิหาร ยังไม่เป็นทายาท คนอื่นใครเล่าจะเป็นทายาท"* พูดว่า *"ขอถวายพระพร มหาบพิตร ได้ชื่อว่าเป็นปัจจยทายก ก็ผู้ใดบวชบุตรหรือธิดาของตน ผู้นี้จึงจะชื่อว่า เป็นทายาทของพระศาสนา"* ท้าวเธอจึงให้บวชพระโอรสและพระธิดา ครั้งนั้น พระเถระทั้งหลายทูลพระองค์ว่า *"ขอถวายพระพร บัดนี้ มหาบพิตรเป็นทายาทในพระศาสนาแล้ว"*

บทว่า **เอวเมตๆ ภูตปุพฺพๆ** ความว่า แม้การเก็บพระบรมธาตุในอดีตกาลนี้ เคยมีมาแล้วในภาคพื้นชมพูทวีป ด้วยประการฉะนี้. แม้การกสงฆ์ผู้ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ก็วางบทนี้ไว้

ก็คาถาเป็นต้นว่า **อฏฺฐทณฺ จกฺขุมโต สรีรๆ** เป็นต้นนี้ พระเถระชาวสีหลทวีป กล่าวไว้แล้วแล

จบอรรถกถามหาปรินิพพานสูตรที่ ๓

เนื้อความพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ บรรทัดที่ ๑๘๘๘-๓๙๑๕. หน้าที่ ๗๘-๑๕๙ อรรถกถา ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาปรินิพพานสูตร หน้าต่างที่ ๕/๕.

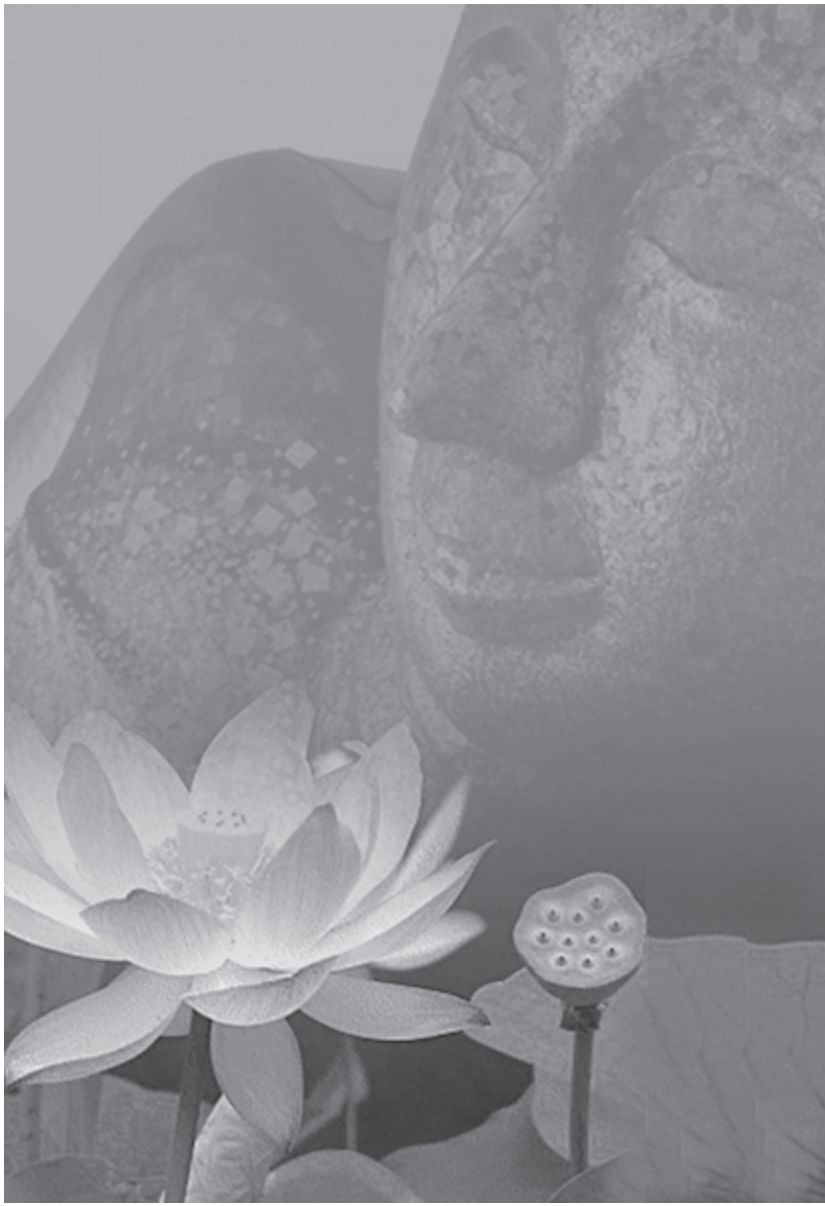

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๑
ยมกวรรค วรรณนา

๑. เรื่อง พระจักขุบาลเถระ

ธรรมบท ๒๕/๑๓ *(พระพุทธวจนะ)*

"สิ่งทั้งหลาย...มีใจนำหน้า มีใจถึงก่อน มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วด้วยใจ..."

มโนปุพพัง คมา ธัมมา มโนเสฏฐา มโนมยาฯ

ฯลฯ

"...ถ้าว่าใจอันมีโทษประทุษร้ายแล้วด้วยทุจริต (ทำ-พูด-คิดทุจริต) ไซร้

ทุกข์ย่อมติดตามไปเพียงดังล้อเกวียนหมุนไปตามรอยเท้าแห่งโคตัวนำไปอยู่ซึ่งแอก"

...ได้ยินว่า เศรษฐีชื่อมหาสุวรรณ เมืองสาวัตถี ไม่มีบุตร วันหนึ่ง เห็นต้นไม้ใหญ่มีกิ่งก้านสาขา เป็นต้นไม้เป็นเจ้าแห่งป่า คิดว่าเป็นต้นไม้อันเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่สถิตอยู่ จึงตกแต่งประดับฉัตรธงตั้งความปรารถนาขอบุตร ได้แล้วจะกระทำสักการะใหญ่

ต่อมา เศรษฐีนั้นได้บุตรชายสองคน คนโต**ชื่อมหาบาล** คนน้องชื่อ**จุลบาล** ต่อมาครั้นตายลง บุตรทั้งสองได้ครอบครองทรัพย์สมบัติทั้งปวง

ขณะนั้น พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่มหาเชตวัน ซึ่งอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวายด้วยทรัพย์**ห้าสิบสี่โกฏิ** ประทับจำพรรษาตลอด **๑๙ พรรษา** ประทับในบุพพารามมหาวิหารของมหาอุบาสิกาวิสาขา ซึ่งสร้างด้วยทรัพย์**ยี่สิบเจ็ดโกฏิ** ตลอด **๖ พรรษา** รวม

เสด็จประทับอยู่ในกรุงสาวัตถีทั้งสองแห่งเป็นเวลาถึง **๒๕ พรรษา** ด้วยทรงอาศัยความอุปฐากบำรุงจากสองตระกูลมีคุณใหญ่นี้ บำรุงแล้วซึ่ง **ภิกษุสองหมื่นเป็นบริวาร** อันมีพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข

ในเมืองสาวัตถีขณะนั้น มีผู้คนอาศัยอยู่เจ็ดโกฏิ (๗๐ ล้านคน) **ห้าโกฏิ**ได้ฟังธรรมบรรลุเป็นอริยสาวก **สองโกฏิ**เป็นปุถุชน อริยสาวกทั้งหลายต่างไปถวายทานและฟังธรรมภายหลังภัตเป็นประจำ

วันหนึ่ง มหาบาลเห็นฝูงชนอริยสาวก ต่างถือภัตคาวหวาน ผ้าไตรจีวร บริขาร เภสัชทั้งหลาย พร้อมทั้งมาลาของหอมในมือไปสู่วิหาร จึงตามไปเฝ้าพระบรมศาสดา พระพุทธองค์ทรงแสดงอนุปุพพิกถา (ธรรมเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับ ได้แก่ ทาน ศีล สวรรค์ โทษแห่งกาม และอานิสงส์ของการออกบวช)

มหาบาลได้ฟังแล้ว คิดว่า *"อันว่าบุตรและโภคทรัพย์ของเรา ย่อมไม่ไปตามเมื่อไปสู่โลกอื่น แม้ร่างกายนี้ก็ไม่ไปตาม ประโยชน์อะไรด้วยการอยู่ครองเรือน...ฯลฯ"*

ครั้นกลับถึงบ้าน มอบทรัพย์สมบัติบุตรภรรยาข้าทาสให้แก่จุลบาลน้องชายครอบครอง แล้วออกบวชในสำนักของพระบรมศาสดา (แม้จุลบาลน้องชายจะทัดทานห้ามแล้วก็ไม่ฟัง)

พระมหาบาล บวชแล้วอยู่ในสำนักของพระบรมศาสดาได้ ๕ พรรษา ทูลถามพระพุทธองค์ว่าธุระของพระศาสนามีเท่าไร ครั้นเมื่อทราบแล้วว่ามีธุระ ๒ คือ คันถธุระ และวิปัสสนาธุระ ดังนี้ คันถธุระคือ การเรียนซึ่งพระพุทธวจนะคือพระไตรปิฎก และ**วิปัสสนาธุระ** คือ **ธุระที่เริ่มตั้งแล้วซึ่งความสิ้นและความเสื่อมในอัตภาพ** ยังวิปัสสนาญาณให้เจริญแล้ว ด้วยอำนาจแห่งการกระทำโดยความเป็นไปติดต่อกัน ถือเอาซึ่งความเป็นแห่งอรหันต์ เป็นผู้ยินดียิ่งแล้วในเสนาสนะอันสงัดแล้ว ผู้มีความประพฤติอันเบาพร้อมชื่อว่าวิปัสสนาธุระ ดังนี้

พระมหาบาล กราบทูล *"ข้าพระองค์บวชแล้วในกาลแห่งตนเป็นคนแก่ ไม่อาจยังคันถธุระให้บริบูรณ์ แต่จักยังวิปัสสนาธุระให้เต็ม ขอจงตรัสบอกซึ่งกรรมฐานแก่ข้าพระองค์ฯ"* ครั้งนั้นพระบรมศาสดาตรัสบอกแล้ว ถวายบังคมแล้ว แสวงหาที่อยู่ได้แล้วซึ่งภิกษุ ๖๐ รูป ออกไปสิ้นหนทาง ๑๒๐ โยชน์ ยังหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เข้าจำพรรษาที่นั่น

พระมหาบาล น้อมล่วงไปโดยวิเศษด้วยอิริยาบถ ๓ ตั้งสัจจะถือเนสัชชิก ข้อไม่นอนเป็นวัตรตลอด ๓ เดือน ครั้นล่วงไปได้หนึ่งเดือนได้เกิดโรคทางตา มีน้ำไหลออกจากนัยน์ตาด้วยลมเสียดแทงซึ่งนัยน์ตาทั้งสองข้าง หมอถวายยาหยอดเพื่อรักษา แต่พระมหาบาลนั่งหยอด ไม่ยอมนอน ด้วยสัจจะในเนสัชชิกธุดงควัตรนั้น

แล้วสอนตนเองว่า *"อันว่าเจ้าจักแลดูซึ่งนัยน์ตา หรือว่าจักแลดูซึ่งคำสอนของพระพุทธองค์? ก็อันว่าการนับซึ่งการบอดของเจ้าย่อมไม่มีในทั้งสังสารวัฏ...เพราะฉะนั้น นัยน์ตาของเจ้าจงฉิบหายหรือว่าจงแตก เถิด อันเรา จักทรงไว้ซึ่งพระศาสนา จักไม่ทรงไว้ซึ่งนัยย์ตา..."* แล้วกล่าวเป็นคาถาว่า *"อันว่านัยน์ตาทั้งหลาย อันชาวโลกยึดถือแล้วว่าเป็นเรา... จงเสื่อม อันว่าหูทั้งหลาย...จงเสื่อม อันว่ากายนี้...จงเสื่อม แม้สรีระทั้งปวงอันอาศัยกายนี้...จงเสื่อม แน่ะ! ยังประมาทอยู่เพราะเหตุไร...ฯลฯ"* ดังนี้

พระมหาบาล ได้กระทำแล้วซึ่งสมณธรรม...กาลล่วงไป กลางดึกคืนหนึ่งก่อนออกพรรษา นัยน์ตาทั้งสองก็แตกพร้อมๆ กับกิเลสอาสวะทั้งหลายก็แตกออกด้วย แตกออกแล้วไม่ก่อนไม่หลัง เป็นอรหันต์ผู้เห็นแล้วในมรรคเครื่องยังกิเลสให้แจ้งฯ อันว่าชื่อ**พระจักขุบาล** ได้เกิดขึ้นแล้วแต่กาลนั้น ฯลฯ

ครั้นออกพรรษา ภิกษุบริวารทั้ง ๖๐ รูป ใคร่ไปเฝ้าพระบรมศาสดา พระจักขุบาลอรหันต์เถระเจ้าบอกให้ท่านทั้งหลายล่วงหน้าไปก่อน แล้วแจ้งให้ญาติส่งคนมารับน้องชายชื่อจุลบาลส่งหลานชายบวชเป็นสามเณร

เดินทางมารับ เดินจูงไม้เท้าให้พระเถระผู้เป็นลุง ระหว่างทางสามเณรได้ขอหยุดพักและล่วงประเวณีกับหญิงเก็บฟืนในป่า จึงสึกจากความเป็นสามเณร พระจักขุบาลเถระไม่ปรารถนาเดินร่วมทางกับคนทุศีล เช่นด้วยกับหลานชายและไล่หนีไป ร้อนไปถึงท้าวสักกะเทวราชต้องแปลงกายเป็นคนเดินทางมาช่วยนำทางพระเถระกลับไปเฝ้าพระบรมศาสดาสำเร็จ

เข้าเฝ้า พระบรมศาสดาแล้ว ได้อยู่พักในวิหารพระเชตวันนั้น วันหนึ่งพระจักขุบาลลงไปเดินจงกรมในเวลาค่อนแจ้งหลังจากฝนตกใหม่ๆ มีแมลงในทางจงกรมถูกเหยียบตายเป็นอันมาก ภิกษุทั้งหลายกล่าวติเตียนและไปฟ้องพระบรมศาสดา

พระองค์ ทรงตรัสว่า *"ผู้ชื่อว่าขีณาสวะอันสิ้นแล้วซึ่งอาสวะกิเสสทั้งหลาย ย่อมไม่ประพฤติซึ่งปาณาติบาต"*

ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าผู้ตาบอดแล้วบรรลุพระอรหันต์ขีณาสพได้อย่างไร? และเพราะวิบากใดจึงตาบอดเล่า?

พระพุทธองค์ ทรงตรัสเล่าอดีตชาติหนึ่งของพระจักขุบาล ว่า *"ในกาลสมัยพระราชาพรหมทัตครองกรุงพาราณสี มีหมอรักษาตาคนหนึ่ง รับรักษาตาให้แก่หญิงสองแม่ลูกตาบอด ถ้ารักษาหายแม่ลูกผู้นี้จะยอมเป็นทาสรับใช้ ครั้นตาหายบอด สองแม่ลูกเกรงจะถูกเป็นทาสรับใช้ จึงแกล้งพูดว่าตายังมองไม่เห็น หมอรักษารู้ถึงความเจ้าเล่ห์ของแม่ลูกนั้น จึงแกล้งปรุงยาหยอดตาให้ตาบอดดังเดิม*

ด้วยวิบากกรรมในชาตินั้นผลแห่งวิบากนั้นได้ไหลออกแล้วซึ่งชาตินี้เกิดมาเป็นจักขุบาล ตาได้บอดแล้ว"

ข้อธรรมวิจัย

พระพุทธองค์ ทรงตรัสแสดงเรื่องใจเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า... สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าใจถูกประทุษร้าย ทุกข์ย่อมติดตามไปดุจล้อเกวียนหมุนตามรอยเท้าโค ฉะนั้น

ทำอย่างไร? ใจจึงจะเป็นใหญ่... สำเร็จแล้วด้วยใจ ทำอย่างไร? ใจจะไม่ถูกประทุษร้าย

คำสอน ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัส อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางสายกลางมีองค์ ๘ ย่อลงเหลือ ๓ ได้แก่ **ศีล** (สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา สัมมาอาชีวะ) **สมาธิ** (สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) **ปัญญา** (สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ)

คำว่า *"ใจเป็นใหญ่"* มีกล่าวอยู่ชื่อว่า *"มนินทรีย์"* กล่าวคือ มนะ คือใจ, อินทรีย์ คือความเป็นใหญ่ เป็นใหญ่ในการเห็นทางตา เรียกว่า **จักขุนทรีย์** ทางหู เรียกว่า **โสตินทรีย์** ทางจมูก เรียกว่า **ฆานินทรีย์** ทางลิ้น เรียกว่า **ชิวหินทรีย์** ทางกาย เรียกว่า **กายินทรีย์**

สิ่งทั้งหลาย...สำเร็จแล้วด้วยใจ คือ **มนินทรีย์**

เมื่อ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัสทางกาย รู้เรื่องราวคิดนึกความหมายลงไปถึงใจ เรียกว่า **สำเร็จแล้วด้วยใจ** สำเร็จแล้ว**ทั้งทุจริตและสุจริต ทั้งทุกข์และสุข**

ถ้าใจถูกประทุษร้าย คือ กระทำทุจริต (กายกรรมทุจริต ๓ วจีกรรมทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ รวมเป็นอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ได้แก่ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ล่วงประเวณี พูดเท็จ พูดส่อเสียด คำหยาบ เพ้อเจ้อ คิดอยากได้ คิดพยาบาทปองร้าย และเห็นผิด) ถ้าถูกประทุษร้ายทุจริต ความทุกข์ย่อมติดตามมา

ถ้าไม่ปรารถนาทุกข์ พึงระมัดระวัง ไม่พึงประพฤติทุจริต ใจย่อมไม่ถูกประทุษร้าย ย่อมไม่ทุกข์

พึงบำรุงใจให้เป็นใหญ่ทางสุจริต (คือกุศลกรรมบถ ๑๐ ได้แก่ ข้อปฏิบัติตรงข้ามกับอกุศลกรรมบถ ๑๐ ข้างต้น)

เมื่อเห็น ได้ยิน ฯลฯ ทางจักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฯลฯ พึงโยนิโสมนสิการ (คิดดี คิดเป็น คิดถูก แยบคาย เป็นปัญญา) ไม่อภิชฌา (โลภ) ไม่โทมนัส (โกรธ)

เมื่อเห็น...ได้ยิน ฯลฯ ไม่พึงอภิชฌาและโทมนัส ไม่พึงคิดชอบ-คิดชัง เพราะชอบ-ชัง เป็นทุกข์

ไม่อภิชฌาและไม่โทมนัส ทำอย่างไร?

พึงเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เจริญสติปัฏฐานจนกระทั่งวิปัสสนาญาณเกิด รู้ด้วยปัญญา เห็นแจ้งด้วยปัญญาว่าอะไรเป็นรูป-นาม รูปนามเกิด-ดับ อย่างไร...รูป-นาม ไม่ใช่เรา-เขา เพราะเหตุใด

ได้เขียนไว้ในหนังสือมนุษย์เกิดมาทำไม? เล่ม ๑๔ ตอน กรรมฐานลืมตา มีรายละเอียดแนวทางปฏิบัติเจริญสติในชีวิตประจำวัน

อันว่าความเป็นใหญ่ หรือ อินทรีย์นั้นมีทั้งหมด ๒๒ ประการ **อินทรีย์ทวาร ๖** คือ ตา หู ฯลฯ **อินทรีย์ในโพธิปักขิยธรรมองค์ตรัสรู้ ๕** คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา **อินทรีย์ในเวทนา** เรียกเวทนินทรีย์ ๕ คือ สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเบกขินทรีย์ **อินทรีย์ในชีวิตและเพศ ๓** คือ ชีวิตินทรีย์ ปุริสสินทรีย์ อิตถินทรีย์, **อินทรีย์ในมรรคและผล ๓** คือ อนัญญะ ตัญญัสสามีตินทรีย์ (โสดาปัตติมรรคญาณ) อัญญินทรีย์ (โสดาปัตติผลญาณถึงอรหัตตมรรคญาณ), อัญญาตาวินทรีย์(อรหัตตผลญาณ)

ถ้าท่านพึงเจริญวิปัสสนาปัญญาให้ใจเป็นใหญ่ดั่งว่ามาแล้วไซร้ ใจย่อมไม่ถูกประทุษร้าย ศีล สมาธิ ปัญญาย่อมเกิด อันว่ากิจในพระศาสนาก็พึงสำเร็จดั่งมโนมัย

ทำอย่างไร ใจจึงจะเป็นใหญ่ในอินทรีย์ทั้ง ๒๒ ประการข้างต้น เป็นหน้าที่ของท่านแล้ว พึงแสวงหาครูอาจารย์และสัปปายะทั้งหลายเอาเถิด!

อนึ่ง ถ้ารักษาใจได้ กายก็ชื่อว่าได้รักษา วาจาก็ชื่อว่าได้รักษา ชื่อว่าใจไม่ถูกประทุษร้ายแล้ว เมื่อจะกระทำ พูด คิด ย่อมไม่เป็นไปในทุจริต ๓ (กายทุจริต-วจีทุจริต-มโนทุจริต) ชื่อว่าความทุกข์จักเกิดมีขึ้นมาได้แต่ที่ไหน? *(ผู้รวบรวม)*

๒. เรื่อง มัฏฐกุณฑลีมาณพ

เอกนิบาต ๒๐/๘ *(พระพุทธวจนะ)*

"เพราะเหตุที่จิตผ่องใส บุคคลบางคนในโลกนี้ เมื่อตายไป ย่อมไปสู่สุคติโลกสวรรค์ นั่นเทียวฯ"

"เจโตปสาทเหตุ เอวมิเทกัจเจ สัตตา กายัสส เภทา ปรัมมรณา สุคติ สัคคัง โลกัง อุปปัชชันติฯ"

อันว่าพราหมณ์ ชื่อ อทินนปุพพกะ อาศัยอยู่ในเมืองสาวัตถี เป็นคนตระหนี่ทรัพย์มีบุตรชายคนเดียวเฝ้าทะนุถนอมเลี้ยงดูอย่างดี จะทำเครื่องประดับให้บุตรแต่ไม่ต้องการเสียค่าจ้าง ตาพราหมณ์แกทำเองโดยเอาทองคำมาบุให้เป็นตุ้มหูอันเกลี้ยง คำว่า *"มัฏฐ"* แปลว่า เกลี้ยง *"กุณฑลี"* แปลว่า ตุ้มหู บุตรจึงได้ชื่อว่า นายตุ้มหูเกลี้ยง แต่บัดนั้น

เมื่อนายตุ้มหูเกลี้ยง หรือ มัฏฐกุณฑลี อายุได้ ๑๖ ปี เกิดเป็นโรคผอมเหลือง ตาพราหมณ์แกเที่ยวไปเสาะหายาสมุนไพรมาต้มเพื่อรักษาเองเพราะความตระหนี่ จนอาการหนักขั้นโคม่า แกจึงไปตามหมอ แต่หมอต่างก็ปฏิเสธที่จะรักษา เพราะว่ารักษาก็ไม่หาย พราหมณ์แกกลัวว่าญาติๆ ทั้งหลายมาเยี่ยมบุตรจะเห็นทรัพย์สมบัติข้าวของในเรือนของแก แกจึงหามเอาบุตรของแกออกไปนอนที่ชานระเบียงเรือนภายนอก

วันนั้น พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงออกสมาบัติ ตรวจดูซึ่งสัตว์โลกด้วยข่ายแห่งพระญาณ ทรงแผ่ไปในหมื่นจักรวาล ร่างของมัฏฐกุณฑลีปรากฏแล้วในข่ายพระญาณ จึงทรงเสด็จไปโปรด ขณะที่พระพุทธองค์เสด็จไป มัฏฐกุณฑลีนอนตะแคงข้างเข้าฝาเรือน ไม่อาจแลเห็นพระพุทธองค์ได้ แต่ด้วยมหาพุทธานุภาพ ทรงแผ่พระรัศมีพระวรกายด้วยฉัพพรรณรังสีแวบหนึ่ง มัฏฐกุณฑลีแลเห็นแล้วซึ่งพระพุทธองค์ยังใจให้เลื่อมใสแล้วในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นเมื่อละแห่งคลองจักษุ

กระทำกาละ (ตาย) แล้ว เป็นราวกะว่าหลับแล้วตื่นขึ้น ไปบังเกิดในวิมานบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันสำเร็จแล้วด้วยทองประกอบด้วยสามสิบโยชน์ พราหมณ์บิดาเผาศพแล้วไปสู่ป่าช้าร้องไห้คร่ำครวญถึงบุตรชายทุกวัน

วันหนึ่ง มัฏฐกุณฑลีเทพบุตร ตรวจดูซึ่งสมบัติของตน ใคร่ครวญอยู่ว่าตนได้เคยทำกรรมอะไรจึงได้สมบัตินี้ ก็รู้ว่าด้วยความเลื่อมใสแห่งใจในพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงลงไปยังโลกมนุษย์พบพราหมณ์บิดานั่งร้องไห้อยู่ที่ป่าช้า คร่ำครวญถึงบุตรอยู่ มัฏฐกุณฑลีเทพบุตรจึงเข้าไปหาแล้วถามถึงเหตุแห่งความที่ร้องไห้คร่ำครวญนั้นว่าขอให้บุตรที่ตายฟื้นคืนมาเหมือนเดิมเถิด จึงกล่าวกะพราหมณ์นั้นว่า *"เรามีเรือนแห่งรถทองคำ แต่ขาดล้อรถ ต้องการพระอาทิตย์และพระจันทร์มาทำเป็นล้อรถ ถ้าไม่ได้เราคงต้องตาย ขอพราหมณ์จงให้ซึ่งล้อแห่งรถด้วยเถิด"* กล่าวย้ำอยู่บ่อยๆ

พราหมณ์ กล่าวว่า *"ดูก่อนมาณพ อันว่าท่านปรารถนาในสิ่งที่บุคคลไม่พึงปรารถนา ท่านนี้เป็นคนพาล แม้ท่านจักตายก็จะไม่ได้ซึ่งพระจันทร์และพระอาทิตย์"*

เทพบุตร จึงกล่าวว่า *"อันว่าการไปและมาแห่งรัศมีของพระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมปรากฏให้เห็นอยู่ แต่คนที่ตายไปแล้ว ย่อมไม่ปรากฏให้เห็น เหตุที่เราต้องการนี้ กับความต้องการของท่าน ใครมันคนพาลกว่า?"*

ครั้นพราหมณ์ ได้ฟังก็เห็นจริง ว่าตนได้กระทำอาการดั่งราวกะว่าเด็กร้องไห้อยู่ จึงระงับซึ่งความโศกและกล่าวว่า

"อันท่านรดอยู่ซึ่งเราอันไฟติดทั่วแล้ว ราวกะว่าอันไฟซึ่งบุคคลรดแล้วด้วยน้ำเปรียงเทียว อันว่าน้ำยังความกระวนกระวายให้ดับแล้ว ท่านได้นำออกแล้วซึ่งความโศกเพราะบุตร ถอนลูกศรขึ้นแล้วซึ่งลูกศรคือความโศก..."

พราหมณ์ ได้ถามถึงเหตุแห่งการไปบังเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์เพราะกรรมอะไร ครั้นรู้ว่าเป็นบุตรของตนที่ตายไปแล้ว ก็ให้สงสัยยิ่งนักว่าไม่เคยได้ทำบุญให้ทาน สร้างโบสถ์วิหารศาลาการเปรียญ แต่ไปบังเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ได้อย่างไรหนอ และครั้นแล้วเทพบุตรก็สอนให้พราหมณ์ยังใจให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะที่พึ่งสูงสุดนั่นเทียว

หลังจากนั้น พราหมณ์ได้ยังจิตให้เลื่อมใสแล้วนั่นเทียว ขอเข้าถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งเป็นสรณะ รักษาศีลห้า ถวายทาน ฟังธรรม

วันหนึ่ง พราหมณ์ได้นิมนต์หมู่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อฉันภัตตาหาร ผู้คนทั้งหลายแตกตื่นมายืนดู เพราะไม่เคยเห็นนายอทินนปุพพกะเศรษฐีผู้มิจฉาทิฏฐิทำบุญเลี้ยงพระ หลังภัตตกิจแล้ว พราหมณ์นั้นจึงเข้าไปทูลถามพระพุทธองค์ว่า *"การที่บุคคลผู้ไม่เคยกระทำแล้วซึ่งการบูชา ไม่ฟังธรรม ไม่เคยถือศีล อยู่อุโบสถ เมื่อตายแล้วไปบังเกิดบนสวรรค์ด้วยความเลื่อมใสแห่งจิตอย่างเดียวเป็นไปได้หรือ?"*

พระพุทธองค์ ทรงตรัสรับรองแล้ว ทรงอธิษฐานให้มัฏฐกุณฑลีเทพบุตรจงมาพร้อมกับด้วยวิมานนั่นเทียว อันว่าเทพบุตรนั้น มาแล้วด้วยทั้งอัตภาพประมาณ ๓ คาวุต (๑ คาวุตเท่ากับ ๔ กิโลเมตร-*ผู้รวบรวม*) ประดับด้วยเครื่องประดับอันเป็นทิพย์ ลงจากวิมานถวายบังคมพระบรมศาสดาอยู่ ทรงให้เทพบุตรเล่าความเป็นไปต่างๆ ให้ผู้คนทั้งหลายในที่นั้นได้ฟัง มหาชนต่างพูดจากล่าวขานว่า น่าอัศจรรย์หนอ อันคุณของพระพุทธเจ้าว่าอัศจรรย์หนอ!

พระพุทธองค์ ทรงตรัสพระธรรมเทศนา เป็นพระคาถาว่า

"อันว่าธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นสภาพถึงก่อน มีใจเป็นสภาพประเสริฐที่สุดอันสำเร็จแล้วด้วยใจ หากว่าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว กล่าวอยู่หรือว่ากระทำอยู่ไซร้ อันว่าความสุขย่อมตามไปซึ่งบุคคลนั้น เพราะ

สุจริต ๓ (กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต) นั้นเพียงดังอันว่าเงา อันไปตามโดยปกติดังนี้ฯ"

ในกาล เป็นที่สุดรอบแห่งพระคาถา เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายแปดหมื่นสี่พัน พร้อมด้วยมัฏฐกุณฑลีเทพบุตร และพราหมณ์อทินนปุพพกะ ต่างบรรลุโสดาบัน ดุจอันว่าพราหมณ์นั้นหว่านแล้ว เรี่ยรายแล้ว โปรยปรายแล้ว ซึ่งสมบัติอันใหญ่เพียงนั้นในพระพุทธศาสนา ดังนี้แลฯ

ข้อธรรมวิจัย

อันว่าจิต อันเป็นไปในภูมิ ๔ (อบายภูมิ-มนุษย์ภูมิ-เทวภูมิ-พรหมภูมิ) อันบัณฑิตย่อมเรียกว่า "ใจ" นั้น หมายถึง กุศลจิตอันเป็นกามาวจร ๘ อย่าง เรียก กามาวจรกุศลจิต ๘ เป็นจิตกุศลอันยิ่งใหญ่ในกามภูมิ (อบายภูมิ-มนุษย์ภูมิ-เทวภูมิ)

๑. โสมนัสสสหคตัง ญาณ**สัมป**ยุตตัง **อสังขาริกัง**จิตตัง
(จิตยินดีในกุศลพร้อมด้วยปัญญาประกอบ และไม่ต้องชักนำ)

๒. โสมนัสสสหคตัง ญาณ**สัมป**ยุตตัง **สสังขาริกัง**จิตตัง
(จิตยินดีในกุศลพร้อมด้วยปัญญาประกอบ แต่มีการชักนำ)

๓. โสมนัสสสหคตัง ญาณ**วิปป**ยุตตัง **อสังขาริกัง**จิตตัง
(จิตยินดีในกุศล ไม่มีปัญญาประกอบ แต่ไม่ต้องชักนำ)

๔. โสมนัสสสหคตัง ญาณ**วิปป**ยุตตัง **สสังขาริกัง**จิตตัง
(จิตยินดีในกุศล ไม่มีปัญญาประกอบด้วย และต้องมีการชักนำด้วย)

๕. อุเบกขาสหคตัง ญาณ**สัมป**ยุตตัง **อสังขาริกัง**จิตตัง
(จิตวางเฉยในกุศล พร้อมด้วยมีปัญญาประกอบ และไม่ต้องชักนำ)

๖. อุเบกขาสหคตัง ญาณ**สัมป**ยุตตัง **สสังขาริกัง**จิตตัง
(จิตวางเฉยในกุศล พร้อมด้วยมีปัญญาประกอบ แต่มีการชักนำ)

๗. อุเบกขาสหคตัง ญาณ**วิปป**ยุตตัง **อสังขาริกัง**จิตตัง
(จิตวางเฉยในกุศล ไม่มีปัญญาประกอบ แต่ไม่ต้องชักนำ)

๘. อุเบกขาสหคตัง ญาณ**วิปป**ยุตตัง **สสังขาริกัง**จิตตัง

(จิตวางเฉยในกุศล ทั้งไม่มีปัญญาประกอบ และต้องชักนำด้วย)

อันว่าความสำเร็จแล้วด้วยใจ ย่อมมีผลเป็นวิบากกุศลจิตมากน้อยตามลำดับดังกล่าว

การที่จะยังให้จิตมีกำลังสูงสุด มีความเกี่ยวเนื่องมาจากอินทรีย์ คือความเป็นใหญ่ทั้งหลาย ๒๒ ประการ ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องก่อน อันว่าอินทรีย์เป็นใหญ่ย่อมเกิดเป็นกำลัง เรียกว่า **พละ** ธรรมอันเป็นกำลังดำเนินชีวิตมี ๔ เรียก **พละ ๔** ได้แก่ ปัญญาพละ วิริยพละ อนวัชชพละ (ไม่กระทำการอันมีโทษ) สังคหพละ (สงเคราะห์ผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุ ๔ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) **พละ ๕** ธรรมอันเป็นกำลังแห่งองค์ตรัสรู้ ได้แก่ สัทธาพละ วิริยาพละ สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ พละ ๕ ของกษัตริย์ คือ พลัง ปกครองแผ่นดิน ได้แก่ พาหาพละหรือกายพละ คือสุขภาพ โภคพละ คือกำลังโภคสมบัติบำรุงเลี้ยงดูประชากร อมัจจพละ คือ กำลังแห่งอำมาตย์หรือข้าราชบริหารข้าราชการ อภิชัจจพละ คือ กำลังแห่งกำเนิดขัตติยชาติและการฝึกอบรม ปัญญาพละ คือ กำลังแห่งความปรีชาญาณ หยั่งรู้ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ปัญญาพละ เป็นกำลังอันประเสริฐ เป็นยอดแห่งกำลังทั้งปวง นำทางกำลังอื่นทุกอย่าง

อันว่าความเป็นใหญ่จะบังเกิดได้ ต้องมีการฝึกฝนและปฏิบัติ ก่อนปฏิบัติพึงรู้ปริยัติก่อน เช่น ร่างกายและจิตใจ คือ รูปกับนาม เป็นขันธ์ห้า ไม่ใช่สัตว์บุคคลเรา-เขา วิปัสสนาภูมิทั้ง ๖ สติปัฏฐานทั้ง ๔ เป็นต้น

การศึกษาสิ่งนอกตัว เป็นการศึกษาทางโลกที่ไม่มีจุดจบ (พระโพธิสัตว์สิทธัตถะ ทรงเรียนจบ ๑๘ ศาสตร์ แต่ไม่มีแม้ศาสตร์หนึ่งที่ทำให้พ้นทุกข์ เรียนรู้ทางโลก ยิ่งเรียน ยิ่งทุกข์ เพราะว่า ยิ่งเรียนยิ่งรู้มาก ยิ่งมีอัตตาตัวตนมาก) แต่หากศึกษาเข้ามาที่กาย-จิต ของตน อันกว้างศอกยาววาหนาคืบนี้ มีจุดจบย่อมพ้นทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะว่าทุกข์

มันก็อยู่ที่กาย-จิตนี่แหละ มิได้อยู่ที่อื่นเลย และทางที่จะพ้นจากทุกข์ก็ต้องพ้นจากกาย-จิตนี้เช่นเดียวกัน สมมุติมันบังวิมุติ จงทำให้พ้นจากขันธ์ให้เป็นขันธวิมุติ อย่าติดอย่าหลงสมมติ สมมุติมันบังวิมุติ บัญญัติมันบังปรมัตถ์ บุญก็บังนิพพานอยู่ เมื่อถึงที่สุดของที่สุด แม้บุญความดีทั้งหลายก็ต้องทิ้งต้องละ ถ้ายังยึดอยู่ก็ไปไม่ได้ เปรียบเหมือนเกาะยึดราวสะพานนั่นแหละ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัส *"อนุปาทาโน ปรินิพายติฯ ความไม่ยึดมั่นถือมั่น ย่อมน้อมนิพพาน"*

พึงปล่อย พึงวางเสีย อย่ายึดถืออะไรฯ เห็น ได้ยิน ฯลฯ ก็ให้สักว่า...อย่ายึดอย่าถือว่า..เราเห็น เราได้ยิน ฯลฯ ให้เห็น...ก็สักว่าเห็น, ได้ยินก็...สักว่าได้ยิน ไม่ใช่เรา เห็น, ได้ยินฯลฯ เกิดแล้ว ดับไปแล้ว แล้วก็เกิดใหม่อีก...ก็ดับไปอีก เป็นกฎของธรรมชาติของโลก เป็นธรรมที่ทรงไว้คู่โลก พระพุทธองค์ทรงเห็นแล้วนำมาตรัส มาแสดง ปุถุชนคนหลงเท่านั้นที่ไม่รู้ แต่พระอริยสาวกเท่านั้นท่านรู้ รู้แล้วก็ละเสีย ก็ไม่ทุกข์ อยู่กับทุกข์อย่างไม่ทุกข์ นี่แหละ ทางพ้นทุกข์! *(ผู้รวบรวม)*

๓. เรื่อง พระนันทะพระอนุชา

"อันว่าฝนย่อมรั่วรดซึ่งเรือนอันมุงบังไม่ดีแล้ว ฉันใด อันว่าราคะย่อมเสียดแทงซึ่งจิต อันบุคคลไม่เจริญแล้ว ฉันนั้น"

"อันว่าฝนย่อมไม่รั่วรดซึ่งเรือนอันมุงบังดีแล้ว ฉันใด อันว่าราคะย่อมไม่เสียดแทงซึ่งจิต อันบุคคลเจริญให้เจริญดีแล้ว ฉันนั้นฯ"

ดังจะกล่าว อันว่าพระศาสดาเสด็จไปสู่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธแห่งพระราชาพิมพิสาร เสด็จประทับอยู่ในเวฬุวันมหาวิหาร (วัดแห่งแรกที่พระราชาพิมพิสารสร้างถวายเป็นสวนป่าไผ่เวฬุวัน) พระพุทธบิดาสุทโธทนะทูลเชิญพระบรมศาสดาเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงเสด็จแล้วสู่กรุง

กบิลพัสดุ์ ทรงกระทำแล้วซึ่งฝนโบกขรพรรษ อันเป็นเหตุให้เกิดขึ้นแห่งเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ในสมาคมแห่งพระญาติ เสด็จเข้าไปแล้วเพื่อบิณฑบาตในวันรุ่งขึ้น ทรงยังให้พระบิดาให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้วในโสดาปัตติผล ด้วยพระคาถาว่า *"อันว่าภิกษุไม่พึงประมาทในก้อนข้าวอันตนพึงลุกขึ้นยืนรับ"* ดังนี้เป็นต้น

ทรงยังพระนางมหาปชาบดีโคตรมี ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้วในโสดาปัตติผลด้วย และพระบิดาให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้วในสกทาคามิผลด้วยพระคาถาว่า

"อันว่าบุคคล พึงประพฤติซึ่งธรรมให้เป็นสุจริตฯ ธัมมัญจเร สุจริตังฯ"

ครั้นเมื่อ ในงานมงคลอภิเษกสมรสและการวิวาห์แห่งพระกุมารพระนามว่านันทะในวันที่ ๓ แต่วันที่เสด็จไป เสร็จพิธีวิวาห์แล้วทรงส่งบาตรให้พระนันทะ (เจ้าบ่าว) ถือในมือ ทรงพระดำเนินกลับ ไม่ทรงรับแล้วซึ่งบาตรจากมือพระนันทะ ได้เสด็จตามพระบรมศาสดาไป ท่ามกลางเสียงร้องเรียกของพระนางชนบทกัลยาณี (เจ้าสาว) ให้เสด็จกลับโดยเร็วดังนี้และฯ

ทรงนำ พระนันทะไปแล้วสู่วิหาร ตรัสถามพระนันทะพระอนุชากราบทูลด้วยความเคารพในพระพุทธองค์ว่า *"พระเจ้าข้า อันว่าหม่อมฉันจักบวช"*

พระพุทธองค์ ยังพระนันทะให้บวชแล้วในวันนั้น

ต่อมา วันที่ ๗ นับแต่เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ พระราหุลราชกุมารเข้าไปเฝ้าทูลขอความเป็นแห่งทายาท และขอพระราชทานทรัพย์ พระพุทธองค์ทรงประทานให้แล้วซึ่งอริยทรัพย์ ด้วยพระคาถาว่า

"อันว่าทรัพย์ที่ขอนั้น เป็นทรัพย์ไปตามแล้วซึ่งวัฏฏะ เป็นทรัพย์อันเป็นไปด้วยความคับแคบ เราจะให้ซึ่งทรัพย์อันประเสริฐ ๗ ประการอันเราตถาคตได้แล้วที่โคนแห่งพระศรีมหาโพธิ์นั้น เพื่อความเป็นแห่ง

ทายาทอันเป็นโลกุตระ" ทรงให้พระราหุลบวชแล้ว

อันความทุกข์มีประมาณยิ่งเกิดขึ้นแล้วแก่พระราชาสุทโธทนะ เพราะทรงสดับซึ่งข่าวสารนั้น จึงทูลขอว่า ไม่พึงยังบุตรอันบิดามารดาทั้งหลายไม่อนุญาตให้บวช พระพุทธองค์ทรงอนุญาต

วันหนึ่ง พระพุทธบิดาทรงตรัสถามพระบรมศาสดาว่า เมื่อครั้งพระพุทธองค์ยังมิได้ตรัสรู้ขณะทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ ได้มีเทวดาตนหนึ่งมาบอกว่าท่านเป็นผู้กระทำแล้วซึ่งกาละ(ตาย) ก็ไม่ทรงเชื่อ ด้วยคิดว่าอันว่าลูกชายของเราไม่บรรลุแล้วซึ่งญาณเป็นเครื่องตรัสรู้ จะกระทำซึ่งกาละหามิได้ แม้ในกาลก่อนก็มีพราหมณ์นำมาแสดงแล้วซึ่งกระดูกทั้งหลาย แต่พระพุทธบิดาก็ไม่ทรงเชื่อแล้ว ดังนี้ จักทรงเชื่อได้อย่างไร พระพุทธองค์ทรงตรัสตอบแล้วซึ่งเรื่องมหาธรรมบาลชาดก ในกาลเป็นที่สุดรอบแห่งการฟังธรรม พระพุทธบิดาทรงตั้งอยู่แล้วซึ่งอนาคามิผล ทรงยังให้พระราชบิดาให้ตั้งอยู่เฉพาะในผลทั้งสามด้วยประการฉะนี้

จากนั้น พระพุทธองค์ทรงเสด็จกลับกรุงราชคฤห์และเสด็จสู่เมืองสาวัตถีตามลำดับ เสด็จประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหารของอนาถบิณฑิกเศรษฐี อันมีพระนันทะพุทธอนุชาผู้บวชแล้วติดตามมาด้วยแล้ว เบื่อหน่ายแล้ว ใคร่บอกคืนแล้วซึ่งสิกขา ด้วยคิดถึงพระนางชนบทกัลยาณี ครั้งนั้นพระพุทธองค์ทรงจับแขนพระนันทะแล้วทรงนำไปสู่ดาวดึงส์เทวโลกด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ ทรงแสดงซึ่งร้อยแห่งนางอัปสรทั้งหลายอยู่ มีเท้าเพียงดังเท้าแห่งนกพิราบ และทรงตรัสว่าถ้าหากพระนันทะจักอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ จักได้ซึ่งนางอัปสรทั้งหลายเหล่านี้ พระนันทะยินดียิ่งแล้วในพรหมจรรย์ จึงพาพระนันทะกลับสู่วิหารเชตวัน

ครั้งนั้น พระภิกษุทั้งหลายต่างโจทขานกันว่า พระนันทะพุทธอนุชาย่อมประพฤติพรหมจรรย์เพราะเหตุแห่งนางอัปสรเป็นค่าจ้าง ซึ่งพระศาสดาจ้างให้บวชแล้วดังนี้ พระนันทะได้ฟังบ่อยๆ เกิดความอึดอัดทั้งละอายหลีกจากหมู่ออกไปอยู่ผู้เดียว ไม่ประมาทแล้ว มีความ

เพียรอันยังกิเลสให้เร่าร้อนแล้ว มีจิตอันส่งไปแล้ว ในกาลไม่นานนั่นเทียวรู้ยิ่งเองแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว บรรลุแล้วซึ่งอรหัตผลนั้น เป็นอรหันต์พระองค์หนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดาบอกคืนซึ่งนางอัปสรทั้งหลายที่พระพุทธองค์เคยรับรองแล้ว เพราะความบรรลุแห่งใจ ซึ่งความหลุดพ้นแห่งปัญญา อันไม่มีอาสวะทั้งหลาย

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบแล้ว ทรงเปล่งพระอุทานเป็นพระคาถาว่า

"อันว่าเปลือกตมคือกาม อันบุคคลใดข้ามแล้ว อันว่าหนามคือ กาม อันบุคคลใดย่ำยีแล้ว อันว่าบุคคลนั้น ถึงโดยลำดับแล้ว ซึ่งความสิ้นไปแห่งโมหะ ย่อมไม่หวั่นไหว ในเพราะสุขและทุกข์ ดังนี้ฯ"

"อันบุคคลให้เกิดดีแล้วด้วยภาวนา คือสมถะและวิปัสสนาทั้งหลาย ว่า อันว่ากิเลสทั้งหลายมีราคะ โทสะ โมหะ ย่อมไม่อาจเพื่ออันเสียดแทงซึ่งจิตอันมีอย่างนี้เป็นรูป ราวกะอันว่าไม่รั่วรดอยู่ซึ่งเรือนอันบุคคลมุงบังดีแล้ว ดังนี้ฯ"

ในกาลเป็นที่สุดรอบแห่งพระคาถา ชนทั้งหลายเป็นอันมากบรรลุแล้วซึ่งอริยะทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสต่ออีกว่า อันว่าพระนันทะ จะได้ฝึกหัดแล้วในครั้งนี้ก็หาไม่ แม้ในกาลก่อนก็ได้เคยกระทำมาแล้ว ทรงตรัสแล้วซึ่งอดีตชาติหนึ่งของพระนันทะ

กาลครั้งหนึ่ง เมื่อครั้งพระเจ้าพรหมทัต ครองกรุงพาราณสี มีพ่อค้าชื่อ กัปปกะ มีลาหนุ่มตัวหนึ่งเพื่อบรรทุกสินค้า วันหนึ่งบรรทุกสินค้าไปขายยังเมืองตักสิลาระหว่างขายสินค้าปล่อยลาให้เที่ยวเล็มหญ้าไป ลาหนุ่มไปพบนางลาตัวหนึ่งเข้าไปหาแล้วกระทำปฏิสันถารอยู่กับนางลานั้น ครั้นนายกัปปกะจำหน่ายสินค้าเสร็จก็จะกลับบ้าน ไปตามลาอยู่ แต่ลาหนุ่มไม่ยอมกลับด้วยแม้จะอ้อนวอนเท่าไรก็ไม่ฟัง จึงหลอกล่อเจ้าลาหนุ่มนั้นว่า *"แน่ะเจ้าลา เราจักนำนารีมีเท้าทั้งสี่มีหน้าขาวเพียงตัวสังข์*

มีอวัยวะทั้งปวงงามมาให้เป็นภรรยาของเจ้า"

ลาหนุ่มดีใจ จึงยอมกลับ วันต่อมาเจ้าลาหนุ่มทวงสัญญากับเจ้านาย นายกัปปะ จึงกล่าวว่า *"เออ เราจะทำตามที่พูดไว้ แต่ว่าเราจักให้เสบียงแก่เจ้า เฉพาะผู้เดียว เราจักไม่ให้แก่ภรรยาของเจ้า แม้ลูกที่เกิดมาก็ไม่ให้เหมือนกัน"*

เจ้าลาหนุ่มได้ฟังก็สลดหดหู่ใจ เป็นผู้ไม่มีความเยื่อใยได้เป็นแล้วดังนี้ฯ

พระบรมศาสดา ตรัสว่า *"ดูก่อนภิกษุ อันว่านางลาในกาลนั้น เป็นนางชนบทกัลยาณีในกาลนี้ อันว่าลาหนุ่มเป็นนันทะในกาลนี้ อันว่าพ่อค้าเป็นเราตถาคตนั่นเทียว อันเราได้ล่อแล้วด้วยมาตุคาม ฝึกหัดแล้วแม้ในกาลก่อน ด้วยประการฉะนี้ฯ"*

ข้อธรรมวิจัย

อันว่า อริยทรัพย์ ๗ ประการ ได้แก่ สัทธา ศีล หิริ โอตัปปะ พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา นี้เป็นธรรมมีอุปการะมาก เรียกว่า พหุการธรรม ช่วยเป็นกำลังหนุนส่งเสริมบำเพ็ญคุณธรรมต่างๆ ให้สำเร็จไพบูลย์ เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ย่อมเลี้ยงตนและผู้อื่นให้มีสุข และบำเพ็ญประโยชน์ได้ถึงสามโลก คือ โลกนี้ โลกหน้า และโลกอย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน

"ความโศกย่อมเกิดจากกามฯ กามโต ชายตี โสโกฯ (ธรรมบท ๒๕/๓๗)

"ภัยย่อมเกิดจากกามฯ กามโต ชายตี ภยังฯ (ธรรมบท ๒๕/๓๗)

"ผู้ใดปรารถนากาม ผู้นั้นชื่อว่า ปรารถนาทุกข์ฯ โย กาเม กามยติ ทุกขัง โส กามยติฯ (เอรกเถรคาถา ๒๖/๒๗๑)

"สัตว์ทั้งปวง เหมือนคนตาบอด ถูกข่ายดักเอาไว้แล้ว เพราะไม่เห็นโทษของกามฯ

“กามันธา ชาลสัญฉันนาฯ” (ราหุลเถรคาถา ๒๖/๓๐๙)

“ทุกข์อื่นยิ่งกว่ากามไม่มีฯ นัตถิ กามา ปรัง ทุกขังฯ (ปานียชาดก ๒๗/๓๐๐)

“กามคุณ ๕ (รูป เสียง ฯลฯ) เรียกว่าโลก ในวินัยของอริยเจ้าฯ ปัญจกามคุณา อริยสฺส วินเย โลโกติ วุจฺจติฯ (พราหมณสูตร ๒๓/๓๙๘)

“คนดีย่อมไม่ปราศรัยเพราะใคร่กามฯ น กามกามา สปยนฺติ สันโตฯ (ธรรมบท ๒๕/๒๒)

“ยอดสุดแห่งความพอใจ เป็นยอดแห่งเบญจกามคุณ, ปัญจสุ กามคุเณสุ อัคคันติฯ (ปัญจราชสูตร ๑๕/๑๑๕)

ทำอย่างไรจะละกามได้เล่า!

พระนันทเถระ ท่านเคยฝึกมาแล้วแต่ครั้งแม้เกิดเป็นลาหนุ่ม หลงรักนางลา และฝึกมาแล้วหลายๆ ชาติ จนสำเร็จในชาติสุดท้าย บารมี กุศลความดีเป็นเรื่องที่ต้องสั่งสม

สั่งสมทำอย่างไร?

ต้องละความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนให้ได้ เพราะตัวยึดในขันธ์ทั้งหลายเป็นตัวทุกข์ แม้ขันธ์ผู้อื่น สัตว์อื่นด้วยก็เช่นเดียวกัน จะละได้ต้องเพียรศึกษาทำความเข้าใจให้รู้ได้ด้วยปัญญาเองว่า อันว่า ร่างกาย-จิตใจนี้เป็นทุกข์ มันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มันจึงบังคับบัญชาไม่ได้ เพราะว่ามันไม่ใช่ตัวใช่ตนของเรา ถ้าใช่ตัวตนของเรา ก็ต้องบังคับบัญชามันได้ แต่นี่มันแก่ มันเจ็บไข้ได้ป่วย แล้วก็ต้องตายในที่สุด

สรรพสิ่งในโลก แม้ทั้งที่ไม่มีวิญญาณครองด้วย เช่น ภูเขา ต้นไม้ โลก พระอาทิตย์ พระจันทร์ ฯลฯ เมื่อเกิดขึ้น ตั้งอยู่ได้ชั่วขณะ ย่อมดับไป ย่อมตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ หรือสามัญญลักษณะด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวคือ เป็นเหมือนกันเสมอกันทั้งหมดทุกรูปและนาม ทั้งรูปธาตุและนามธาตุ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม

ตาเห็น ดับแล้วที่ตา หูได้ยิน ดับแล้วที่หู ดับแล้วเกิดแล้วดับแล้วเกิดใหม่อีกก็ดับอีก

เห็น ได้ยิน ฯลฯ ครั้งคราใด เวทนา ชอบชัง เกิด ย่อมเป็นทุกข์ เพราะมันพลัดกันตลอดเวลา ให้เข้าไปรู้ให้ทันแล้วดับเวทนาเสีย

ถ้าดับเวทนาได้ ความเกิดใหม่ย่อมไม่มี ถ้าดับเวทนาไม่ได้ ความเกิดใหม่ย่อมมี!

เวทนาเกิดเพราะมีผัสสะ ก็ผัสสะทางทวารทั้งหก ตา หู ฯลฯ นี่แหละ คุมผัสสะได้ คุมโลกได้ ดับเวทนาได้ ความเกิดใหม่ไม่มี !

คุมผัสสะอย่างไร? พึงหาครูอาจารย์ฝึกหัดขัดเกลาเถิด แล้วสั่งสมไปตั้งแต่บัดนี้...*(ผู้รวบรวม)*

๔. เรื่อง นายจุนทะฆ่าสุกรเป็นอาชีพ

อันว่า พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งเสด็จประทับในพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ แห่งพระราชาพิมพิสาร

ได้ยินว่า มีบุรุษผู้มีอาชีพฆ่าสุกรขายเป็นปกติ ชื่อว่านายจุนทะสูกริก ตลอด ๕๕ ปีแห่งอาชีพนี้ เขาทำอยู่ด้วยการบรรทุกข้าวเปลือกใส่เกวียนเข้าไปตามหมู่บ้านเพื่อบอกแลกลูกสุกร แล้วนำมาเลี้ยงเติบโต แล้วฆ่านำเนื้อไปขาย ด้วยวิธีมัดตัวสุกรแล้วทุบด้วยฆ้อนสี่เหลี่ยมเพื่อให้เนื้อพองฟูหนาขึ้น ง้างปากด้วยท่อนไม้กรอกน้ำร้อนใส่ปากเพื่อให้ขับถ่ายคูถออกจากกระเพาะและลำไส้ให้ท้องสะอาดแล้วราดน้ำร้อนบนหลังสุกรลอกให้ขาว เผาแล้วซึ่งขนด้วยคบไฟ ตัดหัวสุกรด้วยดาบอันคม เอาภาชนะรองเลือดขยำแล้วซึ่งเนื้อ ปรุงเป็นอาหารและเหลือแล้วเอาไปขาย ทำอยู่อย่างนี้ ๕๕ ปี นายจุนทะไม่เคยทำบุญแม้ว่าข้าวทัพพีหนึ่ง

ต่อมา นายจุนทะเกิดเป็นโรคขึ้นในกาย เกิดความเร่าร้อนด้วยเหตุแห่งไฟในมหานรก ชื่อว่าอเวจีได้ปรากฏแล้ว นายจุนทะร้องเสียง

ดังคล้ายสุกร ถูกญาติพี่น้องจับขังไว้ พระภิกษุทั้งหลายได้ยินกล่าวว่า นายจุนทะคงจะฆ่าสุกรขายตามปกติ แต่เสียงร้องทั้งวัน คิดว่าคงจะฆ่าสุกรเป็นอันมาก นายจุนทะร้องอยู่ ๗ วัน ก็กระทำกาละ (ตาย) ในวันที่ ๘ แล้วบังเกิดในมหานรกชื่อว่าอเวจี

ภิกษุทั้งหลาย ทูลถามพระบรมศาสดาทรงตรัสว่า *"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันว่าบุคคลชื่อว่าเป็นผู้ประมาทแล้ว คฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม ย่อมเศร้าโศกในโลกทั้ง ๒ คือ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ย่อมเดือดร้อนนั่นเทียวฯ"*

ข้อธรรมวิจัย

อันว่าอาชีพ ที่ไม่ควรประกอบ เรียกว่า **มิจฉาอาชีวะ ไม่ควรประกอบ ๕ อย่าง** ได้แก่ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์เป็น ค้าขายศัตราวุธ น้ำเมา และยาพิษ

เมื่อรู้ได้อย่างนี้ พึงหลีกเลี่ยงอกุศลกรรมดังกล่าวเสีย อันว่าศีลห้า กุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นศีลของพระอริยเจ้าทั้งหลาย

อันว่า พระโสดาบันบุคคล ผู้เข้ากระแสแห่งพระนิพพาน ย่อมไม่ล่วงละเมิดศีลห้าแม้ข้อใดข้อหนึ่ง เพราะพระโสดาบันย่อมไม่ไปบังเกิดในกายหยาบ เช่น สัตว์เดรัจฉาน สัตว์นรก เปรต และอสุรกาย อีกแล้ว ท่านปรารถนากายละเอียดและกายทิพย์ และจะบังเกิดในที่นั้นอีกไม่เกิน ๗ ชาติในสัตตขัตตุ, ไม่เกิน ๓ ชาติในโกลังโกละและอีกชาติเดียวในเอกพีชีโสดาบัน

"กรรมแม้จะเล็กน้อย ที่จะไม่ให้ผลเป็นไม่มีฯ น กัมมุนา กิญฺจนโมฆมัตถิฯ" (จิตตสัมภูตชาดก ๒๗/๓๘๓)

"ผัสสะ เป็นบ่อเกิดแห่งกรรมฯ ผัสโส กัมมานัง นิทานสัมภโวฯ" (นิพเพธิกสูตร ๒๒/๔๒๒)

"กรรมเป็นเนื้อนา มี วิญญาณเป็นพืช มีตัณหาเป็นยางเหนียวฯ กัมมังเขตตัง วิญญาณังพีชัง ตัณหา สิเนโห" (นวสูตร ๒๐/๒๕๒)

"การกระทำชั่ว ย่อมนำไปสู่ทางชั่ว ฯ สานิกัมมานิ นยันติ ทุคคติง" (ธรรมบท ๒/๓๙) -ผู้รวบรวม

๕. เรื่อง ภิกษุชื่อจุลกาล-มหากาล

พระคาถาพิจารณาธรรมสังเวช (ธัมมสังเวคปัจจเวกขณปาฐคาถา)

"สัพเพ สังขารา อนิจจา

สังขาร คือ ร่างกายจิตใจ แลรูปธรรมนามธรรม ทั้งหมดทั้งสิ้น มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับไป มีแล้วหายไป

สัพเพ สังขารา ทุกขา

สังขาร คือ ร่างกายจิตใจแล รูปธรรมนามธรรม ทั้งหมดทั้งสิ้น มันเป็นทุกข์ ทนยาก เพราะเกิดขึ้นแล้ว แก่ เจ็บตายไป

สัพเพ ธัมมา อนัตตา

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่เป็นสังขาร แลมิใช่สังขาร ทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ควรถือว่าเราว่าของเรา ว่าตัวว่าตนของเรา

อธุวัง ชีวตัง	ชีวิตเป็นของไม่ยั่งยืน
ธุวัง มรณัง	ความตาย เป็นของยั่งยืน
อวัสสัง มะยา มะริตตัพพัง	อันเรา จักพึงตายเป็นแน่แท้
มะระณะปริโย สานัง เม ชีวิตัง	ชีวิตของเรา มีความตาย เป็นที่สุดรอบ
ชีวิตัง เม อนิยะตัง	ชีวิตของเรา เป็นของไม่เที่ยง
มะระณัง เม นิยะตัง	ความตายของเรา เป็นของเที่ยง
วะ ตะ	ควรที่จะสังเวช หนอ
อะยัง กาโย	อันว่า ร่างกายนี้
อะจิรัง	มิได้ตั้งอยู่นาน
อะเปตะวิญญาโณ	ครั้นปราศจากวิญญาณ
ฉุฑโฑ	อันเขาทิ้งเสียแล้ว

อธิเสสสะติ	จักนอนทับ
ปะฐะวิง	ซึ่งแผ่นดิน
กะลิงคะรัง อิวะ	ประดุจดังว่า ท่อนไม้และท่อนฟืน
นิรัตถัง	หาประโยชน์ มิได้
อนิจจา วะตะ สังขารา	สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยงหนอ
อุปปาทะ วะยะ ธัมมิโน	ครั้นเกิดขึ้นแล้ว มีความเสื่อมไป เป็นธรรมดา
อุปปัชชิตตวา นิรุชฌันติ	ครั้นเกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป
เตสัง วูปะสะโม สุโขฯ	ความเข้าไปสงบระงับสังขารทั้งหลาย เป็นสุขอย่างยิ่งฯ”

(ผู้รวบรวม)

ครั้งพุทธกาล สมัยหนึ่ง ขณะที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จประทับในป่าไม้สีเสียด แห่งกรุงเสตัพพยะนคร ทรงแสดงธรรมเทศนา

ในเสตัพพยะนคร มีพี่น้องชาย ๓ คน ชื่อ มหากาล มัชฌิมกาล และจุลกาล พี่คนโตกับน้องคนเล็กเที่ยวไปด้วยเกวียนห้าร้อยเล่ม ตระเวนหาซื้อของมาให้น้องคนกลางขาย

ครั้งหนึ่ง พี่น้องนำเกวียนไปยังเมืองสาวัตถี เย็นวันนั้นแลเห็นมหาชนถือวัตถุทานดอกไม้ธูปเทียนไปฟังธรรม จึงตามไปนั่งอยู่ท้ายแห่งบริษัท ฟังธรรมอยู่

“...บุคคลเมื่อละจากโลกนี้ ย่อมละแล้วซึ่งวัตถุทั้งปวง อันโภคะและญาติทั้งหลาย หาได้ติดตามไปด้วยไม่นั่นเทียว...”

มหากาลฟังแล้ว คิดว่า ประโยชน์อะไรด้วยการอยู่ครองเรือน เราจักบวช จึงเข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา ทูลขอบวช พระพุทธองค์ทรงให้กลับไปอำลาญาติก่อน เขากลับไปบอกน้องชาย น้องชายห้ามแล้วแต่

มหากาลยืนยันจักบวชแน่แท้ นายจุลบาลเห็นว่ามิอาจทัดทานได้ จึงตามไปบวชด้วยหวังว่าจะพาพี่ชายสึกในภายหลัง

มหากาล บวชแล้ว ได้เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา ทูลถาม**ธุระพระศาสนา** ทรงตรัสบอกแล้วว่า**มีธุระ ๒ ได้แก่ คันถธุระและวิปัสสนาธุระ** เพราะความที่ตนบวชเมื่อแก่ ไม่อาจยังคันถธุระให้เต็มได้ จึงทูลขอกรรมฐานเพื่อจักยังวิปัสสนาให้เต็ม พระพุทธองค์**ทรงตรัสบอกซึ่งธุดงค์ของภิกษุผู้อยู่ป่าช้า**

พระมหากาล ไปแล้วสู่ป่าช้า บอกแล้วซึ่งการมาธุดงค์แก่พระมหาเถระ คนเฝ้าป่าช้า ชาวบ้านใกล้เคียงให้ทราบ ตกกลางคืนเมื่อมีการเผาซากศพ ก็ออกไป**พิจารณาอสุภกรรมฐาน** กลางวันไม่นอน **เป็นผู้ไม่เกียจคร้าน มีความเพียรอันปรารภแล้ว เป็นผู้ไม่โอ้อวด เป็นผู้ไม่มีมารยา มีอัธยาศัยอันงาม** ทำอยู่เป็นปกติ แต่พระจุลกาลครุ่นคิดแต่จะสึกออกไปครองเรือน คิดถึงลูกเมียทรัพย์สมบัติทั้งหลาย คิดแล้วว่าพี่ชายของตนนี้ย่อมกระทำกรรมอันหนักยิ่งแล้วหนอ

จนกระทั่งคืนหนึ่ง ขณะพิจารณาศพกุลธิดาคนหนึ่ง ตายใหม่ ๆ ศพยังอยู่ในสภาพของคนปกติ ลอกเครื่องนุ่งห่มออกแล้ว เห็นแล้วซึ่งสรีระผิวพรรณประณีตผุดผ่อง แต่เมื่อครั้งใส่เข้าแล้วในไฟอันกระทบแล้ว อันว่าเท้างอแล้ว ห้อยลงแล้ว อันว่ามือกำเข้าแล้ว หน้าผากหนังลอกออกแล้ว หนังลอกออกแล้ว **ดุจแม่โคตัวด่างได้เป็นแล้ว แลดูอยู่ในกาลนั้นนั่นเทียว เป็นธรรมชาติถึงแล้วซึ่งความสิ้นไป เสื่อมไป** กลับไปสู่ที่พักกลางคืน นั่งพิจารณาอยู่ถึงความสิ้นไปเสื่อมไป กล่าวเป็นคาถาว่า

"อันว่าสังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป

อันความเข้าไปสงบระงับวิเศษ แห่งสังขารทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้ ย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข"

ขณะยังวิปัสสนาให้เจริญแล้ว บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระ

อรหันต์กับด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

วันหนึ่ง ขณะที่พระบรมศาสดาเสด็จไปพร้อมด้วยหมู่แห่งภิกษุแวดล้อม สู่เมืองเสตัพพยะดงป่าไม้สีเสียด ฝ่ายภรรยาทั้งหลายของพระจุลกาลได้ยินว่าพระสงฆ์ทั้งหลายมาอยู่ในป่า ปรึกษากันเพื่อจะจับพระภิกษุจุลกาลสึก จึงทูลนิมนต์พระบรมศาสดาและภิกษุบริวาร มหากาลเถระบอกให้พระจุลกาลไปช่วยจัดอาสนะก่อน พระจุลกาลถูกภรรยาเก่าทั้งหลายแย่งชิงจีวรเครื่องนุ่งห่ม ให้นุ่งแล้วซึ่งผ้าขาวและเทริด (พวงดอกไม้) ระเบียบมาลาบนศีรษะ

ต่อมาฝ่ายข้างภรรยาทั้งหลายของมหากาล รู้ข่าวก็ปรึกษากันจะจับมหากาลให้สึกเช่นเดียวกัน ทูลนิมนต์พระบรมศาสดาและภิกษุทั้งหลาย ครั้นฉันภัตตกิจเสร็จ พระบรมศาสดาเสด็จกลับพร้อมหมู่ภิกษุ ต่างเกรงว่าพระมหากาลจะถูกจับสึกเหมือนเช่นพระจุลกาล

พระบรมศาสดา ทรงตรัสว่า *"เธออย่าได้กล่าวอย่างนั้น อันว่าจุลกาล เป็นผู้มากด้วยอารมณ์ว่างาม ดุจต้นไม่มีกำลังอ่อนแออันตั้งอยู่ริมเหว ส่วนอันว่ามหากาลผู้บุตรของเรา* ***เป็นผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์ว่าไม่งามเป็นปกติ*** *เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ดุจภูเขาหินแท่งทึบ"*

แล้วตรัสซึ่งพระคาถา ว่า

"อันว่ามารย่อมรังควานซึ่งบุคคลผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์ว่างามโดยปกติ เป็นผู้ไม่สำรวมแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นผู้ไม่รู้ประมาณในโภชนะ เป็นผู้เกียจคร้าน มีความเพียรทราม เพียงดังลมรังควานอยู่ ซึ่งต้นไม้มีกำลังอ่อนแอ มีกำลังอันโทษประทุษร้ายแล้ว (เป็นผู้เป็นไปแล้วในอำนาจแห่งกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก)

แต่ว่า อันว่ามาร ย่อมไม่รังควาน ซึ่งบุคคลผู้ตามเห็นซึ่งอารมณ์ว่าไม่งาม อยู่โดยปกติ เป็นผู้สำรวมดีแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ซึ่งประมาณในโภชนะ มีศรัทธามีความเพียรอันปรารภแล้ว เพียงดังอันว่าลมไม่รังควานอยู่ซึ่งภูเขาอันประกอบแล้วด้วยศิลา ดังนี้ฯ"

อันว่า ผู้เห็นอยู่ในอารมณ์ทั้งหลาย **อันไม่งาม ๑๐ อย่าง** ว่าไม่งามอย่างใดอย่างหนึ่ง คือว่า ประกอบแล้วในความทำไว้ในใจโดยความเป็นของน่าเกลียด เห็นอยู่ซึ่ง**ผมทั้งหลาย**...ซึ่ง**ขนทั้งหลาย**...ซึ่ง**เล็บทั้งหลาย**...ซึ่ง**ฟันทั้งหลาย**...ซึ่ง**หนังทั้งหลาย**...ซึ่ง**ผิวทั้งหลาย**...**ทรวดทรงทั้งหลาย**...โดยความเป็นของไม่งาม ดังนี้

อันว่า ในอินทรีย์ทวาร ๖ ผู้เว้นแล้วจากการถือโดยนิมิต (รูปร่าง) อนุพยัญชนะ (รายละเอียด) คือว่าเป็นผู้มีทวารอันปิดแล้ว ฯลฯ อันว่าบุคคลผู้มีอย่างนี้เป็นรูป อันลมมีกำลังอ่อนแอพัดอยู่ ย่อมไม่อาจเพื่ออันยังภูเขาอันประกอบแล้วด้วยศิลา มีแท่งทึบอันเดียวให้หวั่นไหวได้

ขณะที่ภรรยาเก่าของพระมหากาลคุกคามแล้ว กล่าวแล้วว่าบวชแล้วอำลาซึ่งใคร จงสึก...จงนำออกซึ่งผ้ากาสายะ ฯลฯ

ทันใดนั้น อันว่าพระเถระกำหนดแล้วซึ่งอาการของหญิงเหล่านั้น ลุกขึ้นแล้วจากอาสนะแห่งตนนั่งแล้ว เหาะขึ้นแล้วด้วยฤทธิ์ ทำลายแล้วซึ่งช่อฟ้าเรือนไปแล้วโดยอากาศ ฯลฯ

ข้อธรรมวิจัย

เรื่องนี้ มีเนื้อความพระคาถาชัดเจนพอเข้าใจได้ จึงไม่เห็นควรวิจัยเพิ่มอีก นอกจากพึงเจริญสติทางทวาร ๖ รู้ให้เท่าทันกิเลสที่เข้ามา **พึงคุมผัสสะ**ให้จงได้ **พึงพิจารณาเห็นเวทนา ด้วยความเป็นของไม่เที่ยง** แล้วดับเวทนาเสีย! (ผู้รวบรวม)

๖. เรื่อง ปริพาชกชื่อสญชัย

ครั้งนั้น อันว่าพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ วัดแห่งแรกในพระศาสนา ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธถวายสวนอันเป็นป่าไผ่ พระอัครสาวกทั้งสอง คือ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ ทูลให้ทรงทราบถึงการไม่มาสู่พระ

ศาสดาแห่งสัญชัยปริพาชก

พระบรมศาสดา จึงทรงตรัสว่า

"อันว่าชนทั้งหลายเหล่าใด มีความรู้สิ่งอันไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ เห็นสิ่งเป็นสาระว่าไม่เป็นสาระด้วย อันว่าชนทั้งหลายเหล่านี้ เป็นผู้มีความดำริผิดเป็นอารมณ์ ย่อมไม่บรรลุธรรม

อันว่าชนเหล่าใด รู้แล้วซึ่งธรรมอันเป็นสาระว่าเป็นสาระ อันธรรมไม่เป็นสาระโดยความไม่เป็นสาระด้วย ชนทั้งหลายเหล่านั้น เป็นผู้มีความดำริชอบเป็นอารมณ์ย่อมบรรลุธรรม...ดังนี้ฯ"

ดังจะกล่าวโดยพิสดาร ในกัปอันเป็นที่สุดแห่งสี่อสงไขย ยิ่งด้วยแสนมหากัป นับแต่ภัทรกัปนี้ย้อนไป พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดเป็นบุตรของพราหมณ์ชื่อสุเมธ อาศัยอยู่ในเมืองอมรวดี ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาทั้งปวง ครั้นบิดามารดาทำกาละ (ตาย) ได้นำทรัพย์สมบัติทั้งหมดออกบริจาคทานแล้วออกบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์ บรรลุฌานและอภิญญาสมาบัติ ๕ (หูทิพย์ ตาทิพย์ รู้วาระจิตของสัตว์ มีอิทธิฤทธิ์ ระลึกชาติได้) เหาะไปในอากาศ มองเห็นมหาชนทั้งหลายกระทำหนทางเดินรับการเสด็จดำเนินแห่งพระพุทธเจ้าพระนามทีปังกรจากพระวิหารสุทัศนะสู่นครอมรวดี คราวนั้นหนทางเดินไม่สำเร็จ กระทำตนให้เป็นสะพานเพื่อพระบรมศาสดาและพระสาวกบริวาร ปูลาดแล้วด้วยแผ่นหนังเสือบนเปือกตม ทอดกายลงนอนแล้วเพื่อพระบรมศาสดามิให้ทรงเหยียบซึ่งเปือกตม **พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพยากรณ์แล้ว** ว่า *"อันว่าสุเมธดาบสผู้นี้ เป็นหน่อเนื้อของพระพุทธเจ้าภายหน้าด้วยสี่อสงไขยยิ่งด้วยแสนแห่งมหากัป จะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม สืบต่อจากพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๒๓ พระองค์ ผู้เสด็จอุบัติในโลก (คือ พระโกณฑัญญะ พระสุมังคละ พระสุมนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ พระอโนมทัสสี พระปทุมะ พระนารทะ พระปทุมุตตระ พระสุเมธะ พระสุชาตะ พระปิยทัสสี พระอัตถทัสสี พระธัมมทัสสี พระสิทธัตถะ พระ*

ติสสะ พระปุสสะ พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ) ยังบารมีทั้งหลาย ๓๐ ให้เต็ม คือ ทศบารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ และปรมัตถบารมี ๑๐ ในอัตภาพแห่งพระเวสสันดร ได้ถวายทานใหญ่ให้แผ่นดินหวั่นไหวแล้วเจ็ดครั้ง บังเกิดแล้วในดุสิตบุรี"

อันเทวดา ในจักรวาลหนึ่งหมื่น ไปกราบทูลให้ทรงจุติ ทรงเคลื่อนแล้วจากดุสิตบุรี ปฏิสนธิในครรภ์ราชตระกูลแห่งเจ้าศากยะ อันพระญาติทั้งหลายทรงบำเรอแล้วด้วยสมบัติใหญ่ ทรงเจริญแล้วตามลำดับในปราสาท ๓ ฤดู ทรงเห็นซึ่งเทวทูต ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ ในวันเสด็จอุทยาน เกิดพอพระทัยในบรรพชาว่า การออกบวชเป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ ทรงทราบแล้วซึ่งข่าวว่า พระกุมารประสูติแล้ว**ซึ่งความรักในพระโอรสเป็นสภาพอันมีกำลัง** ดำริแล้วว่า **นี้เป็นเครื่องผูกแล้วอันเราจักตัด** ทรงเสด็จกลับเข้าสู่วังเวลาเย็น ทรงสดับซึ่งคาถาของพระนางกีสาโคตมีพระธิดาของพระเจ้าอา ตรัสว่า

"อันว่าพระสิทธัตถะนี้ เป็นลูกของมารดา-บิดาใด ผู้นั้นดับเย็นแล้วแน่! อันว่าพระสิทธัตถะนี้ เป็นสามีของนารีใด ผู้นั้นดับเย็นแล้วแน่! ดังนี้ฯ"

ทรงฟัง ซึ่งบทว่า **"ดับเย็น"** ดังนี้ ทรงเปลื้องเครื่องประดับแก้วมุกดาจากพระศอ ส่งให้ แล้วเสด็จกลับเข้าวัง บรรทมไม่หลับ ทรงยังนายฉันนะให้ลุกขึ้น ผูกม้ากัณฐกะ เสด็จไปแล้วด้วยม้าและนายฉันนะเป็นสหาย เทวดาทั้งหลายหมื่นจักรวาล แวดล้อมแล้ว ถึงยังแม่น้ำอโนมา ผนวชแล้วเสด็จสู่นครราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต

พระราชา พิมพิสารออกมาต้อนรับและทรงเชื้อเชิญให้อยู่เป็นพระราชาแคว้นมคธด้วยกัน ทรงปฏิเสธแล้ว มีปฏิญญารับแล้วเพื่อประโยชน์แห่งการบรรลุธรรม ทรงเสด็จไปเรียนวิชากับพระอาจารย์อาฬารดาบสด้วยพระอาจารย์อุทกดาบสด้วย สิ้นเวลาอยู่หกปี

ในวันดิถีมีพระจันทร์เสวยวิสาขฤกษ์ ทรงเสวยข้าวมธุปายาส

ของนางสุชาดา ทรงอธิษฐานลอยถาดทองในแม่น้ำเนรัญชรา ทรงรับหญ้าคาแปดกำจากโสตถิยพราหมณ์ในเวลาเย็น เสด็จสู่ควงไม้โพธิ์ ทรงลาดซึ่งหญ้าประทับนั่ง ปฏิญาณว่า *"อันว่าจิตของเราจักไม่พ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะความไม่ยึดมั่นเพียงใด จักไม่ทำลายซึ่งบัลลังก์นี้เพียงนั้น ดังนี้ฯ"*

ครั้นรุ่งอรุณ เป็นสภาพขจัดซึ่งความมืด ทรงกำจัดแล้วซึ่งมารและพลของมาร ทรงบรรลุแล้วซึ่งปุพเพนิวาสานุสติญาณ ในปฐมยาม จุตูปปาตญาณ ในมัชฌิมยาม ทรงญาณให้ข้ามลงแล้วซึ่งปัจจยาการ ๑๒ ในกาลที่สุดแห่งปัจฉิมยาม ทรงแทงตลอดแล้วซึ่งพระสัพพัญญุตญาณ

ทรงยังสัปดาห์ทั้งหลายเจ็ด ให้น้อมล่วงไปวิเศษที่ควงแห่งโพธิ์ ที่โคนแห่งต้นอชปาลนิโครธ (ไทร) ในสัปดาห์ที่ ๘ ทรงถึงความขวยขวายน้อย ด้วยพิจารณาความแห่งสภาพธรรมเป็นสภาพลึกซึ้ง อันพรหมชื่อว่าสหัมบดี และท้าวมหาพรหมหนึ่งหมื่นเป็นบริวาร ทูลวิงวอนแล้วทรงตรวจดูอยู่ซึ่งโลกว่าจักพึงแสดงซึ่งธรรมครั้งแรกแก่ใครหนอแลดังนี้ ทรงทราบแล้วซึ่งอาจารย์ดาบสทั้งสองกระทำกาละแล้ว ทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ ผู้มีอุปการะมาก จึงเสด็จสู่กรุงกาสี ระหว่างทางทรงสนทนาด้วยกับอุปกะชีวก เสด็จถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ป่าเป็นที่ให้อภัยแห่งเนื้อ ในวันดิถีพระจันทร์เต็มดวงด้วยอาสาฬหฤกษ์ ทรงยังให้พระอัญญาโกณฑัญญะและพรหม ๑๘ โกฏิ ได้ดวงตาเห็นธรรม (โสดาปัตติผล) ทรงยังจักรคือธรรมให้เป็นไปทั่วแล้ว ทรงยังให้ภิกษุทั้งหลาย คือ ปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ให้ตั้งอยู่ในพระอรหัตแล้ว ทรงเห็นแล้วซึ่งอุปนิสัยและความถึงพร้อมแห่งกุลบุตรชื่อว่ายสะ ให้บรรลุแล้วซึ่งพระอรหัตในวันรุ่งขึ้น ทรงยังชนผู้เป็นสหายอีก ๕๔ คนของพระยสะให้บรรลุพระอรหัตให้บวชแล้วด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

พระอรหันต์ ทั้งหลายเกิดแล้วในโลก ๖๑ องค์ ทรงส่งภิกษุ ๖๐ องค์ ไปในทิศทั้งหลายว่า *"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อันว่าเธอทั้งหลาย*

จงเที่ยวไปสู่ที่จาริก" แม้พระองค์เองก็จะไปอุรุเวลาเสนานิคมทรงแนะนำแล้วด้วยปุราณชฏิล ด้วยพระธรรมเทศนาชื่อ อาทิตตปริยายสูตร บรรลุแล้วซึ่งอรหัต ๑,๐๐๓ องค์ ทรงแนะนำแล้วซึ่งภัททวัคคิยกุมารทั้งหลาย ๓๐ คน ในป่าไร่ฝ้ายระหว่างทางเสด็จด้วยให้เป็นพระโสดาบันมีหัวหน้ากุมารเป็นพระอนาคามี ให้บวชแล้วด้วยเอหิภิกษุนั่นเทียว ทรงส่งไปแล้วในทิศต่างๆ

ทรงเสด็จ ไปสู่อุทยานลัฏฐิวัน (สวนตาลหนุ่ม) ใกล้นครราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุบริวารผู้อันพันแห่งพระอรหันต์ แสดงธรรมกถาแก่พระราชาพิมพิสารพร้อมด้วยข้าราชบริพารสิบสองหมื่น กับด้วยชนอีก ๑๑ นหุต *(มาตรานับ ๑ นหุต เท่ากับหนึ่งหมื่น-ผู้รวบรวม)* ให้บรรลุโสดาบัน

ทรงรับ พระอารามแห่งแรกชื่อว่าเวฬุวัน ทรงประทับแล้ว ไม่นานต่อมาอันว่าพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะพร้อมด้วยบริวารทั้งหลายได้เข้าไปเฝ้า

แต่กาลก่อนอุบัติตรัสรู้แห่งพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหมู่บ้านไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์ ชื่อหมู่บ้านอุปติสสคาม และหมู่บ้านโกลิตคาม อุปติสสะเป็นบุตรของนางสารีแห่งหมู่บ้านอุปติสสคาม โกลิตตะเป็นบุตรของนางโมคคัลลีแห่งหมู่บ้านโกลิตคาม ตระกูลทั้งสองผูกพันกันมาถึงเจ็ดชั่วตระกูล อุปติสสะกับโกลิตตะจึงเป็นสหายกัน มีมาณพบริวารคนละห้าร้อย

วันหนึ่ง ขณะทั้งสองคนไปชมมหรสพตามปกติ เช่นวันก่อนๆ แต่ด้วย**เพราะเหตุแห่งญาณ**เป็นคุณชาติอันถึงแล้วซึ่งความแก่รอบ ต่างนึกสลดสังเวชใจในอายุขัยของคนว่าไม่ถึงร้อยปีก็ต้องตาย ควรแสวงหาเครื่องหลุดพ้น ควรจักบวช จึงเข้าไปบวชในสำนักของสัญชัยปริพาชกในกรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยบริวารทั้งหลาย เล่าเรียนแล้ว ถามแล้วว่าอันว่าลัทธิอันเป็นเหตุรู้มีประมาณเท่านี้หรือมียิ่งกว่า รู้แล้วว่ามีประมาณเท่านี้มีสภาพไม่เป็นประโยชน์ จึงออกไปแสวงหาธรรมอันเป็นเครื่อง

หลุดพ้นแสวงหาอยู่ในที่ต่างๆ ในนิคมชนบทและราชธานี ไม่พบซึ่งอาจารย์ใด จึงตกลงทำกติกากันว่า ใครบรรลุธรรมก่อนให้มาบอกกัน

จนกระทั่ง พระบรมศาสดาเสด็จสู่กรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ในเวฬุวัน อันว่าพระอัสสชิเถระ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ ที่พระองค์ทรงส่งออกไปประกาศธรรมเกื้อกูลชนทั้งหลายหมู่มาก พระอัสสชิเดินบิณฑบาตอยู่ในกรุงราชคฤห์ ในเช้าวันหนึ่ง อุปติสสะแลเห็นแล้วเกิดความศรัทธาปสาทะมีจิตเลื่อมใสด้วยความสำรวมอินทรีย์ ผิวพรรณวรรณะผ่องใส จึงตามไปขอฟังธรรม พระเถระแสดงธรรมเพียงแต่โดยย่อเป็นพระคาถาว่า

"อันว่า พระตถาคตเจ้าตรัสแจ้งซึ่งเหตุ อันว่าธรรมเหล่าใด เป็นสภาพมีเหตุเห็นแดนเกิดก่อน ตรัสแล้วซึ่งเหตุแห่งความดับแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น อันว่าพระมหาสมณะเป็นผู้ตรัสอย่างนี้โดยปกติ"

(เย ธัมมา เหตุ ปัปภวา เตสัง เหตุง ตถาคโต
เย สัญจ โย นิโรโธ จ เอวัง วาที มหาสมโณ - *วินัย ๔/๖๙*)

อันว่า อุปติสสะปริพาชก ฟังแล้วตั้งอยู่เฉพาะแล้วในโสดาปัตติผล อุปติสสะกลับมาแล้วบอกแจ้งซึ่งข้อความนั้นแก่โกลิตตะสหายรัก ครั้นโกลิตตะได้ฟังข้อความเพียงเท่านั้นก็บรรลุแล้วซึ่งโสดาบันเช่นเดียวกันกับอุปติสสะนั่นแล

สองสหาย ปรึกษากันแล้ว พากันไปเฝ้าพระบรมศาสดา บอกแล้วชักชวนแล้วซึ่งพระอาจารย์สัญชัยปริพาชก เจ้าของสำนักศึกษาแห่งปริพาชกไม่ยอมไปแล้ว กล่าวว่า *"อันว่าเราเป็นอาจารย์ของมหาชน เราจักไม่อาจเพื่ออันอยู่โดยความเป็นอันเตวาสิก (ศิษย์) ได้ ดังนี้ฯ"*

"แน่ะพ่อ! อันว่าคนโง่ทั้งหลายในโลกนี้ เป็นผู้มากหรือว่าคนฉลาดเป็นผู้มาก อันคนฉลาดผู้น้อยกว่าจงไปสำนักพระสมณโคดม อันว่าคนโง่ทั้งหลายผู้มากกว่าจงมาสู่สำนักของเรา"

สหายทั้งสอง พาเอาบริวารสองร้อยห้าสิบคนไปสู่สำนักของ

พระบรมศาสดา ขณะนั้น พระองค์ทรงแสดงธรรมท่ามกลางพุทธบริษัทสี่ ตรัสเรียกแล้วแต่ไกลว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อันว่าสหายทั้งสองคนนี้คือ โกลิตตะ และ อุปติสสะ เป็นคู่แห่งสาวกของเรา"

พระบรมศาสดา ทรงประทานบรรพชาอุปสมบท แก่สหายทั้งสองและบริวารด้วยเอหิภิกขุ *"อันว่าเธอทั้งหลาย! จงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว อันว่าเธอทั้งหลายจงประพฤติซึ่งพรหมจรรย์เพื่ออันกระทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบดังนี้ฯ"*

ทรงแสดง พระธรรมเทศนาให้เจริญแล้ว ทรงขยายแล้วซึ่งพระธรรมเทศนาอันปริพาชกบริวารทั้งสองร้อยห้าสิบคน ยกเว้นพระอัครสาวกทั้งสองบรรลุอรหัตต ทรงตรัสเหตุที่พระอัครสาวกทั้งสองยังไม่สำเร็จเพราะเหตุว่า อันว่ากิจด้วยมรรคในเบื้องบนของพระอัครสาวกทั้งสองยังไม่สำเร็จ เพราะความที่แห่งสาวกบารมีญาณเป็นคุณใหญ่

พระโมคคัลลาน์ เข้าไปอาศัยซึ่งบ้านชื่อกัลลวาละ ในวันที่ ๗ นับแต่วันบวช ปฏิบัติธรรมอยู่ เกิดความท้อแท้และความง่วง **ฟังอยู่ซึ่งกัมมฐานมีธาตุเป็นอารมณ์** อันพระตถาคตเจ้าประทานบรรลุพระอรหัต

ส่วนพระสารีบุตร เข้าไปอาศัยในกรุงราชคฤห์ ปฏิบัติธรรมอยู่ในถ้ำสุกรขาตากับพระบรมศาสดา นับได้ ๑๕ วัน นับแต่วันบวช ได้ฟังธรรมชื่อเวทนาปริคคหสูตร อันพระบรมศาสดาทรงแสดงอยู่แก่ทีฆนขะอัคคิเวสสนะโคตรปริพาชกผู้เป็นหลาน ส่งจิตไปแล้วซึ่งญาณตามแนวทางแห่งพระสูตร บรรลุแล้วซึ่งพระอรหัต โดยเหตุที่เพราะความที่เป็นผู้มีการตระเตรียมอันใหญ่ ดุจพระราชาเสด็จกำหนดเตรียมซึ่งพาหนะคือช้างทรงย่อมมีกาลอันนานกว่าชนธรรมดา จึงทำให้บรรลุธรรมช้ากว่าพระมหาโมคคัลลาน์

พระบรมศาสดา ทรงประชุมแห่งสาวกในพระเวฬุวัน ประทานแล้วซึ่งตำแหน่งแห่งพระอัครสาวกแก่พระเถระทั้งสอง ทรงสวดแล้วซึ่ง

พระปาติโมกข์

ทรงตรัสเล่า อดีตชาติของพระเถระสาวกต่างๆ ว่า บำเพ็ญบารมีมากเพื่อขอถึง**ซึ่งเป็นไปตามอธิษฐาน อันตนปรารถนาแล้วๆ ดังนี้**

อันว่าพระอัญญาโกณฑัญญะ เมื่อถวายซึ่งทานในข้าวกล้าอันเลิศมิได้ปรารถนาตำแหน่งอัครสาวก แต่ปรารถนาเพื่ออันแทงตลอดซึ่งพระอรหัตก่อนกว่าชนทั้งปวง

ในครั้งอดีตชาติหนึ่งเกิดเป็นกฎุมพี ชื่อจุลกาล ผู้น้อง มีพี่ชายชื่อมหากาล ทำนาร่วมกัน ครั้นต้นข้าวออกรวงมีน้ำนมได้แบ่งนาคนละครึ่งกับพี่ชาย เอาต้นข้าวในนาส่วนของตนฉีกเมล็ดข้าวมีน้ำนมปรุงเจือด้วยเนยใส น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด ถวายแก่หมู่แห่งภิกษุมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ตั้งความปรารถนาเพื่ออันแทงตลอด ซึ่งธรรมอันเลิศกว่าชนทั้งปวง ดังนี้ฯ

อันว่าพระยสะกุลบุตร อดีตชาติหนึ่ง กระทำแล้วซึ่งบุญเป็นอันมากในสำนักของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ปรารถนาอยู่ซึ่งความเป็นอรหันตสาวก อีกชาติหนึ่งเกิดเป็นสหายกันช่วยจัดการสรีระศพไม่มีที่พึ่งในป่าช้า ได้อสุภสัญญา เห็นสรีระนั้นมีหนังอันไฟขจัดแล้ว **อันราวกะว่าแม่โคด่าง อันไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็นอันสกปรก ได้เฉพาะแล้วซึ่งอสุภสัญญา** มาในชาติสุดท้ายนี้ เพราะเหตุนั้นนั่นเทียว อสุภสัญญาเกิดขึ้นแล้วแก่พระยสะในเรือนอันเต็มไปแล้วด้วยหญิงดุจป่าช้าได้เกิดขึ้นแล้ว เพราะความถึงพร้อมแห่งอุปนิสัยนั้น

อันว่าภัททวัคคิยกุมาร ทั้งหลาย ๓๐ คน อดีตชาติหนึ่ง เกิดเป็นนักเลง ๓๐ คน ได้ฟังซึ่งโอวาทของสุกรผู้เป็นบัณฑิตชื่อตุณฑิละ รักษาศีลห้า ตลอดหกหมื่นปี ปรารถนาตำแหน่งอรหันตสาวก ได้ตามปรารถนาแล้วในชาตินี้

อันว่าพระอุรุเวลกัสสปะ เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ติสสะและพระนามว่าผุสสะ เกิดเป็นพระบิดาของพระพุทธเจ้าผุสสะ

ทรงอุปฐากบำรุงอยู่แต่พระพุทธเจ้านั้น พระองค์เดียว ไม่ยอมให้ผู้ใดได้มีโอกาสถวายอุปัฏฐากบำรุง โอรสทั้ง ๓ พระองค์ ของพระราชาทูลขอโอกาสแก่พระบิดาก็ไม่ทรงยินยอม ต่อมาโอรสทั้ง ๓ ได้ออกไปปราบปรามข้าศึกมีชัยชนะ ได้รับพรจากพระบิดา จึงทูลขอพรขออุปัฏฐากบำรุงพระพุทธเจ้าเป็นเวลาเจ็ดปี แต่ทรงประทานอนุญาตให้เพียงสามเดือน

โอรสทั้ง ๓ ได้แต่งตั้งนายเสมียนภาษี และขุนคลัง และมีบริวารบุรุษ ๑๒ นหุต *(๑ นหุต เท่ากับ หนึ่งหมื่น-ผู้รวบรวม)* ให้ทุกคนรับศีล ๑๐ นุ่งห่มผ้ากาสายะ อยู่เฝ้ารับใช้ด้วยพระศาสดาและหมู่ภิกษุบริวารตลอด ๓ เดือน

อันว่านายเสมียนภาษี และขุนคลัง กระทำหน้าที่สุจริตจิตเป็นกุศล ส่วนบริวารแปดหมื่นสี่พันได้ทำการยักยอกซึ่งค่าใช้จ่ายของสงฆ์ ลักขโมยเคี้ยวกินซึ่งภัตและวัตถุของสงฆ์ ไปบังเกิดแล้วในเปรตวิสัย ส่วนโอรสทั้ง ๓ บุรุษหนึ่งพันบริวาร ไปบังเกิดในเทวโลก ปรารถนาอยู่ซึ่งพระอรหันตสาวก ได้มาเกิดแล้วเป็นปุราณชฎิล ๓ พี่น้อง และบริวารหนึ่งพันในชาตินี้

อันนายเสมียนภาษี มาเกิดเป็นพระเจ้าพิมพิสาร **ส่วนขุนคลัง** ได้มาเกิดเป็นวิสาขอุบาสกในกาลนี้

อันว่าเปรตทั้งหลาย ได้ท่องเที่ยวอยู่ตลอด ๔ พุทธันดรได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ ทูลถามถึงกาลที่ตนจะได้รับซึ่งอาหาร ทรงตรัสว่า จักไม่ได้ในกาลนี้ ให้ไปถามพระพุทธเจ้าโกนาคมนะที่จะมาอุบัติข้างหน้า ครั้นถึงกัปแห่งพระพุทธเจ้าพระนามโกนาคมนะ ก็ทรงตรัสให้ไปถามพระพุทธเจ้ากัสสปะ ที่จะมาอุบัติข้างหน้า ครั้นถึงกัปแห่งพระพุทธเจ้ากัสสปะ ก็ทรงตรัสให้ไปถามพระพุทธเจ้าสมณโคดมที่จะมาอุบัติข้างหน้า ดังนี้ฯ

ครั้นในพุทธกาลนี้ พระเจ้าพิมพิสารถวายทานแล้วแก่พระบรม

ศาสดา จึงจักได้รับอาหารในกาลนี้ เปรตทั้งหลายเหล่านั้นเฝ้ารอส่วนบุญเหมือนหนึ่งว่า หนึ่งพุทธันดรเป็นราวกะว่าวันพรุ่งนี้

คืนวันหนึ่ง พระราชาพิมพิสารได้ยินเสียงร้องน่ากลัว จึงเสด็จไปเฝ้าพระบรมศาสดา ทรงตรัสว่า อันว่าญาติของพระองค์ไปบังเกิดเป็นเปรต เพราะกรรมที่เคี้ยวกินซึ่งค่าใช้จ่ายอันบุคคลถวายแก่หมู่ภิกษุในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามผุสสะเมื่อครั้ง ๙๒ กัป แต่ภัทรกัปนี้พระองค์ได้ถวายทานในวันวานไม่ได้อุทิศซึ่งส่วนบุญ ขอมหาบพิตรจงนิมนต์หมู่ภิกษุมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้ว**ถวายทาน**ในวันรุ่งขึ้น แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญ พระราชากระทำแล้วซึ่งการอุทิศส่วนบุญ เปรตทั้งหลายได้รับข้าวน้ำอันเป็นทิพย์บังเกิดแล้ว **แต่เป็นผู้เปลือยมา**แสดงต่อพระองค์อีก **พระบรมศาสดาขอให้มหาบพิตรถวายผ้าจีวร**แก่ภิกษุด้วย พระราชาทรงกระทำแล้วเปรตทั้งหลายได้รับผ้าอันเป็นทิพย์เกิดขึ้นแล้วดังนี้นั่นเทียว

พระบรมศาสดา ทรงอนุโมทนาด้วยติโรกุฑฑสูตรว่า *"ติโร กุฑเฑสุ ติฏฐันติฯ"* ดังนี้เป็นต้น ในกาลเป็นที่สุดรอบแห่งการอนุโมทนา ชนทั้งหลายแปดหมื่นสี่พันบรรลุธรรมนั่นเทียวฯ *(ผู้รวบรวมขอนำเอา "ติโรกุฑฑสูตร" มาลงไว้ดังนี้)*

"อะทาสิ เม อะกาสิ เม,
ญาติมิตตา สะขา จะ เม, *เปตานัง ทักขิณัง ทัชชา,*
ปุพเพ กะตะมะนุสสะรัง, *นะ หิ รุณณัง วา โสโก วา,*
ยา วัญญา ปริเทวนา, *นะ ตัง เปตานะมัตถายะ,*
เอวัง ติฏฐันติ ญาตโย, *อะยัญจะ โข ทักขิณา ทินนา*
สังฆัมหิ สุปะติฏฐิตา, *ทีฆะรัตตัง หิตายัสสะ*
ฐานะโส อุปะกัปปติ, *โส ญาติธัมโม จะ อะยัง นิทัสสิโต*
เปตานะ บูชา จะ กะตา อุฬารา, พะลัญจะ ภิกขูนะมะนุปปะทินนัง
ตุมเหหิ ปุญญัง ปะสุตัง อะนัปปะกันติฯ"

คำแปล: -*"ฝูงเปรตมาสู่เรือนของตนยืนอยู่ภายนอกฝาเรือนบ้าง ณ ทางสี่แพร่ง และทางสามแพร่งบ้าง ใกล้บานประตูบ้าง ครั้นเมื่อข้าวและน้ำ ของเคี้ยวและของบริโภคเป็นอันมากตั้งไว้แล้ว ญาติไร ๆ ของเปรตเหล่านั้นระลึกไม่ได้ เพราะกรรมของสัตว์ทั้งหลายเป็นปัจจัย ชนเหล่าใดเป็นผู้เอ็นดู ชนเหล่านั้นย่อมให้น้ำควรดื่มและโภชนะอันสะดวกประณีต เป็นของควรอุทิศเพื่อญาติทั้งหลาย อย่างนี้ว่า* ***"ทานนี้ จงถึงแก่ญาติทั้งหลาย ขอญาติทั้งหลาย จงเป็นสุขเถิด"*** *และพวกญาติผู้ละโลกนี้ไปแล้วเหล่านั้น พร้อมกันมาประชุมในสถานที่ให้ทานนั้น อนุโมทนาโดยเคารพในข้าวและน้ำเป็นอันมากว่า เราทั้งหลายได้สมบัติเช่นนี้ เพราะญาติเหล่าใดขอญาติเหล่านั้นของพวกเราจงเป็นอยู่นานเถิด ฯลฯ" (คำแปลบทเต็ม)*

"บุคคลมาระลึกถึงอุปการะ อันท่านได้ทำแก่ตนในกาลก่อน ว่าผู้นี้ได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ผู้นี้ได้ทำกิจนี้ของเรา ผู้นี้เป็นญาติ เป็นมิตร เป็นเพื่อนของเรา ดังนี้ ก็ควรให้ทักษิณาทาน เพื่อผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้ว

การร้องไห้ก็ดี การเศร้าโศกก็ดี หรือ การร่ำไรรำพันอย่างอื่นก็ดี บุคคลไม่ควรทำทีเดียว เพราะว่าการร้องไห้ เป็นต้นนั้น ไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติทั้งหลาย ผู้ละโลกนี้ไปแล้ว ญาติทั้งหลายย่อมตั้งอยู่อย่างนั้นก็ทักษิณานี้แล อันท่านให้แล้วประดิษฐานไว้ดีแล้วในสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้วนั้นตลอดกาลนานตามฐานะ ญาติธรรมนี้นั้น ท่านได้แสดงให้ปรากฏแล้ว และบูชาอันยิ่งท่านก็ได้ทำแล้วแก่ญาติทั้งหลายผู้ละโลกนี้ไปแล้ว กำลังแห่งภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าท่าน ได้เพิ่มให้แล้วด้วย บุญไม่น้อย ท่านได้ขวนขวายแล้ว ดังนี้แลฯ" (คำแปลท่อนบาลีที่ยกไว้ข้างต้น)

(บทติโรกุฑฑสูตรนี้ พระสงฆ์ใช้สวดให้พรยถาสัพพีงานพิธีศพหรืออุทิศให้ผู้ล่วงลับ)

อันว่า พระอัครสาวกทั้งสอง ทำซึ่งกรรมอะไร? จึงได้มาเป็น

พระอัครสาวกพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระบรมศาสดา ทรงตรัส *"แสนแห่งกัปแต่ภัทรกัปนี้ อันว่าพระสารีบุตรเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล ชื่อสรทมาณพ พระโมคคัลลาน์เกิดในตระกูลแห่งคฤหบดี อันมหาศาล ชื่อสิริวัฑฒกุฎุมพี ทั้งสองเป็นเพื่อนกัน"*

สรทมาณพ ครั้นบิดามารดาตาย ไปชวนสิริวัฑฒ ผู้เป็นสหายให้บวชด้วยกัน แต่สิริวัฑฒไม่บวช สรทมาณพเอาทรัพย์สมบัติแจกซึ่งทานใหญ่ บวชแล้วเป็นฤาษีสู่เชิงเขามีบริวารชฎิล ๗๔,๐๐๐ คน ยังอภิญญาทั้งห้า (ฤทธิ์ต่าง ๆ และยังไม่ดับกิเลส) สมาบัติแปด (รูปฌาน ๔ และอรูปฌาน ๔) ให้บังเกิดแล้วด้วยกสิณแต่ชฎิลบริวารทั้งหลายด้วย

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลก ทรงพระนามว่าอโนมทัสสี ในจันทวดีนคร พระบิดาเป็นกษัตริย์พระนามว่ายสวันต์ พระมารดาพระนามว่า ยโสธราเทวี มีต้น รกฟ้า (ต้นกุ่ม) เป็นต้นไม้ตรัสรู้ อายุกัปหนึ่งแสนปี พระสรีระสูงห้าสิบแปดศอก พระสรีระแผ่ไปไกล ๑๒ โยชน์ มีพระภิกษุหนึ่งแสนเป็นบริวาร

วันหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จออกสมาบัติ ทรงตรวจดูโลกด้วยข่ายพระญาณ ทรงเห็นสรทดาบส ทรงใคร่ไปโปรดแสดงธรรม สรทดาบสจักได้ตำแหน่งอัครสาวกพร้อมด้วยกับสิริวัฑฒกฎุมพี และชฎิลบริวารทั้ง ๗๔,๐๐๐ คนจะบรรลุพระอรหัต

พระผู้มีพระภาค ประทับนั่งบนอาสนะอันสรทดาบสปูลาดแล้วถวายแล้วซึ่งผลไม้น้อยใหญ่อันโอชะ สั่งให้บริวารชฎิลทั้งหลายกระทำสักการะใหญ่ด้วยฤทธิ์แห่งชฎิลทั้งหลาย เนรมิตอาสนะเป็นวิการแห่งดอกไม้มีหนึ่งโยชน์โดยประมาณเพื่อพระพุทธเจ้าและอัครสาวกทั้งสอง ประมาณ ๓ คาวุต (๑๒ กิโลเมตร) สรทดาบสยืนถือฉัตรอันวิการด้วยดอกไม้ยืนกั้นอยู่บนพระเศียรของพระตถาคตเจ้า เข้านิโรธสมาบัติตลอดเจ็ดวัน

ชฎิลบริวาร ฟังธรรมบรรลุอรหัตทั้ง ๗๔,๐๐๐ องค์ เว้นสรทดาบสไม่บรรลุแล้วซึ่งพระอรหัต ปรารถนาขอตำแหน่งพระอัครสาวกพระพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง

พระผู้มีพระภาค ทรงเห็นแล้ว ทรงพยากรณ์แล้ว อันว่าความปรารถนานี้จักสำเร็จเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม จักเสด็จอุบัติในโลก ก้าวล่วงซึ่งหนึ่งอสงไขยยิ่งด้วยแสนแห่งกัป พยากรณ์แล้วทรงเสด็จกลับ

สรทดาบส ส่งข่าวไปบอกสิริวัฑฒ สหายรักว่าขอจงตั้งปรารถนาตำแหน่งอัครสาวกที่ ๒ สิริวัฑฒ กระทำตามคำแนะนำแล้วตั้งความปรารถนาแล้วตลอดเจ็ดวันโดยทำนองเดียวกันนั่นเทียว

ครั้นเมื่อ พระบรมศาสดาตรัสแล้วอดีตชาติของพระอัครสาวกทั้งสองแล้ว ทรงตรัสถึงการไม่มาของสัญชัยปริพาชก เพราะเหตุถือเอาแล้วซึ่งความไม่เป็นสาระ ด้วยพระคาถาว่า

*"อันว่าชนทั้งหลายเหล่าใด เป็นผู้รู้ในธรรมอันไม่เป็นสาระ ว่าเป็นสาระ เป็นผู้มีความ**ดำริผิดเป็นอารมณ์** ย่อมไม่บรรลุซึ่งธรรมอันเป็นสาระ*

*อันชนทั้งหลายเหล่าใด รู้แล้วซึ่งธรรมอันเป็นสาระ ว่าเป็นสาระ รู้แล้วซึ่งธรรมอันไม่เป็นสาระ ว่าไม่เป็นสาระด้วย อันว่าชนทั้งหลายเหล่านั้น เป็นผู้มีความ**ดำริชอบเป็นอารมณ์** ย่อมบรรลุซึ่งความอันเป็นสาระ ดังนี้ฯ"*

ข้อธรรมวิจัย

ขอสรุปข้อธรรม ดังนี้

พระพุทธองค์ทรงตรัส สรุปความว่า สญชัยปริพาชก เห็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระ (คือมีมานะถือตัวถือตนว่าเป็นอาจารย์ใหญ่มีศิษย์มาก ยอมเป็นศิษย์ของใครไม่ได้อีกแล้ว) ว่าเป็นสาระ (ว่ามีลาภสักการะ ชื่อเสียงและบริวาร) และเห็นว่า สิ่งที่เป็นสาระ (พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลกนี้แต่มีกรรมมาปิดบัง) ว่าไม่เป็นสาระ (มองไม่เห็นคุณของพระพุทธเจ้า) ถ้าว่าถึงเรื่องของกรรมปริพาชกผู้นี้ไม่เคยได้สดับพระสัทธรรมมาแล้วใน

แสนกัป และไม่เคยทำกุศลกรรมปุพเพกตปุญญตามาก่อน แม้จะไม่เคยได้ทำบุญมาแต่ชาติปางก่อนก็จริง แต่ถ้ามีข้อตั้งตนไว้ชอบมีอัตตสัมมาปณิธิ เป็นสัมมาทิฏฐิเป็นปัญญาชอบ มีสัมมาสังกัปปะ มีความดำริชอบเป็นอารมณ์ (ดำริออกจากกามพยาบาทเป็นต้น) แยกแยะว่าอะไรเป็นสาระอะไรไม่เป็นสาระ คิดดีคิดเป็นคิดให้เป็นปัญญา กล่าวคือ มีโยนิโสมนสิการ ลดมานะความถือตัวตนลงแล้วคิดถูกคิดชอบไม่เห็นผิดมิจฉาทิฏฐิ ก็จะเป็นสัมมาทิฏฐิ แต่ก็นั่นแหละ ถ้าไม่เคยได้สั่งสมมาแต่อดีตปัจจุบันก็จะต่อกันไม่ติด เพราะว่าความคิดฝ่ายกุศลหนัก ๆ ใหญ่ที่จะมาอุดหนุนเกื้อกูล เบียดอกุศลกรรมเก่าให้ตกไปไม่มี ก็จะต้องเป็นไปตามกรรมของผู้นั้นๆ *"กัมมุนา วัตตตีโลโก, สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตฯ"*

ทีนี้ ทำอย่างไร? จึงจะมีสัมมาทิฏฐินี่แหละ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนเป็นองค์แรกในอริยมรรคมีองค์แปด ถ้าไม่มีข้อแรกนี้ก่อนสัมมามรรคข้ออื่นอีกเจ็ดข้อจะมีไม่ได้เลย

สัมมาทิฏฐิคืออย่างไร?

สัมมาทิฏฐิ คือ ตัวปัญญา อันปัญญาเบื้องต้นนั้น เริ่มต้นที่ความเชื่อ คือ สัทธา ๔ อย่าง กล่าวคือ เชื่อกรรม เชื่อว่ากรรมมีผลจริง เชื่อว่าสัตว์โลกทุกตัวตนมีกรรมเป็นของเฉพาะของตน และต้องเชื่อพระปัญญาความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา)

ขยายความออก เป็นความเชื่อ ๑๐ ประการ เรียกว่า *"ทสวัตถุกัมมสกตาสัทธา"* กล่าวคือ เชื่อว่าบุญทานการกุศลมีผลจริง, การบูชาคนที่ควรบูชา เช่นพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ มีผลจริง การบวงสรวงปฏิสันถารต้อนรับเชื้อเชิญเป็นมงคลกิริยา (อ่อนน้อม) มีผลจริง, ผลของกรรมดี-กรรมชั่วมีจริง, โลกนี้ (ชาตินี้), โลกหน้า (ชาติหน้า) มีจริง, ทำดี-ชั่ว ต่อมารดามีผลจริง, ทำดี-ชั่วต่อบิดามีผลจริง สัตว์ที่เกิดปรากฏกายโตทันทีเป็นโอปปาติกะ เช่น เทวดา, เปรต มีจริง และ

มรรคผลนิพพานในพระพุทธศาสนามีอยู่จริง ดังนี้

ถ้าไม่เชื่อตามพระพุทธเจ้า ดังกล่าวข้างต้น หรือไปเชื่อถือยอมรับนับถือนอกเหนือจากนี้ไม่ใช่สัมมาทิฏฐิ นั่นคือ มิจฉาทิฏฐิ คือ เห็นผิดจากความเป็นความมีอยู่จริง เช่น เชื่อถือโชคลาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นนอกศาสนา ฯลฯ เป็นต้น

ทำอย่างไร จึงจะเป็นสัมมาทิฏฐิ?

พึงเริ่มทำปัญญาให้เกิดด้วย

๑. ฟัง ศึกษาให้เกิดเป็นสุตมยปัญญา

๒. คิดพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลด้วยจินตามยปัญญา

๓. ภาวนามยปัญญาด้วยการเจริญสมถวิปัสสนากรรมฐาน ทำปัญญาให้เกิดรู้แจ้งถึงทางแห่งความพ้นทุกข์

จึงมีข้อคำนึงต่อไปว่า เราจะทำตัวของเราอย่างไร ? จึงจะให้ปัญญาเกิดเข้าหาการฟังธรรม ให้เป็นสุตมยปัญญา คือ ปัญญาตัวแรก

พระพุทธองค์ ทรงตรัส ธรรมเป็นเครื่องเจริญก้าวไปข้างหน้าดุจจักร คือ **จักรธรรม ๔ ประการ** (ปุพเพกตปุญญตา อัตตสัมมาปณิธิ ปฏิรูปเทส กัลยาณมิตตตา) **โสดาปัตติยังคะ ๔ ประการ** คือองค์ธรรมให้ถึงกระแสนิพพานพ้นจากทุกข์ (คบสัตบุรุษ ฟังธรรมของสัตบุรุษ ปฏิบัติตามคำสอนของสัตบุรุษ โยนิโสมนสิการ สัตบุรุษในที่นี้หมายเอาพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระอริยสงฆ์)

พึงศึกษาข้อธรรมในมงคล ๓๘ ประการด้วย ท่านจะมีแต่ความเจริญเป็นมงคลแต่ฝ่ายเดียว

สรุปว่า สญชัยปริพาชก แม้จะเกิดทันพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อุบัติแต่ไม่มีโอกาสได้พบเห็นและฟังพระธรรม เพราะเป็นผู้ไม่ได้สดับมาแล้วในแสนกัป เป็นเหตุปัจจัยดังกล่าวข้างต้นนั่นเอง

ท่านจะตั้งตนไว้ชอบอย่างไร? พึงเริ่มเสียแต่ชาตินี้ วันนี้ และเดี๋ยวนี้! ที่นี่...เดี๋ยวนี้ (Here and now)

ข้อสังเกต ในติโรกุฑฑสูตร แสดงไว้ว่า เมื่อทำบุญให้ทานแล้ว พึงอุทิศให้ญาติทั้งหลายอย่างนี้ว่า *"ทานนี้จงถึงแก่ญาติทั้งหลาย ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเถิด"* นี่คือที่มาของการกรวดน้ำอุทิศบุญ เพียงระลึกในใจ (มโนปุพพังฯ) เป็นภาษาไทยก็สำเร็จแล้ว และขอให้ระลึกถึงบ่อยๆ เนืองๆ บุญย่อมเกิดทุกครั้งที่ระลึก

ท่านพึงเริ่มถากถางทางเดิน เอาขวากหนามเถาวัลย์ปกคลุมหนทางออกด้วยการอุทิศบุญ ใช้หนี้กรรมเก่าเสียถ้าเจ้ากรรมนายเวรเขาได้รับบุญ ได้รับการใช้หนี้ ถ้าเขาอนุญาต อะไรๆ ก็จะดีขึ้น *"นั่งภาวนาสามนาทีก็เห็นธรรม!" (ผู้รวบรวม)*

๗. เรื่อง อุบาสกผู้ตั้งอยู่ในธรรม (ธัมมิกอุบาสก)

อันว่าพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวัน กรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศลของพระราชาปเสนทิ ทรงปรารภซึ่งอุบาสกผู้ตั้งอยู่ในธรรม

อันว่า อุบาสกผู้ตั้งอยู่ในธรรม มีจำนวน ๕๐๐ คน ในเมืองสาวัตถี มีอุบาสกหัวหน้าผู้เจริญที่สุด มีบุตรชายและธิดาอย่างละเจ็ด ได้มอบหมายให้บุตรและธิดาถวายอุปฐากบำรุงหมู่ภิกษุอันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมิได้ขาด มีการถวายภัตข้าวต้มยาคู ถวาย**สลากภัต** **อุโปสถิกภัต**ในวันอุโบสถ ถวาย**ปักขิกภัต**ในปักษ์ (ทุก ๑๕ วัน) **อาคันตุกภัต**เพื่อภิกษุผู้จรมา ถวาย**วัสสาวาสิกภัต**จีวรภิกษุผู้จำพรรษา ฯลฯ บุตรธิดาทั้งหลายเชื่อว่าเป็นอนุชาตบุตร ได้เป็นแล้วประการฉะนี้

กาลต่อมา อุบาสก ถึงความเสื่อมรอบแห่งสังขารเกิดป่วยลง จึงใคร่ฟังธรรม บุตรได้นิมนต์พระสงฆ์สาธยายพระสูตรชื่อ สติปัฏฐานสูตร (เอกายโน อยัง ภิกขเว มัคโค สัตตานัง วิสุทธิยา ฯลฯ)

ขณะพระกำลังสวด อันว่าราชรถทั้งหลาย ๖ คันจากเทวโลก ๖

ชั้นประดับแล้วอลังการอันเป็นทิพย์ด้วยร้อยแห่งโยชน์ เทวดาบนราชรถต่างเชื้อเชิญอุบาสกว่าจักนำไปสู่โลกของเรา...ๆ...ๆ จงบังเกิดในโลกของเรา...ๆ...ๆ อุบาสกกำลังตั้งใจฟังพระสวด จึงร้องขึ้นว่า *"หยุดก่อน...ๆ รอก่อน...ๆ"*

ภิกษุทั้งหลาย หยุดสวด ด้วยเข้าใจว่า อุบาสกให้หยุด บุตรธิดาทั้งหลายก็คิดว่าบิดาของตนเพ้อไม่ได้สติ ภิกษุทั้งหลายลุกจากอาสนะแล้วกลับไปแล้ว สักครู่หนึ่งอุบาสก ได้สติถามบุตรทั้งหลายว่า อันว่าเจ้าร้องไห้เพราะเหตุใด บุตรทั้งหลายกล่าวว่า *"พ่อเพ้อหลงหรือ? พ่อห้ามพระสวดหรือ?"* อุบาสกกล่าวว่า *"พ่อไม่ได้พูดกับพระ พ่อพูดกับเทวดาโน่น! เทวดายืนอยู่บนราชรถบนอากาศโน่น!"* บุตรทั้งหลายจึงถามว่า *"จะไปอยู่เทวโลกชั้นไหนจึงจะดี"* ครั้นได้ฟังแล้วว่า *"อันว่าภพชื่อว่า ดุสิต อันเป็นที่อยู่ของพุทธมารดา"* แล้วอุบาสกก็อธิษฐาน โยนพวงดอกไม้ขึ้นไป โยนไปแล้วคล้องซึ่งแอกแห่งราชรถชั้นดุสิตเทวโลกห้อยลงแล้วในอากาศ อันมหาชนทั้งหลายมองเห็นแล้ว แต่ไม่เห็นซึ่งรถ อุบาสกจึงกล่าวว่า *"เห็นแล้วใช่ไหม อันว่าเราจะไปซึ่งภพดุสิต"* แล้วอุบาสกก็สอนธรรมแก่บุตรทั้งหลายว่า ถ้าต้องการไปเกิดในภพดุสิต ก็จงทำบุญทั้งหลายตามทำนองแห่งบุญอันเรากระทำแล้วนั่นเทียว แล้วกระทำกาละ (ตาย) ไปบังเกิดกายยืนอยู่บนราชรถภพดุสิต มีพันแห่งนางอัปสรแวดล้อม มีวิมานแก้วยี่สิบห้าโยชน์

พระบรมศาสดา ตรัสแล้วซึ่งพระคาถานี้ว่า

"อันว่าบุคคลผู้มีบุญอันกระทำแล้ว ย่อมยินดีในโลกนี้ ย่อมยินดีในโลกหน้า ย่อมยินดีในโลกทั้งสอง

อันบุคคลผู้มีบุญอันกระทำแล้วนั้น เห็นแล้วซึ่งความหมดจดแห่งกรรมของตน ย่อมยินดีในบุญอันกระทำแล้วนั้น ย่อมยินดีทั่ว ดังนี้ฯ"

ข้อธรรมวิจัย

"สุโข ปุญญัสสะ อุจจะโยฯ การสั่งสมบุญ นำสุขมาให้" (ธรรมบท

๒๕/๒๖ พระพุทธวจนะ)

"ไม่พึงดูหมิ่นว่าบุญแม้เล็กน้อย จะไม่มีผล" (ธรรมบท ๒๕/๒๖)

"บุญที่ทำไว้เอง จะเป็นมิตรติดตามไปภพหน้า" (มิตตสูตร ๑๕/๕๐ พระพุทธวจนะ)

"ถ้าทำบุญช้าไป ใจจะยินดีในบาปฯ"

ทันธัง หิ กรโต ปัญญัง ปาปัสมิ์ รมติ มโนฯ (ธรรมบท ๒๕/๒๖)

ข้อคิด

๑) การทำบุญทานการกุศลความดีทั้งหลาย **ใช้กุศลจิตดวงไหนใน ๘ ดวง กระทำ?** ให้หมั่นพิจารณาสังเกต พึงเพียรให้กุศลจิตดวงที่ ๑ โสมนัสสสหคตังญาณสัมปยุตตังอสังขาริกัง เกิด กล่าวคือ ให้ยินดีในการกระทำกุศลพร้อมประกอบด้วยปัญญาและคิดเองไม่ต้องให้ผู้ใดกระตุ้นเตือนชักชวน

๒) **ทำแล้วท่านอุทิศบุญ–กรวดน้ำ**แผ่กุศลไปให้สัตว์ไม่มีประมาณแล้วและทั้งเจาะจงถึงญาติที่ล่วงลับและเจ้ากรรมนายเวรแล้วด้วย

๓) **ระลึกนึกถึงกุศลกรรมดีนั้นไว้ตลอดชีวิต** อุทิศบุญให้เป็นอปราปรเจตนาบ่อยๆ เนืองๆ ตลอดไป **จิตใสๆ เป็นบุญ จิตขุ่นๆเป็นบาป** ก็ให้รู้เท่าทันมัน จนวินาทีลมหายใจสุดท้าย (จ้องให้ดีนาทีทอง แต่ก็ไม่ใช่จ้องให้ปล่อยวาง บุญอยู่ที่ไหนให้ไปที่นั่น) แต่ถ้าไม่ติดบุญติดดีเสียเลยดีที่สุด เพราะบุญยังไม่พ้นทุกข์ บุญบังนิพพานอยู่ **(ชั่วก็ไม่เอา–ดีก็ไม่เอา–บุญบังนิพพาน!)** *(ผู้รวบรวม)*

๘. เรื่อง พระเทวทัต

(เจ้าศากยะทั้ง ๖ พระองค์ :- เทวทัต, ภัททิยะ, อนุรุทธะ, ภคุ, กิมพิละ, อานันทะ)

อันว่าพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเสด็จประทับในพระเชตวันมหาวิหารทรงปรารภซึ่งพระเทวทัต จำเดิมตั้งแต่บวชแล้ว

จนกระทั่งถูกแผ่นดินสูบ มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับเจ้าศากยะหลายพระองค์ ดังมีความพิสดารต่อไปนี้

อันว่าตระกูลแห่งพระญาติทั้งหลายมีแปดหมื่น ได้ส่งพระโอรสออกบวชเป็นบริวารพระตถาคตเจ้า แต่ยังมีเจ้าศากยะอีก ๖ พระองค์ ยังไม่ออกบวช อันมีพระเทวทัต ภัททิยะ อนุรุทธะ ภคุ กิมพิละ และอานันทะ

เจ้าศากยะ ชื่อว่ามหานาม ผู้ที่เข้าไปหาเจ้าอนุรุทธะพระอนุชาผู้ละเอียดอ่อนสุขุมาลชาติ ถามความสมัครใจว่าจะออกบวชหรือจะอยู่ครองราชสมบัติ ถ้าอยู่ครองราชสมบัติจะต้องรู้เรื่องการทำ-ไถ-หว่าน และเก็บซึ่งข้าวในนา เจ้าอนุรุทธะ ไม่รู้แล้วซึ่งเรื่องดังกล่าว เพราะไม่เคยรู้จักคำว่าไม่มี ด้วยผลบุญแต่อดีตชาติที่เคยถวายทานพระปัจเจกพุทธเจ้าพระนามว่าอุปริฏฐะ ในกาลแห่งคนเกิดเป็นบุรุษชื่อว่าอันนภาระ ตั้งความปรารถนาว่าอันความไม่มีขออย่าได้มี วิบากอันไหลออกด้วยกุศลกรรมนั้นได้บังเกิดแล้วในชาตินี้ด้วยฤทธิ์ของเทวดาทั้งหลายผู้คุ้มครองเมือง บันดาลขนม อันชื่อว่า ขนมไม่มีในถาดทองคำเปล่า นั่นเทียว *(เจ้าอนุรุทธะ เล่นกีฬาขลุบกับเจ้าศากยะทั้ง ๖ ทรงแพ้ ขอขนมพระมารดามาเลี้ยง ขอแล้วขออีกจนพระมารดาสั่งมาบอกว่าขนมไม่มี เจ้าอนุรุทธะว่านั่นแหละขนมไม่มีก็เอา (เพราะไม่เคยรู้จักคำว่า ไม่มี) พระมารดาทรงรู้จึงเอาถาดเปล่าปิดด้วยถาดอีกใบหนึ่งให้มหาดเล็กถือไปให้ด้วยคิดว่าความไม่มีคืออย่างนี้ แต่ด้วยวิบากกุศลกรรมในอดีต เทวดาผู้คุ้มครองซึ่งเมือง ถ้าหากเจ้าอนุรุทธะพึงเห็นถาดเปล่าไซร้ ศีรษะของเทวดาทั้งหลายพึงแตกเจ็ดเสี่ยง ดังนี้ ครั้งนั้น เทวดากระทำแล้วด้วยขนมอันเป็นทิพย์ให้เต็มถาดแล้ว)*

เจ้าอนุรุทธะ ทรงคิดว่า ตนเป็นผู้อันละเอียดอ่อน จักนุ่งผ้ากาสายะย้อมน้ำฝาด มีผมและหนวดอันปลงแล้ว นอนบนเครื่องลาดหยาบ เที่ยวไปเพื่อก้อนข้าว ชื่อว่าการบวชไม่อาจจักบวช ครั้นอยู่ครองราช

สมบัติพึงรู้เรื่องการทำนา แต่เจ้าอนุรุทธรู้เพียงแต่ว่า ข้าวเสวยตั้งขึ้นในถาดที่เป็นทอง เจ้ากิมพิละว่าข้าวตั้งขึ้นที่ฉางเก็บข้าว เจ้าภัททิยะว่าข้าวตั้งขึ้นที่หม้อข้าว จึงตัดสินพระทัยบวช

อันว่าศากยะทั้ง ๖ ตัดสินพระทัยบวช อันมีมหาดเล็กชื่อ อุบาลีนายภูษามาลา (ช่างตัดผมและแต่งพระองค์) ออกบวชด้วย โดยอุบายให้อุบาลีบวชก่อนเพื่อให้เจ้าศากยะทั้งหลายได้ทำสามีจิกรรมกราบไหว้เพื่อละคลายมานะถือตัวตน

ครั้นบวชแล้วไม่นาน **พระภัททิยะ** ได้วิชชา ๓ **พระอนุรุทธะ** ได้จักษุอันเป็นทิพย์บรรลุอรหัต พระอานนท์ได้โสดาบัน **พระภคุ**และ**พระกิมพิละ** บรรลุอรหัต **ส่วนพระเทวทัต** บรรลุฌาน ได้แล้วซึ่งฤทธิ์อันเป็นของปุถุชน (ฌานเป็นของอันต่ำทราม เพราะกิจอื่นที่พึงกระทำยังมีอยู่อีก แม้ไปบังเกิดบนพรหมโลก ก็หลงไปและไม่มีโอกาสได้ฟังธรรม เพราะอายุกัปยาวนานมากนักหนา ฌานต้องมีปัญญาประกอบเสื่อมง่าย ไม่เป็นปัญญา และเป็นปลิโพธเครื่องห่วงกังวลเป็นอุปสรรคแก่การบรรลุธรรม ลาภสักการะเผ็ดร้อนและหยาบคาย(ย่อมทำลายคนชั่ว) เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรม ฌานใช้ดับเวทนากล้าเมื่อมีอาพาธ พระพุทธเจ้าใช้ดับเวทนาขณะใกล้ปรินิพพานเท่านั้น ขณะปรินิพพานก็ถอยออกจากฌานนิพพาน-*ผู้รวบรวม*)

ครั้งหนึ่ง พระบรมศาสดา เสด็จประทับอยู่ในเมืองโกสัมพี แคว้นวังสะ ของพระราชาชื่ออุเทน อันว่าลาภสักการะ อันใหญ่ บังเกิดแล้วแก่พระตถาคตเจ้า กับด้วยหมู่พระสาวกทั้งหลาย อันมหาชนในเมืองมีภัตทั้งผ้าและยา เป็นต้น เข้าไปสู่วิหาร ถามแล้วซึ่งพระบรมศาสดา ถามแล้วซึ่งสาวกรูปนั้นรูปนี้ ตลอดทั้ง ๘๐ อสีติมหาสาวก ยกเว้นพระเทวทัต ไม่เคยมีลาภสักการะ พลางคิดหาว่าใครหนอและจะยังให้เลื่อมใส ได้ให้ยังลาภสักการะให้เกิดแก่ตน คิดแล้วว่าอันว่าพระกุมารอชาตศัตรู ผู้เป็นโอรสแห่งพระราชาพิมพิสาร ยังเยาว์วัย ยังไม่รู้คุณและโทษ จึง

แสดงด้วยฤทธิ์เหาะจากเมืองโกสัมพีไปยังเมืองราชคฤห์ เนรมิตเพศเป็นกุมารน้อยมีอสรพิษพันคอ มือและเท้า และพันเป็นเทริด (มงกุฎ) บนศีรษะ เข้าไปนั่งที่ตักพระเจ้าอชาตศัตรู สนทนาแล้วทำให้เลื่อมใสแล้วให้อุบายแล้วคบคิดแล้วว่าตนจักปกครองสงฆ์แทนพระพุทธเจ้า และให้พระกุมารอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระราชบิดา

พระเทวทัตเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ซึ่งประทับอยู่ในวิหารเวฬุวันกับพระราชาพิมพิสาร ทูลขอปกครองสงฆ์เองด้วยอ้างว่าพระพุทธองค์เป็นผู้แก่เฒ่าแล้ว ขอจงประทับพักผ่อนเถิด ครั้นถูกพระบรมศาสดารุกรานด้วยวาทะว่าเป็นผู้กลืนกินปัจจัยราวกะน้ำลาย ทรงตรัสห้ามแล้ว พระเทวทัตผูกอาฆาตแล้ว วางแผนกลิ้งหินจากยอดเขาคิชฌกูฏเพื่อปลงพระชนม์พระบรมศาสดา ยังพระโลหิตให้ห้อ ปล่อยช้างนาฬาคิรีให้ฆ่าซึ่งพระบรมศาสดาแต่ไม่สำเร็จ แม้กระทั่งให้นายขมังธนูเข้าไปฆ่าพระบรมศาสดาอีกก็ไม่สำเร็จ กระทำกรรมอันหนักยิ่งแล้ว

ครั้งหนึ่ง เทวทัตเข้าไปทูลขอต่อพระบรมศาสดาให้ภิกษุปฏิบัติว่าให้อยู่โคนไม้ ห้ามฉันปลาและเนื้อ ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร บิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต ครั้นไม่ทรงอนุญาต ก็ชักชวนภิกษุผู้บวชใหม่มีความรู้น้อยเห็นคล้อยตามมีประมาณห้าร้อย แยกออกไปกับพระเทวทัต พระบรมศาสดาตรัสห้ามแล้วว่าการทำลายสงฆ์เป็นกรรมอันหนัก ทรงตรัสแล้วซึ่งพระคาถาว่า

“อันว่ากรรมทั้งหลายเหล่าใด เป็นกรรมไม่ดีด้วย ไม่เกื้อกูลแก่ตนด้วย ย่อมเป็นกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยง่าย

อันว่ากรรมใดแล เป็นกรรมเกื้อกูลด้วย เป็นกรรมดีด้วย กรรมนั้นเป็นกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยากอย่างยิ่ง

อันว่าความดี เป็นกรรมอันคนดีกระทำได้โดยง่าย คนชั่วกระทำได้โดยยาก

อันว่าความชั่ว เป็นกรรมอันคนชั่วกระทำได้โดยง่าย คนดี

กระทำได้โดยยาก ดังนี้ฯ"

เมื่อพระเทวทัต พาภิกษุผู้บวชใหม่ ผู้เป็นโอรสของเจ้าวัชชี ๕๐๐ รูป ไปแล้วสู่คยาสีสะ พระบรมศาสดาทรงส่งพระอัครสาวกทั้งสองไปเพื่อนำภิกษุทั้งหลายนั้นให้กลับ พระอัครสาวกทั้งสองพร่ำสอนด้วยอาเทสนา ปาฏิหาริย์ด้วย ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ด้วย ยังภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นให้ดื่มแล้วซึ่งอมตะ พาเอามาแล้วโดยอากาศพระเทวทัต ถูกพระโกกาลิกะทำร้ายด้วยเข่าที่กลางอกถึงกับอาเจียนเป็นโลหิต ด้วยเหตุว่าพระเทวทัตหลงเชื่อพระอัครสาวกทั้งสองนำเอาภิกษุทั้งหลายไปแล้ว

พระเทวทัต เป็นไข้อยู่เก้าเดือน ใคร่เพื่ออันเฝ้าพระศาสดา อ้อนวอนแล้วบ่อยๆ กับสาวกของตน ภิกษุทั้งหลายหามเอาไปแล้วซึ่งเตียงน้อย พระเทวทัตนอนอยู่ พระบรมศาสดาตรัสว่า เทวทัตจะไม่ได้เห็นตถาคตอีก ครั้นภิกษุหามพระเทวทัตมาถึงสระโบกขรณี พระเทวทัตหยุดอยู่เพื่อจะสรงน้ำ ครั้นพอวางเท้าลงบนภาคพื้น เท้าทั้งสองข้างไปแล้วสู่แผ่นดินค่อยๆ เลื่อนลงไปแต่ข้อเท้า เข่า สะเอว นม คอ โดยลำดับ จนถึงกระดูกคางตั้งอยู่เฉพาะแล้วบนภาคพื้น กล่าวเป็นคาถาว่า

"อันว่าเรา เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งพระพุทธเจ้า ผู้เป็นบุคคลผู้เลิศ ผู้เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ ผู้ยังนระอันพระองค์พึงฝึกให้แล่นไป ผู้มีจักษุอันเป็นไปแล้วโดยรอบ ผู้มีพระลักษณะอันบังเกิดแล้วด้วยบุญร้อยหนึ่งว่าเป็นสรณะ ด้วยกระดูกคางทั้งหลายเหล่านี้ ด้วยลมปราณทั้งหลายเหล่านี้ ดังนี้ฯ"

อันว่า พระตถาคตเจ้า ทรงเห็นแล้วว่า ถ้าพระเทวทัตไม่ได้บวชไซร้ จักทำกรรมอันหนัก จักไม่ได้กระทำซึ่งปัจจัยในภพต่อไป ครั้นบวชแล้วแม้จักกระทำกรรมหนักถึงอย่างนี้ ก็ยังอาจกระทำซึ่งปัจจัยแห่งภพต่อไป จึงทรงให้บวชแล้ว เทวทัตเมื่อพ้นจากอเวจีนรกในที่สุดแห่งกัปแสนหนึ่ง แต่ภัทรกัปนี้ จะได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ชื่อว่า ***"อัฏฐิสสระ"***

อันว่าเทวทัตนี้ มิใช่จะทำผิดต่อตถาคตเพียงชาตินี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อนก็เคยทำผิดมาแล้ว

เมื่อชาติหนึ่ง เป็นบุรุษหลงทางในป่า พญาช้างผู้พระราชายกขึ้นสู่หลังไปสู่ยังหนทางปลอดภัย ยังกลับมาตัดงาพญาช้างได้ถึงสามครั้ง ถูกแผ่นดินสูบแล้ว

ทรงตรัสขันติวาทีชาดก เทวทัตเกิดเป็นพระราชาชื่อกลาพุ ทำผิดต่อจุลธัมมปาลกุมาร ถูกแผ่นดินสูบแล้ว

ทรงตรัสแล้วซึ่งพระคาถานี้ว่า

"อันว่าบุคคลผู้กระทำซึ่งบาปโดยปกติย่อมเดือดร้อนในโลกนี้ ย่อมเดือดร้อนในโลกหน้า ย่อมเดือดร้อนในโลกทั้งสอง

อันว่าบุคคลผู้กระทำซึ่งบาปโดยปกตินั้น ย่อมเดือดร้อนว่าบาปอันเรากระทำแล้วดังนี้ ไปแล้วสู่ทุคติย่อมเดือดร้อนยิ่ง ดังนี้ฯ"

ข้อธรรมวิจัย

อันว่าพระเทวทัต อดีตชาติต้นชาติหนึ่ง เกิดเป็นพ่อค้าซื้อของเก่าในเมือง ชื่อเสริวะ พระพุทธเจ้าก็เป็นพ่อค้าซื้อของเก่าด้วย เป็นพ่อค้าบัณฑิต วันหนึ่งพ่อค้าตีราคาถาดทองเก่าใบหนึ่งของยายหลานในราคาต่ำ แล้วหลีกไป โดยหวังว่าจะย้อนกลับมาเอาภายหลังด้วยจิตละโมบ ครั้นพ่อค้าบัณฑิตไปพบด้วยความสุจริตได้ให้ราคาสูงมาก ให้ทรัพย์จนหมดทั้งตัวเหลือไว้เพียงค่าโดยสารเรือเดินทางกลับเท่านั้น ฝ่ายพ่อค้าเทวทัตย้อนกลับมาไม่ได้ถาดทองมีค่าแสนกหาปณะแสนเสียดายและเสียใจแสนสาหัส ได้ตั้งจิตจองซึ่งเวรกับพ่อค้าบัณฑิตมาแต่ชาตินั้น

นี่เพราะการตั้งจิตไว้ผิดแต่แรกที่มีจิตคิดโลภ ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ในกาลต่อมาตั้งจิตผิดอีกกล่าวคือ คิดอาฆาต พยาบาทจองเวรต่อพระพุทธเจ้าโพธิสัตว์อีกนับชาติไม่ถ้วน จนถึงชาติสุดท้ายมาเกิดเป็นเทวทัต

พระพุทธองค์ ทรงตรัสว่า

"เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวรเลย แต่เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร" (ธรรมบท ๒๕/๑๓)

"เวรย่อมระงับได้ด้วยกำลังแห่งความอดทน" (สรภังคชาดก ๒๗/๔๙๑ โพธิสัตว์คาถา)

ระงับเวรด้วยกำลังแห่งความอดทน ทำอย่างไร?

หลักแห่งการเจริญสติวิปัสสนากรรมฐาน

๑. **ยอมรับความจริง** ว่า สิ่งที่เห็น ได้ยิน ฯลฯ นี้เป็นกรรมเก่า จะห้ามไม่ให้เห็น ได้ยิน ฯลฯ ไม่ได้ พระพุทธองค์ ทรงตรัสให้ยอมรับกรรมเก่า มีแสดงในกัมมสูตร ๑๘/๑๔๙ แล้วพึงโยนิโสมนสิการ คิด พูด ทำ แต่ฝ่ายกุศล เพราะนี้เป็นกรรมใหม่ กรรมใหม่ที่นำเอาไปเกิดถ้ายิ่งดีขึ้นไปอีกเป็นกรรมไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม (กุกกุโรวาทสูตร เล่ม ๑๓ สูตรที่ ๗) ยอมใช้หนี้กรรมเก่าให้หมดไปเสีย ดังเช่นพระพุทธเจ้าและพระโมคคัลลาน์ถูกโจรทุบกระดูกแตก

๒. **มีสติรู้เท่าทันว่าอะไรกำลังปรากฏ จับปัจจุบันขณะให้ได้** ว่ามีแต่รูปกับนามเกิดแล้วก็ดับไปแล้ว ในโลกนี้ทั้งมวลล้วนดับไปเป็นธรรมดา เรื่องการเจริญสติต้องเพียรเจริญให้มากปัญญาจึงจะคมรับมือกิเลสได้ทัน

๓. เวริชาดก ๒๗/๓๒ กล่าวว่า ***"คนมีเวรกันอยู่ในที่ใด บัณฑิตไม่ควรอยู่ในที่นั้น"*** กปิชาดก ๒๗/๒๑๔ กล่าวว่า *"มีผู้คอยจองเวรอยู่ในที่ใด บัณฑิตไม่ควรอยู่ในที่นั้น เพราะการอยู่ในหมู่คู่เวรกันเพียงคืนหรือสองคืนก็เป็นทุกข์"*

❍ หลีกเกวียนให้หลีกห้า ศอกหมาย
ช้างสิบศอกกราย อย่าใกล้
ม้ายี่สิบศอกคลาย คราคลาด
คนพาลพึงหลีกให้ ห่างพ้นลับตาฯ (โคลงโลกนิติ)

๔. **ทำบุญกุศลความดีหนีวิบากกรรมเก่า** หมั่นอุทิศบุญบ่อยๆ เหมือนถากถางทางเดิน การเดินทางย่อมสะดวก ย่อมถึงที่หมายได้เร็ว กรรมเก่าตามไม่ทัน (หมั่นเติมน้ำใสไล่น้ำขุ่น เติมน้ำจืดไล่น้ำเค็ม)-*ผู้รวบรวม*

๙. เรื่อง สุมนาเทวี

อันว่า พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเสด็จประทับ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภซึ่งหญิงชื่อ สุมนาเทวี

อันว่าเศรษฐีในเมืองสาวัตถีชื่อว่า อนาถปิณฑิกะ (ผู้มีก้อนข้าวเป็นที่พึ่งของคนอนาถา) เลี้ยงภัตภิกษุสองพันองค์ทุกวันในเรือนของตน แม้กับนางวิสาขามหาอุบาสิกาก็เช่นเดียวกัน

อนาถบิณฑิกะ ตั้งธิดาคนโตชื่อ**มหาสุภัททา** คอยดูแลบำรุงอุปฐากซึ่งภิกษุทั้งหลายนั้น ฟังอยู่ซึ่งธรรมเป็นพระโสดาบัน ต่อมาได้แต่งงานไปอยู่กับตระกูลของสามี เศรษฐีจึงตั้งธิดาคนรองชื่อ**จุลสุภัททา** ทำกิจการงานดังกล่าวแทน แม้อย่างนั้นเธอก็ได้**เป็นโสดาบัน** แต่งงานแล้วไปแล้วสู่ตระกูลสามี

เศรษฐี ตั้งธิดาคนสุดท้องชื่อ**สุมนาเทวี** ทำหน้าที่แทน เธอฟังธรรมแล้ว**บรรลุซึ่งสกทาคามี** ต่อมาเธอป่วยเจ็บหนักใคร่ได้เห็นหน้าบิดา

ครั้นบิดามาถึง เธอได้กล่าวกับบิดาว่า *"ดูก่อน! น้องชายผู้น้อยที่สุดอันว่าอะไรดังนี้ฯ"* บิดากล่าวว่า *"แน่ะ แม่อันว่าเจ้าเพ้อหรือ?"* ดังนี้ *"ดูก่อน! น้องชายผู้น้อยที่สุดย่อมไม่เพ้อ"* สุมนากล่าวดังนี้ แล้วก็กระทำกาละ (ตาย)

อันว่าเศรษฐี แม้จะ**เป็นโสดาบัน** ก็ไม่อาจยังความเศร้าโศกให้ระงับได้แล้ว กระทำแล้วซึ่งกิจคือ การปลงศพของธิดา ร้องไห้อยู่ ไปแล้วสู่สำนักของพระบรมศาสดา ทูลพระบรมศาสดาถึงเรื่องธิดาผู้น้อย ทำกาละและเพ้อไม่ได้สติร้องเรียกบิดาตนว่าน้องชายผู้น้อยที่สุด อันว่าเธอไม่ได้สติเพ้อแล้วตายแล้ว จึงเสียใจร้องไห้อยู่

พระบรมศาสดา ทรงตรัสว่า อันว่าธิดาของท่านมิได้เพ้อ แต่เธอถือเอาซึ่งความเป็นใหญ่กว่าท่านโดยมรรคและผล เพราะท่านเป็นโสดาบัน แต่ธิดาของท่านเป็นสกทาคามี

เศรษฐีถามแล้วว่า *"ถ้าอย่างนั้น ธิดาของข้าพระองค์ ไปบังเกิด ณ ที่ไหน?"*

ทรงตรัสว่า *"ดูก่อน คฤหบดี อันว่าธิดาของท่าน**บังเกิดแล้วที่ชั้นดุสิต**"* แล้วทรงตรัสซึ่งพระคาถานี้ว่า

"อันว่าบุคคลผู้มีบุญอันกระทำแล้ว ย่อมเพลิดเพลินในโลกนี้ ย่อมเพลิดเพลินในโลกหน้า ย่อมเพลิดเพลินในโลกทั้งสอง

อันว่าบุคคลผู้มีบุญอันกระทำแล้วนั้น ย่อมเพลิดเพลินว่า อันว่าบุญอันเรากระทำแล้ว ดังนี้ ไปแล้วสู่สุคติ ย่อมเพลิดเพลินยิ่ง ดังนี้ฯ"

ข้อธรรมวิจัย

เมื่อทำบุญให้ทานแล้ว อย่าหยุดอยู่เพียงแค่นั้น พระพุทธองค์ตรัสสอน ทาน ศีล ภาวนา ให้ทานแล้ว พึงรักษาศีล (รักษาศีลคือรักษาใจ ชื่อว่ากาย วาจา ก็ได้รักษา นี้คือศีล) และพึงเจริญภาวนา สติปัฏฐาน มีสติรู้กาย-ใจ เห็นอนิจจังไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ เกิดดับอยู่ทุกขณะจิต ไม่ยึดมั่นถือมั่นใดๆ ดังเช่นกับพระอริยเจ้าทั้งหลาย *(ผู้รวบรวม)*

๑๐. เรื่อง ภิกษุสองรูปเรียนธุระสองอย่าง

อันว่าพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเสด็จประทับในพระเชตวัน ทรงปรารภซึ่งภิกษุผู้เป็นเพื่อนกันสองรูป

กุลบุตรสองคน อาศัยอยู่ในกรุงสาวัตถี เป็นสหายกัน ไปฟังธรรมพระบรมศาสดา มีศรัทธาละแล้วซึ่งกาม บวชถวายแล้วซึ่งอก (ถวายชีวิต) ในพระศาสนา อยู่กับพระอาจารย์และอุปัชฌาย์ได้ห้าปี เข้าไปเฝ้าพระบรมศาสดา ทูลถามซึ่งธุระในพระศาสนา ฟังแล้วซึ่งธุระ ๒ อย่าง ได้แก่ คันถธุระและวิปัสสนาธุระ

ภิกษุรูปหนึ่ง กราบทูลแล้วว่า ตนเป็นผู้บวชแล้วเมื่อแก่ ไม่อาจ

ยังคันถธุระให้เต็มได้ แต่จักยังวิปัสสนาให้เต็ม ดังนี้ พระบรมศาสดาตรัสบอกแล้วซึ่งวิปัสสนากรรมฐาน พากเพียรอยู่ บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔

ส่วนภิกษุอีกรูป เรียนคันถธุระ เรียนเองแล้วซึ่งพระพุทธพจน์ คือ ประชุมแห่งปิฎกสาม (ไตรปิฎก) โดยลำดับ **ย่อมกล่าวธรรม ย่อมสวดด้วยเสียงในที่ต่างๆ มีศิษย์ห้าร้อยรูปเป็นบริวาร เป็นอาจารย์คณะใหญ่ ๑๘ คณะ**

อันว่าภิกษุทั้งหลาย เรียนแล้วซึ่งกรรมฐานในสำนักของพระศาสดาไปแล้วสู่สำนักอันเป็นที่อยู่ของพระเถระผู้พระอรหันต์ ตั้งอยู่ในโอวาท บรรลุแล้วซึ่งความเป็นแห่งอรหันต์ ใคร่ขอลากลับไปเฝ้าพระบรมศาสดา

พระเถระอรหันต์ กล่าวว่า ท่านจงไปเถิด เมื่อถวายบังคมพระศาสดาแล้วจงไหว้ซึ่งพระมหาเถระ ๘๐ รูป และพระเถระเพื่อนของเราด้วยว่า กระผมฝากมากราบด้วย ภิกษุทั้งหลายไปแล้วสู่วิหาร ถวายบังคมแล้วซึ่งพระศาสดา ไหว้แล้วซึ่งพระมหาเถระ ๘๐ รูป และกลับมาแล้วสู่สำนักพระเถระผู้เรียนเอาคัมภีร์ ไหว้แล้วกล่าวว่า *"อาจารย์ของกระผมเป็นเพื่อนของท่าน ฝากมากราบท่านด้วย"* พระเถระผู้เรียนเองซึ่งคัมภีร์ จำไม่ได้แล้วซึ่งสหายกัน ถามแล้วๆ แล้วอาจารย์ของท่านเป็นใคร? บ่อยๆ จึงถามภิกษุทั้งหลายว่า ท่านไปเรียนซึ่งอะไรในสำนักนั้น มีการเรียนนิกายทั้งหลายในพระปิฎกทั้งสาม เช่น ทีฆนิกาย เป็นต้น หรือนิกายอื่นๆ บ้างหรือ คิดแล้วว่าภิกษุเหล่านั้นย่อมไม่รู้คาถาในปิฎกทั้งสาม เอาแต่ถือผ้าบังสุกุลเข้าไปสู่ป่าได้อันเตวาสิก (ศิษย์) ทั้งหลายมากหนอ ถ้าหากอาจารย์ของท่านมาแล้วเราจะถามปัญหา

ในกาลต่อมา อันว่าพระเถระอรหันต์มาแล้วเพื่ออันเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมแล้ว ไหว้แล้วพระอสีติมหาเถระทั้ง ๘๐ รูป กลับมาแล้วสู่สำนักของ**เถระผู้เพื่อนซึ่งเรียนเอาซึ่งคัมภีร์** พระเถระผู้เพื่อนยังภิกษุทั้งหลายให้กระทำแล้วซึ่งวัตรแก่พระเถระอรหันต์นั้น ถือเอาแล้วซึ่งอาสนะ

มีขนาดเสมอกัน นั่งแล้วด้วยคิดว่าจักถามซึ่งปัญหา

ในขณะนั้น อันว่าพระศาสดา ทรงดำรัสแล้วว่า *"อันพระเถระผู้เรียนเอาซึ่งคัมภีร์ เบียดเบียนแล้วซึ่งพระเถระอรหันต์ด้วยคำถามคุกคามซึ่งปัญหาพึงบังเกิดในนรก"* ดังนี้ จึงเสด็จไปสู่ที่สำนักนั้นเสด็จประทับนั่งแล้วบนพุทธอาสน์

ทรงตรัสถามเอาแล้วซึ่งปัญหาในปฐมฌานกับภิกษุผู้เรียนเอาซึ่งคัมภีร์ กราบทูลไม่ได้แล้วแม้ข้อหนึ่ง ส่วนพระเถระอรหันต์กราบทูลแล้วซึ่งปัญหาทั้งปวง ตรัสถามแล้วซึ่งปัญหาในโสดาปัตติมรรค แม้มรรคที่เหลือแต่ภิกษุผู้เรียนเอาซึ่งคัมภีร์ กราบทูลไม่ได้แล้วแม้ข้อหนึ่ง ส่วนพระเถระอรหันต์กราบทูลแล้วซึ่งปัญหาทั้งปวง

พระบรมศาสดา ทรงตรัสว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อันว่าอาจารย์ของเธอ เป็นเช่นกับด้วยบุคคลซึ่งรักษาซึ่งโคทั้งหลายเพื่อค่าจ้างในศาสนาของเรา ส่วนอันว่าบุตรของเรา เป็นเช่นกับด้วยเจ้าของผู้บริโภคซึ่งรสของโคทั้ง ๕ ตามความชอบใจ"

ทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

*"หากว่า อันว่านระผู้ประมาทแล้วกล่าวอยู่ซึ่งพระพุทธพจน์ อันเป็นไปกับด้วย**ประโยชน์เกื้อกูล แม้มาก** เป็นผู้กระทำซึ่งพระพุทธพจน์นั้นหามิได้ไซร้ อันว่านระนั้น เป็นผู้มีส่วนแห่งคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะหามิได้ เพียงดังบุคคลผู้รักษาอยู่ซึ่งโค นับอยู่ซึ่งโคทั้งหลาย*

*หากว่า อันว่านระกล่าวอยู่ซึ่งพระพุทธพจน์อันเป็นไปกับด้วย**ประโยชน์เกื้อกูล แม้น้อย** แต่เป็นผู้ประพฤติซึ่งธรรมอันสมควรแก่ธรรมโดยปกติ อันว่านระนั้น**ละแล้วซึ่งราคะด้วย โทสะด้วย โมหะด้วย** รู้ทั่วโดยชอบอยู่ มีจิตหลุดพ้นวิเศษดีแล้ว **ไม่ยึดมั่นอยู่ในโลกนี้ หรือว่าในโลกหน้า** เป็นผู้มีส่วนแห่งคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ ดังนี้ฯ"*

ทรงตรัสพระคาถาที่ ๒ ว่า

"อันว่า นระใดรู้ทั่วแล้วซึ่งอรรถ รู้ทั่วแล้วซึ่งธรรม ***ประพฤติอยู่ซึ่งธรรมอันสมควรแก่โลกุตตรธรรม ๙ มีปาริสุทธิศีล ๔ ธุดงค์ และอสุภกรรมฐาน*** *เป็นต้น ฯลฯ ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติธรรมอันสมควรโดยปกติ ย่อมเที่ยวหวังอยู่ซึ่งการแทงตลอด ว่า อันว่า เราจักแทงตลอดในวันนี้ๆ นั่นเทียว ดังนี้*

อันว่านระนั้นละแล้วซึ่งราคะด้วย โทสะด้วย โมหะด้วย ด้วยการปฏิบัติชอบนี้ กำหนดรู้อยู่ซึ่ง ***ธรรมอันตนพึงกำหนดรู้ทั้งหลายโดยชอบ*** *โดยเหตุและโดยนัย มีจิตหลุดพ้นวิเศษแล้ว ด้วยอำนาจแห่ง* ***ตทังควิมุตติ*** *และ* ***วิขัมภนวิมุตติ*** *และ* ***สมุจเฉทวิมุตติ*** *และ* ***ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ*** *และ* ***นิสสรณวิมุตติ*** *ทั้งหลาย*

ไม่ยึดมั่นอยู่ในโลกนี้ หรือว่าในโลกหน้า (ไม่ถือมั่นอยู่ซึ่งขันธ์และอายตนะและธาตุทั้งหลายอันนับเนื่องแล้วในโลกนี้และโลกอื่น หรือว่าอันมีในภายในและมีในภายนอก ดังอุปาทาน ๔ ชื่อว่า ผู้เป็นมหาขีณาสพ เป็นผู้มีส่วนแห่งคุณเครื่อง ความเป็นแห่งสมณะ คือผลอันมาแล้ว ด้วยอำนาจแห่งคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ คือผลอันมากแล้วด้วยอำนาจแห่งคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ อันบัณฑิตนับพร้อมแล้วว่ามรรคด้วยนั่นเทียว แห่งคุณเครื่องความเป็นแห่งสมณะ คือ กองแห่งธรรมของพระอเสขะ ๕ ด้วยดังนี้ฯ)

ในกาลเป็นที่สุดรอบ แห่งพระคาถา อันว่าชนทั้งหลายเป็นอันมาก เป็นพระอริยบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้นได้เป็นแล้วฯ อันว่าเทศนา เป็นเทศนา เป็นไปกับด้วยประโยชน์แก่มหาชนเกิดแล้วดังนี้แลฯ

*(**ตทังควิมุติ** หลุดพ้นชั่วขณะด้วยวิปัสสนาญาณ, **วิขัมภนวิมุติ** หลุดพ้นด้วยการกดข่มด้วยสมถะฌาน, **สมุจเฉทวิมุติ** หลุดพ้นเด็ดขาดตัดด้วยอริยมรรค, **ปฏิปัสสัทธิวิมุติ** หลุดพ้นด้วยอริยผล, **นิสสรณวิมุติ** หลุดพ้นอิสระสิ้นเชิงด้วยนิพพาน-ผู้รวบรวม)*

จักรวาฬที่เราอาศัยอยู่นี้
ถ้าจะผ่าออกเป็น ๒ ซีกแล้ว ก็จะพึงเห็นได้ดังนี้

จักรวาฬหนึ่ง กว้างยาวเท่ากันด้าน ละ ๑ ล้าน ๒ แสน ๓ หมื่น ๔ พัน ๕ ร้อยโยชน์

-โลกธาตุ

อย่างเล็ก มี ๑ พันจักรวาฬ
อย่างกลาง มี ๑ แสนจักรวาฬ
อย่างใหญ่ มี ๑ แสนโกฏิจักรวาฬ

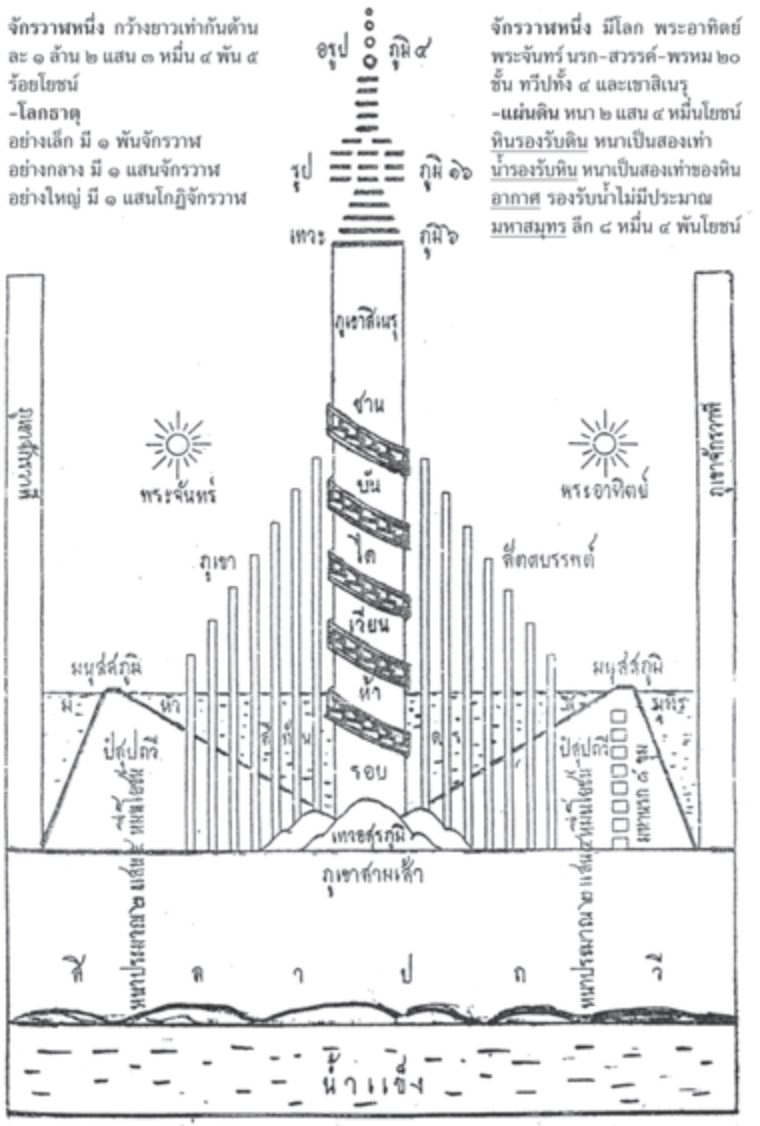

จักรวาฬหนึ่ง มีโลก พระอาทิตย์ พระจันทร์ นรก-สวรรค์-พรหม ๒๐ ชั้น ทวีปทั้ง ๔ และเขาสิเนรุ

-แผ่นดิน หนา ๒ แสน ๔ หมื่นโยชน์
หินรองรับดิน หนาเป็นสองเท่า
น้ำรองรับหิน หนาเป็นสองเท่าของหิน
อากาศ รองรับน้ำไม่มีประมาณ
มหาสมุทร ลึก ๘ หมื่น ๔ พันโยชน์

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๒
อัปปาทวรรค วรรณนา

๑. เรื่อง พระนางสามาวดี

พระบรมศาสดา ครั้นเมื่อประทับอยู่ที่โฆษิตาราม กรุงโกสัมพี แคว้นวังสะของพระเจ้าอุเทน ทรงตรัสถึงความตายของพระนางสามาวดีและพระสนมบริวารห้าร้อย และพระนางมาคันทิยาและญาติของพระนางมาคันทิยาห้าร้อย ดังต่อไปนี้

เริ่มเรื่อง

ในกาลครั้งนี้ มีพระราชา ๒ องค์ ชื่อ อัลลกัปปะ กับ เวฏฐทีปกะ เป็นสหายกัน ได้เกิดสลดสังเวชใจรำพึงนึกถึงว่าตนเองจะต้องตาย จึงปรึกษากัน แล้วสละราชสมบัติออกบวชเป็นดาบส เพื่อความไม่คลุกคลีแยกกันอยู่บนภูเขาคนละลูก ทุกวันพระกึ่งเดือนต่างจุดไฟให้โพลงขึ้นเป็นเครื่องสัญญาว่าต่างยังมีชีวิตอยู่

กาลต่อมา เวฏฐทีปกะถึงกาละ ตายไปบังเกิดเป็นเทพเจ้ามีศักดิ์ใหญ่ อัลลกัปปดาบสไม่แลเห็นไฟลุกโพลงดังเช่นเคย ก็ทราบว่าสหายตายแล้ว

เวฏฐกเทพบุตร ได้ลงมาเยี่ยมที่ภูเขาที่อยู่ ทราบว่าสหายไม่สุขสบายเพราะช้างรบกวน จึงได้ถวายพิณสามสายหัสดีกันต์ และสอนให้ร่ายมนต์สามบทไล่ให้หนี ไล่แล้วเหลียวกลับมา และเรียกช้างนายฝูงให้หันกลับมาหา สิ่งใดชอบใจจงทำสิ่งนั้น กล่าวแล้วก็หลีกไป ดาบสสหายก็ทำตาม อยู่สุขสบายตลอดมา

กล่าวถึงพระเจ้าอุเทนแห่งโกสัมพีนคร

กรุงโกสัมพี พระเจ้าปรันทปะอยู่กับพระราชเทวีซึ่งทรงพระครรภ์ ทรงห่มผ้ากัมพลแดงราคาแสน พระราชาทรงถอดพระธำมรงค์จากนิ้วมือ

มาสวมให้พระราชเทวี แล้วทรงปราศรัยกันอยู่

นกหัสดีลิงค์ รูปร่างใหญ่คล้ายช้างมีกำลังมาก บินมาทางอากาศ แลเห็นสีแดงของผ้ากัมพลที่ห่มคิดว่าเป็นชิ้นเนื้อ จึงโผโฉบเอาพระราชเทวีไปในหิมวันตประเทศ ประเทศที่คาคบไม้ที่ต้นไทรใหญ่หมายจะเคี้ยวกิน พระราชเทวีทรงมีปัญญาจึงทั้งปรบมือและร้องขึ้น แล้วไล่นกนั้นหนีไปแล้ว และพระนางก็คลอดพระโอรสที่นั่นเอง ให้ชื่อว่า *"อุเทน"* เพราะเหตุแห่งการคลอดในความขึ้นแห่งอรุณ

ฝ่ายพระดาบส ออกเดินหากินเพื่อจะเก็บกระดูกสัตว์ที่ใต้โคนไม้มาเป็นอาหาร ได้ยินเสียงเด็กร้อง จึงปีนขึ้นไปช่วยพาไปอาศรม บำรุงอนุเคราะห์เป็นอย่างดี ไม่กระทำศีลเภทให้ด่างพร้อย

ส่วนพระเทวี คิดอุบายจึงล่อหลอกพระดาบสจนศีลพินาศ และอยู่ครองสมัครสังวาสกันอาศัยอยู่ ณ พื้นที่นั้น จนพระโอรสโตเป็นหนุ่ม ดาบสสอนให้เรียนมนต์และพิณสามสาย เดินทางไปกรุงโกสัมพีพร้อมด้วยขบวนคชสารขึ้นครองกรุงโกสัมพีแทนพระราชบิดา

เกิดทุพภิกขภัยในแคว้นอัลลกัปปะ

สองผัวเมีย ชื่อ โกตุหลิกะกับนางกาลี หนีภัยออกเดินทางไปกรุงโกสัมพี ด้วยหนีโรคอหิวาต์ เสบียงหมดระหว่างทาง สามีคิดทิ้งลูกฝ่ายภรรยาไม่ยอม สามีหลอกทิ้งลูกถึงเจ็ดครั้ง หกครั้งนางกาลีก็กลับไปเอาลูกทุกครั้ง ครั้งที่เจ็ดลูกตายด้วยผลกรรมอันนี้ ในระหว่างภพทั้งหลายเขาถูกทอดทิ้งถึงเจ็ดวาระทุกภพชาติ ด้วยผลแห่งกรรมนั้น **พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า บุคคลไม่พึงดูหมิ่นกรรมว่าน้อย**

สองสามีภรรยา ครั้นลูกตายแล้ว เดินทางถึงบ้านเศรษฐีได้กินอาหาร นายโกตุหลิกะกินอาหารมากเกินไปหลังจากที่ได้อดอาหารมาหลายวันจนตาย ก่อนตายได้แลเห็นสุนัขในเรือนเศรษฐีกินอาหารดีๆ มีความยินดีในสุนัขนั้น ครั้นตายจึงไปเกิดในท้องแม่สุนัขที่บ้านเศรษฐี

ฝ่ายนางกาลีก็เป็นหญิงรับใช้ในเรือนเศรษฐีนั้น

ครั้นแม่สุนัขคลอดลูก เศรษฐีเลี้ยงดูอย่างดีลูกสุนัขน่ารัก เศรษฐีหัดให้ไปนิมนต์พระปัจเจกพระพุทธเจ้ามารับบาตรแทนตน และสั่งให้ไล่สัตว์ร้ายระหว่างทางแก่พระปัจเจกพระพุทธเจ้า ด้วยความคุ้นเคยกันมานาน ครั้นพระปัจเจกพระพุทธเจ้าถึงคราวกลับไปเขาคันธมาสน์ สุนัขนั้นแลดูจนสุดสายตาด้วยอาลัยและอกแตก**ตายไปบังเกิดเป็นโฆษกเทพบุตรผู้มีเสียงก้องกังวาล** แม้เพียงกระซิบได้ไกลถึงสิบหกโยชน์ เสียงพูดปกติย่อมกลบพระนครถึงหมื่นโยชน์ เพราะเหตุที่เห่าไล่สัตว์ร้ายป้องกันพระปัจเจกพระพุทธเจ้า โฆษกเทพบุตรดำรงอยู่ในเทพนครนั้นไม่นานก็เคลื่อนแล้ว

เหตุที่เทพเคลื่อนด้วยเหตุ ๔ อย่าง คือ ด้วยความสิ้นอายุ ด้วยความสิ้นบุญ ด้วยความสิ้นอาหาร และด้วยความโกรธ

โฆษกเทพบุตร เคลื่อนด้วยเหตุบุญน้อย ดุจบุคคลนำข้าวเปลือก ๔-๕ ทะนาน ไปใส่ไว้ในฉางหลวง จึงดำรงอยู่ได้ไม่นานก็**สิ้นบุญ**

(เทพมักมากบริโภคกามคุณไม่บริโภคอาหาร**ด้วยหลงลืมสติ** มีกายอันเหนื่อยอ่อนย่อม**เคลื่อนด้วยสิ้นอาหาร** ส่วนเทพบางองค์ไม่อดทนในสมบัติของผู้อื่น โกรธเคืองแล้วย่อมเคลื่อน**ด้วยความโกรธ**)

โฆษกเทพบุตร มัวบริโภคกามคุณหลงลืมสติจึงเคลื่อนด้วยสิ้นอาหาร เคลื่อนแล้วไปเกิดในท้องของหญิงงามเมืองในนครโกสัมพี ในวันคลอดเป็นชาย ถูกมารดาให้คนใช้นำเอาไปทิ้ง (ประเพณีของหญิงงามเมืองนครโสเภณี ถ้าลูกเป็นหญิงจึงจะเลี้ยงไว้สืบสกุลอาชีพ)

เศรษฐี แห่งเมืองโกสัมพีทราบจากปุโรหิตว่าเด็กเกิดในวันนี้จะได้เป็นเศรษฐีผู้ประเสริฐกว่าใครในเมืองนี้จึงให้คนรับใช้ออกตระเวนหา ถ้าเป็นหญิงจะให้แต่งกับบุตรชาย ถ้าเป็นชายจะให้แต่งกับบุตรสาวของตน ปรากฏว่า ภรรยาเศรษฐีคลอดบุตรชาย และคนใช้ได้ไปเก็บทารกที่ถูกทิ้งเป็นชายเหมือนกัน จึงวางแผนคิดจะฆ่าเพื่อไม่ให้เป็นเศรษฐีแข่งกับ

บุตรของตน

เศรษฐีให้นำทารกไปวางไว้หน้าประตูคอกโคเพื่อให้เหยียบตาย ครั้นรุ่งเช้าเมื่อเปิดประตูคอกได้มีโคจ่าฝูงยืนถ่างขาคร่อมไว้ นายโคบาลเอ็นดูเก็บไปเลี้ยง

เศรษฐีไปซื้อมาด้วยเงิน ๑ พันกหาปณะ สั่งให้นำไปวางขวางทางให้เกวียนทับ แต่นายเกวียนแลเห็นก็นำเอาไปเลี้ยง นี้ด้วยกุศลวิบากในอดีตที่ป้องกันพระปัจเจกพระพุทธเจ้าด้วยการเห่าไล่สัตว์ร้ายในภพก่อน

เศรษฐีไปซื้อด้วยเงิน ๑ พันกหาปณะ แล้วให้เอาไปทิ้งที่ป่าช้าผีดิบ (ถูกทิ้งเป็นครั้งที่ ๔) ด้วยกรรมในชาติเป็นสุนัขเห่ารักษาพระปัจเจกพระพุทธเจ้า สุนัข กา และอมนุษย์ ไม่อาจเข้าใกล้เด็กนั้นได้ กรรมนั้นได้รักษาเด็กนั้นไว้ คนเลี้ยงแพะมาพบก็นำเด็กนั้นไปเลี้ยงไว้

เศรษฐีไปขอซื้อด้วยเงิน ๑ พันกหาปณะอีก แล้วสั่งให้เอาไปโยนเหวก็ไปตกอยู่บนเถาพุ่มกระพังโหม อ่อนนุ่มดุจผ้าขนสัตว์บนพุ่มกอไผ่ คนตัดไม้เก็บเอาไปเลี้ยง

เศรษฐีไปขอซื้อด้วยทรัพย์ ๑ พันกหาปณะอีก ขณะนั้นนายโฆสกะเป็นหนุ่มรุ่นเป็นหนามยอกอกเศรษฐีตลอดมา จึงเขียนจดหมายให้นายโฆสกะ เพื่อไปหานายช่างหม้อให้ฆ่าแล้วใส่เตาเผาหม้อเผาเสีย นายโฆสกะอ่านหนังสือไม่ออกด้วยไม่เคยได้เรียนหนังสือ เดินทางผ่านน้องชายซึ่งเป็นบุตรเศรษฐีร้องขอให้โฆสกะเล่นกีฬาพนันแทนและได้ถือหนังสือไปแทนและถูกนายช่างหม้อฆ่าตายผิดตัว (ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นตามสนอง) ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๖ ที่นายโฆสกะรอดชีวิตอีก

เศรษฐีออกอุบายใหม่ จึงส่งตัวไปยังสำนักเก็บส่วยต่างเมืองให้นายเสมียนฆ่า จึงเขียนหนังสือส่งให้ผูกไว้ที่ชายผ้านำไป

ระหว่างทาง ได้ไปพักกลางทางที่บ้านเพื่อนของเศรษฐี มีธิดาสาวรุ่นคนหนึ่ง ในอดีตชาติเคยเป็นภรรยาของนายโฆสกะ พบกันด้วยบุพเพสันนิวาส ด้วยนางที่เคยถวายข้าวสุกแก่พระปัจเจกพระพุทธเจ้า

ผลแห่งทานนี้นางได้มาบังเกิดในตระกูลเศรษฐีนี้

ความรักเกิดได้ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ด้วยการเคยอยู่ร่วมกันในกาลก่อน ๑ ด้วยการเกื้อกูลในปัจจุบัน ๑

ธิดาสาวเศรษฐีจึงแปลงสาส์น เขียนข้อความขึ้นมาใหม่ให้นายเสมียนเก็บส่วยจัดแจงพิธีมงคลสมรสกับตน นายโฆสกะจึงได้แต่งงานกับธิดาเศรษฐีด้วยประการฉะนี้

เศรษฐีฆ่านายโฆสกะไม่ได้ รู้ข่าวถึงกับเสียใจจนป่วยหนัก ภรรยานายโฆสกะจึงชวนสามีไปเยี่ยมบิดาเศรษฐีกำลังป่วย ทำกิริยาทีท่าว่าโศกเศร้า เสียใจ แล้วกอดเอาศีรษะซบทุ่มอกเศรษฐีจนถึงกาลขาดใจตาย นายโฆสกะจึงได้สมบัติทั้งหมด และได้รับแต่งตั้งให้เป็นเศรษฐีแห่งเมืองนั้นแทน

โฆสกเศรษฐี ได้สละทรัพย์วันละพันแก่คนเดินทางไกลและคนกำพร้า โดยมีนายมิตตะกุฏุมพี เป็นผู้จัดการในทานนั้น

เกิดโรคระบาดในภัททวดีนคร

เศรษฐีภัททวดี ในภัททวดีนคร เป็นสหายกับโฆสกะเศรษฐี ได้อพยพหนีภัยอหิวาตก์ ย้ายไปกรุงโกสัมพี รวม ๓ คน พร้อมด้วยภรรยา และธิดา ครั้นเสบียงหมดลงจึงเข้าไปสู่โรงทานของโฆสกะเศรษฐี ภัททวดีเศรษฐีและภรรยาได้ทำกาละ ณ ที่นั้น ฝ่ายธิดาเศรษฐีนั้น นายมิตตะกุฏุมพีนำเองไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมเหตุที่ชื่อ *"สามาวดี"* เพราะเหตุที่นางทำรั้วกั้น ทำแถวแยกทานให้เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่มีเสียงอื้ออึงคะนึง นางมีหญิงรับใช้ ๕๐๐ เป็นบริวารในตำแหน่งธิดาคนโตของมิตตะกุฏุมพีนั้น

วันหนึ่ง ในงานนักษัตรฤกษ์ นางสามาวดีและบริวารไปสู่ท่าน้ำเพื่ออาบ พระเจ้าอุเทนทรงทอดพระเนตรเห็นเกิดเสน่ห์หา จึงรับสั่งให้ส่งสาส์นไปสู่ขอแก่เศรษฐี ทรงอภิเษกไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี

พระเจ้าอุเทนถูกจับ

พระเจ้าจัณฑปัชโชต ครองเมืองอุชเชนี มีพระราชธิดาชื่อว่า วาสุลทัตตา ทำกลอุบายศึกด้วยช้างไม้ใส่ทหารในท้องช้างไม้ ตัวละ ๖๐ คน เอาผ้าเก่าหุ้มภายนอก หลอกพระเจ้าอุเทนดีดพิณหัสดีกันต์อยู่ ไม่รู้กลถูกจับตัวเป็นเชลย

พระเจ้าจัณฑปัชโชต ต้องการเรียนมนต์หัสดีกัณฑ์ จึงส่งพระราชธิดาวาสุลทัตตาเข้าไปเรียน เกิดรักใคร่ชอบพอกัน พาพระเจ้าอุเทนพระสวามีหนีกลับเมืองโกสัมพี

พระเจ้าอุเทนได้มเหสีอีกคนชื่อ “มาคันทิยา”

พราหมณ์ชื่อมาคันทิยะ ในแคว้นกุรุ มีธิดาชื่อว่า “มาคันทิยา” มีรูปร่างดุจเทพอัปสร พระราชาหรือเศรษฐีทุกหัวเมืองมาสู่ขอก็ไม่ปลงใจและว่าพวกท่านไม่คู่ควรแก่ลูกสาวของฉัน แล้วไล่ส่งกลับไป

พระบรมศาสดา ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพระญาณ ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งอนาคามิผลของมาคันธิยะพราหมณ์ จึงเสด็จไปโปรด พราหมณ์แลเห็นพระบรมศาสดา จึงพูดยกลูกสาวให้เป็นบาทบริจาริกา

นางพราหมณ์ภรรยากล่าวว่า “***คนมีราคะ*** *กระโหย่งเว้ากลาง* ***คนเจ้าโทสะ*** *มีรอยเท้าอันล้นบีบหนักส้น* ***คนเจ้าโมหะ*** *ย่อมมีรอยเท้าจิกลงหนักทางปลายนิ้วเท้า แต่คนมีกิเลสเครื่องมุงบังเปิดแล้ว (ดั่งรอยเท้าที่ราบเรียบเสมอกัน) คือรอยเท้าที่แลเห็นอยู่นี้ รอยเท้านี้มิใช่รอยเท้าของผู้มักเสพกามคุณทั้ง ๕”*

แต่พราหมณ์สามีไม่เชื่อ ยังพูดกล่าวยกลูกสาวให้แก่พระบรมศาสดา

ทรงตรัสว่า

“เรามิได้มีแม้แต่ความพอใจในเมถุน เพราะเห็นนางตัณหา นางอรดี นางราคา ไฉนเล่า? จักมีความพอใจเพราะเห็นธิดาของท่านนี้ ซึ่ง

เต็มไปด้วยมูตรและกรีส (อุจจาระ) เราไม่ปรารถนาจะถูกต้องธิดาของท่านนี้แม้ด้วยเท้า"

ในที่สุดแห่งพระคาถา พราหมณ์และพราหมณี ก็ตั้งอยู่ในอนาคามิผล ฝ่ายนางมาคันทิยาผู้เป็นธิดา ได้ผูกอาฆาตในพระศาสดา ถ้าเราเต็มพร้อมไปด้วยชาติตระกูล ประเทศ โภคะ ยศและวัยได้ภัสดาเต็มพร้อมแล้ว จักรู้กรรมอันควรทำแก่พระสมณโคดมนี้

พระพุทธองค์ทรงทราบถึงความอาฆาตของธิดานี้ แต่ด้วยทรงทราบถึงด้วยความสามารถแห่งการบรรลุมรรคผลแก่พราหมณ์แลพราหมณีทั้งสองนั้น

ต่อมานางคันทิยาธิดานั้นก็อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของจูฬมาคันทิยะ(อา) และได้นำไปถวายตัวแก่พระเจ้าอุเทน แห่งกรุงโกสัมพี ดังนั้น พระเจ้าอุเทนจึงมีมเหสีถึง ๓ พระองค์ด้วยประการฉะนี้

เมืองโกสัมพีมีเศรษฐี ๓ คนกับดาบส ๕๐๐

เศรษฐีแห่งกรุงโกสัมพีมี ๓ คน คือ โฆสกเศรษฐี กุกกุฏเศรษฐี ปาวาริกเศรษฐี

แม้ดาบสฤาษีห้าร้อย ก็ได้รับนิมนต์อยู่ในเรือนของเศรษฐีทั้งหลายเหล่านั้น ตลอดเวลาพรรษาสี่เดือน ซึ่งเดินทางมาจากหิมวันตประเทศ ระหว่างทางเห็นต้นไทรใหญ่ เทวดาต้นไทรผู้มเหสักข์ใหญ่ได้ถวายน้ำดื่ม น้ำอาบ โภชนาหารทุกสิ่งแก่หมู่ฤษีเหล่านั้น จึงถามว่าเทวราชท่านมีสมบัติมากด้วยกรรมอะไรหนอ?

เทวราช ต้นไทรกล่าวว่า ชาติก่อนเกิดเป็นคนเข็ญใจรับจ้างอยู่ในเรือนของอนาถบิณฑิกเศรษฐี รักษาอุโบสถศีลเพียงครึ่งวัน ตายมาบังเกิดเป็นเทวดาที่ต้นไทรนี้ เพราะเศรษฐีนั้นเป็นผู้นับถือพระพุทธเจ้า นับถือพระธรรม นับถือพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งของเรา

ดาบสทั้งหลาย ได้ยินดังนั้น จึงเกิดศรัทธาปสาทะเลื่อมใสใคร่

ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วจึงไปบอกลาเศรษฐีทั้งหลาย เศรษฐีทั้ง ๓ ทราบจึงตามดาบสไป

ดาบสทั้งหลายเข้าเฝ้าพระศาสดา ทรงตรัส **"อนุปุพพิกถา"** ดาบสทั้งปวง**บรรลุอรหัต**ทูลขอบรรพชา ทรงบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์

สามเศรษฐีสร้างวิหาร

เศรษฐีทั้งสามเดินทางตามมาด้วยเกวียน ห้าร้อยเล่มบรรทุกเครื่องอุปกรณ์ ทาน อาหาร เครื่องนุ่งห่มเข้าไปเฝ้าที่พระเชตวัน ฟังธรรมบรรลุโสดาปัตติผล ถวายทานอยู่กึ่งเดือน ทูลเชิญพระศาสดาเสด็จกรุงโกสัมพี

เศรษฐีทั้งสามเดินทางกลับกรุงโกสัมพี สร้างวิหาร ๓ แห่ง ชื่อโฆษิตาราม กุกกุฏาราม และปาวาริการาม แล้วทูลเชิญพระศาสดาเสด็จและกล่าวคำถวาย ๓ ครั้งว่า

"ข้าพระองค์ ขอถวายวิหารนี้ แด่ภิกษุสงฆ์อันมาแต่ทิศทั้งสี่ ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข...ฯ...ฯ"

เศรษฐีทั้งสาม กระทำแล้ว ถวายวิหารทั้งสามแล้ว

นายสุมนมาลาการ เป็นผู้อุปัฏฐากเศรษฐีทั้ง ๓ ขอถวายภัตแด่พระพุทธเจ้าและสงฆ์สาวกในวันรุ่งขึ้น นางขุชชุตตรา ทาสีของนางสามาวดีไปซื้อดอกไม้และอยู่ฟังธรรมด้วย

นายสุมนะ เลี้ยงภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขแล้วอนุโมทนาฝ่ายนางขุชชุตตรา สดับธรรมกถาของพระศาสดาอยู่ ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว นางเคยซื้อดอกไม้เพียง ๔ กหาปณะ ยักยอก ๔ กหาปณะทุกวัน แต่วันนี้นางซื้อหมดทั้ง ๘ กหาปณะ ได้ดอกไม้มากกว่าทุกวันกลับไป พระนางสามาวดีสงสัยจึงซักถามทราบว่า เพราะความที่ได้ฟังธรรมกถาของพระพุทธเจ้าแล้วบรรลุธรรม จึงขอร้องให้นางขุชชุตตราแสดงธรรมให้ฟังบ้าง **ให้นางอาบน้ำด้วยน้ำหอม ๑๖ หม้อ นุ่ง–ห่ม**

ด้วยผ้าสาฎกเนื้อเกลี้ยง ให้ปูอาสนะแล้วให้นั่งบนอาสนะ จับพัดอันวิจิตร เรียกหญิงบริวารทั้งห้าร้อยมาฟังธรรม **ฟังธรรมกถาของนางแล้วต่างตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล** แล้วไหว้นางขุชชุตตรานั้นแล้ว ตั้งนางอยู่ในฐานะมารดาและอาจารย์ให้ไปสู่สำนักพระศาสดา ฟังธรรมที่ทรงแสดงแล้วนำมากล่าวให้ฟัง

ต่อมา พระบรมศาสดา ทรงตั้งนางขุชชุตตรานั้นไว้ในเอตทัคคะผู้เลิศในทางแสดงธรรม

นางขุชชุตตราได้แนะนำให้ทุกคนเจาะช่องที่ฝาห้องที่อยู่ของตน นำของหอมและระเบียบดอกไม้ยืนอยู่ที่ช่อง จงแลดูจงเหยียดมือทั้งสองออกถวายบังคมและจงบูชาพระศาสดา ขณะที่เสด็จไปสู่เรือนของเศรษฐีทั้งสาม หญิงทั้งหลายเหล่านั้นกระทำตามแล้ว

นางมาคันทิยาเห็นช่องที่ฝาห้องไปฟ้องพระราชา

วันหนึ่ง พระนางมาคันทิยา เห็นช่องในห้องทั้งหลาย ทรงรู้ว่าหญิงเหล่านั้นบูชาพระศาสดาซึ่งพระองค์เคยผูกอาฆาตไว้เสด็จมาถึงแล้ว จึงวางแผนกราบทูลพระราชา พระราชาไม่ทรงพิโรธ แต่ได้ทรงอนุญาตให้ทำ**หน้าต่างมีช่องน้อยทั้งหลายเกิดขึ้นแล้วครั้งแรกในกาลนั้น**

พระนางมาคันทิยาไม่สามารถทำอะไรหญิงเหล่านั้นได้จึงจ้างทาสกรรมกรด่าบริภาษพระศาสดาด้วย**วัตถุ ๑๐ อย่าง** ว่า *"เจ้าเป็นโจร เป็นพาล เป็นบ้า เป็นอูฐ เป็นวัว เป็นลา เป็นสัตว์นรก เป็นสัตว์เดียรัจฉาน สุคติของเจ้าไม่มี เจ้าหวังทุคติอย่างเดียว"*

พระอานนท์ทูลขอให้เสด็จไปอยู่ที่อื่น แต่พระศาสดาตรัสว่า *"ไม่ควรอธิกรณ์เกิดขึ้นในที่ใด อธิกรณ์สงบระงับแล้วในที่นั้นแล้ว นั้นแลจึงควรไปที่อื่น"*

"เราจักอดกลั้นถ้อยคำล่วงเกิน ***ดั่งช้างอดทนลูกศร ซึ่งตกจากแล่งในสงคราม****เพราะคนเป็นอันมากทุศีล ราชบุรุษทั้งหลายย่อมนำพาหนะ*

ที่ฝึกแล้วไปสู่ที่ประชุมพระราชาย่อมขึ้นพาหนะที่ฝึกแล้ว

หมู่มนุษย์ผู้ใดอดกลั้นถ้อยคำล่วงเกินได้ผู้นั้นชื่อว่าฝึกตนแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ ม้าอาชาไนย ม้าสินธพที่ฝึกแล้ว เป็นสัตว์ประเสริฐ พระยาช้างชาติกุญชรที่ฝึกแล้วก็เป็นสัตว์ประเสริฐ

แต่ผู้ฝึกตนเองได้แล้ว ประเสริฐกว่านั้น*"*

"อธิกรณ์ย่อมเกิดขึ้นแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมไม่เกินเจ็ดวันไป พวกเขาจักด่าได้เพียงเจ็ดวันเท่านั้น ในวันที่ ๗ จักเป็นผู้นิ่ง"

พระนางมาคันทิยาหาความ

พระนางมาคันทิยา หาทางเล่นงานผู้อุปถัมภ์พระสมณโคดม โดยใส่ความพระนางสามาวดีและสนมบริวารทั้งห้าร้อย โดยส่งไก่เป็น ไปให้พระนางสามาวดีแกงอ่อมไก่ถวาย เมื่อไม่ทำถวายก็กราบทูลว่าเอาใจออกห่างจากพระราชาไปปรนนิบัติพระศาสดา ขอให้ลงอาญา แต่พระราชาก็ทรงนิ่ง

พระนางหาความด้วยเรื่องงู เอางูถอนเขี้ยวพิษแล้วใส่ไว้ในพิณ หัสดีกันต์ก็ปิดช่องไว้ด้วยดอกไม้ ในวันที่พระราชาถือเข้าไปบรรทม ในห้องพระนางสามาวดีทรงเห็นงู จึงสั่งลงโทษพระนางสามาวดีและหญิงบริวาร ทรงถือธนูลูกศรอาบยาพิษปล่อยลูกศรไปที่พระอุระของพระนางและหญิงเหล่านั้น แต่ลูกศรนั่นหวนกลับบ่ายหน้าสู่ทางที่พระองค์มาเทียวประดุจจะเข้ามาสู่พระหทัยพระราชา **ด้วยเมตตานุภาพ**ของพระนางสามาวดี พระราชาทรงดำริว่า *"ลูกศรไม่มีชีวิตจิตใจ ยังรู้จักคุณของพระนางสามวดี แต่ตัวเราหารู้คุณไม่"* จึงประคองอัญชลีประนมมือ สำนึกผิด ขอโทษพระนางและให้พรอนุญาตให้พระนาง ๗ วันถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์ สิ้น ๗ วัน พร้อมกับขอนิมนต์พระศาสดาพร้อมภิกษุห้าร้อยรูปฉันภัตและขอฟังธรรมเป็นเนืองนิตย์

ตั้งแต่วันนั้นมา พระบรมศาสดาได้ส่งพระอานนท์และภิกษุทั้ง

ห้าร้อย พระราชาก็ทรงถวายจีวรห้าร้อยผืนด้วย ทรงถามพระอานนท์ว่า *"จีวรเก่าเอาไปทำอะไร?"*

พระอานนท์ ตอบว่า *"จักให้แก่ภิกษุผู้มีจีวรเก่ากว่าทั้งหลาย,ทำผ้าปูที่นอน,ทำเป็นผ้าปูพื้น,ผ้าเช็ดเท้า,แล้วเอาผ้าเช็ดเท้าเก่าโขลกให้ละเอียดผสมกับดินเหนียวฉาบฝา"*

พระราชา ทรงเลื่อมใสแล้วถวายผ้าห้าร้อยผืนถึงห้าร้อยครั้ง

พระนางสามาวดีถูกไฟคลอก

พระนางมาคันทิยา วางแผนใช้ให้อาของตนจุดไฟเผาปราสาทของพระนางสามาวดีขณะพระราชาเสด็จทรงกีฬาที่อุทยาน

พระนางสามาวดี ได้ให้โอวาทกับหญิงบริวารห้าร้อย ให้กำหนดอัตภาพให้เป็นผู้ไม่ประมาท หญิงทั้งหลายต่าง**มนสิการซึ่งเวทนาปริคคหกัมมัฏฐาน** (อันกำหนดเวทนาเป็นอารมณ์) บางพวกบรรลุผลทั้ง ๒ (สกิทาคามิผล) บางพวกบรรลุผลที่ ๓ (อนาคามิผล)

ภิกษุเป็นอันมาก ได้กราบทูลถามพระบรมศาสดาว่า *"คติของอุบาสิกาเหล่านั้นเป็นอย่างไร? สัมปรายภพเป็นอย่างไร?"*

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาเหล่านี้ ที่เป็นโสดาบันก็มี สกิทาคามีก็มี อนาคามีก็มี อุบาสิกาทั้งหมดนั้น ไม่เป็นผู้ไร้ผลทำกาลดอก ภิกษุทั้งหลาย!" **และทรงตรัสพระคาถา ว่า**

โลกมีโมหะเป็นเครื่องผูกพัน ย่อมปรากฏดุจรูปอันสมควร คนพาลมีอุปธิกิเลสเป็นเครื่องผูกไว้ ถูกความมืดแวดล้อมแล้ว จึงปรากฏดุจมีความเที่ยง ความกังวลย่อมไม่มีแก่ผู้เห็นอยู่

"ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาสัตว์ทั้งหลายเที่ยวไปในวัฏฏะ เป็นผู้ไม่ประมาทกระทำบุญก็มี เป็นผู้กระทำบาปกรรมก็มี เหตุนั้นผู้เที่ยวไปในวัฏฏะ จึงเสวยสุขบ้างทุกข์บ้าง"

พระเจ้าอุเทนลงโทษพระนางมาคันทิยา

พระเจ้าอุเทน วางแผนถามพระนางมาคันทิยาโดยอุบายว่า ทรงดีพระทัยที่พระนางสามาวดีตายเสียได้ก็ดี ใครรู้บ้างว่ากรรมนี้ใครเป็นคนทำ ทำด้วยความรักในเรายิ่งนัก ให้หาคนทำจักปูนบำเหน็จความชอบ

พระนางมาคันทิยา หลงในอุบายนั้น จึงบอกว่าตนเองและญาติพี่น้องเป็นผู้ทำ พระราชาให้เรียกหาคนทั้งหมดมา พระราชารับสั่งให้จับคนทั้งหมดไว้แล้วให้ขุดหลุมไว้ประมาณสะดือที่พระลานหลวง ให้คนเหล่านั้นนั่งในหลุม เอาดินกลบเกลี่ยฟางไว้ด้านบน แล้วจุดไฟ รับสั่งให้ไถด้วยไถเหล็ก ทำให้เป็นท่อนและหาท่อนมิได้

พระราชา รับสั่งให้เชือดเนื้อแม้จากพระนางมาคันทิยาด้วยมีดอันคมกริบ แล้วทอดด้วยน้ำมันดุจทอดขนมแล้วให้เคี้ยวกินเนื้อตนนั้นแล

พระนางสามาวดีถูกไฟคลอกตายด้วยเพราะกรรมเก่า

พระบรมศาสดา ทรงตรัสเล่าบุรพกรรมเก่าของพระนางสามาวดีกับบริวาร

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตต์ ครองสมบัติอยู่ในกรุงพาราณสี พระปัจเจกพระพุทธเจ้าฉันอยู่ในพระบรมมหาราชวังเนืองนิตย์ หญิงห้าร้อยย่อมบำรุงพระปัจเจกพระพุทธเจ้าเหล่านั้น พระปัจเจกพระพุทธเจ้า ๗ พระองค์กลับสู่หิมวันตประเทศ อีกองค์หนึ่งนั่งเข้าฌานอยู่ในที่รกด้วยหญ้าแห่งหนึ่งริมแม่น้ำ

พระราชา ทรงพาหญิงเหล่านั้นไปเล่นน้ำที่แม่น้ำ ณ สถานที่นั้นถูกความหนาวบีบคั้นใคร่ผิงไฟ จึงช่วยกันก่อกองไฟในป่าหญ้ารกชัฏนั้น ครั้นไฟยุบแล้วแลเห็นพระปัจเจกพระพุทธเจ้าเกรงจะมีความผิด จึงทำการเผาด้วยฟืนกองใหญ่ด้วยสำคัญว่าไฟไหม้แล้ว แต่ก็ไม่อาจเพื่อทำให้พระปัจเจกพระพุทธเจ้าภายในสมาบัติ แม้ให้มีอาการสักว่าไออุ่น เพราะฉะนั้นเมื่อครบ ๗ วันจึงได้ลุกขึ้นไปตามสบายแล้ว หญิงเหล่านั้นไหม้

แล้วในนรกสิ้นหลายพันปีเพราะกรรมนั้นอันทำแล้ว ไหม้แล้วในเรือนที่ถูกไฟไหม้อยู่โดยทำนองนี้แลสิ้นร้อยอัตภาพ ด้วยวิบากอันเหลือลงแห่งกรรม นั้นแล นี้เป็นบุรพกรรมของหญิงเหล่านั้นด้วยประการฉะนี้

ส่วนบุรพกรรมของนางขุชชุตตรา ทรงตรัสกล่าวว่า

ในกาล แห่งพระเจ้าพรหมทัตต์แห่งกรุงพาราณสีนั่นแล พระปัจเจกพระพุทธเจ้าองค์นั่นเหมือนกัน ได้เป็นคนค่อมองค์หนึ่ง หญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นอุปัฏฐายิกาได้ทำท่าห่มผ้าถือขัน ทำเป็นคนค่อมทำอาการล้อเลียนพระปัจเจกพระพุทธเจ้าองค์นั้นทำด้วยอาการอย่างนี้ๆ เพราะวิบากอันไหลออกแห่งกรรมนั้น นางจึงเป็นคนค่อม

อนึ่ง ในวันแรก พระราชาทรงนิมนต์พระปัจเจกพระพุทธเจ้าเหล่านั้นนั่ง และให้ราชบุรุษบรรจุบาตรให้เต็มด้วยข้าวปายาสร้อน พระปัจเจกพระพุทธเจ้าทั้งหลายต้องผลัดเปลี่ยนมือที่ถือบาตรนั้น หญิงนั้นเห็นอยู่จึงถวายวลัยงา ๘ อันของตนแก่พระคุณเจ้า ๘ องค์ ให้ท่านเหล่านั้นวางบาตรไว้บนวลัยงาเหล่านี้แล้วถือเอา พระปัจเจกพระพุทธเจ้าทั้งหลายทำอย่างนั้นแล้วได้กลับไปยังเงื้อมเขานันทมูลกะ เพราะผลอันไหลออกแห่ง กรรมนั้น ในบัดนี้ นางจึงเป็นผู้ทรงพระไตรปิฎก มีปัญญามาก นางจึงบรรลุโสดาปัตติผล นี้เป็นบุรพกรรมในสมัยพุทธันดรของนาง

ส่วนในกาลสมัยของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ธิดาเศรษฐีจับแว่นกระจกนั่งแต่งตัวในเวลามีเงาเจริญ (บ่าย) นางภิกษุณีขีณาสพ (อรหันตเถรี) รูปหนึ่งผู้คุ้นเคยของนางได้ไปเยี่ยม ธิดานั้นกล่าวว่า *"ดิฉันไหว้เจ้าข้า โปรดหยิบกระเช้าเครื่องประดับนั้นให้แก่ดิฉันก่อน"* พระเถรีคิดว่า ถ้าไม่หยิบให้นางนางจักโกรธแล้วบังเกิดในนรก ถ้าหยิบให้นางนางจักเป็นหญิงรับใช้คนอื่น ย่อมดีกว่าตกนรก พระเถรีเอ็นดูจึงได้หยิบกระเช้าเครื่องประดับนั้นให้แก่นาง เพราะผลอันไหลออกแห่งวิบากกรรมนั้น นางจึงเป็นคนรับใช้ของคนเหล่าอื่น

ส่วนเรื่องของนางมาคันทิยา ทรงตรัสว่า

"คนเหล่าใดประมาทแล้ว คนเหล่านั้นแม้เป็นอยู่ตั้งร้อยปี ก็ชื่อว่าตายแล้วแท้ ส่วนคนเหล่าใดไม่ประมาทแล้ว คนเหล่านั้นแม้ตายแล้ว ชื่อว่ายังคงเป็นอยู่

พระนางมาคันทิยา จะเป็นอยู่ก็ตาม จะตายแล้วก็ตาม ชื่อว่าตายแล้วทีเดียว ส่วนหญิงห้าร้อยที่มีพระนางสามาวดีเป็นประมุข แม้ตายแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นอยู่นั่นเดียว

ผู้ไม่ประมาทชื่อว่าไม่ตาย (อัปปมาโท อมตัง ปทัง ฯ ผู้ไม่ประมาทเป็นทางแห่งอมตะไม่ตาย)"

"...บัณฑิตรู้ความนั่นแล้ว ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท บันเทิงอยู่ในความไม่ประมาท ยินดีในความเป็นที่โคจรของอริยเจ้าทั้งหลาย บัณฑิตผู้ไม่ประมาทเหล่านั้น มีความเพ่ง ความเพียรเป็นไปในติดต่อ บากบั่นมั่นเป็นนิตย์ เป็นนักปราชญ์ ย่อมถูกต้องพระนิพพานอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม"

๒. เรื่อง กุมภโฆสกะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภเศรษฐีชื่อกุมภโฆสกะ

ครั้งหนึ่งในกรุงราชคฤห์ เกิดอหิวาตกโรคระบาด คนสัตว์ตายเป็นอันมาก สามี-ภรรยาเศรษฐีติดโรคใกล้ตาย จึงสั่งเสียบุตรชายให้หนีไปโดยเร็ว มีชีวิตอยู่จึงค่อยกลับมาอีก แล้วขุดเอาทรัพย์ ๔๐ โกฏิที่ฝังไว้ขึ้นมาเลี้ยงชีวิต ขืนอยู่ต่อไปชีวิตเจ้าคงไม่รอดแน่

เขาฟังคำบิดามารดาแล้วร้องไห้ ไหว้แล้วไปสู่ป่าแห่งภูเขาลูกหนึ่งด้วยกลัวภัยแห่งความตายสิ้น ๑๒ ปีจึงกลับมา

เขากลับบ้านเดิมไม่มีใครจำได้ ด้วยโตเป็นหนุ่มมีหนวดเคราขึ้นรุงรัง เขาไปสู่เครื่องยังทรัพย์จำเครื่องหมายได้ แต่พลางคิดว่าถ้าจะขุด

ขึ้นมาตอนนี้จักอาจถูกเบียดเบียน จึงไปหางานรับจ้างเลี้ยงชีวิต

กุมภโฆสกะ ได้งานมีหน้าที่ร้องเรียกปลุกชาวบ้าน และร้องเตือนให้คนทั้งหลายตื่นตอนเช้าตรู่เพื่อออกไปทำงานการอาชีพ มีการผูกเกวียนเทียมโค เป็นต้น และชาวบ้านนั้นได้ให้เรือนหลังหนึ่งเป็นที่อยู่แก่เขาเพื่อประโยชน์แก่การอยู่ใกล้ ให้เขาได้ทำการงานนี้ทุกวัน

วันหนึ่งพระราชาพิมพิสาร ทรงสดับเสียงร้องตะโกนของเขา ท้าวเธอเป็นผู้เชี่ยวชาญทรงทราบเสียงร้องของคนและสัตว์ทั้งปวง ทรงรู้ว่านั้นเป็นเสียงของผู้มีทรัพย์มาก

พระสนมได้ยินจึงให้คนรับใช้ไปสืบดู มารายงานว่า เป็นคนกำพร้ารับจ้างทำงานคนหนึ่ง ในวันต่อ ๆ มาพระราชาทรงตรัสเช่นเดิมอีก พระสนมก็ให้คนรับใช้ไปดูอีก ก็ได้ทราบความเดิม ส่วนคนรับใช้ไปหลายครั้งก็ได้รับรายงานเช่นเดิมทุกครั้ง นางคิดว่าพระราชาทรงไม่ตรัสเหลวไหลเป็นแน่ นางจึงทูลขอทรัพย์ ๑ พันกหาปณะ ออกไปค้นหาความจริงเอาอุบายให้ทรัพย์นั้นเข้าสู่ราชสกุลให้จงได้

นางและธิดาปลอมตนเป็นคนเดินทางนุ่งผ้าเก่า เข้าไปขอพักที่บ้านของ นายกุมภโฆสกะ หุงหาอาหารเลิศรสให้กิน ออกอุบายจนนายกุมภโฆสกะ เสียรู้จนได้เสียกับธิดาเป็นภรรยา

วันหนึ่ง จึงออกอุบายขอเงินนายกุมภโฆสกะเป็นค่าซื้ออาหาร จนนายกุมภโฆสกะต้องจ่ายทรัพย์เพราะอุบายของนางสนม และจ่ายทรัพย์เป็นค่าจัดงานมหรสพย่านถนนแห่งคนรับจ้าง

นางสนมส่งกหาปณะไปแล้วสู่สำนักพระราชวังถวายพระราชา ทรงสั่งบุรุษมานำตัวนายกุมภโฆสกะไปเฝ้า ทรงซักถามถึงที่ซ่อนสมบัติจนยอมบอกความจริงว่ามีทรัพย์ ๔๐ โกฏิจริง แล้วขนทรัพย์นั้นเข้ามาถวายได้รับตำแหน่งเศรษฐี

พระศาสดาตรัสพระคาถาว่า

“ยศย่อมเจริญโดยยิ่งแก่คนผู้มีความขยัน มีสติ มีการงานสะอาด

มีปกติใคร่ครวญแล้วจึงทำ สำรวมแล้ว เลี้ยงชีพโดยธรรม และไม่ประมาท"

ในกาลจบพระคาถา กุมภโฆสกะ ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล ชนเหล่าอื่นเป็นอันมากก็บรรลุอริยมรรคทั้งหลายมีโสดาปัตติผล เป็นต้น เทศนาสำเร็จประโยชน์แก่มหาชนอย่างนี้แล

๓. เรื่อง พระจูฬปันถกเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเวฬุวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อว่า *"จูฬปันถก"*

ในนครราชคฤห์ ธิดาเศรษฐีในตระกูลหนึ่งได้เสียกับทาสคนหนึ่ง พากันหนีออกจากบ้านอยู่ร่วมกันจนมีลูกชาย ๒ คน คนโตชื่อ มหาปันถก คนเล็กชื่อ จูฬปันถก เหตุชื่อว่าปันถก เพราะคลอดระหว่างทาง

ครั้นบุตรทั้งสองโตแล้วพากันเดินทางมาชี้บ้านของตา-ยายแก่บุตรทั้งสอง ให้เข้าไปหาลำพัง จนทั้งสองเจริญวัยอยู่กับตา-ยาย แล้ว

มหาปันถกได้ฟังธรรมกถาของพระศาสดากับตา จึงขอบวช บรรลุอรหันต์แล้วนึกถึงน้องชายจึงไปขอตาให้น้องชายมาบวชด้วย จูฬปันถกบวชแล้ว แต่เป็นคนโง่เขลา พระเถระพร่ำสอนให้ท่องบ่นพระคาถานี้

"ดอกบัวโกกนุท มีกลิ่นหอม บานแต่เช้า พึงมีกลิ่นไม่ไปปราศฉันใด เธอจงเห็นพระอังคีรสผู้ไพโรจน์อยู่ ดุจพระอาทิตย์ส่องแสงในกลางหาว ฉะนั้น"

ให้ท่องบ่นพระคาถาเพียงเท่านี้ โดย ๔ เดือนก็ไม่สามารถจะเรียนได้

พระศาสดาทรงเล่าบุพพกรรมจูฬปันถก ในสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทำการหัวเราะภิกษุรูปหนึ่งเรียนอุเทส (หัวข้อธรรม) ภิกษุละอายเพราะการหัวเราะนั้น เลยเลิกเรียนอุเทส ไม่ทำการสาธยาย เพราะกรรมนั้น จูฬปันถกพอบวชแล้วจึงเป็นคนโง่

จูฬ์ปันถก ถูกพี่ชายประณาม ว่าเป็นอาภัพในศาสนานี้ จงสึกเสีย แล้วขับไล่ออกจากวิหาร แม้หมอชีวกโกมาภัจจ์นิมนต์พระภิกษุทั้งหมด แต่ก็เว้นจูฬ์ปันถกเสีย ไม่ให้ไปฉัน เพราะเป็นภิกษุโง่ มีความไม่งอกงาม

จูฬ์ปันถก เสียใจจะสึก พระศาสดาทรงตรวจดูโลกด้วยพระญาณในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นเหตุ จึงเสด็จไปรออยู่ ทรงตรัสปลอบและสอนกัมมฐาน ประทานผ้าสะอาดซึ่งทรงบันดาลขึ้นด้วยฤทธิ์ ตรัสสั่งว่า

*"จงหันหน้า**ไปทางทิศตะวันออก** ลูบผ้าท่อนนี้และบริกรรมว่า" "ผ้าเช็ดธุลี....ๆ" (ระโช หะระณัง....ๆ)" แล้วก็เสด็จไปเรือนหมอชีวกเพื่อจักฉันอาหารตามนิมนต์*

จูฬ์ปันถก นั่งแลดูพระอาทิตย์ พลางลูบผ้าท่อนนั้น บริกรรมว่า *"ระโช หะระณัง.....ๆ"* เมื่อลูบผ้าท่อนนั้นอยู่ ผ้าได้เศร้าหมองแล้ว

ลำดับนั้น จึงคิดว่า ผ้าท่อนนี้เคยสะอาดอยู่แท้ๆ แต่อาศัยกระทบอัตภาพนี้จึงละปกติเดิมเสีย กลายเป็นของเศร้าหมองอย่างนี้ไปได้ สัตว์ทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ **ครั้นแล้วเริ่มตั้งความสิ้นและความเสื่อมเจริญวิปัสสนาแล้ว**

พระศาสดา ทรงทราบวาระจิตจึงตรัสว่า *"จูฬ์ปันถก" เธอจงอย่าทำความหมายเฉพาะท่อนผ้านั้นว่า "เศร้าหมองแล้วติดธุลี ก็ธุลีทั้งหลายมีราคะ โทสะ โมหะ มีอยู่ภายในของเธอ เธอจงกำจัดจงนำมันออกเสีย"*

ดังนี้แล้ว ทรงเปล่งรัศมีเป็นผู้มีพระรูปปรากฏ ดุจประทับนั่งตรงหน้า ได้ทรงภาษิตพระคาถาว่า

"ราคะชื่อว่าธุลี แต่ละอองเรณู ท่านหาเรียกธุลีไม่ คำว่าธุลี คือ ราคะ โทสะ โมหะ ภิกษุละธุลีได้ขาดแล้ว อยู่ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี"

ในกาลจบคาถา พระจูฬ์ปันถกบรรลุอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย พร้อมปิฎก ๓ นั่นเทียว

บุพพกรรมนี้ เคยเกิดเป็นพระเจ้าแผ่นดินและทรงทำประทักษิณพระนคร พระเสโท (เหงื่อ) ไหลออกจากพระนลาฏ (หน้าผาก) ทรงเอาผ้าสะอาดเช็ดพระนลาฏ ผ้าได้เศร้าหมองเปื้อนธุลีแล้ว ท้าวเธอรำพึงอนิจจสัญญาว่า

"ผ้าสะอาดเห็นปานนี้ อาศัยสรีระนี้ละปกติ (จากปกติ) แปรเป็นเศร้าหมองไปได้ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ"

เพราะเหตุนั้น ผ้าสำหรับเช็ดธุลีนั่นแล จึงเป็นปัจจัยของท่านแล้ว

ที่บ้านของหมอชีวก ขณะที่หมอชีวกกำลังถวายภัต พระศาสดาทรงตรัสว่า ภิกษุในวิหารยังมีอยู่ให้ส่งคนไปนิมนต์ แต่มหาปันถกพูดว่าภิกษุในวิหารไม่มี

ฝ่ายพระจูฬปันถกเถระ คิดว่าพี่ชายของเราพูดว่าภิกษุในวิหารไม่มี จึงเนรมิตตนเป็นภิกษุพันรูป บ้างเย็บ ย้อมจีวร บรรยายธรรม ทำต่างๆ กัน ดังนี้ บุรุษนั้นเห็นภิกษุเป็นอันมาก จึงกลับไปบอกหมอชีวก

พระศาสดาตรัสกับบุรุษนั้นว่า เธอจงไปวิหารแล้วร้องเรียกว่าพระศาสดารับสั่งให้หาพระชื่อ จูฬปันถก บุรุษทำตามแล้วภิกษุทั้งพันต่างขานรับว่า *"ข้าพเจ้าชื่อ จูฬปันถก"* บุรุษนั้นก็กลับไปอีก

พระศาสดาตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นเธอจงไปใหม่ รูปใดเอ่ยว่าข้าพเจ้าชื่อจูฬปันถกก่อนเป็นองค์แรก จงจับมือรูปนั้นไว้ รูปที่เหลือจักหายไป

เขาทำตามรับสั่ง จึงนิมนต์พระเถระนั้นมา

พระศาสดา รับสั่งให้จูฬปันถกอนุโมทนาในเวลาเสร็จภัตกิจ พระเถระบันลือสีหนาทดุจสีหะหนุ่มกำลังคะนองแล้ว ยังพระไตรปิฎกให้กระฉ่อนแล้ว พระศาสดาเสด็จกลับสู่วิหาร

ครั้นเวลาเย็น ภิกษุทั้งหลายต่างปรารภถึงพระคุณของพระศาสดาว่า *"ท่านมหาปันถกไม่ทราบอัธยาศัยของพระจูฬปันถก จึงไม่สามารถเรียนคาถาบทเพียง ๔ เดือนได้ไล่ออกจากวิหารด้วยเข้าใจว่าโง่ ต่อพระสัมมา*

สัมพุทธเจ้าได้ประทานอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทาแม้ในระหว่างฉันภัตมื้อเดียวเท่านั้น พระพุทธองค์ทรงเป็นพระธรรมราชาชั้นเยี่ยม หาผู้ทัดเทียมมิได้ กำลังของพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีมากหนอ"

พระศาสดาทรงตรัสเล่าเรื่องในอดีต

ในอดีตกาล มาณพชาวพาราณาสีคนหนึ่ง ไปเรียนติกะในกรุงตักสิลาของอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ได้ทำอุปการะอาจารย์มีนวดเท้าและทำกิจทุกอย่าง แต่เพราะเป็นคนโง่จึงไม่สามารถเรียนได้

เขาอยู่สิ้นกาลนานแม้คาถาเดียวก็ไม่อาจเรียนได้ นึกระอาเลยลาอาจารย์ อาจารย์ผูกมนต์ให้บทหนึ่งว่า *"ฆเฏสิ ฆเฏสิ กิงการะณา ฆเฏสิ อหัง ปิตัง ชานามิ ชานามิ"* (ท่านเพียรไปเถิดๆ เพราะเหตุไร? ท่านจึงเพียร แม้เราก็รู้เหตุนั้น เราก็รู้อยู่) ดังนี้แล้วเขาท่องหลายร้อยครั้งจนจำได้กลับไปแล้ว

มารดา ดีใจที่บุตรกลับจากศึกษากลับมา ทำการฉลองสักการะใหญ่สัมมานะใหญ่

วันหนึ่ง พระราชาปลอมพระองค์ออกตรวจเยี่ยมเยียนราษฎรเพื่อสืบความเป็นอยู่เสด็จออกเวลาเย็น

ขณะนั้น โจรหากินกำลังขุดอุโมงค์เพื่อลักทรัพย์ พระราชาเห็นพวกมันจึงแอบซุ่มอยู่ โจรขุดอุโมงค์เข้าไปในเรือนแล้ว มาณพเจ้าของเรือนตื่นขึ้นมาสาธยายมนต์ว่า *"ฆเฏสิ ฆเฏสิ..."* (เพียรไปเถิด เรารู้แล้ว) โจรได้ยินคำนั้นตกใจกลัวทิ้งสิ่งของแล้วหนีไป

พระราชา ทอดพระเนตรเห็นโจรนั้นหนีไป และได้สดับเสียงมาณพสาธยายมนต์อยู่ก็เสด็จกลับสู่พระนคร วันรุ่งขึ้นสั่งราชบุรุษไปนำมาณพที่เรือนแห่งนั้นมาเฝ้าและขอเรียนมนต์**โดยให้ประทับนั่งบนอาสนะเสมอกันแล้วเรียน** แล้วพระราชทานทรัพย์บูชาคุณ

ต่อมา เสนาบดีคิดกบฏ จ้างนายภูษามาลาให้ประหารชีวิตพระราชาขณะที่ปลงพระมัสสุ (โกนหนวด) ด้วยมีดโกนตัดก้านพระศอ (คอ) แล้ว

จะได้ตำแหน่งเสนาบดี นายภูษามาลารับคำ

ในวันแต่งพระมัสสุ ขณะที่นายภูษามาลาสบัดมีดโกน พระราชาทรงระลึกถึงมนต์จึงทรงสาธยาย *"ฆเฏสิ ฆเฏสิ"* (เรารู้แล้ว...ฯ)

ทันใดนั้น เหงื่อไหลโทรมออกจากหน้าผากของนายภูษามาลาแล้ว เขาเกิดความกลัวว่า ในหลวงทรงทราบแล้ว โยนมีดโกนทิ้งแล้วก้มลงกราบแทบพระบาท

พระราชาเป็นผู้ฉลาดทรงเห็นพฤติกรรมเช่นนั้น จึงร้องตวาดออกไปว่า *"เฮ้ย! อ้ายภูษามาลาใจร้าย มึงเข้าใจว่ากูไม่รู้มึงหรือ?"*

นายภูษามาลาเกรงอาชญา เล่าความจริงให้ทรงทราบจนหมดสิ้น

พระราชาเนรเทศเสนาบดีนั้น พระราชทานตำแหน่งเสนาบดีให้มาณพอาจารย์สอนมนต์และทำสักการะใหญ่

มาณพครั้งนั้น ได้เป็นจูฬปันถก พระศาสดาเป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์ในชาตินี้ แล้วทรงตรัสพระคาถา

"ผู้มีปรีชาประจักษ์ ย่อมตั้งตนด้วยทุนทรัพย์แม้น้อย เหมือนคนก่อไฟกองน้อยลุกเป็นกองใหญ่ได้ ฉะนั้น"

"ในกาลก่อน เราทำให้จูฬปันถกได้โลกิยทรัพย์ แต่ในบัดนี้เราทำให้ได้โลกุตตระทรัพย์"

๔. เรื่อง ท้าวสักกะ

พระศาสดา ทรงอาศัยอยู่เมืองเวสาลี เมื่อประทับอยู่ในกูฏาคารศาลา ทรงปรารภท้าวสักกเทวราช

ความพิสดาร ว่า เจ้าลิจฉวีชื่อมหาลิ เมืองเวสาลี ไปเฝ้าฟังธรรมจากพระศาสดา ทูลถามพระศาสดาว่า *"ทรงรู้จักตัวแห่งท้าวสักกะหรือไม่? เพราะท่านจอมแห่งภพทั้งหลายบุคคลเห็นได้โดยยาก"*

พระบรมศาสดา ทรงตรัส

ในกาลก่อนได้เป็นมาณพชื่อ มฆะ จึงเรียก **มฆวา** เมื่อเป็นมนุษย์ให้ทานก่อนเขา จึงเรียกกันว่า **ปุรินททะ** ให้ทานโดยเคารพจึงเรียกว่า**ท้าวสักกะ** โดยให้ที่พักอาศัยจึงเรียกกันว่า **ท้าววาสวะ** เป็นผู้เห็นอรรถตั้งพัน จึงเรียกว่า **สหัสสักขะ** มีนางอสูรกัญญาเป็นปชาบดีชื่อสุชาดาจึงเรียกว่า **ท้าวสุชัมบดี** ครองราชสมบัติอิสริยาธิปัตย์แห่งเทพชั้นดาวดึงส์ เขาจึงเรียกกันว่า **เทวานมินท** ได้สมาทาน**วัตตบทเจ็ดประการ** (พึงเลี้ยงมารดา-บิดาตลอดชีวิต, อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นนิตย์ในตระกูลตลอดชีวิต, เจรจาอ่อนหวาน, ไม่พูดส่อเสียดตลอดชีวิต, จิตปราศจากตระหนี่, พึงอยู่ครองเรือนตลอดชีวิต, เจรจาคำสัตย์ตลอดชีวิต,)

ทรงตรัสพระคาถา

"ทวยเทพชั้นดาวดึงส์ เรียกนรชนผู้เลี้ยงมารดาบิดา มีปกติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล กล่าวถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ละวาจาส่อเสียด มีวาจาสัตย์ กำจัดความตระหนี่ได้ ข่มความโกรธได้ นั้นแลว่า "สัปบุรุษ"

ทรงนำอดีตนิทาน ถึงท้าวสักกะปฏิบัติตนเมื่อเป็นมฆมาณพ

ในอดีตกาล แคว้นมคธ บ้านอจลคาม มีมาณพหนุ่มชื่อ มฆะ ได้ทำถนนหนทางให้เป็นน่ารื่นรมย์ยินดีแล้วพักอยู่ แม้มีคนมาผลักไล่เขาออกไปแล้วพักอยู่เสียเองก็ไม่โกรธ คิดว่าชนเหล่านั้นได้รับความสุขแล้ว กรรมนี้ย่อมให้ความสุขแก่เรา

ดังนั้น วันรุ่งขึ้น จึงถือจอบไปทำที่มณฑลแห่งลานรมณียสถานแล้วได้ให้ปวงชนได้พักอาศัย

ครั้นฤดูหนาว เขาได้ก่อไฟให้คนทั้งหลาย ในฤดูร้อนให้น้ำ เขาเที่ยวไปแล้ว ทำหนทางให้ราบเรียบ ตัดแต่งกิ่งไม้ต้นไม้ ภายหลังมีคนเห็นเขาทำจึงมาช่วยบ้าง รวมสหายได้เป็น ๓๓ คน

นายบ้านเห็นเข้า คิดว่าชนเหล่านี้ไม่ควรทำ แต่หาปลาเพื่อต้มสุราแล้วดื่มหรือทำการอื่น เราพึงน่าจะได้ส่วนอะไรบ้าง จึงห้ามและ

แนะนำให้ทำอย่างที่ตนคิด แต่ไม่เป็นไปตามที่ตนคิดไว้ จึงโกรธไปกราบทูลพระราชากล่าวหาว่าพวก ๓๓ คนเป็นโจร

พระราชา มีรับสั่งให้จับตัวไปลงโทษ ให้ช้างเหยียบ เพราะอานุภาพแห่งเมตตาช้างหาเหยียบเขาเหล่านั้นไม่ เพราะอานิสงส์การเจริญเมตตาของพวกเขา พระราชาทรงแปลกใจจึงเรียกมาสอบถาม ทรงทราบว่าพวกเขาไม่ใช่โจร แต่กระทำถนนหนทางสวรรค์

ชน ๓๓ คน ได้รับพระราชทานรางวัลและพระราชาขออดโทษ ต่อมามฆมาณพกับพวกได้สร้างศาลาที่พักของมหาชนให้ถาวรในหนทางใหญ่สี่แยก แต่พวกเขาไม่พอใจในมาตุคาม จึงไม่ให้ส่วนบุญในศาลานั้นแก่มาตุคาม

มฆมาณพ มีภรรยาสี่คน คือนางสุธรรมา สุนันทา สุจิตรา สุชาดา บรรดาภรรยาสี่คนนั้น นางสุธรรมาคบคิดกับพวกช่าง แอบทำช่อฟ้าศาลาสลักชื่อว่าศาลาสุธรรมมา เอาผ้าพันเก็บซ่อนไว้

ช่างไม้ สร้างศาลาเสร็จ ในวันยกช่อฟ้า จึงกล่าวกะชนทั้ง ๓๓ ว่ายังขาดช่อฟ้า จึงเข้าค้นหา ได้พบช่อฟ้าของนางสุธรรมาซึ่งสำเร็จไว้แล้ว จึงรับเอาช่อฟ้านั้น ดังนั้นศาลานี้จึงชื่อว่า ศาลาสุธรรมา ด้วยประการฉะนี้

นางสุนันทาจึงทำสระโบกขรณี นางสุจิตราสร้างสวนดอกไม้อันรื่นรมย์

ฝ่ายนางสุชาดาคิดเสียว่า เราเป็นลูกของลุงมฆะ เป็นทั้งบาทบริจาริกา (ภริยา) พึงต้องได้บุญอันสามีได้ทำแล้ว ด้วยเพราะเป็นภรรยาเหมือนกัน จึงไม่ได้ทำอะไร รอแต่นั่งแต่งตัวของตนเท่านั้น แล้วปล่อยเวลาผ่านไป ส่วนนายมฆะได้บำเพ็ญวัตบท ๗ ประการบริบูรณ์

ในเวลาสิ้นชีวิต ได้เกิดเป็นท้าวสักกะเทวราชในภพดาวดึงส์ สหายของเขาก็ได้ไปเกิดที่นั่นเหมือนกัน ช่างไม้ได้ไปเกิดเป็นวิษณุกรรมเทพบุตร

เทวดากับอสูรทำสงครามกัน

ในกาลนั้น ภพดาวดึงส์มีพวกอสูรอยู่ก่อน จึงเตรียมเลี้ยงน้ำทิพย์ แก่เทวดาเกิดใหม่ ท้าวสักกะทรงนัดหมายบริษัทของตนมิให้ใครดื่ม พวกอสูรดื่มจนเมาทั่วกันแล้ว ทรงนัดหมายแก่บริษัทของพระองค์ช่วยกันจับอสูรเหวี่ยงลงมหาสมุทร **อสูรวิมาน**จึงได้เกิดขึ้นแล้วที่ภายใต้พื้น **แห่งเขาสิเนรุ มีต้นจิตตปาลิ** (ไม้แคฝอย) ได้เกิดขึ้นแล้ว

ครั้นอสูรปราชัย เทพนครดาวดึงส์ประมาณหนึ่งหมื่นโยชน์เกิดขึ้นแล้ว ประกอบด้วยประตูพันหนึ่ง มีปราสาทเวชยันต์ สูง ๗๐๐ โยชน์ประกอบด้วยแก้ว ๗ ประการ ประดับด้วยธงสูง ๓๐๐ โยชน์ คันเป็นทอง มีธงเป็นแก้วมณี ที่คันเป็นแก้วมณี มีธงเป็นทอง แก้วประพาฬ แก้วมุกดา

ต้นปาริฉัตตกะ มีปริมณฑลแผ่ไป ๓๐๐ โยชน์ บัณฑุกัมพลสีดั่งดอกชัยพฤกษ์สีครั่งและสีบังโรย ยาว ๖๐ โยชน์ กว้าง ๕๐ โยชน์ หนา ๑๕ โยชน์ เกิดขึ้นแล้วที่โคนแห่งไม้ปาริฉัตตกะ เทพบุตร ๓๓ องค์นั่งบนกระพองช้างเอราวัณ

ภริยาของมฆมาณพ ๓ คน ไปเกิดในดาวดึงส์ เทวสภาชื่อสุธรรมา ได้เกิดแล้วแก่นางสุธรรมา มีการฟังธรรมทุกวันอุโบสถ

สระโบกขรณี ชื่อสุนันทา ได้เกิดแล้วแก่นางสุนันทา มีประมาณ ๕๐๐ โยชน์ **สวนชื่อจิตตลดา** มีประมาณ ๕๐๐ โยชน์บังเกิดแล้วแก่นางสุจิตตา

ส่วนนางสุชาดา ไปเกิดเป็นนางนกยางในซอกเขาแห่งหนึ่ง ท้าวสักกะเห็นนางเกิดในที่นั้น ควรที่จะสงเคราะห์นาง จึงลงไปให้โอวาทให้รักษาศีลห้า ไม่กินปลาเป็น นางนกยางซูบผอมตาย ไปเกิดเป็นธิดานายช่างหม้อเมืองพาราณสี ท้าวสักกะลงไปช่วยอีกให้รักษาศีลให้บริบูรณ์ ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นไปเกิดเป็นธิดาอสูร

ท้าวเวปจิตติจอมอสูร เรียกประชุมเลือกสามีให้ธิดา ท้าวสักกะปลอมตัวมาเป็นอสูรเฒ่า ชิงเอานางสุชาดาอสูรกัญญาหนีไปดาวดึงส์ สถาปนาไว้ในตำแหน่งหัวหน้านางอัปสรสองโกฏิครึ่ง นางไม่มีญาติบนดาวดึงส์จึงขอให้พานางไปด้วยกับท้าวสักกะในที่นั้น ๆ ทุกครั้ง

ทรงตรัสพระคาถา

"ท้าวมฆวะ ถึงความเป็นประเสริฐกว่าเทพยดาทั้งหลายและความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาท ความประมาทเป็นธรรมอันน่าติเตียนทุกเมื่อ"

"เพราะความประมาทเป็นต้นเค้าของความวิบัติทุกอย่าง ความเป็นมนุษย์โชคร้าย การเข้าถึงอบายภูมิ ล้วนมีความประมาทเป็นมูล"

ในเวลาจบคาถา เจ้าลิจฉวีมหาลิ ทรงดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล แม้บริษัทผู้ประชุมกันเป็นอันมากก็ได้เป็นพระอริยะบุคคลมีพระโสดาบันเป็นต้น ดังนี้แลฯ

จิตตวรรควรรณนา
๕. เรื่อง พระเมฆิยเถระ

พระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่ภูเขาจาลิกา ทรงปรารภพระเมฆิยะ

เมฆิยสูตร ขุททกนิกายอุทาน ๒๕/๑๒๓

พระพุทธองค์ ทรงตรัสว่า บัณฑิตพึงแสดงให้พิสดาร (ละเอียด) เพื่อให้เรื่องแห่งเมฆิยะเถระนั้นแจ่มแล้ว

พระบรมศาสดาตรัสเรียก พระเมฆิยเถระ ผู้ไม่สามารถเพื่อประกอบความเพียรในอัมพวันสวนมะม่วงนั้นได้ เพราะถูก**วิตก ๓ อย่าง** ครอบงำ มี**กามวิตก** ตรึกกาม **พยาบาทวิตก** ตรึกในพยาบาท **วิหิงสาวิตก** ตรึกในทางเบียดเบียน แล้วตรัสว่า

"เมฆิยะเราอยู่ผู้เดียว เธอจงรอคอยจนกว่าภิกษุบางรูปแม้อื่นจะปรากฏ ดังนี้ ไว้ให้เราอยู่แต่ผู้เดียวไปอยู่ ชื่อว่า ทำกรรมอันหนักยิ่งแล้ว

ขึ้นชื่อว่าภิกษุ ไม่ควรเป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งจิตอย่างนี้ เพราะธรรมดาจิตนี้เป็นธรรมชาติแล่นไปเร็ว การยังจิตนั้นให้เป็นไปในอำนาจของตนย่อมควร ดังนี้"

แล้วทรงตรัสพระคาถา

"ชนผู้มีปัญญา ย่อมทำจิตที่ดิ้นรนกลับกลอก อันบุคคลรักษาได้ยากห้ามได้ยากให้ตรง ดุจช่างศร ดัดลูกศรให้ตรงฉะนั้น

*จิตนี้ อันพระโยคาวจร **ยกขึ้นจากอาลัย** คือกามคุณห้าแล้วซัดไปในวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อละบ่วงมารย่อมดิ้นรน ดุจปลาอันพรานเบ็ดยกขึ้นจากที่อยู่คือน้ำ แล้วโยนไปบนบก ดิ้นรนอยู่ฉะนั้น"*

ในกาลจบพระคาถา พระเมฆิยะได้ตั้งอยู่ในโสดปัตติผล ชนแม้พวกอื่นเป็นอันมากก็ได้อริยะบุคคล มีพระโสดาปัตติผล เป็นต้น

เมฆิยสูตร ๒๕/๑๑๑ (พระพุทธวจนะ) *"พึงเจริญอสุภะ เพื่อละราคะ พึงเจริญเมตตา เพื่อละพยาบาท พึงเจริญอานาปานสติ เพื่อตัดวิตกกังวล พึงเจริญอนิจจสัญญา เพื่อละตัวตน"*

๖. เรื่อง ภิกษุหกสิบรูปกับมาติกะมหาอุบาสิกา

พระบรมศาสดา ประทับในพระเชตวันแคว้นโกศล ทรงปรารภภิกษุ ๖๐ รูป

ตำบลแห่งหนึ่งในแคว้นโกศลชื่อ มาติกะคามอยู่ใกล้เชิงเขา ภิกษุ ๖๐ รูปเรียนกัมมัฏฐานในสำนักพระศาสดาแล้วไปสู่บ้านนั้นเพื่อบิณฑบาต มหาอุบาสิกาแต่ละบ้าน ต่างนิมนต์ให้อยู่จำตลอดสามเดือน ภิกษุทั้งหลายรับคำ นางได้เตรียมวิหารถวายภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น

ภิกษุทั้งหลายทำกติกา ไม่ควรยืน นั่ง ในที่เดียวกัน ๒ รูป

แต่เวลาเย็นและเช้าที่ภิกขาจารแต่นั้นจักรวมกัน เมื่อไม่ผาสุกให้มาตีระฆังกลางวิหารนี้

วันหนึ่ง มหาอุบาสิกานำน้ำอ้อยและเนยใสมาสู่วิหารพร้อมด้วยทาสกรรมกรตอนเวลาเย็นไม่เห็นภิกษุ บุรุษทั้งหลายจึงตีระฆังสัญญาณภิกษุต่างเดินมาจากที่แห่งหนึ่งของตนๆ นางคิดว่าภิกษุทำความทะเลาะกันหนอ จึงถามได้ความว่าภิกษุบำเพ็ญสมณธรรมในที่แห่งหนึ่งๆของตน

มหาอุบาสิกา จึงถามว่า ตนเองเจริญสมณธรรมได้หรือไม่? ทราบว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงห้าม ไม่ว่าใครๆผู้ใดสามารถทำได้หมด

นางจึงเรียนเอากัมมัฏฐานนั้นไปเจริญ **ให้อาการ ๓๒ เริ่มตั้งขึ้นซึ่งความสิ้นและความเสื่อมในอัตภาพ**

จำเดิมแต่นั้น อุบาสิกาก็ได้ทำการสาธยายซึ่งอาการ ๓๒ และเริ่มตั้งไว้ซึ่งความสิ้นไปและความเสื่อมไปในอัตภาพของตน ได้บรรลุมรรค ๓ ผล ๓ ก่อนกว่าภิกษุเหล่านั้นเทียว ปฏิสัมภิทา ๔ และโลกิยอภิญญาได้ถึงแก่อุบาสิกานั้น นางตรวจดูด้วยทิพยจักขุใคร่ครวญว่าอะไรหนอแลภิกษุทั้งหลายผู้เป็นบุตรของเราจักบรรลุธรรมนี้? แล้วรำพึงต่อไปว่า พระผู้เป็นเจ้าเหล่านี้ยังมีราคะ โทสะ โมหะ ยังมิได้คุณธรรมแม้สักว่าฌานและวิปัสสนาญาณเลย อุปนิสัยพระอรหัตมีอยู่หรือหนอ?

นางเห็นว่า อุปนิสัยมีอยู่ จึงตรวจดูต่อไปว่า เสนาสนะ เป็นที่สบายหรือหนอ? **เสนาสนะเป็นที่สบาย**(อาวาสสัปปายะ) แต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายยังไม่ได้**อาหารเป็นที่สบาย**(อาหารสัปปายะ)

จำเดิมแต่นั้น นางได้จัดแจงอาหารข้าวยาคูอันมีอย่างต่างๆ และของขบเคี้ยวเป็นอเนกประการและโภชนะมีรสอันเลิศถวายน้ำทักษิโณทกแล้ว ภิกษุบริโภคตามชอบใจแล้ว

เมื่อภิกษุเหล่านั้นได้**อาหารอันเป็นที่สบาย จิตก็เป็นธรรมชาติมีอารมณ์เดียวแน่แน่ว มีจิตแน่แน่วเจริญวิปัสสนา กาลไม่นานก็ได้บรรลุ**

อรหัตพร้อมปฏิสัมภิทา แล้วคิดว่า น่าขอบคุณมหาอุบาสิกาเป็นที่พึ่งของพวกเรา **การแทงตลอดมรรคผลก็เพราะได้อาหารเป็นที่สบาย** จำพรรษาแล้วไปสู่สำนักพระศาสดา ทูลพระศาสดาว่า ได้อุบาสิกาคนหนึ่งชื่อมาติกามาตา **ทราบวาระจิตปรุงอาหารสัปปายะบำรุง** แล้วกล่าวสรรเสริญมหาอุบาสิกานั้น

ภิกษุรูปหนึ่ง สดับสรรเสริญคุณของมหาอุบาสิกา ใคร่จะไปที่นั้น เรียนกัมมัฏฐานแล้วทูลลาพระศาสดาไปยังบ้านนั้น ถึงบ้านนั้นโดยลำดับ ในวันที่เข้าไปสู่วิหารพลางคิดว่า อันอุบาสิกานี้ย่อมรู้ถึงเหตุอันบุคคลใดๆคิดแล้ว อันเราก็เหนื่อยจักไม่อาจถูวิหารได้ ไฉนหนออุบาสิกาจักส่งคนผู้ชำระวิหารนี้

อุบาสิกานั่งในเรือน ทราบความนั้นแล้ว จึงส่งคนไปกวาดถูวิหาร ฝ่ายภิกษุอยากดื่มน้ำ อุบาสิกาก็ส่งน้ำดื่มตามต้องการไปให้ พลางคิดขอข้าวยาคูแกงอ่อมในตอนเช้า อุบาสิกาก็ส่งไปให้อีก ภิกษุใคร่อยากพบอุบาสิกา มาติกอุบาสิกาก็ไปสู่วิหาร ภิกษุถามอุบาสิกาว่ารู้วาระจิตคนอื่นหรือ นางตอบว่า คนที่รู้จิตคนอื่นมีมาก ภิกษุรุกว่าไม่ได้ถามคนอื่น ถามอุบาสิกา นางนิ่งไปไม่ตอบแล้ว แต่กล่าวว่า *"ลูกเอ๋ยธรรมดาคนทั้งหลายรู้จิตคนอื่น ย่อมทำได้ทั้งนั้น"*

ภิกษุนั้น คิดว่า *"กรรมนี้หนักหนอ ธรรมดาปุถุชนย่อมคิดไปในอารมณ์งามบ้างไม่งามบ้างไม่งามบ้าง ถ้าหากเราคิดถึงอันสิ่งไม่สมควรแล้วไซร้ อุบาสิกานี้ ก็พึงยังเราให้ถึงซึ่งประการอันแปลกเหมือนจับโจรได้ที่มวยผม พร้อมด้วยของกลางฉะนั้น"* พลางคิดแล้วก็อำลาอุบาสิกากลับไปสู่สำนักพระศาสดา

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสถามว่า เพราะเหตุอันใดจึงอยู่ที่นั่นไม่ได้? เธอควรอยู่ในที่นั้นแหละ เธอพึงรักษาจิตของเธอนั่นแหละ

"ธรรมดาจิตนี้บุคคลรักษาได้ยาก ***เธอจงข่มจิตของเธอไว้ให้ได้อย่าคิดถึงอารมณ์อะไรๆ อย่างอื่น*** *ธรรมดาอันว่าจิต บุคคลข่มได้ยาก"*

ดังนั้นแล้ว จึงตรัสพระคาถา

"การฝึกจิตอันข่มได้ยาก ***เป็นธรรมชาติที่เร็ว มักตกไปในอารมณ์ตามความใคร่*** *จิตที่ฝึกดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้"*

ภิกษุนั้น กลับไปสู่มาติกคามอีก ฝ่ายมหาอุบาสิกาเมื่อตรวจด้วยทิพยจักขุก็เห็นพระเถระแล้วกำหนดรู้ด้วยญาณของตนนั้นแล แล้วจัดแจง**อาหารสัปปายะ**อันเป็นที่สบายกายแก่พระเถระนั้น

พระเถระนั้นได้โภชนะอันเป็นที่สบายกายแล้ว โดย ๒-๓ วัน เท่านั้นก็ได้บรรลุอรหัตยับยั้งอยู่ด้วยความสุขอันเกิดแต่มรรคและผล จึงคิดว่าควรจะขอบใจมหาอุบาสิกาผู้ที่เป็นที่พึ่งของเรา จึงใคร่ครวญอยู่แล้วตามระลึกไปตลอด ๙๙ อัตภาพ

แม้มหาอุบาสิกานี้ ก็เคยเป็นภริยาของพระเถระนั้นในอัตภาพที่ ๙๙ มีจิตปฏิพัทธ์ในชายอื่น จึงปลงชีวิตพระเถระ พลางคิดว่าน่าสังเวช นางทำกรรมหนักแล้ว

ฝ่ายมหาอุบาสิกา นั่งในเรือน พลางใคร่ครวญว่า ภิกษุผู้บุตรของเราเสร็จกิจแห่งบรรพชิตถึงที่สุดหรือยังหนอ? ทราบว่าบรรลุอรหัตแล้ว จึงใคร่ครวญยิ่งขึ้นไปก็ทราบว่าแม้ในกาลล่วงไป ๙๙ อัตภาพ เราเองคบคิดกับชายอื่นปลงชีวิตพระเถระ แล้วใคร่ครวญคิดไปอีกว่าเราไม่เคยทำอุปการะคุณแก่ภิกษุผู้บุตรเลยหรือหนอ? นางระลึกได้ในอัตภาพที่ ๑๐๐ ได้ให้ชีวิตทาน ในสถานที่ปลงจากชีวิตแห่งหนึ่ง น่าดีใจว่าเราได้ทำอุปการะมากแก่ภิกษุผู้บุตรของเราแล้ว นั่งอยู่ในเรือนนั่นเองกล่าวว่า *"ขอท่านจงใคร่ครวญดูให้วิเศษยิ่งขึ้นไปเถิด"*

พระเถระนั้น ได้สดับเสียงอุบาสิกานั้นด้วยโสตธาตุทิพย์ระลึกถึงอัตภาพที่ครบ ๑๐๐ แล้วเห็นอุบาสิกาให้ชีวิตแก่ตนในอัตภาพนั้น จึงคิดว่าน่าดีใจ อุบาสิกานี้ได้ทำอุปการะแก่เรา ดังนี้แล้วมีใจเบิกบาน กล่าวปัญหาในมรรค ๔ ผล ๔ แก่อุบาสิกานั่นในที่นั่นเองได้ปรินิพพานแล้วด้วยนิพพานธาตุเป็นอนุปาทิเสส อันไม่มีเบญจขันธ์เหลือ

๗. เรื่อง อุกกัณฐิกภิกษุ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ทรงปรารภภิกษุผู้กระสัน (จะสึกรูปหนึ่ง)

ดังได้สดับมา บุตรเศรษฐีรูปหนึ่ง เข้าไปหาพระเถระผู้เป็นชีต้น (ผู้เข้าไปสู่ตระกูลของตน) เรียนปรึกษาให้บอกทางพ้นทุกข์แก่ตนสักอย่าง

พระเถระแนะนำให้ถวายทานสลากภัต (ภัตที่ถวายตามสลาก) ปักขิกภัต (ภัตที่ถวายในวันปักข์) วัสสาวาสิกภัต (ภัตที่ถวายแก่ภิกษุผู้จำพรรษา) ถวายปัจจัยทั้งหลายมีจีวร เป็นต้น แบ่งทรัพย์ของตนเป็นสามส่วน ประกอบการงาน ๑ ส่วน เลี้ยงบุตรภรรยา ๑ ส่วน ถวายทรัพย์ไว้ในศาสนา ๑ ส่วน

บุตรเศรษฐี รับแล้วทำกิจทุกอย่าง แล้วขอทราบว่า *"บุญอะไรที่ยิ่งกว่านี้อีกเล่า?"*

พระเถระแนะนำให้รับไตรสรณคมณ์และศีลห้า ศีล ๑๐ เป็นลำดับเพราเหตุที่เขาทำบุญตามลำดับ จึงมีนามว่า อนุปุพพเศรษฐีบุตร เขาได้ถามต่อไปอีกว่า บุญที่พึงทำยิ่งขึ้นไปไม่มีอีกหรือ?

"ถ้ากระนั้นแล้ว เธอจงบวช" ออกบวชแล้ว เรียนพระอภิธรรมกับพระอาจารย์ *"ชื่อว่าในพระพุทธศาสนาภิกษุทำกิจนี้จึงควร ทำกิจนี้ไม่ควร"*

ส่วนพระอุปัชฌาย์ ก็สอนปัญหาในพระวินัยว่า *"กิจนี้ควร กิจนี้ไม่พึงควร ฯลฯ"* ท่านอยากสึกแล้วจนซูบผอม พลางคิดว่า *"โอ! กรรมนี้หนักหนอ สถานที่อันเหยียดมือไม่มีเลย!"* (ไม่มีเวลาเป็นของตนเอง) หมดความยินดีในพรหมจรรย์ ไม่ทำการสาธยายในอากร ๓๒ ไม่เรียนอุทเทส พระอาจารย์และอุปัชฌาย์ได้พาท่านไปยังสำนักพระศาสดา

พระศาสดาทรงตรัส

"ภิกษุ ถ้าเธอจักสามารถรักษาเพียงสิ่งเดียว (ข้อเดียว) เท่านั้น

กิจคือการรักษาสิ่งทั้งหลายที่เหลือย่อมไม่มี เธอจักอาจรักษาจิตของเธอได้ไหม? แม้กระนั้นเธอจงตามรักษาเฉพาะจิตของตนไว้เธออาจพ้นจากทุกข์ได้"

ทรงตรัสพระคาถาว่า

"ผู้มีปัญญา พึงตามรักษาจิตที่เห็นได้แสนยากละเอียดยิ่งนักมักตกไปในอารมณ์ตามความใคร่ เพราะว่าจิตที่คุ้มครองไว้ได้ เป็นเหตุนำสุขมาให้"

ในกาลจบเทศนา ภิกษุบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมากได้เป็นพระอริยบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้น เทศนาสำเร็จประโยชน์แก่มหาชน ดังนี้แล

๘. เรื่อง พระจิตตหัตถเถระ

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อ จิตตหัตถ์

กุลบุตรคนหนึ่ง เป็นชาวเมืองสาวัตถี แสวงหาโคที่หายไปอยู่จึงเข้าไปในป่า พบโคในเวลาเที่ยง ปล่อยโคเข้าฝูงแล้วเข้าไปในวัด หวังจะได้อาหารก้นบาตรพระในสำนักพระคุณเจ้ามีภัตอันเหลือจากภิกษุทั้งหลายฉันแล้ว

กุลบุตรนั้น ก็เห็นแกงและกับมากมาย กินอิ่มแล้วพลางคิดว่า แม้ทำงานเนืองๆ ตลอดทั้งวันยังไม่ได้อาหารมากมายถึงอย่างนี้ อย่ากระนั้นเลยเราจักบวช จึงเข้าไปหาภิกษุทั้งหลายขอบรรพชาอุปสมบทแล้ว ทำวัตรปฏิบัติวัตรแก่ภิกษุทั้งปวง เธอมีสรีระอันอ้วนท้วนเพราะลาภสักการะทั้งหลาย

ภายหลังเกิดคิดว่า เราจักต้องการอะไรด้วยการบวชเที่ยวไปหาภิกษาเลี้ยงชีพ เราจักเป็นคฤหัสถ์ สึกแล้วเข้าไปสู่เรือน ทำการงานอยู่

๒-๓วัน สรีระซูบผอม เธอคิดว่าประโยชน์อะไรด้วยการเป็นคฤหัสถ์ เราจักบวชเป็นสมณะ ดังนี้กลับไปบวชใหม่

เธอยั้งอยู่ได้ไม่กี่วัน **กระสันขึ้น**แล้วสึกอีกโดย๑-๓วัน เท่านั้น เธอก็ระอาใจ**เข้าอีก** คิดว่าประโยชน์อะไรด้วยคฤหัสถ์ เราจักบวช จึงไปไหว้ภิกษุทั้งหลายขอบรรพชาแล้ว ภิกษุให้เขาบรรพชาอีกแล้ว อยู่อย่างนี้ถึง ๖ ครั้ง ภิกษุทั้งหลายคิดว่า เพราะเหตุภิกษุนี้เป็นไปในอำนาจแห่งจิตเที่ยวไปอยู่ จึงเรียกชื่อว่า**จิตตหัตถ์**

ครั้งที่เจ็ด เขาเที่ยวไปๆ มาๆ อยู่อย่างนี้ ภรรยาได้มีครรภ์แล้ว ในวาระที่ ๗ เขาแบกเครื่องไถจากป่าไปเรือน วางเครื่องใช้ไว้ เข้าห้องด้วยประสงค์ว่าจะหยิบผ้ากาสาวะของตน ขณะนั้นภรรยากำลังนอนหลับ ผ้าหลุดลุ่ย น้ำลายไหลออกปาก จมูกก็กรนเสียงดังครืดๆ ปากอ้ากัดฟัน เขาคิดว่าไม่เพียง**สรีระนี้ไม่เที่ยงเป็นทุกข์** จึงฉวยผ้ากาสาวะพันท้องพลางออกจากเรือนไปสู่วิหาร บ่นไปว่า *"ไม่เที่ยง เป็นทุกข์"* **กำลังเดินไปๆ มาๆ** บรรลุโสดาปัตติผล แล้วเข้าไปไหว้ภิกษุทั้งหลายแล้วขอบรรพชา

เธอบวชได้ ๒-๓ วันเท่านั้น บรรลุอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า *"คุณจิตตหัตถ์ คุณควรรู้สมัยที่คุณจะไปโดยแท้ ทำไมในวันนี้จึงชักช้าอยู่เล่า?"*

เธอกล่าวว่า *"ผมจะไปแล้วในเวลาที่มีความเกี่ยวข้องดอกขอรับ บัดนี้ความเกี่ยวข้องนั้นผมตัดได้แล้วต่อไปนี้ผมมีความไม่ไปเป็นธรรมดา"* ภิกษุทั้งหลายไปทูลฟ้องพระศาสดาว่า เธอพยากรณ์อรหัต เธอพูดคำไม่จริง

พระศาสดาตรัสว่า *"อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราได้ทำการไปและมาในเวลาไม่รู้พระสัทธรรม ในเวลาที่ตนมีจิตยังไม่มั่นคง บัดนี้บุตรของเรานั้น* ***ละบุญและบาปได้แล้ว****"*

(คำว่า *"ละบุญและบาปได้แล้ว"* ตรงกับคำว่า *"บุญบังนิพาน"* และคำว่า ชั่วก็ไม่ดี-ดีก็ไม่เอา-กรรมไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อ

สิ้นกรรม-*ผู้รวบรวม*)

ทรงตรัสพระคาถาว่า *"ปัญญาย่อมไม่สมบูรณ์แก่ผู้มีจิตไม่มั่นคง ไม่รู้แจ้งซึ่งพระสัทธรรม มีความเลื่อมใสอันเลื่อนลอย ภัยคือความกลัวย่อมไม่มีแก่ผู้มีจิตอันราคะไม่ซึมซาบ มีใจไม่ถูกโทสะตามกระทบ ละบุญและบาปได้ตื่นอยู่"*

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายต่างสนทนากันว่า *"ขึ้นชื่อว่ากิเลสเหล่านี้หยาบนัก กุลบุตรผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยแห่งพระอรหัตเห็นปานนี้ยังถูกกิเลสให้มัวหมองได้ ต้องเป็นคฤหัสถ์ถึงเจ็ดครั้ง บวชเจ็ดครั้ง"*

พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า *"ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่ากิเลสทั้งหลายย่อมเป็นสภาพหยาบ* ***ถ้ากิเลสเหล่านี้มีรูปร่าง****อันใดๆ พึงจะสามารถเก็บไว้ในที่บางแห่งได้* ***จักรวาลยังแคบเกินไป พรหมโลกก็ต่ำเกินไป*** *โอกาสของกิเลสเหล่านั้น****ไม่พึงมีที่บรรจุเลย***

อันกิเลสเหล่านี้ ย่อมทำบุรุษอาชาไนยที่ถึงพร้อมด้วยปัญญาแม้เช่นกับเราให้มัวหมองได้ จะกล่าวอะไรในชนที่เหลือ จริงอยู่ เราเองก็เคยอาศัยข้าวฟ่างและลูกเดือยเพียงครึ่งทะนานและจอบเหี้ยน บวชสึกแล้วถึงหกครั้ง"

พระบรมศาสดา ทรงตรัสต่อ **เรื่องบัณฑิตจอบเหี้ยน** (กุททาลบัณฑิต)

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติกรุงพาราณสี บุรุษผู้หนึ่งชื่อกุททาลบัณฑิต เป็นนักบวชนอกศาสนา อยู่ในป่าหิมวันต์ ๘ เดือน เมื่อสมัยที่ฝนตกชุกก็คิดว่า *"ที่บ้านมีข้าวฟ่างและลูกเดือยครึ่งทะนานและจอบเหี้ยนอีกอันหนึ่ง อย่าพึงเสียไป"* จึงสึกออกไปเอาจอบขุดดินหว่านพืชนั้น ในเวลาที่เก็บเกี่ยว ก็เก็บพันธุ์พืชไว้หนึ่งทะนาน เคี้ยวกินพืชที่เหลือ แล้วคิดว่าประโยชน์อะไรด้วยเรือน เราจักบวช อีก ๘ เดือน จึงออกบวชแล้วด้วยอาศัยข้าวฟ่างและลูกเดือยเพียงหนึ่งทะนานกับจอบเหี้ยนเป็นคฤหัสถ์ถึง ๗ ครั้ง บวช ๗ ครั้งดังนี้แล แต่

ในครั้งที่ ๗ คิดว่า *"เราอาศัยจอบเหี้ยนอันนี้ เป็นคฤหัสถ์แล้วบวชถึง ๗ ครั้ง"* เราจักทิ้งมัน ได้ไปแล้วยังฝั่งแม่น้ำคงคาคิดว่า *"เมื่อเราเห็นที่ตกคงต้องลงมเอาเราจักทิ้งมันโดยอาการที่ไม่เห็น"* จึงเอาผ้าเก่าห่อพืชหนึ่งทะนาน แล้วผูกผ้าเก่าที่แผ่นจอบ จับจอบที่ปลายด้าม ยืนที่ฝั่งแห่งแม่น้ำหลับตาแกว่งเวียนเหนือศีรษะ ๓ ครั้ง ขว้างไปในแม่น้ำคงคา หันไปดูไม่เห็นที่ตก ได้เปล่งเสียงว่า *"เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว"* ดังนี้ ๒ ครั้ง

ในขณะนั้น เจ้ากรุงพาราณสีทรงปราบข้าศึกให้สงบราบคาบแล้ว เสด็จมาตั้งค่ายพักที่ริมฝั่งใกล้แม่น้ำ กำลังจะสรงสนาน ได้สดับเสียงนั้นด้วยคำว่า *"เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว"* ย่อมไม่พอพระหฤทัย จึงเข้าไปตรัสถามว่า *"เรายำ่ยีอมิตรมาก็ด้วยคิดว่าเราชนะ ส่วนเธอร้องว่าเราชนะแล้ว เราชนะแล้วนี้ เธอชนะอะไร?"*

กุททาลบัณฑิต จึงทูลถามว่า *"พระองค์ชนะแต่พวกโจรภายนอก ความชนะที่พระองค์ทรงชนะแล้วย่อมกลับไปเป็นไม่ชนะอีกได้แท้ ส่วน* ***โจรคือ ความโลภ ซึ่งมีภายใน อันข้าพระองค์ชนะแล้ว*** *โจรคือความโลภนั้น จักไม่กลับมาชนะข้าพระองค์อีก ชนะโจรคือความโลภนั้นอย่างเดียวเป็นดี"* ดังนี้ จึงกล่าวคาถานี้ว่า

"ความชนะใดกลับแพ้ได้ ความชนะนั้น มิใช่ความชนะที่ดี ส่วนความชนะใดไม่กลับแพ้ ความชนะนั้นเป็นความชนะที่ดี"

ในขณะนั้นนั่นเอง ขณะแลดูแม่น้ำคงคา ยังกสิณมีน้ำเป็นอารมณ์ให้บังเกิด บรรลุคุณวิเศษแล้ว นั่งในอากาศโดยบัลลังก์

พระราชา ทรงสดับธรรมกถาของมหาบุรุษ ไหว้แล้ว ทรงขอบวช ทรงผนวชพร้อมหมู่พล ได้มีบริษัทประมาณโยชน์ แม้กษัตริย์สมันตราชอื่น เมืองใกล้เคียง ทรงสดับความที่เจ้ากรุงพาราณสีออกผนวช เสด็จมาหมายจะยึดพระราชสมบัติเจ้ากรุงพาราณสีนั้น ทรงเห็นพระนครที่มั่งคั่งอย่างนั้นว่างเปล่า จึงทรงดำริว่า พระราชาทรงทิ้งพระนครเห็นปานนี้ผนวช แม้ถึงเราก็ควรผนวช ดังนี้แล้ว ทรงเสด็จไปที่นั้นแล้วขอ

บวชกับมหาบุรุษ พระราชาทั้ง ๗ พระองค์ทรงผนวชโดยทำนองเดียวกัน มีอาศรมตั้งแผ่ไปถึง ๗ โยชน์ อยู่ประพฤติพรหมจรรย์เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลกแล้ว

"กุททาลบัณฑิตในครั้งนั้นได้เป็นเรา ขึ้นชื่อว่ากิเลสเหล่านี้ เป็นสภาพหยาบอย่างนั้น"

๙. เรื่อง ภิกษุผู้ปรารภวิปัสสนา

พระศาสดาประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภพวกภิกษุผู้ปรารภวิปัสสนา

ได้ยินว่า ภิกษุ ๕๐๐ รูป เรียนกรรมฐานในสำนักพระศาสดาแล้วคิดว่า *"เราจักทำสมณธรรม"* ไปสิ้นทางประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ถึงหมู่บ้านใหญ่หมู่บ้านหนึ่ง ชาวบ้านจึงนิมนต์ถวายด้วยภัตประณีต แล้วนิมนต์อยู่ตลอดสามเดือน ให้เข้าไปอยู่ในไพรสณฑ์ใหญ่

เทวดาทั้งหลายผู้สิงอยู่ในไพรสณฑ์นั้นคิดว่า พระผู้เป็นเจ้ามีศีลไม่ควรอยู่บนต้นไม้ พรุ่งนี้คงจะไปจึงลงมานั่งบนพื้นดิน

วันรุ่งขึ้น ภิกษุเข้าไปบิณฑบาตแล้วกลับมายังไพรสณฑ์ พวกเทวดาคิดว่าพรุ่งนี้คงจะไปแน่ ดังนี้แล้วก็พากันพักอยู่ที่พื้นดินนั่นเอง ประมาณครึ่งเดือนพวกเทวดาคิดว่า เห็นจักอยู่ในที่นี้นั้นแลตลอด ๓ เดือน ที่พวกเราแม้นจะขึ้นไปนั่งบนต้นไม้ย่อมไม่ควร ถึงแม้จะมีสถานที่จะพาเอาพวกบุตรและภาดานั่งบนพื้นดินทั้ง ๓ เดือนก็เป็นทุกข์ของพวกเรา จึงคิดอุบายหาทางกระทำให้ภิกษุเหล่านี้หนีไป

เทวดาเหล่านั้น เริ่มแสดงร่างผีหัวขาด ทำเสียงอมนุษย์ ในที่พักกลางคืนและที่พักกลางวันและในที่ทางเดินจงกรมนั้นๆ โรคทั้งหลายมีไอจาม เป็นต้น ได้เกิดแก่ภิกษุแล้ว ต่างถามกันและกันว่า โรคอะไรเสียดแทง ดังนี้ วันนี้เห็นร่างผีหัวขาด เห็นร่างผีในที่พักกลางคืน ได้ยิน

เสียงอมนุษย์ในที่พักกลางวัน ที่นี้เป็นที่ควรเว้น ความไม่ผาสุกเกิดขึ้นแก่เรา จึงพากันกลับสำนักพระศาสดา

พระศาสดาทรงประทานอาวุธ *"เราจักให้อาวุธแก่เธอ"* พระองค์ทรงตรัสเมตตสูตรว่า *"ผู้รู้สันตบท (บทอันสงบ) พึงทำสิกขาสามหมวด (ศึกษา ๓ เรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา) ได้ ผู้ฉลาดในประโยชน์ ควรทำสิกขา ๓ หมวดนั้นพึงเป็นผู้องอาจ เป็นผู้ตรง เป็นผู้ซื่อตรง เป็นผู้อ่อน เป็นผู้ไม่ทะนงตัว"* เป็นอาทิ

"ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงสาธยายเมตตสูตรนี้ ที่ในไพรสณฑ์ทั้งภายใน-ภายนอกวิหาร" ภิกษุเหล่านั้นกลับไปแล้วพากันสาธยายเป็นหมู่ในภายในภายนอกวิหาร

พวกเทวดาในไพรสณฑ์ทั้งสิ้นได้**เมตตาจิต** กลับทำการต้อนรับภิกษุเหล่านั้น ถามโดยเอื้อเฟื้อถึงการรับบิณฑบาตจีวร ถึงการนวดเฟ้นกายทั้งหลาย อารักขาให้อย่างเรียบร้อยในที่นั้น เทวดาได้เป็นผู้นั่งสงบดั่งพนมจักร ขึ้นชื่อว่าเสียงแห่งอมนุษย์ มิได้มีแล้วในที่ไหนๆ จิตของภิกษุเหล่านั้นมีอารมณ์เป็นหนึ่ง **ยังจิตให้ลงวิปัสสนาเริ่มตั้งความสิ้นและความเสื่อมไปในตน** และคิดว่า *"ขึ้นชื่อว่า อัตภาพนี้เช่นกับภาชนะดิน ต้องแตกไม่มั่นคง"* ดังนี้ ได้เจริญวิปัสสนาแล้ว

พระศาสดา ทรงตรัสคาถากำชับ

*"อย่างนั้นนั่นแลภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่า **อัตภาพนี้**ย่อมเป็นเช่นกับด้วยภาชนะดินโดยแท้ เพราะว่า**ต้องแตกไม่มั่นคง**"*

ทรงฉายฉัพพรรณรังสีมีพระรูปปรากฏอยู่ ตรัสพระคาถานี้ว่า *"บัณฑิต**รู้จักกายนี้** อันเปรียบด้วยหม้อ กั้นจิตอันเปรียบด้วยนคร พึงรบกับมารด้วยอาวุธ คือปัญญา พึงรักษาความชนะที่ชนะแล้ว และพึงเป็นผู้ไม่ติดอยู่"*

คำว่า ***"รู้จักกายนี้"*** หมายความว่า เป็นที่ประชุมแห่งอาการ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นอาทิ ซึ่งเปรียบด้วยหม้อเช่นกับภาชนะดิน

เป็นไปได้ชั่วกาลหนึ่ง ด้วยความเป็นของไม่ยั่งยืน

คำว่า **"รูปกาย"** คือ **นคร** ธรรมดานครมีคูลึกแวดล้อมด้วยป้อม มั่นคงทั้งภายนอก ถึงพร้อมด้วยถนนสี่แพร่ง มีร้านตลาดในระหว่าง ชื่อว่าจัดแจงดีภายใน **พวกโจรภายนอก** (อารมณ์ ๖ อย่าง มีรูปเสียง เป็นต้น) **มาสู่นคร** (ตา หู เป็นต้น) ด้วยคิดว่าเราจักปล้นก็ไม่อาจเข้าสู่นคร (วิญญาณ ๖ มีเห็น ได้ยิน เป็นต้น) ก็ไม่อาจเข้าสู่นครได้ ย่อมเป็นดังว่ากระทบภูเขาสะท้อนกลับออกไป ฉันใด

กุลบุตรผู้ฉลาดผู้เป็นบัณฑิต ก็ฉันนั้นเหมือนกัน **กั้นวิปัสสนาจิตของตนทำให้มั่นคง** (ควบคุมผัสสะ) คือให้เป็นเช่นกับนคร คือ ห้ามกิเลสที่ประตูที่ช่องทางนั้นๆ พึงฆ่าด้วยอาวุธ คือปัญญาอันสำเร็จแล้ว **ด้วยวิปัสสนา** (พิจารณารูป-นาม) และสำเร็จแล้วด้วยอริยมรรค (ศีล สมาธิ ปัญญา) ชื่อว่าพึงรบ คือ พึงประหารกิเลสมาร ดุจนักรบยืนอยู่ในนครรบหมู่โจรด้วยอาวุธมีประการต่างๆ ฉะนี้

กุลบุตรต้องเสพอาวาสเป็นที่สบาย (**อาวาส**สัปปายะ) โภชนะที่สบาย (**อาชีว**-**อาหาร**สัปปายะ) ฤดูเป็นที่สัปปายะ (**อุตุ** หรือ**อากาศ**สัปปายะ) บุคคลเป็นที่สบาย (**อารมณ์**สัปปายะ) และการฟังธรรมเป็นที่สบาย (**อาจารย์**-**อิริยาบถ**สัปปายะ) เข้าสมาบัติในระหว่าง, ระหว่างออกจากสมาบัตินั้นพิจารณาสังขารด้วยจิตอันหมดจด ชื่อว่า พึงรักษาธรรมอันที่ชนะแล้ว คือ วิปัสสนาอ่อนที่ตนให้เกิดขึ้นแล้ว

"พึงเป็นผู้ไม่มีอาลัย" เหมือนอย่างว่า นักรบทำซุ้มเป็นที่พักพลในภูมิประเทศเป็นที่ประชิดแห่งสงคราม รบอยู่กับพวกอมิตร เป็นผู้หิวหรือกระหายแล้ว เมื่อเกราะหย่อนหรืออาวุธพลัดตก ก็เข้าไปยังที่ซุ้มพักพล พักผ่อน กิน ดื่ม ผูกสอดเกราะ จับอาวุธและออกรบอีกครั้ง ย่ำยีเสนาของฝ่ายตรงข้าม ชนะปรปักษ์ชนะที่ยังมิได้ชนะ (ปหาณปธาน) รักษาชัยที่ชนะแล้ว (อนุรักษณาปธาน)

ภิกษุนั้นก็เหมือนกัน หมั่นเข้า-ออกสมาบัตินั้น พิจารณาสังขาร

ทั้งหลายด้วยจิตอันหมดจด ย่อมรักษาวิปัสสนาอย่างอ่อนที่ได้เฉพาะแล้ว ย่อมชนะกิเลสมาร ด้วยความได้เฉพาะซึ่งมรรคผลอันยิ่ง

ถ้าว่าภิกษุนั้นย่อม**พอใจในสมาบัติอย่างเดียว ไม่หมั่นพิจารณาสังขารด้วยจิตอันหมดจด ย่อมไม่สามารถทำความแทงตลอดมรรคและผลได้**

เพราะเหตุนั้น เมื่อรักษาธรรมที่ควรรักษา พึงเป็นเป็นผู้ไม่ติดอยู่ คือพึงทำสมาบัติให้เป็นที่ เข้าพักแล้ว**ไม่ติดอยู่** (ไม่ติด-หลงฌาน) ได้แก่ ไม่พึงอาลัยในสมาบัตินั้น

ทรงตรัสต่อไปว่า *"เธอทั้งหลายพึงทำอย่างนั้น"*

ในเวลาจบเทศนาภิกษุทั้งห้าร้อยรูปบรรลุอรหัตพร้อมทั้งปฏิสัมภิทาทั้งหลาย สรรเสริญชมเชยทั้งถวายบังคมพระสรีระอันมีวรรณะเพียงดังทองของพระตถาคต ลงมาแล้วดังนี้แลฯ

กรณียเมตตสูตร

กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตำ สนฺตำ ปทำ อภิสเมจฺจ
กิจนั้นใดอันพระอริยเจ้า บรรลุบทอันระงับกระทำแล้ว
กิจนั้นอันกุลบุตรผู้ฉลาดในประโยชน์พึงกระทำ
สกฺโก อุชู จ สุหุชู จ
กุลบุตรนั้นพึงเป็นผู้อาจหาญและซื่อตรงดี
สุวโจ จสฺส มุทุ อนติมานี
เป็นผู้ที่ว่าง่าย อ่อนโยน ไม่มีอติมานะ
สนฺตุสฺสโก จ สุภโร จ
เป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย
อปฺปกิจฺ โจ จ สลฺลหุกวุตฺติ
เป็นผู้มีกิจธุระน้อย ประพฤติเบากายจิต
สนฺตินฺทฺริโย จ นิปโก จ
มีอินทรีย์อันระงับแล้ว มีปัญญา

อปฺปคพฺโภ กุเลสุ อนนุคิทฺโธ
เป็นผู้ไม่คะนอง ไม่พัวพันในสกุลทั้งหลาย
น จ ขุทฺทำ สมาจเร กิญฺจิเยน วญฺญุ ปเร อุปวเทยฺยุ
วิญญูชนติเตียนชนทั้งหลายอื่น ได้ด้วยกรรมอันใด
ไม่พึงประพฤติกรรมอันนั้นเลย (พึงแผ่ไมตรีจิตไปในหมู่สัตว์ว่า)
สุขิโน วา เขมิโน โหนฺตุ สพฺเพ สตฺตาภวนฺตุ สุขิตตฺตา
ขอสัตว์ทั้งปวง จงเป็นผู้มีสุข มีความเกษม มีตนถึงความสุขเถิด
เย เกจิ ปาณภูตตฺถิ
สัตว์มีชีวิตทั้งหลาย เหล่าใดเหล่าหนึ่งมีอยู่
ตสา วา ถาวรา อนวเสนา
ยังเป็นผู้สะดุ้ง (คือมีตัณหา) หรือเป็นผู้มั่นคง (ไม่มีตัณหา)
ทั้งหมดไม่เหลือ
ฑีฆา วา เย มหนฺตา วา มชฺฌิมา รสฺสกา อณุกถูลา ทิฏฐา วา
เย จ อทิฏฐา
เหล่าใดยาวหรือใหญ่ หรือปานกลางหรือสั้น หรือผอมพี
เหล่าใดที่เราเห็นแล้วหรือมิได้เห็น
เย จ ทูเร วสนฺติ อวิทูเร ภูตา วา สมฺภเวสี วา
เหล่าใดอยู่ในที่ไกล หรือที่ไม่ไกล ที่เกิดแล้ว
หรือกำลังแสวงหาภพก็ดี
สพฺเพ สตฺตาภวนฺตุ สุขิตตฺตา
ขอสัตว์ทั้งปวงเหล่านั้น จงเป็นผู้มีตนถึงความสุขเถิด
น ปโร ปรำ นิกุพฺเพถ นาติมญฺเญถ กตฺถจิ นำ กิญฺจิ
สัตว์อื่นอย่าพึงข่มเหงสัตว์อื่น อย่าพึงดูหมิ่นอะไรๆ เขา
ในที่ไรๆ เลย
พฺยาโรสนา ปฏิฆสญฺญา นาญฺญมญฺญสฺส ทุกฺขมิจฺเฉยฺย
ไม่ควรปรารถนาทุกข์แก่กันและกัน เพราะความกริ้วโกรธ
และเพราะความคุมแค้น

มาตยถา นิยं ปุตฺตं อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข
มารดาถนอมลูกคนเดียว ผู้เกิดในตนด้วยยอมพร่าชีวิตได้
เอวมฺปิ สพฺพภูเตสุ มานสมฺภาวเย อปริมาณं
พึงเจริญเมตตา มีในใจไม่มีประมาณในสัตว์ทั้งปวงแม้ฉันนั้น
เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสมฺหิ มานสมฺภาวเย อปริมาณं อุทธं อโธ จ ติริยญฺจ อสมฺพาธं อเวรं อสปตฺตं
บุคคลพึงเจริญเมตตา มีในใจไม่มีประมาณไปในโลกทั้งสิ้น ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำเบื้องเฉียง เป็นธรรมอันไม่คับแคบ ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู
ติฏฺฐญฺจรं นิสินฺโน วา
ผู้เจริญเมตตาจิตนั้น ยืนอยู่ก็ดี เดินไปก็ดี นั่งแล้วก็ดี
สยาโน วา ยาวตสฺส วิคตมิทฺโธ
นอนแล้วก็ดี เป็นผู้ปราศจากความง่วงนอนเพียงใด
เอตํสตึ อธิฏฺเฐยฺย
ก็ตั้งสติอันนั้น ไว้เพียงนั้น
พฺรหฺมเมตं วิหารं อิธมาหุ
บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวกิริยาอันนี้ว่าเป็นพรหมวิหารในพระศาสนานี้
ทิฏฺฐิญฺจ อนุปคมฺม สีลวา
บุคคลที่มีเมตตา ไม่เข้าถึงทิฏฐิเป็นผู้มีศีล
ทสฺสเนน สมฺปนฺโน
ถึงพร้อมแล้วด้วยทัสสนะ (คือ โสดาปัตติมรรค)
กาเมสุ วิเนยฺย เคธं
นำความหมกมุ่นในกามทั้งหลายออก
น หิ ชาตุ คพฺภเสยฺยं ปุนเรตีติฯ
ย่อมไม่ถึงความนอน (เกิด) ในครรภ์อีก โดยแท้ทีเดียวและฯ

๑๐. เรื่อง พระปูติคัตตติสสเถระ

พระศาสดา เมื่อทรงประทับในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภพระเถระชื่อปูติคัตตติสสเถระ

กุลบุตรผู้หนึ่ง ฟังธรรมกถาในสำนักพระศาสดา ถวายชีวิตในพระศาสดาอุปสมบทแล้วได้ชื่อว่า พระติสสเถระ

กาลล่วงไปโรคเกิดขึ้นในสรีระของท่าน ต่อมทั้งหลายประมาณเท่าเม็ดผักกาด ผุดขึ้นโตขึ้นโดยลำดับเท่าเม็ดถั่วเขียว-ถั่วดำ-ผลกะเบา-ผลมะขามป้อม-ผลมะตูม แตกแล้วทั้งสรีระเป็นแผลช่องเล็กช่องน้อย จึงได้ชื่อว่า *"ปูติคัตตะ"* แปลว่าผู้มีกายเน่า

ต่อมากระดูกแตกแล้วใครๆก็ไม่อาจอุปการะได้ ผ้านุ่ง ผ้าห่มเปื้อนเลือดน้ำหนอง เป็นประดุจขนมร่างแห ภิกษุพากันทอดทิ้ง เป็นผู้ไม่มีที่พึ่ง นอนแซ่วแล้ว

พระศาสดาเสด็จมาพยาบาลและแสดงธรรม เพราะอุปนิสัยแห่งอรหัตของติสสภิกษุ เสด็จไปสู่โรงไฟ ต้มน้ำร้อน เปลื้องผ้าห่มผ้านุ่งขยำน้ำร้อน ผึ่งแดด รดสรีระด้วยน้ำอุ่น ทรงถูสรีระของเธอ เธออาบน้ำ นุ่งห่มผ้าแล้ว เป็นผู้มีสรีระเบา มีจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งนอนบนเตียง ทรงตรัสแก่เธอว่า

"ภิกษุ อันว่ากายของเธอนี้ ครั้นมีวิญาณไปปราศแล้วหาประโยชน์มิได้ จักนอนทับซึ่งแผ่นดินดุจท่อนไม้ท่อนฟืน"

ดังนี้แล้วทรงตรัสพระคาถา

"ไม่นานหนอ กายนี้จักนอนทับซึ่งแผ่นดิน อันว่ากายนี้ ครั้นเมื่อมี วิญาณไปปราศแล้ว อันบุคคลเขาทิ้งเสียแล้ว ราวกับว่าท่อนไม้หาประโยชน์ มิได้ ฉะนั้น" (อจิรัง วตยังกาโย ฉุฑโฑ อเปตวิญญาโณ กวลิงครัง อิวะ)-*ผู้รวบรวม*

ในเวลาจบเทศนา พระปูติคัตตติสสเถระบรรลุพระอรหัตพร้อม

ทั้งปฏิสัมภิทาแล้ว แม้ชนเหล่าอื่นก็ได้เป็นพระอริยบุคคล พระเถระบรรลุอรหัตแล้วก็นิพพาน พระศาสดาทรงให้ทำสรีระกิจของท่าน ทรงเก็บอัฏฐิธาตุแล้วให้ทำเจดีย์

ทรงตรัส บุพพกรรมของพระติสสะ

ในกาลแห่ง พระพุทธเจ้ากัสสปะ เป็นพรานฆ่านกขาย ที่เหลือหักกระดูกแข้งขา กระดูกปีกของนกเหล่านั้น เพื่อมิให้บินได้ แล้วกองไว้ขายวันรุ่งขึ้น ในเวลาที่ได้นกมากมายก็ให้ปิ้งเป็นอาหาร

วันหนึ่ง พระขีณาสพองค์หนึ่งบิณฑบาต มีจิตเลื่อมใส คิดว่าโภชนามีอยู่จึงรับบาตรใส่โภชนะเลิศรสเต็มบาตร ไหว้พระเถระด้วยเบญจางคประดิษฐ์ กล่าวว่า

"ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าพึงถึงที่สุดแห่งพระธรรมที่ท่านเห็นเถิด"

พระเถระอนุโมทนา *"จงเป็นอย่างนั้น"* (เอวัง โหตุ)

ด้วยอำนาจผลแห่งกรรมที่ได้ทำไว้ในกาลก่อนนั้นเอง กายจึงแตกด้วยผลกรรมที่หักกระดูกนกทั้งหลาย ติสสะบรรลุอรหัตก็ด้วยผลกรรมการถวายบิณฑบาตอันมีรสเลิศแก่พระขีณาสพ ดังนี้แล

บทพิจารณาสังขาร

ฯลฯ

อะจิรัง วะตะ ยังกาโย	กายนี้ไม่นานหนอ
ปะฐวิง อธิเสสสะติ	จักนอนทับซึ่งแผ่นดิน
ฉุฑโฑ อะเปตะวิญญาโณ	ครั้นวิญญาณออกจากร่าง
นิรัตถัง วะ กะลิงคะรังฯ	ดุจท่อนไม้ แลท่อนฟืน
	หาประโยชน์มิได้ฯ *(ผู้รวบรวม)*

๑๑. เรื่อง นันทโคปาล

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในโกศลชนบท ทรงปรารภนายนันทะคนเลี้ยงโค

ดังได้สดับมา นายโคบาลชื่อนันทะในกรุงสาวัตถีมีสมบัติมาก รักษาฝูงโคของอนาถบิณฑิกเศรษฐี นัยว่านายนันทโคบาลนั้นหลบหนีราชภัยแห่งพระราชาด้วยเพศบรรพชิต รักษาขุมทรัพย์ของตนเพื่อเอาปัญจโครสตามกำหนดกาลมาสู่สำนักของท่านเศรษฐีฟังธรรมจากพระศาสดา

พระศาสดา เสด็จไปโปรดนายนันทะ ทรงรอความแก่กล้าแห่งญาณของเขา ครั้นทรงทราบแล้ว เสด็จจาริกไปอยู่ แวะจากหนทางประทับนั่งโคนไม้ใกล้ที่อยู่ของเขา

นายนันทะ ไปสู่สำนักพระศาสดา ถวายบังคมปฏิสันถารนิมนต์ถวายปัญจโครสทานอันประณีตภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประธานตลอดเจ็ดวัน ทรงอนุโมทนา ทรงตรัสอนุบุพพิกถา (ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และการออกบวช)

ในเวลาจบเทศนา นายนันทะบรรลุโสดาปัตติผล นายนันทะรับบาตรส่งเสด็จ ถวายบังคมพระศาสดาแล้วกลับ ลำดับนั้น นายพรานคนหนึ่งได้แทงเขาตายแล้ว

พวกภิกษุโทษพระศาสดาว่า ทำให้นายนันทะถูกฆ่า ถ้าว่าพระองค์ไม่เสด็จมาไซร้ ความตายจักไม่มาแก่เขาเลย

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรามาก็ตาม ไม่ได้มาก็ตาม ชื่อว่าอุบายเครื่องพ้นจากความตายของนันทะนั้น แม้ว่าจะไปสู่ทิศน้อยทิศใหญ่จะพ้นความตายย่อมไม่มี”

จิตเท่านั้นที่ตั้งไว้ผิดแล้ว ย่อมทำความพินาศฉิบหาย ที่พวกโจรหรือคนที่จองเวรกันจะทำให้ไม่ได้

ทรงตรัสพระคาถา

"จิตที่ตั้งไว้ผิด พึงทำเขานั้นให้เลวทรามยิ่งกว่า ความพินาศฉิบหายที่โจรเห็นโจรหรือคนจองเวรเห็นคนจองเวรทำแก่กันนั้นเสียอีก"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น เทศนามีคุณแก่มหาชน ดังนี้แล

(ก็กรรมที่นันทะได้ทำไว้ในระหว่างภพ พวกภิกษุมิได้ทูลถามพระศาสดามิได้ทรงตรัสบอกกรรมนั้นเลย)

๑๒. เรื่อง พระโสไรยเถระ

พระศาสดา ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงปรารภพระโสไรยเถระ

ในโสไรยนคร บุตรเศรษฐีโสไรยะ นั่งยาน ออกจากนครไปพร้อมกับสหายผู้หนึ่งเพื่ออาบน้ำห้อมล้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ขณะนั้นพระมหากัจจายนเถระ กำลังห่มผ้ายืนอยู่ที่ข้างนอกพระนคร เพื่อประสงค์จะบิณฑบาตในเมืองโสไรยนคร ก็สรีระของพระมหาเถระมีสีดังทองคำ ลูกชายของโสไรยเศรษฐีเห็นท่านแล้วคิดว่า *"สวยจริงหนอ พระเถระรูปนี้ ควรเป็นภรรยาของเรา .....แห่งสรีระภรรยาของเราพึงเป็นสีแห่งสรีระของพระเถระนี้"*

เพียงแค่สักแต่ว่าคิดเท่านั้น เพศชายของบุตรเศรษฐีนั้นก็หายไป เพศหญิงได้ปรากฏขึ้นแล้ว เขาละอายจึงเดินลงจากยานหนีไป ชนทั้งหลายจำบุตรเศรษฐีไม่ได้ แล้วก็เดินไปสู่ทางยังเมืองตักสิลา

ฝ่ายสหายของนาง เที่ยวค้นหา ครั้นกลับไปที่บ้านก็ไม่พบ พ่อแม่เที่ยวค้นหาก็ไม่พบคิดว่าบุตรตายแล้ว จึงทำพิธีศพให้ด้วยความโศกเศร้าเสียใจ

นางเดินทางไปกรุงตักสิลา ไปแต่งงานกับบุตรเศรษฐีมีบุตรที่เกิด

จากท้องของตนอีก ๒ คน นางจึงมีบุตร ๔ คน เพราะมีบุตรเมื่อครั้งเป็นชายที่โสไรยนครอีก ๒ คน

ทรงตรัสเรื่องของบุพพกรรมว่า

"จริงอยู่พวกผู้ชาย ที่ไม่เคยเกิดเป็นหญิงเลยไม่มี แม้พวกผู้หญิงก็เหมือนกัน ที่ไม่เคยเกิดเป็นผู้ชายก็ไม่มี ***เพราะว่าพวกผู้ชายประพฤติล่วงเกินกาเมสุมิฉาจารในภรรยาของผู้อื่น*** *ไหม้ในนรกสิ้นแสนปี เมื่อกลับมาสู่มนุษย์ย่อมถึงภาวะผู้หญิงสิ้น ๑๐๐ อัตภาพ ถึงแม้พระอานนท์ก็เถอะ บำเพ็ญบารมีมาตั้งแสนกัป ท่องเที่ยวในสงสาร ในอัตภาพหนึ่งเกิดในตระกูลนายช่างทอง ทำกาเมสุมิฉาจารในภรรยาผู้อื่น ไหม้ในนรกแล้ว ด้วยผลกรรมที่ยังเหลือ ได้กลับมาเป็นหญิงบำเรอแก่ชาย ใน ๑๔ อัตภาพ ถึงความเป็นหมันใน ๗ อัตภาพ*

ส่วนหญิงทั้งหลาย *ทำบุญให้ทาน ตั้งความปรารถนาขอจงเป็นอัตภาพผู้ชาย ครั้นทำกาลแล้วย่อมกลับได้อัตภาพเป็นชาย* ***พวกหญิงที่มีผัวเป็นเทวดา*** *ย่อมกลับได้อัตภาพเป็นชาย* ***แม้ด้วยอำนาจปรนนิบัติสามีดี****ย่อมได้อัตภาพเป็นชาย"*

ส่วนบุตรชายเศรษฐีนี้ **ยังจิตของตนให้เกิดขึ้นโดยไม่แยบคาย** (อโยนิโสมนสิการ คิด อกุศล) จึงกลับได้ภาวะเป็นหญิงในอัตภาพนี้ทันที นางตั้งครรภ์ เพราะอาศัยอยู่ร่วมกับลูกชายเศรษฐีกรุงตักสิลา

ต่อมา นางได้พบเพื่อนเก่าซึ่งเดินทางมาจากโสไรยนคร จึงเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ฟัง เพื่อนเก่าได้พานางไป**ขอขมา**ต่อพระมหากัจจายนะ เรียนว่า *"ท่านขอรับ ขอท่าน**จงอดโทษ**แก่ผู้หญิงสหายของกระผมด้วย"*

พระเถระ *"อะไรกันหรือ?"*

เศรษฐีบุตร *"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในกาลก่อนคนผู้นี้เป็นชายเป็นสหายของกระผม พบท่านแล้วได้คิดอกุศล เมื่อเป็นเช่นนี้เพศของเขาที่เป็นชายได้หายไป เพศของหญิงได้ปรากฏแล้ว ขอท่านจงอดโทษเถิด*

ท่านผู้เจริญ"

พระเถระ "ถ้ากระนั้นเธอจงลุกขึ้น ฉันอดโทษให้กับเธอ"

เขากลับเพศเป็นชายแล้ว สลดสังเวชใจที่ตัวของตนคนเดียว มีลูกเมื่อครั้งเป็นชาย ๒ คนและมีลูกที่เกิดในท้องของตนอีก ๒ คน ถึงอาการแปลกๆ ในอัตภาพเดียว จึงออกบวช เที่ยวจาริกไปถึงเมืองสาวัตถีโดยลำดับ นามของท่านชื่อว่า *"โสไรยเถระ"*

ชาวเมือง รู้ข่าวก็แตกตื่นถึงเรื่องราวของโสไรยะที่เกิดขึ้นในอดีต ต่างถามกันเซ็งแซ่ว่า *"บุตรคนไหนเกิดตอนเป็นผู้ชาย บุตรคนไหนอาศัยท้องเกิด สิเนหาในบุตรจำพวกไหนกว่าจำพวกไหน?"*

พระเถระ รำคาญใจที่จะตอบคำถาม จึงหลีกไปอยู่แต่ผู้เดียว เริ่ม**ตั้งความสิ้นไปเสื่อมไปในอัตภาพ บรรลุพระอรหัต**พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายแล้ว

ต่อมาชนทั้งหลาย ถามท่านว่า *"ท่านสิเนหามากในบุตรจำพวกไหน?"* ท่านตอบว่า ***"ขึ้นชื่อว่าความสิเนหาในบุตรคนไหนๆ ของเราย่อมไม่มี"***

ภิกษุทั้งหลาย กล่าวว่า *"ท่านพูดไม่จริง วันก่อนยังพูดว่ารักบุตรที่เกิดแต่ในท้องมาก เดี๋ยวนี้กลับพูดว่า ความสิเนหาในบุตรคนไหนๆ ไม่มี ย่อมพยากรณ์พระอรหัตผล"*

พระศาสดา ทรงตรัส

"ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราเห็นมรรคทัสสนะด้วยจิตที่ตั้งไว้ชอบแล้ว ความสิเนหาในบุตรทั้งหลายย่อมไม่เกิดเลย จิตเท่านั้นซึ่งเป็นไปในภายหลังนี้ ย่อมให้สมบัติที่มารดาบิดาไม่อาจทำให้ได้"

ดังนี้แล้วจึงตรัสพระคาถาว่า

"มารดา บิดา หรือว่าญาติเหล่าอื่น ไม่พึงทำเหตุนั้นให้ได้ แต่จิตอันตั้งไว้ชอบแล้ว พึงทำให้ประเสริฐกว่าเหตุนั้น"

จิตที่ตั้งไว้ชอบแล้วในกุศลกรรมบถ ๑๐ (กายกรรม ๓ วจีกรรม

๔ มโนกรรม ๓ ฝ่าย สุจริต) มารดา บิดา หรือญาติอาจให้ทรัพย์มากมาย ก็เฉพาะในอัตภาพนี้เท่านั้น ธรรมดาบิดามารดาก็ไม่อาจให้สมบัติมหาจักรพรรดิในทวีปทั้ง ๔ ได้ จักกล่าวไปใยในทิพย์สมบัติในฉานเล่า และยิ่งในโลกุตตรสมบัติ ยิ่งไม่ต้องกล่าวถึงเลย แต่จิตที่ตั้งไว้ชอบแล้วย่อมได้สมบัติเหล่านี้ทั้งหมด

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น เทศนามีประโยชน์แก่มหาชนดังนี้แล

วัฏฏสงสาร ๓๑ ภูมิ
เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ
มีอายุ ๘๔,๐๐๐ มหากัป
อากิญจัญญายตนภูมิ
มีอายุ ๖๐,๐๐๐ มหากัป
วิญญาณัญจายตนภูมิ
มีอายุ ๔๐,๐๐๐ มหากัป
อากาสานัญจายตนภูมิ
มีอายุ ๒๐,๐๐๐ มหากัป
อรูปาวจรภูมิ ๔
อกนิฏฐาภูมิ
มีอายุ ๑๖,๐๐๐ มหากัป
สุทัสสีภูมิ
มีอายุ ๘,๐๐๐ มหากัป
สุทัสสาภูมิ
มีอายุ ๔,๐๐๐ มหากัป
อตัปปาภูมิ
มีอายุ ๒,๐๐๐ มหากัป
อวิหาภูมิ
มีอายุ ๑,๐๐๐ มหากัป
สุทธาวาส ๕
จตุตถฌานภูมิ ๗
เวหัปผลาภูมิ
มีอายุ ๕๐๐ มหากัป
+
อสัญญัสัตตาภูมิ
มีอายุ ๕๐๐ มหากัป
รูปาวจรภูมิ ๑๖
ตติยฌานภูมิ ๓
ปริตตสุภาภูมิ
มีอายุ ๑๖ มหากัป
+
อัปปมาณสุภาภูมิ
มีอายุ ๓๒ มหากัป
+
สุภกิณหาภูมิ
มีอายุ ๖๔ มหากัป
ทุติยฌานภูมิ ๓
ปริตตาภาภูมิ
มีอายุ ๒ มหากัป
+
อัปปมาณาภาภูมิ
มีอายุ ๔ มหากัป
+
อาภัสสราภูมิ
มีอายุ ๘ มหากัป
ปฐมฌานภูมิ ๓
พรหมปาริสัชชาภูมิ
มีอายุ ๑/๓ วิวัฏฏฐายีอสังไขยกัป
+
พรหมปุโรหิตาภูมิ
มีอายุ ๑/๒ วิวัฏฏฐายีอสังไขยกัป
+
มหาพรหมาภูมิ
มีอายุ ๑ วิวัฏฏฐายีอสังไขยกัป
ปรนิมมิตวสวัตตีภูมิ
มีอายุ ๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์ (๙,๒๑๖ ล้านปีมนุษย์)
นิมมานรตีภูมิ
มีอายุ ๘,๐๐๐ ปีทิพย์ (๒,๓๐๔ ล้านปีมนุษย์)
ตุสิตาภูมิ
มีอายุ ๔,๐๐๐ ปีทิพย์ (๕๗๖ ล้านปีมนุษย์)
ยามาภูมิ
มีอายุ ๒,๐๐๐ ปีทิพย์ (๑๔๔ ล้านปีมนุษย์)
ดาวดึงสาภูมิ
มีอายุ ๑,๐๐๐ ปีทิพย์ (๓๖ ล้านปีมนุษย์)
จาตุมหาราชิกาภูมิ
มีอายุ ๕๐๐ ปีทิพย์ (๙ ล้านปีมนุษย์)
เทวภูมิ ๖
กามาวจรภูมิ ๑๑
มนุสสภูมิ
มนุษย์สมัยพระพุทธองค์อายุ ๑๐๐ ปี ปัจจุบัน ๗๕ ปี (อายุขัยกัปต่ำสุด ๑๐ ปี)
อบายภูมิ ๔ :- นิรยภูมิ , เปตติวิสยภูมิ , อสุรภูมิ , ติรัจฉานภูมิ
อายุขัยตามอำนาจกรรม

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๓
ปุปผวรรค วรรณนา

๑. เรื่อง ภิกษุ ๕๐๐ ผู้ขวนขวายในปฐวีธาตุ บรรลุอรหัตปฏิสัมภิทา

ดังได้สดับมา พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จประทับอยู่ที่พระเชตวัน มหาวิหารของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี กรุงสาวัตถี ขณะที่ภิกษุกำลังสนทนากันถึงสถานที่จาริกผ่านไปตามหมู่บ้านต่างๆว่า มีกรวด หิน ดิน ลูกรัง บ้าง แตกต่างกันออกไป

พระองค์ทรงตรัสว่า นั่นเป็นแผ่นดินภายนอกไม่เป็นประโยชน์ ควรพึงพิจารณาแผ่นดินภายใน ได้แก่ ร่างกายของเรา อันมี กว้างศอก ยาววา หนาคืบ ของตนนี้

*"**ใครรู้ชัด ซึ่งแผ่นดินนี้** พร้อมทั้งยมโลก มนุสโลกนี้ และเทวโลก **รู้บทธรรม**อันเราแสดงดีแล้ว ดุจนายมาลาการผู้ฉลาดเลือกดอกไม้ ชื่อว่าเป็นพระ ผู้กำลังศึกษาเลือกบทธรรมอันเราแสดงดีแล้วปฏิบัติฉะนั้น"*

ภิกษุ ๕๐๐ รูป ฟังธรรมแล้วบรรลุอรหัตปฏิสัมภิทา

ข้อธรรมวิจัย อธิบายว่า **แผ่นดินนี้** ได้แก่ ขันธ์ห้า อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ ฯลฯ รวมลง ได้แก่ ร่างกายและจิตใจ รูปและนาม คืออัตภาพร่างกายจิตใจ

รู้บทธรรม หมายความว่า นำเอาอัตภาพร่างกายและจิตใจ นี้มาพิจารณาด้วยข้อธรรมที่ทรงตรัสสอนว่า ไม่ควรประมาท คือ มีสติตัวรู้อยู่ทุกลมหายใจเข้าและออก รู้ชัดว่า *"ตั้งกายอยู่อย่างไร?"* ให้รู้ชัดอาการนั้นๆ ว่าอะไร กำลังปรากฏ เกิดแล้ว-ดับแล้ว ว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา

บทธรรมอันเราแสดงดีแล้ว ได้แก่ ธรรมอันเป็นองค์ตรัสรู้ (ความพ้นทุกข์) ได้แก่ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น นี้และฯ

ทางสู่ความพ้นทุกข์ มีหนทางเดียวที่ทรงชี้บอก ท่านพึงศึกษาบทธรรมดังกล่าวและรู้วิปัสสนาภูมิ ๖ ที่ตั้งแห่งปัญญาที่จะเข้าไปดับทุกข์ทั้งปวง หนทางอื่นนอกจากนี้ไม่มี *(ผู้รวบรวม)*

๒. เรื่อง พระเถระผู้เจริญสติ ด้วยการพิจารณาพยับแดดเป็นอารมณ์

ดังได้สดับมา

พระเถระรูปหนึ่งเรียนกรรมฐานแล้วเข้าไปเจริญสมณธรรมในป่าพากเพียรแล้ว พยายามแล้วก็ไม่อาจบรรลุพระอรหันต์ จึงกลับมายังสำนักบรมพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยตั้งใจว่าจักทูลอาราธนาให้ตรัสพระกัมมัฏฐานให้วิเศษ

ระหว่างเดินทาง แลเห็นพยับแดดในระหว่างทาง พิจารณาเจริญสติด้วยพยับแดดนั้นว่า *"พยับแดดนี้ ตั้งขึ้นแล้ว ปรากฏแล้วดุจมีรูปร่าง แต่ไม่ปรากฏแก่บุคคลผู้มาสู่ที่ใกล้ฉันใด แม้อัตภาพนี้ก็มีรูปร่างเหมือนอย่างนี้ เพราะว่าเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป ฉันนั้น"*

ครั้นต่อมา เดินมาแล้วเมื่อยล้าในหนทาง อาบน้ำในแม่น้ำอจิรวดี นั่งที่ร่มไม้ริมฝั่งแม่น้ำมีกระแสอันเชี่ยว เห็นฟองน้ำตั้งขึ้นด้วยกำลังแห่งน้ำกระทบกันแล้วแตกไป

"แม้อัตภาพนี้ ก็มีรูปร่างอย่างนี้เหมือนกัน เพราะเกิดขึ้นแล้วย่อมแตกสลายไป"

พระบรมศาสดา ทรงประทับอยู่ที่พระคันธกุฎี ทรงทอดพระเนตรเห็นพระเถระนั้น จึงตรัสว่า *"ก็อย่างนั้นแหละภิกษุ อัตตภาพนี้ รูปอย่าง*

นั้นแล มีอันเกิดขึ้นและแตกไปเป็นสภาพแน่แท้เหมือนกับฟองน้ำและพยับแดด"

"ภิกษุรู้แจ้งกายนี้ ว่ามีฟองน้ำเป็นเครื่องเปรียบ รู้ชัดกายนี้ว่ามีฟองน้ำและพยับแดดเป็นธรรม ตัดเสีย ซึ่งดอกไม้ของมารเสียแล้ว พึงถึงสถานที่ที่มัจจุราชไม่เห็น"

เมื่อจบพระคาถา พระเถระบรรลุพระอรหัตปฏิสัมภิทา

๓. เรื่อง พระเจ้าวิฑูรฑภะ

"เวรย่อมไม่ระงับ ด้วยการจองเวร แต่เวรระงับด้วยการไม่จองเวร, อเวเรน จสัมมันติ" (จากทีฆีติโกศลชาดก ๒๗/๑๗๙ พระโพธิ์สัตว์คาถา)

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี ทรงปรารภพระเจ้าวิฑูรฑภะ พร้อมทั้งบริษัทซึ่งถูกน้ำพัดท่วม ไปให้สวรรคต

การศึกษาศิลปะในกรุงตักสิลาของ ๓ พระกุมาร

พระกุมาร ๓ พระองค์ คือพระโอรสของพระเจ้ามหาโกศลแห่งกรุงสาวัตถี ชื่อ **ปเสนทิกุมาร** พระโอรสของเจ้าลิจฉวี แห่งกรุงเวสาลี ชื่อ **มหาลิกุมาร** และพระโอรสของเจ้ามัลละแห่งนครกุสินารา ชื่อ**พันธุละ** เสด็จไปศึกษาศิลปะในสำนักทิศาปาโมกข์ เป็นพระสหายกันร่วมศึกษาสำเร็จกราบลาอาจารย์พร้อมกัน เสด็จออกไปสู่เมืองของตน

ปเสนทิกุมาร ได้รับอภิเษกครองราชสมบัติกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล พระนามว่า ปเสนทิโกศล **มหาลิกุมาร**มีพระเนตรแตกด้วยการแสดงศิลปะแก่เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ได้รับการบำรุงอยู่ด้านหนึ่งของพระนครซึ่งเก็บส่วยได้วันละแสนแก่มหาลิกุมาร และถวายศิลปวิทยาให้แก่พระโอรสของเจ้าลิจฉวีทั้งห้าร้อยองค์

ฝ่ายพันธุลกุมาร ได้แสดงศิลปะด้วยการฟันไม้ไผ่ ๖๐ ลำที่ตั้งเอาไว้ ด้วยการกระโดดไปในอากาศสูงถึง ๘๐ ศอก ขาดกระเด็น แต่ได้ยินเสียงดัง *"กริ๊ก"* ของซี่เหล็กในมัดสุดท้าย เมื่อรู้ว่ามีซี่เหล็กใส่ไม้ไผ่ทุกมัด จึงเสียใจว่าพระญาติทั้งหลายคิดไม่ซื่อต่อพระองค์ คิดจะฆ่าเจ้ามัลลกษัตริย์ทั้งหมด แล้วครองราชสมบัติแต่ถูกพระชนกชนนีห้ามไว้ จึงขอไปอยู่สำนักของพระเจ้าปเสนทิโกศลพระสหายรัก

พระเจ้าปเสนทิ ทรงทราบ ทรงต้อนรับด้วยสักการะใหญ่ แล้วแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเสนาบดี และให้เชิญพระชนกชนนีมาพักอาศัยอยู่ในเมืองสาวัตถีนั้นนั่นแล

พระเจ้าปเสนทิ ทรงอุปฐากบำรุงพระศาสดาและเหล่าภิกษุทั้งหลายเนืองนิตย์ และคิดใคร่เป็นพระญาติใกล้ชิดคุ้นเคยกับพระศาสดา จึงส่งสาส์นไปขอธิดาเจ้าศากยะ เจ้าศากยะมหานามได้ให้ธิดาอันเกิดจากนางทาสี ชื่อวาสภขัตติยา ผู้มีรูปงามเป็นเลิศ แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล

พระเจ้าปเสนทิ ทรงอภิเษกและแต่งตั้งพระนางวาสภขัตติยาไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี ต่อมาไม่นานพระนางก็ประสูติพระโอรสมีวรรณะดั่งทองคำ ขนานพระนามว่า **"วิฑูรฑภะ"**

พระโอรสวิฑูรฑภะ เมื่ออายุครบ ๑๖ ปีได้เสด็จไปเยี่ยมศากยสกุลเมืองพระเจ้าตา แม้พระมารดาจะห้ามปรามก็ไม่ฟัง พระมารดาจึงว่า *"ถ้าเช่นนั้น ก็ไปเถิด"*

เจ้าศากยะ ให้พระกุมารที่เป็นน้องๆ ของวิฑูรฑภะกุมาร ออกเสด็จประพาสเสียนอกเมือง และให้วิฑูรฑภะไหว้พระญาติที่มีอายุสูงกว่าเท่านั้น ทำความแปลกพระทัยให้วิฑูรฑภะ ครั้งเสด็จกลับพร้อมด้วยบริวาร มหาดเล็กคนหนึ่งลืมอาวุธของตนไว้ กลับไปเอาอาวุธ ได้ยินเสียงด่าวิฑูรฑภะกุมาร ว่าเป็นลูกของนางทาสีกับท้าวมหานาม มหาดเล็กจึงนำความไปทูลแก่วิฑูรฑภะกุมารทรงทราบ ทรงตรัสว่า *"เจ้าศากยะเหล่านั้น จงล้างแผ่นกระดานที่เรานั่งด้วยน้ำและน้ำนมก่อน แต่ในกาล*

ที่เราดำรงราชสมบัติแล้ว เราจักเอาเลือดในลำคอของเจ้าศากยะเหล่านั้น ล้างแทนกระดานที่เรานั่ง"

ครั้นต่อมา พระราชาปเสนทิทรงพิโรธเจ้าศากยะว่าได้ให้ธิดานางทาสี จึงรับสั่งให้ริบและถอดพระยศแก่พระนางวาสภขัตติยาและโอรส ปลดลงเหลือเพียงสิ่งของอันผู้เป็นทาสและทาสีพึงได้เท่านั้น

ต่อมาอีกสามวัน พระบรมศาสดาได้เสด็จไปทรงแสดง พระธรรมกถา ตรัสว่า พระนางวาสภขัตติยาเป็นธิดาของขัตติยราช ได้อภิเษกในพระราชมณเฑียร ทรงตรัสชาดกกัฏฐหาริยชาดก ซึ่งพระราชากัฏฐาหนะได้พระราชทานตำแหน่งอัครมเหสีแก่หญิงหาฟืน และตำแหน่งพระราชโอรสแก่พระกุมารที่เกิดในท้องของนางนั้น ทรงพระนามว่า *"กัฏฐวาหนราชา"* ในพระนครพาราณสี

เมื่อพระราชาทรงสดับ ทราบว่าโคตรฝ่ายบิดาเท่านั้นสำคัญ จึงรับสั่งให้พระราชทานพระราชอิสริยยศ ตามเดิมแก่พระมารดาและบุตรนั้น

จะกล่าวฝ่าย ถึงพันธุลเสนาบดี มีภรรยาชื่อมัลลิกา ธิดาเจ้ามัลลกษัตริย์ นครกุสินารา ไม่มีบุตรสิ้นกาลนาน พันธุลเสนาบดีจึงให้จัดการส่งกลับตระกูล นางขอไปเฝ้าพระศาสดาก่อน ครั้นไปเฝ้าแล้ว พระศาสดาขอให้นางอยู่ก่อน ต่อมาไม่นานนางก็ตั้งครรภ์ เกิดแพ้ท้องอยากอาบและดื่มน้ำในสระโบกขรณีมงคลของกษัตริย์วัชชีในนครไพศาลี

พันธุลเสนาบดี ถือธนูอันบุคคลพึงโก่งด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษพันหนึ่ง อุ้มนางขึ้นรถ ออกจากนครสาวัตถีขับลงสู่นครไพศาลี โดยทางประตูที่เจ้าลิจฉวีให้แก่มหาลิลิจฉวี

ครั้นพอเสียงรถกระทบธรณีประตู มหาลิก็รู้ว่าเป็นเสียงรถของพันธุละ จึงกล่าวว่า *"วันนี้ภัยจะเกิดแก่พวกเจ้าลิจฉวี"*

ฝ่ายพันธุลเสนาบดี ลงจากรถ เฆี่ยนราชบุรุษผู้รักษาสระโบกขรณีด้วยหวายให้หนีไปแล้วตัดข่ายโลหะให้ภริยาอาบแล้วอุ้มนางขึ้นรถ ขับ

รถออกมาทางเดิม

ฝ่ายพวกเจ้ากษัตริย์ลิจฉวีกริ้ว เสด็จขึ้นรถห้าร้อยคันขับตาม เพื่อจักจับตัวเจ้ามัลละชื่อพันธุละ เจ้ามหาลิออกมาห้ามไม่ให้เสด็จตาม ไปเพราะจะถูกพันธุละฆ่าทั้งหมด แต่เจ้าลิจฉวีทั้งหลายไม่ฟัง เจ้ามหาลิ จึงตรัสสั่งว่า *"ถ้ากระนั้น ถ้าเห็นล้อรถของพันธุละจมดินถึงดุม ให้รีบ เสด็จกลับ เมื่อไม่กลับ ถ้าได้ยินเสียงราวกับสายอัสนีบาตข้างหน้าให้ พึงเสด็จกลับ เมื่อไม่กลับ ถ้าเห็นช่องในแอกรถของพวกท่านตรงกันทั้ง ห้าร้อยคัน พึงกลับแต่ที่นั้นเทียว อย่าได้เสด็จไปข้างหน้าเป็นอันขาด"*

เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ไม่เสด็จกลับตามคำของเจ้ามหาลิ พากันติดตาม พันธุละเรื่อยไป ครั้นพอพันธุละเห็นรถทั้งห้าร้อยคันปรากฏดุจเป็นคัน เดียวกัน จึงยืนโก่งธนูขึ้น ล้อรถจมดินถึงดุม เจ้าลิจฉวีทั้งหลายก็ ยังไม่เสด็จกลับ พันธุละก็ดีดสายธนู เสียงดังประหนึ่งอัสนีบาต เจ้า ลิจฉวีทั้งหลายก็ยังไม่เสด็จกลับ

พันธุละ ยืนอยู่บนรถยิงลูกศรไปลูกหนึ่ง แทงทะลุพระราชาทั้ง ห้าร้อยในที่ผูกเกราะ แล้วจมลงในแผ่นดิน เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นไม่รู้ว่า ตนถูกลูกศร พันธุละจึงว่า *"เฮ้ย! หยุดก่อน พวกท่านเป็นคนที่ตาย แล้ว การรบของข้าพเจ้ากับคนที่ตายแล้วย่อมไม่มี พวกท่านจงแก้เกราะ ของคนสุดท้ายดู"*

พวกเจ้าลิจวี เหล่านั้นให้แก้เกราะแล้ว เจ้าลิจฉวีองค์นั้นก็ล้มลง สิ้นชีพตักษัยในขณะที่แก้นั้นเอง

พันธุละจึงว่า *"แม้พวกท่านทั้งหมดก็เหมือนกัน จงรีบไปสั่งเสีย ลูกเมียแล้วจึงค่อยแก้เกราะออก"* เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น กระทำอย่างนั้น ทุกๆ องค์ ถึงชีพตักษัยแล้ว

ครั้นต่อมา เมื่อพันธุละพานางมัลลิกามายังเมืองสาวัตถี นางคลอด บุตรเป็นคู่ๆ ถึง ๑๖ ครั้ง ๓๒ คน แม้บุตรของนางทั้งหมดได้เป็นผู้ แกล้วกล้าถึงพร้อมด้วยกำลังถึงความสำเร็จศิลปะวิทยาทั้งหมด คนหนึ่งๆ

ได้มีบุรุษพันคนเป็นบริวาร พระลานหลวงเต็มพรึบด้วยบุตร เหล่านั้น ซึ่งตามไปพระราชนิเวศกับบิดา

อยู่มาวันหนึ่ง ราษฎรแพ้ความด้วยคดีโกงในการวินิจฉัย แจ้งความดำเนินคดีพวกอำมาตย์ ผู้วินิจฉัยแก่พันธุลเสนาบดี พันธุละจึงพิจารณาคดีให้ราษฎรผู้เป็นเจ้าของให้เป็นเจ้าของทรัพย์นั้น มหาชนต่างสาธุการด้วยเสียงอันดัง

พระราชาทรงสดับ ตรัสถาม ทรงทราบเรื่อง ทรงโสมนัส ถอดยศพวกอำมาตย์โกงนั้นทั้งหมด ทรงมอบหมายให้พันธุละวินิจฉัยคดีแต่นั้นมา

เหล่าพวกอำมาตย์โกง เมื่อถูกปลดก็เคืองแค้น ยุยงในราชตระกูลว่าพันธุละปรารถนาเป็นพระราชา

พระราชา ทรงเชื่อคำของอำมาตย์เหล่านั้น จึงวางแผนฆ่าพันธุละให้ออกไปปราบโจรที่ปัจจันตนคร แล้ววางแผนฆ่าพันธุละและบุตรทั้งสามสิบสองคนสำเร็จ

วันนั้น นางมัลลิกาได้นิมนต์พระอัครสาวกทั้ง ๒ พร้อมทั้งภิกษุห้าร้อยรับภัตตาหาร ขณะสาวใช้ทำภาชนะตกแตก พระสารีบุตรได้กล่าวว่า *“สิ่งของมีอันแตกไปเป็นธรรมดา ไม่ควรเก็บเอามาคิด”*

พลันนางมัลลิกา ได้นำเอาหนังสือออกมาจากชายพก พลางกล่าวว่า *“เขานำหนังสือนี้มาให้ดิฉัน เนื้อความว่า พวกโจรตัดศีรษะบิดาและบุตร ๓๒ คน แม้สดับเรื่องนี้ก็ยังไม่คิด เพียงถาดเนยใสแตก จักคิดอย่างไรเล่าเจ้าข้าฯ”*

พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร จึงกล่าวธรรมว่า

“ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่มีนิมิตเครื่องหมายบอก ใครๆ ก็รู้ไม่ได้ ทั้งฝืดเคือง ทั้งน้อย ซ้ำประกอบด้วยทุกข์”

แสดงธรรมเสร็จแล้วลุกจากอาสนะกลับวิหารแล้ว

ฝ่ายนางมัลลิกา ให้เรียกบุตรสะใภ้ ๓๒ คนมาแล้วสั่งว่า *“สามี*

ของเธอไม่มีความผิดอะไร ได้รับผลของกรรมชาติก่อนของตน จงอย่าเศร้าโศก อย่าผูกใจแค้น"

ฝ่ายพระราชาปเสนทิ ทรงเศร้าสลดพระทัย ได้เสด็จไปเรือนของนางมัลลิกา ขออดโทษนางและหญิงสะใภ้ แล้วพระราชทานพร นางมัลลิกาขอพรขอทรงอนุญาตหม่อมฉันและบุตรสะใภ้กลับเรือนแห่งตระกูลกรุงกุสินารา ทรงอนุญาตและได้พระราชทานตำแหน่ง เสนาบดีแก่ทีฆการายนะ ผู้เป็นหลานพันธุละเสนาบดี

ทีฆการายนะ ได้กระทำให้วิฑูรฑภะเป็นพระราชา พระเจ้าปเสนทิเสด็จไปกรุงราชคฤห์เพื่อจักขอความช่วยเหลือจากอชาตศัตรูผู้เป็นหลาน เมื่อประตูพระนครปิดแล้วในเวลาวิกาล บรรทมอยู่ที่ศาลาแห่งหนึ่ง ทรงเหน็ดเหนื่อยและได้สวรรคตในที่นั่นเอง พระเจ้าอชาตศัตรูได้จัดพระราชพิธีพระบรมศพ

ฝ่ายพระเจ้าวิฑูรฑภะ ขึ้นครองราชสมบัติแคว้นโกศลแล้ว ได้ยกทัพออกไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์หมายแก้แค้น แต่พระบรมศาสดาเสด็จไปห้ามถึงสามครั้ง ครั้งที่ ๔ มิได้เสด็จไปห้ามเพราะทรงแลเห็นบุรพกรรมของเจ้าศากยะทั้งหลายในอดีตชาติหนึ่งร่วมกันโปรยยาพิษลงในแม่น้ำ เป็นกรรมอันใครๆ ห้ามไม่ได้

พระเจ้าวิฑูรฑภะ รับสั่งให้ฆ่าเจ้าศากยะทั้งหลาย ไม่เว้นแม้ทารกยังดื่มนม ยังแม่น้ำคือโลหิตให้ไหลไปแล้วรับสั่งให้ล้างแผ่นกระดานด้วยโลหิตในลำคอของเจ้าศากยะเหล่านั้น เว้นไว้แต่ เจ้าศากยะหญ้า (คาบหญ้าอยู่) เจ้าศากยะไม้อ้อ (ถือไม้อ้อ) เว้นไว้แต่พระเจ้ามหานามพระเจ้าตา

รับสั่งให้เรียกพระเจ้าตามาร่วมโต๊ะเสวย แต่อันกษัตริย์ทั้งหลายถึงจะสละชีวิต ก็จะไม่ยอมเสวยร่วมกับบุตรทาสี ท้าวมหานามจึงแสร้งว่ามีร่างกายสกปรก ขออาบน้ำก่อน ครั้นลงไปในสระ ดำลงไปในน้ำ ก็ขดหัวแม่เท้าเข้าไปในมวยผมกดลงกับพื้นโคลนก้นสระน้ำ

ด้วยเดชคุณของท้าวมหานาม นาคภพก็แสดงอาการร้อน พระยา

นาคได้ขึ้นมานำเอาท้าวมหานามไปสู่นาคภพ อยู่ในที่นั้นแลสิ้น ๑๒ ปี คิดว่าพระเจ้าตาคงจะหนีไปแล้ว

พระเจ้าวิฑูรฑภะค้นหาไม่พบ จึงได้ยกทัพกลับ เสด็จถึงแม่น้ำอจิรวดีในตอนกลางคืน รับสั่งให้ตั้งค่ายริมฝั่งแม่น้ำนั้น

คืนนั้น ฝนตกหนัก ห้วงน้ำหลากมาฉับพลัน ยังพระเจ้าวิฑูรฑภะและบริวารให้ถึงมหาสมุทร ได้เป็นเหยื่อแห่งปลาและเต่านั้น

มหาชน เล่าลือโจษขานถึงเหตุการณ์ดังกล่าว หมู่ภิกษุต่างสนทนากันว่าเหตุแห่งพระเจ้าศากยะทั้งหลายไม่สมควรตาย เหตุแห่งพระเจ้าวิฑูฑภะและบริวารสมควรตายดังนี้ **พระบรมศาสดาทรงสดับ จึงตรัสว่า** *"อันความตายอย่างนี้ไม่สมควรแก่เจ้าศากยะทั้งหลายในชาตินี้ก็จริง แต่ก็สมควรโดยแท้ ด้วยสามารถแห่งความอันลามกที่เขาได้ทำไว้แต่ปางก่อน ที่ร่วมกันช่วยกันโปรยยาพิษเบื่อปลาลงในแม่น้ำ"*

"มัจจุราชย่อมพานรชนผู้มีใจข้องอยู่ในอารมณ์ต่างๆ ผู้เลือกเก็บ (ดอกไม้แห่งอารมณ์) อยู่เที่ยวไป เหมือนห้วงน้ำใหญ่ พัดชาวบ้านอันหลับแล้วไปฉะนั้น"

อารมณ์ เปรียบเหมือนดอกไม้ อันนายมาลาการ เข้าไปสู่สวนดอกไม้ ด้วยคิดว่า *"จักเก็บดอกไม้ทั้งหลาย ไม่ปรารถนากอนี้ .... ปรารถนากอนั้น.ๆ.....เราจักเก็บกอนี้.....ไม่เก็บกอนี้.....แล้วไปเก็บกออื่นอีก....*

ย่อมส่งใจไปที่อื่น เลือกอยู่ซึ่งกอไม้นั้นอยู่นั่นเอง ชื่อว่าย่อมถึงความประมาทฉันใด คนก็ฉันนั้นเหมือนกัน หยั่งลงสู่ท่ามกลางกามคุณ ๕ (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสกาย) ได้รูปอันชอบใจแล้ว ก็ปรารถนาเสียง กลิ่น รส สัมผัสกาย อย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อไปอีกๆๆ แม้ทรัพย์ที่มีวิญญาณครอง (สวิญญาณทรัพย์) เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ ทาสี ทาสา ฯลฯ หรือ ทรัพย์ที่ไม่มีวิญญาณครอง(อวิญญาณกทรัพย์) เช่น เรือกสวน-ไร่นา แก้ว แหวน เงิน ทอง บ้านเรือน ฯลฯ ก็นัยเดียวกัน

นั้นนั่นแล แม้อาวาส วิหาร ปัจจัย บาตร จีวร ของบรรพชิต ก็นัยเดียวกันนั้นนั่นแล

เมื่อมีใจข้องอยู่ในกามคุณอันถึงพร้อมแล้ว ชื่อว่ากำลังเลือกเก็บดอกไม้ ชื่อว่ายังประมาทอยู่!

ผู้ประมาท มัจจุย่อมพาไป ดุจห้วงน้ำใหญ่พัดพานรชนผู้หลับอยู่ให้ถึงมหาสมุทร คือ อบาย ทำให้เป็นอาหารของปลาและเต่าฉันใดก็ฉันนั้นนั่นแลฯ

ครั้นจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผล มีโสดาปัตติผลเป็นต้น

๔. เรื่อง นางปติปูชิกา (นางอันเป็นผู้บูชาสามียิ่งนัก)

พระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ เชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี ทรงปรารภหญิงชื่อ *"ปติปูชิกา"* ในดาวดึงสเทวโลก

ได้ยินว่า เทพบุตรนามว่า *"มาลาภารี"* ในดาวดึงสเทวโลก มีนางอัปสรพันหนึ่งเป็นบริวารไปสู่สวน เทพธิดาทั้งห้าร้อยขึ้นสู่ต้นไม้อีกห้าร้อยทำดอกไม้ประดับเทพบุตร เทพธิดาองค์หนึ่งจุติเคลื่อนลงจากกิ่งไม้ สรีระดับไปดุจเปลวประทีป ถือปฏิสนธิในตระกูลหนึ่งในกรุงสาวัตถี นางเกิดแล้วเป็นหญิงระลึกชาติได้ว่าเคยเป็นภรรยาของมาลาภารีเทพบุตร นางกระทำการบูชาแล้วปรารถนาไปเกิดในสำนักของสามีมาลาภารีบนดาวดึงส์เท่านั้น

ครั้นอายุได้ ๑๖ ปี แต่งงานไปสู่ตระกูลสามี ทำบุญถวายทาน ตั้งความปรารถนาบังเกิดในสำนักของมาลาภารีเทพบุตรสามี ทำเช่นนี้เสมอๆ ชนทั้งหลายจึงว่านางปรารถนาผัวเท่านั้น จึงขนานนามว่า *"ปติปูชิกา"*

นางตั้งครรภ์ คลอดบุตร มีบุตรรวมได้ ๔ คน วันหนึ่งนางถวายทาน บูชาฟังธรรม ตอนค่ำนางตายด้วยโรคบางอย่าง ตายไปบังเกิดในสำนักของสามีเดิมของตน

ฝ่ายนางเทพธิดาทั้งหลาย กำลังประดับเทพบุตรอยู่นั่นเอง เทพบุตรเห็นนางจึงถามว่า *"เธอหายหน้าไปตั้งแต่เช้า ไปไหนมา?"*

เทพธิดา ดิฉันจุติค่ะ นาย

เทพบุตร *เธอพูดอะไร?*

เทพธิดา เรื่องเป็นอย่างนี้ค่ะ นาย

เทพบุตร *เธอเกิดแล้วที่ไหน?*

เทพธิดา ในเรือนตระกูลในกรุงสาวัตถี?

เทพบุตร *เธออยู่ในกรุงสาวัตถีสิ้นกาลเท่าไร?*

เทพธิดา ข้าแต่นาย ดิฉันออกจากท้องมารดาโดยกาล อันล่วงไป ๑๐ เดือน อายุ ๑๖ ปี แต่งงานไปสู่เรือนสามี คลอดบุตร ๔ คน ทำบุญให้ปรารถนาถึงนาย มาบังเกิดในสำนักของนายตามเดิม

เทพบุตร *อายุของมนุษย์มีประมาณเท่าไร?*

เทพธิดา ประมาณ ๑๐๐ ปี

เทพบุตร *เท่านั้นเองหรือ?*

เทพธิดา ค่ะ นาย

เทพบุตร *พวกมนุษย์ถือเอาอายุประมาณเท่านี้เกิดแล้วเป็นผู้ประมาทเหมือนหลับ ยังกาลให้ล่วงไปหรือ? หรือทำบุญให้ทานเป็นต้นบ้างหรือ?*

เทพธิดา พูดอะไรนาย พวกมนุษย์ประมาทเป็นนิจ ประหนึ่งว่าตนมีอายุตั้งอสงไขย เกิดแล้วมีความเป็นอยู่ประหนึ่งว่าจะไม่แก่ ไม่ตาย!

มาลาภารี ได้ฟังแล้วบังเกิดความสลดสังเวชใจ

"พวกมนุษย์ประมาท นอนหลับอยู่ เมื่อไรหนอจึงจักพ้นจากทุกข์ได้?"

ฝ่ายข้างในโลกมนุษย์ ที่กรุงสาวัตถี ภิกษุทั้งหลาย ครั้นทราบข่าวการตายของนางปติปูชิกา ต่างสลดสังเวชใจว่า ตอนเช้านางยังนำภัตเลี้ยงเหล่าภิกษุอยู่ แต่ตอนเย็นค่ำนางก็ตายเสียแล้ว

พระบรมศาสดา ทรงตรัส

".....อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าชีวิตของสัตว์ทั้งหลายน้อย เหตุนั้นแล ความตาย ผู้กระทำซึ่งที่สุด ยังสัตว์เหล่านี้ ซึ่งไม่อิ่มด้วยวัตถุกามและกิเลสกาม นั่นแลให้เป็นในอำนาจตน ย่อมพาเอาสัตว์ที่คร่ำครวญร่ำไรไป"

ครั้นจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลเป็นอันมาก มีโสดาปัตติผล เป็นต้น

๕. เรื่อง นางวิสาขา

พระบรมศาสดา เสด็จประทับอยู่ ณ บุพพารามของนางวิสาขา กรุงสาวัตถี ทรงปรารภอุบาสิกาวิสาขา

ดังได้สดับมา นางวิสาขาเกิดแต่ครรภ์ของนางสุมนาเทวี ภริยาหลวงของธนัญชัยเศรษฐีผู้เป็นบุตรของเมณฑกเศรษฐี ในภัททิยนครแคว้นอังคะ เมื่อนางมีอายุได้ครบ ๗ ขวบ พระบรมศาสดาทรงตรวจโลกเห็นอุปนิสัยสมบัติของนาง จึงเสด็จจาริกไปถึงภัททิยนคร

ภัททิยนคร ในสมัยนั้น เมณฑกคฤหบดี เป็นหัวหน้าของเศรษฐี ๕ คน ผู้มีบุตรมาก ได้แก่ เมณฑกเศรษฐี๑ นางจันทปทุมา ภริยาหลวงของเมณฑกเศรษฐี๑ บุตรชายคนโตของเศรษฐี ชื่อธนัญชัย๑ ภริยาของธนัญชัย ชื่อ สุมนาเทวี๑ คนใช้ของเมณฑกเศรษฐี ชื่อ ปุณณะ๑

ส่วนในแคว้นมคธ ของพระเจ้าพิมพิสาร มีเศรษฐี ๕ คน ชื่อ โชติยะ ๑ ชฏิละ๑ เมณฑกะ ๑ ปุณณกะ ๑ กากวัลลิยะ ๑

เมณฑกเศรษฐี ได้ให้เด็กหญิงวิสาขาพร้อมเด็กหญิงบริวาร ๕๐๐ คน ไปทำการต้อนรับพระบรมศาสดา นางได้ฟังธรรม ด้วยสามารถแห่งบุรพจรรยาของนาง นางได้โสดาปัตติผลตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ จึงนิมนต์ถวายภัตแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอดเวลากึ่งเดือนด้วยโภชนียะอันประณีต

พระเจ้าปเสนทิโกศล และพระเจ้าพิมพิสาร ต่างเป็นพระภัสดาของภคินีกันและกัน พระเจ้าปเสนทิทรงเห็นว่าแคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสารมีเศรษฐีผู้มีบุญมากมีโภคะมากจำนวนมากมาย จึงเสด็จไปขอผู้มีบุญมาสักคนหนึ่ง พระเจ้าพิมพิสารจึงให้ธนัญชัยเศรษฐีไปกับพระเจ้าปเสนทิ **สร้างเมืองสาเกต อยู่ห่างจากเมืองสาวัตถี ๗ โยชน์** อันเศรษฐีจับจองจึงได้ชื่อว่า “สาเกต”

ในกรุงสาวัตถี มีบุตรของมิคารเศรษฐี เป็นหนุ่มชื่อ ปุณณวัฒนกุมาร ประกาศหา**สตรีงาม ๕ อย่าง** เป็นภริยา ได้แก่หญิง **เบญจกัลยาณี** มีผมงาม ๑ เนื้องาม ๑ กระดูก(ฟัน) งาม ๑ ผิวงาม ๑ วัยงาม ๑ เสาะหาแล้วไปพบนางวิสาขาขณะนั้นมีอายุ ๑๕-๑๖ ปี ในงานนักขัตฤกษ์ ประจำปีของเมืองสาเกต ในขณะนั้นฝนตก แต่นางวิสาขามิได้วิ่งหนีฝนเหมือน เช่นหญิงบริวารทั้งห้าร้อยคน สาเหตุที่นางไม่วิ่งเช่นนั้นเพราะว่า **ชน ๔ จำพวกวิ่งไปไม่งาม** ได้แก่ พระราชาผู้อภิเษกแล้ว ๑ ช้างมงคลของพระราชา ๑ บรรพชิต ๑ สตรี ๑ ดังนั้นมิคารเศรษฐีจึงทูลให้พระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศลไปสู่ขอนางให้บุตรชายของตน

ธนัญชัยเศรษฐี กับธิดาวิสาขา จัดสถานที่ต้อนรับพระราชาและคณะของเศรษฐี พ่อผัวอย่างสมพระเกียรติและพระเกียรติยศ บิดาของนางวิสาขาให้ช่างทอง ๕๐๐ คน ทำ**เครื่องประดับมหาลดาปสาธน์** สิ้นเวลาอยู่ ๔ เดือนจึงแล้วเสร็จ สิ้นเพชร ๔ ทะนาน แก้วมุกดา ๑๑ ทะนาน แก้วประพาส ๒๐ ทะนาน แก้วมณี ๓๓ ทะนาน ร้อยด้วย

ด้ายที่ทำด้วยเงิน

เครื่องประดับนั้น สวมที่ศีรษะแล้วย่อมจดหลังเท้าลูกดุมที่ประกอบเป็นแหวนในที่นั้นๆ ทำด้วยทอง ห่วงทำด้วยเงิน แหวนวงหนึ่งที่ท่ามกลางกระหม่อม ที่หลังหู ๒ วง หลุมคอ ๑ วง เข่าทั้งสอง ๒ วง ข้อศอกทั้งสอง ๒ วง ข้างสะเอว ๒ วง ทำขนนกยูงขนปีกทำด้วยทองที่ปีกซ้าย ๕๐๐ เบื้องขวา ๕๐๐ ขน จงอยปากทำด้วยแก้วประพาฬ นัตย์ตาทำด้วยแก้วมณี คอและแวงหางก็เหมือนกัน ก้านขนและขาทำด้วยเงิน นกยูงนั้นสถิตอยู่ท่ามกลางกระหม่อมแห่งนางวิสาขา ประหนึ่งนกยูงรำแพนอยู่บนยอดเขา เสียงแห่งก้านขนปีกทั้งพัน ประหนึ่งทิพย์สังคีตและกึกก้อง แห่งดนตรีประกอบด้วยองค์ห้า ทั้งสิ้นราคาเก้าโกฏิ (๙๐ ล้าน) ค่าจ้างบำเหน็จรางวัลค่าหัตถกรรม แสนหนึ่ง

ได้ยินว่า ครั้งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า นางได้ถวายจีวรสาฎกแก่ภิกษุสองหมื่นรูป ถวายด้ายและเข็มเครื่องย้อมฯลฯ **ผลกรรมแห่งการถวายจีวรทานนี้มีอนิสงส์ให้นางได้รับเครื่องประดับนี้ อานิสงส์จีวร ทานของบุรุษทั้งหลาย ย่อมถึงที่สุดด้วยบาตรและจีวรอันสำเร็จแล้วด้วยฤทธิ์**

มหาเศรษฐีบิดา ได้แบ่งสมบัติให้นางอีก มี เงินกหาปณะ ๕๐๐ เล่มเกวียน ทองคำ ๕๐๐ เงิน ๕๐๐ ทองแดง ๕๐๐ สำริด ๕๐๐ ผ้าไหม ๕๐๐ เนยใส น้ำมัน น้ำอ้อย ข้าวสาลี อุปกรณ์ไถและผาล อย่างละ ๕๐๐ เล่มเกวียน นางปริจาริกา ๑,๕๐๐ คน

มหาเศรษฐีแบ่งโคให้ธิดา ด้วยให้เปิดประตูออกแล้ว ยืนถือกลอง ๓ ใบ อยู่ในที่ ๓ คาวุต (๑๒ กิโลเมตร) ยืนอยู่ที่ข้างทั้งสอง ในที่ประมาณหนึ่งอุสภะ *(อุสภะ โดยศัพท์แปลว่าโคตัวผู้จ่าฝูง ในที่นี้เป็นมาตราวัดความยาวอินเดียโบราณ ๑ อุสภะเท่ากับ ๒๕ วา ๘๐ อสุภะเท่ากับ ๑ คาวุต ๔ คาวุตเท่ากับ ๑ โยชน์-ผู้รวบรวม)* โดยส่วนกว้างพึงตีกลองสัญญาณในเวลาแม่โคหยุดแล้ว มหาเศรษฐีสั่งให้ปิดประตูคอกว่าพอแล้ว แต่เพราะผลบุญของนางวิสาขา โคผู้และโคแม่ โคนมและ

ลูกโคตัวมีกำลังอย่างละ ๖ หมื่นตัว ออกไปแล้วได้ติดตามออกไปแล้ว เพราะผลแห่งทานที่นางวิสาขา ครั้งเกิดเป็นธิดาสุดท้องทั้ง ๗ ของพระเจ้ากิกิ นามว่าสังฆทาสี ถวายเบญจโครสแก่ภิกษุหนุ่มสามเณรน้อย สมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ หมื่นรูป แม้พระภิกษุสามเณรปิดบาตร ห้ามอยู่ว่าพอแล้ว แต่นางก็ยังสั่งว่า *"นี้ก็อร่อย นี่ก็น่าฉัน"* ถวายแล้ว ถวายอีก เพราะผลแห่งกรรมนั้น โคเหล่านั้นแม้ห้ามอยู่ ก็ออกไปแล้วอย่างนั้น

เพื่อรู้คนผู้มีความรักและซังในธิดา เศรษฐีไม่จัดแจงบังคับ แต่ให้สมัครใจว่าใครจะไปอยู่กับธิดาขอจงไป ผู้ไม่อยากไปก็จงอย่าไป ดังนี้

โอวาท ๑๐ ข้อ แก่ธิดาวิสาขา ว่า

๑. ไฟในอย่านำออก (ไม่เอาเรื่องในเรือนและเรื่องของสามี พ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติของสามีไปพูดข้างนอก)
๒. ไฟนอกอย่านำเข้า (ไม่เอาเรื่องร้ายๆข้างนอกเข้ามาในเรือนสามี)
๓. พึงให้แก่คนที่ให้เท่านั้น (คนที่ยืมของแล้วส่งคืน)
๔. ไม่พึงให้แก่คนที่ไม่ให้ (คนที่ยืมของแล้วไม่ส่งคืน)
๕. พึงให้แก่คนทั้งที่ให้ และที่ไม่ให้ (ญาติมิตรยากจนมาแล้วอาจใช้คืนหรือไม่อาจ พึงให้แก่ชนเหล่านั้น)
๖. พึงนั่งให้เป็นสุข (ไม่กีดขวางทางเดินพ่อ-แม่สามี)
๗. พึงบริโภคให้เป็นสุข (จัดให้พ่อ-แม่สามีบริโภคก่อน)
๘. พึงนอนให้เป็นสุข (นอนที่หลังสามีและพ่อ-แม่สามี)
๙. พึงบำเรอไฟ (ปรนนิบัติ-ฟังรับใช้พ่อ-แม่สามี และสามี)
๑๐. พึงนอบน้อมเทวดาภายใน (เทวดาภายในคือ พ่อ-แม่สามี และสามี)

ให้กุฏุมพี ๘ คน ไปด้วยให้เป็นผู้ค้ำประกันในท่ามกลางราชเสนา ถ้าโทษเกิดแก่ธิดาในสถานที่นั้น พึงชำระความ แล้วมอบทรัพย์ให้ ๕๔ โกฏิ *"ชนผู้อยากไปกับธิดาของเรา จงไป"*

ครานั้น ชาวบ้าน ๑๔ ตำบลได้ยินเสียง ออกไปไม่เหลือใครเลย มิคารเศรษฐีเห็นชนเป็นอันมากว่าใครจักเลี้ยงดูได้ ให้ไล่กลับ แต่นางวิสาขาว่า *"อย่าห้าม พลนั่นแล จักให้ภัตแก่พล"* แต่มิคารเศรษฐีก็ยังไล่ให้หนีไปอยู่อีก

ครั้นถึงกรุงสาวัตถี นางได้ยืนบนรถแสดงตนแก่ชาวนครจนสิ้น นางเข้าสู่เรือนของเศรษฐีด้วยสมบัติมาก นางได้ส่งบรรณาการที่เขาส่งมาแล้วให้เป็นประโยชน์แก่ตระกูลอื่นๆ ในนครนั่นแหละ

นางกล่าวไพเราะเหมาะกับวัย *"ท่านจงให้สิ่งนี้ ๆ แก่คุณแม่-คุณพ่อ ของดิฉัน....แก่พี่ชาย-น้องชายของดิฉัน....แก่พี่สาว-น้องสาวของดิฉัน...."* ดังนี้ แล้วส่งบรรณาการไป ได้ถึงชาวนครทั้งหมดให้เป็นเหมือนญาติ ด้วยประการฉะนี้

คืนหนึ่ง นางลาแม่ม้าอาชาไนยตกลูก นางให้ทาสีถือไฟออกจากเรือนไปในที่นั้น อาบด้วยน้ำอุ่นทาน้ำมันให้แล้วกลับเรือน

ฝ่ายมิคารเศรษฐี จัดงานฉลองสมรสด้วยการเลี้ยงข้าวปายาสหลายร้อยสำรับแก่สมณะเปลือย (อเจลกะผู้ถือลัทธิเปลือยกาย) ๕๐๐ สำรับ แล้วส่งข่าวให้นางวิสาขามาไหว้อรหันต์

นางได้ตำหนิพ่อผัวว่า *"ผู้เว้นจากหิริความละอาย โอตตัปปะความเกรงกลัวต่อบาป เห็นปานนี้ย่อมชื่อว่า อรหันต์ไม่ได้"* แล้วกลับขึ้นเรือนของตน

มิคารเศรษฐี ถูกอเจลกะทั้งหลายว่าเลือกสะใภ้กาลกิณีได้อย่างไร? ให้ขับนางออกจากบ้านเสีย มิคารเศรษฐีว่า *"มิอาจขับนางได้ เพราะเป็นธิดาของสกุลใหญ่ นางเป็นเด็กย่อมไม่รู้อะไร ขอท่านจงนิ่งเสียเถิด"*

ครั้งหนึ่ง มีพระเถระรูปหนึ่งเที่ยวบิณบาต ได้เข้าไปสู่เรือนของมิคารเศรษฐี นางยืนพัดพ่อผัวอยู่ พลางคิดว่าการบอกพ่อผัวกำลังรับประทานอาหารไม่สมควร แต่พ่อยังแกล้งก้มหน้ามองไม่เห็นพระรูปนั้น นางจึงกล่าวว่า *"นิมนต์ไปข้างหน้าเถิดเจ้าข้า พ่อผัวของดิฉัน กำลังบริโภค*

ของเก่า" ท่านเศรษฐีโกรธ *"จงขับไล่นางออกไปเสียจากเรือนนี้"* แต่ด้วยทาสบริวารทั้งหมดล้วนเป็นคนของนางทั้งสิ้น จึงไม่มีใครทำอะไร ได้ นางจึงกล่าวว่า *"ถ้าโทษเกิดแก่ดิฉัน ขอให้กุฎุมพี ๘ คน พึงชำระคุณพ่อเรียกให้มาชำระดิฉันเถิด"*

กุฎุมพีทั้งหลายสอบสวนแล้ว ได้ความว่า นางหมายความว่า บริโภคของเก่าคือบริโภคบุญเก่า แต่ไม่ทำบุญในอัตภาพนี้ โทษของนางมิได้มี

เศรษฐีจึงว่า มีเรื่องอยู่อีก คืนหนึ่งนางกับคนใช้แวดล้อมแล้วได้ไปหลังเรือน ได้เอา**ไฟใน**เรือนออกไปข้างนอก

กุฎุมพีสอบสวนแล้ว ได้ความว่า คำว่า **"ไฟใน"** มิได้หมายความว่าแสงไฟ แต่หมายถึงโทษของพ่อผัวแม่ผัวของสามี ในเรือนไม่นำเอาไปพูดข้างนอก ส่วน **"ไฟนอก"** หมายถึง คำพูดที่ชนทั้งหลายกล่าวโทษของพ่อผัว-แม่ผัวของสามี นอกบ้านไม่ให้นำเข้ามาพูดในเรือนดังนี้

เศรษฐีจึงว่า *"ข้อนั้นยกไว้ก่อน ก็โอวาท ๑๐ ข้อ ซึ่งลี้ลับปิดบังเราไม่ทราบเนื้อความแห่งโอวาทนั้น"*

นางจึงว่า *".....**ให้คนที่ควรให้** หมายความว่า คนที่ยืมไปแล้วส่งคืนเท่านั้น*

*.....**ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้** หมายความว่า ไม่ควรให้แก่ผู้ที่ยืมแล้วไม่ส่งคืน*

*.....**ควรให้แก่คนทั้งที่ให้ทั้งที่ไม่ให้** หมายความว่า เมื่อญาติมิตรยากจนมาถึงแล้ว ชนเหล่านั้นอาจใช้คืนหรือไม่อาจก็ตาม การให้แก่ญาติและมิตรเหล่านั้นนั่นแหละจึงควร*

*.....**พึงนั่งให้เป็นสุข** หมายความว่า การนั่งในที่ ๆ เห็นพ่อผัว-แม่ผัว และสามีแล้วต้องลุกขึ้นไม่ควร (นั่งไม่กีดขวางทางเดิน)*

*.....**พึงบริโภคให้เป็นสุข** หมายความว่า ไม่บริโภคก่อนพ่อผัว-แม่ผัว และสามี*

*.....**พึงนอนให้เป็นสุข** หมายความว่า ควรนอนที่หลังพ่อผัว-แม่ผัว และสามี*

*.....**พึงบำเรอไฟ** หมายความว่า พึงเห็นทั้งพ่อผัว-แม่ผัว และสามีให้เป็นเหมือนกองไฟและพระยานาค*

*.....**พึงนอบน้อมเทวดาภายใน** หมายความว่า ให้เห็นพ่อผัว-แม่ผัว และสามีดุจเทวดาจึงควร"*

มิคารเศรษฐี ได้ฟัง นั่งนิ่งก้มหน้าแล้วกล่าวโทษของนางไม่มี

นางวิสาขา *"เมื่อโทษของดิฉันไม่มีแล้ว ดิฉันก็จักไป"*

เศรษฐี *"ขอโทษและขอร้องนางอย่าไปเลย"*

นางวิสาขา *"หากดิฉันได้บำรุงภิกษุสงฆ์ ดิฉันจึงจะอยู่"*

เศรษฐี *"แม่ เจ้าจงบำรุงพวกสมณะของเจ้า ตามความชอบใจเถิด"*

ครั้นต่อมา นางวิสาขานิมนต์พระทศพลสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเชิญพ่อผัวมาเฝ้าพระทศพล เศรษฐีไม่มา นางเชิญพ่อผัวมาฟังธรรม เศรษฐีมาฟังธรรมแต่นั่งอยู่ภายนอกม่าน

ทรงเริ่มตรัส อนุปุพพิกถาเพื่อแสดงธรรม ดุจจับต้นหว้าใหญ่สั่นดุจดังยืนถืออมตธรรมให้ตกอยู่

มิคารเศรษฐี นั่งฟังอยู่ภายนอกม่าน ดุจพระศาสดาตรัสแสดงธรรมอยู่ตรงหน้า ดุจพระจันทร์ลอยแล้วในกลางหาวปรากฏบนศีรษะ ตั้งอยู่แล้วในโสดาปัตติผลอันประดับพันนัยประกอบด้วยอจลศรัทธาอันมั่นคงไม่หวั่นไหว หมดความสงสัยวิจิกิจฉาในรัตนะสาม ยกชายม่านขึ้นแล้วกล่าวว่า *"เจ้าจงเป็นมารดาฉันตั้งแต่วันนี้"*

จำเดิม แต่วันนั้น นางวิสาขา ได้ชื่อว่า *"มิคารมารดา"* มิคารมาตา) ภายหลังนางได้บุตรชาย จึงตั้งชื่อบุตรว่า *"มิคาระ"*

พระบรมศาสดา เสด็จมาเสวยภัตแม้ในวันรุ่งขึ้น แม่ผัวได้บรรลุโสดาปัตติผล ได้บำรุงพระศาสนาแต่นั้นมาทั้งครอบครัวของเศรษฐี ได้ทำเครื่องประดับชื่อ *"ฆนมัฏฐกะ"* ราคาแสนหนึ่ง อาบนางด้วยน้ำหอม ๑๖ หม้อ นิมนต์ภิกษุมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้ฉันและอนุโมทนา

นางวิสาขาได้รับพร ๘ ประการ จากพระศาสดาประหนึ่งจันทเลขา (วงจันทร์) กลางหาว ถึงความเจริญด้วยบุตร-ธิดา อย่างละ ๑๐ บุตร-ธิดา คนหนึ่งๆ มีบุตรคนละ ๑๐ ธิดาคนละ ๑๐ บรรดาหลานคนหนึ่งๆ มีบุตร-ธิดาคนละ อย่างละ ๑๐ **จำนวนคนได้มีแล้วรวม ๘,๔๒๐ คน** นางมีอายุถึง ๑๒๐ ปี ผมหงอกบนศีรษะแม้เส้นหนึ่งก็ไม่มี นางประหนึ่งเด็กหญิงรุ่นอายุ ๑๖ ปีเป็นนิตย์ ชนทั้งหลายเห็นนางและบริวารบุตรหลานเดินไปวิหาร มิอาจรู้ได้ว่าคนไหนคือนางวิสาขา ต่อมาเมื่อจะลุกขึ้นจากที่นั่งนั่นแหละจึงรู้ว่า นางต้องใช้มือพยุงกาย **นางทรงกำลังเท่ากับช้าง ๕ เชือก** นางเอานิ้ว ๒ นิ้ว จับงวงช้างแล้วผลักไป ช้างไม่อาจทรงตัวอยู่ได้ ได้ซวนล้มลงที่หน้าพระลานหลวง นางเป็นผู้หาโรคมิได้

นางวิสาขาลืมเครื่องประดับไว้ที่วิหาร ด้วยคิดว่าไปสู่วิหารควรถอดเครื่องประดับออกห่อไว้ แล้วสวม**เครื่องประดับฆนมัฏฐกะ**ไปเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมเสร็จ หญิงคนใช้ของนางลืมเครื่องประดับนั้นแล้ว พระอานนท์เก็บคล้องไว้ที่ข้างบันได

นางคิดว่า พระผู้เป็นเจ้าเอามือถูกแล้วซึ่งห่อภัณฑะ ไม่ควรประดับ สั่งช่างทองมาตีราคา**มีค่าถึงเก้าโกฏิ** จึงประกาศขาย แต่หาคนซื้อไม่ได้ (หญิงผู้สมควรประดับเครื่องประดับนี้ในปฐพีมณฑได้เครื่องประดับมหาลดาปสาธน์ มีเพียง ๓ คน คือนางวิสาขามหาอุบาสิกา ๑ นางมัลลิกาภรรยาพันธุลเสนาบดี ๑ ลูกสาวเศรษฐีกรุงพาราณสี ๑)

นางจึงขนทรัพย์เก้าโกฏิกับ ๑ แสน ขึ้นใส่เกวียนนำสู่วิหารสร้างวิหารด้วยทรัพย์นั้น

นางสร้างวิหารอยู่ถึง ๙ เดือน จึงแล้วเสร็จ ด้วยเพราะอาศัยพระมหาโมคคัลลานเถระผู้มีฤทธิ์เป็นประสาทสองชั้น ประดับด้วยห้องพันห้อง ชั้นล่าง ๕๐๐ ชั้นบน ๕๐๐ สร้างยอดปราสาทจุน้ำได้ ๖๐ หม้อ ด้วยทองคำสีสุกที่บุเป็นแท่ง นิมนต์พระศาสดาและภิกษุสงฆ์ประทับอยู่ในวิหารนี้ตลอด ๔ เดือน เพื่อทำการฉลองปราสาท

หญิงสหายของนางวิสาขาคนหนึ่ง ถือผ้าผืนหนึ่งราคาหนึ่งพันหาที่ปูไม่ได้ร้องไห้อยู่ พระอานนท์จึงให้ปูลาดไว้ที่บันได ทำเป็นผ้าเช็ดเท้าที่นางวิสาขามิได้กำหนดไว้ ภิกษุล้างเท้าแล้วย่อมเช็ดเท้า ย่อมมีผลเป็นอันมาก นางฉลองวิหารหมดไปเก้าโกฏิ สร้างวิหารเก้าโกฏิ ซื้อที่ดินเก้าโกฏิ **รวมทั้งหมด ๒๗ โกฏิ**

นางเปล่งอุทาน ด้วยเสียงอันไพเราะด้วยคาถา ๕ พระคาถาว่า

*"**ความดำริ**ของเราว่าเมื่อไรเราจัก**ถวายปราสาทใหม่** ฉาบด้วยปูนขาวและดินเป็นวิหารทาน ดังนี้บริบูรณ์แล้ว*

***ความดำริ**ของเราว่า เมื่อไรเราจักถวาย **เตียงตั่ง ฟูกและหมอน** เป็นเสนาสนะภัณฑ์ดังนี้ บริบูรณ์แล้ว*

***ความดำริ**ของเราว่า เมื่อไรเราจักถวาย**สลากภัต** ผสมด้วยเนื้ออันสะอาดเป็นโภชนทานดังนี้บริบูรณ์แล้ว*

***ความดำริ**ของเราว่า เมื่อไรเราจักถวาย**ผ้ากาสิกพัสตร์** ผ้าเปลือกไม้และผ้าฝ้ายเป็นจีวรทาน ดังนั้นบริบูรณ์แล้ว"*

ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินคิดว่านางเสียจริตแล้ว พระศาสดาตรัสว่า เธอหาได้ขับเพลงไม่ แต่อัชฌาสัยส่วนตัวของเธอเต็มเปี่ยมแล้ว เธอดีใจว่าความปรารถนาที่ตั้งไว้สำเร็จแล้ว จึงเปล่งอุทาน

"ในที่สุดแสนกัปแต่นี้ไป ครั้งพระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระชนมายุแสนปี มีขีณาสวะหนึ่งแสนเป็นบริวาร นครชื่อหงสวดี พระชนกเป็นพระราชาพระนามว่า สุนันทะ พระชนนีพระนามว่า สุชาดา อุบาสิกายอดอุปัฏฐายิกาของพระศาสดาพระองค์นั้นทูลขอพร ๘ ประการ ตั้งอยู่ในฐานะมารดา บำรุงพระศาสดาด้วยปัจจัย ๔ ย่อมไปสู่ที่บำรุงทั้งเย็นและเช้า หญิงสหายคนหนึ่งของอุบาสิกานั้นย่อมไปวิหารกับอุบาสิกานั้นเป็นนิตย์ หญิงนั้นเห็นอุบาสิกานั้นพูดกับพระศาสดาด้วยความคุ้นเคยและเห็นความเป็นผู้สนิทกับพระศาสดา จึงตั้งความปรารถนาเช่นนั้น" และกราบทูลว่า *"นิมนต์ พระพุทธเจ้ากับภิกษุแสนรูป รับภิกษาตลอด ๗ วัน"*

ครั้นครบ ๗ วัน ได้ทำจีวรถวายพระศาสดา ตั้งความปรารถนาขอให้พึงได้พร ๘ ประการ พระบรมศาสดาทรงตรวจดูตลอดแสนกัปพระพุทธเจ้าพระนามว่าโคดมจักอุบัติขึ้นจะได้เป็นอุบาสิกาชื่อว่าวิสาขาและได้พร ๘ ประการ ตั้งอยู่ในฐานะดังมารดา จะเป็นยอดหญิงผู้เป็นอุปัฏฐายิกา เป็นผู้บำรุงปัจจัย ๔ ไปสู่ที่บำรุงทั้งเย็นและเช้า มีหญิงไปสู่วิหารด้วยเป็นนิตย์เป็นผู้สนิทสนมกับพระศาสดาและเป็นผู้คุ้นเคยกับพระศาสดา

นางทำบุญตลอดอายุขัยแล้วไปเกิดในเทวโลก ท่องเที่ยวอยู่ในเทวโลก และมนุษย์โลก

ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามกัสสปเกิดเป็นพระธิดาชื่อสังฆทาสีผู้เป็นกนิษฐาของบรรดาธิดา ๗ พระองค์ของพระเจ้าพาราณสีพระนามกิกิทรงทำบุญให้กับเจ้าพี่หญิงตลอดกาลนาน ตั้งความปรารถนาไว้ในอนาคตพึงได้พร ๘ ประการ สิ้นอัตภาพนี้มาบังเกิดเป็นธิดาของธนัญชัยเศรษฐีผู้เป็นบุตรแห่งเมณฑกเศรษฐีนี้แล

ธิดาของเรายอมไม่ขับเพลง แต่เธอเห็นความสำเร็จแห่งความปรารถนาที่ตั้งไว้ จึงเปล่งอุทาน

ทรงตรัสว่า

"อันนายมาลาการผู้ฉลาด พึงทำพวงดอกไม้ให้มากจากกองดอกไม้แม้น้อยฉันใด สัตว์ผู้มีอันจะพึงตายเป็นสภาพควรทำกุศลให้มากฉันนั้น"

ครั้นจบเทศนา ชนเป็นอันมาก ได้เป็นพระอริยบุคคล มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๖. เรื่อง ปัญหาของพระอานนทเถระ

อันว่าพระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงตรัสตอบคำถามที่พระอานนทเถระทูลถามว่า

กลิ่นสูงสุด ๓ อย่างของคันธชาติ กลิ่นเกิดจากราก ๑ เกิดจากแก่น ๑ เกิดจากดอก ๑ กลิ่นของคันธชาติ เหล่านี้ฟุ้งไปตามลมเท่านั้น ไปทวนลมไม่ได้

"กลิ่นของดอกคันธชาติใดหนอ ที่ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ทวนลมก็ได้ พระพุทธเจ้าข้า?"

ทรงตรัสว่า

"อานนท์ หญิงก็ตาม ชายก็ตาม ในบ้านหรือในนิคมใดในโลกนี้ เป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่ง เป็นผู้งดเว้นจากการทำสัตว์ให้ล่วง เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการกล่าวเท็จ เว้นจากฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือน้ำเมาได้แก่สุราและเมรัยเป็นต้น

เป็นผู้มีศีลมีเบญจกัลยาณธรรม มีความตระหนี่อันเป็นมลทินไปปราศ.แล้ว มีเครื่องบริจาคอันสละแล้ว มีฝ่ามืออันล้างแล้ว ยินดีในการสละควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน ย่อมอยู่ครอบครองเรือน

สมณพราหมณ์ทั้งหลายย่อมกล่าวว่า เกียรติคุณของหญิงและชายนั้นว่า หญิงหรือชายในบ้านชื่อโน้นๆ เป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งฯลฯ ยินดีในการจำแนกทาน

อานนท์ นี้แลเป็นคันธชาติมีกลิ่นฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปตามลมและทวนลมก็ได้ ดังนี้แล เรากล่าวว่า กลิ่นศีลเป็นเยี่ยมกว่าคันธชาติทั้งหลายนั่น

"เอเตสัง น ปุปผคนฺโธ ผันทนัง วา ตครมัลลิกา วา วัสสิกี วา สตัญจคันโธ ปฏิวาตเมติ อนุตตโร"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แลฯ

๗. เรื่อง พระอินทร์ถวายบิณฑบาต แก่พระมหากัสสปเถระออกนิโรธสมาบัติ

อันว่าพระศาสดาเมื่อทรงประทับอยู่ในพระเวฬุวัน สวนป่าไผ่ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสาร ทรงปรารภถึงท้าวสักกะถวายบิณฑบาตพระเถระออกนิโรธสมาบัติ

วันหนึ่ง พระมหากัสสปเถระออกนิโรธสมาบัติ ๗ วัน ออกเที่ยวบิณฑบาต ฝ่ายนางอัปสรห้าร้อยนางเป็นบาทบริจาริกาท้าวสักกเทวราช เกิดอุตสาหะถวายบิณฑบาตแก่พระเถระ จึงเตรียมบิณฑบาต ๕๐๐ ที่ ไปยืนรอระหว่างทาง

พระเถระรู้แล้ว จึงห้ามว่า *"จงหลีกไปเสียเถิด ฉันจักทำความสงเคราะห์คนเข็ญใจ พวกเจ้าไม่รู้จักประมาณตัว จงหลีกไป"*

นางอัปสรทั้งหลาย ไม่อาจแข็งขืนอยู่ได้หลีกไปแล้วกลับไปเทวโลกตามเดิม

ท้าวสักกเทวราชทราบประสงค์จะถวายบิณฑบาตพระเถระ จึงแปลงเป็นคนแก่คร่ำคร่าด้วยอำนาจชราฟันหัก ผมหงอก หลังโกงเป็นช่างหูกผู้เฒ่า แม้นางสุชาดาเทพธิดาก็เป็นหญิงแก่เหมือนอย่างนั้น แล้วทรงเนรมิตถนนช่างหูกขึ้นสายหนึ่งประทับขึงหูกอยู่ นางสุชาดากำลังกรอด้าย

ฝ่ายพระเถระ แลเห็นคิดว่า *"ผู้ที่จะเข็ญใจไปกว่าสองคนนี้ไม่มีอีกแล้ว แม้ในเวลาแก่เฒ่าก็ยังทำงานอยู่"* จึงเข้าไปรับภัตบิณฑบาตนั้น มีข้าวสุกและสูปพยัญชนะมากมาย ได้หอมตลบไปทั่วกรุงราชคฤห์แล้ว จึงทราบต่อมาว่าเป็นท้าวสักกะ พลางกล่าวว่า *"พระองค์ทรงแย่งสมบัติของคนเข็ญใจ จัดว่าทำกรรมหนักแล้ว ใครๆ ก็ตามที่เป็นคนเข็ญใจถวายทานแก่อาตมภาพในวันนี้ พึงได้ตำแหน่งเสนาบดีหรือตำแหน่งเศรษฐี"*

ท้าวสักกะ: *ผู้เข็ญใจไปกว่ากระผมไม่มีแล้ว ขอรับ*

พระเถระ: *พระองค์เสวยสิริราชสมบัติในดาวดึงสเทวโลก จะเข็ญใจเพราะเหตุไร?*

ท้าวสักกะ: พระผู้เป็นเจ้าพูดก็ถูกละขอรับ แต่เมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังมิได้อุบัติ กระผมได้กระทำบุญทานไว้ ต่อมาในพุทธุปบาทกาลนี้ ได้มีเทพบุตรเสมอกัน ๓ องค์ คือ **จูฬรถเทพบุตร มหารถเทพบุตร อเนกวัณณเทพบุตร** ได้กระทำกัลยาณกรรมแล้ว ได้มาบังเกิดในที่ใกล้กระผม มีเดช (แสงจากสรีระกาย) มากกว่ากระผม เมื่อเทพบุตรทั้ง ๓ ไปในที่ใดหรือสู่ถนน หรือจักเล่นนักขัตฤกษ์ กระผมต้องหนีเข้าตำหนัก เพราะเดชจากสรีระของเทพบุตรทั้ง ๓ นั้นท่วมทับสรีระของกระผม ใครจะเข็ญใจกว่ากระผมเล่าขอรับ?

ท้าวเธอตรัสอย่างนั้น ทรงไหว้พระเถระ พานางสุชาดาทรงทำประทักษิณเหาะขึ้นสู่เวหาส ทรงเปล่งอุทานว่า

"แม้ทานที่เป็นทานอย่างเยี่ยม เราได้ตั้งไว้ดีแล้วในพระกัสสปะ"

อุทานสิ้น ๓ ครั้ง

พระผู้มีพระภาคประทับยืนอยู่ในวิหาร ทรงสดับเสียงท้าวสักกะจึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้ว ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ทั้งเหล่าเทพเจ้า ทั้งเหล่ามนุษย์ ย่อมพอใจภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ผู้เลี้ยงตัวเองมิใช่เลี้ยงผู้อื่น ผู้มั่นคงผู้เข้าไปสงบแล้ว มีสติทุกเมื่อ"

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แลฯ

๘. เรื่อง ปรินิพพานของพระโคธิกเถระ

อันว่าพระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวันป่าไผ่ กรุงราชคฤห์แคว้นมคธ ทรงปรารภการปรินิพพานของพระเถระรูปหนึ่ง

พระเถระนั้น อยู่ใกล้ถ้ำกาลสิลาข้างภูเขาอิสิคิลิ มีความเพียร **มีเจโตวิมุติเกิดขึ้น–เสื่อมไป เป็นครั้งคราว ครั้นเสื่อมจากเจโตวิมุติ (ฌาน) ด้วยอำนาจแห่งโรคชนิดหนึ่งอันเรื้อรัง** ท่านยังฌานที่ ๒ บ้าง ที่ ๓ บ้าง ให้เกิดขึ้นถึง ๖ ครั้งแล้วก็เสื่อมอีก ในวาระที่ ๗ คิดว่า *"เราเสื่อมจากฌานถึง ๖ ครั้ง คติของฌานไม่แน่นอน คราวนี้เราจักปลงชีวิตด้วยศัสตรา"* จึงถือมีดสำหรับปลงผม นอนลงบนเตียงเพื่อจะตัดก้านคอ

มารรู้จิตของพระเถระ คิดว่า *"ภิกษุนี้ เมื่อนำศัสตรามา ย่อมเป็นผู้หมดอาลัยในชีวิต ภิกษุนั้นเริ่มตั้งวิปัสสนา ย่อมบรรลุพระอรหัตได้ ถ้าเราจักห้าม เธอจักไม่ฟัง เราจักทูลให้พระศาสดาห้าม"* ดังนี้ แล้วจึงไปเฝ้าพระศาสดาด้วยเพศที่คนอื่นไม่รู้จัก กราบทูลอย่างนี้ว่า

"....ฯลฯ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค สาวกของพระองค์ยินดีแล้ว บวชแล้วในพระศาสนา แต่มีธรรมยังมิได้บรรลุ ยังเป็นผู้จะต้องศึกษา จะพึงทำกาละเสียอย่างไรเล่า?"

พระศาสดา ทรงทราบว่าผู้นี้เป็นมาร จึงตรัสว่า

"ปราชญ์ทั้งหลาย ย่อมทำอย่างนั้นแล ย่อมไม่จำนงชีวิต โคธิกะถอนตัณหาขึ้นพร้อมทั้งราก ปรินิพพานแล้ว"

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาค ได้เสด็จไปสู่ที่พระเถระนำศัสตรามานอนอยู่แล้ว พร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก

ขณะนั้น มารคิดว่า *"ปฏิสนธิวิญญาณของพระโคธิกะนี้ ตั้งอยู่แล้วในที่ไหนหนอแล?"* ดังนี้แล้วเป็นดุจกลุ่มควันและก้อนเมฆ แสวงหาวิญญาณของพระเถระในทิศทั้งปวง

พระศาสดา ทรงตรัสกะภิกษุทั้งหลาย ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรชื่อโคธิกะ ***มีวิญญาณไม่ตั้งอยู่เลย ปรินิพพานแล้ว****"*

เมื่อมารไม่แลเห็นที่ตั้งวิญญาณของพระโคธิกะ **จึงได้แปลงเพศ** เป็นกุมาร ถือพิณมีสีเหลืองดุจผลมะตูม เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลถามว่า

"ข้าพระองค์แสวงหาอยู่ทิศเบื้องบน เบื้องต่ำ เบื้องขวาง ทิศใหญ่ ทิศน้อย ก็มิได้ประสบ พระโคธิกะนั้นไปแล้ว ณ ที่ไหน?"

พระศาสดา ตรัสว่า

"ภิกษุชื่อโคธิกะเป็นปราชญ์ สมบรูณ์ด้วยปัญญา เครื่องทรงจำ มีฌาน ยินดีแล้วในฌาน ในกาลทุกเมื่อ ประกอบความเพียรทั้งกลางวัน กลางคืน ไม่ใยดีชีวิต ชนะเสนาแห่งมัจจุได้แล้ว ***ไม่มาสู่ภพอีก ถอนตัณหาพร้อมทั้งราก*** *ปรินิพพานแล้ว"*

เมื่อมารได้ฟังดังนั้น พิณได้พลัดตกจากรักแร้ของมารนั้น **ผู้อันความโศกครอบงำ** ลำดับนั้น **ยักษ์(เทวปุตตมาร)** นั้นเสียใจ ได้หายไปในที่นั้นนั่นเอง ด้วยประการฉะนี้

พระศาสดา จึงทรงตรัสพระคาถา ว่า

"มารย่อมไม่ประสบทางของท่านผู้มีศีลถึงพร้อมแล้ว มีสติอยู่ด้วยความไม่ประมาท พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้ชอบเหล่านั้น"

เมื่อจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แลฯ

วิเคราะห์ข้อธรรมวิจัย

"ผู้หมดอาลัยในชีวิต" หมายถึง มีสติทุกเมื่อ ไม่อาลัยในชีวิต ทางทวาร ๖ **ไม่อาลัย** หมายถึงไม่ยินดี-ไม่ยินร้าย ไม่ชอบ-ไม่ชัง ไม่อภิชฌา-ไม่โทมนัส ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **ขณะเมื่อ** เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัสกาย ใจคิดนึกเรื่องราวความหมาย วิปัสสนาญาณย่อมตั้งขึ้น **รู้แยกรูป–แยกนาม รู้ความเกิดขึ้น–ดับไป ว่าไม่ใช่ของเรา เห็น ได้ยิน ฯลฯ เกิดแล้ว–ดับแล้วๆ ย่อมบรรลุอรหัต**

"วิญญาณไม่ตั้งอยู่เลย" หมายความว่า เมื่อไม่อาลัย ทางตา หู ฯลฯ อภิชฌาและโทมนัสก็ไม่มีที่ตั้ง ไม่เห็นว่าขันธ์ เป็นสักว่า เห็น ได้ยิน ฯลฯ เมื่อเห็นว่าไม่ใช่ขันธ์ ไม่ใช่เราก็ไม่มีที่ตั้ง วิญญาณย่อมดับ

แล้วไม่เกิดอีก เพราะหมดที่ตั้งเสียแล้ว เป็นอนัตตา ไม่มีตน

"จึงได้แปลงเพศ" **มารสามารถแปลงเพศเป็นอะไร ๆ ก็ได้ แม้กระทั่งแปลงเป็นพระพุทธเจ้า** พึงระวังให้ดี โดยเฉพาะนักปฏิบัติที่นั่งหลับตา หรือดูจิตอย่างเดียวรูปกายหายไป แล้วหลงตกจากฐานสติ ไปเห็นโน่นนี่ เห็นน่ะเห็นจริง แต่สิ่งที่เห็นไม่จริง เพราะตกจากฐานของการเจริญสติเสียแล้ว ก็จะไปเห็นอะไรๆ ที่เป็นวิปัสสนูปกิเลส

"ไม่มาสู่ภพอีก" หมายถึง ไม่มาเกิดในภพทั้งหลาย ได้แก่ **กามภพ** (กามาวจร ๑๑ ได้แก่ อบายภูมิ ๔ มนุษย์ ๑ เทวโลก ๖ ชั้น) **รูปภพ** (รูปพรหม ๑๖ ชั้น) **อรูปภพ** (อรูปพรหม ๔ ชั้น) รวม ๓๑ ภพภูมิ ฉะนั้น พระอรหันตบุคคลทั้งหลายเมื่อปรินิพพานแล้ว ไม่มาสู่ภพทั้ง ๓๑ ภพภูมินี้อีก แต่จะมีพลังแห่งความบริสุทธิ์ที่ประภัสสรตลอดชั่วนิรันดรเป็นวิสุทธิเทพอยู่ ณ ที่แห่งใดนั้น เป็นเรื่องที่ต้องหาคำตอบกันต่อไปจนกว่าจะถึงนิพพาน!

"ถอนตัณหาพร้อมทั้งราก" หมายถึงตัวปัญญา เมื่อหมดอาลัยในชีวิต วิญญาณก็ไม่มีที่ตั้ง ก็ถอนตัณหาขึ้นได้พร้อมทั้งราก คือขุดรากถอนโคนตัวราคะ โทสะ โมหะ ก็พึงถึงซึ่งพระอรหัต เป็นพระอรหันตบุคคล เมื่อปรินิพพานแล้วย่อมไม่เกิดอีก

"ยักษ์ (เทวปุตตมาร)" คือ หนึ่งในมารทั้ง ๕ ได้แก่ กิเลสมาร เป็นหัวหน้า สังขารมาร ขันธมาร มัจจุมาร และเทวปุตตมาร บางทีก็ใช้คำว่า ยักษ์ หรือ เทวดายักษ์มิจฉาทิฏฐิ ก็มี มารนี้เขาไม่อยากสูญเสียบริวารของตน พยายามเอากามคุณทั้งห้า ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสกาย เข้าล่อ เพื่อให้หลงอยู่กับบริวารของมาร แต่เมื่อใดอริยสาวกปฏิบัติได้ถึงพ้นบ่วงของมาร มารจึงเศร้าโศกเสียใจถึงกับพิณตกจากรักแร้ด้วยตกใจเพราะนึกไม่ถึง *-ผู้รวบรวม*

พาลวรรค วรรณนา
๙. เรื่อง บุรุษผู้ถูกพระราชาแย่งภรรยา

อันว่าพระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในนครสาวัตถี พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระเจ้าปเสนทิและบุรุษผู้ถูกพระราชาแย่งภรรยา

วันหนึ่ง พระราชาปเสนทิ ประทักษิณพระนคร ทรงช้างเผือกปุณฑริกะ ทรงแลเห็นหญิงคนหนึ่งบนปราสาทชั้นที่ ๗ เกิดความปฏิพัทธ์ในหญิงนั้น อำมาตย์ทูลว่าหญิงมีสามีแล้ว พระราชาจึงรับสั่งให้สามีหญิงนั้นเข้าเฝ้าแล้วอุบายแต่งตั้งให้เป็นทหารรับใช้แล้ว จะยกโทษบางอย่างแล้วฆ่าเสียเอาภรรยามา

วันหนึ่ง พระราชาสั่งให้เขาไปเอาดอกโกมุท ดอกอุบลและดินสีอรุณ มาให้ทันเวลาพระราชาอาบน้ำเวลาเย็น ถ้าไม่ได้มา จักลงอาญา

บุรุษนั้น คิดอยู่ว่า "เราต้องตายเป็นแน่แท้ ชื่อว่าดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบล ย่อมเกิดในภพแห่งนาค เราจักได้ที่ไหนหนอ?" กลับไปเรือนแล้วขอภัตจากภรรยา ออกเดินทางสิ้นโยชน์หนึ่ง พบคนเดินทาง เขาแบ่งภัตให้หน่อยหนึ่ง แล้วเขาก็บริโภคที่เหลือ บริโภคแล้วก็โปรยข้าวสุกลงในน้ำเอามือหนึ่งบ้วนปากแล้วประกาศขึ้น ๓ ครั้งด้วยเสียงอันดังว่า

"ขอพวกนาค ครุฑ และเทวดา ผู้สิงอยู่ในประเทศแห่งแม่น้ำนี้ จงฟังคำของข้าพเจ้า พระราชาปรารถนาจะลงอาญาแก่ข้าพเจ้า บังคับข้าพเจ้าให้หาดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบล ก็อันภัตที่ข้าพเจ้าให้แก่คนเดินทางแล้ว ***ทานที่ข้าพเจ้าให้แล้วนั้น*** *มีอานิสงส์ตั้งพัน ภัตที่ข้าพเจ้าให้แก่ปลาทั้งหลายในน้ำ ทานที่ข้าพเจ้าให้นั้นมีอานิสงส์ตั้งร้อย ข้าพเจ้าให้ผลบุญประมาณเท่านี้ ให้เป็นส่วนบุญแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงนำดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบลมาให้แก่ข้าพเจ้าเถิด"****(โปรดสังเกตว่านี้เป็นเรื่องการอุทิศบุญในเทวตาพลีซึ่งมีมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล-ผู้รวบรวม)*

พระยานาค ผู้อาศัยอยู่ในที่นั้นได้ยินเสียง **จึงแปลงเพศเป็นชายชรา**ขึ้นมาหาบุรุษนั้น กล่าวว่า *"ท่านพูดอะไร?"* บุรุษนั้นจึงกล่าวซ้ำอย่างนั้นแหละ พระยานาคกล่าวว่า *"ท่านจงให้ส่วนบุญนั้นแก่เรา"* จึงกล่าวว่า *"เราให้นาย"* เมื่อพระยานาคกล่าวซ้ำๆ อีก บุรุษก็ยืนยันคำนั้นแม้สิ้น ๓ ครั้ง พระยานาคจึงได้ให้ดินสีอรุณกับดอกโกมุทและดอกอุบลแก่บุรุษนั้น

ฝ่ายพระราชา รับสั่งให้ปิดประตูเมืองเสียแต่ยังวันทีเดียว แล้วให้นำลูกดาลไปเก็บยังสำนักของพระองค์

บุรุษนั้น มาทันเวลาพระราชาทรงสรงสนาน.แต่เข้าวังไม่ได้เพราะประตูเมืองปิด คิดว่า *"บัดนี้ เราจะไม่มีชีวิตแล้ว จักทำอย่างไรหนอ?"* คิดแล้วก็โยนก้อนดินไปที่ธรณีประตูข้างบน แขวนดอกไม้ไว้ที่นั้น ตะโกนร้องขึ้น ๓ ครั้งว่า *"ชาวพระนครผู้เจริญทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายจงรู้ความที่กิจอันข้าพเจ้ากระทำตามรับสั่งของพระราชาแล้วเถิด พระราชาทรงใคร่จะฝังเราให้พินาศด้วยเหตุไม่สมควร"* แล้วเข้าไปสู่วิหาร เพราะเหตุแห่งทุกข์ครอบงำ คิดว่า *"ที่พึ่งอื่นของเราไม่มีนอกจากวิหาร"* แล้วนอนหลับอยู่ตลอดคืน

ฝ่ายพระราชาไม่ได้การหลับอยู่ตลอดราตรี ทรงรำพึงถึงหญิงความรุ่มร้อนเพราะกามเกิดขึ้นแล้ว ทรงคิดว่า *"ขณะที่ราตรีสว่างแล้ว เราจักให้ฆ่าบุรุษนั้นเสีย แล้วให้นำเอาหญิงนั้นมา"*

ในขณะนั้นนั่นแล สัตว์นรก ๔ ตนในนรก ชื่อ โลหกุมภี ลึก ๖๐ โยชน์ ถูกไฟนรกไหม้กลิ้งไปมาอยู่ ดุจข้าวสารในหม้อที่กำลังเดือดพล่าน จมลงไปถึงพื้นภายใต้ ๓ หมื่นปี ลอยขึ้นมาถึงขอบปากอีก ๓ หมื่นปี สัตว์นรกเหล่านั้นยกศีรษะขึ้นแลดูกันและกันแล้ว ปรารถนาจะพูดแต่ไม่อาจกล่าวได้ จึงพูดได้ตนละหนึ่งอักษรว่า *"ทุ สะ นะ โส"*

พระราชา ไม่ได้การหลับ ได้ยินเสียงนั้นกลางดึก ทรงหวาดหวั่นมีพระทัยสะดุ้ง ทรงดำริว่า จักมีอันตราย ไม่อาจหลับลงได้ตลอดคืน

ครั้นพอรุ่งอรุณ จึงให้ปุโรหิตทำนาย ปุโรหิตครั้นจะตอบว่าไม่ทราบเกรงยศลาภจักเสื่อม จึงกราบทูลว่า *"ขอให้พระองค์ทรงบูชายัญ มีสัตว์อย่างละ ๑๐๐ จักได้ชีวิต มีช้าง ม้า โคผู้ โคนม แพะ แกะ ไก่ สุกร เด็กชาย เด็กหญิง อย่างละ ๑๐๐"*

พระราชาตรัสว่า *"ท่านจงจับสัตว์ทุกชนิดเร็ว"* พวกปุโรหิตก็จับสัตว์เอามากเกินประมาณ

ครั้นพระนางมัลลิกาเทวีทรงทราบแล้ว นำเสด็จให้พระราชาไปเฝ้าพระบรมศาสดา พระราชาทรงเล่าเหตุการณ์ทั้งหลายแก่พระศาสดา

พระศาสดา ตรัสว่า

"ในอดีตกาล พระพุทธเจ้าพระนาม กัสสปะ มนุษย์มีอายุสองหมื่นปี พระพุทธเจ้ากัสสปะเสด็จจาริกไปกับสาวก ๒ หมื่น เสด็จกรุงพาราณสี บุตรเศรษฐี ๔ คน มีสมบัติ ๔๐ โกฏิ เป็นสหายกัน ปรึกษากันว่าเรามีทรัพย์มาก พวกเราจะกระทำอะไรด้วยทรัพย์นั้น แม้เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปอยู่ก็มิได้กล่าวว่า เราจักถวายทาน รักษาศีล

คนหนึ่งกล่าวว่า *เราจะดื่มสุราอย่างดี เคี้ยวเนื้อรสอร่อย และเที่ยวไปชีวิตย่อมมีความสุข*

อีกคนหนึ่งกล่าวว่า *เราจักบริโภคข้าวสาลีที่มีกลิ่นหอมที่เก็บค้างไว้ ๓ ปี ด้วยรสเลิศต่างๆ เที่ยวไป*

อีกคนหนึ่งกล่าวว่า *เราจักให้เขาทอดของควรเคี้ยวแปลกๆ มีประการต่างๆ เคี้ยวกินเที่ยวไป*

อีกคนหนึ่งกล่าวว่า *เราจักไม่กระทำกิจอะไรๆ จักประเล้าประโลมหญิง ทำปรทาริกกรรม (กาเมสุมิจฉาจาร) ในภรรยาของชายอื่นเที่ยวไป"*

เศรษฐีบุตรทั้งหมด ชอบใจในถ้อยคำของสหายคนที่ ๔ ได้ใช้ทรัพย์เพื่อบำเรอหญิงที่มีรูปงาม กระทำผิดในภรรยาของชายอื่น กระทำกาละแล้ว ไปบังเกิดในอเวจีมหานรก ไหม้แล้วในนรกสิ้นพุทธันดรหนึ่ง

เกิดในโลหะกุมภีนรกอันลึก ๖๐ โยชน์ จมลงถึงพื้นภายใต้ ๓ หมื่นปี ลอยขึ้นมาถึงปากหม้อโดย ๓ หมื่นปีอีก เป็นผู้ใคร่จะกล่าวคาถาคนละคาถา แต่ไม่อาจกล่าวได้ กล่าวได้ตนละอักษรแล้วกลับลงสู่ก้นหม้ออย่างเดิมอีก

เสียงที่ได้ยินว่า *"ทุ"* คำเต็มคือ **ทุชชีวิตมชีวิตมหา** เยสันโน นททามหเสวิชชมาเนส โภคสุ ทีปังนากัมห อัตตโนติฯ

"เมื่อเราทั้งหลาย เมื่อโภคะมีอยู่ไม่ได้ถวายทาน ไม่ได้ทำที่พึ่งแก่ตน พวกเราจัดว่ามีชีวิตชั่วช้าแล้ว"

เสียงที่ได้ยินว่า *"สะ"* คำเต็มคือ **สฏฐิ วัสสสหัสสานิ** ปริปัณณา นิสัพพโส นิรเย ปัจจมานานัง กท อันโต ภวิสสติฯ

"เมื่อเราทั้งหลาย ถูกไฟไหม้อยู่ในนรกครบ ๖ หมื่นปี เมื่อไรที่สุดจักปรากฏ? เพราะกรรมชั่วอันเราได้กระทำแล้วเวลานั้น"

เสียงที่ ๓ ว่า ***"นะ"*** คำเต็มคือ **นัตถิ อันโต กโต อันโต** น อันโต ปฏิทิสสติ ตทา หิ ปกตัง ปาปัง มม ตุยหัญจ มาริสาฯ

*"ผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย **ที่สุดย่อมไม่มี ที่สุดจักมีแต่ที่ไหน?** ที่สุดจะไม่ปรากฏ เพราะว่ากรรมชั่วอันเราและท่านได้กระทำไว้แล้วในกาลนั้น"*

เสียงที่ ๔ ว่า *"โส"* คำเต็มคือ **โส หัง นูน อิโต คันตวา** โยนิง ลัทธาน มานสิ วทัญญู สีลสัมปันโน กาหามิ กุสลัง พหุนติฯ

แปลได้ใจความว่า *"เมื่อเราทั้งหลายจากที่นี่ไปแล้ว ได้กำเนิดเป็นมนุษย์ จักเป็นผู้รู้ถ้อยคำที่ยาจกกล่าวถึงพร้อมด้วยศีล ทำกุศลให้มากแน่"* *(ขุททกนิกาย เปตวัตถุ เล่ม๒๖/๒๕๗-ผู้รวบรวม)*

ชนทั้ง ๔ นั้น ปรารถนาจะกล่าวคาถาคนละคาถา เมื่อไม่อาจกล่าวได้ กล่าวได้ตนละอักษรเท่านั้น แล้วจมลงสู่โลหะกุมภีอีกนั่นแล ด้วยประการฉะนี้

จำเดิม แต่กาลแห่งเสียงนั้น พระราชาทรงสดับแล้ว สัตว์นรกเหล่านั้นได้พลัดลงไปภายใต้อย่างเดิม ถึงทุกวันนี้ก็ยังไม่ล่วงหนึ่งพันปี

ความสังเวชใหญ่ได้เกิดขึ้นแก่พระราชา **ท้าวเธอทรงดำริว่า** *"อันความประพฤติผิดในภรรยาของชายอื่นนี้เป็นกรรมอันหนักหนอ ได้ยินว่าชนทั้ง ๔ ไหม้แล้วในอเวจีนรก ตลอดพุทธันดรหนึ่ง แล้วมาเกิดในโลหกุมภีอีก ๖ หมื่นปี แม้อย่างนี้ กาลเป็นที่พ้นจากทุกข์ก็ยังไม่ปรากฏ แม้เราทำความเยื่อใยในภรรยาของชายอื่น ยังไม่ได้หลับตลอดคืนยังรุ่ง แต่นี้ไปเราจักไม่ผูกความพอใจในภรรยาชายอื่น"*

ฝ่ายบุรุษนั้น นั่งฟังอยู่ในที่นั้นด้วย จึงกราบทูลพระศาสดาว่า

*"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระราชาทรง**ทราบความที่แห่งราตรีนาน** เพราะความไม่ได้หลับตลอดคืนในวันนี้ ส่วนข้าพระองค์ได้**ทราบความที่แห่งโยชน์ไกล**ในวันวาน"*

พระศาสดาจึงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"ราตรีของคนผู้ตื่นอยู่ นาน ,โยชน์ของคนผู้ล้าแล้ว ไกล, สังสารวัฏของคนพาลทั้งหลายผู้ไม่รู้อยู่ซึ่งสัทธรรม ย่อมยาว"

ในกาลจบเทศนา บุรุษนั้นบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมากก็บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

พระราชาเสด็จกลับ รับสั่งให้ปล่อยสัตว์ทั้งหลายจากเครื่องจองจำแล้ว กล่าวสรรเสริญคุณของพระนางมัลลิกาที่ช่วยชีวิตพระองค์

ภิกษุทั้งหลายต่างสนทนากันถึงพระนางมัลลิกาเป็นผู้มีปัญญามาก พระศาสดาตรัสว่ามิใช่แต่ในชาตินี้เท่านั้น ถึงในชาติก่อนพระนางก็เคยได้ให้ชีวิตแล้วแก่มหาชนมาแล้วเหมือนกัน

ในอดีตกาล พระนางเกิดเป็นพระนางธัมมทินนา มเหสีของพระราชาอุคคเสน ถูกพระโอรสพระเจ้าพาราณสี จับไปพร้อมกับพระราชาทั้งหลาย ๑๐๑ พระองค์กับด้วยมเหสีทั้งหลาย ๑๐๑ พระองค์ เพื่อพลีกรรมแก่รุกขเทวดาที่ต้นไทรที่ตนได้เสวยราชสมบัติ แต่ด้วยพระปัญญาของพระนางธัมมทินนา ที่กล่าวว่า

"หม่อมฉันตัดคอแม่แพะตัวเดียว ไหม้อยู่แล้วในนรกด้วยการ

นับขนแห่งแพะ ข้าแต่พระองค์ผู้กษัตริย์ พระองค์ตัดคอมนุษย์เป็นอันมาก (ถึง ๑๐๑ พระราชา ๑๐๑มเหสี) จักกระทำอย่างไร?"

พระราชาพาราณสี ได้ฟังสลดพระทัย จึงทรงปล่อยพระราชาทั้งหมด พระเจ้าพาราณสีในกาลนั้น ได้เป็นพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางธัมมทินนาเทวี เป็นพระนางมัลลิกา รุกขเทวดา คือตถาคต

แล้วทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ถ้าสัตว์ทั้งหลายพึงรู้อย่างนี้ว่า ชาติสมภพนี้เป็นทุกข์ สัตว์ไม่พึงฆ่าสัตว์ เพราะว่าผู้ฆ่าสัตว์เป็นปราชิกผู้พ่ายแพ้ย่อมเศร้าโศก"

๑๐. เรื่อง อานนทเศรษฐี

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี เศรษฐีชื่อ อานนท์ (หรืออานันทะ) มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ แต่เป็นคนตระหนี่มาก สั่งสอนบุตรของตน ชื่อมูลสิริวันละ ๓ เวลา ไม่ควรทำให้ทรัพย์แม้กหาปณะหนึ่งให้เสื่อมไป แต่ควรทำทรัพย์ใหม่ให้เกิดขึ้น

กาลต่อมา เศรษฐีนั้นตายโดยไม่ได้บอกขุมทรัพย์ใหญ่ฝังดินไว้ ๕ แห่ง **ตายด้วยจิตเศร้าหมอง**เพราะความตระหนี่หวงแหน *(โทสะ-มัจฉริยเจตสิก-ผู้รวบรวม)* ในทรัพย์เหล่านั้น ทำกาละแล้วไปถือปฏิสนธิในท้องของหญิงจันฑาลคนหนึ่งในจันฑาลหนึ่งพันตระกูล มีอาชีพกรรมกรรับจ้าง ตั้งแต่เริ่มถือปฏิสนธิของทารกนั้น ย่อมไม่ได้ค่าจ้างเลยแม้อาหารสักว่าก้อนข้าว เขาเหล่านั้นคิดแล้วว่า พึงมีคนกาลกัณณีในระหว่างเราทั้งหลาย คิดดังนั้นแล้วจึงแยกกันออกเป็น ๒ พวก จนกระทั่งมารดาบิดาของทารกนั้นอยู่แผนกหนึ่งต่างหาก จึงไล่มารดาของทารกนั้นออกจากพวกจนคลอดบุตร

ทารกนั้นได้มีมือและเท้า นัยน์ตา หู จมูกและปากไม่ตั้งอยู่ในที่ปกติ ประกอบด้วยความวิกลแห่งอวัยวะมีรูปร่างน่าเกลียดดุจปีศาจ

คลุกฝุ่น แม้เช่นนี้มารดาก็มิได้ละบุตรนั้น นางเลี้ยงลูกนั้นอยู่โดยฝืดเคือง ในวันที่พาเขาไปไม่ได้อะไรเลย ในวันที่เขาอยู่บ้านแลจึงได้ค่าจ้าง

ต่อมา ทารกนั้นโตขึ้นพอสามารถเที่ยวไปเพื่อก้อนข้าวเลี้ยงตัวได้ นางวางกระเบื้องไว้ในมือแล้วสั่งเสียลูกให้เที่ยวไปขอทานเลี้ยงตัวเอง ตามสถานแจกทานคนกำพร้า และคนเดินทางที่มีอยู่ในนครนี้

ทารกนั้น เที่ยวไปตามลำดับเรือนถึงที่แห่งตนเกิดในคราวเป็นอานนทเศรษฐี ระลึกชาติได้เข้าไปสู่เรือนของตน พวกบุตรของมูลสิริเศรษฐีและคนรับใช้เห็นแล้วมีความกลัวหวาดเสียวร้องไห้ พากันไล่โบยตีลากออกไปไว้ที่กองขยะ

ขณะนั้น พระบรมศาสดาเสด็จบิณฑบาต มีพระอานนทเถระเป็นปัจฉาสมณะ (เดินตามหลัง) ทรงตรัสบอกพฤติการณ์นั้นแก่พระเถระให้เชิญมูลสิริเศรษฐีมา แล้วทรงเล่าว่าทารกนี้เป็นอานนทเศรษฐีบิดา แล้วยังทารกนั้นให้บอกขุมทรัพย์ใหญ่ ๕ แห่งแก่บุตรของท่าน ยังมูลสิริเศรษฐีผู้ไม่เชื่อแล้วให้ถึงพระศาสดาเป็นสรณะ

พระศาสดาจึงตรัสพระคาถา ว่า

“คนพาลย่อมเดือดร้อนว่า บุตรทั้งหลายของเรามีอยู่ เมื่อตนของตนแลไม่มี บุตรทั้งหลายของตนจักมีแต่ที่ไหน? ทรัพย์ทั้งหลายจักมีแต่ที่ไหน?

อานนทเศรษฐีเมื่อไม่ให้อะไรๆ แก่ใครๆ รวบรวมทรัพย์ไว้เพื่อประโยชน์แก่บุตร นอนบนเตียงเป็นที่ตายในกาลก่อน ถึงทุกข์ในบัดนี้ก็ดี บุตรที่ไหน? ทรัพย์ที่ไหน? บุตรหรือทรัพย์นำทุกข์อะไรไปได้ หรือให้สุขอะไรเกิดขึ้นได้เล่า?”

ในกาลจบเทศนา การตรัสรู้ธรรมได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พันเทศนาได้มีประโยชน์แก่มหาชนแล้ว ดังนี้แลฯ

๑๑. เรื่อง โจรผู้ลักทรัพย์ที่ขอดปมไว้ที่ชายผ้า

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระศาสดาเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภโจรผู้ลักทรัพย์ทำลายปมที่ขอดไว้ที่ชายผ้า

ได้ยินว่า ครั้งหนึ่ง มีโจรสองคนเป็นสหายกัน ไปสู่พระเชตวันกับมหาชนที่ไปฟังธรรม โจรคนหนึ่งตั้งใจฟังธรรมกถาแล้ว อีกคนหนึ่งสอดส่ายมองดูของที่ควรถือเอา โจรผู้ฟังธรรมอยู่บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว อีกคนหนึ่งได้ทรัพย์ ๕ มาสกที่ขอดไว้ที่ชายผ้าของอุบาสกคนหนึ่ง ส่วนโจรผู้ฟังธรรมไม่อาจกระทำได้

โจรผู้ได้ทรัพย์กับภรรยาของเขา ได้เย้ยหยันโจรผู้โสดาบันว่า *"ท่านไม่ยังแม้ค่าอาหารให้สำเร็จในเรือนของตน เพราะความที่เป็นคนฉลาดเกินไป"*

สหายโสดาบัน พลางคิดว่า *"เจ้าคนนี้สำคัญตนว่าฉลาดเป็นบัณฑิตด้วยความเป็นพาลทีเดียวหนอ"* เพื่อจะกราบทูลความเป็นไปนั้นแก่พระศาสดา จึงไปสู่พระเชตวันกับญาติทั้งหลาย กราบทูลแล้ว

พระศาสดา เมื่อแสดงธรรมแก่เขา จึงตรัสพระคาถาว่า

"บุคคลใดโง่ สำคัญตนว่าเป็นคนโง่ คนผู้นั้นย่อมเป็นบัณฑิต (ฉลาด) ได้บ้าง

ส่วนคนโง่ สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต บุคคลนั้นแล เรียกว่าโง่แท้"

คนที่รู้ตัวว่าเป็นคนโง่ แล้วคบบัณฑิต ฟังธรรมจากบัณฑิต ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของบัณฑิต ย่อมเป็นบัณฑิต หรือยิ่งกว่าบัณฑิต

แต่คนโง่อยู่ สำคัญตนว่าเป็นคนฉลาด ว่าตนเป็นบัณฑิตฝ่ายเดียว คนอื่นใครเล่าจักเป็นพหูสูตรเช่นกับเรา แล้วไม่เข้าหา ไม่เข้าใกล้ผู้เป็นบัณฑิต ย่อมไม่ได้เรียนปริยัติเลย ย่อมไม่ได้ปฏิบัติธรรมด้วย ย่อมถึงความโง่โดยส่วนเดียวแท้ **บุคคลผู้นั้นย่อมเหมือนโจรทำลายปมลักทรัพย์ที่ขอดไว้ที่ชายพกผ้าฉะนั้น** เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึง

ตรัสคำนี้ว่า *"ส เว พาโลติ วุจจติ โย พาโล มัญญตี พาลยังเตนโสฯ"*

ในกาลจบเทศนา มหาชนพร้อมด้วยญาติทั้งหลายของโจรผู้โสดาบัน ได้บรรลุโสดาบันแล้ว ดังนี้แลฯ

๑๒. เรื่อง พระอุทายีเถระ

ได้ยินว่า พระอุทายีเถระ ครั้นเมื่อพระเถระผู้ใหญ่หลีกไปแล้ว พระอุทายีไปสู่โรงธรรมแล้วนั่งบนธรรมาสน์ ภิกษุอาคันตุกะเห็นเข้าใจว่าเป็นมหาเถระผู้พหูสูต จึงถามปัญหาปฏิสังยุตด้วยขันธ์ เป็นต้น แล้วติเตียนว่าไม่รู้อยู่ซึ่งพุทธพจน์อะไรๆ *"นี่เถระอะไร? อยู่ในพระวิหารเดียวกับพระพุทธเจ้า ยังไม่รู้ธรรมแม้สักว่าขันธ์ อายตนะ ธาตุ"* จึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา

พระพุทธองค์ ทรงตรัส

"ถ้าคนพาล ไปนั่งใกล้บัณฑิตอยู่ แม้จนตลอดชีวิตเขาย่อมไม่รู้ธรรม เหมือนทัพพีไม่รู้รสแกง ฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา จิตของพวกภิกษุอาคันตุกะหลุดพ้นแล้วจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย ดังนี้แลฯ

๑๓. เรื่อง ภิกษุชาวเมืองปาฐา

ความพิสดารว่า พระบรมศาสดาทรงแสดงธรรมคราวแรกในป่าชัฏแห่งไร่ฝ้ายแก่สหาย ๓๐ คน ผู้แสวงหาหญิงอยู่ (กลุ่มภัททวัคคิยกุมารกำลังตามหาหญิงที่จ้างมาบำเรอตนทั้ง ๓๐ คน ลักทรัพย์หนีไปในไร่ฝ้ายแล้วไปพบพระพุทธเจ้า) ในกาลนั้นสหายทั้ง ๓๐ คน ถึงความเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา (บรรลุโสดาปัตติผลแล้วขอบวช) เป็นผู้ทรงบาตรและจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ สมาทานธุดงค์วัตร ๑๓ ประพฤติอยู่โดย

ล่วงไปแห่งกาลนาน

ต่อมา ได้เข้าไปเฝ้าพระศาสดาอีก ฟัง**อนมตัคคธรรมเทศนา** (สังสารวัฏอันไม่มีที่สิ้นสุด เป็นบทเดียวกันกับที่แสดงให้นางปฏาจาราฟัง-*ผู้รวบรวม*) บรรลุพระอรหัตแล้วขณะนั่งฟังนั้นนั่นเอง (สังยุตตนิกายนิทาน๑๖/๒๐๒)

ภิกษุทั้งหลาย ต่างสนทนากันว่า *"ช่างน่าอัศจรรย์จริงหนอ! ภิกษุ ๓๐ รูปเหล่านี้รู้แจ้งพระธรรมพลันทีเดียว"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า *"ไม่ใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน ภิกษุเหล่านี้ เป็นนักเลง เป็นสหายกัน ๓๐ คน ฟังธรรมเทศนาของมหาตุลฑิละในตุลฑิลชาดก* ***ได้รู้แจ้งธรรมได้ฉับพลันทีเดียว สมาทานศีลห้าแล้วเพราะอุปนิสัยของเขาเหล่านั้น*** *จึงบรรลุอรหัตในอาสนะที่ตนนั่งทีเดียวในบัดนี้"*

จึงทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ถ้าปิยชนเข้าไปนั่งใกล้บัณฑิต แม้ครู่เดียว เขาย่อมรู้แจ้งธรรมได้ฉับพลัน เหมือนลิ้นรู้รสแกง ฉะนั้น"

(**เข้าไปนั่งใกล้บัณฑิต** หมายถึง เรียนอยู่ ฟังอยู่ สอบสวนทวนความอยู่ในสำนักของบัณฑิต ผู้รู้นั้นชื่อว่าย่อมรู้แจ้งปริยัติสัทธรรม เมื่อบัณฑิตบอกกัมมัฏฐานแล้ว เพียรพยายามอยู่ในข้อปฏิบัติเป็นบัณฑิตเป็นผู้รู้แจ้งธรรมโดยพลันทีเดียว เหมือนบุรุษผู้มีชิวหาประสาทอันโรคไม่กำจัดแล้ว พอวางอาหารลงที่ปลายลิ้นเพื่อจะรู้รส ย่อมรู้รสโดยพลันฉะนั้น)

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเป็นอันมาก บรรลุอรหัตแล้ว ดังนี้แลฯ

(**หมายเหตุ ธุดงควัตร ๑๓** คือ ธรรมอันเป็นเครื่องขัดเกลากิเลส ๑๓ ข้อ ได้แก่ **เครื่องนุ่งห่ม ๒**-ใช้ผ้าสามผืน-ใช้แต่ผ้าบังสุกุลเท่านั้น **อาหารบิณฑบาต ๕**-บิณฑบาตเป็นวัตร-ไปตามลำดับบ้าน-ฉันในบาต-ฉันมื้อเดียว-ลงมือฉันแล้วไม่รับภัตเพิ่ม **เสนาสนะ ๕** อยู่ป่า-โคนไม้-กลางแจ้ง-ป่าช้า-ที่สุดแล้วแต่เขาจัดให้ **ความเพียร ๑**-เนสัชชิกังคะ ไม่นอนเป็นวัตร-*ผู้รวบรวม*)

อนมตัคคปริยายสูตร*

อนมตัคคปริยายสูตร เรื่องสงสารหรือสังสารวัฏที่วนเวียนไม่มีที่สิ้นสุด *"เมื่อบุคคลถูกความตายครอบงำแล้ว บุตรทั้งหลายย่อมไม่มีเพื่อต้านทานได้ มารดาบิดาย่อมไม่มีเพื่อต้านทานได้ แม้พวกพ้องทั้งหลายก็ไม่มีเพื่อ ต้านทาน การต้านทานย่อมหาไม่ได้ในหมู่ญาติ บัณฑิตครั้นรู้ประโยชน์นี้แล้ว พึงเป็นผู้สำรวมในศีล พึงรีบชำระหนทางไปสู่พระนิพพานโดยเร็วพลัน"*

สิ้นพุทธวจนะ นางปฏาจารามีความเข้าใจทันทีว่า *"สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"* นางได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุโสดาบัน

"ดูก่อนปฏาจารา! ผู้ที่เห็นความเกิดขึ้นและเสื่อมไปแห่งขันธ์ ๕ แม้จะมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวก็ยังประเสริฐกว่าผู้ที่มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี แต่ไม่เห็นความเกิดขึ้นและเสื่อมไปแห่งขันธ์ ๕ นั้น"

ในเวลาจบพระพุทธดำรัส ภิกษุณีปฏาจารา ได้บรรลุอรหัตตผลทันที มีจิตหลุดพ้นเข้าสู่พระนิพพานอันบริสุทธิ์ยิ่งแล้ว

"เธออย่าเศร้าโศกเลย อย่าคร่ำครวญเลย เราบอกไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า ความพลัดพราก ความทอดทิ้ง ความแปรเปลี่ยนจากของรักของชอบใจทุกอย่างจักต้องมี

ฉะนั้น จักพึงหาอะไรได้จากที่ไหนในสังขารนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นมีขึ้นถูกปัจจัยปรุงแต่งล้วนสลายไปเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้ที่จะปรารถนาว่าขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมคลายไปเลย!" ผู้รวบรวม

๑๔. เรื่อง สุปปพุทธกุฏฐิ

อันว่าพระศาสดา เสด็จประทับอยู่ ณ เวฬุวันสวนป่าไผ่ นครราชคฤห์ แคว้นมคธของพระเจ้าพิมพิสาร ทรงปรารภบุรุษโรคเรื้อนชื่อ

สุปปพุทธะ*(กุฏฐิ หรือกุฏฐัง แปลว่าโรคเรื้อน-ผู้รวบรวม)*

ในกาลหนึ่ง พระศาสดากำลังแสดงธัมมิกถา สุปปพุทธกุฏฐิผู้เป็นโรคเรื้อนนั่งอยู่ท้ายสุดแห่งบริษัท ฟังธรรมของพระศาสดาแล้ว บรรลุโสดาปัตติผล หลังจากมหาชนกลับไปแล้ว คิดว่าจักไปเฝ้าพระศาสดา ขณะกำลังจะไปนั้น ท้าวสักกเทวราชทรงทราบ ปรารถนาทดลองใจ สุปปพุทธะ กล่าวว่า *"ท่านเป็นคนเข็ญใจ เราจักให้ทรัพย์หาประมาณค่ามิได้ เพื่อให้สุปปพุทธะพูดคำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ใช่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์"*

สุปปพุทธะกล่าวว่า

"ท่านเป็นคนพาล ท่านไม่สมควรพูดกับเราว่าเป็นคนเข็ญใจ เราไม่ใช่คนเข็ญใจ แต่เรามีอริยทรัพย์ทั้งเจ็ด เรามีทรัพย์มาก"

ทรัพย์เหล่านี้ คือ **สัทธา** คือ ทรัพย์ (สัทธานัง) **ศีล** คือ ทรัพย์ (ศีลธนัง) **หิริ** คือ ทรัพย์ (หิริธนัง) โอตตัปปะ คือ ทรัพย์ (โอตตัปปะธนัง) **สุตะ** คือ ทรัพย์ (สุตะธนัง) **จาคะ** คือ ทรัพย์ (จาคะธนัง) **ปัญญา** คือ ทรัพย์ (ปัญญาธนัง)

อริยทรัพย์ทั้ง ๗ มีแก่ผู้ใด จะเป็นหญิงก็ตาม เป็นชายก็ตาม บัญฑิตทั้งหลายกล่าวว่าบุคคลผู้นั้นไม่ขัดสน

ท้าวสักกะ ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลถามถึงถ้อยคำที่สุปปพุทธะกล่าว พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า *"ไม่มีใครผู้ใดจักอาจให้สุปปพุทธะพูดว่า พระพุทธไม่ใช่พระพุทธ ฯลฯ ได้เลย"*

สุปปพุทธะ ร่าเริงแล้ว กราบทูลพระศาสดาแล้ว ลุกหลีกไป แล้วถูกโคแม่ลูกอ่อนขวิดตาย

ได้ยินว่า บุรพกรรมในอดีต โคแม่ลูกอ่อนนั้นเป็นยักษิณีตนหนึ่ง แปลงเป็นแม่โคปลงชนทั้ง ๔ นี้ คือ ปุกกุสาติ พาหิยทารุจีริยะ ตัมพทาฐิกะ และสุปปพุทธะ จากชีวิตคนละร้อยอัตภาพ

ด้วยผลกรรม ในอดีตชนเหล่านั้นเป็นบุตรเศรษฐีทั้ง ๔ คน นำ

หญิงแพศยาโสเภณีคนหนึ่งไปสู่สวน เสวยสมบัติ(ร่วมอภิรมย์) ตลอดวันแล้ว ในเวลาเย็นฆ่าหญิงเอากหาปณะพันหนึ่งและเครื่องประดับ หญิงนั้นอธิฐานจิต (โทสะมูลจิต-*ผู้รวบรวม*) ขอเกิดเป็นยักษิณีตามฆ่าชนทั้ง ๔ นี้

ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า *"สุปปพุทธะไปบังเกิดในที่ใด"* ทรงตรัสว่า *"สุปปพุทธะได้โสดาบันไปบังเกิดในดาวดึงส์ภพ"*

สาเหตุที่เป็นโรคเรื้อน เพราะวิบากกรรมชาติหนึ่ง เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อพระตครสิขีปัจเจกพุทธเจ้าถ่มน้ำลายแล้วหลีกไปทางซ้าย **(ธรรมดาบัณฑิต เมื่อเห็นพุทธบุคคลหรือภิกษุย่อมหลีกไปทางขวา แต่ที่หลีกไปทางซ้ายเพราะไม่ทำความเคารพ)** ไหม้แล้วในนรกตลอดกาลแสนนาน ด้วยวิบากที่เหลือ ถึงความเป็นคนมีโรคเรื้อนในบัดนี้

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ชนพาลทั้งหลาย มีปัญญาทราม มีตนเป็นดังข้าศึก เที่ยวทำกรรมลามก ซึ่งมีผลเผ็ดร้อนอยู่"

เมื่อจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แลฯ

วิเคราะห์ข้อธรรมวิจัย

อันว่าเจ้ากรรมนายเวรนั้น ภาษาบาลีใช้คำว่า ***"เวรีนัง"*** แปลว่า ***"คนคู่เวร"*** เรื่องนี้ได้แก่ หญิงแพศยาโสเภณีที่ถูกฆ่าและอาฆาต (ด้วยโทสะเจตสิก) มาเกิดเป็นยักษิณีแปลงเป็นโคแม่ลูกอ่อนขวิดตาย เพราะกรรมปาณาติบาตที่ได้ทำไว้ แต่ด้วยผลบุญที่ได้บรรลุโสดาบันได้ไปบังเกิดบนเทวโลก เพราะว่าพระอริยเจ้าชั้นโสดาบันปิดอบายภูมิได้ ไม่อาจไปเกิดในกายหยาบในอบายภูมิทั้ง ๔ ได้อีก

(**มีบางคนเข้าใจว่า** ทำกรรมอะไรไว้ใครจะจำอะไรใครได้ เมื่อมาเกิดชาติใหม่แล้วต่างคนต่างทำกรรมกันไปใครจะจำใครได้? เช่น ฆ่าไก่ไก่ตายแล้วไปเกิดเป็นอะไรก็ไม่รู้จะจำอะไรได้? ดังนี้ เป็นมิจฉาทิฏฐิที่พูดเช่นนี้เพราะไม่เข้าใจเรื่องของกรรมในพระสูตรนี้ ในเรื่องนี้บุตรเศรษฐี

ได้ถูกโคขวิดตายทั้งสี่คน ต่างก็ได้บรรลุธรรมไปแล้ว และได้ดวงตาเห็นธรรม คือ **พาหิยะ** บรรลุอรหัตฉับพลัน **ปุกกุสาติ ตัมพทาฐิกะและสุปปพุทธะ** ได้ดวงตาเห็นธรรมบรรลุโสดาบัน เข้าสู่กระแสพระนิพพานไปเกิดในดาวดึงส์ภพ ส่วนนาย**ตัมพทาฐิกะ**โจรเคราแดงผู้เพชรฆาตฆ่านักโทษได้ไปเกิดบนดุสิตเทวโลกด้วยได้ถวายทานพระสารีบุตรเถระออกนิโรธสมาบัติได้ฟังธรรมบรรลุโสดาบัน แต่ละคนต่างก็มีกรรมเป็นของตัวและเรื่องทำนองเดียวกันนี้ ยังมีอีกหลายพระสูตรที่เจ้ากรรมนายเวรมาทวงเอาคืน ฉะนั้นถ้าไม่ศึกษาพระสูตรก็จะไม่รู้ การศึกษาพระอภิธรรมนั้นดี เช่น นักวิปัสสนาจารย์บางท่าน ถ้าไม่ศึกษาพระสูตรด้วยก็จะไม่รู้ละเอียดลึกซึ้ง ก็จะนำเอาไปพูดสอนแสดงความคิดเห็นที่เป็นมิจฉาทิฏฐิได้ ดังนั้นจึงควรอุทิศบุญให้เจ้ากรรมนายเวรเขาให้มากๆ เขาจะ**อโหสิกรรม**ให้หรือไม่? ไม่ใช่เรื่องของเรา เรามีหน้าที่อุทิศบุญให้เท่านั้น-*ผู้รวบรวม*)

๑๕. เรื่อง นายสุมนมาลาการ

อันว่าพระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภนายมาลาการ ชื่อ สุมนะ

ดังได้สดับมา นายมาลาการนั้นบำรุงด้วยพระเจ้าพิมพิสารด้วยดอกมะลิ ๘ ทะนานแต่เช้าตรู่ทุกวัน ย่อมได้วันละ ๘ กหาปณะ

ต่อมาวันหนึ่ง เมื่อนายมาลาการถือดอกไม้เข้าไปสู่ประตูพระนครพระผู้มีพระภาคอันมีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่แวดล้อมทรงเปล่งฉัพพรรณรังสีทั้ง ๖ (***กลุ่มแสงแห่งสีทั้ง ๖*** *: ๑.**นีละ** สีเขียวเข้มคล้ายม่วงดอกอัญชัน ๒.**ปีตะ** เหลืองดอกหรดาลทอง ๓.**โอทาตะ** สีขาวเงินแท้ ๔.**โลหิตะ** สีแดงเลือด ๕.**หงสบาท** หรือ มัญเชฏฐะ สีดอกหงอนไก่หรือดอกเซ่ง ๖.**เลื่อมปภัสสร** สีแก้วผลึก-ผู้รวบรวม)* เสด็จบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ด้วยพระพุทธานุภาพ และพระพุทธลีลาอันใหญ่

ครั้นนายสุมนะเห็นอัตภาพพระผู้มีพระภาคประกอบด้วยมหาปุริสสลักษณะ ๓๒ และสิริอนุพยัญชนะ ๘๐ มีจิตเลื่อมใสแล้ว คิดว่า *"จักทำการบูชาพระผู้มีพระภาคอย่างไร?"* เมื่อไม่เห็นสิ่งอื่นจึงคิดว่า *"จักบูชาพระศาสดาด้วยดอกไม้นี้ ดอกไม้นี้สำหรับบำรุงพระราชาประจำ เมื่อพระราชาไม่ทรงได้ดอกไม้นี้ พึงจองจำหรือขับไล่เราเสียจากแว่นแคว้นเราจักทำอย่างไรหนอแล? แม้พระราชาได้รับการบำรุงด้วยดอกไม้นี้ เราก็จะได้รับพระราชทานทรัพย์สักว่าเลี้ยงชีพในอัตภาพนี้เท่านั้น แต่การบูชาพระศาสดา จักเกื้อกูลความสุขแก่เราในโกฏิกัปเป็นอเนกทีเดียว"* สละชีวิตของตนแก่พระตถาคตเจ้าแล้ว คิดดังนั้นก็มีใจร่าเริงบันเทิงเบิกบานแล้ว มีจิตแช่มชื่นบูชาพระศาสดาแล้ว

ครั้งที่ ๑ นายมาลาการซัดดอกไม้ ๒ กำขึ้นไปเบื้องบนแห่งพระตถาคตก่อน ดอกไม้นั้นได้**ตั้งเป็นเพดาน**เบื้องบนพระเศียร

ครั้งที่ ๒ เขาซัดดอกไม้อีก ๒ กำ ไปทางเบื้องขวา ดอกไม้นั้นได้ย้อยลงมา**ตั้งอยู่ทางเบื้องพระหัตถ์ขวา**

ครั้งที่ ๓ เขาซัดดอกไม้ ๒ กำ ไปทางด้านเบื้องหลัง ดอกไม้นั้นได้ย้อยลงมา**ตั้งอยู่ทางด้านพระปฤษฎางค์**

ครั้งที่ ๔ เขาซัดดอกไม้ ๒ กำ ไปทางเบื้องซ้าย ดอกไม้นั้นได้ย้อยลงมา**ตั้งอยู่ทางด้านพระหัตถ์ซ้าย**

ดอกไม้ ๘-ทะนาน ๘ กำ แวดล้อมพระตถาคตในฐานทั้ง ๔ ด้วยประการฉะนี้ มีช่องทางพอให้เป็นประตูดำเนินไปข้างหน้าเท่านั้น ขั้วดอกไม้ได้หันเข้าใน หันกลีบออกข้างนอก เสด็จไปแล้วดุจแวดล้อมด้วยแผ่นเงินไม่แยกกัน ไม่ตกลง ย่อมไปกับพระศาสดานั่นเทียว ย่อมหยุดในที่ประทับยืน รัศมีราวสายฟ้าแลบตั้งแสนสายออกจากพระสรีระของพระศาสดา รัศมีที่ออกจากพระกายนั้น ออกทั้งข้างหน้าข้างหลัง ทั้งข้างขวา ข้างซ้ายทั้งเบื้องบนพระเศียร พระรัศมีกระทำประทักษิณ ๓ รอบแล้วรวมเป็นพระรัศมีมีเท่าลำตาลพุ่งตรงข้างหน้าทางเดียว

นครทั้งสิ้น เรื่องลือแล้ว มหาชนภายในนคร ๙ โกฏิ ภายนอกนคร ๙ โกฏิ รวม ๑๘ โกฏิ ทั้งชายและหญิงนำภิกษาออกมา มหาชนบันลือสีหนาททำการยกท่อนผ้าขึ้นตั้ง ยกขึ้นข้างหน้าบูชาพระศาสดา พระศาสดาจะทรงนำคุณของนายมาลาการให้ปรากฏ ได้เสด็จเที่ยวไปในพระนครประมาณ ๓ คาวุต *(๑ คาวุต เท่ากับ ๔ กิโลเมตร หรือ ๔ คาวุตเท่ากับ ๑ โยชน์-มาตราวัดของอินเดียโบราณ-ผู้รวบรวม)* นายมาลาการมีปีติเต็มด้วยวรรณะ ๕ เที่ยวไปกับพระศาสดาได้หน่อยหนึ่ง ถวายบังคมพระศาสดาแล้วถือเอากระเช้าเปล่าไปสู่เรือน ถูกภรรยาถามซักไซ้ถึงดอกไม้ นายสุมนะบอกเรื่องราวทั้งหมดให้ภรรยาฟัง นางเป็นหญิงอันธพาลไม่เสื่อมใสในพระปาฏิหาริย์ ด่าเขาแล้วทิ้งเขา แล้วไปเฝ้าพระราชา กราบทูลว่าได้ด่าสามีแล้ว ทิ้งเขาแล้ว ไม่เกี่ยวข้องกันแล้ว พระราชาทำเป็นกริ้ว ว่าจะทำกิจอันสมควรแก่นายมาลาการ

ครั้นหญิงนั้น กลับไปแล้ว พระราชารีบเสด็จไปเฝ้าพระศาสดา ทรงรับบาตรประสงค์จะเชิญเสด็จสู่พระราชมณเฑียร พระศาสดาทรงแสดงอาการที่จะประทับนั่งในพระลานหลวง จึงรับสั่งให้กระทำปะรำโดยเร็ว พระศาสดาประทับนั่งกับหมู่ภิกษุแล้ว

เมื่อพระศาสดา ได้แสดงคุณของนายมาลาการให้ปรากฏที่พระลานหลวง พระราชาทรงอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยอาหารอันประณีต

พระศาสดา ทรงกระทำอนุโมทนา ได้เสด็จไปสู่วิหาร พระราชาตามส่งเสด็จ กลับแล้วรีบให้หานายมาลาการ พระราชาตรัสว่า

"เจ้าชื่อว่ามหาบุรุษ ได้สละชีวิตบูชาพระศาสดา" แล้วพระราชทานสิ่งของหมวด ๘ แห่งวัตถุ อันมี ช้าง ม้า ทาสา ทาสี เครื่องประดับชุดใหญ่อย่างละ ๘ , กหาปณะ ๘ พัน นารี ๘ นางจากราชตระกูล และบ้านส่วยอีก ๘ ตำบล

พระศาสดาตรัสกับพระอานนท์ ว่า

"อานนท์! เธออย่าได้กำหนดว่า กรรมมีประมาณเล็กน้อย อัน

*นายมาลาการนี้กระทำแล้ว ก็การที่ได้**สละชีวิตบูชาเรา** เขายังจิตให้เลื่อมใสในเราด้วยอาการอย่างนี้ **จักไม่ไปสู่ทุคติตลอดแสนกัป***

นายมาลาการจักดำรงอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายตลอดแสนกัป นี่เป็นผลแห่งกรรมนั้น ภายหลังเขาจักเป็นพระปัจเจกพระพุทธะ นามว่าสุมนะ"

พระศาสดา เสด็จถึงวิหาร เข้าไปสู่พระคันธกุฎี ดอกไม้เหล่านั้นตกลงที่ซุ้มทวารแล้ว

ทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"บุคคลทำกรรมใดแล้ว ไม่เดือนร้อนในภายหลัง เป็นผู้เอิบอิ่มมีใจดี ย่อมเสวยผลของกรรมใด กรรมนั้นแลอันบุคคลทำแล้วเป็นกรรมดี"

ครั้นจบเทศนา การตรัสรู้ธรรมได้มีแก่สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พันแล้ว ดังนี้แลฯ

๑๖. เรื่อง พระอุบลวรรณาเถรี

อันว่าพระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถรี นามว่าอุบลวรรณา

ดังได้สดับมา พระเถรีนั้นได้ตั้งความปรารถนาไว้**เมื่อครั้งพระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธ**แล้วกระทำบุญทั้งหลาย**สิ้นแสนกัป** ท่องเที่ยวอยู่ในเทวดาและมนุษย์ จุติจากเทวโลก ถือปฏิสนธิในตระกูลเศรษฐีในกรุงสาวัตถี มารดาบิดาได้ตั้งชื่อว่า *"อุบลวรรณา"* เพราะมีผิวดังดอกอุบลเขียว

ต่อมา นางเจริญวัย พระราชาและเศรษฐีทั้งหลายในชมพูทวีปส่งบรรณาการไปสู่ขอธิดาเศรษฐี ชื่อว่าผู้ที่มิได้ส่งบรรณาการมิได้มี เศรษฐีคิดว่า เราไม่อาจเอาใจคนทั้งหมดได้ คิดจักทำอุบายสักอย่างหนึ่ง

เศรษฐี ได้เรียกธิดามาขอให้บวช ธิดาได้ฟังปราโมทย์ยิ่งนัก รับคำบิดาจักบวช บิดานำนางไปสู่สำนักภิกษุณี นางบวชแล้ว

นางบวชไม่นาน วันหนึ่ง นางรับวาระเปิดพระอุโบสถ นางตามประทีปกวาดโรงอุโบสถ ยืน**ถือนิมิตแห่งเปลวประทีป แลดูแล้วๆเล่าๆ ยังฌาน มีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ให้เกิดแล้ว กระทำฌานให้เป็นบาท** บรรลุอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและอภิญญาทั้งหลายแล้ว

พระเถรี อาศัยอยู่ในป่าอันธวัน พระศาสดายังไม่ทรงห้ามอยู่ป่า เข้าไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี กลับออกมาแล้ว

ฝ่ายนันทมาณพ ผู้เป็นบุตรแห่งลุงของพระเถรีนั้น มีจิตปฏิพัทธ์ตั้งแต่กาลยังเป็นคฤหัสถ์ เข้าไปสู่อันธวัน เข้าไปในกระท่อม ซ่อนตัวอยู่ภายใต้เตียง พอเมื่อพระเถรีมาแล้วเข้ามาสู่กระท่อมปิดประตูนั่งลงบนเตียง นันทมาณพออกมาจากใต้เตียงปลุกปล้ำพระเถรี ถูกพระเถรีห้ามแล้วว่า *"คนพาลเจ้าอย่าฉิบหายเลยๆ"* นันทมาณพข่มขืนแล้วก็หนีไป ครั้งนั้นแผ่นดินสูบไปเกิดในอเวจีมหานรกแล้ว

พระศาสดา ทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรงตรัสว่า

".....ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นพาล เมื่อทำกรรมลามก เป็นผู้ยินดีร่าเริงประดุจเคี้ยวกินรสหวาน....."

แล้วทรงตรัสเป็นพระคาถาว่า

"คนพาล ย่อมสำคัญบาปประดุจน้ำผึ้ง เท่าที่บาปยังไม่ให้ผล เมื่อใดบาปให้ผล เมื่อนั้นคนพาลย่อมประสบทุกข์"

"ภิกษุทั้งหลาย! พระขีณาสพทั้งหลาย ไม่ยินดีในกามสุข ไม่เสพกาม เหมือนหยาดน้ำตกลงบนใบบัว ย่อมไม่ติด ไม่ตั้งอยู่ ย่อมกลิ้งตกไปทีเดียว เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดไม่ติดอยู่ที่ปลายเหล็กแหลมฉะนั้น"

ก็พระศาสดา รับสั่งให้เชิญพระราชาปเสนทิมาแล้ว ตรัสว่า ภิกษุณีผู้อยู่ป่าถูกเบียดเบียนด้วยคนลามก ถูกราคะย้อมแล้วย่อมเบียดเบียนภิกษุณี เพราะฉะนั้น ควรทำที่อยู่ภายในเมืองแก่ภิกษุณีสงฆ์

พระราชารับสั่งให้สร้างที่อยู่เพื่อภิกษุณีสงฆ์ที่ข้างหนึ่งแห่งพระนคร (ชื่อ**ราชการาม** ให้พระมหาปชาบดีเถรี และภิกษุณีทั้งหลายพำนัก-*ผู้รวบรวม*)

จำเดิมแต่นั้นมา พวกภิกษุณี ย่อมอยู่ภายในบ้านเท่านั้น

๑๗. เรื่อง ชัมพุกาชีวก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเวฬุวัน ทรงปรารภชัมพุกาชีวก

ได้ยินว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้ากัสสปะ กฎุมพีคนหนึ่งสร้างวิหารถวายแก่พระเถระรูปหนึ่ง บำรุงด้วยปัจจัย ๔ เป็นนิตย์ เป็น **ภิกษุกุลุปกะ** (ผู้มีตระกูลอุปัฏฐากประจำ) ผู้ฉันในเรือนเป็นนิตย์

ต่อมา พระขีณาสพรูปหนึ่งภิกขาจารมากลางวัน ถึงประตูเรือนกุฎุมพีนั้นเลื่อมใสในอิริยาบถ นิมนต์แล้วอังคาสด้วยโภชนะประณีตโดยเคารพ ถวายผ้าสาฎก ย้อมให้นุ่ง หาช่างกัลบกปลงผมให้ จัดเตียงนอนให้

ภิกษุกุลุปกะเจ้าถิ่น เห็นสักการะของพระขีณาสพนั้นไม่อาจยังจิตให้เลื่อมใสได้ ทำสักการะเห็นปานนี้แต่ไม่ทำแก่เรา ภิกษุไปสู่วิหารแล้วพร้อมด้วยพระขีณาสพนั้นด้วยนุ่งผ้าสาฎกย้อมแล้วปลงผมแล้วนอนบนเตียงแล้ว

ภิกษุเจ้าถิ่น ไม่อาจอดกลั้นสักการะที่กฎุมพีทำแก่พระขีณาสพได้ ครั้นเวลาเย็นได้ไปสู่ที่พระเถระนอนอยู่ ร้องด่าด้วยอาการ ๔ อย่างว่า *"อาคันตุกะผู้มีอายุ ท่านเคี้ยวกินคูตประเสริฐกว่าบริโภคภัตในเรือนกฎุมพี ท่านถอนผมด้วยแปรงตาลประเสริฐกว่าปลงผมด้วยช่างกัลบกของกฎุมพีนำมา ท่านเปลือยกายเที่ยวไปประเสริฐกว่านุ่งผ้าสาฎกที่กฎุมพีถวาย ท่านนอนเหนือแผ่นดินประเสริฐกว่าการนอนบนเตียงที่กฎุมพีนำมาถวาย"*

ฝ่ายพระเถระ คิดว่า *"คนพาลนี่ อย่าฉิบหายเพราะอาศัยเราเลย!"* ลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ได้ไปตามสบายแล้ว ฝ่ายภิกษุเจ้าถิ่นทำวัตรในวิหารแต่เช้าตรู่ เคาะระฆังด้วยหลังเล็บ ด้วยสำคัญว่าเวลานี้เป็นเวลาเที่ยวภิกษา แม้บัดนี้ภิกษุอาคันตุกะนอนหลับอยู่ เธอพึงตื่นด้วยเสียงระฆัง ดังนี้ แล้วเข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต

กฏุมพี ถวายภัตแล้วถามถึงภิกษุอาคันตุกะ ภิกษุเจ้าถิ่นตอบว่า *"คงยังนอนไม่ตื่น ขณะที่ข้าพเจ้าทำวัตร กวาดลาน ตั้งหม้อน้ำใช้น้ำฉัน เสียงระฆังก็ยังไม่รู้สึก"* กฏุมพีได้ฟังไม่เชื่อ แต่ด้วยความเป็นบัณฑิตก็นิ่งเสีย ถวายภัตแล้ว ได้เอาภัตฝากภิกษุเจ้าถิ่นไปถวายภิกษุผู้อาคันตุกะด้วย

ภิกษุเจ้าถิ่น คิดว่า *"ถ้านำภัตไปให้เธอจักช้องอยู่ในที่นี้เท่านั้น"* คิดพลางก็เททิ้งบิณฑบาตนั้นในระหว่างทาง กลับไปสู่ที่อยู่ แลดูพระเถระนั้นในที่นั้นก็มิได้เห็นแล้ว ในกาลนี้สมณธรรมที่เธอได้ทำไว้สิ้นสองหมื่นปีไม่อาจเพื่อรักษาเธอได้ เพราะเธอทำกรรมเห็นปานนี้

ในกาลสิ้นอายุ เกิดแล้วในอเวจี เสวยทุกข์เป็นอันมาก สิ้นพุทธันดรหนึ่ง ในพุทธุปบาทกาลนี้ เกิดในเรือนแห่งตระกูลซึ่งมีข้าวและน้ำมากแห่งหนึ่งในกรุงราชคฤห์

จำเดิม แต่กาลที่เดินได้ เขาไม่ปรารถนาที่จะนอนบนที่นอน ไม่ปรารถนาที่จะบริโภคภัตเคี้ยวกินแต่วัญชะ (อุจจาระ) ของตนเอง มารดาบิดาคิดว่าเด็กยังเล็กไม่รู้เดียงสาจึงทำ แม้ต่อมาเป็นผู้ใหญ่ เขาก็ไม่ปรารถนาเพื่อที่จะนุ่งผ้า เปลือยกายเที่ยวไป นอนบนแผ่นดิน เคี้ยวกินแต่วัญชะของตนเองเท่านั้น มารดาบิดาจึงนำเอาไปฝากอาชีวกนักบวชเปลือยขอให้บวชให้ อาชีวกยังเขาให้บวช ตั้งไว้ในหลุมประมาณเพียงคอ วางไม้เรียบไว้บนจงอยบ่าทั้ง ๒ นั่งบนไม้เรียบเหล่านั้น ถอนผมด้วยท่อนแท่งแปรงตาล บวชแล้ว วันรุ่งขึ้นพวกอาชีวกจักนำไปสู่บ้านเพื่อภัต แต่เขาขออยู่ในที่พัก อาชีวกละเขาไว้แล้วๆ เล่าๆ

เมื่ออาชีวกทั้งหลายไปแล้ว เปิดวัจจกุฎีลงไปกินคูถนั้นเป็นคำด้วยมือทั้งสอง พวกอาชีวกส่งอาหารไปเพื่อเขา เขาไม่ปรารถนาแม้อาหารนั้น เป็นเช่นนี้อยู่บ่อยๆ พวกเขาจึงคิดจะจับผิดเขา ซ่อนตัวแล้ว รู้ความแล้วว่าแอบลงไปสู่วัจจกุฎีแล้วกินคูถโดยนัยก่อนนั่นแล พลางคิดว่า *"โอ! กรรมหนักหนอ ถ้าสาวกของพระสมณโคดมพึงรู้ไซร้ ความเสื่อม*

จักมีแก่พวกเรา" คิดแล้วจึงไล่เขาออกไปจากสำนัก จากนั้นมาภายหลังเขามาอยู่ที่หินดาดก้อนหนึ่งที่มหาชนลาดไว้ในที่ถ่ายอุจจาระ มีกระพังใหญ่บนแผ่นหินนั้น มหาชนอาศัยหินดาดเป็นที่ถ่ายอุจจาระ เขาไปที่นั้นแล้วกินคูถกลางคืน กลางวันยืน มือหนึ่งเหนี่ยวก้อนหินไว้ ขาข้างหนึ่งพาดไว้บนบ่า ยืนเงยหน้าอ้าปากอยู่ มหาชนเห็นแล้วมีศรัทธาเข้าไปไหว้ ถามแล้วทราบว่าท่านบำเพ็ญตบะยืนอ้าปากกินลมเป็นภิกษาหาร ต้องยืนขาเดียว หากยืนสองขาแผ่นดินที่ถูกเหยียบจักหวั่นไหวถล่มทลายเพราะเดชแห่งตบะอันแก่กล้า จึงยกเท้าข้างหนึ่งไว้ไม่นั่งไม่นอน

ชนชาวมคธและอังคะ เชื่อถ้อยคำและลือกระฉ่อน นำลาภสักการะเป็นอันมากไปบูชา ถูกมหาชนรบกวนด้วยการอ้อนวอน จึงวางเภสัชมีเนยใสและน้ำอ้อย เป็นต้น อันมหาชนเหล่านั้นนำมาที่ปลายลิ้นด้วยปลายแห่งหญ้าคา

อาชีวกนั้น เป็นคนเปลือย เคี้ยวกินคูถ ถอนผมด้วยแปรงตาล นอนบนแผ่นดิน ให้กาลล่วงไป ๕๕ ปี ด้วยประการฉะนี้

พระบรมศาสดา ทรงตรวจดูสัตว์โลกในกาลใกล้รุ่งด้วยพุทธกิจ ชัมพุกาชีวกนี้ไปปรากฏอยู่ในข่ายพระญาณ ทรงเห็นอุปนิสัยจักบรรลุธรรม จึงเสด็จไปโปรด

เทวดาทั้งหลาย คิดว่าพระศาสดาจะเสด็จไปสู่สำนักของชัมพุกาชีวก จึงยังฝนให้ตก ครู่เดียวด้วยอานุภาพของตน หินดาดได้สะอาดปราศจากมลทิน แล้วยังฝนดอกไม้ ๕ สี ให้ตกลงบนหินดาด

ครั้นพระศาสดาไปถึงทรงตรัสทักทายถามถึงที่อยู่ของเขา ทรงปูผ้าประทับนั่งที่เงื้อมผา ครั้นตกกลางคืนปฐมยาม ท้าวมหาราชทั้งสี่นิรมิตแสงให้สว่าง ในมัชฌิมยามท้าวสักกเทวราชได้เสด็จมาเฝ้าพระศาสดา แม้ท้าวมหาพรหมก็มาเฝ้าในปัจฉิมยาม ชัมพุกะเห็นแล้วจึงไปเฝ้าพระศาสดาแล้วทูลถาม ทรงตรัสตอบว่า *"ท้าวมหาราชทั้งสี่มาบำรุงเราตถาคต เพราะพระองค์เป็นพระราชาเยี่ยมกว่าพระราชาทั้งหลาย ท้าวสักกเทวราชก็เป็นคิลานุปัฏฐากมาบำรุงเรา ดุจสามเณรเป็นกัปปิยการก แม้ท้าวมหา*

พรหม ตถาคตก็เป็นยิ่งกว่าพรหม"

ชัมพุกะ ได้ฟังพลางคิดว่า *"มหาสมณะท่านเป็นผู้อัศจรรย์ ส่วนตัวของเรามาอยู่ที่นี้ ๕๕ ปี ไม่เคยมีเทวดาแม้สักองค์มาบำรุง"*

พระศาสดาจึงตรัสว่า *"ชัมพุกะ เธอลวงมหาชนเป็นผู้อันธพาลในโลก ยังปรารถนาจะลวงแม้ซึ่งเรา เธอกินคูถ นอนบนแผ่นดิน เปลือยกายเที่ยวไป ถอนผมด้วยท่อนแปรงตาลสิ้น ๕๕ ปี แล้วกล่าวกะมหาชนว่า เป็นผู้กินลมเป็นภิกษาหาร ยืนด้วยเท้าข้างเดียว ไม่นั่งไม่นอน ยังปรารถนาจะลวงซึ่งเรา แม้ในกาลก่อนเธออาศัยทิฏฐิอันชั่วช้าลามกสิ้นกาลนานประมาณเท่านี้"*

ชัมพุกะ *"เราทำกรรมอะไรไว้? มหาสมณะ"*

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสบอกกรรมที่เขากระทำแล้วในก่อนแก่ชัมพุกะ ความสลดสังเวชเกิดขึ้นแล้วแก่เขา หิริโอตตัปปะปรากฏแล้ว เขานั่งกระโหย่งแล้ว พระศาสดาได้ทรงโยนผ้าสาฎกสำหรับอาบน้ำไปให้เขา เขานุ่งแล้ว ถวายบังคมพระศาสดา **ทรงตรัสอนุปุพพิกถาแสดงแก่เขา**

ในกาลจบเทศนา เขาบรรลุอรหัตพร้อมปฏิสัมภิทา ทูลขอบรรพชาและอุปสมบท

พระศาสดา ทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาออก ตรัสกะชัมพุกะนั้นว่า *"เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด จงประพฤติพรหมจรรย์เถิด"* ขณะนั้นเอง เพศคฤหัสถ์ของเธอหายไปแล้ว เธอเป็นผู้ทรงบริขารแปด ได้เป็นประดุจพระเถระมีพรรษา ๖๐ แล้ว **ทรงตรัสพระคาถาว่า**

"คนพาลพึงบริโภคโภชนะด้วยปลายหญ้าคาทุกๆ เดือน เขาย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งท่านผู้มีธรรมอันนับได้แล้ว ตั้งแต่มีธรรมอันนับได้เบื้องต่ำมีพระโสดาบันบุคคล ถึงเบื้องสูงมีพระอรหันตบุคคลเป็นต้น คนพาลนั้นย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ของท่านผู้มีธรรมอันนับได้แล้วเหล่านั้น"

ในกาลจบเทศนา ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พันแล้ว ดังนี้แล ฯ

๑๘. เรื่อง พระสุธรรมเถระ

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระสุธรรมเถระ

ความพิสดาร ว่า จิตตคฤหบดีในมัจฉิกาสัณฑนคร เห็นพระมหานามเถระหนึ่งในปัญจวัคคีย์เที่ยวบิณฑบาตอยู่ ได้นิมนต์เข้าไปสู่เรือน ฉันภัตแล้วสดับธรรมกถาบรรลุโสดาบัน ถวายอุทยานของตนให้เป็นสังฆาราม ชื่อ *"อัมพาฏกวัน"* มอบถวายแล้ว หลั่งน้ำสู่พื้นมหาปฐพีธรณีก็หวั่นไหวด้วยบอกเหตุว่า พระพุทธศาสนาตั้งมั่นแล้ว

คฤหบดี ได้ให้สร้างวิหารใหญ่ในอุทยานสำหรับภิกษุผู้มาจากทิศทั้งปวง ต่อมามีพระสุธรรมเถระได้เป็นเจ้าอาวาสแล้ว

ต่อมา พระอัครสาวกทั้งสอง ได้สดับกถาพรรณนาคุณของคฤหบดี ใคร่ทำความสงเคราะห์แก่คฤหบดีนั้น จึงได้ไปสู่มัจฉิกาสัณฑนคร จิตตคฤหบดีได้นิมนต์ไปสู่วิหาร ฟังธรรมแล้วบรรลุอนาคามิผล.แล้วนิมนต์ให้รับบาตรวันรุ่งขึ้น แล้วไปนิมนต์พระสุธรรมเถระภายหลัง

พระสุธรรมเถระ โกรธด้วยคฤหบดีนิมนต์ตนภายหลัง รุ่งเช้าพระสุธรรมเถระไปสู่เรือนแต่เช้าตรู่ กล่าวเสียดสีคฤหบดีโดยกล่าวว่า *"คฤหบดีสักการะของท่านล้นเหลือ แต่ขาดอยู่อย่างเดียวเท่านั้นคือ ขนมแดกงา นั่นอาวาสของท่าน เราไม่อยู่ เราจักไป"*

คฤหบดี ห้ามแล้วอ้อนวอนแล้ว ถึง ๓ ครั้ง แต่พระสุธรรมเถระโกรธแล้วไปแล้วสู่สำนักของพระศาสดากราบทูลคำที่จิตตคฤหบดีและตนกล่าวแล้ว

พระศาสดา ตรัสว่า *"อุบาสก เป็นคนมีศรัทธาเลื่อมใส อันเธอด่าแล้วด้วยคำเลว"* ดังนี้แล้วทรงปรับโทษ สั่งให้สงฆ์ลงปฏิสาราณียกรรมอันเป็นกรรมที่ให้ระลึกถึงความผิด และให้ไปขออดโทษต่ออุบาสก

ครั้นพระสุธรรมเถระ ไปแล้วกลับมาแล้ว กราบทูลว่า อุบาสก

ไม่ยอมอดโทษให้ กลับมาแล้ว

พระบรมศาสดา มีพุทธประสงค์เพื่อให้คลายกระด้างเพราะมานะ จึงไม่ทรงบอกอุบายให้อดโทษ จงไปสู่ทาง ๓๐ โยชน์แล้วจึงกลับมา

ครั้งที่สองนี้ พระบรมศาสดาได้ประทานภิกษุทูตแก่เธอผู้นำมานะออกแล้ว ให้อุบาสกอดโทษทรงตรัสว่า *"ธรรมดาสมณะไม่ควรทำมานะหรือริษยาว่า **อาวาสของเรา วิหารของเรา ที่อยู่ของเรา อุบาสก–อุบาสิกาของเรา** เพราะเมื่อสมณะทำอย่างนั้น เหล่ากิเลสมีริษยาแลมานะเป็นต้นย่อมเจริญ"* แล้วตรัสเป็นพระคาถาว่า

"ภิกษุพาล พึงปรารถนาความยกย่องอันไม่มีอยู่ ความเป็นใหญ่ในอาวาส การบูชาในตระกูลแห่งชนอื่นความดำริย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้พาลว่า คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้ง ๒ จงสำคัญกรรมอันเขาทำเสร็จแล้วเพราะอาศัยเราผู้เดียว จงเป็นไปในอำนาจของเราเท่านั้นในกิจน้อยใหญ่กิจไรๆ ริษยาและมานะย่อมเจริญแก่เธอ"

พระสุธรรมเถระ ฟังพระโอวาทแล้ว ถวายบังคมพระศาสดา ลุกขึ้นกระทำประทักษิณ แล้วไปกับภิกษุอนุทูตนั้น กระทำคืนอาบัติในคลองจักษุของอุบาสก ยังอุบาสกให้อดโทษแล้ว ตั้งอยู่ในพระโอวาทที่ทรงประทานแล้วโดย ๒-๓ วันเท่านั้นก็บรรลุพระอรหัตพร้อมปฏิสัมภิทาแล้ว

ฝ่ายจิตตคฤหบดี คิดว่า ควรไปเฝ้าพระศาสดา ให้เทียมเกวียนห้าร้อยเล่ม มี งา ข้าว เนยใส น้ำอ้อย ผ้า เป็นต้น แล้วกล่าวนิมนต์หมู่ภิกษุว่า *"ถ้าประสงค์จะไปเฝ้าพระศาสดาจงไปจักไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต"* ทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อย่างละห้าร้อย ได้ไปแล้วด้วยคฤหบดีนั้น ตลอดหนทาง ๓๐ โยชน์ เพื่อชน ๓ พันคน ไม่มีความบกพร่องด้วยภัตแม้หน่อยหนึ่ง

ฝ่ายพวกเทวดา ทราบความที่อุบาสกนั้นออกไปแล้ว ปลูกค่ายที่พักไว้ทุกๆ หนึ่งโยชน์ บำรุงมหาชนนั้นด้วยอาหารวัตถุ มีข้าวของควรเคี้ยว ภัตและน้ำดื่ม เป็นต้น อันเป็นทิพย์ มหาชนอันเทวดาบำรุงอยู่

อย่างนี้อาหารวัตถุต่างๆ ของคฤหบดีในเกวียนห้าร้อยเล่มมิได้พร่อง คงเต็มบริบูรณ์เช่นเดิม จนถึงกรุงสาวัตถีโดยเดือนหนึ่ง

พระศาสดา ตรัสกับพระอานนท์ว่า *"อานนท์บ่ายวันนี้ จิตตคฤหบดี อันอุบาสกห้าร้อยล้อมแล้วจักมาไหว้เรา จักมีฝนแห่งดอกไม้ ๕ สี อันเป็นดอกไม้ทิพย์ จักตกโดยถ่องแถว..มีประมาณเพียงเข่าในประเทศประมาณ ๘ กรีส" (๑ กรีสเท่ากับ ๑ ใน ๔ คาวุต หรือ ๔ กรีสเท่ากับ ๑ คาวุต ๔ คาวุตเท่ากับ๑โยชน์-มาตราวัดของอินเดียโบราณ-ผู้รวบรวม)*

ชาวเมือง ได้ฟังข่าวว่าจักมีปาฏิหาริย์เห็นปานนี้ ได้ถือเครื่องบรรณาการยืนแถวต้อนรับ ๒ ข้างทางแน่นขนัด ครั้นจิตตคฤหบดีเข้าไปเฝ้าพระศาสดา จับที่ข้อพระบาททั้งสอง ถวายบังคมแล้ว ขณะนั้นนั่นเอง ฝนดอกไม้มีประการต่างๆ ตกลงแล้ว สาธุการพันหนึ่งเป็นไปแล้ว

จิตตคฤหบดี อยู่สิ้นเดือนหนึ่งถวายทานโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข วัตถุทานและสิ่งของมิได้พร่อง ทูลพระศาสดาขอที่เก็บของเหล่านั้น พระศาสดาทรงอนุญาตกับปิยภูมิโรงเก็บของแก่จิตตคฤหบดีกลับไปแล้วด้วยเกวียนเปล่า

พวกเทวดา และมนุษย์ทั้งหลายต่างบรรจุเกวียนทั้ง ๕๐๐ เล่มให้เต็มด้วยรัตนะ ๗ ประการ คฤหบดีนั้นได้บำรุงมหาชนด้วยบรรณาการอันเขานำมาเพื่อตน ไปแล้ว

พระศาสดา ทรงตรัสกับพระอานนท์ว่า *"จิตตคฤหบดีนั้นแม้จะมาสู่สำนักของเรา หรือไปสู่สำนักอื่นก็ดี สักการะย่อมเกิดขึ้นได้ทั้งนั้น เพราะอุบาสกนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เลื่อมใส มีศีลบริบูรณ์ ไปสู่ประเทศใดๆลาภสักการะย่อมเกิดแก่เขาในประเทศนั้นๆทีเดียว"*

แล้วทรงตรัสพระคาถา

"ผู้มีศรัทธา สมบรูณ์ด้วยศีลเพียบพร้อมด้วยยศและโภคะ ไป

ประเทศใดๆ ย่อมเป็นผู้อันเขาบูชาแล้วในประเทศนั้นๆ ทีเดียว"

พระศาสดา ทรงตรัสบุรพกรรมของจิตตคฤหบดีว่า **สมัยพระพุทธเจ้าชื่อปทุมุตตระ** ท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์สิ้นแสนกัป ในกาลแห่ง**พระพุทธเจ้าทรงพระนามกัสสปะ** เกิดในสกุลของพรานเนื้อ ถึงความเจริญแล้ว วันหนึ่งเมื่อฝนตกอยู่ ถือหอกไปสู่ป่าเพื่อล่าเนื้อ เห็นภิกษุรูปหนึ่ง คิดว่าจักนั่งทำสมณธรรม จึงรีบไปสู่เรือนเพื่อนำอาหารมา ถึงเรือนสั่งคนหุงข้าวปรุงอาหารปิ้งเนื้อ เห็นภิกษุเที่ยวบิณฑบาตนิมนต์ให้นั่งแล้วสั่งคนให้อังคาส (ถวาย) พระผู้เป็นเจ้าเหล่านั้น แล้วเอาภัตใส่ตะกร้าถือเดินไป เลือกเก็บดอกไม้ต่างๆ ระหว่างทาง ห่อด้วยใบไม้ ไปสู่ที่พระเถระนั่ง แล้วกล่าวว่า *"ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงทำความสงเคราะห์แก่กระผมเถิด บิณฑบาตอันมีรสนี้พร้อมด้วยดอกไม้เครื่องบูชา ยังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดีฉันใด ขอบรรณาการพันหนึ่งจงมายังจิตของข้าพเจ้าให้ยินดีในที่ๆ ข้าพเจ้าเกิดแล้วฉันนั้น และขอฝนมีดอกไม้ ๕ สีจงตก"*

เขาบำเพ็ญกุศล จนตลอดชีพแล้วเกิดในเทวโลก ฝนดอกไม้ทิพย์ตกแล้วโดยถ่องแถวประมาณเพียงเข่าในที่ๆ เขาเกิดแล้ว แม้ในกาลนี้ฝนดอกไม้ทิพย์ก็ตกในวันที่เขาเกิดแล้ว และเมื่อเขามาในที่นี้ การนำบรรณาการมาและการที่เกวียนเต็มด้วยรัตนะ ๗ ประการ เป็นผลแห่งกรรมนั้นและฯ

มหานรก ๘ ขุม (เกิดตามอำนาจกรรม)

๑) **สัญชีวนรก** เป็นนรกที่สัตว์นรกถูกฟันจนตายโดยฉับพลัน แล้วกลับฟื้นคืนชีพขึ้นได้อีก เป็นเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าจะสิ้นกรรม

๒) **กาฬสุตตนรก** เป็นนรกที่สัตว์นรกถูกเชือกสีดำตีเส้นไว้ แล้วถากหรือเลื่อยด้วยเครื่องประหาร มีมีด ขวาน จอบ เสียม เป็นต้น

๓) **สังฆาตนรก** เป็นนรกที่สัตว์นรกจมอยู่ในแผ่นดินเหล็ก ลึกถึงเอวและถูกภูเขาเหล็กใหญ่ มีไฟลุกโพรงบดให้ละเอียดเป็นจุณไป

๔) **โรรุวนรก (ธูมโรรุวนรก)** เป็นนรกที่สัตว์นรกถูกควันไฟ เข้าสู่ทวารทั้ง ๙ รมให้เร่าร้อน ร้องไห้ด้วยเสียงอันดัง

๕) **มหาโรรุวนรก (ชาลโรรุวนรก)** เป็นนรกที่สัตว์นรกถูกเปลวไฟเข้าสู่ทวารทั้ง ๙ ไหม้อยู่ ร้องไห้ด้วยเสียงอันดังกว่าโรรุวนรก

๖) **ตาปนนรก** เป็นนรกที่สัตว์นรกถูกกำหนดให้นั่งติดตรึงอยู่ในหลาวเหล็กอันร้อนแดง

๗) **มหาตาปนนรก (ปตาปนนรก)** เป็นนรกที่สัตว์นรกถูกกำหนดให้ขึ้นสู่ภูเขาเหล็กอันร้อน แล้วตกลงไปสู่หลาวเหล็กที่ร้อนแดงอยู่ด้านล่าง

๘) **อวีจินรก** เป็นนรกที่สัตว์นรกต้องถูกไฟเผา เสวยทุกข์ไม่มีเวลาว่างเว้น

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๔
บัณฑิตวรรค วรรณนา

๑. เรื่อง พระฉันนะกล่าววจีทุจริต

พระศาสดา ประทับอยู่ในเชตวัน ทรงปรารภพระฉันนเถระ **ดังได้สดับมา** ท่านพระฉันนะนั้นด่าพระอัครสาวกทั้ง ๒ ว่า *"เราตามเสด็จออกมากับพระลูกเจ้า เวลานั้นมิได้แลเห็นผู้อื่นแม้สักคนเดียว แต่บัดนี้ ท่านกล่าวว่า เราชื่อ สารีบุตร เราชื่อ โมคคัลลานะ เราเป็นอัครสาวก"*

พระศาสดา ทรงสดับข่าว เรียกพระฉันนะมาตรัสสอน ท่านนิ่งเท่านั้น แต่ก็ยังกลับไปด่าพระเถระทั้งหลายเหมือนเดิม พระศาสดารับสั่งให้หาขณะซึ่งกำลังด่า มาแล้วตรัสสอนอย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง ทรงตรัสเตือนว่า

"ฉันนะ ชื่อว่าอัครสาวกทั้ง ๒ เป็นกัลยาณมิตร เป็นบุรุษชั้นสูงของเธอ เธอจงคบกัลยาณมิตรนี้"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลไม่ควรคบปาปมิตร ไม่ควรคบบุรุษต่ำช้า ควรคบกัลยาณมิตร ควรคบบุรุษสูงสุด"

คนผู้ยินดี**อกุศลกรรม** มีกาย วาจา ใจ**ทุจริต ชื่อว่าปาปมิตร** เป็นบาปมิตรบุรุษต่ำช้า ไม่ควรคบ ไม่ควรนั่งใกล้

ฝ่ายชนผู้เป็นทั้งกัลยาณมิตร ทั้งสัตบุรุษ เป็นบุคคลควรคบ ควรนั่งใกล้ท่านเหล่านั้น

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น

พระศาสดารับสั่งให้ลงพรหมทัณฑ์พระฉันนะ

ฝ่ายพระฉันนะ แม้ได้ฟังโอวาทแล้ว ก็ยังด่าขู่พระภิกษุอยู่อีก เหมือนนัยก่อนนั่นเอง

พระศาสดา ตรัสว่า *"ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ พวกเธอจักไม่อาจทำให้ฉันนะสำนึกผิดได้ แต่เมื่อเราปรินิพพานแล้ว จึงจักอาจ"*

ครั้นเมื่อเวลาใกล้ปรินิพพาน พระอานนท์ทูลถามพระศาสดาว่า *"ควรจะปฏิบัติอย่างไรกับท่านฉันนะ?"* พระองค์ตรัสว่า

"อานนท์ พวกเธอพึงลงพรหมทัณฑ์แก่ฉันนะภิกษุเถิด"

พระฉันนะนั้น เมื่อพระศาสดาเสด็จปรินิพพานแล้ว ได้ฟังพรหมทัณฑ์ที่พระอานนท์เถระยกขึ้นแล้ว มีทุกข์เสียใจล้มสลบถึง ๓ ครั้ง แล้วร้องไห้ว่า *"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านอย่าให้กระผมฉิบหายเลย"*

ดังนี้แล้ว ต่อกาลไม่นาน พระฉันนะ**บำเพ็ญวัตรอยู่โดยชอบ**ก็บรรลุอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายแล้ว ดังนี้แล

*(**หมายเหตุ** "บำเพ็ญวัตรอยู่โดยชอบ" ด้วยไม่มีมานะ ถือดีอวดดี ไม่อนุปวาโท ไม่พูดร้าย ไม่กล่าวเดรัจฉานกถา ไม่อิสสาริษยาผู้ใด ไม่มีเขา-ไม่มีเรา ประพฤติชอบในสัมมามรรคปฏิปทา ละคลายยึดถือตัวตนได้ ก็รู้แจ้งเห็นตามเป็นจริงว่าไม่มีแก่นสารสาระอะไรเลย มีแต่รูปกับนามเกิด-ดับอยู่ตลอดเวลา ละสมมุติก็พึงถึงวิมุติ-ผู้รวบรวม)*

๒. เรื่อง พระราชากัปปินะกับพระนางอโนชา

พระศาสดา ประทับอยู่ในเชตวัน ทรงปรารภพระมหากัปปินเถระกับพระนางอโนชา มีอนุบุพพีกถา ความพิสดารดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล ท่านพระมหากัปปินะ ได้ทำอภินิหารไว้แทบบาทมูล**พระปทุมุตตระสัมมาสัมพุทธเจ้า**(เมื่อหนึ่งแสนกัปล่วงมาแล้ว) ท่องเที่ยว

อยู่ในวัฏสงสารแล้วมาเกิดเป็นนายช่างหูกผู้เป็นหัวหน้า ในบ้านช่างหูกไม่ไกลจากพาราณสี

ครั้งนั้น เป็นพุทธันดรกัป(กัปที่ว่างพระศาสนา) พระปัจเจกพุทธเจ้าพันองค์ อยู่ในหิมวันตประเทศ ๘ เดือน อยู่ในชนบท ๔ เดือน อันเป็นฤดูฝน พักอยู่ไม่ไกลจากกรุงพาราณสี

ภรรยานายช่างหูกหัวหน้า ไปทำกิจในกรุงพาราณสี เห็นพระปัจเจกพุทธะเหล่านั้น จึงนิมนต์รับภิกษาในวันรุ่งขึ้น นางกลับบ้านป่าวร้องภรรยาช่างหูกทั้งพันบ้านจัดแจงถวายภัตพรุ่งนี้

พวกชาวบ้านตั้งอยู่ในถ้อยคำของนาง สร้างศาลามุงด้วยใบไม้พันหลัง พร้อมกับที่พักกลางวันกลางคืน ให้พระคุณเจ้าทั้งพันจำพรรษาที่นั่น ครั้นออกพรรษาแล้วก็ชวนกันถวายจีวร ท่านอนุโมทนาแล้วหลีกไป

“คณะของนายช่างหูก จุติจากอัตภาพนั้นแล้วไปเกิดในภพดาวดึงส์นามว่า คณะเทวบุตร”

ครั้นสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า คณะเทวบุตรมาเกิดในเรือนกฎุมพีในกรุงพาราณสี หัวหน้านายช่างหูกเป็นบุตรของกฎุมพีผู้ใหญ่ ฝ่ายภรรยาของเขาเป็นธิดาของกฎุมพีผู้ใหญ่เหมือนกัน หญิงเหล่านั้นแม้ทั้งหมดถึงความเจริญวัยแล้ว ไปสู่ตระกูลผัวสู่เรือนของบุรุษอดีตชาติเคยเป็นช่างหูกเหล่านั้นนั่นแล

ต่อมาวันหนึ่ง กฎุมพีทั้งหมดและภรรยาได้ไปฟังธรรมพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากัสสปะ ฝนตั้งเค้าและตกหนัก เขาทั้งหลายหลบหนีฝน พลางคิดว่าควรสร้างวิหารให้พระภิกษุทั้งหลายและบริษัท

เขาทั้งหลาย ร่วมกันบริจาคทรัพย์แล้วๆ เล่าๆ เนื่องจากเป็นวิหารใหญ่ คนละพัน ๕๐๐ บ้าง ๒๕๐ บ้าง เนืองๆ ทำการฉลองวิหารถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วัน แล้วถวายจีวรเพื่อภิกษุทั้งสองหมื่นรูป

ภรรยาของกฎุมพีหัวหน้าได้กระทำกรรมยิ่งกว่าชนทั้งหลาย ถือผอบดอกอังกาบกับผ้าสาฎกมีสีดังดอกอังกาบ ราคาพันหนึ่งบูชาพระศาสดาแทบบาทมูล ตั้งปรารถนาว่า

*"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอสรีระของหม่อมฉัน จงมีสีดังดอกอังกาบนี่แหละ และเกิดแล้วขอให้มีชื่อว่า "อโนชา" "นั่นแล"" **พระศาสดาทรงอนุโมทนา**ว่า "ขอจงสำเร็จอย่างนั้นเถิด"* (เอวัง โหตุฯ)

กฎุมพีภรรยาและบริวารทั้งหมด จุติจากอัตภาพนั้นแล้วเกิดในเทวโลก จุติจากเทวโลก กฎุมพีหัวหน้าเกิดในราชสกุลในกุกกุฏวดีนคร ถึงความเจริญวัยได้เป็นพระราชาพระนามว่า *"พระเจ้ามหากัปปินะ"* ชนที่เหลือเกิดในตระกูลอำมาตย์ ภรรยาของกุฎุมพีหัวหน้าเกิดในราชสกุลในสาคลนครในมัททรัฐ พระนางมีพระสรีระเช่นกับสีดอกอังกาบ พระญาติขนานพระนามว่า *"อโนชา"* แล้วนั่นแล พระนางเจริญวัยแล้วได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ามหากัปปินะ

หญิงทั้งหลายที่เหลือก็เกิดในตระกูลอำมาตย์ทั้งหลาย ครั้นถึงเจริญวัยแล้ว ได้ไปสู่เรือนแห่งบุตรอำมาตย์เหล่านั้นเหมือนกัน

ชนเหล่านั้นแม้ทุกคนได้เสวยสมบัติเช่นกับสมบัติของพระราชาในกาลใดพระราชาท่องเที่ยวไปด้วยช้าง ด้วยม้าหรือด้วยรถ แม้ชนทั้งหลายก็เที่ยวไปด้วยเหมือนอย่างนั้น **เสวยสมบัติร่วมกัน ด้วยอานุภาพแห่งบุญที่ทำร่วมกัน** ด้วยประการฉะนี้

วันหนึ่ง พระราชาเสด็จอุทยาน ทรงทอดพระเนตรเห็นพ่อค้าต่างเมืองมาสู่พระนคร จึงตรัสถามทรงทราบว่ามาจากสาวัตถีไกลประมาณ ๑๒๐ โยชน์จากนครนี้ ทรงตรัสถามข่าวอะไรๆ

พ่อค้า กราบทูลว่า *"พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว"*

พระราชา ได้ฟังเท่านั้น ปีติมีวรรณะ ๕ (**ปีติ ๕** ได้แก่ **ขุททกา**ปีติอย่างน้อย๑ **ขณิกา**ปีติชั่วขณะ๑ **โอกัณติกา**ปีติเป็นพักๆ๑ **อุพเพงคา**ปีติอย่างโลดโผน๑ **ผรณา**ปีติซาบซ่าน ๑-*ผู้รวบรวม*) บังเกิดแล้ว ทรง

ตรัสถามย้ำถึง ๓ ครั้ง แม้ครั้งที่ ๔ ก็ทรงได้สดับแน่ชัดว่า พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วในโลก ทรงบำเหน็จ**ทรัพย์แสนหนึ่ง** แก่พวกเขา

ทรงตรัสถามต่อ พ่อค้ากราบทูลว่า *"พระธรรมอุบัติขึ้นแล้วในโลก"* ตลอด ๓ วาระโดยนัยก่อนนั่นแล ได้พระราชทานทรัพย์แสนหนึ่งแก่พวกเขาทั้งหลาย

แม้ทรงสดับอีกว่า *"พระสังฆรัตนะอุบัติขึ้นแล้วในโลก"* ก็พระราชทานทรัพย์แสนหนึ่งแก่พวกเขาทั้งหลายเช่นเดียวกัน

ทรงตรัสบอก อำมาตย์ทั้งหลายว่าจักไม่กลับนคร จักอุทิศต่อพระศาสดาไปบวชในสำนักของพระองค์ แม้อำมาตย์ทั้งหลายก็ตามออกบวชด้วยกับพระราชาแล้ว

พระราชา ให้อาลักษณ์จารึกอักษรให้พระเทวีอโนชา พระราชทานทรัพย์ ๓ แสนแก่พวกพ่อค้า และให้แจ้งข่าวด้วยว่าพระองค์ **สละราชสมบัติ**ถวายพระเทวีแล้ว เราจักบวช แม้อำมาตย์ทั้งหลายก็ส่งข่าวแก่ภรรยาของตนๆ อย่างนั้นเหมือนกัน

พระราชาเสด็จพร้อมด้วยอำมาตย์พันหนึ่งแวดล้อม เดินทางผ่านแม่น้ำ *"อารวปัจฉานที"* ลึก ๑ คาวุต กว้าง ๒ คาวุต *(๔ คาวุต เท่ากับ ๑ โยชน์ คือ ๑๖ กิโลเมตร เป็นมาตราวัดอินเดียโบราณ-ผู้รวบรวม)* **ด้วยอธิษฐานขออนุภาพแห่งคุณพระรัตนตรัย** ระลึกถึงพุทธานุสติ ม้าพันหนึ่ง ม้าสินธพทั้งหลายก็วิ่งไป ดุจวิ่งไปบนหลังแผ่นหิน ปลายกีบม้าก็ไม่เปียกน้ำนั้น

เดินทางผ่านแม่น้ำ ชื่อ *"นีลวาหนานที"* มีส่วนลึกและกว้างประมาณกึ่งโยชน์ ทรงอธิษฐานเช่นครั้งก่อน ทรงระลึกถึงธรรมานุสติ คำที่เหลือก็ดุจเดียวกันนั่นแล

เดินทางผ่านแม่น้ำ ชื่อ *"จันทภาคานที"* มีส่วนลึกและกว้างประมาณหนึ่งโยชน์

ทรงระลึกถึงคุณของสังฆานุสติ คำที่เหลือก็ดุจเดียวกันกับครั้งก่อนนั่นแล

เมื่อเสด็จข้ามแม่น้ำนั้นไป ได้ทอดพระเนตรเห็นพระรัศมีมีพรรณ ๖ ***(คือฉัพพรรณรังสีได้แก่ ๑.นีละ*** *เขียวเข้มม่วงดอกอังกาบ* ***๒.ปีตะ*** *เหลืองดอกหรดาลทอง* ***๓. โอทาตะ*** *ขาวแผ่นเงินยวง* ***๔. โลหิตะ*** *แดงสีเลือด* ***๕. หงสบาทมัญเชฏฐะ*** *คล้ายดอกเซ่ง หรือ หงอนไก่* ***๖. เลื่อมปภัสสร*** *เหมือนแก้วผลึก-ผู้รวบรวม)* แต่พระสรีระของพระศาสดา กิ่งคาคบและใบแห่งต้นนิโครธ (ไทร) ได้เป็นราวกะว่าสำเร็จด้วยทองคำ

ทรงน้อมสรีระเข้าไปเฝ้า ถวายบังคมแล้ว

พระศาสดาทรงแสดง**อนุปุพพิกถา**แล้ว ในเวลาจบเทศนา พระราชาพร้อมด้วยบริวาร**ตั้งอยู่แล้วในโสดาปัตติผล** ลำดับนั้นชนทั้งหมดทูลขอบรรพชาแล้ว

ฝ่ายพ่อค้าเหล่านั้น ไปสู่ราชตระกูล กราบทูลพระเทวีโดยนัยเดียวกันแห่งพระราชา พระเทวีทรงทราบว่า พระราชาเสด็จออกบวช แล้วถวายราชสมบัติแก่องค์พระเทวี ทรงตรัสว่า

"พระราชาทรงสละสมบัติ ***ดุจก้อนน้ำลาย ใครเล่าจักคุกเข่ารับเอาก้อนน้ำลายที่พระราชาทรงบ้วนทิ้งแล้วด้วยปากเล่า?*** *เราไม่ต้องการด้วยสมบัติ แม้เราก็จักบวชอุทิศพระศาสดา"*

ทรงเสด็จขึ้นรถออกไปพร้อมด้วยหญิงบริวารพันหนึ่ง เสด็จข้ามแม่น้ำทั้ง ๓ แห่ง ดุจเดียวกับพระราชา

พระศาสดา ทรงพุทธนิมิตไม่ให้เห็นภิกษุทั้งหลาย **ทรงตรัสอนุปุพพิกถา ครั้นจบเทศนา** พระนางอโนชาเทวีพร้อมทั้งบริวารบรรลุโสดาปัตติผล

พระมหากัปปินะเถระพร้อมทั้งบริวาร ครั้นสดับพระธรรมเทศนาที่พระศาสดาทรงขยายแก่หญิงเหล่านั้นแล้วก็ได้บรรลุอรหัต พร้อมปฏิสัมภิทาทั้งหลาย*(ได้ฟังอนุปุพพิกถาซ้ำ ๒ ครั้งเหมือนกับยสกุลบุตร-ผู้รวบรวม)*

พระศาสดา ทรงตรัสสั่งหญิงทั้งหลายเหล่านั้น ไปสำนักของพระอุบลวรรณาเถรี ในกรุงสาวัตถีเพื่อบรรพชาแล้ว บรรลุอรหัตแล้ว

พระมหากัปปินเถระ เที่ยวเปล่งอุทานในที่ทั้งหลาย ทั้งที่พักกลางคืนและที่พักกลางวันว่า *"สุขหนอๆ"*

บรรดาภิกษุทั้งหลาย สงสัยว่า *"ท่านปรารภความสุขในกามหรือในราชสมบัติหนอ?"*

พระศาสดาทรงตรัสว่า *"บุตรของเราเปล่งอุทานปรารภสุขในกามหรือสุขในราชสมบัติหามิได้ ก็แต่ว่า ความเอิบอิ่มในธรรมย่อมเกิดแก่บุตรของเรา บุตรของเรานั้นย่อมเปล่งอุทานอย่างนั้น เพราะปรารภอมตมหานิพพาน"*

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลผู้เอิบอิ่มในธรรม มีใจผ่องใส ย่อมอยู่เป็นสุข บัณฑิตย่อมยินดีในธรรมที่พระอริยเจ้าประกาศแล้วทุกเมื่อ"

อธิบาย ผู้เอิบอิ่มในธรรม คือ ธรรมปิติ อันแทงตลอดอริยสัจ ๔ มีทุกข์เป็นต้น ถูกต้องแล้วด้วยโลกุตตรธรรม ๙ อย่าง

คำว่า **สุข** นี้ สักว่าเป็นหัวข้อเทศนา สมมุติยกขึ้นกล่าวว่า ย่อมอยู่เป็นสุขแม้ด้วยอิริยาบถ ๔ (***สุข*** *ได้แก่ ความสงบ "นัตถิ สันติ ปรัง สุขัง" มิใช่สุขในกามคุณ หรือทรัพย์สมบัติใดๆ แต่เป็นอริยสมบัติ อริยทรัพย์ สงบแล้วดับเย็นจากไฟ ๓ กอง ราคัคคิ โทสัคคิ โมหัคคิ-ผู้รวบรวม)*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก ได้เป็นพระอริยบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้นแล้ว ดังนี้แล

หมายเหตุ คำกล่าวของพระราชาที่ว่า *"เราสละราชสมบัติ เราจักบวช"* หรือคำกล่าวของพระเทวีที่ว่า *"เราไม่ต้องการด้วยสมบัติเราก็จักบวช"* ดังนี้ คนปุถุชนมีกิเลสหนาจะไม่มีโอกาสเข้าใจได้ แต่ด้วยบารมีที่ได้สั่งสมมาแล้ว แต่พระพุทธเจ้าปทุมุตตระนับได้หนึ่งแสนกัป จึงจะเข้าใจว่าอันราชสมบัติพระราชาสละแล้วดุจถ่มน้ำลายทิ้งอย่างง่ายดาย และการที่พระเทวีจะคุกเข่ารับเอาก้อนน้ำลายที่บ้วนทิ้งนั้นย่อมไม่อาจกระทำได้ เพราะผู้มีปัญญาย่อมเห็นทุกข์ แต่ปุถุชนย่อมทำได้ เพราะวิปลาสมองเห็นทุกข์ว่าเป็นสุข (สุขวิปลาส)-*ผู้รวบรวม*

๓. เรื่อง บัณฑิตสามเณร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภบัณฑิตสามเณร

ดังได้สดับมา ในอดีตกาล สมัย**พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า** มีพระภิกษุขีณาสพ ๒ หมื่นรูปเป็นบริวาร ได้เสด็จไปสู่กรุงพาราณสี ชนทั้งหลายได้ถวายอาคันตุกทานแล้ว

พระศาสดา ทรงอนุโมทนา ในกาลเสร็จภัตกิจ

"อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย

คนบางคนในโลกนี้ ***ถวายทานแล้วไม่ชักชวนคนอื่น*** *เขาย่อมได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ ในที่ๆ ตนเกิดแล้ว*

คนบางคนในโลกนี้ ***ชักชวนผู้อื่นให้ถวายทาน แต่ไม่ให้ทานด้วยตน*** *เขาย่อมได้บริวารสมบัติ แต่ไม่ได้โภคสมบัติในที่ๆ ตนเกิดแล้ว*

*คนบางคนในโลกนี้ บางคน****ทั้งไม่ให้ด้วยตนเอง ทั้งไม่ชักชวนผู้อื่น*** *เขาย่อมไม่ได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ เป็นคนกินเดนเป็นอยู่ในที่ ๆ ตนเกิดแล้ว*

*คนบางคนในโลกนี้ บางคน****ทั้งให้ด้วยตนเอง ทั้งชักชวนผู้อื่น*** *เขาย่อมได้****ทั้งโภคสมบัติ****และ****บริวารสมบัติ*** *ในที่ๆ ตนเกิดแล้ว"*

ชายบัณฑิตผู้หนึ่ง ยืนอยู่ในที่ใกล้ ได้ฟังอนุโมทนากถานั้นแล้ว คิดว่า บัดนี้เราจักทำสมบัติทั้ง ๒ จึงกราบทูลนิมนต์ทรงรับภิกษาวันพรุ่งนี้**ทั้งหมดภิกษุ ๒ หมื่นรูป**

เขากลับไปเดินบอกบุญเพื่อนบ้านทั้งหลาย คนละ ๑๐, ๒๐, ๑๐๐, ๕๐๐ รูปดังนี้ สมัยนั้นมีชายเข็ญใจคนหนึ่งชื่อ *"มหาทุคคตะ"* อยู่ด้วย เขาคิด**ใคร่ครวญอยู่นานกว่าจะตัดสินใจรับ ๑ รูป** คนจดบัญชีรายชื่อคนทำบุญไม่ได้สนใจจึงไม่ได้จดบัญชี

ฝ่ายมหาทุคคตะ กลับไปเรือน พูดกะภรรยาว่าเราจักถวายอาหาร

พระ ๑ รูป พรุ่งนี้ ภรรยา**อนุโมทนาว่าสาธุดีแล้ว ชาตินี้เกิดเป็นคนยากจน เพราะชาติก่อนไม่ได้ให้ทานอะไรๆ** จึงรีบออกไปรับจ้างทำงาน

เขาและภรรยารับจ้างทำงานในเรือนเศรษฐีอย่าง**ร่าเริง เบิกบาน ขะมักเขม้นแข็งแรง และอุตสาหะ** นายจ้างให้ข้าว เนย นม เครื่องเทศ รวมได้ข้าวมากเป็นพิเศษถึง ๕ ทะนาน

เขาลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ออกไปหาผัก จึงไปฝั่งแม่น้ำ **เก็บผักไปร้องเพลงไป** ชาวประมงยืนทอดแหหาปลาอยู่สงสัยว่า *"อารมณ์ดีร้องเพลงอยู่คงมีเหตุอะไรพิเศษหรือ?"* ทราบว่าจะเลี้ยงภัตภิกษุ ชาวประมงจึงให้ช่วยร้อยพวงปลาเพื่อเอาไปขาย และให้ปลาตะเพียนแดง ๔ ตัว แก่เขาไป

วันนั้น พระศาสดาทรงตรวจดูข่ายพระญาณ **เห็นอุปนิสัยมหาทุคคตะ** จึงเสด็จไปเพื่ออนุเคราะห์

ท้าวสักกะ แสดงอาการร้อนที่นั่งบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ทรงทราบเหตุการณ์จึงจำแลงเพศไปขอร่วมบุญช่วยเหลือจัดการทานงานปรุงอาหารให้แก่มหาทุคคตะ แล้วให้มหาทุคคตะทำหน้าที่ไปนิมนต์ภิกษุมา

มหาทุคคตะ ไปหาคนจัดทาน ไม่ได้ภิกษุด้วยเพราะหลงลืมจดชื่อในบัญชี ได้แจกภิกษุไปยังเรือนของอุบาสิกาครบหมดแล้ว ไม่เหลือภิกษุเลยแม้รูปเดียว มหาทุคคตะตกใจรีบไปยังพระคันธกุฎีแล้วนิมนต์พระบรมศาสดา ว่า

"ชื่อว่าผู้ที่ยากจนกว่าข้าพระองค์ในนครนี้ไม่มี พระเจ้าข้า ขอทรงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระองค์เถิด ขอทรงทำความอนุเคราะห์แก่ข้าพระองค์เถิด"

พระบรมศาสดา ทรงประทานบาตรให้แก่ มหาทุคคตะ แม้พระราชาและพระยุพราชที่เสด็จมาเฝ้าในวันนั้นต่างก็ทรงแลดูพระพักตร์ซึ่งกันและกัน ต่างเสนอให้ทรัพย์แก่มหาทุคคตะหนึ่งพันไปจนกระทั่งถึงหนึ่งแสนเพื่อแลกกับการรับบาตรของพระพุทธองค์ไปรับภัต

มหาทุคคตะหามีความต้องการด้วยทรัพย์ไม่ แต่ต้องการจักให้พระศาสดาเท่านั้นเสวย พระราชาไม่ได้บาตรแล้ว จึงตามเสด็จไปพร้อม

ด้วยพระศาสดาทีเดียว

พระศาสดา เสด็จไปเรือนของมหาทุคคตะ ฝ่ายท้าวสักกเทวราชจัดอาหารมีภัต มีข้าวต้ม ข้าวสวย และผักเป็นต้นพร้อมมูลแล้ว ปูอาสนะที่สมควรเป็นที่ประทับแห่งพระศาสดา

เรือนอันเป็นที่อยู่ของเขาต่ำ ผู้ที่ไม่ก้มไม่อาจเข้าไปได้ แต่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อเสด็จเข้าไปสู่เรือนไม่ต้องก้มเสด็จไป เพราะในเวลาเสด็จเข้าสู่เรือนแผ่นดินย่อมยุบลงภายใต้หรือเรือนสูงขึ้น นี้เป็นผลแห่งทานที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้นถวายไว้ดีแล้ว ในเวลาที่พระองค์เสด็จออกไปแล้ว ทุกสิ่งเป็นปกติเหมือนเดิมอีก

พระราชา ขอดูภัตที่จะถวาย ท้าวสักกะเปิดภาชนะให้ดูข้าวยาคูและภัตทั้งหลายออกอวด กลิ่นเครื่องอบอาหารภัตเหล่านั้นได้กลบทั่วพระนครตั้งอยู่ ทรงดำริว่า ถ้าพระองค์ประทับอยู่มหาทุคคตะคงต้องลำบาก จึงบังคมพระศาสดาแล้วเสด็จกลับ

พระศาสดา ทรงทำภัตกิจ แล้วทรงทำอนุโมทนา เสด็จลุกจากอาสนะหลีกไป มหาทุคคตะรับบาตรส่งเสด็จพระศาสดา ท้าวสักกะเสด็จกลับประทับยืนที่ประตูเรือนของมหาทุคคตะ ทรงแลดูอากาศแล้วฝนแก้ว ๗ ประการ ตกลงจากอากาศ เต็มภาชนะทั้งหมดในเรือนของเขาแล้วล้นไปทั่วเรือนไม่มีที่ว่าง

เขาจึงไปสู่ราชสำนัก ถวายบังคมแล้วกราบทูลขอพระองค์ทรงถือเอาทรัพย์นั้นเถิด ขอจงพระราชทานเกวียนพันเล่มนำทรัพย์นั้นมา แล้วทรงแต่งตั้งมหาทุคคตะในตำแหน่งเศรษฐี

เขาปลูกเรือน แผ้วถางขุดพื้นดินทำให้เรียบอยู่ หม้อทรัพย์ได้ผุดขึ้นยัดเยียดกันและกัน เมื่อเขากราบทูลแก่พระราชารับสั่งว่า *"หม้อทรัพย์เกิดเพราะบุญของเธอ เธอจงถือเอาเถิด"*

เขาปลูกเรือนแล้ว ได้ถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วัน เขาบำเพ็ญบุญตลอดอายุ ตายแล้วได้บังเกิด

ในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติสิ้นพุทธันดรหนึ่ง

ในพุทธุปบาทกาลนี้ จุติแล้วถือกำเนิดในท้องของธิดาตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตรเถระ ในกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น มารดาบิดาของนางทราบความว่า ธิดาตั้งครรภ์จึงให้เครื่องบำรุงครรภ์ นางเกิดแพ้ท้อง *"อยากถวายทานแก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเป็นต้น และถวายรสแห่งปลาตะเพียนแดง นุ่งผ้าย้อมน้ำฝาด นั่งท้ายอาสนะ บริโภคภัตเดนของภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น"* เมื่อมารดาบิดาทำให้แล้วตามประสงค์ถึง ๗ ครั้ง ความแพ้ท้องระงับไป

ครั้นคลอดแล้ว ตั้งชื่อว่า *"หนูบัณฑิต"* อายุ ๗ ขวบ มารดาบิดาได้มอบให้สำนักพระเถระนั้นบวชแล้ว

สามเณร เข้าไปบิณฑบาตกับพระเถระอุปัชฌาย์ เห็นเหมืองน้ำ ถามพระเถระว่า *"นี่อะไร? เขาทำอะไร?"*

สามเณรได้ฟังพระเถระตอบ พลางคิดว่า

"น้ำไม่มีจิต ชนทั้งหลายย่อมไขน้ำบังคับน้ำสู่ที่ๆ ตนปรารถนาแล้วทำการงานได้ เหตุไฉนคนมีจิตแท้ๆ จักไม่อาจเพื่อทำจิตของตนให้เป็นไปในอำนาจเล่า?"

เธอเดินต่อไป เห็นพวกช่างศรกำลังเอาลูกศรลนไฟแล้วเล็งด้วยหางตา จึงถามว่า *"พวกเขาทำอะไรกัน?"*

"เขาลนที่ไฟแล้วดัดลูกศรให้ตรง ลูกศรไม่มีจิตแล้วยังดัดให้ตรงได้ แม้คนมีจิตทำไมจึงไม่อาจดัดให้ตรงได้เล่า?"

เธอเดินต่อไป เห็นชนถากไม้ทำเครื่องทัพพสัมภาระ มีกำกงและดุมเป็นต้น จึงถามว่า *"พวกนี้ ชื่อพวกอะไร?"*

"ชื่อช่างถากไม้ เขาถือเอาไม้แล้วทำล้อแห่งยานน้อย เป็นต้น ก็ไม้เหล่านั้นไม่มีจิต ยังเอามาทำเป็นล้อได้ ไฉนคนผู้มีจิตจึงไม่อาจทำจิตของตนให้เป็นไปในอำนาจแล้วบำเพ็ญสมณธรรมเล่า?"

สามเณร คิดดังนั้นแล้ว จึงขอลาพระเถระกลับไปบำเพ็ญสมณ

ธรรม *"ถ้าหลวงพ่อจะนำอาหารมาให้กระผม ขอจงนำอาหารรสปลาตะเพียนแดงเถอะ ขอรับ"*

"ถ้าไม่ได้ด้วยบุญของหลวงพ่อ ก็จักได้ด้วยบุญของกระผม ขอรับ"

สามเณร กลับไปบำเพ็ญสมณธรรม อาสนะของท้าวสักกะ**ร้อนเพราะคุณของสามเณร** ตรัสเรียกให้ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ไปคุ้มครองสามเณร อารักขาไว้โดยรอบ **ให้จันทเทพบุตรฉุดรั้งมณฑล**พระจันทร์ไว้ **ให้สุริยเทพบุตรฉุดรั้งมณฑล**พระอาทิตย์ไว้ พระองค์เองจะไป**ประทับยืนอารักขาอยู่ที่สายยู** แล้วเสด็จไป *(พระจันทร์-พระอาทิตย์ เป็นเทพบุตร แต่นักดาราศาสตร์ไม่เชื่อในตถาคตโพธิสัทธา แต่เชื่อเรื่องจันทคราส-สุริยคราส โคจรบังเงากันและกัน โปรดไปหาอ่านสุริยสูตร-จันทิมสูตรที่ ๑๙/๖๗ ในมนุษย์เล่ม ๑๔-ผู้รวบรวม)*

ในวิหาร แม้เสียงแห่งใบไม้แก่ก็มิได้มี จิตของสามเณรมีอารมณ์เป็นหนึ่งแล้ว เธอพิจารณาอัตภาพแล้ว บรรลุผล ๓ อย่าง (อนาคามี) ในระหว่างภัตนั้นเอง

ฝ่ายพระเถระ ได้นำอาหารรสปลาตะเพียนใส่บาตรเต็ม เพื่อนำไปให้สามเณร

แม้พระศาสดา ในวันนั้นทรงใคร่ครวญว่า บัณฑิตสามเณรจักทำสมณธรรม ทรงเห็นว่ามีอุปนิสัยอรหัต และจักอาจบรรลุอรหัตก่อนฉันภัตเช้าวันนี้ จึงได้ไปนั่งอารักขาที่ซุ้มประตู ถามปัญหา ๔ ข้อ เมื่อแก้ข้อถามได้สามเณรจักบรรลุอรหัต ดังนี้จึงเสด็จไป ทรงถามว่า

"สารีบุตร เธอได้อะไรมา? – ***อาหารพระเจ้าข้าฯ"***

"ชื่อว่าอาหารย่อมนำอะไรมา? – ***เวทนาพระเจ้าข้าฯ"***

"เวทนา ย่อมนำอะไรมา? – ***รูป พระเจ้าข้าฯ"***

"ก็รูปย่อมนำอะไรมา? สารีบุตร – ***ผัสสะพระเจ้าข้าฯ"***

อาหารอันคนหิวบริโภคแล้ว กำจัดความหิวของเขาแล้ว **นำสุขเวทนา**มาให้ เมื่อสุขเวทนาเกิดขึ้นแก่ผู้มีความสุขเพราะการบริโภคอาหาร

วรรณะสมบัติย่อมมีในสรีระ

เวทนาชื่อว่าย่อมนำรูปมาด้วยอาการอย่างนี้ ก็ผู้มีสุขเกิดสุขโสมนัสด้วยอำนาจ**รูป**ที่เกิดจาก**อาหาร** นอนอยู่ นั่งอยู่ก็ตาม ด้วยคิดว่า *"บัดนี้ อัสสาทะ เกิดแก่เราแล้ว"* ย่อมได้สุขสัมผัส

เมื่อพระเถระ แก้ปัญหาทั้ง ๔ ข้อ เหล่านั้นอย่างนั้นแล้ว สามเณรก็ได้บรรลุอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา

เด็กอายุ ๗ ขวบ บวชแล้วได้ ๗ วัน ในวันที่ ๘ บรรลุอรหัต เป็นเหมือนดอกปทุมที่แย้มแล้ว ในขณะนั้นได้นั่งพิจารณาที่เป็นที่ใส่ภัตทำภัตกิจแล้ว ล้างบาตรเก็บไว้

จันทเทพบุตร ปล่อยมณฑลพระจันทร์ **สุริยเทพบุตร** ปล่อยมณฑลพระอาทิตย์ **ท้าวมหาราชทั้งสี่** ปล่อยอารักขาทั้งสี่ทิศ **ท้าวสักกเทวราช**เลิกอารักขาที่สายยู พระอาทิตย์เคลื่อนคล้อยไปแล้วจากที่ท่ามกลาง

"...พวกบัณฑิต เห็นคนไขน้ำ กำลังไขน้ำไปจากเหมือง ช่างศรกำลังดัดลูกศรให้ตรง และช่างถากกำลังถากไม้แล้ว ถือเอาเหตุเท่านั้นให้เป็นอารมณ์ ทรมานตนแล้ว ย่อมยึดเอาพระอรหัตไว้ได้ทีเดียว"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"อันคนไขน้ำทั้งหลาย ย่อมไขน้ำ ช่างศรทั้งหลายย่อมดัดศร ช่างถากทั้งหลายย่อมถากไม้ บัณฑิตทั้งหลาย ย่อมฝึกตน"

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

❍ ***อันชาวนา*** *ทำนาพึ่งพาน้ำ* *เพียรทดทำน้ำไหลใส่นาข้าว*
ครั้นน้ำมากรู้จักไขไหลออกพราว *ทุกเรื่องราวคิดแก้ไขได้ทันที*

❍ ***พวกช่างศร*** *เหลาไม้ให้กลมกลึง* *ลนไฟจึงดัดได้ใจถ้วนถี่*
ดัดแล้วดัดลูกศรอ่อนดัดดี *ตรงวิถีชี้นำทำให้คิด*

❍ ***อันล้อดุม*** *กุมเกวียนเวียนเป็นวง* *มาจากไม้แข็งตรงช่างประดิษฐ์*
เพียรถากเพียรทำทีละนิด *แล้วชีวิตไม่ถากบ้างหรืออย่างไร*

❍ ***เณรบัณฑิต*** *ไม่คิดเล่นเช่นนั้นหรอก คิดแล้วบอก**จิตตนฝึกฝน**ได้ มุ่งสู่ธรรมส่องสว่างแม้ทางไกล ย่อม**ฝึกใจได้เสร็จกิจ**ที่คิดเอยฯ*

แม้จะเป็นคนจนเข็ญใจครั้งพระพุทธเจ้าองค์ก่อน แต่ด้วยตั้งตนไว้ชอบ มีสัมมาทิฏฐิและเพียรชอบ ถวายทานด้วยมหากุศลจิตดวงที่หนึ่งเป็นโสมนัสและมีปัญญาประกอบ ไปเสวยทิพย์สมบัติบนเทวโลก สิ้นพุทธันดร ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ บรรลุธรรมด้วยอายุเพียงเจ็ดขวบ ทำให้คิดไปว่า *"คนส่วนใหญ่ปัจจุบันนี้ทำบุญให้ทานอย่างไร? ด้วยกุศลจิตดวงไหนกันหนอ?"* ลองอ่านทบทวนดู หรือว่า *"นายทุคคตะเข็ญใจทำบุญอย่างไร? แล้วเอาตัวอย่างไว้หน่อยก็ดี"*

สามเณรบัณฑิต พระเถระเจ้าครั้งสมัยพุทธกาล เป็นผู้มีปัญญาเลิศ บรรลุอรหัตตั้งแต่อายุเจ็ดขวบ นับเนื่องในกลุ่มสามเณรผู้เป็นพระอริยเจ้า เช่น สามเณรสุมน สามเณรทัพพมัลลบุตร สามเณรสังกิจจะ สามเณรโสปากะ, สามเณรเรวตะ เป็นต้น มีส่วนช่วยเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาให้กว้างขวางออกไป-*ผู้รวบรวม*

๔. เรื่อง พระลกุณฏกภัททิยเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันทรงปรารภ พระลกุณฏกภัททิยเถระ

ดังได้สดับมา พระภิกษุทั้งหลายและสามเณร ซึ่งเป็นปุถุชนยังไม่ได้พระอริยเจ้า เห็นพระลกุณฏกะ ซึ่งมีร่างเล็กเตี้ยค่อม แล้วเข้าไปจับที่ศีรษะบ้าง ที่หูบ้าง ที่จมูกบ้าง แล้วพูดกระเซ้าเย้าแหย่ *"ยังไม่กระสันจะสึกหรือ? ยังยินดีแน่นแฟ้นในพระศาสนาอยู่หรือ?"* พระเถระก็ไม่โกรธและไม่ประทุษร้ายในสหธัมมิก (นักบวชร่วมสำนัก) เหล่านั้นเลย ภิกษุสามเณรต่างวิพากษ์วิจารณ์ว่า *"ดูเถิดท่านลกุณฏกะเถระท่านไม่โกรธไม่ประทุษร้ายเลย ช่างดีจริงหนอ!"*

พระบรมศาสดา ทรงตรัสว่า

"ธรรมดาพระขีณาสพย่อมไม่โกรธ ไม่ประทุษร้ายเลย เพราะท่านไม่หวั่นไหว ไม่สะเทือน เช่นกับศิลาแท่งทึบ"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

*"ภูเขาศิลาล้วน เป็นแท่งเดียว ย่อมไม่สะเทือนด้วย**ลมพัดมา**ฉันใด บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่เอนเอียง ในเพราะนินทาและสรรเสริญ ฉันนั้น"*

อธิบาย คำว่า *"ศิลาล้วนเป็นแท่งเดียว"* คือ ไม่มีโพรง ย่อมไม่สะเทือน คือไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหวด้วยลมพัดมา

*(คำว่า **"ลมพัดมา"** ได้แก่ **อารมณ์ที่พัดเข้ามา** ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **ได้แก่** รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสกาย ใจคิดนึกในอารมณ์ทั้งหลาย **ไม่หวั่นไหวเมื่อถูกกระทบสัมผัส** เมื่อเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รู้รส รู้สัมผัสกาย รู้คิดนึกทางใจ ไม่เป็นโพรง คือ ไม่ชอบ-ชัง ไม่ยินดี-ยินร้าย-ผู้รวบรวม)*

เมื่อโลกธรรม ๘ (ลาภ-เสื่อมลาภ ยศ-เสื่อมยศ สรรเสริญ-นินทา สุข-ทุกข์) **ครอบงำอยู่** บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหว ไม่สะเทือน ด้วยอำนาจ ความยินดี-ยินร้าย

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุพระอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

*(พึงควบ**คุมผัสสะ**กระทบทางตา หู ฯลฯ พิจารณา**ความกระทบสัมผัส**แล้ว รูป-นาม เกิดแล้วดับแล้ว เกิดทางตาก็ดับแล้วที่ตา เกิดทางหูก็ดับแล้วที่หู ฯลฯ ถ้าศรัทธา เชื่อมั่นคงเป็นตถาคตโพธิสัทธาต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า สิ่งที่เห็น ได้ยิน ฯลฯ **นี้เป็นกรรมเก่า**ก็จะเข้าใจและยอมรับกรรมเก่า ไม่ต่อกรรมและไม่ก่อเวรขึ้นมาใหม่ทางใจ ทางวาจา และกาย เป็นกรรมไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมมีวิบากไม่ดำ-ไม่ขาว เป็นกิริยาจิต มันสักแต่ว่า เห็น ได้ยิน ฯลฯ กิริยาจิตย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม สิ้นกรรมคือไม่เกิด เวทนา ชอบ-ชัง เมื่อดับเวทนาได้ ความเกิด*

ใหม่ย่อมไม่มี เพราะถ้าเวทนาดับ ตัณหาก็ดับ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น พึงเริ่มต้นไม่เกิดที่ตา หู เห็น ได้ยิน คือ เห็น ได้ยิน ฯลฯ แล้วไม่ชอบ-ไม่ชัง ไม่อภิชฌา-ไม่โทมนัส แล้วผลวิบากย่อมไม่ดำ-ไม่ขาวนั่นเอง แต่ถ้าหากไม่ยอมรับสิ่งที่เห็น, ได้ยิน ฯลฯ ว่านี้เป็นกรรมเก่า ก็จะชอบ-ชัง ยินดี-ยินร้าย เกิดเป็นเวทนาตัณหาก็ต่อกรรมไปยังชาติ ต่อๆ ไปอีก ย่อมเป็นวิบากดำ-วิบากขาว กรรมย่อมไม่สิ้นวัฏสงสาร ย่อมยาวออกไป พึงอุทิศบุญให้มากๆ บ่อยๆ เนืองๆ การเผลอสติจะน้อยลงไปเรื่อยๆ-ผู้รวบรวม)

๕. เรื่อง มารดาของนางกาณา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภมารดาของนางกาณา เรื่องมีมาแล้วในพระวินัย มหาวิภังค์ ๒/๓๒๒

ในกาลครั้งเมื่อ มารดาของนางกาณา ทอดขนมเพื่อให้ธิดาไปสู่ตระกูลผัว ขณะทอด ภิกษุไปบิณฑบาตถึง ๔ ครั้ง นางกาณาไปเรือนสามีช้าอยู่เพราะมารดาเสียเวลาทอดขนม สามีของนางนำภรรยาใหม่มาสู่เรือน นางกาณาโกรธด่าภิกษุว่า *"การครองเรือนของตนฉิบหายแล้ว เพราะเหตุแห่งภิกษุบิณฑบาต"* ภิกษุไม่อาจเดินไปสู่ถนนได้

พระศาสดา ทรงทราบจึงเสด็จไป มารดาของนางกาณาถวายบังคมนิมนต์ให้ประทับนั่ง ทรงถามถึงนางกาณาว่าเป็นผู้เก้อยืนร้องไห้อยู่ พระองค์จึงตรัสถามว่า *"ร้องไห้ทำไม?"* มารดาของนางจึงกราบทูลเรื่องราวแต่ต้น

ทรงตรัสถามมารดาของนางกาณาว่า *"ภิกษุสาวกของเรา ถือเอาสิ่งที่เธอให้แล้ว หรือว่ายังมิได้ให้?"*

กาณมารดา: *ถือเอาสิ่งที่หม่อมฉันถวายแล้ว พระเจ้าข้า*

พระศาสดา: *ถ้าสาวกเราเที่ยวบิณฑบาต ถึงประตูเรือนเธอแล้ว ถือเอาสิ่งที่เธอให้แล้ว จะมีโทษอะไรแก่สาวกเหล่านั้นเล่า?*

กาณมารดา: โทษของพระผู้เป็นเจ้าไม่มี พระเจ้าข้าฯ แต่โทษของนางกาณานี่มีอยู่

พระศาสดา: จึงตรัสกะนางกาณาว่า *"กาณา ได้ยินว่าสาวกของเราเที่ยวบิณฑบาตมาถึงประตูเรือนนี้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ มารดาของเจ้าได้ถวายขนมแก่สาวกเหล่านั้น ชื่อว่าโทษอะไรจักมีแก่พวกสาวกทั้งหลายของเราเล่า?"*

นางกาณา: โทษของพระผู้เป็นเจ้าไม่มี พระเจ้าข้า หม่อมฉันเท่านั้นมีโทษ

นางถวายบังคมพระศาสดา ให้ทรงอดโทษแล้ว ครั้งนั้น พระศาสดาได้**ตรัสอนุบุพพิกถาแก่นาง นางบรรลุโสดาปัตติผล**แล้ว

พระศาสดาเสด็จลุกจากอาสนะแล้ว พระราชาได้เสด็จมาพบทูลถามความที่พระองค์เสด็จไปพบนางกาณาให้นางกาณาเป็นผู้ไม่ไร้ค่าแล้ว และพระพุทธองค์ยังได้มอบโลกุตรทรัพย์ ให้นางอีกด้วย

พระราชากราบทูลพระบรมศาสดาว่า *"พระองค์ก็จะให้โลกียทรัพย์แก่นางด้วย"* เสด็จกลับแล้ว ไปพบนางกาณา ประดับเครื่องอาภรณ์ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งพระธิดาผู้ใหญ่ มอบมหาอำมาตย์ผู้สำเร็จราชกิจ เลี้ยงดู และให้ทำบุญตามใจชอบ

จำเดิมแต่วันนั้น นางกาณาได้ตั้งโรงแจกทานไว้ที่ประตูทั้ง ๔ ทิศ บำรุงภิกษุ ภิกษุณี

พระศาสดาทรงตรัสว่า *"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ๔ รูปที่ทำความเดือดร้อนแก่นางกาณา ด้วยบิณฑบาตขนมทอดครั้งนั้น ได้ทำความเดือดร้อนแก่นางมิใช่แต่ในชาตินี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน ภิกษุเหล่านั้นก็ได้ทำความเดือดร้อนแก่นางเหมือนกัน และที่นางได้เชื่อฟังถ้อยคำของเรา ก็มิใช่แต่ชาตินี้เท่านั้น ถึงในกาลก่อน เราก็ทำแล้วเหมือนกัน"*

จึงทรงตรัส *"ทัพพุชาดก"* (ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต ๒๗/๔๔ ทัพพุ แปลว่า หนู, มัชรี แปลว่า แมว-*ผู้รวบรวม*)

"แมวตัวที่ ๑ ได้หนูและเนื้อในที่ใด แมวตัวที่ ๒ ก็ย่อมเกิดในที่นั้น ตัวที่ ๓ และตัวที่ ๔ ก็ย่อมเกิดในที่นั้น แมวเหล่านั้นถึงแก่ความตายแล้ว"

ทรงประชุมชาดก ว่า

"ภิกษุแก่ ๔ รูป ในบัดนี้ได้เกิดเป็นแมว ๔ ตัวในครั้งนั้น หนู ๔ ตัว ในครั้งนั้น หนูได้เป็นนางกาณา นายช่างแก้วคือ เราตถาคต นั่นเอง"

"ในอดีตกาล นางกาณาได้เป็นผู้มีใจหม่นหมอง มีจิตขุ่นมัวอย่างนี้ แต่นางได้เป็นผู้มีจิตผ่องใส เหมือนห้วงน้ำมีน้ำใส เพราะคำของเรา"

แล้วทรงตรัสพระคาถา ว่า

"บัณฑิตทั้งหลาย ฟังธรรมแล้วย่อมผ่องใส ***เหมือนห้วงน้ำลึกใสแจ๋วไม่ขุ่นมัว*** *ฉะนั้น"*

อธิบาย คำว่า ***"ห้วงน้ำใสไม่ขุ่นมัว"*** หมายความว่า ไม่หวั่นไหวเพราะลมเบื้องบน ไม่หวั่นไหวเพราะฝูงปลาเบื้องล่างของนิลมหาสมุทร ซึ่งลึกถึง ๘ หมื่น ๔ พันโยชน์ชื่อว่าห้วงน้ำลึก ส่วน ๔ พันโยชน์ในท่ามกลางระหว่างลมและฝูงปลาย่อมไม่หวั่นไหวตั้งอยู่นี้ชื่อว่า ห้วงน้ำลึกชื่อว่าใสไม่ขุ่นมัว ย่อมผ่องใส ปราศจากอุปกิเลส ด้วยสามารถแห่งมรรคมีโสตาปัตติมรรคเป็นต้น ผู้บรรลุอรหัตแล้วย่อมผ่องใสโดยส่วนเดียวแล

นิลมหาสมุทร *ลึก ๘ หมื่น ๔ พันโยชน์ จากผิวน้ำลงไปลึก ๔ หมื่นโยชน์กระเพื่อมด้วยแรงลมถัดลงไป ๔ พันโยชน์ได้แก่ห้วงน้ำลึกถัดลงไปอีก ๔ หมื่นโยชน์ที่เหลือ เป็นที่อยู่ของฝูงปลาและสัตว์น้ำน้อยและใหญ่*

ผิวน้ำย่อมถูกแรงลมแล้วกระเพื่อมไหวตลอดเวลา ***ดุจอารมณ์ทั้งหลาย****ที่กระทบเข้ามา****ทางอายตนะ****รอยช่องต่อทวารทั้ง ๖ ฝูงปลาและสัตว์น้ำน้อยใหญ่ดุจ****สังโยชน์น้อยใหญ่****ที่ยึดไว้เป็นตัวเป็นตนและสิ่งที่เนื่องด้วยตนมีมานะ อัสสมิมานะ อหังการ มมังการ ตัวกู ของกู และสิ่งที่*

*เนื่องด้วยกูเต็มหัวใจไปหมด เกิดเห็นแก่ตัวแก่ตนวิปลาสคลาดเคลื่อน แต่ห้วงน้ำลึกตรงกลาง อุปมาดุจ**ทางสายกลางคือ อริยมรรค** หนทางอันประเสริฐ เป็น**มัชฌิมาปฏิปทา** ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าสามารถปฏิบัติถึงได้ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยอารมณ์เบื้องบนและอุปกิเลสทั้งหลายที่หมกจมอยู่ ย่อมผ่องใสไม่ขุ่นมัว การฟังธรรมเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา บัณฑิตคือ ผู้มีปัญญาทั้งหลายย่อมประพฤติเป็นจรณะนั่นแล*

*(**อนึ่ง** เรื่องนางกาณาโกรธภิกษุบิณฑบาตทำให้ไปเรือนสามีช้า สามีนำภรรยาใหม่มาสู่เรือน นี้เป็นกรรมเก่าของนางกาณา ถ้าไม่ยอมรับว่าเป็นกรรมเก่า ก็จักด่าภิกษุดังเช่นเรื่องนี้ ถ้ายอมรับตามพระพุทธองค์ตรัสสอนว่า สิ่งที่เห็น ได้ยินนี้ เป็นกรรมเก่า ถึงนางจะไปสู่ตระกูลผัวช้าหรือเร็ว สามีก็ต้องมีภรรยาใหม่ มิใช่เกิดจากภิกษุไปบิณฑบาตที่เรือนมารดา **ผลย่อมเกิดแต่เหตุ ควรทำความเข้าใจเรื่องกรรมสูตร ๑๘/๑๔๙ เข้าใจแล้วให้ยอมรับเสีย** จะไม่สร้างกรรมใหม่ที่เป็นอกุศลกรรม **"กรรมให้แก้ อย่าก่อ เวรให้ตัด อย่าต่อ"**-ผู้รวบรวม)*

๖. เรื่อง เวรัญชพราหมณ์ถูกมารดลใจ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุ ๕๐๐ รูป ที่เมืองเวรัญชา

ความพิสดารว่า ครั้งปฐมโพธิกาล พระศาสดาได้เสด็จไปเมืองเวรัญชา พร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูป อันพราหมณ์ชื่อ เวรัญชะ ทูลนิมนต์แล้วจึงเสด็จไปจำพรรษา

เวรัญชพราหมณ์ ถูกมารดลใจมิให้เกิดสติ (มาร ๕ ได้แก่ มัจจุมาร อภิสังขารมาร กิเลสมาร ขันธมาร เทวปุตตมาร) ไม่เคยปรารภถึงพระศาสดาเลยแม้สักวันหนึ่ง

(ไม่เคยมีเวลาไหนที่สัตว์โลกจะว่างจากการเสวยวิบากกรรม แม้ว่า

จะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วก็ตาม มารเคยดลใจชาวบ้านไม่ให้ถวายอาหารบิณฑบาต ก็ยังเคยมี เรื่องของมารนี้กล่าวอาฆาตพระโพธิสัตว์สิทธัตถะในวันออกมหาภิเนษกรมณ์ไว้ว่า *"ตั้งแต่วันนี้ไป* ***บรรดาวิตกทั้งสาม****ท่านจะต้องตรึกแม้สักอย่าง เรารู้จักกิจที่ควรทำแก่ท่าน"* หาอ่านในภาค ๖ เรื่องมารธิดาเมื่อครั้งออกมหาภิเนษกรมณ์ แต่ไม่ได้ทรงแสดงว่าเกิดจากกรรมอะไรในอดีตชาติ-*ผู้รวบรวม)*

ในกาลนั้น เมืองเวรัญชาได้เกิดทุพภิกขภัย ข้าวยากหมากแพง ภิกษุเที่ยวบินฑบาตไม่ได้อาหารจึงลำบากมาก

พวกพ่อค้าม้า จัดแจงถวายข้าวแดง ซึ่งเป็นอาหารม้าแก่ภิกษุองค์ละหนึ่งแล่ง ๆ.เพื่อประกอบภัตกิจ พระโมคคัลลานเถระเห็นภิกษุลำบาก ได้มีความประสงค์จะให้ภิกษุฉันง้วนดิน และประสงค์จะให้ภิกษุเข้าไปบิณฑบาตสู่อุตตรกุรุทวีป พระศาสดาทรงห้าม ทรงตรัสว่าพวกภิกษุมิได้หวาดสะดุ้งปรารภเรื่องบิณฑบาต **ไม่มีความประพฤติด้วยอำนาจของความอยาก (ตัณหา)** อยู่แล้ว

พระศาสดา ประทับอยู่ที่เมืองเวรัญชาสิ้นไตรมาสแล้ว ทรงอำลาเวรัญชพราหมณ์ พราหมณ์เวรัญชะได้กระทำสักการะสัมมานะ ทรงให้เขาตั้งอยู่ในสรณะแล้ว เสด็จไปกรุงสาวัตถี

ก็ในกาล เสด็จประทับอยู่ในพระเชตวัน พวกกินเดนประมาณ ๕๐๐ คน อาศัยพวกภิกษุในวิหารนั่นเอง เขากินโภชนะอันประณีตที่เหลือจากภิกษุทั้งหลายฉันแล้ว ก็นอนหลับลุกขึ้นไปเล่นน้ำในแม่น้ำ ซ้อมมวยปล้ำ กระโดดโลดเต้น โห่ร้องเล่นกันอยู่ ประพฤติแต่อนาจารทั้งภายในและภายนอกวิหาร

ภิกษุต่างสนทนากันว่า ดูเถิดเวลาเกิดทุพภิกขภัย คนกินเดนพวกนี้ไม่ได้แสดงวิการอะไรที่เวรัญชา แต่บัดนี้กินโภชนะอย่างดีแล้วเที่ยวแสดงอาการแปลก ๆ เห็นปานนี้ ส่วนภิกษุสงบอยู่แม้ในเมืองเวรัญชา และถึงแม้บัดนี้ก็พากันอยู่อย่างสงบเสงี่ยมเหมือนกัน

พระศาสดา ทรงตรัส *"วาโลทกชาดก"* (วาโลทก แปลว่า ลา)

"แม้ในกาลก่อน คนกินเดนพวกนี้ เกิดในกำเนิดลา เป็นลา ๕๐๐ ตัว ได้ดื่มน้ำมีรสน้อยอันเลว คือน้ำหางที่เขาขยำกากซึ่งเหลือจากน้ำลูกจันทน์มีรสชุ่ม ม้าสินธพชาติอาชาไนย ๕๐๐ ดื่มแล้ว จึงกรองด้วยผ้าเปลือกปอเก่าๆ เป็นเหมือนเมาน้ำหวาน เที่ยวร้องเอ็ดอยู่"

ทรงตรัสเป็นพระคาถาโดยพิสดารว่า

"ความเมาย่อมบังเกิดแก่พวกลา เพราะดื่มกินน้ำหาง มีรสน้อยอันเลว แต่ความเมาย่อมไม่เกิดแก่ม้าสินธพ เพราะดื่มรสที่ประณีตนี้

ลาเป็นสัตว์มีชาติเลว ดื่มน้ำมีรสน้อย อันรสนั้น ถูกต้องแล้วย่อมเมา ส่วนม้าอาชาไนยผู้เอาธุระเสมอ เกิดในตระกูลที่ดี ดื่มรสที่เลิศแล้วหาเมาไม่"

"บัณฑิตทั้งหลาย ผู้อันโลกธรรม ๘ ถูกต้องแล้ว ย่อมไม่แสดงอาการขึ้นลง ด้วยสามารถแห่งความเป็นผู้ยินดีและความเป็นผู้เก้อเขิน หรือด้วยสามารถแห่งการกล่าวคุณและกล่าวโทษ"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย ดังนี้แล

๗. เรื่อง พระเถระผู้ตั้งอยู่ในธรรม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระธรรมิกะเถระ

ดังได้สดับมา อุบาสกคนหนึ่งในกรุงสาวัตถี อยู่ครองเรือนโดยชอบธรรม เป็นผู้ใคร่ออกบวช จึงพูดกับภรรยาขอบวช ภรรยาอ้อนวอนว่าขอให้นางคลอดบุตรก่อน เขาคอยแล้ว ในเวลาที่เด็กเดินได้จึงอำลาภรรยา นางวิงวอนว่าขอให้บุตรเจริญวัยเป็นหนุ่มเถิด

เขาคิดว่า *"ประโยชน์อะไร? ที่เราลาหรือไม่ลา เราจักทำการสลัดออกจากทุกข์แก่ตน"* ดังนี้แล้วจึงออกไปบวช เรียนกัมมัฏฐาน เพียรอยู่

ยังกิจแห่งบรรพชิตของตนให้สำเร็จแล้วจึงกลับบ้านมาเยี่ยมบุตรและภรรยา และได้แสดงธรรมให้ฟัง

แม้บุตรก็ออกบวชแล้วไม่นานก็บรรลุอรหัต ฝ่ายภรรยาเก่าของภิกษุนั้นคิดว่า *"เราจะอยู่ครองเรือนเพื่อประโยชน์แก่ชนเหล่าใด บัดนี้ประโยชน์อะไรด้วยการครองเรือน"* จึงออกบวชในสำนักภิกษุณี บวชไม่นานก็บรรลุอรหัต

ภิกษุทั้งหลาย ต่างสนทนากันว่า ธรรมิกะอุบาสกบวชแล้วบรรลุอรหัตแล้ว ได้เป็นที่พึ่งแก่บุตรและภรรยา ก็เพราะความที่ตนตั้งอยู่ในธรรม

พระศาสดา จึงตรัสว่า

"...ธรรมดาว่าบัณฑิต ไม่พึงปรารถนาความสำเร็จเพราะเหตุแห่งตน และไม่พึงปรารถนาความสำเร็จเพราะเหตุแห่งคนอื่น แต่พึงเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม มีธรรมเป็นที่พึ่งโดยแท้

ทรงตรัสพระคาถา *ว่า*

"บัณฑิตย่อมไม่ทำบาป เพราะเหตุแห่งตนย่อมไม่ทำบาป เพราะเหตุแห่งบุคคลอื่น บัณฑิตไม่พึงปรารถนาบุตร ไม่พึงปรารถนาทรัพย์ ไม่พึงปรารถนาแว่นแคว้น และไม่พึงปรารถนาความสำเร็จเพื่อตนโดยไม่เป็นธรรม บัณฑิตนั้นพึงเป็นผู้มีศีล มีปัญญา ตั้งอยู่ในธรรม"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๘. เรื่อง การฟังธรรม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภการฟังธรรม

ดังได้สดับมา ผู้คนผู้อยู่ถนนสายเดียวกันในกรุงสาวัตถี เป็นผู้พร้อมเพรียงกันถวายทานโดยรวมกันเป็นคณะแล้ว ก็ให้มีการฟังธรรมตลอดคืนยังรุ่ง แต่บางพวกไม่อาจฟังตลอดคืนได้ **บางพวกอาศัยความ**

ยินดีในกามก็กลับเรือนเสียก่อน **บางพวกที่โทสะจริต**ก็ไปแล้ว **บางพวกที่โมหะ**เมามัว ง่วงงุนเต็มที นั่งสับปะหงกอยู่ในที่นั้นนั่นเอง ไม่อาจฟังธรรมได้ ก็หลับ

วันรุ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลายต่างสนทนากันถึงเรื่องนี้

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"...ธรรมดาสัตว์เหล่านี้ อาศัยภพแล้วติดข้องอยู่ในภพนั้นโดยดาษดื่น มนุษย์ที่ถึงฝั่งมีจำนวนน้อย"

ทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

*"บรรดามนุษย์ ชนผู้ถึงฝั่งมีจำนวนน้อย ชนนอกนี้เที่ยวเลาะไปตามตลิ่งอย่างเดียว ก็ชนเหล่าใดแล **ประพฤติสมควรแก่ธรรมในธรรมที่ตถาคตกล่าวชอบแล้ว** ชนเหล่านั้นล่วงบ่วงมารที่ข้ามได้ยากอย่างเอกแล้ว ย่อมจักถึงฝั่ง"*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

อธิบาย คำว่า *"เที่ยวเลาะไปตามตลิ่ง"* ได้แก่ ติดอยู่ในสังโยชน์จมอยู่ มีสักกายทิฏฐิ ความมีตัวตน เห็นแก่ตัวแก่ตน เห็นว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นอัตตาตัวตนของเขาของเรา

คำว่า *"ประพฤติสมควรแก่ธรรมในธรรม"* คือ ด้วยสามารถแห่งการฟังธรรมนั้นแล้วบำเพ็ญปฏิปทาเหมาะแก่ธรรม กระทำมรรคผลให้แจ้ง ย่อมจักถึงฝั่ง คือฝั่งพระนิพพาน

การฟังทำให้เกิดปัญญาขั้นต้น เรียกว่า *"สุตมยปัญญา"* คนฟังมาก อ่านมาก ศึกษามากๆ จนเป็นพหุหรือพหู ย่อมเป็นพหูสุตะหรือพหูสูต ฟังแล้วนำมาคิดพิจารณาใคร่ครวญว่าสิ่งใดประโยชน์ สิ่งใดมิใช่ประโยชน์ เป็น *"จินตามยปัญญา"* รู้แยกแยะด้วยเหตุผล เป็นปัญญาตัวที่ ๒

ส่วนปัญญาขั้นสูงสุด คือ *"ภาวนามยปัญญา"* นำเอาปัญญาตัวที่

๑ และ ๒ มาบำเพ็ญปฏิบัติประพฤติให้สมเหตุสมผลอันนั้น ให้บังเกิดมรรคผล กระทำมรรคผลให้แจ้ง

(**ละสักกายทิฏฐิ** พึงเห็นว่า สักแต่ว่าเป็นร่างกาย ประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-แล้วเสื่อมสลายไป ธาตุสี่รูปร่างกายไม่รู้อะไร ไม่ใช่ตัวใช่ตนของเรา มีตนที่ไม่ใช่ตน ถ้าใช่ตัวใช่ตนเป็นอัตตาตัวตนของเราจริง จะต้องบังคับบงการบัญชามันได้ว่า *"จงอย่าแก่ จงอย่าเจ็บ จงอย่าตาย"* นี่เพราะบังคับบัญชามันไม่ได้ มันจึงไม่ใช่ตัวเรา ตัวเราไม่มี มีแต่รูปธาตุ กับนามธาตุ ร่างกายและความรู้สึกหรือจิตวิญญาณเท่านั้น เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-แล้วก็ดับไป ชนส่วนมากไม่เข้าใจจึงเที่ยวเลาะไปตามตลิ่งอย่างเดียว ละสักกายทิฏฐิไม่ได้ จึงข้ามบ่วงแห่งมารไม่ได้ ย่อมเกิด-ตายๆ อยู่อย่างนี้-*ผู้รวบรวม*)

๙. เรื่อง ภิกษุอาคันตุกะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพวกภิกษุอาคันตุกะ

ดังได้สดับมา ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป จำพรรษาอยู่ในแคว้นโกศล ออกพรรษาแล้วไปเฝ้าพระศาสดายังพระเชตวัน

พระบรมศาสดา ทรงพิจารณาธรรมอันเป็นปฏิปักษ์แก่จริยาของพวกเธอ เมื่อจะทรงแสดงธรรมได้ตรัสพระคาถาว่า

"บัณฑิต ละธรรมดำแล้ว ออกจากอาลัย อาศัยธรรมอันหาอาลัยมิได้แล้ว ควรเจริญธรรมขาว ละกามทั้งหลายแล้ว หมดความกังวล ถึงปรารถนาความยินดียิ่งในวิเวกอันเป็นที่ซึ่งประชายินดีได้ยาก บัณฑิตควรทำตนให้ผ่องแผ้วจากเครื่องเศร้าหมอง

ชนเหล่าใด อบรมจิตดีแล้วโดยชอบในองค์ธรรมแห่งความตรัสรู้ และชนเหล่าใดไม่ถือมั่น ยินดีในการละเลิกความถือมั่น ชนเหล่านั้นๆ

เป็นพระขีณาสพ รุ่งเรือง ดับสนิทแล้วในโลก"

อธิบาย คำว่า ***"ละธรรมดำแล้ว ควรเจริญธรรมขาว"*** หมายถึง ละอกุศลกรรมซึ่งเป็นฝ่ายทุจริตที่ชื่อว่าอกุศลกรรมบถ ๑๐ ได้แก่ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓

เจริญธรรมขาว คือ การเจริญกุศลกรรมซึ่งเป็นฝ่ายสุจริต ที่ชื่อว่ากุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ได้แก่ กายสุจริต ๓ วจีสุจริต ๔ มโนสุจริต ๓

เจริญธรรมขาว เจริญอย่างไร? คือให้ออกจากอาลัย ปรารภธรรมอันหาอาลัยมิได้ ออกจากอาลัย คือปรารภพระนิพพานอันเป็นธรรมเป็นเหตุไม่มีอาลัย เมื่อปรารถนานิพพานควรเจริญธรรมขาว

ปรารภพระนิพพาน คือ ความปรารถนาความยินดีในวิเวกที่ไม่มีอาลัย ซึ่งสัตว์อภิรมย์ได้โดยยาก

ยินดียิ่งในวิเวก คือ การละกามเป็นผู้หมดกังวล พึงทำตนให้ขาวผ่องบริสุทธิ์จากนิวรณ์ทั้ง ๕ (กาม พยาบาท ง่วงซึมหดหู่วิตกกังวล ลังเลสงสัย ฟุ้งซ่านรำคาญใจ)

ยินดีในการละเลิกความถือมั่น คือไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ๔ (กาม ปรามาสศีลพรต ทิฏฐิ อัตตา)

*(**การเจริญธรรมขาว** เป็นธรรมอันเป็นเหตุไม่มีอาลัย พึงเน้นไปที่การเจริญสติที่**ทวาร ๖** เมื่อกระทบ**อารมณ์ ๖** และลงสู่มโนทวารใน**วิญญาณ ๖** ให้บังเกิดเหตุไม่อาลัย ไม่อภิชฌา (ชอบ)-ไม่โทมนัส (ชัง) ไม่ยินดี-ไม่ยินร้าย ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัสถูกต้องทางกาย ใจคิดนึกรู้เรื่องรู้ความหมาย*

***ไม่อาลัย** คือสักแต่ว่า... เห็น ได้ยิน ฯลฯ เกิดแล้ว-ดับไปแล้ว เป็นสักแต่ว่าไม่ใช่เราเห็น ได้ยิน ฯลฯ ไม่เกิดอาลัย ชอบ-ชัง ทางตา หู ฯลฯ ไม่เป็นวิบาก กรรมไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม -ผู้รวบรวม)*

๑๐. เรื่อง หมอชีวก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในสวนมะม่วงของหมอชีวก ทรงปรารภปัญหาอันหมอชีวกทูลถามแล้ว

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง พระเทวทัตร่วมคิดกับพระเจ้าอชาตศัตรูขึ้นสู่เขาคิชฌกูฏ มีจิตคิดร้าย ว่าจักปลงพระชนม์พระศาสดา จึงกลิ้งหินลงมาจากยอดเขา ยอดเขาสองยอดรับหินนั้นไว้ สะเก็ดซึ่งแตกออกจากหินนั้นกระเด็นไปกระทบพระบาทของพระผู้มีพระภาค ยังพระโลหิตให้ห้อแล้ว เวทนากล้าได้เป็นไปแล้ว

หมอชีวก ถวายเภสัชขนาดที่ชงัดนัก เพื่อกำซับแผล พันแผลเสร็จ รีบเข้าไปทำการรักษาพยาบาลคนไข้ผู้หนึ่งภายในพระนคร แล้วจะรีบกลับ

เขาไปในพระนคร กลับมาไม่ทันประตูพระนครปิดตอนค่ำ พลางคิดว่า เวลานี้เป็นเวลาแก้ผ้าพันแผลออก ถ้าไม่แก้ความเร่าร้อนในพระสรีระของพระพุทธองค์จักเกิดตลอดรุ่ง

พระศาสดา ทรงทราบด้วยพระญาณว่าหมอชีวกกลับมาไม่ทันประตู ตรัสเรียกให้พระอานนท์แก้ผ้าพันแผลออก แผลนั้นหายสนิทดุจสะเก็ดไม้หลุดออกจากต้นไม้ หมอชีวกกลับมาตอนรุ่งเช้า พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

*"ความเร่าร้อน ย่อมไม่มีแก่**ท่านผู้มีทางไกลอันถึงแล้ว** หาความเศร้าโศกมิได้ หลุดพ้นแล้วในธรรมทั้งปวง ผู้ละกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวงได้แล้ว"*

อธิบาย ชื่อว่าทางไกลมี ๒ ได้แก่ ๑. ทางไกลกันดาร ๒. ทางไกลคือวัฏฏะ

อันทางไกลกันดาร หากยังไม่ถึงที่ๆ ตนปรารถนาเพียงใด ก็ชื่อว่าเป็นผู้เดินทางไกลเรื่อยไปเพียงนั้น แต่เมื่อทางไกลอันเขาถึงแล้ว ย่อมเป็นผู้มีชื่อว่า มีทางไกลอันถึงแล้ว

ส่วนทางไกล คือวัฏฏะ หากตนยังอยู่ในวัฏฏะเพียงใด ก็ชื่อว่า

เป็นผู้เดินทางไกลเรื่อยไปเพียงนั้น แม้พระอริยบุคคลทั้งหลายมีพระโสดาบันเป็นต้น ก็ชื่อว่ายังเป็นผู้เดินทางไกลเหมือนกัน

ส่วนพระขีณาสวะหรือพระขีณาสพ ทำวัฏฏะให้สิ้นแล้วดำรงอยู่ เป็นผู้ชื่อว่ามีทางอันถึงแล้วแก่พระขีณาสวะนั้นผู้มีทางไกลอันถึงแล้ว

ผู้หาความเศร้าโศกมิได้ หมายความว่า เป็นผู้หลุดพ้นแล้วในธรรมมีขันธ์เป็นต้นทั้งปวง (ขันธวิมุติ คือ พ้นจากขันธ์) อันวัฏฏะเป็นมูลปราศจากไปแล้ว

ความเร่าร้อน มี ๒ ได้แก่ ความเร่าร้อนทางกาย ๑ และ ทางจิต ๑

"อันความเร่าร้อนทางกายอันเกิดจากผัสสะ ซึ่งเกิดแก่พระขีณาสพด้วยอำนาจแห่งผัสสะกระทบกาย มีหนาวแลร้อนยังไม่ดับเลย แต่ด้วยความสามารถแห่งความเร่าร้อนทางจิตย่อมไม่มีแก่พระขีณาสพผู้เห็นปานนั้น"

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๑. เรื่อง พระมหากัสสปเถระ ละความข้องในตระกูลและปัจจัย

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระมหากัสสปเถระ

ความพิสดารว่า สมัยหนึ่งพระศาสดาทรงประทับจำพรรษาอยู่ในกรุงราชคฤห์ รับสั่งแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า โดยกาลล่วงไปกึ่งเดือนจักหลีกไปสู่ที่จาริก

พระเถระทั้งหลาย ต่างเตรียมซักจีวร ระบมบาตรเตรียมออกเดินทางไปกับพระศาสดา แต่ในพระนครนี้มีชนอยู่ถึง ๑๘ โกฏิ อุปัฏฐาก

บำรุงหมู่ภิกษุทั้งหลายอยู่ หากพระเถระไปกันเสียหมดเท่ากับว่าจักละอุปการคุณแก่ชนทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายต่างยกโทษขึ้นกล่าวว่า *"พระกัสสปเถระไปไม่ได้หรอก เพราะท่านเป็นห่วงตระกูลและลาภสักการะที่อุปัฏฐากบำรุงท่านอยู่"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงกลับเสียแต่ที่นี้ อย่าประมาท ก็พวกมนุษย์เหล่านี้เป็นทั้งญาติ เป็นทั้งอุปัฏฐากของกัสสปะ ควรให้กัสสปะกลับ เราไม่อาจทำให้วิหารว่างเปล่าได้ ความต้องการด้วยภิกษุในที่ทำมงคลและอวมงคลทั้งหลายของพวกมนุษย์มีอยู่ เธอและบริษัทของเธอ จงกลับเถิด"

พระเถระทูลรับแล้วพาบริษัทกลับ

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"แม้ในกาลก่อน กัสสปะก็ได้ทำความปรารถนาว่าเป็นผู้ไม่ข้องในตระกูลและปัจจัย เธอกลับเพราะเชื่อฟังคำของเราตถาคต เธอมิได้ข้องในตระกูลและปัจจัยกับวิหารบริเวณก็ดี ความข้องย่อมไม่มีแก่บุตรของเรา บุตรของเราไม่มีข้องในอะไรๆ เลย เหมือนพญาหงส์ร่อนลงในเปือกตมเที่ยวไปในเปือกตมนั้นแล้ว ก็บินไปฉะนั้น"

ทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"ท่านผู้มีสติ ย่อมออกไม่อยู่กับที่ ท่านย่อมไม่ยินดีในที่อยู่ ท่านละความห่วงใยเสียเหมือนฝูงหงส์ละเปือกตมไปฉะนี้"

(คำว่า ***"ความห่วงใยอันท่านผู้มีสติพึงละเสีย"*** คือ ละเสียซึ่งความห่วงใย กล่าวคือไม่อาลัยในวิหารที่อยู่และบริเวณ ในตระกูลอุปัฏฐากแม้ปัจจัยลาภสักการะ ผู้เจริญสติพึงมีสติละความห่วงอาลัยแม้ในตัวตน อารมณ์รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัสทางกายแม้ใจคิดนึก ที่เข้ามากระทบแล้วที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เกิดความอาลัย ไม่ห่วงหาอาลัยแล้วดังนี้ ชื่อว่าเป็นผู้เจริญ

สติ เป็นผู้มีสติ ไม่ยินดี-ไม่ยินร้าย ให้เป็นสักแต่ว่า...มันไม่ใช่เราเห็น ได้ยิน ฯลฯ เกิดแล้ว-ดับไปแล้ว เป็นเพียงสิ่งที่กำลังปรากฏ เกิดแล้ว-ก็ดับไปแล้ว เกิดใหม่แล้ว-ก็ดับไปอีก เป็นเช่นนี้ทั้งโลกและจักรวาล-*ผู้รวบรวม*)

๑๒. เรื่อง พระขทิรวนิยเรวตเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเรวตเถระ ผู้อยู่ป่าไม้สะแก (ขทิระ แปลว่า ไม้สะแกก็มี ไม้ตะเคียนก็มี)

ความพิสดารว่า ท่านพระสารีบุตร ละทรัพย์ ๘๗ โกฏิบวชแล้ว ชักชวนน้องสาว ๓ คน ชื่อ นางจาลา อุปจาลา สีสุปจาลา และน้องชาย ๒ คน คือ นายจุนทะ และอุปเสนะ ให้บวชแล้ว **คงเหลือเรวตะผู้เดียว**

มารดาคิดจักผูกเรวตะบุตรสุดท้องไว้ครองเรือนครองสมบัติ ตั้งแต่เขายังเป็นเด็ก แต่พระสารีบุตรประสงค์จะให้บวช จึงสั่งภิกษุทั้งหลายไว้ว่าแม้เรวตะมา ให้บวชแม้ไม่บอกลามารดาเพราะเป็นมิจฉาทิฏฐิ

มารดาจัดพิธีแต่งงานให้เรวตะกุมาร**ขณะอายุได้เจ็ดขวบ** ขณะประชุมญาติทำการมงคล พวกญาติให้เขาทั้งสอง (บ่าว-สาว) จุ่มมือลงในถาดน้ำแล้ว กล่าวมงคลว่า

"ขอเจ้าทั้งสองจงเห็นธรรมอันยายของเจ้าเห็นแล้ว จงเป็นอยู่สิ้นกาลนานเหมือนยายของเธอนะแม่"

เรวตะคิดว่า *"อะไรหนอ? เป็นธรรมอันยายเห็นแล้ว จึงถามหายายว่าคนไหน?"* ญาติต่างชี้ไปที่คนมีอายุ ๑๒๐ ปี **มีฟันหลุด ผมหงอก หนังเหี่ยว ตัวตกกระ หลังโกงดุจกลอนเรือน** เจ้าไม่เห็นหรือ?

เรวตะแลเห็นหญิงนั้น ก็รู้ว่า**แม้ตนเองและเจ้าสาวก็ต้องแก่และเป็นอย่างนั้น** จึงคิดหาอุบายออกบวชเสียแต่ในวันนี้

ขณะขบวนแห่ส่งตัวเข้าหอ เขาทำอุบายเป็นปวดอุจจาระ แล้วๆ

เล่าๆ ว่ามีอาการท้องเสีย เขาหนีไปแล้วสู่สำนักแห่งภิกษุประมาณ ๓๐ รูป **บวชแล้ว เรียนกัมมัฏฐานแล้ว ถือบาตรและจีวรจาริกไป** สู่ดงไม้สะแก (ตะเคียน) ในที่ประมาณ ๓๐ โยชน์ อยู่จำพรรษา ๓ เดือน ภายในพรรษาบรรลุอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย (ขณะยังเป็นสามเณร)

พระศาสดา เสด็จไปพร้อมด้วยพระสารีบุตร พระอานนท์ พระสีวลี และภิกษุห้าร้อยรูป เสด็จไปทางกันดารแต่เป็นทางลัดมี**อมนุษย์คุ้มครอง** อาศัยบุญพระสีวลีเถระดำเนินไป เทวดาทั้งหลายทำการสักการะแก่พระสีวลีเถระด้วยสร้างวิหารในระหว่างทางโยชน์หนึ่ง ๆ มีวัตถุข้าวต้มอันเป็นทิพย์เป็นต้น ตลอด ๓๐ โยชน์

ฝ่ายพระเรวตเถระ บรรลุอรหัตขณะเป็นสามเณร ทราบการเสด็จมาของพระศาสดา จึงเนรมิตพระคันธกุฎีเพื่อพระศาสดา นิรมิตเรือนยอด ๕๐๐ ที่จงกรม ๕๐๐ และที่พักกลางคืนและกลางวัน ๕๐๐ พระศาสดาประทับอยู่สิ้นกาลหนึ่งเดือน ทรงเสวยบุญของพระสีวลีเถระนั่นเอง (เหล่าเทพดาถวายภัตเป็นทิพย์แก่พระสีวลีเถระ)

ภิกษุทั้งหลายต่างสนทนากันว่า *"นวกรรมก่อสร้างวิหารที่พักมากมาย เหล่านี้ จักมีเวลาเจริญสมณธรรมได้อย่างไรหนอ?"* พระศาสดาคงจะเห็นแก่หน้าว่าเป็นน้องชายของพระสารีบุตร จึงเสด็จมาสู่สำนักของเธอนี้

พระศาสดาทรงทราบวาระจิตของภิกษุที่สนทนากันนั้น จึงทรงอธิษฐานให้ภิกษุเหล่านี้ลืมบริขารมีหลอดน้ำมัน ลักจั่น (คนโฑน้ำ) และรองเท้าของตนไว้ แล้วเสด็จกลับพร้อมหมู่ภิกษุบริวาร ขณะเสด็จออกไปนอกวิหาร ทันใดนั้นฤทธิ์คลายแล้ว สภาพวิหารทั้งหลายกลายเป็นป่าไม้ดังดุจเดิม

ครั้งนั้น ภิกษุผู้ลืมสิ่งของ จึงพากันกลับมา ถูกหนามไม้สะแกแทง ไม่แลเห็นสภาพวิหารเรือนยอดทั้งหลาย พบแต่สิ่งของของตนๆ ห้อยอยู่ที่ต้นสะแก ถือเอาแล้วหลีกไป

ครั้นพระศาสดา เสด็จเข้าสู่บุพพารามแต่เช้าตรู่ นางวิสาขาถวายอาคันตุกภัตรแล้วสอบถามถึงที่อยู่ของพระเรวตเถระแก่พระศาสดา

ภิกษุบางพวกกล่าวว่า ที่นั้นรกมีแต่หนามสะแก ราวกะที่อยู่ของเปรต บางพวกกล่าวว่า น่ารื่นรมย์ไม่อาจพรรณนาได้ ที่อยู่ของพระเถระเป็นเช่นกับเทวสภาชื่อสุธรรมา

อุบาสิกา คิดว่า เหตุใดภิกษุจึงกล่าวไม่เหมือนกัน จึงทูลถามพระศาสดา

พระศาสดา ตรัสว่า *"จะเป็นบ้านหรือเป็นป่าก็ตาม พระอรหันต์ทั้งหลายย่อมอยู่ในที่ใด ที่นั้นน่ารื่นรมย์แท้"*

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"พระอรหันต์ทั้งหลายอยู่ในที่ใด เป็นบ้านก็ตาม เป็นป่าก็ตาม ที่ลุ่มก็ตาม ที่ดอนก็ตาม ที่นั้นเป็นภูมิสถานน่ารื่นรมย์"

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงตรัสบุพพกรรมของพระสีวลีเถระ ซึ่งภิกษุทั้งหลายทูลถามว่า *"เพราะเหตุใดท่านพระสีวลีเถระจึงอยู่ในท้องของมารดาตลอด ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน? เพราะกรรมอะไรไหม้ในนรก? เพราะกรรมอะไรจึงเป็นผู้เลิศ เป็นผู้มีลาภมียศอย่างนั้น?"*

บุพพกรรมพระสีวลีเถระ

ภิกษุทั้งหลาย ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีเสด็จเที่ยวจาริกไปและกลับมาสู่นครของพุทธบิดา พระราชาทรงตระเตรียมอาคันตุกทาน และร้องป่าวให้ชนทั้งหลายในเมืองถวายทาน ทรงดำริว่า จักถวายทานให้ยิ่งใหญ่กว่าทานของชนชาวเมือง ไม่ให้แพ้ชาวเมือง ชาวเมืองก็จักไม่ให้ทานแพ้พระราชาให้จงได้

ชาวเมืองคิดว่า *"เราจักถวายทานให้เลิศกว่า อันชื่อว่าวัตถุชื่อนี้*

ไม่มีในทานของเราเป็นไม่มี" แล้วตรวจดูว่าอะไรหนอยังไม่มีในทานนี้ ไม่ได้เห็นน้ำผึ้งสด (น้ำผึ้งดิบ) จึงส่งคนถือเอาทรัพย์ ๔ พัน ไปสู่ประตูพระนครทั้ง ๔ เพื่อต้องการน้ำผึ้งดิบ

ครั้งนั้น คนบ้านนอกคนหนึ่งเพื่อจะเยี่ยมนายบ้าน เห็นรวงผึ้งจึงถือเอา ตั้งใจว่าจักนำไปให้นายบ้าน บุรุษชาวเมืองผู้ต้องการน้ำผึ้งพบแล้วจึงถามขอซื้อ คนบ้านนอกไม่ขาย ถูกอ้อนวอนขอซื้อและให้ราคาจนถึงพันกหาปณะ จึงถามถึงเหตุ บุรุษชาวเมืองจึงเล่าความจริงให้ฟังว่าได้ตระเตรียมถวายทานเลิศแก่**พระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมภิกษุหกล้านแปดแสนเป็นบริวาร** คงขาดน้ำผึ้งดิบอย่างเดียวเท่านั้น

คนบ้านนอก คิดว่าเมื่อเป็นอย่างนั้น **จักให้ด้วยไม่คิดราคา ขอส่วนบุญนี้แก่ข้าพเจ้าบ้าง** เขาจึงรับว่า *"สาธุ ขอจงเป็นผู้ได้รับส่วนบุญเถิด"*

ชาวเมืองทั้งหลาย ให้คนนำถาดทองคำใบใหญ่มา ให้บีบรวงผึ้งและนมส้มลงในถาดเคล้ากันได้ถวายแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แม้ถวายน้ำผึ้งครบภิกษุทุกรูปแล้ว น้ำผึ้งก็มิได้หมดไป กลับเหลือเกินไปด้วยซ้ำ ด้วย**อานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าอันเป็นพุทธวิสัยที่ไม่ควรคิดแล้ว** (อจินไตย คือ ไม่ควรคิด) ถ้าใครคิดแล้วมีส่วนแห่งคนบ้าทีเดียวด้วยประการฉะนี้

บุรุษผู้ให้น้ำผึ้ง กระทำกรรมเพียงเท่านี้แล้ว ทำกาละตาย**ไปบังเกิดในเทวโลก** จุติจากเทวโลก **บังเกิดในราชตระกูล**ในกรุงพาราณสี เมื่อราชาภิเษกแล้ว ท้าวเธอทรงดำริว่าจักยึดเอาพระนครหนึ่ง **จึงยกทัพไปล้อมนครนั้นไว้สิ้นเวลา ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน** พระมารดาทรงแนะนำพระราชาให้ปิดประตูเล็กๆ ล้อมพระนคร มิให้ชาวเมืองเข้าออกได้ ก็ทรงทำอย่างที่พระมารดาแนะนำวันที่ ๗ ชาวเมืองเข้าออกพระนครไม่ได้ จึงจับพระราชาของตนปลงพระชนม์แล้วถวายราชสมบัติแก่พระราชานั้น

ท้าวเธอทรงทำกรรมนี้แล้ว**ไปบังเกิดในอเวจี** จุติเคลื่อนจากอัตภาพ

นี้ **ไปปฏิสนธิในท้องของพระมารดาอยู่ในพระครรภ์สิ้น ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน** นอนขวางอยู่ที่ปากกำเนิดสิ้น ๗ วัน เพราะกรรมที่ปิดประตูเล็กๆ ทั้ง ๔

เป็นผู้เลิศทางมีลาภมียศ เพราะความที่เธอถวายน้ำผึ้งใหม่ ด้วยประการอย่างนี้

พระศาสดา ทรงชมเชยพระเรวตเถระว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เรวตะบุตรของเราไม่มีบุญ-ไม่มีบาป เพราะบุญและบาปทั้ง ๒ เธอละเสียแล้ว"

ทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"บุคคลใดในโลกนี้ ล่วงเครื่องข้อง ๒ อย่าง คือบุญและบาปได้ เราเรียกบุคคลผู้นั้นว่าเป็นผู้ไม่โศก เป็นผู้ปราศจากกิเลสเพียงดังธุลี เป็นผู้หมดจดว่า เป็นสมณพราหมณ์"

(**อธิบาย** คำว่า ***"ล่วงเครื่องข้อง ๒ อย่าง คือบุญและบาปได้"*** หมายความว่า ละเว้นความชั่ว ทำบุญกุศลกรรมความดี แล้วละทั้งบาปและบุญ จึงได้ชื่อว่าล่วงเครื่องข้องได้แล้ว กล่าวโดยสรุป คือกรรมที่มีวิบากไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม ไม่มีวิบากเป็นผล เป็นสักแต่ว่ากระทำของกิริยาจิต ถ้ายังข้องอยู่กับบุญก็มีผลวิบากกุศลกรรมต้องไปเกิดไปเสวยบุญ จึงกล่าวว่า ***"บุญบังนิพพาน"*** ไม่ยึดบุญ ทิ้งบุญก็ถึงนิพพาน คนส่วนใหญ่ติดดี ติดบุญ ละดีละยากแท้จริงเทียว จึงถึงนิพพานยากยิ่งด้วยประการฉะนี้-*ผู้รวบรวม*)

๑๓. เรื่อง หญิงคนหนึ่งยั่วจิตพระเถระให้หลง

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภหญิงนครโสภินีคนหนึ่ง

ดังได้สดับมา ภิกษุรูปหนึ่ง **เรียนกัมมัฏฐานแล้ว เข้าไปสู่ป่า**แห่ง

หนึ่งเจริญสมณธรรมอยู่ มีหญิงนครโสภินีคนหนึ่งนัดแนะกับบุรุษ แต่ไม่พบตามนัด แต่ไปพบพระภิกษุกำลังนั่งเจริญสมณธรรมอยู่ คิดว่าเป็นผู้ชายเหมือนกัน กระสันแล้ว ไปยืนอยู่ข้างหน้าพระเถระนั้น เปลื้องผ้านุ่งแล้วกลับไปกลับมานุ่งบ่อยๆ สยายผมแล้วเกล้า ปรบมือหัวเราะซิกซี้

ความสลดสังเวชเกิดขึ้นแก่พระเถระแล้ว แผ่ซ่านไปทั่วสรีระ ท่านคิดว่า *"นี้เป็นอย่างไรหนอแล?"*

พระศาสดา ทรงประทับอยู่ในคันธกุฎี ทราบกิริยาอนาจารของหญิงนั้น ทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุนั้น

"ภิกษุ ที่ ๆ อันไม่รื่นรมย์ของพวกคนผู้แสวงหากามนั่นแหละเป็นที่รื่นรมย์ของผู้มีราคะปราศจากแล้วทั้งหลาย"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ป่าทั้งหลาย เป็นที่น่ารื่นรมย์ ท่านผู้มีราคะไปปราศแล้วทั้งหลายจักยินดีในป่าอันไม่เป็นที่ยินดีของชน เพราะท่านผู้มีราคะไปปราศแล้วเหล่านั้น เป็นผู้มีปกติไม่แสวงหากาม"

(**อธิบาย** ชนผู้แสวงหากาม ดุจแมลงวันบ้านไม่ยินดีในป่าบัวหลวง แต่ผู้มีราคะไปปราศแล้ว ดุจแมลงภู่แมลงผึ้ง ย่อมยินดีในป่าบัวหลวง ฉะนั้น เพราะปกติผู้มีราคะไปปราศแล้ว ไม่แสวงหากาม)

ในกาลจบเทศนา พระเถระนั้นนั่งแล้วตามปกตินั่นแล บรรลุอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย มาโดยอากาศถวายบังคมพระบาททั้ง ๒ ของพระศาสดา ณ คันธกุฎีแล้ว ดังนี้แล

๑๔. เรื่อง บุรุษผู้ฆ่าโจรมีเคราแดง (ตัมพทาฐิกะ)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวันป่าไผ่ กรุงราชคฤห์ ทรงปรารภ บุรุษผู้ฆ่าโจรมีเคราแดง

ดังได้สดับมา โจร ๔๙๙ คน ทำการปล้นชาวบ้านเป็นต้นสำเร็จ

ความเป็นอยู่แล้ว ครั้งนั้นมีบุรุษผู้หนึ่งมีตาเหลือกเหลือง มีเคราแดง ไปยังสำนักของโจรเหล่านั้น ขอสมัครอยู่ด้วย หัวหน้าโจรพิจารณาดูเห็นความกักขฬะจึงไม่รับ แต่ลูกน้องโจรอ้อนวอนให้รับไว้

ภายหลังวันหนึ่ง โจรทั้งหลายถูกราชบุรุษจับได้ ถูกสั่งให้ตัดศีรษะทั้งหมด พวกชาวเมืองปรึกษากันว่า *"ใครหนอจักเป็นคนตัดศีรษะ?"* แม้หัวหน้าโจรก็ไม่ปรารถนาจะฆ่าลูกน้องของตัวเอง แม้โจรทุกคนก็ไม่ปรารถนา แต่นายเคราแดง *"ตัมพทาฐิกะ"* ลูกน้องโจรสุดท้าย ตัดสินใจรับหน้าที่ด้วยคิดว่าจักได้ทั้งชีวิต ทั้งความนับถือ ทำหน้าที่นั้นแล้ว

ครั้งนั้น เขาได้รับแต่งตั้งให้ในตำแหน่งเพชฌฆาตผู้ฆ่าโจร (มีเคราแดง) เขาทำหน้าที่อยู่ ๕๕ ปี ในเวลาเป็นคนแก่ เขาไม่อาจตัดศีรษะด้วยการฟันทีเดียวได้ ต้องฟัน ๒-๓ ที ทำให้ผู้ต้องโทษลำบาก จึงถูกถอดถอนตำแหน่ง

นายตัมพทาฐิกะ เกษียณอายุแล้ว นุ่งผ้าใหม่ ปรุงยาคูเจือน้ำนมและเนยใสประดับดอกมะลิ ทาด้วยของหอม เพื่อทำการฉลอง

ขณะนั้น พระสารีบุตรเถระออกจากสมาบัติ จักทำการสงเคราะห์แก่นายตัมพทาฐิกะได้สมบัติใหญ่

นายตัมพทาฐิกะ พอแลเห็นพระเถระก็มีจิตเลื่อมใส คิดว่า ตนได้กระทำโจรฆาตกรรมมานาน ฆ่ามนุษย์เป็นอันมาก เราจักถวายไทยธรรมดังนี้แล้วจึงนำยาคูเข้าไปหาพระเถระเกลี่ยลงในบาตร ราดเนยใสใหม่แล้วยืนพัดพระเถระอยู่ในที่นั้น

พระเถระ รู้อัธยาศัย แบ่งยาคูให้ดื่ม และให้บุรุษที่พัดพระเถระจงพัดอุบาสกเถิด

พระเถระครั้นเสร็จภัตกิจ ได้เริ่มอนุโมทนาแก่เขา เขาไม่อาจทำจิตของตนให้ไปตามธรรมเทศนา เพราะเขาคิดถึงกรรมอันหยาบช้ามาสิ้นกาลนานที่ฆ่ามนุษย์เป็นอันมาก

พระเถระคิดว่าจักลวงบุรุษนั้น จึงพูดว่า *"ที่ท่านตัดศีรษะมนุษย์*

นั้น ท่านกระทำเองหรือถูกผู้อื่นใช้ให้กระทำเล่า?"

"พระราชาใช้ให้ข้าพเจ้าทำ"

พระเถระ *"เมื่อเป็นเช่นนั้น อกุศลจะมีแก่ท่านได้อย่างไร?"*

(ดุจคนรับจ้างทำนาปลูกข้าว ข้าวเปลือกย่อมได้แก่ เจ้าของนา ผู้ว่าจ้าง คนรับจ้างไม่ใช่คนที่ได้รับผลนั้น)

เขาคิดว่า อกุศลไรๆ ย่อมไม่มีแก่เรา **มีจิตผ่องใสมีอารมณ์เป็นหนึ่ง ฟังธรรมอยู่บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว** พระเถระอนุโมทนาแล้วหลีกไป (เมื่อทำบาปชั่วไปแล้ว ไม่ควรคิดนึกถึงบาปชั่ว ให้อยู่กับบุญกุศลปัจจุบัน เพราะอดีตแก้ไขไม่ได้แล้ว-*ผู้รวบรวม*)

เขาตามไปส่งพระเถระแล้วกลับ ถูกนางยักษิณีตนหนึ่ง มาแล้วด้วยเพศแห่งแม่โคนมขวิดเขาให้ตาย ***(เพราะบุรพกรรมในอดีตชาติร่วมกัน ๔ คน ฆ่าโสเภณีชิงทรัพย์ ร่วมกันกับ สุปปพุทธกุฏฐิ ปุกกุสาติ พาหิย ทารุจีริยะ**-*ผู้รวบรวม*) แล้วไปบังเกิดในดุสิตบุรี

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

*"บุรุษนั้น ได้กัลยาณมิตรผู้ใหญ่ ฟังธรรมของพระสารีบุตร **อนุโลมญาณบังเกิดแล้ว**เคลื่อนจากโลกนี้แล้ว **ไปบังเกิดในวิมานดุสิต**"*

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"บุรุษผู้ฆ่าโจร ฟังคำสุภาษิตแล้วได้อนุโลมขันติ ไปสู่เทวโลก ย่อมบันเทิงใจ"

"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงอย่าถือประมาณแห่งธรรมที่เราแสดงแล้วว่าน้อยหรือมาก เพราะว่า แม้วาจาคำเดียวที่อาศัยประโยชน์ ย่อมประเสริฐโดยแท้"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"หากวาจาแม้ตั้งพัน ไม่ประกอบด้วยบทที่เป็นประโยชน์ไซร้ บทที่เป็นประโยชน์บทเดียวที่บุคคลฟังแล้วสงบระงับได้ ย่อมประเสริฐกว่า"

๑๕. เรื่อง พระทารุจีริยเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระทารุจีริยะ

ความพิสดารว่า ในกาลหนึ่ง มนุษย์แล่นเรือไปในมหาสมุทร เมื่อเรืออับปาง มีบุรุษคนหนึ่งกระเสือกกระสนสู่ฝั่งรอดชีวิต ผ้านุ่งห่มไม่มี เอาใบไม้ห่อพันกาย ถือกระเบื้องขออาหารเลี้ยงชีวิต ชนทั้งหลายเห็นแล้วคิดว่า ผู้นี้คงเป็นพระอรหันต์ แล้วให้ข้าวและน้ำ

เขาคิดว่า ถ้าจักนุ่งห่ม ลาภสักการะของเราจักเสื่อม จึงไม่นุ่งผ้า นุ่งแต่เปลือกไม้เท่านั้น เขาถูกชนทั้งหลายกล่าวให้เป็นพระอรหันต์ เขาเกิดปริวิตกแห่งใจขึ้นว่า พระอรหันต์ในโลกเหล่าใดเหล่าหนึ่ง บรรดาพระอรหันต์เหล่านั้น เราก็เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง และบรรดาเทวดาผู้เป็นสาโลหิตของเขาในกาลก่อนก็คิดแล้วอย่างนั้นเหมือนกัน

ข้อว่า *"ผู้เป็นสาโลหิตในกาลก่อน"* คือ ผู้กระทำสมณธรรมร่วมกันมาในครั้งก่อนเมื่อศาสนาของ**กัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า มีภิกษุ ๗ รูป** เข้าสู่ป่า ขึ้นภูเขาลูกหนึ่ง พาดบันไดแล้วผลักบันไดทิ้งด้วยไม่อาลัยชีวิต ราตรีเดียวพระสังฆเถระ**รูปหนึ่งบรรลุอรหัต** นำบิณฑบาตมาแต่อุตตรกุรุทวีป แต่ภิกษุที่เหลือไม่ยอมฉัน วันที่สอง พระเถระ**องค์ที่สองบรรลุอนาคามิผล**แล้วนำบิณฑบาตมาแล้ว ภิกษุที่เหลือก็ไม่ยอมฉันเหมือนเดิม

ภิกษุบรรลุอรหัตปรินิพพานแล้ว **ภิกษุผู้อนาคามี**ไปบังเกิดบนพรหมโลก **ภิกษุที่เหลือ ๕ รูป** ไม่อาจยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้นได้ ผ่ายผอมแล้วกระทำกาละบังเกิดในเทวโลก จุติจากเทวโลกมาบังเกิดในมนุษย์ในพุทธุปบาทกาลนี้

คนหนึ่งเป็นพระราชาชื่อ **ปุกกุสาติ** คนหนึ่งเป็น **กุมารกัสสปเถระ** คนหนึ่งเป็น **พระทัพพมัลลบุตร** คนหนึ่ง เป็น**ปริพาชก ชื่อสภิยะ** และคนหนึ่งคือ **พาหิยะทารุจีริยะ**ในบัดนี้

ดังนั้น บรรดาเทวดาผู้เป็นสาโลหิตในกาลก่อน จึงหมายเอาถึง

ภิกษุผู้อนาคามีที่ไปเกิดเป็นเทวดาบนพรหมโลกองค์นั้น พรหมนั้นได้ปริวิตกแล้ว สลดสังเวชใจ **จึงลงมาเตือน** ว่า

"พาหิยะ ท่านไม่ใช่พระอรหันต์ดอก ถึงแม้ปฏิปทาของท่านจะบรรลุอรหันต์ก็ยังไม่มี" **จึงถามมหาพรหม** ว่า *"เดี๋ยวนี้พระอรหันต์มีอยู่ในโลกหรือหนอ?"*

ครั้งนั้น เทวดาท้าวมหาพรหม ได้บอกแล้วให้ไปนครสาวัตถีในชนบทอุดร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่นั้น ทรงเป็นอรหันต์และทรงแสดงธรรมให้เป็นพระอรหันต์ด้วย*(**กุมารกัสสปะ**และ**ปริพาชกชื่อสภิยะ** เมื่อบวชแล้ว ก็ได้รับคำแนะนำจากเทวดาสหายผูกปัญหาไปทูลถามพระพุทธเจ้า บรรลุธรรมก็ด้วยเทวดาองค์นี้เหมือนกัน อ่านหน้า ๒๙๒ ประกอบ-ผู้รวบรวม)*

พาหิยะ ไปเฝ้าพระศาสดา เดินทางเพียงราตรีเดียวจากท่าเรือสุปปารกะ ไปถึงนครสาวัตถีประมาณ ๑๒๐ โยชน์ **ด้วยอำนาจอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าและเทวดา**

ขณะนั้น พระศาสดาทรงบิณฑบาต พาหิยะคิดว่าตัวเองไม่รู้วันตายของตนหรือของพระศาสดาจักมี ไม่ยอมหยุด ไม่ยอมนั่ง ถ้าเห็นพระศาสดาก่อนจึงจะพักเหนื่อย พาหิยะเร่งร้อนเข้าไปน้อมตัวถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์ในระหว่างกลางถนน จับข้อพระบาททั้ง ๒ ไว้แน่นแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่า

"พระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ขอจงแสดงธรรมอันจะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ข้าพระองค์สิ้นกาลนานเถิด"

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงตรัสห้ามว่า กาลนี้เป็นกาลบิณฑบาต มิใช่กาล (เวลาแสดงธรรม) ก่อน พาหิยะทูลอ้อนวอนถึงสามครั้ง

พระศาสดา ทรงเห็นว่าพาหิยะอันปีติท่วมทับไม่มี **ระหว่างมีปีติมีกำลัง ถ้าฟังธรรมจักไม่อาจบรรลุได้ *(ปีติ เป็นอุปกิเลสวิปัสสนูปกิเลส และ เป็น ๑ ในองค์ฌาน-ผู้รวบรวม)*** ทรงรอเวลาให้เขาตั้งอยู่ในอุเบกขา คือความมัธยัสถ์ก่อน ความกระวนกระวายนั้นจงระงับเสียก่อน

ทรงเห็นว่า ความกระวนกระวายระงับแล้ว จึงทรงตรัสสอนว่า *"พาหิยะ เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า* ***เมื่อเราเห็นรูป*** *รูปจักเป็นเพียง****เราสักแต่ว่าเห็น****ฯลฯ"*

พาหิยะนั้นกำลังฟังธรรมนั่นแล ยังอาสวะให้หมดสิ้นไป บรรลุอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ แล้วทูลขอบรรพชา ทรงตรัสถามว่า *"บาตรและจีวรของเธอมีครบแล้วหรือ?" "เธอจงแสวงหาบาตรและจีวร"* แล้วเสด็จหลีกไป

พาหิยะกระทำสมณธรรมสิ้น ๒ หมื่นปี **ไม่เคยให้บาตรหรือจีวรแม้ภิกษุรูปหนึ่ง** บาตรและจีวรอันพึงสำเร็จด้วยฤทธิ์จึงไม่เกิดขึ้น จึงไม่ได้รับเอหิภิกขุอุปสัมปทา

พาหิยะแสวงหาบาตรและจีวรอยู่นั่นแล ยักษิณีตนหนึ่ง มาด้วยรูปแห่งแม่โคนมขวิดถูกตรงขาอ่อนข้างซ้ายให้ถึงสิ้นชีวิต ***(เคยทำอกุศลกรรมฆ่าโสเภณีชิงทรัพย์ ร่วมกันเป็นนักเลงหญิง ๔ คน ได้แก่ ปุกกุสาติ สุปปพุทธกุฏฐิ ตัมพทาฐิกะ และนางยักษิณีก็แปลงเป็นแม่โคขวิดตายทั้ง ๔ คน****-ผู้รวบรวม)*

พระศาสดาให้นำสรีระเผาแล้วทำสถูปไว้ ทรงแต่งตั้งไว้ใน**เอตทัคคะ**เป็นผู้เลิศกว่าสาวกทั้งหลาย**ในทางตรัสรู้เร็ว**(ขิปปาภิญญา) *"ในกาลที่เขาฟังธรรมของเราตถาคตขณะกำลังเที่ยวบิณฑบาตยืนในระหว่างถนนมีประมาณเล็กน้อย ยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้นแล้ว เธอทั้งหลาย อย่านับธรรมของเราว่าน้อย หรือมาก"*

จึงทรงตรัสเป็นพระคาถาว่า

"หากว่า คาถาแม้พันหนึ่ง ไม่ประกอบด้วยบทอันเป็นประโยชน์ สู้บทแห่งคาถาบทเดียว ซึ่งบุคคลฟังแล้วสงบ (นิพพาน) ระงับได้ ประเสริฐกว่า"

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๖. เรื่อง อนัตถปุจฉกะพราหมณ์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภอนัตถปุจฉกะพราหมณ์

พราหมณ์นั้น คิดว่า *"พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงทราบแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียวหรือหนอแล หรือทรงทราบสิ่งมิใช่ประโยชน์ด้วย?"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"เรารู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ ทั้งสิ่งที่มิใช่ประโยชน์"

พระศาสดาทรงตรัสพระคาถานี้ ว่า

"การนอนจนตะวันขึ้น (นอนตื่นสาย) ๑, ความเกียจคร้าน ๑, ความดุร้าย ๑, การผลัดวันประกันพรุ่ง ๑, การเดินทางคนเดียว ๑, การเข้าไปเสพภรรยาของผู้อื่น ๑ ผู้ใดเสพกรรม ๖ อย่างนี้ สิ่งที่มิใช่ประโยชน์คือ ความฉิบหาย จักพึงมีแก่ผู้นั้น"

พระศาสดา ทรงตรัสถามพราหมณ์ถึงอาชีพ ทรงทราบว่าเล่นการพนันสกา ทรงถามต่อไปอีกว่า *"ชนะหรือแพ้?"* พราหมณ์ทูลตอบว่า *"ชนะบ้าง แพ้บ้าง"* ดังนี้

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"...ขึ้นชื่อว่าความชนะของบุคคลผู้ชนะผู้อื่นไม่ประเสริฐ ส่วนผู้ใดชนะตนได้ด้วยชนะกิเลส ความชนะของผู้นั้นประเสริฐ เพราะว่าใครๆ ก็ไม่อาจทำความชนะนั้น ให้กลับพ่ายแพ้ได้"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ตนนั่นแล บุคคลชนะแล้วประเสริฐ ส่วนหมู่สัตว์นอกนี้ บุคคลชนะแล้วไม่ประเสริฐเลย เพราะเมื่อบุรุษฝึกตนแล้ว ประพฤติสำรวมเป็นนิตย์ เทวดา คนธรรพ์ มาร พรหม พึงทำความชนะนั้นให้กลับพ่ายแพ้ไม่ได้เลย"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๗. เรื่อง พราหมณ์ผู้เป็นลุงของพระสารีบุตรเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพราหมณ์ผู้เป็นลุงของพระสารีบุตรเถระ

ได้ยินว่า พระเถระไปสู่สำนักของพราหมณ์นั้นว่า *"ทำกุศลอะไร?"* ลุงว่าให้ทานบริจาคทรัพย์เดือนละพันหนึ่งแก่พวกนิครนห์ (นักบวชนอกศาสนา) แล้วปรารถนาพรหมโลก

พระเถระ กล่าวว่า *"ท่านลุงไม่รู้จักทางไปพรหมโลก แม้อาจารย์ของลุงที่เป็นนิครนห์ก็ไม่รู้ แต่พระศาสดาพระองค์เดียวทรงรู้"* จึงพาลุงไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัสพระคาถา ว่า

*"ผู้ใด บูชาทรัพย์พันหนึ่งทุกเดือนสิ้น ๑๐๐ ปี ส่วนการบูชานั้นนั่นแลของผู้ที่พึงบูชา**ท่านผู้มีตนอบรมแล้วคนเดียวแม้ครู่หนึ่ง** ประเสริฐกว่าการบูชาของผู้นั้น การบูชาสิ้น ๑๐๐ ปี จะประเสริฐอะไรเล่า?"*

อธิบาย คำว่า *"บูชาท่านผู้มีตนอบรมแล้วคนเดียว"* หมายถึง โดยเบื้องต่ำตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป โดยที่สุดเบื้องสูงเป็นพระขีณาสพ

ด้วยอำนาจถวายภิกษาทัพพีหนึ่งพอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ ด้วยเพียงถวายผ้าเนื้อหยาบบูชาผู้นั้นนั่นแล ประเสริฐล้ำเลิศสูงสุดกว่าความบูชาอันบุคคลนอกนี้บูชาแล้วสิ้น ๑๐๐ ปี

ในเวลาจบเทศนา **พราหมณ์นั้นบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว** แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๘. เรื่อง พราหมณ์ผู้เป็นหลานของพระสารีบุตรเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภหลานของพระสารีบุตร

ความพิสดารว่า พระเถระเข้าไปถามหลานว่า *"ทำกุศลอะไรหรือ?"* ทราบว่าหลานฆ่าสัตว์เลี้ยงตัวหนึ่งไปบำเรอไฟทุกเดือน เพื่อทางไปแห่งพรหมโลก พระเถระจึงพาหลานไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัสว่า *"พราหมณ์ การบำเรอไฟของท่านแม้ตั้ง ๑๐๐ ปี ย่อมไม่ถึงแม้การบูชาสาวกของเราเพียงขณะเดียว"*

จึงทรงตรัสพระคาถาว่า

"ก็สัตว์ใด พึงบำเรอไฟในป่าตั้งร้อยปี ส่วนเขาพึงบูชา "ท่านผู้มีตนอบรมแล้ว" ผู้เดียวแม้ครู่หนึ่ง การบูชานั่นแลประเสริฐกว่าการบูชาตั้งร้อยปี การบูชาตั้งร้อยปีจะประเสริฐอะไรเล่า?

ในเวลาจบเทศนา **พราหมณ์นั้นบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว** แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๙. เรื่อง พราหมณ์ผู้เป็นสหายของพระสารีบุตรเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพราหมณ์ผู้เป็นสหายของพระสารีบุตร

ความพิสดารว่า พระเถระเข้าไปหาสหายเป็นพราหมณ์คนหนึ่งถามถึงการทำบุญกุศลอะไรบ้างหรือ? ทราบว่าทำกุศลโดยการบูชายัญบริจาคทรัพย์อย่างมาก เพื่อหนทางไปแห่งพรหมโลก จึงพาไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"พราหมณ์ ทานที่ท่านบูชายัญอย่างที่เขาบูชากันให้แก่โลกียมหาชนตั้งปี ย่อมไม่ถึงแม้เพียงหนึ่งในสี่ส่วนแห่งกุศลที่เกิดขึ้นแก่คนทั้งหลายผู้ไหว้สาวกของเราด้วยจิตเลื่อมใส"

ทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"ผู้มุ่งบุญ พึงบูชายัญและทำบำบวงสรวงอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกตลอดปี ทานนั้นแม้ทั้งหมดไม่ถึงหนึ่งใน สี่ส่วนแห่งการอภิวาทในท่านผู้ดำเนินตรงประเสริฐสุด"

ในกาลจบเทศนา **พราหมณ์บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว** แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๒๐. เรื่อง อายุวัฒนกุมาร

พระศาสดา เมื่อทรงอาศัยนครทีฆลัมพิกะ ประทับอยู่ในกระท่อมกุฏีในป่า ทรงปรารภกุมารผู้มีอายุยืน

ได้ยินว่า พราหมณ์ ๒ คน ชาวทีฆลัมพิกนคร บวชในลัทธิภายนอก บำเพ็ญตบะสิ้น ๔๘ ปี คนหนึ่งคิดจักสึก สึกแล้วได้ภรรยาพร้อมด้วยโค ๑๐๐ ตัว และทรัพย์ ๑๐๐ กหาปณะ ครั้งนั้นภรรยาคลอดบุตรหนึ่งคน

ส่วนสหายไปสู่ต่างถิ่นแล้วก็กลับมาสู่นครนั้น จึงได้พาภรรยาและบุตรไปเยี่ยมสหายเขาและภรรยาไหว้แล้ว สหายกล่าวว่า *"ขอท่านจงเป็นผู้มีอายุยืน"* ส่วนพอบุตรไหว้แล้วสหายกลับนิ่ง และกล่าวว่าเด็กนี้จะมีอายุอยู่ได้เจ็ดวัน ถ้ามีความรักในบุตร จงไปสำนักพระสมณโคดมเถิด

พราหมณ์และภรรยาพาบุตรไปเฝ้าพระศาสดา เขาและภรรยาไหว้พระศาสดา ทรงตรัส *"ท่านจงมีอายุยืน"* แต่เวลาที่บุตรไหว้ได้ทรงนิ่งเสีย เขาทูลถามพระศาสดาแม้โดยนัยก่อนนั่นแล แม้พระศาสดาก็ทรงพยากรณ์แก่เขาอย่างนั้นเหมือนกัน

พระศาสดา ตรัสบอกอุบายป้องกัน

"...ท่านพึงอาจเพื่อทำมณฑปใกล้ประตูเรือนของตน ให้ทำตั่งไว้ตรงกลางมณฑปนั้น ปูอาสนะไว้ ๘ หรือ ๑๖ ที่ล้อมรอบตั่งนั้น ให้สาวกของเรานั่งบนอาสนะเหล่านั้น ให้ทำพระปริตร ๗ วัน ไม่มีระหว่าง อันตรายของเด็กนั้นพึงเสื่อมไป ด้วยอุบายอย่างนี้"

พราหมณ์ได้ฟังกลับไปทำตามพระศาสดาทุกประการ

พระศาสดาส่งภิกษุทั้งหลายไปนั่งในมณฑปนั้น ให้เด็กนอนบนตั่งแล้วภิกษุทั้งหลายสวดพระปริตร ๗ คืน ๗ วัน ไม่มีระหว่าง (ไม่เว้นว่าง) ในวันที่ ๗ พระศาสดาเสด็จมาด้วยพระองค์เอง เมื่อพระศาสดาเสด็จ พวกเทวดาในจักรวาลทั้งสิ้นประชุมกันแล้ว

ครั้งนั้น อวรุทธกะยักษ์ตนหนึ่ง บำรุงท้าวเวสสุวัณ ๑๒ ปี ได้รับพรว่าในวันที่ ๗ จากวันนี้ ท่านพึงจับเอาเด็กนี้ เพราะฉะนั้น ยักษ์ตนนั้นได้มายืนอยู่

เมื่อพระศาสดาเสด็จไปในมณฑปนั้น พวกเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ประชุมกัน พวกเทวดาผู้มีศักดิ์น้อยถดถอยไป ไม่ได้โอกาสหลีกไปตลอด ๑๒ โยชน์ ถึงอวรุทธกะยักษ์ก็ได้หลีกห่างออกไปยืนอย่างนั้นเหมือนกัน

แม้พระศาสดา ได้ทรงทำพระปริตรตลอดคืนยังรุ่ง เมื่อ ๗ วันล่วงแล้วอวรุทธกะยักษ์ไม่ได้เด็ก ในวันที่ ๘ เมื่ออรุณขึ้นเท่านั้น สองสามีภรรยานำเด็กมาถวายบังคมพระศาสดา พระศาสดาตรัสว่า *"ขอเจ้าจงมีอายุยืนเถิด"*

"เด็กนี้จักดำรงอยู่นาน ๑๒๐ ปี"

ลำดับนั้น สามีภรรยาขนานนามเด็กนั้นว่า *"อายุวัฒนกุมาร"* ครั้นเติบโตแล้วอันอุบาสก ๕๐๐ คนแวดล้อมเที่ยวไป

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย อายุเจริญอย่างเดียวเท่านั้นก็หาไม่ ก็สัตว์เหล่านี้ไหว้ท่านผู้มีพระคุณย่อมเจริญด้วยเหตุ ๔ ประการ พ้นจากอันตราย ดำรงอยู่จนตลอดอายุทีเดียว"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

“ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ เจริญแก่บุคคลผู้มีปกติย่อมกราบไหว้ ผู้อ่อนน้อมต่อท่านผู้เจริญเป็นนิตย์”

(อภิวาทนะ สีลิสสนิจจัง วุฒฺฒาปจายิโน จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วรรณโณ สุขัง พลังฯ)

ในกาลจบเทศนา อายุวัฒนกุมาร ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลพร้อมกับอุบาสก ๕๐๐ แล้ว แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมากก็บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น

๒๑. เรื่อง สังกิจจสามเณร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสังกิจจสามเณร **ได้ยินว่า** กุลบุตร ๓๐ คนในกรุงสาวัตถี ฟังธรรมแล้วบวชถวายอก (ชีวิต) ในพระศาสนาของพระศาสดา อุปสมบทได้ ๕ พรรษา เข้าไปเฝ้าพระศาสดา สดับ**ธุระในพระศาสนา ๒ ประการ คือ คันถธุระ** (ปริยัติ) และ**วิปัสสนาธุระ** (ปฏิบัติ) ด้วยความที่ตนบวชเป็นคนแก่ ไม่อุตสาหะในคันถธุระ ประสงค์จะบำเพ็ญวิปัสสนาธุระ ทูลขอพระศาสดาตรัสบอกกัมมัฏฐานเพื่อถึงอรหัต แล้วทูลอำลาไปสู่แดนป่า

พระศาสดา ทรงตรัสให้นำเอาสามเณรสังกิจจะไปด้วยในที่นั้น ภัยจักระงับจากคนกินเดน (ลูกศิษย์วัด) เมื่อนั้นกิจบรรพชิตจักถึงความบริบูรณ์

ประวัติของสังกิจจสามเณร เป็นสามเณรของพระสารีบุตร มีอายุ ๗ ปี ได้ยินว่าสามเณรอยู่ในท้องขณะมารดาตาย สัปเหร่อยกเนื้อท้องของนางลงจากเชิงตะกอน แทงด้วยหลาว **ปลายหลาวกระทบที่หางตาทารก** ทารกไม่ไหม้ไฟเหมือนนอนบนกลีบบัว รูปดังทองคำบนถ่าน แท้จริงธรรมดาของสัตว์ผู้มีภพสุดท้าย แม้ถูกภูเขาสิเนรุทับ ชื่อว่ายังไม่บรรลุอรหัต

แล้วสิ้นชีวิตไม่มี

วันรุ่งขึ้น สัปเหร่อเห็นทารกเกิดอัศจรรย์ จึงอุ้มเด็กไปสู่บ้าน พวกหมอทายนิมิตว่า ถ้าอยู่ครองเรือน พวกญาติตลอด ๗ ชั่วคนไม่ยากจน ถ้าจักบวชจักเป็นผู้มีสมณะ ๕๐๐ รูป แวดล้อมบริวาร พวกญาติตั้งชื่อว่า *"สังกิจจะ"* เพราะเหตุที่หางตาของเขาถูกเกี่ยวด้วยขอเหล็ก

ออกบวชขณะอายุได้ ๗ ขวบ บรรลุอรหัตพร้อมปฏิสัมภิทาทั้งหลายขณะปลงผมเสร็จนั่นเอง

ภิกษุทั้ง ๓๐ รูป อำลาพระศาสดา ไปอำลาพระสารีบุตร และได้นำเอาสามเณรสังกิจจะไปด้วย เดินทางสู่ป่าที่สุด ๑๒๐ โยชน์ บรรลุบ้านหนึ่งนิมนต์ให้จำพรรษาที่นั้น เจริญสมณธรรมแยกกันปฏิบัติ ไม่คลุกคลี พบกันตอนภิกขาจารเวลาเช้า บำรุงพระเถระเวลาเย็น เวลานอกนั้นประกอบกัมมัฏฐานเนืองๆ

ต่อมา มีบุรุษเข็ญใจคนหนึ่ง มาขออาศัยอยู่ด้วย ทำวัตรปฏิบัติอยู่เป็นอันดี ยังภิกษุให้รักใคร่อย่างยิ่ง

โดยเวลาล่วงไปได้ ๒ เดือน เขาคิดจะไปเยี่ยมธิดา ถ้าบอกภิกษุอาจไม่ให้ไป จึงแอบหนีไปไม่บอกภิกษุเหล่านั้น

เขาเดินทาง ผ่านดงกลางป่า พวกโจร ๕๐๐ กำลังทำพลีกรรมบนบานเทวดา ด้วยเนื้อและเลือดมนุษย์ที่ผ่านดงนี้ เขาผ่านมาถูกโจรจับถูกมรณภัยคุกคามแล้ว กลัวตายมิได้คิดถึงอุปการคุณของพวกภิกษุ จึงกล่าวว่าตนเป็นคนกินเดนเป็นคนกาลกิณี มีภิกษุที่ออกบวชจากเชื้อสายกษัตริย์ ภิกษุสามเณร ๓๑ รูป ถ้าได้มาทำพลีกรรม เทวดาของพวกท่านจักยินดี

โจรหลงเชื่อ ไปจับภิกษุด้วยการตีระฆังประชุม ภิกษุยอมให้โจรจับ แต่ที่สุดสามเณรขออาสาไปกับโจรให้ทำพลีกรรมแทนภิกษุทั้งหมด

โจรฆ่าสามเณรไม่ได้ ด้วยอานุภาพฤทธิ์ในฌาน แม้จะเงื้อดาบฟัน ดาบก็งอม้วนดังใบตาล โจรเลื่อมใสในปาฏิหาริย์นั้น จึงหมอบกราบแทบเท้าของสามเณร

"ความหวาดเสียวไม่มีแก่ท่าน ความกลัวก็ไม่มี วรรณะผ่องใสยิ่งนัก เหตุไรท่านจึงไม่คร่ำครวญ ในเพราะภัยใหญ่หลวงเห็นป่านนี้เล่า?"

สามเณรออกจากฌาน แสดงธรรมแก่หัวหน้าโจร

*"ขึ้นชื่อว่า**อัตภาพ**ของพระขีณาสพอรหันต์ ย่อมเป็นเหมือนภาระของหนักซึ่งวางไว้บนศีรษะ **พระขีณาสพนั้น เมื่ออัตภาพนั้นแตกไปย่อมยินดีทีเดียว** ย่อมไม่กลัวเลย"*

จึงได้กล่าวคาถา ว่า

"...ท่านนายโจร ทุกข์ทางใจย่อมไม่มีแก่ท่านผู้ไม่มีความห่วงใย ท่านผู้แสวงหาคุณสิ้นสัญโยชน์แล้ว ก้าวล่วงภัยทุกอย่างได้ ตัณหาอันนำไปสู่ภพของพระขีณาสพนั้นสิ้นแล้ว ท่านเห็นธรรมแล้วตามความเป็นจริงโดยถ่องแท้ ความตายของท่านหมดภัยดังปลงภาระลงฉะนั้น"

นายโจรและโจรทั้ง ๕๐๐ ขอบรรพชากะสามเณร ปลงผมด้วยดาบ **ครองผ้ากาสายะย้อมด้วยดินแดง** (***ทำให้ผ้าเสียสี เสียความสวยงาม*** *-ผู้รวบรวม*) สามเณรให้ตั้งอยู่ในศีล ๑๐ แล้วพาไปเยี่ยมภิกษุ ๓๐ รูป แล้วพาไปสู่สำนักพระศาสดา(มีข้อสังเกตว่าสามเณรบรรพชาให้โจรทั้ง ๕๐๐ บวชเป็นสามเณรได้-*ผู้รวบรวม*)

พระศาสดาทรงตรัสว่า

"ความตั้งอยู่ในศีลแล้วเป็นอยู่ แม้วันเดียวในบัดนี้ ประเสริฐกว่าการที่ท่านทำโจรกรรมตั้งอยู่ในทุศีล เป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี"

จึงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"ก็ผู้ใดทุศีล มีใจไม่ตั้งมั่น พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้มีศีลมีฌาน ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น"

ประวัติอธิมุตตกสามเณร

กาลต่อมา สามเณรสังกิจจะ ได้อุปสมบทแล้วมีพรรษา ๑๐ สังกิจจเถระ ได้รับหลานของท่านชื่อ อธิมุตตกะมาบวชสามเณร อธิมุตตกะนั้นเมื่อครั้งไปเยี่ยมมารดาบิดา ขณะเดินทางไปยังไม่ถึงบ้าน ถูกโจร

๕๐๐ คนจะฆ่าให้ตายเพื่อทำพลีกรรม ดุจเดียวกับสังกิจจสามเณรโดยนัยก่อน ได้แสดงธรรมแก่โจรมีจิตเลื่อมใสแล้วปล่อยไปด้วยคำว่า *"ไม่พึงบอกเรื่องโจรอยู่ในที่นี้แก่ใครๆ"* สามเณรให้สัญญา เดินทางต่อไป รักษาสัจจะไม่บอกแก่มารดาบิดา มารดาบิดาถูกพวกโจรเบียดเบียน เข้าใจว่าสามเณรบุตรของตนเป็นพวกเดียวกับโจร โจรได้ยินเสียงบ่นคร่ำครวญดังนั้นก็มีจิตเลื่อมใสขอบรรพชา อธิมุตตกสามเณรยังโจรให้บวชแล้ว เหมือนสังกิจจสามเณร นำมายังสำนักอุปัชฌาย์ส่งไปยังสำนักพระศาสดา

พระบรมศาสดา ทรงตรัสพระคาถาโดยนัยก่อนนั้นแล

"ก็ผู้ใดทุศีล มีใจไม่ตั้งมั่น พึงเป็นอยู่ร้อยปี อันความเป็นอยู่วันเดียวของผู้มีศีลมีฌาน ย่อมประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น"

๒๒. เรื่อง พระสัปปทาสเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระสัปปทาสเถระ

ดังได้สดับมา กุลบุตรผู้หนึ่งในนครสาวัตถี ฟังธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว บรรพชาแล้วอุปสมบท

กาลต่อมา ภิกษุกระสันแล้วคิดว่า ควรหาอุบายเพื่อการมรณะของตนเป็นความดี

วันหนึ่ง ภิกษุเห็นงูแผ่แม่เบี้ยขู่ฟ่อที่โรงไฟ จึงจับงูใส่หม้อใบหนึ่งปิดฝาจะเอาไปปล่อย ภิกษุผู้กระสันเห็นจึงขอทำอุบายจะเอาไปทิ้งให้พลางคิดว่าเราจักให้งูนี้กัดให้ตาย รับหม้อแล้ว นั่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง เอามือล้วงลงในหม้อแล้วควานหา งูก็ไม่ปรารถนาจะกัด ควานหาข้างโน้นนี้อยู่ เปิดปากงูแล้วเอานิ้วสอดเข้าไป งูก็ไม่กัดเธอเลย เธอคิดว่าไม่ใช่งูพิษ เป็นงูเรือนจึงทิ้งงูแล้วไปสู่วิหาร

ภิกษุทั้งหลาย ถามเธอว่า *"ทิ้งงูแล้วหรือ"* เธอกล่าวว่า *"งูนั้นคงไม่ใช่งูพิษ คงเป็นงูเรือน"* ภิกษุทั้งหลายว่า *"เป็นงูพิษ แผ่แม่เบี้ยขู่ดังฟู่ฟู่ จับได้โดยยาก"*

เธอกล่าวว่า *"ผมให้มันกัดอวัยวะบ้าง สอดนิ้วมือเข้าไปในปากบ้าง มันก็ไม่กัด"* พวกภิกษุได้ฟัง ก็นิ่งเสีย

ภายหลังวันหนึ่ง ช่างกัลบกถือมีดโกนไปวิหาร วางมีดโกนเล่มหนึ่งไว้ที่พื้น เอาเล่มหนึ่งปลงผมภิกษุทั้งหลาย ภิกษุกระสันนั้น จับมีดโกนเล่มที่วางไว้ที่พื้นคิดว่าจักตัดคอ ใคร่ครวญถึงศีลของตนตั้งแต่กาลอุปสมบท เห็นศีลหมดมลทิน ดังดวงจันทร์ปราศจากมลทิน ดังดวงมณีที่ขัดดีแล้ว ขณะตรวจดูศีลนั้นอยู่ ปีติเกิดแผ่ซ่านทั่วทั้งสรีระ เธอ**ข่มปีติ** *(วิปัสสนูปกิเลส-ผู้รวบรวม)* **ได้แล้ว เจริญวิปัสสนา บรรลุอรหัต**พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย

ภิกษุผู้กระสัน มิได้ตัดก้านคอด้วยมีดโกน แต่**ตัดกิเลสเสียสิ้นด้วยมีดโกนคือ ญาณ** *(วิปัสสนาญาณ อรหัตตมรรคญาณ-ผู้รวบรวม)* เล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟังแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ต่างสนทนากันว่า ภิกษุผู้กระสันพยากรณ์อรหัตด้วยคำไม่จริง

พระศาสดา

"ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาพระขีณาสพ ย่อมไม่ปลงตนจากชีวิตด้วยมือตนเอง"

"ภิกษุทั้งหลาย งูนั้นได้เป็นทาสของภิกษุนี้ ในอัตภาพที่ ๓ จากอัตภาพนี้ก่อน มันจึงไม่อาจกัดสรีระของผู้เป็นนายของตนได้"

แต่นั้นมา ภิกษุผู้กระสัน จึงได้ชื่อว่า *"สัปปทาสะ"* (สัปปะ แปลว่างู สัปปทาส แปลว่าผู้มีทาสเป็นงู)

*(**เรื่องของงูพิษไม่กัดก็ดี** หรือ สัตว์ร้ายอื่นๆ เช่น เสือ ช้าง เป็นต้น จะทำร้าย หรืออุปสรรคปัญหาอุปัทวันตรายใดๆ จะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ดี*

นี้เป็นกรรมเก่า ถ้าเรามีศรัทธามั่นคงในตถาคตโพธิสัทธา ในเรื่องกัมมสูตร ๑๘/๑๔๙ เราพึงไม่กลัวสัตว์ร้ายเหล่านั้น พระอริยเจ้าทั้งหลายท่านจึงไม่กลัวต่อมรณภัยคือความตาย เพราะท่านถือว่า "อัตภาพเป็นภาระของหนัก ซึ่งวางอยู่บนศีรษะ เมื่อแตกไปย่อมยินดี ย่อมไม่กลัวเลย"-ผู้รวบรวม)

บุพพกรรมของสัปปทาสเถระ

ในกาลแห่งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า บุตรคฤหบดีผู้หนึ่ง ฟังธรรมแล้วเกิดสลดใจจึงบรรพชา ได้อุปสมบทแล้วเบื่อหน่าย จึงนั่งขัดเครื่องสมณบริขารทั้งหลายซึ่งมลทินจับให้หมดมลทิน ใกล้ที่ขอบสระแห่งหนึ่ง พิจารณาใคร่ครวญถึงโทษแห่งภาวะของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน

กาลต่อมา ภิกษุสหายเกิดความโลภอยากได้เครื่องสมณบริขาร จึงกล่าวถึงคุณของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเพื่อให้ภิกษุผู้กระสันสึก เพื่อจะได้เครื่องสมณบริขารเหล่านั้นมาเป็นของตน

ภิกษุผู้กระสัน ฟังคำภิกษุสหายแล้วคิดว่า *"ในกาลก่อนกล่าวโทษของภาวะคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ในบัดนี้กลับกล่าวถึงคุณของผู้ครองเรืออยู่เนืองๆ หนอ?"* ครั้นรู้ว่าเพราะเหตุแห่งความโลภในเครื่องสมณบริขารเหล่านี้ จึงกลับจิตของตนเสียใหม่ด้วยตนเองทีเดียว

ก็สมณธรรมใด อันภิกษุผู้กระสันนั้น บำเพ็ญมา ๒ หมื่นปีครั้งนั้น สมณธรรมนั้นเกิดเป็นอุปนิสัยแห่งอรหัตของภิกษุนั้น ในกาลบัดนี้แล

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

*"ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุ**ผู้ปรารภความเพียร** ยกเท้าขึ้นวางบนพื้น เมื่อเท้ายังไม่ทันถึงพื้นเลย พระอรหัตตมรรคย่อมเกิดขึ้น แท้จริงแล้ว ความเป็นอยู่แม้เพียงชั่วขณะของท่าน**ผู้ปรารภความเพียร**ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่สิ้น ๑๐๐ ปี ของบุคคลผู้เกียจคร้าน"*

จึงทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ก็ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรอันทราม พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี

*ความเป็นอยู่แม้เพียงวันเดียวของ**ผู้ปรารภความเพียรมั่น** ประเสริฐกว่าชีวิตของผู้นั้น"*

อธิบาย คำว่า *"ผู้เกียจคร้าน มีความเพียรทราม"* ได้แก่ บุคคลผู้ยังเวลาให้ล่วงไปด้วยวิตก ๓ อันได้แก่ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก เป็นผู้ไร้ความเพียร

*(**ความเพียร** หรือ หมวดสัมมัปปธาน ๔ ได้แก่ เพียรไม่ให้อกุศลเกิด เพียรละอกุศลที่เกิดแล้ว เพียรสร้างกุศลให้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม โดยสรุปกล่าวคือ เพียรประคับประคองรักษาจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในรูป-นาม เป็นปัจจุบันขณะ มีสติระลึกรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ไม่ยินดี-ไม่ยินร้าย เป็นสักแต่ว่า...ๆ รู้แล้วละ...ๆ-ผู้รวบรวม)*

๒๓. เรื่อง นางปฏาจารา ผู้ไปอย่างไม่มีผ้า

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระปฏาจาราเถรี

ดังได้สดับมา ธิดาเศรษฐี ๔๐ โกฏิในกรุงสาวัตถี ชื่อ ปฏาจารา มีรูปงาม ขณะเจริญวัยมีอายุ ๑๖ มารดาบิดาของนางถนอมบำรุงแล้วให้อยู่บนปราสาทชั้น ๗ ถึงเช่นนั้น นางก็ยังลักลอบได้เสียกับทาสคนหนึ่ง พากันหนีไปอยู่กินตามลำพังในป่าแห่งหนึ่ง

เขาช่วยกันทำไร่-ไถนา เก็บผักหักฟืนเลี้ยงชีวิต ต่อมานางมีครรภ์แก่ใกล้คลอด จักไปคลอดยังบ้านมารดาบิดา แต่สามีห้ามเสีย วันหนึ่งนางจึงหนีสามีไปตามทันระหว่างทาง นางคลอดแล้วพากันกลับ

ต่อมา นางตั้งท้องเป็นครั้งที่ ๒ อ้อนวอนสามีอีก เมื่อไม่ได้ความยินยอม นางจึงอุ้มบุตรขึ้นสะเอวหนีไปอีก แม้ถูกสามีนั้นติดตามไปพบก็ไม่ปรารถนาจะกลับ ขณะเดินไปอยู่ฝนตกหนักขณะนางปวดท้องจะคลอดบุตร สามีไปตัดไม้เพื่อที่มุงบังฝน ไปที่จอมปลวกแห่งหนึ่ง

ถูกงูกัดตาย

นางเอาร่างคล่อมบุตรคนโตไว้แล้วคลอดบุตรขณะฝนตกหนัก นางเสวยทุกขเวทนาอย่างหนัก ทารกทั้ง ๒ ก็ร้องลั่น นางเอาทารกทั้ง ๒ ไว้ที่ระหว่างอุทรยืนท้าวแผ่นดินด้วยเข่าและมือทั้งสอง ให้ราตรีล่วงไปแล้ว สรีระทั้งสิ้นไม่มีโลหิต ดุจใบไม้สีเหลือง

เมื่ออรุณขึ้น นางอุ้มบุตรคนหนึ่งมีสีดังชิ้นเนื้อด้วยสะเอว จูงบุตรอีกคนด้วยนิ้วมือ เดินหาสามีพบนอนตัวเขียวแข็งตายอยู่ระหว่างทางเปลี่ยว ร้องไห้รำพันแล้วก็เดินไป

นางเห็นแม่น้ำอจิรวดี เต็มเปี่ยมด้วยน้ำมีประมาณเพียงหัวเข่าบ้าง เพียงอกบ้าง เพราะฝนตกตลอดคืนยังรุ่ง ไม่อาจลงน้ำพร้อมด้วยทารกทั้ง ๒ คนได้ จึงพักบุตรคนใหญ่ไว้ที่ฝั่งนี้ อุ้มเด็กคนเล็กไปวางไว้ที่ฝั่งโน้น แล้วกลับมารับบุตรคนใหญ่ ขณะเดินข้ามน้ำกลับมาถึงระหว่างกลางแม่น้ำ เหยี่ยวใหญ่คิดว่าชิ้นเนื้อได้โฉบทารกน้อยนั้นไปบนอากาศ นางตกใจตะโกนไล่ยกมือทั้งสองร้องเสียงดัง บุตรที่ยืนอยู่บนฝั่งนี้เห็นมารดายกมือทั้งสองขึ้นร้องคิดว่าเรียก จึงก้าวลง ถูกน้ำพัดพาไปด้วยประการฉะนี้

นางเสียใจร้องไห้พิไรรำพันแล้วๆ เล่าๆ *"สามีก็ตายในที่เปลี่ยว บุตรคนหนึ่งก็ถูกเหยี่ยวโฉบเฉี่ยวเอาไป คนหนึ่งก็ถูกน้ำพัดพาเอาไป"*

นางเดินสวนทางพบบุรุษผู้หนึ่ง เดินทางมาแต่กรุงสาวัตถี จึงถามถึงมารดาบิดา พอนางรู้ว่า พายุพัดเรือนล้มทับมารดาบิดาและพี่ชายตาย เผาอยู่ที่เชิงตะกอนทั้ง ๓ คน

ขณะนั้น นางไม่รู้สึกถึงผ้าที่นุ่งซึ่งได้หลุดแล้ว (เพราะเหตุที่เป็นผู้ไปอย่างไม่มีผ้า จึงเรียกชื่อว่า ปฏาจารา) ถึงความเป็นคนวิกลจริตตะลึงอยู่ ร้องไห้บ่นเพ้อเซซวนไปว่า

"บุตร ๒ คน ตายเสียแล้ว สามีของเราก็ตายเสียที่ทางเปลี่ยว มารดาบิดาและพี่ชายก็ถูกเผาบนเชิงตะกอนอันเดียวกัน"

ชนทั้งหลาย เห็นนางแล้ว เข้าใจว่า *"หญิงบ้าๆ"* จึงกอบฝุ่นปาและขว้างก้อนดิน

พระศาสดา ประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางบริษัท ๔ (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ในเชตวันมหาวิหาร ได้ทอดพระเนตรเห็นนางผู้บำเพ็ญบารมีมาหนึ่งแสนกัป ถึงพร้อมสมบูรณ์ด้วยมรรคผลเดินมาอยู่

*(**ได้ยินว่า** กาลครั้งพระพุทธเจ้า**พระนามปทุมุตตระ** นางทำบุญถวายทาน ปรารถนาเป็นผู้เลิศทางทรงพระวินัย มาถึงพุทธุปบาทกาลนี้เป็นเวลา**นานหนึ่งแสนกัป**-ผู้รวบรวม)*

พระศาสดา ทรงเห็นนางผู้ตั้งความปรารถนาไว้แล้วอย่างนั้น กำลังเดินมา ทรงดำริว่า *"เว้นเราตถาคตเสีย ผู้อื่นชื่อว่าสามารถจะเป็นที่พึ่งของหญิงผู้นี้ได้ไม่มี"*

จึงทรงตรัสมิให้ห้ามหญิงนี้เข้ามา แล้วทรงตรัสว่า

"จงกลับได้สติเถิด น้องหญิง"

เวลานั้น นางกลับได้สติด้วยพุทธานุภาพ นางกำหนดความที่ผ้าหลุดได้แล้วเกิดหิริความละอาย จึงนั่งกระโหย่ง บุรุษทั้งหลายต่างโยนผ้าห่มไปให้นาง นางนุ่งผ้าแล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ถวายบังคมด้วยเบญจางคประดิษฐ์แทบพระบาททั้งสอง

ทรงตรัสว่า

"อย่าคิดเลย ปฏาจารา เธอมาสู่สำนักอันเป็นที่พึ่งพำนักอาศัยของเธอได้แล้ว

น้ำตาของเธอที่ไหลออกในสงสารนี้ ในเวลาที่คนที่รัก มีบุตรเป็นต้นตาย นั้นมากกว่าน้ำแห่งมหาสมุทรทั้ง ๔"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"น้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ มีประมาณน้อย น้ำตาของคนผู้อันทุกข์ถูกต้องแล้วเศร้าโศกไม่ใช่น้อย มีมากกว่าน้ำในมหาสมุทรนั้น

เหตุไร เธอจึงประมาทอยู่เล่า? แม่"

เมื่อพระศาสดา ทรงตรัสสอน ***"อนมตัคคปริยาย"*** อยู่อย่างนั้น ความโศกในสรีระของนาง ได้ถึงความเบาบางแล้ว

*{(**"อนมตัคคปริยาย"** คือ คำสอนเรื่องสงสารที่วนเวียนไม่มีที่สิ้นสุด "น้ำตาที่มากกว่าห้วงมหาสมุทรทั้งสี่เมื่อบุคคลถูกความตายครอบงำแล้ว บุตรทั้งหลายย่อมไม่มี มารดาบิดาย่อมไม่มีเพื่อต้านทานได้ แม้พวกพ้องทั้งหลายก็ไม่มีเพื่อต้านทาน ความต้านทานย่อมหาไม่ได้ในหมู่ญาติ บัณฑิตผู้รู้ครั้นรู้อำนาจของประโยชน์นี้แล้ว พึงเป็นผู้สำรวมในศีลรีบชำระหนทางไปสู่พระนิพพานโดยพลัน"*

*สิ้นพระพุทธวจนะ นางมีความเข้าใจทันทีว่า **"สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา"** นางได้บังเกิดดวงตาเห็นธรรมบรรลุโสดาบัน กราบทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุณี**เจริญวิปัสสนายิ่งขึ้นโดยไม่ประมาท (มีเจริญสติตลอดเวลา)** วันหนึ่งกลับจากบิณฑบาต ตักน้ำล้างเท้า กำหนดสายน้ำที่ราดเป็นอารมณ์ กำหนดรู้ถึงน้ำที่ไหลไปแล้วซึมลงดิน เปรียบเหมือนความตายของสัตว์ทั้งหลาย หากจิตละการยึดมั่นเสียก็จักปล่อยวางจากสิ่งทั้งมวล แม้กระทั่งบุญและความดีทั้งปวง ท่านบรรลุอรหัตทันที-ผู้รวบรวม)}*

แล้วตรัสสอนต่อไปอีก ว่า

"ปฏาจารา ขึ้นชื่อว่า ปิยชนมีบุตร เป็นต้น ไม่อาจเพื่อเป็นที่ต้านทาน เป็นที่พึ่ง หรือเป็นที่ป้องกันของผู้ไปสู่ปรโลกได้

เพราะฉะนั้น บุตรเป็นต้น เหล่านั้น ถึงมีอยู่ ก็ชื่อว่าย่อมไม่มีทีเดียว

ส่วนบัณฑิตชำระศีลแล้ว ควรชำระทางให้ถึงพระนิพพานของตน"

เมื่อทรงแสดงธรรม ทรงตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

"บุตรทั้งหลายไม่มีเพื่อต้านทาน มารดาบิดาก็ไม่มี ถึงญาติพวกพ้องก็ไม่มี เมื่อบุคคลถูกความตายครอบงำแล้ว ความต้านทานในญาติ

ทั้งหลายย่อมไม่มี

บัณฑิตทราบอำนาจประโยชน์นั้นแล้ว สำรวมในศีล พึงชำระทางไปพระนิพพานโดยเร็วทีเดียว"

ในกาลจบเทศนา นางปฏาจารา ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมาก ก็บรรลุอริยผลทั้งหลาย ดังนี้แล

*(ภายหลังนางบวชไม่นาน เจริญสมณธรรมบทมรณานุสติบรรลุอรหัต ด้วยล้างเท้าด้วยน้ำ ๓ ขัน ขันที่ ๑ น้ำไหลไปหน่อยหนึ่ง**แล้วซึมหายไป** ขันที่สองล้างเท้าแล้วไหลไปไกลอีกหน่อยหนึ่ง**แล้วซึมหายไปอีก** ขันที่สาม นางราดน้ำแล้วไหลไปไกลออกไปอีก **แล้วก็ซึมหายไปอีก** นางนึกถึงน้ำขันแรกเหมือนบุตรทั้งสองที่ตายแต่เยาว์วัย น้ำขันที่สองซึมหายไปดุจสามี-พี่ชายที่ตายในอายุวัยกลางคน ส่วนน้ำขันที่สามเปรียบดุจมารดาบิดาที่สิ้นชีวิตในวัยชรา **นางพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา บรรลุธรรมด้วยประการดังนี้**-ผู้รวบรวม)*

๒๔. เรื่อง เศรษฐีขายถ่านกับนางกิสาโคตมี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระนางกิสาโคตมีเถรี

ได้ยินว่า ทรัพย์ ๔๐ โกฏิในเรือนเศรษฐีคนหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี ได้กลายเป็นถ่านทั้งหมดตั้งอยู่ เศรษฐีเห็นดังนั้นเกิดความเศร้าโศก ไม่กินอาหารนอนอยู่บนเตียง

สหายผู้หนึ่ง แนะนำอุบายให้เอาเสื่อลำแพนปูกลางตลาด เอาถ่านกองไว้ ทำเป็นว่าจะขาย ถ้าหากว่ามีคนมาพูดว่า *"ทำไมมานั่งขายเงินและทอง?"* ถ้าเป็นหญิงสาวให้นำมาแต่งกับบุตรชายของท่าน แล้วมอบทรัพย์ ๔๐ โกฏิให้แก่นาง ถ้าเป็นเด็กชาย ท่านพึงให้ธิดาผู้เจริญวัยแล้วแก่เขา แล้วมอบทรัพย์แก่เขา

เศรษฐี ทำตามอุบายของสหายแล้ว

ครั้งนั้น หญิงรุ่นสาวคนหนึ่งชื่อ *"กิสาโคตมี"* เพราะเหตุที่นางมีสรีระบอบบาง เป็นธิดาตระกูลเก่าแก่ ไปยังตลาดเห็นเศรษฐีนั้น จึงกล่าวว่า *"พ่อ ชนอื่นขายผ้า น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อย ทำไมท่านจึงนั่งขายเงินและทอง?"*

เศรษฐี : เงินทองที่ไหน? แม่

นางโคตมี : ท่านนั่งจับเงินทองนั้นเอง มิใช่หรือ ?

เศรษฐี : จงนำเงินทองนั้นมาก่อน แม่

นางกอบเต็มมือแล้ว วางไว้ในมือของเศรษฐีนั้น ถ่านนั้นได้กลายเป็นเงินและทองทั้งนั้น

ลำดับนั้น เศรษฐี ถามนางว่า *"นี่แม่! เรือนเจ้าอยู่ไหน?"* เศรษฐีรู้ที่อยู่และทราบว่านางยังไม่มีสามี จึงเก็บทรัพย์นั้น นำนางมาเพื่อบุตรชายของตน ให้รับทรัพย์ ๔๐ โกฏิไว้ ทรัพย์ทั้งหมดได้กลายเป็นเงินและทองดังเดิม

ต่อมานางตั้งครรภ์ คลอดบุตรแล้ว บุตรนั้นกระทำกาละแล้วในเวลาเดินได้ นางไม่เคยเห็นความตาย อุ้มร่างบุตรผู้ตายแล้วด้วยสะเอว ถามถึงยารักษาบุตร เที่ยวถามไปดุจคนบ้า

บัณฑิตคนหนึ่ง แนะนำให้นางไปเฝ้าพระศาสดา พระศาสดาทรงทราบ ไปทูลถามพระองค์เถิด แล้วนางก็ไปทูลถามพระศาสดาแล้ว

พระองค์ทรงตรัสให้ไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาด ในเรือนที่ไม่เคยมีคนตายมาให้พระองค์ นางเที่ยวตระเวนหาจนทั่วพระนคร พลางคิดว่า ***"โอ กรรมหนักแล้วหนอ! เราได้ทำความสำคัญว่า บุตรของเราเท่านั้นที่ตาย ก็ในบ้านทั้งสิ้นทั่วทั้งพระนคร คนที่ตายเท่านั้นมีมากกว่าคนเป็น"***

เมื่อนางคิดอยู่อย่างนั้น หัวใจที่อ่อนด้วยความรักบุตรได้ถึงความแข็งแล้ว นางทิ้งบุตรไว้ในป่าไปยังสำนักพระศาสดา ทรงตรัสว่า *"...ความตายเป็นธรรมยั่งยืน สำหรับสัตว์ทั้งหลาย ด้วยว่ามัจจุราชฉุด*

คร่าสัตว์ทั้งหมด ผู้มีอัธยาศัยยังไม่เต็มเปี่ยมนั่นแลลงในอบายดุจห้วงน้ำใหญ่ฉะนั้น" แล้วทรงตรัสพระคาถาว่า

"มฤตยู ย่อมพาชนผู้มัวเมาในบุตรและสัตว์เลี้ยง ผู้มีใจซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ไป ดุจห้วงน้ำใหญ่ พัดชาวบ้านผู้หลับใหลไปฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา นางกิสาโคตมีบรรลุโสดาปัตติผล ทูลขอบรรพชาอุปสมบทแล้วได้ชื่อว่า กิสาโคตมีเถรี

วันหนึ่ง นางถึงวาระในพระอุโบสถ จัดแต่งทำความสะอาดสถานที่พระอุโบสถ จุดประทีปแล้ว นางนั่งตามประทีป เห็นเปลวประทีปลุกโพลงขึ้นและหรี่ลง ได้ถือเอาเป็นอารมณ์ว่า *"สัตว์เหล่านี้ ก็อย่างนั้นเหมือนกัน เกิดขึ้นและดับไปดังเปลวประทีป ผู้ถึงพระนิพพานไม่ปรากฏอย่างนั้น"*

พระศาสดา นั่งประทับในคันธกุฎีนั่นแล ทรงแผ่พระรัศมีไปดั่งนั่งตรงหน้านางแล้วตรัสว่า

"อย่างนั้นนั่นแหละ ถูกแล้วโคตมี สัตว์เหล่านั้น ย่อมเกิดและดับเหมือนเปลวประทีป ถึงพระนิพพานแล้ว ย่อมไม่ปรากฏอย่างนั้น

ความเป็นอยู่แม้เพียงขณะเดียวของผู้เห็นนิพพาน ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปีของผู้ไม่เห็นพระนิพพานอย่างนั้น"

แล้วทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ก็ผู้ใด ไม่เห็นบทอันไม่ตาย (นิพพาน) พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้เห็นบทอันไม่ตาย ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น"

ในกาลจบเทศนา นางกิสาโคตมี นั่งอยู่ตามเดิมนั่นแล ดำรงอยู่ในพระอรหัต พร้อมปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ดังนี้แล

๒๕. เรื่อง พระพหุปุตติกาเถรี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระพหุปุตติกาเถรี

ได้ยินว่า ตระกูลหนึ่งในกรุงสาวัตถี นางมีบุตรชาย ๗ คน ธิดา ๗ คน บุตรและธิดาเจริญวัยแล้ว ได้ครองเรือนถึงความสุขตามธรรมดาของตนๆ ต่อมาบิดาตาย

มหาอุบาสิกา พหุปุตติกา (นางผู้มีบุตรมาก) เมื่อสามีตาย ยังไม่ได้แบ่งทรัพย์ให้บุตรทั้งหลาย ต่อมาบุตรทั้งหลายขอให้แบ่งทรัพย์บ่อยๆ นางคิดว่าแบ่งทรัพย์แล้วบุตรคงจัดบำรุงเราจึงแบ่งทรัพย์

ครั้งนั้น โดยกาลล่วงไป ๒-๓ วัน ภรรยาของบุตรคนใหญ่ กล่าวกะแม่ผัวว่า

"โอ คุณแม่ของเรา มาเรือนเรานี้เท่านั้น เหมือนกะว่าแบ่งทรัพย์ให้ไว้มากกว่าคนอื่น ๆ"

บุตรที่เหลือคนอื่น ๆ ก็กล่าวอย่างนั้นเหมือนกัน ตั้งแต่ธิดาคนใหญ่จนถึงคนเล็ก ก็กล่าวดุจเดียวกัน

นางคิดว่า ประโยชน์อะไรด้วยการอยู่กับบุตรธิดา เราจักบวช แล้วไปสู่สำนักภิกษุณีขอบรรพชาแล้ว อุปสมบทแล้วปรากฏชื่อว่า *"พหุปุตติกาเถรี"* (ได้ชื่อว่า พหุปุตติกา เพราะเหตุที่นางเป็นผู้มีบุตรมาก) นางคิดว่าตนบวชเมื่อแก่ ไม่ควรเป็นคนประมาท จึงทำวัตรปฏิบัติแก่ภิกษุณีทั้งหลาย คิดว่า *"จักทำสมณธรรมตลอดคืนยังรุ่ง"* จึงเอามือจับเสาต้นหนึ่งที่ภายใต้ปราสาท เดินเวียนเสานั้นทำสมณธรรม แม้เมื่อเดินจงกรม ก็เอามือจับต้นไม้ด้วยคิดว่า ศีรษะของเราอาจพึงกระทบต้นไม้หรือที่ไหนๆ ในที่มืด ดังนี้แล้ว นางเดินวนเวียนต้นไม้นั้นเจริญสมณธรรม นึกถึงธรรมด้วยคิดว่า *"จักทำตามธรรมที่พระศาสดาทรงแสดง"*

ลำดับนั้น พระศาสดาประทับนั่งอยู่ในพระคันธกุฎี ทรงแผ่พระ

รัศมีไปดุจประทับนั่งตรงหน้า ตรัสว่า *"พหุปุตติกา ความเป็นอยู่แม้ครู่เดียวของผู้เห็นธรรมที่เราแสดง ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของผู้ไม่นึกถึงไม่เห็นธรรมที่เราแสดง"*

จึงทรงตรัสพระคาถานี้ ว่า

"ก็ผู้ใดไม่เห็นธรรมอันยอดเยี่ยม พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้เห็นธรรมอันยอดเยี่ยม ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น"

ในกาลจบพระคาถา พระพหุปุตติกาเถรีบรรลุอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายดังนี้แล

เจาชัณฑีสถูป ที่พระพุทธองค์ทรงพบกับปัญจวัคคีย์เป็นครั้งแรก

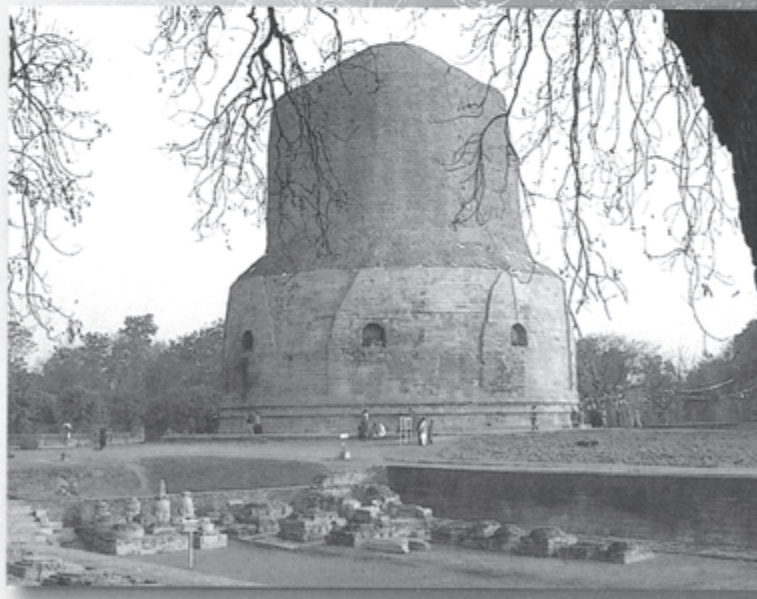

ธัมมเมกขสถูป ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตนสูตร
โปรดปัญจวัคคีย์ ในวันเพ็ญอาสาฬหบูชา

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๕
ปาปวรรค วรรณนา วรรคที่ ๙

๑. เรื่อง พราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎก (ผู้ถวายผ้าห่มผืนเล็กผืนเดียว)

พระศาสดา เมื่อประทับในพระเชตวัน ทรงปรารภพราหมณ์ชื่อจูเฬกสาฎก

ความพิสดาร ความว่า ในกาล**พระวิปัสสีทศพล** มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อ**มหาเอกสาฎก** ทำกาลกิริยาตายในชาตินั้น มาบังเกิดในชาตินี้เป็นพราหมณ์ชื่อ **จูเฬกสาฎก**ในเมืองสาวัตถี เขามีผ้านุ่ง ๑ ผืน แม้ของภรรยานางพราหมณีก็มี ๑ ผืน ทั้งสองผัวเมียมีผ้าห่มผืนเดียวเท่านั้น เวลาไปภายนอกบ้านก็จะผลัดกันห่มออกไปได้ทีละคน

วันหนึ่ง เมื่อเขาประกาศฟังธรรมในวิหาร นางพราหมณีย่อมไปตอนกลางวัน ส่วนเขาไปตอนกลางคืน

จูเฬกสาฎก ฟังธรรมอยู่ในคืนหนึ่ง ครั้งนั้นปีติ ๕ (มีขุททกาปีติอย่างน้อย ๑ ขณิกาปีติชั่วขณะ ๑ โอกกันติกาปีติเป็นพัก ๆ ๑ อุพเพงคาปีติอย่างโลดโผน ๑ และผรณาปีติซาบซ่าน ๑ -*ผู้รวบรวม*) ได้เกิดอย่างซาบซ่านไปทั่วสรีระของพราหมณ์นั้นเกิดขึ้นแล้ว เขาเป็นผู้ใคร่จะบูชาพระศาสดาพลางคิดว่า *“ถ้าจักถวายผ้าสาฎกผืนนี้ ผ้าห่มของนางพราหมณีจักไม่มี ของเราก็จักไม่มี”*

ขณะนั้น จิตประกอบด้วยความตระหนี่พันดวงเกิดขึ้นแล้วแก่เขา ต่อมาจิตศรัทธาเกิดขึ้นอีก จิตตระหนี่ก็เกิดขึ้นครอบงำศรัทธาจิตอีก **ความตระหนี่อันมีกำลังคอยกีดกันศรัทธาจิตไว้ ดุจมัดไว้อยู่ทีเดียว ด้วยประการฉะนี้**

เมื่อเขา กำลังคิดว่า *"จักถวาย จักไม่ถวาย"* ดังนี้แหละ ครั้งปฐมยามล่วงไปแล้ว ครั้งถึงมัชฌิมยาม เขาก็ไม่อาจถวาย เมื่อถึงปัจฉิมยาม เขาคิดว่า *"เรากำลังรบอยู่กับศรัทธาจิตและมัจฉริยะจิต แม้สองยามล่วงแล้ว มัจฉริยะจิตมีกำลังมาก เจริญอยู่จักไม่ให้ยกศีรษะขึ้นจากอบาย ๔ บัดนี้เราจักถวายผ้าสาฎกละ"*

เขาข่มความตระหนี่ตั้งพันดวงได้ แล้วทำศรัทธาจิตให้เป็นปุเรจาริก (เกิดขึ้นก่อน) แล้วถือเอาผ้าสาฎกไปวางแทบบาทมูลพระศาสดา เปล่งเสียงดังๆ ขึ้น ๓ ครั้ง *"ชิตังเมๆ ๆ... เราชนะแล้วๆ ๆ"*

ทานเห็นผลทันตา

พระเจ้าปเสนทิ กำลังทรงนั่งฟังธรรม ได้สดับเสียงนั้น จึงตรัสถามว่า *"พราหมณ์ชนะอะไร?"*

พราหมณ์ ถูกราชบุรุษถามแล้วทรงทราบแล้ว ทรงดำริว่า *"พราหมณ์ทำสิ่งที่บุคคลทำได้ยาก เราจักสงเคราะห์เขา"*

จึงรับสั่งให้พระราชทานผ้าสาฎกคู่หนึ่ง เขาได้ถวายผ้านั้นแด่พระตถาคตเหมือนกัน รับสั่งให้พระราชทานผ้านั้นอีกเป็นทวีคูณ ๒ คู่ ๔ คู่ ๘ คู่ ๑๖ คู่ เขาได้ถวายผ้าแม้เหล่านั้นแด่พระตถาคตนั่นเทียว

ต่อมา พระราชารับสั่งให้พระราชทานผ้าสาฎก ๓๒ คู่แก่เขา เพื่อจะป้องกันวาทะว่า พราหมณ์ไม่ถือเอาเพื่อตน ดังนั้นจึงถือผ้าเอาไว้ ๒ คู่ เพื่อตนและภรรยา ได้ถวายผ้า ๓๐ คู่ แด่พระตถาคตอีกทีเดียว (ในกาลก่อนมหาเอกสาฎก ได้ถือเอาผ้า ๒ คู่ ในจำนวน ๖๔ คู่ ในกาลนี้จูเฬกสาฎกถือเอาผ้า ๒ คู่ ในจำนวนผ้า ๓๒ คู่)

พระราชา สั่งราชบุรุษว่า *"พราหมณ์ทำสิ่งที่ทำได้ยาก จงนำเอาผ้ากัมพล ๒ ผืน ในวังของเรามา"*

รับสั่งให้ พระราชทานผ้ากัมพล ๒ ผืน มีค่าแสนหนึ่งแก่เขา พราหมณ์**คิดว่าผ้ากัมพลนี้ไม่สมควรแก่เขา** ผ้านี้สมควรแก่พระพุทธ

เจ้าเท่านั้น จึงได้ขึงผ้ากัมพลผืนหนึ่งเป็นเพดานไว้เบื้องบนที่บรรทมภายในคันธกุฎี ผืนหนึ่งขึงเป็นเพดานในที่ทำภัตกิจของภิกษุผู้ฉันเป็นนิตย์ในเรือนของตน

ในเวลาเย็น พระราชาเสด็จสู่สำนักพระศาสดา ทรงจำผ้ากัมพลได้ ทรงทราบว่านายเอกสาฎก ทำการถวายบูชาพระพุทธองค์ ทรงดำริว่า *"พราหมณ์เลื่อมใสในฐานะที่เราเลื่อมใสเหมือนกัน"*

รับสั่งให้พระราชทานหมวด ๔ แห่งวัตถุร้อย มี ช้าง ๔ ม้า ๔ กหาปณะ ๔ พัน สตรี ๔ ทาสี ๔ บุรุษ ๔ บ้านส่วย ๔ ตำบล ฯลฯ เป็นต้น

ภิกษุทั้งหลาย ต่างสนทนากันถึงพราหมณ์ว่า น่าอัศจรรย์จริงหนอ ทานให้ผลในวันเดียว

พระศาสดา ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลพึงรีบขวนขวายในความดี พึงห้ามจิตเสียจากความชั่ว เพราะว่า เมื่อบุคคลทำความดีช้าอยู่ ใจจะยินดีในความชั่ว"

ข้อธรรมวิจัย

"ความตระหนี่ เป็นมลทินของผู้ให้ฯ มัจเฉรัง ททโต มลัง" (ธรรมบท ๒๕/๓๙)

"ทานกับการรบ มีสภาพเสมอกันฯ ทานัญจ ยุทธัญจ สมานมาหุ" (อาทิตตชาดก ๒๗/๒๔๑)

"ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักฯ ททมาโน ปิโย โหติ" (ทานานิสังสสูตร ๒๒/๒๘)

ทานมี ๒ ได้แก่ วัตถุทาน อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑

วัตถุทาน เป็น ๑ ในเหตุปัจจัยให้บังเกิดโภคทรัพย์ในโลกหน้า ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์โลกหน้า มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ (ทาน) และปัญญา เป็นเสบียงเดินทาง ผู้สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ย่อมมีโอกาสปฏิบัติธรรมได้มากกว่า

ธรรมทาน คือ การให้ธรรมะเป็นทานเป็นทานแห่งปัญญา ทรงตรัสว่า *"สัพพทานัง ธัมมะ ทานัง ชินาติฯ ธรรมทานชนะทานทั้งปวง"* (ธรรมบท ทานสูตร ๒๕/๒๘๔) ผู้ปฏิบัติธรรมพึงให้ธรรมะเป็นทานให้มาก ผลแห่งการปฏิบัติจักบังเกิดเร็ว (แต่ทั้งนี้ ไม่ควรลืมทานทั้งปวงด้วย ดังนั้นจึงควรทำทั้งสองอย่าง)

อภัยทาน เป็นธรรมทานชั้นเลิศ เป็นทานสูงสุด เป็นบารมีข้อขันติบารมีและเมตตาบารมี อันเป็นความดีสั่งสมอย่างยิ่งยวดย่อมถึงฝั่ง

ปิงคิยมาณพ ฟังธรรมพระศาสดาไม่บรรลุธรรมเช่นกับศิษย์อื่น ๆ เนื่องจากคิดถึงพราหมณ์พาวรีผู้เป็นลุงว่าเสียดายที่ลุงไม่ได้ไปด้วย ปิงคิยมาณพบวชแล้ว นำธรรมะที่ทรงแสดงมาแสดงให้ลุงฟัง ปิงคิยเถระบรรลุอรหัต ส่วนพราหมณ์พาวรีบรรลุอนาคามี นี่เพราะอานิสงส์แห่งธรรมทาน-*ผู้รวบรวม*

๒. เรื่อง อนาถบิณฑิกเศรษฐี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเศรษฐีชื่ออนาถบิณฑิกะ

ความพิสดาร ว่าอนาถบิณฑิกเศรษฐี สร้างวัดพระเชตวันด้วยทรัพย์ ๕๔ โกฏิ ไปสู่วัดบำรุงภิกษุทุกวันทั้งภัตตาหารและเภสัช ระเบียบดอกไม้ของหอม เครื่องลูบไล้และผ้าเป็นต้น ถวายทานแล้วรักษาศีลอย่างนี้ทุกวันตลอดกาลเป็นนิตย์

กาลต่อมา เศรษฐีจนลงเนื่องจากพวกพ่อค้ากู้หนี้ ๑๘ โกฏิไม่ชำระ สมบัติ ๑๘ โกฏิฝังไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำพังลงจมมหาสมุทรหายไป ทรัพย์ได้ถึงความหมดสิ้นไปโดยลำดับ

เศรษฐียังคงถวายทานตามมีตามได้แก่สงฆ์เรื่อยไปด้วยข้าวปลายเกรียนและน้ำผักดอง (น้ำส้มพะอูม)

พระศาสดา ทรงตรัสว่า *"คฤหบดี ท่านอย่าพึงคิดว่าทานนี้เศร้าหมอง ด้วยว่าเมื่อจิตประณีตแล้ว ทานที่ถวายแด่พระอรหันต์ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่าเศร้าหมองไม่มี"*

เทวดามิจฉาทิฏฐิให้เลิกถวายทาน

ครั้งนั้น เทวดาซึ่งสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูเรือน เมื่อพระศาสดาและพระสาวกทั้งหลายเข้าไปสู่เรือน ไม่อาจดำรงอยู่ที่ซุ้มประตูได้ คิดว่าทำอย่างไรพระศาสดาและพระสาวกจะไม่เข้าไปสู่เรือน จึงคิดยุยงเศรษฐี

ในราตรี เทวดาเข้าไปสู่ห้องนอนเศรษฐี กล่าวเตือนเศรษฐีว่าได้จ่ายทรัพย์เป็นอันมากในการบำรุงพระศาสนา ได้เป็นผู้ยากจนแล้ว ถ้าประพฤติอยู่อย่างนี้จักต้องหมดเนื้อหมดตัวเป็นแน่นอน จงเลิกบริจาคเกินกำลังเสียเถิด

เศรษฐีได้ฟังกล่าวว่า *"ท่านกล่าวคำไม่สมควร ท่านจงออกไปจากเรือนของข้าพเจ้าโดยเร็ว"*

เทวดานั้น ถูกเศรษฐีขับไล่แล้ว ไม่มีที่อาศัย **พาทารกออกไป** ไม่มีที่จะอยู่ เข้าไปหา**เทพบุตรผู้รักษาพระนคร** ไปสู่สำนักท้าวมหาราชทั้ง ๔ และไปสู่สำนักแห่งท้าวสักกเทวราช ตรัสกะเทวดานั้นว่า *"ถึงเราก็จักไม่อาจกล่าวกะเศรษฐีเพราะเหตุแห่งท่านได้เช่นเดียวกัน แต่จักบอกอุบายให้ท่านสักอย่างหนึ่ง"*

"ท่านจงจำแลงเพศเป็นเสมียนของเศรษฐี นำสัญญากู้เงินจากเศรษฐีไปทวงหนี้ให้เขาชำระหนี้ ๑๘ โกฏิ คืนมาด้วยอานุภาพของตนและทรัพย์ ๑๘ โกฏิที่จมอยู่ในมหาสมุทรก็ดี จงรวบรวมทรัพย์ทั้งหมดมาไว้ที่ห้องบ้านของเศรษฐี แล้วจึงขอขมาโทษเศรษฐี"

เทวดานั้น ทำตามทุกอย่างที่ท้าวสักกะทรงแนะนำ เศรษฐีนำเทวดาไปเฝ้าพระศาสดาให้ทรงอดโทษแล้ว เศรษฐีจึงอดโทษให้ภายหลัง

พระศาสดา ทรงตรัสโอวาท ว่า

"ดูก่อนคฤหบดี บุคคลผู้ทำบาปในโลกนี้ ย่อมเห็นบาปว่าดี ตลอดกาลที่บาปยังไม่ให้ผล แต่เมื่อบาปให้ผล เมื่อนั้นเขาย่อมเห็นบาปว่าชั่วแท้

ส่วนผู้ทำกรรมดี ย่อมเห็นกรรมดีว่าชั่ว ตลอดกาลที่กรรมดียังไม่ให้ผล แต่เมื่อกรรมดีให้ผล เมื่อนั้น เขาย่อมเห็นกรรมดีว่าดีจริง"

ในกาลจบเทศนา เทวดาดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้มาประชุมกัน ดังนี้แล

เรื่อง ชน ๓ คน (กรรมเก่าของอีกา, ภรรยานายเรือถูกถ่วงน้ำ, พระถูกขังอยู่ในถ้ำ)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภชน ๓ คน

ได้ยินว่า ครั้งหนึ่งภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้นั่งในโรงฉัน เพื่อรอเวลาบิณฑบาต ขณะนั้นเปลวไฟลุกโพลงขึ้นจากเตาของคนครัวคนหนึ่งกำลังหุงข้าวปรุงอาหารอยู่ ไฟติดชายคา เสวียนหญ้าอันหนึ่งปลิวขึ้นจากชายคานั้นอันไฟไหม้อยู่ลอยไปสู่อากาศ

ในขณะนั้น กาตัวหนึ่งบินมาทางอากาศ สอดคอเข้าไปในเสวียนหญ้านั้น อันเกลียวหญ้าพันแล้วไหม้ตกลงที่กลางบ้าน ภิกษุทั้งหลายจึงไปทูลถามพระศาสดา

ภิกษุอีกพวกหนึ่ง โดยสารเรือไปเพื่อจะไปเฝ้าพระศาสดา เรือได้หยุดนิ่งเฉยในกลางสมุทร คนโดยสารในเรือพากันคิดว่ามีคนกาลกิณีในเรือ จึงทำสลากให้จับ ภรรยาของนายเรือยังอยู่ในวัยสาวรุ่น จับสลากได้ถึง ๓ ครั้ง นายเรือจึงตัดสินใจจับเปลื้องเครื่องอาภรณ์ออก ให้นางนุ่งผ้าเก่า ประโยชน์อะไรด้วยอาภรณ์ของนางนี้จะฉิบหายไปเปล่า แล้วเอากระออมที่เต็มด้วยทรายผูกไว้ที่คอโยนลงไปในสมุทร เรือก็แล่นไปเป็นปกติ

ภิกษุทั้งหลาย ได้เข้าไปเฝ้าเพื่อทูลถามพระศาสดา

ภิกษุเจ็ดรูปอีกพวกหนึ่ง ไปจากปัจจันตชนบท เพื่อเฝ้าพระศาสดา เวลาเย็นเดินทางถึงวัดแห่งหนึ่ง พักแล้วในถ้ำมีเตียงอยู่ ๗ เตียง นอนบนเตียงนั้นแล้ว ตอนกลางคืนแผ่นหินเท่าเรือนยอดกลิ้งลงมาปิดประตูถ้ำไว้ คนภายนอกช่วยกันจักเอาแผ่นหินออก พยายามแล้วก็ไม่อาจยังให้แผ่นหินเขยื้อนออกจากที่ได้

แม้ภิกษุภายในก็พยายามแล้วเหมือนกัน ก็ยังไม่อาจให้แผ่นหินนั้นเขยื้อนได้ตลอด ๗ วัน พวกภิกษุทั้ง ๗ อันความหิวแผดเผาแล้วตลอด ๗ วัน ได้เสวยทุกขเวทนาอันใหญ่แล้ว

ในวันที่ ๗ แผ่นหินก็ได้กลับกลิ้งออกไปเอง พวกภิกษุคิดว่า *"บาปของพวกเรานี้ เว้นพระศาสดาเสียแล้ว ใครเล่าจักรู้ได้ พวกเราจักทูลถามพระศาสดา"*

พระศาสดา ทรงตรัสพยากรณ์ โดยลำดับ อย่างนี้

บุรพกรรมของกา

"ภิกษุทั้งหลาย กานั้นได้เสวยกรรมที่ตนทำแล้ว ก็ในอดีต ชาวนาผู้หนึ่งในกรุงพาราณสี ฝึกโคของตนอยู่แต่ไม่อาจฝึกได้ ด้วยโคเดินไปได้หน่อยหนึ่งก็กลับนอนเสีย แม้เขาตีให้ลุกก็เดินได้หน่อยหนึ่งก็นอนเสียอย่างเดิมนั่นแหละ แม้พยายามอยู่ก็ไม่อาจฝึกโคนั้นได้ ความโกรธครอบงำแล้ว เขาทำฟ่อนฟางพันคอโคแล้วจุดไฟ โคถูกไฟคลอกตายในที่นั้นเอง เขาตายแล้วไหม้อยู่ในนรกสิ้นกาลนาน วิบากกรรมอันบาปนั้นมาเกิดในกำเนิดกา ๗ ครั้ง ถูกไฟไหม้ตายในอากาศอย่างนี้แหละด้วยวิบากที่เหลือ"

บุรพกรรมของภรรยานายเรือ

"ภิกษุทั้งหลาย หญิงนั้นเสวยกรรมที่ตนทำแล้วเหมือนกัน ก็ในอดีตกาล หญิงนั้นเป็นภรรยาคฤหบดีคนหนึ่งในกรุงพาราณสี นางทำครัว

ปรุงอาหาร ตักน้ำ ซ้อมข้าว มีสุนัขตัวหนึ่งของนางนั่งแลดูนางนั้น นางจะไปนาไปป่า เก็บผักหักฟืน สุนัขนั้นย่อมตามไปกับนางด้วยทุกครั้ง พวกคนหนุ่มชาวบ้านเห็นก็พูดเยาะเย้ยนาง นางขวยเขินอายเพราะคำพูดของคนพวกนั้นบ่อย ๆ จึงประหารสุนัขด้วยท่อนไม้และก้อนดินให้หนีไป สุนัขกลับแล้วก็ตามไปอีก

***ได้ยินว่า** สุนัขนั้น อดีตชาติได้เคยเป็นสามีของนางในอัตภาพที่ ๗ เหตุนั้นมันจึงไม่อาจตัดความรักได้ จริงอยู่**ใคร ๆ ชื่อว่าไม่เคยเป็นเมียหรือเป็นผัวกันในสังสารวัฏไม่มีเลยโดยแท้** ความรักย่อมมีในผู้เป็นญาติกันในอัตภาพไม่ไกล ด้วยเหตุนั้น สุนัขจึงไม่อาจละจากนางได้*

***นางโกรธ**สุนัขนั้น นางถือกระออมเปล่าไปสู่ท่าน้ำแห่งหนึ่ง บรรจุให้เต็มด้วยทรายแล้วเอาปลายเชือกผูกที่คอสุนัข ผลักกระออมให้กลิ้งลงน้ำ กระออมตกลงน้ำก็ได้ทำกาละในน้ำนั้นเอง*

***นางไหม้**อยู่ในนรกสิ้นกาลนานเพราะวิบากกรรมนั้น ด้วยวิบากที่เหลือ จึงถูกเขาเอากระออมทรายผูกคอถ่วงน้ำตลอด ๑๐๐ อัตภาพ"*

(**สัตว์ที่เกิดมาแล้ว** ที่ไม่เคยเป็นญาติกันไม่มี เพราะในกัมมสูตร ๑๘/๑๔๙ ทรงตรัสรับรองยืนยันว่า สิ่งที่เห็นได้ยิน ฯลฯ เป็นต้น นี้เป็นกรรมเก่า และแคบเข้ามาอย่างในเรื่องนี้ ทรงตรัสว่า *"...ชื่อว่าไม่เคยเป็นเมียหรือเป็นผัวกันในสังสารวัฏไม่มีเลย"* แม้แต่สุนัขที่อยู่ในบ้าน ก็เคยเป็นญาติกันมาแล้ว(สามี) ในอัตภาพชาติที่ ๗ ดังนั้นเมื่อเห็น ได้ยินแล้ว จะคิดพูดหรือทำอะไรออกไป พึงโยนิโสมนสิการให้เป็นไปในทางกุศลกรรมและสุจริตชอบ เพราะเป็นกรรมใหม่ จะเป็นชนกกรรมนำเอาไปเกิดอีกถึง ๑๐๐ ชาติ อย่างในเรื่องนี้-*ผู้รวบรวม*)

บุรพกรรมภิกษุเจ็ดรูป

*"**ภิกษุทั้งหลาย** แม้พวกเธอทั้งเจ็ดก็เสวยกรรมอันตนกระทำแล้วเหมือนกัน ก็ในอดีตกาล เด็กเลี้ยงโคเจ็ดคนชาวกรุงพาราณสี เที่ยว*

เลี้ยงโคอยู่คราวละ ๗ วัน ย้ายไปในดงป่าใกล้ๆ กันแห่งหนึ่ง

วันหนึ่ง *เลี้ยงโคแล้วกลับมา พบเหี้ยใหญ่ตัวหนึ่ง จึงไล่ตาม เหี้ยหนีเข้าไปสู่จอมปลวก พากันอุดรูทั้งหลายที่จอมปลวกแล้วหลีกไปด้วยว่าพรุ่งนี้จะมาจับ แล้วลืมไป ครั้นในวันที่ ๗ พาโคกลับมาเลี้ยงที่เดิม พบจอมปลวกพลันนึกได้ จึงเปิดช่องที่ตนปิดไว้ เหี้ยหมดอาลัยในชีวิต เพราะอดเหยื่อตลอด ๗ วัน จึงลุบหลังเหี้ยแล้วปล่อยไป เขาเหล่านั้นไม่ต้องไหม้ในนรกเพราะไม่ได้ฆ่าเหี้ย แต่เขาได้เป็นผู้อดข้าวร่วมกันตลอด ๗ วันๆ ใน ๑๔ อัตภาพ*

ภิกษุทั้งหลาย *กรรมนั้น พวกเธอเป็นเด็กเลี้ยงโคทั้ง ๗ ได้ทำไว้แล้วในกาลนั้น"*

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ทูลถามพระศาสดาว่า *"ความพ้นย่อมไม่มีแก่สัตว์ผู้ทำกรรมเป็นบาปแล้ว ผู้ซึ่งเหาะไปในอากาศก็ดี แล่นไปสู่สมุทรก็ดี เข้าไปสู่ซอกแห่งภูเขาก็ดีหรือพระเจ้าข้า?"*

พระศาสดา ตรัสบอกว่า *"อย่างนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย แม้ในที่ทั้งหลายมีอากาศเป็นต้น ประเทศแม้สักส่วนหนึ่ง ที่บุคคลอยู่แล้ว พึงพ้นจากกรรมชั่วได้ไม่มี"*

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"คนที่ทำกรรมชั่วไว้ หนีไปแล้วในอากาศ ก็ไม่พึงพ้นจากความชั่วได้ หนีไปในท่ามกลางมหาสมุทร ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้ หนีเข้าไปสู่ซอกแห่งภูเขา ก็ไม่พึงพ้นจากกรรมชั่วได้

เพราะเขาอยู่แล้วในประเทศแห่งแผ่นดินใดพึงพ้นจากกรรมชั่วได้ ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น หามีอยู่ไม่"

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้น บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น พระธรรมเทศนาเป็นกถามีประโยชน์แม้แก่มหาชนผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

❍ *แม้จะซ่อนกายกลางเวหา ซ่อนกายากลางสมุทรสุดวิสัย*
ซ่อนในป่าซอกเขาลำเนาไพร ซ่อนที่ใดให้พ้นตายนั้นไม่มีฯ

"สัตว์โลกไม่เคยมีเวลาไหนที่จะว่างจากการเสวยวิบากกรรม"

-ผู้รวบรวม

๓. เรื่อง สุปปพุทธศากยะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในนิโครธาราม ทรงปรารภเจ้าศากยะทรงนามว่า สุปปพุทธะ

ดังได้สดับมา เจ้าสุปปพุทธะพระองค์นั้น ผูกอาฆาตในพระศาสดาด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ทิ้งลูกสาวของเราออกบวช๑ ให้ลูกชายของเราบวชแล้ว ตั้งอยู่ในฐานะแห่งผู้มีเวรต่อลูกชายนั้นประการ๑

วันหนึ่ง ทรงดำริว่า จักไม่ให้สมณโคดมนั้นไปฉันยังสถานที่นิมนต์ จึงปิดทางเป็นที่เสด็จไป นั่งเสวยน้ำจัณฑ์ในระหว่างทาง แม้มหาดเล็กทูลเตือนว่าพระศาสดาเสด็จมาแล้วๆ เล่าๆ ก็คงประทับนั่งอยู่และรับสั่งว่า ใครจะใหญ่กว่าเรา สมณโคดมไม่ใหญ่ไปกว่าเรา ดังนี้

พระศาสดา ไม่ได้หนทางจากสำนักของพระมาตุละ (ลุง) แล้วจึงเสด็จกลับจากที่นั้น

ทรงตรัสว่า

"เจ้าสุปปพุทธะนั้นไม่ให้ทางแก่พระพุทธเจ้าเช่นเรา ทำกรรมหนักแล้ว ในวันที่ ๗ แต่วันนี้ ท้าวเธอจักเข้าไปสู่แผ่นดิน (ธรณีสูบ) ณ ที่ใกล้เชิงบันไดในภายใต้ปราสาท"

เจ้าสุปปพุทธะทรงทราบ คิดว่าเราจักไม่ไปสู่ที่ใกล้เชิงบันไดในภายใต้ปราสาท จักจับเท็จพระสมณโคดมกล่าวคำไม่จริง แล้วทรงทำการรักษาพระองค์อย่างแข็งแรง

รับสั่งให้พวกมหาดเล็ก ขนเครื่องใช้สอยของพระองค์ไปไว้บนปราสาทชั้นเจ็ดให้ชักบันได ปิดประตู ตั้งคนแข็งแรงไว้ประจำที่ประตูๆ ละ ๒ คน เพื่อห้ามพระองค์มิให้ลงไปข้างล่างโดยประมาท

ดังนี้แล้ว ทรงประทับนั่งในห้องอันเป็นสิริ บนพื้นปราสาทชั้นที่ ๗

พระศาสดา ทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เจ้าสุปปพุทธะมิใช่จะนั่งบนพื้นปราสาทอย่างเดียว ต่อให้เหาะขึ้นไปสู่เวหาส นั่งในอากาศก็ตาม ไปสู่สมุทรด้วยเรือก็ตาม เข้าซอกเขาก็ตาม ธรรมดา พระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเป็น ๒ ไม่มี ท้าวเธอจักถูกธรณีสูบในสถานที่เราพูดไว้ นั่นแหละ"

จึงทรงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลจะนั่งอยู่บนกลางหาว เข้าไปสู่ท่ามกลางสมุทร เข้าไปสู่ซอกเขาก็ไม่พ้น ประเทศคือแผ่นดินที่ความตายไม่พึงครอบงำ ย่อมไม่มี"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น

ในวันที่ ๗ ม้ามงคลเป็นเหตุ ให้ท้าวเธอเสด็จลงจากปราสาท ด้วยว่าม้ามงคลเกิดคึกคะนองกระแทกแล้ว ซึ่งฝาคอกนั้น

ท้าวเธอประทับนั่งอยู่ชั้นบนแห่งปราสาท ได้สดับเสียงของม้านั้น มีพระประสงค์จะจับม้านั้น เสด็จลุกจากที่ประทับ บ่ายพระพักตร์มาทางประตู **ประตูทั้งหลายเปิดเองทีเดียว** บันไดตั้งอยู่ในที่ของตนตามเดิม คนแข็งแรงผู้ยืนอยู่ที่ประตู จับท้าวเธอที่พระศอ (คอ) ผลักให้พระพักตร์ขมำลงไป โดยอุบายนั้น **ประตูที่พื้นทั้ง ๗ ก็เปิดเอง**

ขณะนั้น มหาปฐพีแตกแยกออกคอยรับเจ้าสุปปพุทธะนั้นผู้ถึงที่ใกล้เชิงบันไดที่ภายใต้ปราสาทนั้นเอง ท้าวเธอถูกแผ่นดินสูบ ไปบังเกิดในอเวจีนรกแล้วแล

๔. เรื่อง เด็กหลายคนเอาไม้ตีงู

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเด็กเป็นอันมาก

ความพิสดารว่า ในวันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จทรงบาตรเข้าไปในกรุงสาวัตถี ทรงเห็นพวกเด็กเป็นอันมากเอาไม้ตีงูตัวหนึ่งในระหว่างทาง ตรัสถามว่า *"เพราะเหตุไรจึงตีงู?"* เด็กเหล่านั้นกราบทูลว่า *"เพราะกลัวมันกัดพระเจ้าข้า"* จึงตรัสถามว่า *"พวกเจ้าตีงูด้วยคิดว่าจักทำความสุขแก่ตน จักไม่เป็นผู้ได้รับความสุขในที่แห่งตนเกิดแล้วๆ แท้จริงบุคคลเมื่อปรารถนาสุขแก่ตน แต่ประหารสัตว์อื่นย่อมไม่ควร"*

จึงได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ ว่า

*"สัตว์ผู้เกิดแล้วทั้งหลาย เป็นผู้ใคร่สุข บุคคลใดแสวงหาสุขเพื่อตน **แต่เบียดเบียน**สัตว์อื่นด้วยท่อนไม้ บุคคลนั้นละไปแล้ว **ย่อมไม่ได้สุข***

*สัตว์ผู้เกิดแล้วทั้งหลาย เป็นผู้ใคร่สุข บุคคลใดแสวงหาสุขเพื่อตน **ไม่พึงเบียดเบียน**ผู้อื่นด้วยท่อนไม้ บุคคลนั้นละไปแล้ว **ย่อมได้สุข**"*

ในกาลจบเทศนา **เด็กเหล่านั้นทั้งห้าร้อย ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล** ดังนี้แล

๕. เรื่อง พระโกณฑธานเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระโกณฑธานเถระ *(เดิมชื่อ "ธานะ" เรียนจบไตรเพทจนย่างเข้าสู่วัยชราได้ฟังธรรมเกิดศรัทธาจึงขออุปสมบท ครั้นบวชแล้วมีรูปสตรีไปด้วย จึงได้ชื่อว่า โกณฑะ หรือ กุณฑะบ้าง ต่อข้างหน้าชื่อ ซึ่งแปลว่า "ธานะผู้ชั่วช้า"-ผู้รวบรวม)*

ดังได้สดับมา จำเดิมแต่วันที่พระเถระนั้นบวชแล้ว รูปสตรีรูปหนึ่งเที่ยวไปด้วยกับพระเถระ แต่พระเถระไม่เห็นรูปนั้น ส่วนมหาชนเห็น เมื่อท่านแม้เที่ยวบิณฑบาตอยู่ภายในบ้านพวกมนุษย์ถวายภิกษาทัพพี๑ แล้วพูดว่า *"ท่านขอรับ ส่วนนี้จงเป็นของสำหรับท่าน แต่ส่วนนี้สำหรับสตรีผู้สหายของท่าน"* ดังนี้แล้วก็ถวายภิกษาแม้ทัพพีที่ ๒

บุรพกรรมของพระเถระ

ได้ยินว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสปะ ภิกษุสองรูปเป็นสหายกัน ได้เป็นผู้กลมเกลียวกันยิ่งนัก ดุจคลอดจากครรภ์มารดาเดียวกัน

เทวดาแกล้ง ทำให้พระเถระทั้งสองแตกกัน คิดว่าภิกษุสองรูปนี้กลมเกลียวกันดีเหลือเกิน จึงทดลองทำให้แตกกันได้หรือหนอ? (เทวดามิจฉาทิฏฐิ เป็นมาร เรียกว่าเทวปุตตมาร-*ผู้รวบรวม*)

ดังนี้แล้ว ขณะที่ภิกษุรูปหนึ่งขอเข้าไปในป่าเพื่อถ่ายอุจจาระ เดินกลับออกมาแล้ว**เทวดานั้นจำแลงเพศเป็นสตรีผู้หนึ่งเดินตามหลังพระเถระออกมา** เอามือข้างหนึ่งเกล้ามวยผมข้างหนึ่งจัดผ้านุ่ง เดินตามออกมาข้างหลัง พระเถระท่านไม่เห็นหญิงนั้น แต่ภิกษุสหายผู้ยืนรออยู่ข้างหน้าแลเห็นแล้ว **เทวดานั้นก็อันตรธานไป**

ภิกษุผู้คอยอยู่ พูดกะภิกษุนั้นว่า *"ศีลของท่านทำลายเสียแล้วเดี๋ยวนี้เอง หญิงรุ่นสาวเดินตามออกมาข้างหลังท่าน ทำกรรมเห็นปานนี้ท่านยังพูดปฏิเสธ"*

ภิกษุนั้น ปานประหนึ่งถูกสายฟ้าฟาดลงที่กระหม่อม ชี้แจงอย่างไรเพื่อนภิกษุก็ไม่ฟัง ทั้งสองสหายก็แตกกันดุจท่อนไม้หลีกไปแล้ว *(ไม้ท่อนหนึ่งและไม้อีกท่อนหนึ่ง อาจประสบพบกันในมหาสมุทรแล้วพลัดพรากจากกันไปฉันใด การพบปะกันแห่งผู้มาเกิดก็ฉันนั้น-ผู้รวบรวม)*

เทวดาเห็นภิกษุรูปที่คอยนั้น ไม่ปรารถนาจะทำอุโบสถร่วมกับภิกษุรูปที่ตนแกล้ง หวนคิดว่าเราทำกรรมหนักแล้ว จึงเข้าไปชี้แจงว่า ความทำลายแห่งศีลของพระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าไม่มี ข้าพเจ้าทำไปเพื่อจะทดลองดู ขอท่านจงทำอุโบสถร่วมกันเถิด

ภิกษุรูปที่คอยนั้น เมื่อเทวดาชี้แจงอยู่จึงเชื่อแล้วทำอุโบสถร่วมกัน แต่หาได้มีจิตชิดเชื้อในพระเถระเหมือนในกาลก่อนไม่

บุรพกรรมของเทวดา มีประมาณเท่านี้ ก็ในเวลาสิ้นอายุ พระเถระเหล่านั้น ได้ไปบังเกิดในเทวโลกแสนสบาย

แต่เทวดานั้น มาบังเกิดเป็นพระโกณฑธานะ ภายหลังจาก**หมกไหม้อยู่ในอเวจีนรก สิ้นพุทธันดร๑**

เมื่ออุปสมบทแล้ว ตั้งแต่วันที่ท่านบวช รูปสตรีนั้นก็ได้ปรากฏอย่างนั้นนั่นแล เพราะเหตุนั้น จึงได้ขนานนามท่านว่า *"โกณฑธานะ" (แปลว่า ธานะผู้ชั่วช้า)*

ภิกษุทั้งหลาย เห็นท่านเที่ยวไปอยู่อย่างนั้น จึงบอกให้ขับไล่ภิกษุผู้ทุศีลออกไป ภิกษุทั้งหลายบอกแล้วแก่เศรษฐีอนาถบิณฑิกะ นางวิสาขามหาอุบาสิกา แม้ก็ได้ทูลแก่พระราชา

พระราชา สั่งจับภิกษุรูปนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นรูปสตรียืนอยู่ข้างหลังพระเถระ ทราบว่าพระราชาเสด็จมา จึงขึ้นไปยังวิหารนั่งอยู่แล้ว

พระราชาไม่ทรงไหว้ ทอดพระเนตรไม่เห็นสตรี ทรงตรวจดูที่ซอกประตู ที่เตียงก็มิได้ทรงประสบ จึงถามว่า *"ผมได้เห็นสตรีคนหนึ่งในที่นี้ เขาไปไหนเสียเล่า?"* พระเถระก็ยืนยันว่าไม่เห็น ให้พระเถระลุกขึ้นแล้วก็ทรงทอดพระเนตรเห็นสตรีอีก ครั้นนั่งแล้วก็ไม่ทรงเห็นอีก อย่างนี้แล้วๆ เล่าๆ

พระเถระกล่าวกะพระราชาว่า เหตุการณ์ดังนี้ มหาชนก็พูดกันแต่อาตมาไม่เห็น ครั้นพระราชาทรงสดับ จึงตรัสกะพระเถระว่า *"เมื่อสังกิเลสเครื่องเศร้าหมองเห็นปานนี้เที่ยวติดตามหลังท่านอยู่ คนอื่นจักไม่ถวายภิกษาแก่ท่าน ขอจงเข้าไปพระราชวัง ข้าพเจ้าจักบำรุงท่านด้วยปัจจัย ๔"* ทรงนิมนต์แล้ว เสด็จหลีกไป

ภิกษุทั้งหลาย กล่าวติเตียนทั้งพระเถระและพระราชา ถึงแม้พระเถระก็กล่าวโต้ตอบภิกษุทั้งหลายแล้ว

พระศาสดา ทรงไต่สวนทั้ง ๒ ฝ่าย รับสั่งให้เรียกโกณฑธานะมาแล้ว ทรงตรัสบุรพกรรมว่า

"ภิกษุเธออาศัยกรรมลามกนี้ จึงถึงประการอันแปลกแล้ว บัดนี้ การที่เธอถือทิฏฐิอันลามกเห็นปานนี้อีกไม่สมควร เธออย่ากล่าวอะไร ๆ กับภิกษุทั้งหลายอีก จงเป็นผู้ไม่มีเสียงเช่นกับกังสดาลอันเขาตัดขอบปากแล้ว เมื่อทำอย่างนั้น จักเป็นผู้ชื่อว่าบรรลุพระนิพพาน"

จึงได้ทรงภาษิตพระคาถา ว่า

*"เธออย่าได้กล่าวคำหยาบกะใครๆ ชนเหล่าอื่นถูกเธอว่าแล้ว จะพึงว่าตอบเธอเพราะการกล่าวแข่งขันกันให้เกิดทุกข์ อาชญาตอบพึงถูกต้องเธอ ถ้าเธออาจ**ยังตนไม่ให้หวั่นไหวได้** ดังกังสดาลที่ถูกกำจัดแล้วไซร้ **เธอนั่นย่อมเป็นผู้บรรลุพระนิพพาน** การกล่าวแข่งขันกันย่อมไม่มีแก่เธอ"*

(**คำอธิบาย *"กังสดาลที่ตัดขอบปาก"*** หมายถึง ไม่มีที่แขวน ย่อมถูกวางทิ้งอยู่ที่พื้นแม้จะตีด้วยมือ เท้า หรือด้วนท่อนไม้ ย่อมไม่ดัง, ***"เป็นผู้ไม่หวั่นไหว"*** หมายถึง บำเพ็ญปฏิปทาเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว ชื่อว่าบรรลุพระนิพพาน)

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น แม้พระโกณฑธานะ ก็ได้บรรลุพระอรหัต เหาะขึ้นไปในอากาศ ดังนี้แล

(เมื่อถูกกล่าวติเตียนแล้วไม่กล่าวตอบโต้ ทรงตรัสว่าเมื่อทำอย่างนั้น จักเป็นผู้ชื่อว่า บรรลุพระนิพพาน นี้เป็นเครื่องยืนยันว่า ไม่เคยมีเวลาไหนที่สัตว์ว่างจากการเสวยวิบากกรรม และถ้าเชื่อมั่นคงในกัมมสูตร ๑๘/๑๔๙ **สิ่งที่เห็น ได้ยิน ฯลฯ นี้เป็นผลกรรมเก่า** ก็จะโยสิโสมนสิการเป็นคิดดี ทำดี พูดดี ไม่กล่าวร้าย (อนูปวาโท เป็น ๑ ในคำสอนโอวาทปาติโมกข์ ๙ ข้อ ไม่ทำอกุศลทางกาย วาจา ใจ **ให้ตัดกรรมไม่ต่อกรรมใหม่อีก** ผลย่อมเป็นวิบาก ไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม ไม่เกิดไม่ตายอีก ดังกล่าวไว้ในกุกกุโรวาทสูตร จักเป็นผู้ชื่อว่า เป็นผู้ถึงความพ้นทุกข์คือพระนิพพาน-*ผู้รวบรวม*)

๖. เรื่อง หญิงรักษาอุโบสถกรรม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในบุพพารามของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ในนครสาวัตถี ทรงปรารภอุโบสถกรรมของอุบาสิกาทั้งหลาย มีนางวิสาขาเป็นต้น

รักษาอุโบสถมุ่งผลต่างกัน

ดังได้สดับมา ในวันอุโบสถวันหนึ่ง หญิงประมาณห้าร้อยในนครสาวัตถี ไปสู่วิหารรักษาอุโบสถ

นางวิสาขา ได้ถามหญิงทั้งหลายผู้สูงอายุว่า *"รักษาอุโบสถเพื่ออะไร?"* หญิงเหล่านั้นตอบว่า *"ปรารถนาทิพยสมบัติ"*

ถามหญิงอีกพวกหนึ่งวัยกลางคน ตอบว่า *"ต้องการพ้นจากการอยู่ร่วมกับสามี"*

ถามหญิงสาวๆ ตอบว่า *"เพื่อต้องการได้บุตรชาย ในการมีครรภ์คราวแรก"*

ถามหญิงสาวน้อยตอบว่า *"ต้องการไปสู่สกุลผัวแต่ในวัยสาวๆ"*

นางได้ฟังแล้ว เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทรงตรัสว่า

"วิสาขา ธรรมดาสภาวธรรมทั้งหลาย มีชาติเป็นต้นของสัตว์เหล่านี้ เป็นเช่นกับนายโคบาลที่มีท่อนไม้ในมือ ***ชาติ****ส่งสรรพสัตว์ ไปสู่สำนัก* ***ชราๆ*** *ส่งไปสำนักพยาธิๆ ส่งไปสำนัก****มรณะๆ*** *ย่อมตัดชีวิต ดุจตัดต้นไม้ด้วยขวาน แม้เมื่อเป็นอย่างนั้นปวงสัตว์อันชื่อว่า****ปรารถนา วิวัฏฏะ*** *(พระนิพพาน) ย่อมไม่มี มัวแต่****ปรารถนาวัฏฏะ****เท่านั้น"*

ทรงตรัสเป็นพระคาถาว่า

"นายโคบาล ย่อมต้อนโคทั้งหลายไปสู่ที่หากินด้วยท่อนไม้ ฉันใด ชราและมัจจุราช ย่อมต้อนอายุของสัตว์ทั้งหลายไป ฉันนั้น"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๗. เรื่อง พระมหาโมคคัลลานเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ ทรงปรารภพระมหาโมคคัลลานเถระ

ความพิสดารว่า พวกเดียรถีย์ประชุมกัน คิดว่าลาภสักการะเกิดขึ้นเป็นอันมากแก่พระสมณโคดม เพราะอาศัยพระเถระรูปหนึ่ง ชื่อมหาโมคคัลลานะไปเทวโลก ถามกรรมที่พวกเทวดาทำแล้ว กลับมาบอกพวกมนุษย์ว่าทำกรรมชื่อนี้ๆ ย่อมได้สมบัติเห็นปานนี้

แม้ไปนรก ก็ถามกรรมของหมู่สัตว์นรก แล้วกลับมาบอกพวกมนุษย์ว่าสัตว์นรกทำกรรมชื่อนี้ๆ ย่อมเสวยทุกข์เห็นปานนี้

พวกมนุษย์ได้ฟังถ้อยคำของพระเถระนั้นแล้ว ย่อมนำลาภสักการะเป็นอันมากถวาย ถ้าพวกเราฆ่าพระเถระนั้นได้ ลาภสักการะนั้นก็จักบังเกิดแก่พวกเรา

เดียรถีย์จ้างพวกโจรฆ่าพระเถระที่กาฬสิลา

พระเถระ ทราบความที่ตนถูกพวกโจรเหล่านั้นล้อมแล้ว จึงออกไปทางช่องลูกกุญแจหลีกไปเสีย วันรุ่งขึ้น จึงไปล้อมอีก

พระเถระทราบแล้ว ก็ทำลายมณฑลช่องฟ้าเหาะไปสู่อากาศ

ในครั้งต่อมา พระเถระทราบภาวะแห่งกรรมอันตนกระทำไว้ จึงมิได้หลบเลี่ยง พวกโจรจับพระเถระได้แล้ว ทุบกระดูกทั้งหลายของท่านแตกยับละเอียดเป็นชิ้นน้อยเท่าเมล็ดข้าวสารหัก แล้วเหวี่ยงไปที่หลังพุ่มไม้แห่งหนึ่ง ด้วยสำคัญว่าได้ตายแล้วก็หลีกไป

พระเถระ ประสานกระดูกด้วยฌานแล้ว ด้วยคิดว่าไปเฝ้าพระศาสดาเสียก่อนแล้วจักปรินิพพาน ไปสู่สำนักพระศาสดาโดยอากาศถวายบังคมพระศาสดาแล้วกราบทูลลา ว่าจักไปสู่ประเทศชื่อ กาฬสิลา แล้วปรินิพพาน

พระศาสดา ทรงให้โมคคัลลานะ กล่าวธรรมแล้วจึงค่อยไป เพราะ

บัดนี้จักไม่เห็นกันอีก

พระเถระ ถวายบังคมพระศาสดาแล้วเหาะขึ้นไปในอากาศ แผลงฤทธิ์มีประการต่างๆ อย่างพระสารีบุตรแผลงในวันปรินิพพานแล้วกล่าวธรรม ถวายบังคมแล้วไปสู่ดงกาฬสิลาประเทศ ปรินิพพานแล้ว

ข่าวลือไปทั่วแล้วว่าพวกโจรฆ่าพระเถระเสียแล้ว ได้กระฉ่อนไปทั่วชมพูทวีป

พระเจ้าอชาตศัตรู ส่งจารบุรุษไปสืบเสาะหาพวกโจร ครั้นพวกโจรได้รับค่าจ้างกำลังดื่มสุรา เถียงกันว่าใครเป็นคนทุบโมคคัลลานะก่อนใคร ต่างพากันอวดอ้างอยู่เอ็ดอึง จารบุรุษได้ยินจึงจับโจรเหล่านั้นไว้ทั้งหมด ให้การซัดทอดถึงเดียรถีย์สมณะเปลือยเป็นผู้ว่าจ้างสั่งฆ่า

พระราชารับสั่งให้จับสมณะเปลือยทั้งห้าร้อย แล้วให้ฝังในหลุมลึกเพียงสะดือที่พระลานหลวงรวมกับโจรทั้งห้าร้อย ให้กลบด้วยฟาง แล้วก่อไฟเผา ไถด้วยไถเหล็กให้เป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่หาท่อนมิได้

พระศาสดา ทรงตรัสเล่า**บุรพกรรมของพระมหาโมคคัลลานะ** ว่า

ดังได้สดับมา ในอดีตกาล กุลบุตรผู้หนึ่งชาวเมืองพาราณสี ทำกิจหุงต้ม**ปรนนิบัติมารดาบิดาซึ่งตาบอด** ต่อมามารดาบิดาพาภรรยามาให้เขา ทั้งที่เขานั้นห้ามแล้ว

ภรรยานั้นเป็นหญิงซึ่งบำรุงพ่อผัวแม่ผัวได้ไม่นานก็เบื่อหน่าย ติเตียนว่ากล่าวต่างๆ นานา แกล้งใส่ความว่าคนแก่ทำสกปรกเลอะเทอะ ปรนนิบัติไม่ไหว

หญิงนั้นบ่นอยู่อย่างนั้น สามีเชื่อคำยุของภรรยา เอามารดาบิดาขึ้นยานน้อยพาไปถึงกลางดง ทำเป็นถูกโจรซุ่มทำร้าย

มารดาบิดา สำคัญว่าโจรซุ่มอยู่จริง ด้วยความรักลูกจึงบอกให้ลูกหนีไป เขาทำเสียงดุจโจร **ทุบตีมารดาบิดาให้ตายแล้ว** ทิ้งไว้กลางดงแล้วกลับไป

“ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะทำกรรมประมาณเท่านี้ ไหม้ในนรก

หลายแสนปีด้วยวิบากที่ยังเหลือ จึงถูกทุบตีอย่างนั้นนั่นแลละเอียดหมดถึงมรณะสิ้น ๑๐๐ อัตภาพ โมคคัลลานะได้มรณะอย่างนี้ ก็พอสมควรแก่กรรมของตนเอง พวกเดียรถีย์ ๕๐๐ กับโจร ๕๐๐ ประทุษร้ายต่อพระอรหันต์ผู้ไม่ประทุษร้ายตอบ ก็ได้มรณะที่เหมาะสมแก่กรรมของเขาเหมือนกัน"

จึงทรงภาษิตเป็นพระคาถา ว่า

"ผู้ใดประทุษร้ายในท่านผู้ไม่ประทุษร้ายทั้งหลาย ผู้ไม่มีอาชญาด้วยอาชญา ย่อมถึงฐานะ ๑๐ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งพลันทีเดียว คือ

ถึงเวทนากล้า๑ ถึงความเสื่อมทรัพย์๑ ความสลายแห่งสรีระ๑ อาพาธหนัก๑ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต๑ ความขัดข้องแต่พระราชา๑ ถูกกล่าวตู่อย่างร้ายแรง๑ ความย่อยยับแห่งเครือญาติ๑ ความเสียหายแห่งโภคะทั้งหลาย๑

อีกอย่างหนึ่ง ไฟป่าย่อมไหม้เรือนของเขา ผู้นั้นมีปัญญาทราม เพราะกายแตกย่อมเข้าถึงนรก"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากได้บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๘. เรื่อง ภิกษุมีภัณฑะมาก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้มีภัณฑะมาก

ได้ยินว่า กุฎุมพีชาวเมืองสาวัตถีผู้หนึ่ง ภรรยาทำกาละแล้วจักบวช เมื่อเขาจักบวชได้ตระเตรียมเครื่องใช้ให้สร้างเรือนไฟ ห้องเก็บภัณฑะ เพื่อตนเต็มด้วยวัตถุทั้งหลายมีเนยใส น้ำมัน เป็นต้นแล้วจึงบวช

เมื่อบวชแล้ว เรียกข้าทาสของตนมาหุงต้มอาหารตามใจชอบแล้วบริโภค ได้เป็นผู้มีภัณฑะมากบริขารมาก ผ้านุ่งห่มมากทั้งกลางวัน-

กลางคืน อยู่วิหารหลังสุดท้าย

วันหนึ่ง เมื่อภิกษุนั้น ตากจีวรและผ้าปูที่นอนอยู่ จึงถูกภิกษุทั้งหลายติเตียนว่าพระศาสดาทรงอนุญาตผ้าจีวร ๓ ผืนเท่านั้น ทำไมจึงมีบริขารมากอย่างนี้ ดังนี้แล้วนำไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดาตรัสถาม *"ภิกษุก็เหตุไร เธอ เมื่อเราแสดงธรรมเพื่อความเป็นผู้ปรารถนาน้อย จึงกลับมาภัณฑะมากอย่างนี้เล่า?"*

ภิกษุนั้นโกรธแล้ว คิดว่า *"บัดนี้ เราจักเที่ยวไป โดยทำนองนี้"* ดังนี้แล้วก็เปลื้องผ้าห่มออกยืนอยู่ท่ามกลางบริษัท

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุในกาลก่อน เธอแสวงหาหิริและโอตตัปปะ แม้ในกาลเป็นยักษ์รากษสก็แสวงหาหิริและโอตตัปปะอยู่ถึง ๑๒ ปี บัดนี้เปลื้องผ้าห่มยืนอยู่เพราะเหตุไร?"

ภิกษุนั้น ได้ฟังพระดำรัสแล้ว กลับตั้งหิริและโอตตัปปะขึ้น ได้ห่มจีวรนั้นแล้วถวายบังคมพระศาสดา

พระศาสดา ทรงนำอดีตนิทานมาตรัสเล่า

ในอดีตกาล พระโพธิ์สัตว์ถือปฏิสนธิเป็นโอรสเจ้ากรุงพาราณสี ชื่อ *"มหิสสาสกุมาร"* มีพระกนิฐภาดา (น้อง) ชื่อจันทกุมาร ต่อมาพระมารดา สิ้นพระชนม์ พระราชบิดาทรงสถาปนาสตรีอื่นไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี

พระนางประสูติราชโอรส นามว่า สุริยกุมาร พระราชาให้พรและมอบราชสมบัติให้ พระบิดาจึงสั่งให้พระราชโอรสทั้ง ๒ ไปอยู่ในป่าค่อยกลับมารับราชสมบัติในกาลที่พ่อล่วงไปแล้ว

สุริยกุมาร เล่นอยู่ เห็นพระราชกุมารทั้ง ๒ เดินออกจากพระราชวังทราบเหตุนั้นแล้วจึงออกไปกับพระราชกุมารทั้ง ๒

ในกาลที่พระราชกุมารทั้งหลายสู่หิมวันตประเทศ พระโพธิสัตว์นั่งที่โคนไม้ ตรัสให้สุริยกุมารไปอาบน้ำที่สระและนำน้ำมาให้พี่ทั้งสองดื่ม

ถูกรากษสแห่งสำนักท้าวเวสวัณให้พรจับชนเคี้ยวกินได้ เว้นแต่ชนที่รู้เทวธรรม

สุริยกุมาร ไม่ทันพิจารณา ลงไปในสระถูกรากษสจับตัว ครั้นถูกถามถึงเทวธรรมก็ตอบว่า เทวธรรมคือ พระจันทร์และพระอาทิตย์ จึงถูกฉุดลงไปในน้ำพักไว้ใน**ภพของยักษ์**นั้น

จันทกุมาร ไปตามหา ถูกรากษสถามถึงเทวธรรม ตอบว่า ทิศ ๔ ชื่อว่า เทวธรรมจึงถูกรากษสจับไปอีก

พระโพธิสัตว์ ออกตาม เห็นรอยเท้าแห่งกุมารทั้ง ๒ แล้วก็ทราบว่าสระนี้มีรากษสรักษา จึงระวังพระองค์อยู่ **รากษสจำแลงเพศเป็นชายชาวป่า**มาปราศรัยและชักชวนให้อาบน้ำในสระ **ก็รู้ว่าผู้นี้เป็นยักษ์** จึงถามหาน้องทั้งสอง ก็รู้ว่ายักษ์จับตัวไป พระโพธิสัตว์ขอตอบปัญหาของยักษ์ ตอบว่า เทวธรรม คือ หิริและโอตตัปปะ ยักษ์เลื่อมใสยอมปล่อยพระกุมารทั้ง ๒

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ตรัสพรรณนาถึง**โทษของความเป็นยักษ์และให้ยักษ์นั้นดำรงอยู่ในศีลห้า** และอยู่กับยักษ์อย่างปลอดภัย ครั้นพระราชบิดาสวรรคตแล้วจึงพายักษ์กลับกรุงพาราณสีครอบครองราชสมบัติ พระราชทานตำแหน่งอุปราชแก่จันทกุมาร พระราชทานตำแหน่งเสนาบดีแก่สุริยกุมาร สร้างรัมณียสถานแก่ยักษ์และทรงทำให้ยักษ์ถึงความเป็นเลิศด้วยลาภ

รากษสในกาลนั้น เป็นภิกษุผู้มีภัณฑะมาก สุริยกุมารเป็นพระอานนท์ จักทกุมารเป็นพระสารีบุตร มหิสสานกุมารโพธิสัตว์ ได้เป็นเราตถาคตนี่เอง

ทรงตรัสว่า *“ภิกษุ เธอแสวงหาเทวธรรมในกาลก่อน ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตัปปะเที่ยวไป บัดนี้เธออยู่โดยทำนองนี้ไม่สมควรแล้ว เพราะว่า บุคคลจะชื่อว่าเป็นสมณะด้วยเหตุสักว่าห่มผ้าสาฎกก็หามิได้”*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

*"**การประพฤติเป็นคนเปลือย** ก็ทำสัตว์ให้บริสุทธิ์ไม่ได้ การเกล้าชฎา ก็ทำสัตว์ให้บริสุทธิ์ไม่ได้ การนอนเหนือเปือกตม ก็ทำสัตว์ให้บริสุทธิ์ไม่ได้ **การไม่กินข้าวก็ดี** การนอนบนแผ่นดินก็ดี ความเป็นผู้มีกายหมักหมมด้วยธุลีก็ดี **ความเพียรด้วยการนั่งกระหย่งก็ดี หาทำสัตว์ผู้ยังไม่ล่วงสงสัย ให้บริสุทธิ์ไม่ได้**"*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

(**ข้อควรคิด** ว่า **การไม่กินข้าว** หรือแม้แต่**การงดเว้นอาหารบางอย่างที่มิได้ทรงห้าม** เช่น ปลาและเนื้อ ไม่ทำให้สัตว์ผู้นั้นบริสุทธิ์ กล่าวคือ กิเลสอาสวะไม่ลด น่าจะรวมไปถึงการอดนอน ถ้าตื่นอยู่สบายก็อีกเรื่องหนึ่ง หรือแม้แต่การเพียรน้อมปฏิบัติธรรมเพื่อที่จะได้ จะเอาจะมีหรือปฏิบัติเพื่อจะเป็นนั่นนี่ก็ไม่ใช่ ไม่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางๆ เพราะการปฏิบัติธรรมก็เพื่อที่จะละและปล่อยวางว่างๆ เช่นนั้นเอง จึงฝากไว้เป็นข้อคิด ธรรมะนั้นว่างๆ เช่นนั้นเอง สบายๆ!-*ผู้รวบรวม*)

๙. เรื่อง สันตติมหาอำมาตย์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสันตติมหาอำมาตย์

ความพิสดารว่า ในกาลครั้งหนึ่ง สันตติมหาอำมาตย์ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ปราบปรามข้าศึกในชนบทให้สงบแล้ว พระราชา ทรงพอพระทัย ประทานให้ครองราชสมบัติ ๗ วัน ประทานนางงามฟ้อนรำและขับร้องให้ปรนนิบัติ เขามึนเมาสุราอยู่ ๗ วัน

วันที่เจ็ด เขาแต่งองค์อลังการทุกอย่าง ขึ้นคอช้างไปสู่ท่าน้ำ เห็นพระศาสดากำลังเสด็จบิณฑบาต ผงกศีรษะถวายบังคม

พระบรมศาสดา ทรงแย้มพระโอษฐ์ พระอานนท์ทูลถามว่า

อะไรหนอแลเป็นเหตุให้ทรงแย้มพระโอษฐ์ จึงตรัสว่า *“อานนท์ เธอจงดู สันตติอำมาตย์ในวันนี้ เขาจักมาสู่เราแล้วบรรลุอรหัตในเวลาที่จบคาถาด้วยบท ๔ เหาะขึ้นไปบนอากาศสูงชั่วเจ็ดลำตาลปรินิพพาน”*

บรรดามหาชน ไม่คิดแล้วว่าจักเป็นไปได้หรือหนอ ที่สันตติอำมาตย์ผู้เมาสุรา ฟังธรรมแล้วจักปรินิพพาน แต่บรรดาพวกสัมมาทิฏฐิก็คิดว่า น่าอัศจรรย์หนอ เราทั้งหลายจักดูการเยื้องกรายของพระพุทธเจ้าและสันตติอำมาตย์

ส่วนสันตติมหาอำมาตย์ เล่นน้ำตลอดทั้งวันที่ท่าอาบน้ำ แล้วไปสู่อุทยาน ฝ่ายหญิงฟ้อนเริ่มฟ้อนและขับ นางแสดงอยู่อย่างนั้นตลอดทั้งวัน ลมพิษเกิดขึ้นแล้วในช่องท้อง ตัดก้อนเนื้อหทัย เพราะเหตุมีอาหารน้อยถึง ๗ วัน เพื่อแสดงความอ้อนแอ้นแห่งสรีระ ทันใดนั้นนางก็กระทำกาละตายแล้ว

สันตติมหาอำมาตย์ โศกเศร้าเสียใจเพราะเหตุที่นางฟ้อนตาย ถูกความโศกอย่างแรงกล้าครอบงำ จึงไปสู่สำนักพระศาสดา เพื่อดับโศก

ลำดับนั้น พระศาสดา ทรงตรัสว่า

“ท่านมาสู่สำนักของผู้สามารถดับโศกได้แน่นอน แต่อันที่จริงน้ำตาที่ไหลออกของคนที่ร้องไห้ ในเวลาที่หญิงนี้ตายด้วยเหตุนี้นั่นแลมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่”

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

“กิเลสเครื่องกังวลใด มีอยู่ในกาลก่อน เธอจงยังกิเลสเครื่องกังวลนั้นให้เหือดแห้งไป กิเลสเครื่องกังวลจงอย่ามีแก่เธอในภายหลัง

*ถ้าเธอจัก**ไม่ยึดถือขันธ์**ในท่ามกลาง จักเป็นผู้**สงบระงับ**เที่ยวไป”*

ในกาลจบเทศนา สันตติมหาอำมาตย์ บรรลุพระอรหัตแล้ว พิจารณาดูอายุสังขารของตนทราบความเป็นไปไม่ได้ของอายุสังขาร จึงกราบทูลพระศาสดา ขออนุญาตปรินิพพาน

พระศาสดา แม้ทรงทราบกรรมที่เธอทำแล้ว จึงตรัสว่า *“ถ้ากระนั้น*

เธอจงบอกกรรมที่เธอทำไว้แล้วแก่เรา ก็เมื่อจะบอก จงยืนบนอากาศชั่ว ๗ ลำตาล แล้วจึงบอก"

สันตติมหาอำมาตย์ แสดงอิทธิฤทธิ์บนอากาศชั่ว ๗ ลำตาล แล้วลงมาถวายบังคมพระศาสดาถึงบุรพกรรมของตนดังนี้

บุรพกรรมของสันตติมหาอำมาตย์

ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ครั้งพระพุทธเจ้า**พระนามวิปัสสี** ข้าพระองค์เกิดในตระกูลหนึ่งใน**นครพันธุมดี** ได้ทำการป่าวร้องชักชวนมหาชนทำบุญให้ทาน รักษาอุโบสถศีล ฟังธรรม ผลของกรรมนั้น**พระราชาพันธุมะผู้เป็นพุทธบิดา** ทรงสดับแล้วรับสั่งให้เรียกมาเฝ้าแล้วตรัสถาม ทรงทราบแล้วจึงให้ประดับดอกไม้นั่งบนหลังม้าเที่ยวประกาศป่าวร้องต่อไปเถิด

แม้ต่อมา พระราชา ก็รับสั่งให้ข้าพระองค์เที่ยวประกาศอยู่อย่างนั้นนั่นแล ต่อมาพระราชาทรงพระราชทานรถนั่งประกาศเที่ยวไปอีก พระราชทานรถเทียมม้าสินธพ ๔ พระราชทานโภคะเป็นอันมาก และเครื่องประดับใหญ่ ทั้งพระราชทานช้างเชือกหนึ่งประดับอาภรณ์ทุกอย่างนั่งบนคอช้าง **ป่าวร้องธรรมสิ้นแปดหมื่นปี** กลิ่นจันทน์ กลิ่นอุบล ฟุ้งออกจากปากและกายของข้าพระองค์ตลอดกาล มีประมาณเท่านี้ นี้เป็นกรรมที่ข้าพระองค์ได้ทำแล้ว

สันตติมหาอำมาตย์ ครั้นทูลบุรพกรรมของตนแล้ว นั่งบนอากาศเข้าเตโชธาตุ ปรินิพพานแล้วเปลวไฟเกิดขึ้นในสรีระ ไหม้เนื้อและโลหิตธาตุทั้งหลายดุจดอกมะลิเหลืออยู่แล้ว

พระศาสดา ทรงคลี่ผ้าขาว ธาตุทั้งหลายก็ตกลงบนผ้าขาวนั้น ทรงบรรจุธาตุแล้วสร้างสถูปไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง ด้วยพระประสงค์ว่า *"มหาชนไหว้แล้ว จักเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ"*

ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย การเรียกบุตรของเราแม้ว่า "สมณะ" ก็ควร เรียก

ว่า พราหมณ์ ก็ควรเหมือนกัน"

จึงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"แม้ถ้าบุคคลสดับแล้ว พึงประพฤติสม่ำเสมอ เป็นผู้สงบ ยึดแล้วเที่ยงธรรม มีปกติประพฤติประเสริฐ วางเสียซึ่งอาชญาในสัตว์ทุกจำพวก บุคคลนั้นเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ เป็นภิกษุ"

อธิบาย ชื่อว่า **เป็นผู้สงบ** เพราะความสงบระงับแห่งราคะ โทสะ โมหะ, ชื่อว่าเป็นผู้ยึดเพราะยึดอินทรีย์ (ทางตา หู ฯลฯ เป็นต้น), ชื่อว่าเป็นผู้เที่ยง เพราะเที่ยงในมรรคทั้ง ๔

(คำว่า ***"ไม่ยึดถือขันธ์ในท่ามกลาง"*** หมายถึง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่มีอุปาทานขันธ์ในสังขารทั้งหลายอันได้แก่ ร่างกายและจิตใจ ไม่ใช่ตัว ใช่ตน ไม่ใช่เราของเรา เมื่อไม่ยึดก็วาง วางแล้วก็ว่างก็พ้นก็เหนือขันธ์ เป็นขันธวิมุติ-*ผู้รวบรวม*)

๑๐. เรื่อง พระปิโลติกเถระกับผ้านุ่งเก่า

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระปิโลติกเถระ

ความพิสดารว่า วันหนึ่งพระอานนท์ เห็นเด็กชายถือกระเบื้องขอทานอยู่ จึงชวนมาบวช

เขาบวชแล้ว บริโภคลาภสักการะเป็นอันมาก มีสรีระอ้วนพีกระสันแล้วคิดว่าจักสึก สึกแล้วก็จะนุ่งผ้าเก่าและถือกระเบื้องขอทานดุจดังเดิม ครั้นไปสู่ที่เก็บผ้าเก่า ก็ให้โอวาทตนเองว่า ***"เจ้าเป็นผู้ไม่มีหิริหมดยางอาย*** *ยังปรารถนาเป็นขอทานอีกหรือ?"* ครั้นจิตผ่องใสแล้วก็เก็บผ้าเก่าไว้ที่เดิม กลับวิหาร

อีก ๒–๓ วัน ท่านกระสันอีก ไปกล่าวอย่างนั้นแหละ แล้วก็กลับ ถึงกระสันขึ้นอีกก็ไปกล่าวอย่างนั้นอีกเหมือนกัน แล้วก็กลับด้วย

ประการฉะนี้

ท่านทำอยู่อย่างนี้ โดยทำผ้าท่อนเก่าของตนนั่นแหละให้เป็นอารมณ์ห้ามตนได้โดยทำนองนั้นนั่นเอง โดย ๒-๓ วัน ก็บรรลุอรหัต

ท่านกล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า *"เมื่อความเกี่ยวข้องกับอาจารย์ (ผ้าท่อนเก่า) มีอยู่ ผมก็ได้ไปอยู่ แต่บัดนี้ ผมตัดความเกี่ยวข้อง (ผ้าท่อนเก่าที่อยากสึก)ได้แล้ว ผมจึงไม่ไปสำนักอาจารย์อีก"*

พวกภิกษุกราบทูลเรื่องราวว่า พระปิโลติกะอวดอ้างคุณวิเศษอรหัต

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ถูกละ ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเรา เมื่อความเกี่ยวข้อง (กระสัน) มีอยู่จึงไปสำนักอาจารย์ แต่บัดนี้ ความเกี่ยวข้อง (กระสัน) เธอตัดได้แล้ว เธอห้ามตนด้วยตนเอง บรรลุอรหัตแล้ว" ดังนี้แล้ว ได้ทรงภาษิตพระคาถา ว่า

"บุรุษผู้ห้ามอกุศลวิตกด้วยหิริได้ น้อยคนจะมีในโลก บุคคลใด ***กำจัดความหลับแล้วตื่นอยู่*** *เหมือนม้าดีหลบแส้ไม่ให้ถูกตน บุคคลนั้นหาได้ยาก*

ท่านทั้งหลาย จงมีความเพียร มีความสลดใจ เหมือนม้าดีถูกเขาตีด้วยแส้แล้ว มีความบากบั่น ฉะนั้นท่านทั้งหลายเป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา ศีล วิริยะ สมาธิและปัญญา คุณเครื่องวินิจฉัยธรรม มีวิชชาและจรณะถึงพร้อมมีสติมั่นคง จักละทุกข์อันมีประมาณไม่น้อยนี้ได้"

อธิบาย

คำว่า *"หิริ"* เพราะห้ามอกุศลวิตก (กาม พยาบาท เป็นต้น) อันเกิดในภายในด้วยความละอายได้

"บุคคลกำจัดความหลับแล้วตื่นอยู่" เพราะไม่ประมาท**เจริญสมณธรรมอยู่** คอยขับไล่ความหลับที่เกิดขึ้นแล้วแก่ตนให้ตื่นอยู่

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๑๑. เรื่อง หญิงสหายของนางวิสาขา ดื่มสุรา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพวกหญิงสหายของนางวิสาขา

ดังได้สดับมา กุลบุตร ๕๐๐ ในพระนครสาวัตถี ได้มอบภรรยาของตนแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกา ด้วยมุ่งหมายว่า ย่อมประพฤติธรรมอยู่ด้วยความไม่ประมาท หญิงเหล่านี้เมื่อไปสวนก็ดี ไปวิหารก็ดี ย่อมไปกับนางวิสาขานั่นแล

คราวหนึ่ง มีงานมหรสพเกี่ยวกับสุรา ๗ วัน หญิงทั้งหลายจัดเตรียมสุรา เพื่อสามีของตนๆ แม้หญิงเหล่านั้นก็ดื่มสุราที่เหลือเมื่อสามีไม่อยู่ แล้วไปสู่นางวิสาขาและไปชมสวน ออกไปพร้อมนางวิสาขา แอบซ่อนสุราไปด้วย ดื่มจนเมา นางวิสาขาได้กล่าวเตือนแล้ว

แม้งานมหรสพเวียนมาอีก หญิงทั้งหลายก็กระทำเช่นนั้นอีก ครั้งหลังชวนนางวิสาขาไปสู่วิหาร นางคิดว่าเป็นการดีที่ไปสู่วิหาร หญิงทั้งหลาย แอบถือขวดสุราไปด้วยแล้วดื่มขณะนั่งฟังธรรม **เทวดาตนหนึ่งได้เข้าสิงสรีระของหญิงเหล่านั้นให้ปรบมือหัวเราะและฟ้อน ตรงพระพักตร์พระศาสดา** (เทวดาเป็นเทวปุตตมาร เป็นมิจฉาทิฏฐิ นับเนื่องในหมู่มาร-*ผู้รวบรวม*)

พระศาสดา ทรงเปล่งพระรัศมี ทันใดนั้นเอง ความมืดมนอนธกาลได้มีแล้ว หญิงเหล่านั้นหวาดหวั่นอันมรณภัยคุกคามแล้ว ด้วยเหตุนั้น สุราในท้องของหญิงเหล่านั้นจึงสร่างคลายไป พระศาสดาทรงหายไป ณ บัลลังก์ที่ประทับนั่ง ประทับยืนอยู่บนยอดเขาสิเนรุ ทรงเปล่งพระรัศมี ขณะนั้นแสงสว่างได้มีเหมือนพระจันทร์ขึ้นตั้งพันดวง

ลำดับนั้น ทรงตรัสเรียกหญิงเหล่านั้นมาแล้ว ตรัสว่า

"พวกเธอ เมื่อมาสำนักของเรา ประมาทแล้วมา หาควรไม่ เพราะความประมาทของพวกเธอนั่นเอง เทวดาซึ่งนับเนื่องในหมู่มารจึงได้ช่อง

ให้พวกเธอทำกายวิการ มีหัวเราะ เป็นต้น บัดนี้ พวกเธอทำความอุตสาหะเพื่อมุ่งให้ไฟมีราคะเป็นต้นดับไปจึงควร"

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"เมื่อโลกสันนิวาส อันไฟลุกโพลงอยู่เป็นนิตย์ พวกเธอยังจะร่าเริงบันเทิงอะไรกันหนอ? เธอทั้งหลายอันความมืดปกคลุมแล้ว ใยไม่แสวงหาประทีปเล่า?"

ในเวลาจบเทศนา หญิง ๕๐๐ ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว

ลำดับนั้น นางวิสาขาได้กราบทูลว่า

"พระเจ้าข้า ขึ้นชื่อว่าสุรานี้เลวทราม..."

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"นั่นแหละ วิสาขา ขึ้นชื่อว่าสุรานี้เลวทรามแท้ ชนอาศัยสุรานี้พินาศแล้วมาก"

แล้วทรงตรัสอุปัตติเหตุแห่งสุราใน *"กุมภชาดก"* แก่นางวิสาขาโดยพิสดาร ดังนี้แล

๑๒. เรื่อง นางสิริมาหญิงนครโสเภณี น้องหมอชีวก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน สวนป่าไผ่กรุงราชคฤห์ ทรงปรารภนางสิริมาหญิงนครโสเภณี

ดังได้สดับมา นางสิริมานั้นมีรูปร่างงดงาม ได้รับการแต่งตั้งจากพระราชาในตำแหน่งหญิงแพศยางามเมือง นครโสเภณีประจำกรุงราชคฤห์

ภายในพรรษาหนึ่ง นางอุตตรา ธิดาปุณณกเศรษฐี ผู้เป็นภรรยาของสุมนเศรษฐีบุตร ได้ว่าจ้างนางสิริมา ให้ปรนนิบัติสามีแทนตนเพื่อปฏิบัติธรรม นางสิริมาหึงหวงเศรษฐีบุตรนั้นแล้ว ประทุษร้ายนางอุตตราแล้วขอขมา

นางให้นางสิริมาไปขอขมาต่อพระศาสดา นางสิริมาจึงทูลขอขมา

พระศาสดา ผู้ทรงทำภัตกิจกับภิกษุสงฆ์เสร็จแล้วในเรือนของนางอุตตรา นั้น **ในวันนั้น นางสิริมาได้ฟังภัตตานุโมทนาของพระทศพล บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว**

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"พึงชำนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชำนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชำนะคนตระหนี่ด้วยการให้ปัน พึงชำนะคนพูดพล่อยๆ ด้วยคำจริง"

นางสิริมา ครั้นบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว นิมนต์พระทศพลถวายทานวันรุ่งขึ้นเป็นอันมาก แล้วได้ตั้งอัฏฐุกปัฏฐาก (ภัตเพื่อภิกษุแปดรูป) เพื่อพระสงฆ์เป็นประจำ ตั้งแต่วันนั้นมา ภิกษุแปดรูปไปเรือนเสมอ บรรจุภัตเต็มบาตรเพียงพอแก่ภิกษุ ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง นางถวายบิณฑบาตด้วยทรัพย์ ๑๖ กหาปณะทุกวัน

ภิกษุต่างพรรณนาถึงความดีของนาง

ภิกษุรูปหนึ่ง ได้ฟังถ้อยคำพรรณนา เกิดความรัก จึงเข้าไปสู่โรงภัตยืนคอยอยู่แต่เช้า ได้อัฏฐุกปัฏฐากภัตในเรือนของนางแล้ว

ต่อมา นางสิริมาเจ็บ โรคได้เกิดแก่นาง วันหนึ่งให้ทาสีพยุงกายออกไปไหว้พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย ไหว้อยู่ด้วยสรีระอันสั่นเทิ้ม

ภิกษุนั้นแลดูนางแล้วคิดว่า *"ความสวยงามแห่งรูปของหญิงผู้เป็นไข้นี้ยังสวยงามถึงเพียงนี้ ก็ในเวลาไม่มีโรค รูปสมบัติของนางที่ตกแต่งด้วยเครื่องอาภรณ์ จักสวยงามสักเพียงใด"*

คราวนั้น กิเลสของเธอสั่งสมไว้ตั้งหลายโกฏิมีกำเริบแล้ว มีใจจดจ่ออยู่เฉพาะนางเท่านั้น ไม่อาจฉันอาหารได้ จึงถือบาตรกลับวิหาร ภิกษุนั้นได้อดอาหารแล้ว

ในเวลาเย็น นางสิริมาตาย พระราชาส่งสาส์นถวายพระศาสดาว่า *"พระเจ้าข้า นางสิริมาน้องสาวหมอชีวก ได้ทำกาลกิริยาเสียแล้ว"*

พระศาสดา ส่งข่าวพระราชาให้เก็บศพนางสิริมาไว้ก่อน โดยอาการไม่ให้สัตว์แทะกิน

พระราชา ได้ทรงทำตามแล้ว เวลาล่วงไปได้ ๓ วัน ในวันที่ ๔ สรีระพองขึ้นแล้วหมู่หนอนไต่ออกจากปากแผลแห่งทวารทั้ง ๙ แล้ว ให้ราชบุรุษตีกลองโฆษณา ให้มหาชนออกไปดูนางสิริมา

พระศาสดา ตรัสถามว่า *"ใครให้ทรัพย์พันหนึ่งจงเอานางสิริมาไป"* ชนทั้งหลายนิ่ง ไม่มีใครรับแล้ว

ทรงตรัสให้ลดราคาลงอีก *"ใครให้ทรัพย์ ๕๐๐ จงเอาไป"* ไม่ทรงเห็นใครๆ จะรับเอา จึงรับสั่งให้ตีกลองโฆษณาว่า *"ใครให้ทรัพย์ ๒๕๐ -๒๐๐-๑๐๐-๕๐-๒๕-๑๐-๕-๑ ครึ่งกหาปณะ -๑ บาท-๑ มาสก-๑ กากณิก แล้วจงเอานางสิริมาไป"* ก็ไม่เห็นใครจะรับเอาไป

จึงรับสั่งให้ตีกลองโฆษณาว่า *"จงเอาไปเปล่าๆ ก็ได้"* แม้คนหนึ่งก็ไม่มี!

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงดูมาตุคามอันเป็นที่รักของมหาชนในกาลก่อน ชนทั้งหลายในพระนครนี้ ให้ทรัพย์พันหนึ่งแล้วได้อภิรมย์วันหนึ่ง บัดนี้ แม้ผู้ที่จะรับเอาเปล่าก็ไม่มี ***รูปเห็นปานนี้ ถึงความสิ้นและความเสื่อมแล้ว***

"ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลายจงดูอัตภาพอันอาดูร"

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"เธอจงดูอัตภาพที่ไม่มีความยั่งยืนและมั่นคง อันกรรมทำให้วิจิตรแล้วมีกายเป็นแผล อันกระดูกสามร้อยท่อนยกขึ้นแล้วอันอาดูร ที่มหาชนครุ่นคิดแล้วโดยมาก"

อธิบาย คำว่า "ไม่มีความยั่งยืนและมั่นคง" เพราะมีความแตกเรี่ยรายและกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดาโดยส่วนเดียวเท่านั้น คำว่า ***"อาดูร" หรือ อาตุรัง ชื่อว่าเป็นไข้ประจำ***เพราะความเป็นสถานที่ต้องบริหารด้วยอิริยาบถเป็นต้นทุกเวลา คำว่า *"มีกายเป็นแผล"* เพราะด้วยสามารถแห่งปากแผลทั้ง ๙ ทวาร ได้แก่ ทวารตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก๑ ทวารหนัก๑ ทวารเบา๑

ในเวลาจบเทศนา ธรรมาภิสมัยได้มีแล้วแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พัน ภิกษุแม้รูปนั้นก็ได้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ดังนี้แล

๑๓. เรื่อง พระนางอุตตราเถรี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระนางอุตตราเถรี

ดังได้สดับมา พระเถรีมีอายุ ๑๒๐ ปี เที่ยวบิณฑบาตไป ได้บิณฑบาตแล้วเห็นภิกษุรูปหนึ่งในระหว่างถนน เอื้อเฟื้อด้วยบิณฑบาตถวายทั้งหมดส่วนของตนได้อดอาหารแล้ว

แม้ในวันที่สองที่สาม ก็ถวายภัตแก่ภิกษุนั้นแหละในที่นั้นเหมือนกัน ได้อดอาหารแล้วอย่างนั้น

ในวันที่สี่ พระเถรีเที่ยวบิณฑบาต พบพระศาสดาในตรอกแห่งหนึ่ง เมื่อถอยหลังได้เหยียบชายจีวรของตนจึงซวนเซล้มลง พระศาสดาเสด็จไปใกล้แล้วตรัสว่า *"น้องหญิงอัตภาพของเธอแก่หง่อมแล้ว กาลไม่ช้าก็จะแตกสลายไป"*

ดังนี้แล้ว ตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"รูปนี้แก่หง่อมแล้ว เป็นรังของโรค เปื่อยพัง กายของตนเป็นของเน่า จักแตกเพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด"

ในเวลาจบเทศนา พระเถรีบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว เทศนาได้เป็นกถามีประโยชน์แม้แก่มหาชนทั้งหลาย ดังนี้แล

๑๔. เรื่อง พระอธิมานิกภิกษุ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระภิกษุผู้มีความสำคัญว่าตนได้บรรลุพระอรหัตผลหลายรูป

ดังได้สดับมา ภิกษุห้าร้อยรูป เรียนกรรมฐานแล้วเข้าสู่ป่า พากเพียร

พยายามอยู่ยังฌานให้เกิดขึ้นแล้ว สำคัญว่า *"กิจบรรพชิตของเราสำเร็จแล้ว"* เพราะกิเลสทั้งหลายไม่ฟุ้งขึ้น จึงกลับมาด้วยหวังว่า จักกราบทูลคุณที่ตนได้แล้วแด่พระศาสดา

ขณะที่ภิกษุทั้งหลาย รออยู่ที่ซุ้มประตูชั้นนอกเท่านั้น พระศาสดาทรงตรัสบอกพระอานนท์เถระว่า จงไปบอกภิกษุทั้งหลายให้เข้าไปในป่าช้าผีดิบเสียก่อน แล้วจึงค่อยมาเฝ้าพระศาสดา

ดังนี้แล้ว ไปสู่ป่าช้าผีดิบแล้ว เมื่อเห็นศพที่นั้น กลับได้ความเกลียดชัง (โทสะ) ในซากศพที่เขาทิ้งไว้ ๑ วัน ๒ วันบ้าง ยังความกำหนัด (ราคะ) ให้เกิดขึ้นแล้วในสรีระอันสด ซึ่งเขาทิ้งไว้ในขณะนั้น จึงรู้ว่าตนยังมีกิเลส

พระศาสดา ประทับนั่งในพระคันธกุฎีนั้นเอง ทรงฉายพระรัศมีไปดุจตรัสอยู่เฉพาะหน้าของภิกษุเหล่านั้น ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย การที่เธอทั้งหลาย เห็นร่างกระดูกเช่นนั้น ยังความยินดีด้วยอำนาจราคะให้เกิดขึ้น ควรละหรือ?"

ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ ว่า

"กระดูกเหล่านี้ใด อันเขาทิ้งเกลื่อนกลาด ดุจน้ำเต้าในสารทกาล มีสีเหมือนนกพิราบความยินดีอะไรเล่า จักมีเพราะเห็นกระดูกเหล่านั้น"

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นได้บรรลุอรหัตผล ตามที่ยืนอยู่นั่นเทียว ชมเชยพระผู้มีพระภาคมาถวายบังคมแล้ว ดังนี้แล

๑๕. เรื่อง พระนางรูปนันทาเถรี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระนางรูปนันทาเถรี ซึ่งเป็นนางงามในชนบท

ได้ยินว่า วันหนึ่ง พระนางรูปนันทานั้น ทรงดำริว่า เจ้าพี่ใหญ่ของเราสละราชสมบัติทรงผนวชเป็นศาสดาเอกของโลก แม้โอรสพระ

ราหุลกุมารก็ผนวช แม้เจ้าพี่ของเราคือ พระนันทะ ก็ผนวชแล้ว แม้พระมารดาของเรา (พระนางมหาปชาบดี) ก็ผนวชแล้ว เราจักผนวชบ้าง

พระนางผนวชแล้วเพราะสิเนหาในพระญาติ หาใช่ศรัทธาไม่ ด้วยพระนางเป็นผู้มีพระโฉมอันวิไลจึงปรากฏพระนามว่า รูปนันทา

พระนางไม่เข้าเฝ้าพระศาสดา เพราะเกรงถูกตำหนิ ด้วยได้เคยสดับว่าพระศาสดาตรัสว่า *"รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา"* จึงไม่เสด็จไปเผชิญพระพักตร์ ด้วยเกรงว่าพระศาสดาจะพึงตรัสโทษในรูปของตน

จริงอยู่ **จำพวกสัตว์ในโลกสันนิวาส มีประมาณ ๔ จำพวก** ได้แก่

๑. **รูปัปปมาณิกา** พวกถือรูปเป็นประมาณ ครั้นเห็นพระสรีระพระตถาคต ซึ่งประกอบด้วยพุทธลักษณะและอนุพยัญชนะ มีพระฉวีวรรณดุจทองคำ ย่อมเลื่อมใส

๒. **โฆสัปปมาณิกา** พวกถือเสียงเป็นประมาณ ฟังเสียงประกาศพระคุณพระศาสดา และเสียงประกาศพระธรรม อันประกอบด้วยมรรคมีองค์ ๘ ย่อมเลื่อมใส

๓. **ลูขัปปมาณิกา** พวกถือการปฏิบัติเศร้าหมองเป็นประมาณ อาศัยความที่พระองค์เป็นผู้เศร้าหมองด้วยปัจจัยทั้งหลาย มีจีวร เป็นต้น ย่อมเลื่อมใส

๔. **ธัมมัปปมาณิกา** พวกถือธรรมเป็นประมาณ ย่อมเลื่อมใสว่า ศีลของพระทศพลเห็นปานนี้ สมาธิ ปัญญา เห็นปานนี้ ไม่มีผู้เสมอเท่า ไม่มีผู้ทัดเทียม หาผู้เสมอเหมือนมิได้ด้วยคุณทั้งหลายมีศีล เป็นต้น ย่อมเลื่อมใส

ครั้นพระนางได้สดับคำพรรณนาคุณของพระตถาคตเนืองๆ จึงดำริว่า จักไปเฝ้าพระศาสดาโดยจะแอบไปกับภิกษุณีทั้งหลาย ไม่แสดงตนเพื่อฟังธรรมแล้วกลับ

พระศาสดา ทรงทราบและดำริว่า จักแสดง**ธรรมอันเหมาะกับ**

จริตเป็นที่สบายแก่เธอ รูปนันทาหนักในรูป เยื่อใยในอัตภาพรุนแรง การบรรเทาความเมาในรูปด้วยรูปนั่นแล เป็นที่สบายแก่เธอ ดุจการบ่งหนามด้วยหนาม ฉะนั้น

พระองค์ทรงเนรมิต หญิงงามผู้หนึ่งอายุ ๑๖ ประดับอาภรณ์ทุกอย่าง ยืนถวายงานพัดอยู่ในที่ใกล้พระองค์ ด้วยกำลังพระฤทธิ์พระองค์กับพระนางเท่านั้นที่เห็น

พระนางทรงแลดูพระศาสดาตั้งแต่พระบาท ทรงเห็นพระสรีระของพระศาสดาวิจิตรแล้วด้วยพระพุทธลักษณะ รุ่งเรืองด้วยอนุพยัญชนะ ได้ทรงเห็นหญิงยืนอยู่ในที่ใกล้พระองค์ ทรงแลดูอัตภาพของตน รู้สึกว่าตนเหมือนกาซึ่งอยู่ข้างหน้านางพระยาหงส์ ได้มีสิเนหาในรูปนั้นอย่างรุนแรง

พระศาสดา จึงทรงแสดงธรรมให้รูปหญิงนั้นล่วงภาวะอายุ ๑๖ เป็น ๒๐ ทรงแสดงความแปรเปลี่ยนในรูปของหญิงนั้นโดยลำดับ เป็นหญิงคลอดบุตร หญิงกลางคน หญิงแก่ หญิงแก่คร่ำคร่าเพราะชรา

พระนางเริ่มทรงเบื่อหน่ายในรูปนั้น ในเวลาที่ทรุดโทรมเพราะชราโดยลำดับ ทรงเห็นรูปมีฟันหัก ผมหงอก หลังโกง มีซี่โครงขึ้นดุจกลอน มีไม้เท้ายันข้างหน้า งกงันอยู่ ก็ทรงเบื่อหน่าย

ลำดับนั้น ทรงนิรมิตให้หญิงนั้นเป็นโรคพยาธิ ร้องเสียงขรมล้มลง จมในกองมูตรและคูถ กลิ้งเกลือกไปมา พระนางเห็นแล้วทรงเบื่อหน่ายยิ่งขึ้น

พระศาสดา ทรงแสดงให้หญิงนั้นตาย ศพเน่าพอง มีหมู่หนอนชอนไชออกจากทวารทั้ง ๙ ฝูงสัตว์ นก กา แร้ง รุมจิกทึ้ง

พระนาง ทรงพิจารณาซากศพนั้นแล้วโดยความเป็นสภาพว่าไม่เที่ยงถึงความแก่ เจ็บ และตายในที่นี้เอง และ**ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็จักมาถึงเราอย่างนี้เหมือนกัน มีสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จิตมุ่งดิ่งต่อกรรมฐาน**

จึงทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"นันทา เธอจงดูกาย อันกรรมยกขึ้น อันอาดูรไม่สะอาด เปื่อยเน่าไหลออกอยู่ข้างบน ไหลออกอยู่ข้างล่าง ที่พาลชนทั้งหลายปรารถนากันนัก

สรีระของเธอนี้ ฉันใด สรีระของหญิงนั้นก็ฉันนั้น เธอจงเห็นธาตุทั้งหลายโดยความเป็นของสูญ อย่ากลับมาสู่โลกนี้อีก จงคลี่คลายความพอใจในภพเสีย จักเป็นอุปสันตบุคคลเที่ยวไป"

พระนาง ทรงส่งญาณไปตามกระแสเทศนา บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว

พระศาสดา ทรงตรัส *"สุญญตกรรมฐาน"* เพื่อต้องการอบรมวิปัสสนา เพื่อมรรคผลยิ่งขึ้นไป จึงตรัสว่า

"นันทา เธออย่าทำความเข้าใจว่า สาระในสรีระนี้มีอยู่ เพราะสาระในสรีระนี้แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่มี สรีระนี้อันกรรมยกกระดูก ๓๐๐ ท่อนขึ้น สร้างให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย" (อัฏฐีนัง นครัง กตังฯ)

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถานี้ว่า

"สรีระ อันกรรมทำให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย ฉาบด้วยเนื้อและโลหิต เป็นที่ตั้งลงแห่งชรา มรณะ มานะ และมักขะ"

อธิบาย คำว่า *"มานะ"* เพราะเหตุซึ่งมีความเมาเพราะอาศัยความถึงพร้อมด้วยความระหง งามพร้อม เป็นส่วนสูง ส่วนกลม และส่วนสัด

คำว่า *"มักขะ"* เพราะมีการทำกรรม ที่เขาทำดีแล้ว ให้ฉิบหายเป็นลักษณะ (**ลบหลู่ความดีผู้อื่น** เป็น ๑ ในอุปกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ๑๖ อย่าง-*ผู้รวบรวม*)

ในกาลจบเทศนา พระนางเถรี ได้บรรลุอรหัตผล พระธรรมเทศนาได้เป็นกถามีประโยชน์แก่มหาชนแล้ว ดังนี้แล.

๑๖. เรื่อง พระนางมัลลิกาเทวี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระนางมัลลิกาเทวี

ได้ยินว่า วันหนึ่ง พระนางได้เสด็จเข้าไปยังซุ้มสำหรับสรงสนาน มีสุนัขตัวโปรดตัวหนึ่งเข้าไปพร้อมกับพระนางทีเดียว มันเห็นพระนางน้อมลงเช่นนั้น จึงเริ่มจะทำอสัทธรรมสันถวะ พระนางทรงยินดีสัมผัสมันจึงได้ประทับยืนอยู่

พระราชา ทรงทอดพระเนตรทางพระแกล (ช่องหน้าต่าง) ในปราสาทชั้นบน ทรงเห็นกิริยานั้นจึงตรัสว่า *"หญิงถ่อย จงฉิบหาย เพราะเหตุไร เจ้าจึงทำกรรมเห็นปานนี้"*

พระนาง ปฏิเสธทูลพระราชาว่า ผู้ใดเข้าไปยังซุ้มน้ำนี้ผู้เดียว ก็ปรากฏเป็น ๒ คน แต่ผู้แลดูทางพระแกลนี้ ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อ ขอเชิญเสด็จไปยังซุ้มน้ำนั้น หม่อมฉันจักแลดูพระองค์ทางพระแกลนี้

พระราชา หลงเชื่อ จึงเสด็จเข้าไปยังซุ้มน้ำนั้น และกล่าวว่าแลเห็นพระราชาทำสันถวะกับนางแพะ พระราชาทรงเชื่อแล้วว่า ผู้ใดเข้าไปยังซุ้มน้ำผู้เดียวย่อมปรากฏเป็น ๒ คนแน่

พระนาง ทรงดำริว่า อันพระราชา อันเราลวงได้แล้ว เราทำกรรมชั่วแล้ว แม้พระศาสดาก็ทรงทราบ พระอัครสาวกทั้ง ๒ ก็ดี พระอสีติมหาสาวกก็ดี จักทราบ เราทำกรรมหนักแล้ว

พระนาง บริจาคทรัพย์ถวายทานใน**วันหนึ่งๆ ถึง ๑๔ โกฏิ** ในเวลาจะสิ้นพระชนม์พระนางนั้นมิได้ทรงนึกถึงการบริจาคทานใหญ่นี้เลย ทรงระลึกถึงกรรมอันลามกนั้นอย่างเดียว สิ้นพระชนม์แล้วก็บังเกิดในอเวจีนรก ก็พระนางเป็นที่โปรดปรานของพระราชายิ่งนัก

ท้าวเธอ อันความโศกครอบงำใหญ่ เสด็จไปยังสำนักพระศาสดาเพื่อจะทูลถามสถานที่เกิดของพระนาง

พระศาสดา ทรงกระทำให้ท้าวเธอระลึกถึงเหตุที่เสด็จมาไม่ได้ทรงลืม แล้ววันรุ่งขึ้นจะทูลถามอีก ดังนี้เป็นอยู่ตลอด ๗ วัน โดยลำดับ

ฝ่ายพระนางมัลลิกานั้น ไหม้อยู่ในนรกตลอด ๗ วัน เท่านั้น ในวันที่ ๘ จุติจากที่นั้นแล้วบังเกิดในดุสิตภพ

ถามว่า *"เพราะเหตุไร พระศาสดาจึงได้ทรงทำให้พระราชาระลึกไม่ได้?"*

แก้ว่า *"ถ้าพระราชาทรงทราบว่าพระนางทำบุญให้ทานเห็นปานนี้แล้ว ไปบังเกิดในนรก การถวายทานจะด้วยประโยชน์อะไร? ถวายทานแล้วจะไปเกิดในนรก"*

ดังนั้น พระศาสดา จึงทรงให้พระราชาทรงระลึกไม่ได้อยู่ตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๘ ทรงดำเนินเพื่อบิณฑบาต พระราชารับบาตรทูลเชิญให้ประทับนั่ง ทรงรับรองด้วยข้าวยาคู และของควรเคี้ยว แล้วครั้นเสร็จภัตกิจจึงทูลถามพระศาสดา ถึงที่เกิดของพระนางมัลลิกา

พระศาสดา ทรงตอบ *"ในดุสิตภพ มหาบพิตร"*

พระราชา ทรงตรัสว่า *"พระเจ้าข้า ถ้าพระนางไม่บังเกิดในดุสิตภพ คนอื่นใครเล่าจักบังเกิด ตั้งแต่พระนางไปสู่ปรโลกแล้ว สรีระของหม่อมฉัน ไม่ค่อยกระปรี้กระเปร่า"*

ลำดับนั้น พระศาสดา จึงทรงตรัสว่า

"มหาบพิตร ความจริง ธรรมของสัตบุรุษเท่านั้นไม่มีความชรา ส่วนสัตว์ทั้งหลายชื่อว่าไม่ชรา ย่อมไม่มี"

แล้วทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ราชรถที่วิจิตรดียังคร่ำคร่าได้ ถึงสรีระก็ย่อมถึงความคร่ำคร่า ธรรมของสัตบุรุษ หาเข้าถึงความคร่ำคร่าไม่ สัตบุรุษทั้งหลายแล ย่อมปราศรัยกับด้วยสัตบุรุษ"

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

(**หมายเหตุ** ไม่ปรากฏในพระสูตรใดว่า **พระเจ้าปเสนทิโกศล** บรรลุอริยผลใด ทั้งที่อุปัฏฐากใกล้ชิดพระศาสดา ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระองค์ทรงปรารถนาพุทธภูมิ มีระบุไว้ในคัมภีร์อนาคตวงส์ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าสิบพระองค์ที่จะมาอุบัติในอนาคตกาลคือ ๑.พระเมตไตรโพธิสัตว์ ๒.พระรามโพธิสัตว์ **๓.พระปเสนทิโกศลโพธิสัตว์** ๔.พระอภิภูโพธิสัตว์ ๕. พระทีฆซังฆีโพธิสัตว์ ๖.พระโสณโพธิสัตว์ ๗.สุภโพธิสัตว์ ๘.พระโตเทยยโพธิสัตว์ ๙.พระธนบาลโพธิสัตว์ ๑๐.พระปาลิไลยกโพธิสัตว์ สำหรับเรื่องนี้มีข้อควรพิจารณาว่า ไม่ควรย้ำคิดย้ำทำถึงบาปที่ทำไปแล้ว เพราะแก้ไขอดีตไม่ได้ แต่ควรอุทิศบุญให้บ่อยๆ เนืองๆ วันละร้อยหนพันหน ในจาคานุสติ ๑ ในอนุสติ ๑๐ อย่าง จนถึงลมหายใจเฮือกสุดท้ายให้เป็นอาจิณณกรรมก่อนตาย-*ผู้รวบรวม*)

๑๗. เรื่อง พระโลฬุทายีเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระโลฬุทายีเถระ

พระโลฬุทายีเถระ นั้นไปสู่เรือนที่นิมนต์ ทำการมงคล ก็กล่าวอวมงคล เช่น ติโรกุฑฑสูตร (พระสูตรว่าด้วยเรื่องการทำบุญให้ผู้ตาย) ส่วนคราวงานอวมงคล แทนที่จะกล่าวติโรกุฑฑสูตร ก็กล่าวมงคล เช่น รัตนสูตร (พระสูตรว่าด้วยเรื่องการเชื้อเชิญเหล่าเทพมาประชุมฟังธรรม)

ภิกษุทั้งหลาย ฟังกถาของท่านแล้ว จึงกราบทูลพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย โลฬุทายีนั่น กล่าวอย่างนี้ในกาลนี้ก็หาไม่ ถึงในกาลก่อนก็กล่าวอย่างนี้"

ทรงตรัสเล่า บุรพกรรมโลฬุทายี

ในอดีตกาล พราหมณ์ชื่ออัคคิทัต ในกรุงพาราณสี มีบุตรชื่อ โสม

ทัตกุมาร บำรุงพระราชาจนเป็นที่โปรดปราน พราหมณ์อาศัยกสิกรรม เลี้ยงชีพแกมีโคอยู่ ๒ ตัว วันหนึ่งโคตัวหนึ่งตาย จึงกล่าวกะบุตรให้ขอโคแก่นายหลวง

มหาดเล็กโสมทัต คิดว่า เราไม่ควรขอเอง ควรให้พ่อเป็นคนขอจึงคิดว่าจักพาพ่อเข้าไป แต่พ่อไม่รู้ธรรมเนียมในวัง จึงหัดซ้อมพูดไว้ก่อน

เขาพาพ่อไปที่ป่าช้าชื่อ วีรณัตถัมภกะ แล้วมัดฟ่อนหญ้าหลายฟ่อนทำสมมุติว่า ฟ่อนหนึ่งเป็นพระราชา ฟ่อนหนึ่งเป็นวังหน้า ฟ่อนหนึ่งเป็นเสนาบดี ดังนี้เป็นต้น แสดงแก่บิดาโดยลำดับ แล้วจึงชี้แจงว่า *"อันคุณพ่อไปราชสกุล ต้องเดินหน้าอย่างนี้ ต้องถอยหลังอย่างนี้ ต้องกราบบังคมทูลอย่างนี้ วังหน้าต้องกราบทูลอย่างนี้ ต้องถวายชัยมงคลอย่างนี้"*

จึงให้บิดาเรียนคาถาถวายชัยมงคล แล้วขอพระราชทานโค

"ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ โคสำหรับไถนาของข้าพระพุทธเจ้า ๒ ตัว ในโค ๒ ตัวนั้น ตัวหนึ่งล้มเสียแล้ว

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้เทพยัตติยราช ขอใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ***พระราชทานตัวที่ ๒ เถิด****"*

พราหมณ์นั้น ท่องคาถาอยู่ราวปีหนึ่งคล่องแคล่วแล้ว ถือเรื่องบรรณาการไปเข้าเฝ้า

เมื่อพระราชา ตรัสถามว่า *"แกต้องการด้วยสิ่งใดเล่า?"*

พราหมณ์จึงว่าคาถา ว่า

"ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ....ฯลฯ..... จงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ***เอาตัวที่ ๒ มาเสีย****"*

พระราชา ตรัสถามว่า *"ตาแกว่าอะไรนะ?"* พราหมณ์นั้นก็คงกล่าวบทข้างต้นนั้นนั่นเอง พระราชาทรงทราบว่าพราหมณ์กล่าวผิด ทรงยิ้มแล้วตรัสกะโสมทัตว่า ***"โคในบ้านของเจ้าเห็นจะมากนะ"***

โสมทัต กราบทูลว่า *"ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาท ผู้สมมติ*

*เทวราช โคอันใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณา**โปรดพระราชทานแล้วจักมีมาก**”* ดังนี้แล้ว

ทรงโปรดปรานโสมทัตผู้พระโพธิสัตว์ **จึงพระราชทานโค ๑๒ ตัว** แก่พราหมณ์ สิ่งของเครื่องอลังการ และบ้านที่อยู่แก่โพธิสัตว์นั้น

พระศาสดา ทรงประชุมชาดก (ชาดกกัฏฐกถา ๓/๒๑๕) ว่า พระราชาในครั้งนั้น**เป็นอานนท์** ตาพราหมณ์**เป็นโลฬุทายี**นี้ มหาดเล็กโสมทัตในครั้งนั้น**เป็นเราตถาคต**นี่แหละ

*“ภิกษุทั้งหลาย โลฬุทายีนี้ เมื่อคำอื่นอันตนควรพูดไม่พูด ไพล่ไปพูดคำอื่นมิใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน เธอก็พูดแล้ว เพราะความที่ตนเป็น**คนมีธรรมได้สดับน้อย มีสุตะน้อย เป็นเหมือนโคถึก**”*

ดังนี้แล้ว จึงทรงตรัสพระคาถา ว่า

“คนมีสุตะน้อยนี้ ย่อมแก่เหมือนโคถึก เนื้อของเขาย่อมเจริญ แต่ปัญญาของเขาหาเจริญไม่”

ในเวลาจบเทศนา มหาชนบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้นแล้ว ดังนี้แล

๑๘. เรื่อง ปฐมโพธิกาล

พระศาสดา ประทับนั่ง ณ ควงไม้โพธิพฤกษ์ ทรงเปล่งอุทานด้วยสามารถเบิกบานพระหฤทัย ในสมัยอื่น พระอานนทเถระ จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า *“อเนกชาติสังสารัง”* เป็นต้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นแล ประทับนั่ง ณ ควงไม้โพธิพฤกษ์ เมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ทันอัสดงคต ทรงกำจัดมารและพลแห่งมาร, **ในปฐมยาม**ทรงทำลายความมืดที่ปกปิดด้วยปุพเพนิวาสญาณ **ในมัชฌิมยาม** ทรงชำระทิพจักขุให้หมดจดแล้ว (ด้วยจุตูปปาตญาณ) **ในปัจฉิมยาม** ทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงหยั่งพระญาณลงใน *“ปัจจยาการ”*

(ปฏิจจสมุปบาท ๑๒) แล้ว ทรงพิจารณาปัจจยาการนั้น ด้วยสามารถแห่งอนุโลม-ปฏิโลม (ย้อนกลับไป-กลับมา) ในเวลาอรุณขึ้น ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณพร้อมด้วยอัศจรรย์หลายอย่าง

จึงได้ตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"เราแสวงหาช่างผู้ทำเรือน เมื่อไม่ประสบ จึงได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสาร มีชาติเป็นอเนก ความเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์

แน่ะ นายช่างผู้ทำเรือน เราพบท่านแล้ว ท่านจะทำเรือนอีกไม่ได้ ซี่โครงทุกซี่ของท่านเราหักเสียแล้ว ยอดเรือนเราก็รื้อเสียแล้ว จิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่องปรุงแล้ว เพราะเราบรรลุธรรมที่สิ้นตัณหาแล้ว"

อธิบาย คำว่า *"แสวงหา นายช่างผู้ทำเรือน"* (คหการัง = นายช่างผู้สร้างเรือน คือ ตัณหา, คเวสันโต = แสวงหา คือ พระโพธิญาณด้วย ทาน ศีล ภาวนา) แสวงหาอยู่ คือ การสร้างบารมี บำเพ็ญบารมีนับแสนกัปเป็นอเนกมิใช่หนึ่ง นายช่างผู้ทำเรือน คือ ตัณหา ๓ ได้แก่ กามตัณหา (ความอยากในกามคุณทั้งห้ามี รูป เสียง เป็นต้น) ภวตัณหา (ความอยากมีอยากเป็น) วิภวตัณหา (ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น)

คำว่า *"ทุกขา ชาติ ปุนัปปุนัง"* ชาติคือ การเกิดบ่อยๆ เป็นทุกข์บ่อยๆ เพราะเหตุที่ต้องเจอด้วยชรา พยาธิ มรณะ ถ้าแสวงหานายช่างผู้ทำเรือนคือ ตัณหายังไม่พบ ก็จึงได้ท่องเที่ยวไป

คำว่า *"ซี่โครงเรือน"* คือ กิเลสที่เหลือทั้งหมด (สัพพา เต ผาสุกา ภัคตา) อันเราหักเสียแล้ว *"ปุน เคหัง"* จักทำเรือนไม่ได้อีก

คำว่า *"ยอดเรือน"* (คหกูฏัง วิสังขะตัง) คือ อวิชชาแห่งเรือน คือ อัตภาพนี้เราก็รื้อเสียแล้ว

คำว่า *"จิตของเราปราศจากเครื่องปรุงแต่งแล้ว"* (วิสังขาระคะตัง จิตตัง) คือ พระนิพพาน ด้วยสามารถแห่งการอันกระทำความดับเย็นให้เป็นอารมณ์

คำว่า *"บรรลุธรรมที่สิ้นตัณหาแล้ว"* (ตัณหานัง ขะยะ มัชฌะคา) คือ บรรลุอรหัต คือ ธรรมที่สิ้นไปแห่งตัณหาแล้ว จบเรื่องปฐมโพธิกาล ดังนี้แล

๑๙. เรื่อง บุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากแต่โง่

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงปรารภบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มาก

ดังได้สดับมา บุตรเศรษฐีมีทรัพย์ ๘๐ โกฏิ ในกรุงพาราณสี มารดาบิดาคิดว่า ตนมีทรัพย์มาก มีโภคะใช้สอยอย่างสบาย จึงให้บุตรเรียนการฟ้อนขับและประโคมอย่างเดียวในพระนครนั้นแล แม้ธิดาเศรษฐี ๑ คน ก็เกิดแล้วในตระกูลเศรษฐี ๘๐ โกฏิเช่นเดียวกัน ทั้งสองแต่งงานกันมีสมบัติ ๑๖๐ โกฏิ

เศรษฐีบุตรไปสู่ที่บำรุงพระราชาวันละ ๓ ครั้ง ครั้งนั้นพวกนักเลงสุราในพระนครนั้น คิดกันว่า ถ้าได้เศรษฐีบุตรเป็นเพื่อนนักเลงสุรา ความสุขจักมีแก่พวกตน จึงเริ่มทำอุบายเชิญชวนให้เศรษฐีบุตรดื่ม ต่อมาจึงพากันแวดล้อมบุตรเศรษฐีนั้น

เมื่อกาลล่วงไป ก็ได้บริวารหมู่ใหญ่ เขาดื่มอยู่ตั้งกองกหาปณะไว้ในที่นั่งดื่มสุราแล้วจ่ายทรัพย์เป็นค่าดอกไม้ ของหอม นักฟ้อน นักขับ ประโคมแล้วให้ทรัพย์ เขาสุรุ่ยสุร่ายอย่างนี้ ต่อมาไม่นานทรัพย์ ๘๐ โกฏิ ของตนก็หมด แม้ทรัพย์ของภรรยาอีก ๘๐ โกฏิก็หมด เขาขายสมบัติทั้งหมด คือ นา สวนผลไม้ ดอกไม้ ยานพาหนะ โดยที่สุดภาชนะเครื่องใช้ เครื่องลาด ผ้าห่ม และผ้าปูนั่ง โดยลำดับ

ครั้นในเวลาที่เขาแก่ลง เขาถูกไล่ออกจากเรือน เขาพาภรรยาถือกระเบื้องเที่ยวขอทาน

ครั้งนั้นพระศาสดา ทอดพระเนตรเห็นเขาที่โรงฉัน คอยรับโภชนะ

เดน จึงทรงแย้มพระโอษฐ์ ตรัสว่า

“อานนท์ เธอจงดูบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากผู้นี้ ผลาญทรัพย์ ๑๖๐ โกฏิ พาภรรยาเที่ยวขอทานอยู่ในนครนี้

ก็ถ้าว่าบุตรเศรษฐีนี้ ไม่ผลาญทรัพย์ให้หมดสิ้น ประกอบการงานปฐมวัยจักได้เป็นเศรษฐีชั้นเลิศในนครนี้ และถ้าจักออกบวช ก็จักบรรลุอรหัต แม้ภรรยาของเขาก็จักดำรงอนาคามิผล

ถ้าประกอบการงานในมัชฌิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีที่ ๒ ถ้าออกบวชจักได้อนาคามี แม้ภรรยาจักดำรงอยู่ในสกทาคามิผล

ถ้าประกอบการงานในปัจฉิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ ๓ ถ้าออกบวชก็จักได้สกทาคามี แม้ภรรยาก็จักดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

แต่เดี๋ยวนี้ บุตรเศรษฐีนั้น ทั้งเสื่อมแล้วจากโภคะของคฤหัสถ์ ทั้งเสื่อมแล้วจากสามัญญผล ก็แลครั้นเสื่อมแล้ว จึงเป็นเหมือนดังนกกะเรียนในเปือกตมแห้งฉะนั้น”

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ ว่า

“พวกคนเขลา ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมซบเซาดังนกกะเรียนแก่ ซบเซาอยู่ในเปือกตมที่หมดลง ฉะนั้น

พวกคนเขลา ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ได้ทรัพย์ในคราวยังเป็นหนุ่มสาว ย่อมนอนทอดถอนถึงทรัพย์เก่า เหมือนลูกศรที่ตกจากแล่งธนู ฉะนั้น”

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

พระพุทธรูปหินแกะสลักปางไสยาสน์ ในปรินิพพานวิหาร ที่สวยงามมาก

มกุฏพันธนเจดีย์ สถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพ ของสมเด็จพระบรมศาสดา
เจดีย์นี้ได้สร้างครอบเถ้าสรีระอังคารของพระพุทธองค์ไว้

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๖
อัตตวรรค วรรณนา

๑. เรื่อง โพธิราชกุมาร (ผู้เป็นหมัน)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเภสกฬาวัน ทรงปรารภโพธิราชกุมาร

ดังได้สดับมา โพธิราชกุมาร รับสั่งให้สร้างปราสาท ชื่อ โกกนท (แปลว่าบัวแดง) มีรูปร่างไม่เหมือนปราสาทใดในแผ่นดิน ปานประหนึ่งลอยอยู่ในอากาศ เป็นศิลปะครั้งแรกของนายช่าง จึงคิดจักฆ่านายช่างเสีย เพื่อมิให้ไปสร้างแห่งอื่นอีก จึงตรัสสั่งมาณพ บุตรของสัญชีวกผู้เป็นสหายรักของตน

มาณพคิดว่า ศิลปะนี้หาค่ามิได้ จึงคิดช่วยเหลือมาณพ แม้การงานที่ปราสาทสำเร็จก็จงทูลว่ายังไม่สำเร็จ ยังเหลืออีกมาก ขอให้พระองค์ขนไม้แห้ง หาแก่นมิได้ และให้ห้ามคนภายนอกเข้าไปในบริเวณก่อสร้าง เว้นไว้แต่ภรรยานายช่างส่งอาหารเท่านั้น

นายช่างนั่งถากไม้เหล่านั้นอยู่ในห้องๆ หนึ่งทำเป็นนกครุฑ สำหรับตน บุตร และภรรยาของตนนั่งภายในได้ แล้วสั่งให้ขายสมบัติที่มีอยู่ในเรือน แล้วเก็บเอาเงินและทองไว้

ฝ่ายพระราชกุมาร รับสั่งให้จัดเวรยามรักษาประโยชน์ของนายช่าง แม้นายช่างในเวลาที่นกสำเร็จ เขาสั่งภรรยาและบุตรให้นั่งในท้องนกออกไปทางหน้าต่างหนีไปแล้ว เขาไปลงที่หิมวันตประเทศ สร้างนครขึ้นได้เป็นพระราชา ทรงพระนามว่า *"กัฏฐวาหนะ"* (แปลว่า ผู้มีท่อนไม้เป็นพาหนะ)

ฝ่ายพระราชกุมาร ได้ทำการฉลองปราสาท ทูลนิมนต์พระศาสดา ปะพรมของหอมผสมกัน ๔ อย่าง ทรงลาดแผ่นผ้าน้อยตั้งแต่ธรณีแรก **อธิษฐานขอบุตรและธิดา ถ้าจะได้ขอพระศาสดาพึงเหยียบผ้านี้** แล้ว

ลาดผ้านั้นไว้

ครั้นพระศาสดา เสด็จมา ไม่ทรงเสด็จเข้าไป ท้าวเธอกราบทูลเชิญเสด็จและอ้อนวอนอยู่ถึง ๓ ครั้ง พระศาสดาก็ไม่เสด็จ พระอานนท์ทราบด้วยสัญญา จึงทูลให้พระราชกุมารเก็บผ้า *"ขอพระองค์จงทรงเก็บผ้าทั้งหลายเสียเถิด พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบผ้า เพราะพระตถาคตทรงเล็งดูหมู่ชนผู้เกิดภายหลังไม่มี"*

ครั้นท้าวเธอ ทรงเก็บผ้านั้นแล้ว พระศาสดาเสด็จเข้าไปภายใน ท้าวเธอทูลถามพระศาสดาถึงเหตุแห่งการที่พระพุทธองค์ไม่เหยียบผ้า ทรงตรัสว่า *"ท้าวเธอจักไม่มีบุตร เพราะความที่พระองค์กับพระชายา เป็นผู้ถึงความประมาทแล้วในอัตภาพก่อน"*

ลำดับนั้น ทรงนำอดีตนิทาน แสดงบุรพกรรมของพระกุมาร และพระชายา

ในอดีตกาล มนุษย์หลายร้อยคน แล่นเรือลำใหญ่ไปในมหาสมุทร เรืออับปาง สองสามีภรรยาคว้ากระดานได้แผ่นหนึ่ง อาศัยว่ายไปสู่เกาะมีหมู่นกเป็นอันมากบนเกาะนั้น เขาไม่แลเห็นสิ่งอื่นที่ควรกินได้ ถูกความหิวครอบงำแล้ว **จึงเผาฟองไข่นกทั้งหลายกิน** จับลูกนกทั้งหลายปิ้งกิน และจับนกทั้งหลายปิ้งกินแล้ว **แม้ในปฐมวัย มัชฌิมวัย และปัจฉิมวัย** ก็ได้เคี้ยวกินอย่างนี้แหละ

พระศาสดา ครั้นทรงแสดงบุรพกรรมนี้แล้ว ตรัสว่า *"ถ้าพระกุมารและพระชายา แม้คนใดคนหนึ่งไม่ประมาทในวัยใดวัยหนึ่งในวัยทั้งสามนี้แล้วไซร้ บุตรหรือธิดาจักอาศัยผู้ไม่ประมาทนั้นเกิด ผู้สำคัญตนว่าเป็นที่รักอยู่ พึงไม่ประมาท รักษาตนแม้ในวัยทั้งสาม เมื่อไม่อาจรักษาได้อย่างนั้น พึงรักษาให้ได้แม้ในวัยใดวัยหนึ่ง"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ถ้าบุคคลทราบตนว่าเป็นที่รัก พึงรักษาตนนั้น ให้เป็นอันรักษาด้วยดี บัณฑิตพึงประคับประคองตนตลอดยามทั้ง ๓ แม้ยามใดยามหนึ่ง"

ในกาลจบเทศนา โพธิราชกุมาร ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว พระธรรมเทศนาได้สำเร็จประโยชน์ แม้แก่บริษัทที่ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

๒. เรื่อง มารดาของพระกุมารกัสสปเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภมารดาของพระกุมารกัสสปะ

ดังได้สดับมา มารดาของพระเถระนั้น เป็นธิดาเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ เจริญวัยแล้วไปสู่ตระกูลผัว เป็นผู้มีผัวดั่งเทวดา อยู่ครองเรือนไม่นาน นางขอบรรพชา สามีให้ยินดี แล้วนำนางไปสู่สำนักของนางภิกษุณี บวชแล้ว นางไม่ทราบความที่นางตั้งครรภ์มาก่อนเลย บวชแล้วเป็นภิกษุณีที่เป็นฝักฝ่ายแห่งพระเทวทัตแล้ว

ครั้นครรภ์โตขึ้น ภิกษุณีทั้งหลาย นำนางไปสู่สำนักพระเทวทัต สั่งให้นางสึก นางไม่ยอมสึก เข้าเฝ้ากราบทูลพระศาสดา

พระศาสดา ทรงทราบว่าครรภ์เกิดขึ้นตอนเป็นคฤหัสถ์ แต่เพื่อจะเปลื้องเสียซึ่งข้อครหา จึงรับสั่งให้เชิญพระเจ้าปเสนทิ ท่านอนาถบิณฑกะ นางวิสาขา อุบาสิกา และสกุลใหญ่อื่นๆ มาแล้ว แล้วสั่งอุบาลีเถระให้ไปชำระความท่ามกลางบริษัทสี่

พระอุบาลีเถระ ให้บริษัททั้งหลายสอบสวนอธิกรณ์ (เรื่องราวที่เกิดขึ้น) นางวิสาขาให้คนล้อมม่าน ตรวจดู มือ เท้า สะดือ และท้องของนางภิกษุณีภายในม่าน นับเดือนและวันดู ทราบว่านางตั้งครรภ์ในเวลาเป็นคฤหัสถ์ จึงบอกความแก่พระเถระ พระเถระยังความที่นางเป็นผู้บริสุทธิ์ให้กลับตั้งขึ้นแล้ว

นางคลอดบุตรมีอานุภาพมาก ซึ่งได้เคยตั้งความปรารถนาไว้แทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าพระนาม ปทุมุตตระ

วันหนึ่ง พระราชาเสด็จ ทรงสดับเสียงทารกร้อง ทรงนำกุมาร

นั้นไปเลี้ยง ตั้งชื่อว่า *"กัสสปะ"* เพราะความที่พระราชาทรงให้เจริญด้วยเครื่องของพระกุมาร จึงรู้กันว่า กุมารกัสสป ถูกเพื่อนรุ่นเดียวกันล้อว่าคนไม่มีพ่อไม่มีแม่ จึงทูลถามพระราชา ทรงบอกความจริงว่า มารดาเป็นภิกษุณี

กุมารนั้นเกิดสลดสังเวชใจ ขอออกบวช พระราชาให้บวชแล้วในสำนักของพระศาสดาด้วยสักการะใหญ่

กุมารกัสสป ได้อุปสมบทเป็น กุมารกัสสปเถระ **เรียนกัมมัฏฐาน** สู่ป่าพยายามแล้ว ไม่สามารถให้คุณวิเศษเกิดได้ **จึงกลับไปเรียน**กัมมัฏฐานให้วิเศษอีก เข้าไปสู่ป่าอันธวันแล้ว

ครั้งนั้นภิกษุสหายซึ่งทำสมณธรรมร่วมกันเมื่อครั้งพระพุทธเจ้ากัสสปะซึ่งได้บรรลุอนาคามีผลแล้ว **ไปบังเกิดบนพรหมโลก มาจากพรหมโลก** ถามปัญหา ๑๕ ข้อกะพระกุมารกัสสปนั้นแล้ว ส่งไปด้วยคำว่า

"คนอื่นยกพระศาสดาเสีย ที่จะสามารถพยากรณ์ปัญหาเหล่านี้ไม่มี ท่านจงไปจงเรียนเนื้อความของปัญหาเหล่านี้ ในสำนักของพระศาสดาเถิด"

ท่านทำเหมือนอย่างนั้น **บรรลุอรหัตผล ในเวลาที่ทรงแก้ปัญหาจบ**

นับตั้งแต่ วันที่พระเถระออกไปแล้ว นางภิกษุณีผู้เป็นมารดาร้องไห้อยู่ตลอดเวลา ๑๒ ปี นางมีทุกข์เพราะพลัดพรากจากบุตร ขณะเที่ยวไปบิณฑบาต พบพระเถระระหว่างถนน จึงเรียก *"ลูก ลูก"* วิ่งเข้าไปเพื่อจะจับ ซวนล้มลง นางมีถันหลั่งน้ำนมอยู่ ลุกขึ้นจีวรเปียกไปจับพระเถระแล้ว

พระเถระคิดว่า ถ้ามารดานี้ได้ถ้อยคำไพเราะ นางจักฉิบหาย เราจักเจราจากับมารดานี้ให้กระด้างเทียว

ที่นั้นพระเถระ กล่าวกะนางภิกษุณีผู้มารดาว่า *"ท่านเที่ยวทำอะไรอยู่ จึงไม่อาจตัด แม้มาตรว่าความรักได้"*

นางคิดว่า โอ! ถ้อยคำของพระเถระผู้บุตรช่างหยาบคาย บุตร

เรานี้มีหัวใจกระด้าง ประโยชน์อะไรด้วยบุตรนี้

นางตัดความสิเนหาในบุตร บรรลุอรหัตผลในวันนั้นนั่นเอง!

ภิกษุทั้งหลายต่างสนทนาถึงความอัศจรรย์ในคุณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้อนุเคราะห์โลก สามารถเป็นที่พึ่งของทั้งแม่และลูก

พระศาสดาตรัสว่า *"แม้ในกาลก่อน เราตถาคตก็ได้เคยเป็นที่พึ่งแก่คนทั้งสองนั้นเหมือนกัน"*

แล้วทรงตรัส นิโครธชาดก *(ขุททกนิกายชาดก กถานิบาต ๒๗/๕)* โดยพิสดารว่า

"เจ้าหรือคนอื่น พึงคบเนื้อชื่อนิโครธผู้เดียว อย่าเข้าไปคบเนื้อชื่อสาขะ ความตายในสำนักเนื้อชื่อว่านิโครธประเสริฐกว่า ความเป็นอยู่ในสำนักของเนื้อชื่อว่าสาขะนั้นจะประเสริฐอะไร"

ทรงประชุมชาดกว่า เนื้อชื่อว่าสาขะในครั้งนั้น ได้เป็นเทวทัตในบัดนี้ แม้ในบริษัทของเนื้อชื่อว่าสาขะนั้น ก็เป็นบริษัทของพระเทวทัตนั่นแหละ แม่เนื้อตัวถึงวาระ ได้เป็นพระเถรี บุตรได้เป็นกุมารกัสสปะ ส่วนพระยาเนื้อนามว่านิโครธ ผู้ไปสละชีวิตแก่แม่เนื้อตัวมีครรภ์คือเราตถาคตนี่เอง

เมื่อจะทรงประกาศ ความที่พระเถรี ตัดความรักในบุตรแล้ว ทำที่พึ่งแก่ตนด้วยตนเองแล จึงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เพราะบุคคลอาศัยคนอื่น ไม่สามารถเพื่อจะมีสวรรค์หรือมรรค เป็นที่ไปในเบื้องหน้าได้ ฉะนั้น ตนนั่นแหละเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นจักทำอะไรได้"

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใดเล่า? พึงเป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งที่บุคคลได้โดยยาก"

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

ข้อวิจัย ทุกคนล้วนมีญาติมิตรสหายมาแล้วแต่ครั้งอดีตชาติ อาจเป็นพระอริยเจ้าอยู่ในภพใดภูมิหนึ่งลงมาแนะนำสั่งสอนธรรมดังเช่นกับพรหมอนาคามีสหายลงมาสอนกุมารกัสสปะในเรื่องนี้ ดังนั้นจึงไม่ควรละเลยการอุทิศบุญให้แก่เทวดา พระอริยเจ้าทั้งหลายที่เคยเป็นญาติมิตรสหายและครูบาอาจารย์ทุกภพภูมิ ให้ลงมาแนะนำสั่งสอนธรรม พึงหมั่นอุทิศบุญให้บ่อยๆ เนืองๆ จักบังเกิดผลดี สำเร็จผลตามปรารถนาเร็วขึ้น-*ผู้รวบรวม*

๓. เรื่อง อุบาสกชื่อมหากาล นั่งฟังธรรมถูกฆ่า

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภอุบาสกชื่อมหากาล

ได้ยินว่า มหากาลเป็นผู้รักษาศีลอุโบสถ เดือนละแปดวัน ฟังธรรมตลอดคืนยังรุ่งในวิหาร

ครั้งหนึ่ง พวกโจรลักของหนีมาทิ้งห่อของไว้ข้างๆ มหากาล ขณะฟังธรรมอยู่ พวกเจ้าของทรัพย์ติดตามมาเห็นห่อของเข้าใจว่าโจร จึงทุบมหากาลตายแล้ว

ภิกษุทั้งหลายโจษขานว่า มหากาลฟังธรรมอยู่ ตายด้วยเหตุอันไม่สมควร แต่พระศาสดาตรัสว่า

“เขาสมควรแก่กรรมที่ได้ทำไว้แล้วในกาลก่อนนั่นแล”

ทรงตรัสเล่าถึงบุรพกรรมของมหากาลว่า ในอดีตกาล พวกโจรซุ่มอยู่ที่ปากดงแห่งหมู่บ้านชายแดนแห่งหนึ่ง ในแคว้นของพระเจ้าพาราณสี

พระราชาทรงตั้งราชภัฏ (เจ้าหน้าที่ เป็นข้าราชการ) คนหนึ่งไว้ที่ปากดง มีหน้าที่นำคนจากฟากนี้ไปสู่ฟากโน้น นำคนจากฟากโน้นมาสู่ฟากนี้

ต่อมา ชายคนหนึ่งมีภรรยารูปสวย นั่งยานน้อยมาถึงที่นั้น นายราชภัฏพอเห็นภรรยาของเขาเกิดสิเนหา เขาเริ่มทำกลอุบายลวงสามีว่า

มืดค่ำแล้ว ให้ที่พักที่เรือนของตน

"นายราชภัฏ แอบเอาแก้วมณีชุกไว้ในซอกแห่งยานน้อยในเวลาจวนรุ่ง ให้ทำเสียงเป็นว่ามีโจรเข้าบ้าน"

ลำดับนั้น เขาแจ้งแก่คนทั้งหลายว่า แก้วมณีหายไปแล้ว ทำทีตรวจค้นไปพบในยานน้อย กล่าวหาบุรุษผู้สามีลักไป จับตัวส่งนายบ้าน (นายอำเภอ) ให้ช่วยกันทุบให้ตาย แล้วทิ้งเสีย นี้เป็นบุรพกรรมของมหากาลนั้น

ราชภัฏเคลื่อนจากอัตภาพ (ตาย) ไปเกิดในอเวจีนรก ไหม้อยู่สิ้นกาลนาน ถูกทุบตีถึงแก่ความตายอย่างนั้น**ใน ๑๐๐ อัตภาพ** (ชาติ) **เพราะวิบากที่ยังเหลืออยู่**

พระศาสดา ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย บาปกรรมอันตนทำไว้นั่นแล ย่อมย่ำยีสัตว์เหล่านั้นในอบาย ๔ อย่างนี้"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสเป็นพระคาถาว่า

"บาปอันตนทำไว้เองเกิดในตน มีตนเป็นแดนเกิด ย่อมย่ำยีบุคคลผู้มีปัญญาทราม ดุจเพชรย่ำยีแก้วมณี อันเกิดแต่หิน ฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา ภิกษุที่มาประชุม บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๔. เรื่อง พระเทวทัตทุศีล

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระเทวทัต

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง พระภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า

"พระเทวทัต ทุศีล มีธรรมอันลามก เกลี้ยกล่อมพระเจ้าอชาตศัตรูให้ฆ่าพระบิดา ให้ร่วมกันเพื่อจะฆ่าพระตถาคตด้วยประการต่างๆ เพราะเหตุแห่งความเป็นผู้ทุศีลนั่นเอง"

พระศาสดา ตรัสว่า

"ในกาลก่อนๆ เทวทัตก็ได้ตะเกียกตะกายเพื่อที่จะฆ่าเราด้วยประการต่างๆ เหมือนกัน"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสชาดกทั้งหลาย มีกุรุงคชาดก เป็นต้น

"ภิกษุทั้งหลาย ***ตัณหา****อันเกิดขึ้นเพราะเหตุ คือความเป็นผู้ทุศีล หุ้มห่อรวบรัดบุคคลผู้ทุศีลล่วงไปในอบายทั้งหลายมีนรก เป็นต้น เหมือนเถาย่านทรายรัดรึงต้นสาละ ฉะนั้น"*

ทรงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

*"ความเป็นผู้****ทุศีลล่วงส่วน*** *รวบรัดอัตภาพของบุคคลใด ดุจ****เถาย่านทราย****รัดรึงต้นสาละ ฉะนั้น"*

บุคคลนั้น ย่อมทำตนอย่างเดียวกันกับที่โจรหัวโจกปรารถนาทำให้ตน ฉะนั้น"

คำอธิบาย

คำว่า *"ตัณหา"* เพราะตัณหาอันอาศัยทวาร ๖ (ตา หู เป็นต้น) ของผู้ทุศีล

คำว่า *"ทุศีลล่วงส่วน"* หมายถึง คฤหัสถ์ ทำอกุศลกรรมบถ ๑๐ เริ่มตั้งแต่เกิด หรือบรรพชิต ต้องครุกาบัติ (อาบัติหนัก ได้แก่ ปาราชิก และสังฆาทิเสส) ตั้งแต่วันอุปสมบทก็ดี ชื่อว่า ทุศีลล่วงส่วน

คำว่า *"เถาย่านทรายรัดรึงต้นสาละ"* คือ ปกคลุมไปทั่วทั้งหมดทีเดียว ด้วยสามารถรับน้ำด้วยใบในเมื่อฝนตกหนัก แล้วหักลงมาฉะนั้น ตัณหาก็หักรานผู้ทุศีลให้ลงอบายทั้งหลายเหมือนเถาย่านทรายหักรานให้โค่นลงเหนือแผ่นดิน ฉะนั้น

ในการจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

(**ทรงเปรียบ**ตัณหาไว้อีกว่า เป็นดุจ *"เถาบวบขมที่เกิดในนา" ให้พึงแสวงหารากคือสมุทัย ไปตั้งแต่ยอดคือทวาร ๖ อารมณ์ ๖ ผัสสะ ๖*

กระทบกันแล้วลงสู่วิญญาณ ๖ แล้วตัดเสีย เถาบวบขมก็ถึงความไม่มีบัญญัติ สมมุติโน่นนี่ ตัณหาย่อมไม่มีที่ตั้ง เถาบวบขมย่อมอันตรธานหายไป-ผู้รวบรวม

๕. เรื่อง พระเทวทัตกระเสือกกระสนทำลายสงฆ์

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง พระเทวทัตเห็นพระอานนท์เถระเที่ยวบิณฑบาตอยู่ เข้าไปหาแล้วกล่าวขึ้นว่า *"อาวุโส อานนท์ จำเดิมแต่วันนี้ฉันจักทำอุโบสถและสังฆกรรมแยกจากพระผู้มีพระภาค แยกจากภิกษุสงฆ์"*

พระอานนท์ทูลแด่พระศาสดาแล้ว พระศาสดาทรงเปล่งอุทาน ว่า

"ความดี อันคนดีทำง่าย ความดี คนชั่วทำยาก
ความชั่ว อันคนชั่วทำง่าย ความชั่ว อริยบุคคลทำได้ยาก"

(วินัย ๗/๑๖๐)

แล้วทรงตรัสว่า

"อานนท์ ขึ้นชื่อว่า กรรมอันไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ทำได้ง่าย กรรมอันเป็นประโยชน์แก่ตน ทำยากหนักหนา"

แล้วทรงตรัสเป็นพระคาถาว่า

"กรรมอันไม่ดี และไม่เป็นประโยชน์แก่ตน คนทำง่าย
กรรมใดแล เป็นประโยชน์แก่ตนและดี กรรมนั้นแลทำยากอย่างยิ่ง"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก ได้บรรลุโลกุตตรผล มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๖. เรื่อง พระกาละเถระห้ามโยมไปฟังธรรม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระกาละเถระ

ดังได้ยินมา หญิงคนหนึ่งในกรุงสาวัตถี เป็นอุปัฏฐายิกา บำรุงพระกาละเถระนั้นอยู่ คนในเรือนของหญิงนั้นฟังธรรมของพระศาสดา

แล้วกลับมาสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าว่าเป็นอัศจรรย์ แม้พระธรรมเทศนาก็ไพเราะ

หญิงนั้นได้ฟังแล้วอยากจะไปฟังธรรมบ้าง แต่ถูกพระกาละเถระห้ามไว้ ห้ามอยู่ถึง ๓ ครั้ง ก็ยังอยากจะฟังอยู่ พระเถระห้ามไว้เพราะเหตุว่าหญิงอุปัฏฐายิกานี้จักแตกจากตน จึงห้ามเสีย

วันหนึ่ง หญิงนั้นบริโภคอาหารเสร็จ สมาทานอุโบสถแล้ว สั่งบุตรีในถวายภัตแก่พระเถระ พระเถระรู้เรื่องนั้นทุรนทุรายกลัดกลุ้มอยู่ว่าเดี๋ยวอุบาสิกานี้จักแตกจากเราไป จึงรีบไป เห็นหญิงนั้นฟังธรรมอยู่ จึงทูลพระศาสดาว่า *"พระเจ้าข้า หญิงคนนี้เขลา ไม่เข้าใจธรรมกถาละเอียด อย่าตรัสธรรมกถาอันละเอียด ซึ่งประกอบด้วยสภาวธรรมอันมีขันธ์ เป็นต้น ตรัสเพียงทานกถา ศีลกถา แก่เขาก็พอ"* ***(พุทธศาสนิกชนเป็นอันมากมักเป็นเช่นนี้ เพราะเหตุที่ไม่เคยได้สดับมาแล้วในแสนชาติ****-ผู้รวบรวม)*

พระศาสดา ทรงทราบอัชฌาสัยของพระเถระแล้ว ตรัสว่า

"คนปัญญาโฉด อาศัยทิฏฐิอันชั่วช้า ห้ามปรามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เธอพยายามเพื่อฆ่าตนเอง"

แล้วตรัสพระคาถาว่า

"บุคคลใดปัญญาโฉด อาศัยทิฏฐิอันชั่วช้า คัดค้านคำสั่งสอนของพระอริยบุคคล ผู้อรหันต์มีปกติเป็นอยู่โดยธรรม บุคคลผู้นั้นย่อมเกิดมาเพื่อฆ่าตน เหมือนขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ฉะนั้น" *(ธรรมบท ๒๕/๓๑)*

ทรงตรัสต่อไปอีกว่า

"ผลกล้วยย่อมฆ่าต้นกล้วย ผลนั้นแล ย่อมฆ่าไม้ไผ่เสีย ผลนั้นแลย่อมฆ่าไม้อ้อเสีย ลูกในท้องย่อมฆ่าแม่ม้าอัสดร ฉันใด สักการะก็ย่อมฆ่าบุรุษถ่อยเสีย ฉะนั้น"

ในเวลาจบเทศนา อุบาสิกาตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

(**หมายเหตุ** ขันธ์เป็นสภาวธรรมละเอียด สุขุมลุ่มลึกคัมภีรภาพเหนือทานศีล ยากจะเข้าใจ เป็น ๑ ในวิปัสสนาภูมิทั้ง ๖ ได้แก่ อายตนะ

ธาตุ อินทรีย์ สัจจะและปฏิจจสมุปบาท หากเข้าใจชัดสักภูมิใดภูมิหนึ่ง ย่อมรู้เห็นธรรมบรรลุธรรม เพราะนี้เป็นภูมิแห่งปัญญา ย่อมพ้นทุกข์ได้ *-ผู้รวบรวม*)

๗. เรื่อง อุบาสกชื่อจุลกาลนั่งฟังธรรมถูกทำร้าย

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภอุบาสกชื่อจุลกาล

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง โจรลักของจากเรือน เจ้าของทั้งหลายติดตามไปแล้วทิ้งห่อของไว้ข้างหน้าของอุบาสกผู้ฟังธรรมกถาอยู่ในวิหารตลอดราตรี

เจ้าของทั้งหลาย เห็นเขาแล้วจับไว้ แล้วโบยตีอุบาสกนั้น

หมู่นางกุมภทาสี (คนใช้ตักน้ำ) เดินไปท่าน้ำ พบเข้าจึงช่วยและยืนยันว่าอุบาสกนี้ไม่ใช่โจร เขารอดตายเพราะอาศัยพวกนางกุมภทาสีช่วยไว้ จึงเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง

พระศาสดา ทรงตรัส

"ภิกษุทั้งหลาย จุลกาลอุบาสก ได้ชีวิตเพราะนางกุมภทาสี และความที่ตนไม่ใช่ผู้ทำ ด้วยว่า ธรรมดาสัตว์ทำบาปด้วยตนแล้ว ย่อมเศร้าหมองด้วยตนเองในอบาย มีนภาเป็นต้น

ส่วนสัตว์ทั้งหลาย ทำกุศลแล้ว ไปสู่สุคติและนิพพาน ย่อมชื่อว่าบริสุทธิ์ได้ด้วยตนเอง"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสเป็นพระคาถาว่า

"บาปอันผู้ใด ทำแล้วด้วยตนเอง ผู้นั้นย่อมเศร้าหมองด้วยตน บาปอันผู้ใดไม่ทำด้วยตน ผู้นั้นย่อมบริสุทธิ์ด้วยตนเอง" (ธรรมบท ๒๕/๓๑)

"ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้" (สุทธิ อสุทธิ ปัจจัตตัง นาญโญ อัญญัง วิโสธเยฯ ธรรมบท ๒๕/๓๑)

คำอธิบาย

ความบริสุทธิ์ คือ กุศลกรรม ความไม่บริสุทธิ์ คือ อกุศลกรรม

ในกาลจบเทศนา จุลกาลอุบาสกตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

๘. เรื่อง พระอัตตพัตถเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระอัตตพัตถเถระ

ความพิสดารว่า พระอัตตพัตถเถระ คิดว่า *"ได้ข่าวว่า พระศาสดาจักปรินิพพานโดยกาลล่วงไปอีก ๔ เดือน อันตัวเรายังไม่มีราคะไปปราศ เราจักเพียงพยายามทำเพื่อพระศาสดาขณะมีพระชนม์อยู่"* แล้วไม่ไปมาหาสู่ภิกษุทั้งหลายไปฟ้องพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัสสาธุการ แก่พระเถระนั้น ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดสิเนหาในเรา ผู้นั้นควรเป็นดุจอัตตพัตถะ ด้วยว่าชนทั้งหลายบูชาอยู่ด้วยวัตถุต่างๆ มีของหอม เป็นต้น ***ย่อมไม่ชื่อว่าบูชาเรา*** *ส่วนผู้บูชาอยู่ด้วยการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม* ***ย่อมชื่อว่าบูชาเรา****"*

แล้วทรงตรัสพระคาถาว่า

"บุคคลไม่พึงยังประโยชน์ตนให้เสื่อมเสีย เพราะประโยชน์ของคนอื่นแม้มาก รู้จักประโยชน์ตนแล้ว พึงขวนขวายในประโยชน์ของตน"

(ขุททกนิกาย ธรรมบท)

ในกาลจบเทศนา พระเถระนั้นตั้งอยู่พระอรหัตผล เทศนาได้เป็นประโยชน์แม้แก่ภิกษุผู้ประชุมกันทั้งหลาย ดังนี้แล

๙. เรื่อง ภิกษุหนุ่ม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง

ได้ยินว่า พระเถระรูปหนึ่งพร้อมทั้งภิกษุหนุ่ม ได้ไปสู่เรือนของนางวิสาขาเพื่อรับภัตแต่เช้าตรู่ ฉันแล้วนั่งอยู่ ธิดาของบุตรของนางวิสาขากำลังกรองน้ำเพื่อภิกษุหนุ่มนั้น เห็นเงาหน้าของตนในตุ่มน้ำจึงหัวเราะ แม้ภิกษุหนุ่มมองดูนางแล้วก็หัวเราะ

นางเห็นภิกษุหนุ่มหัวเราะ จึงกล่าวว่า *"คนหัวขาด ย่อมหัวเราะ"* ลำดับนั้น ภิกษุหนุ่มด่าว่านางว่า *"เธอก็หัวขาด...ถึงมารดาบิดาของเธอก็หัวขาด"*

นางร้องไห้ไปฟ้องนางวิสาขาผู้เป็นย่า นางวิสาขาห้ามปรามภิกษุว่า *"ผู้มีผมและเล็บอันตัดแล้ว มีผ้านุ่งอันตัดแล้ว ผู้ถือกระเบื้องตัดเที่ยวไปบิณฑบาตแล้ว คำนี้เป็นคำไม่หนักสำหรับพระคุณเจ้า ขออย่าโกรธหลานของนางเลย"*

ภิกษุหนุ่มยังไม่ยอมรับ และกล่าวว่า *"หลานของนางกล่าวคำไม่ควร"*

พระเถระผู้ไปด้วยกับภิกษุหนุ่ม เมื่อจะกล่าวสอน จึงพูดว่า *"ผู้มีอายุ จงหลีกไป หญิงนี้ไม่ได้ด่าต่อเธอ ผู้มีผมเล็บและผ้าอันตัดแล้ว ผู้ถือกระเบื้องบิณฑบาตเพื่อภิกษา เธอจงเป็นผู้นิ่ง"*

ภิกษุหนุ่ม ยังดึงดันว่าพระเถระไม่ห้ามปรามอุปัฏฐายิกาของตน

พระศาสดา เสด็จมาถึง ครั้งทรงทราบเรื่องทั้งหมด **ทรงเห็นอุปนิสัยแห่งโสดาปัตติผลของภิกษุหนุ่ม พึงคล้อยตามภิกษุหนุ่ม จึงควร** ดังนี้แล้ว จึงตรัสแก่นางวิสาขาว่า *"วิสาขา ก็ทาริกาของท่านด่าว่าสาวกทั้งหลายของเรา ให้เป็นผู้มีศีรษะขาด ด้วยเหตุว่ามีผมอันตัดแล้วเป็นต้น นั้นแล ควรหรือ?"*

ภิกษุหนุ่มลุกขึ้น ประคองอัญชลี ทันใดนั้น กราบทูลว่า *"พระเจ้าข้า พระองค์ย่อมทรงทราบปัญหานั้นดี"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ชื่อว่าความเป็น คือหัวเราะปรารภกามคุณเป็นธรรมอันเลว อนึ่ง การเสพธรรมที่ชื่อว่าเลว และการอยู่ร่วมกับความประมาทย่อมไม่ควร"

จึงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลไม่พึงเสพธรรมอันเลว ไม่พึงอยู่ร่วมด้วยความประมาท ไม่พึงเสพความเห็นผิด ไม่พึงเป็นคนรกโลก"

คำอธิบาย

คำว่า ***"ธรรมอันเลว"*** ได้แก่ ธรรมคือเบญจกามคุณ (กามคุณ ๕ มีรูป เสียง เป็นต้น) เรียก *"หีนัง ธัมมัง"* คือ ธรรมอันเลว คือ เบญจกามคุณทั้ง ๕

"ไม่พึงอยู่ร่วม แม้ด้วยความประมาท" ได้แก่ ความมีอันปล่อยสติ เป็นลักษณะ (กล่าวคือ เผลอสติ) ย่อมเป็นคนรกโลก ชื่อว่า โลกวัฑฒโน ผู้ถือความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ ผู้ไม่รู้รูป-นาม เกิด-ดับ *ผู้รวบรวม*)

ในกาลจบเทศนา ภิกษุหนุ่มตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนาได้เป็นประโยชน์แม้แก่ชนทั้งหลายผู้ประชุมกัน ดังนี้แล

(ความอันที่จริงจะต้องตำหนิภิกษุหนุ่มตรงๆ นั่นแหละว่ากระทำอันไม่สมควร แต่พระพุทธองค์ทรงแลเห็นประโยชน์ในโสดาปัตติผลของเขา จึงตรัสตำหนิโดยอ้อมให้คิด ก็ชื่อว่าได้ตำหนิแล้วว่า **การหัวเราะเพราะเหตุกามคุณเป็นการเสพธรรมอันเลวประมาทอยู่ ย่อมไม่สมควร** ภิกษุหนุ่มพิจารณาตามจึงได้ดวงตาเห็นธรรม อนึ่ง พระอริยบุคคลจะหัวเราะน้อยๆ พระอริยบุคคลชั้นสูงจะหัวเราะเบาๆ แม้พระพุทธองค์ก็เพียงแต่แย้มพระโอษฐ์เท่านั้น แต่ปุถุชนคนกิเลสหนาจะหัวเราะจนตัวโยกโคลง น้ำตาไหล-*ผู้รวบรวม*)

๑๐. เรื่อง พระเจ้าสุทโธทนะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในนิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงปรารภพระพุทธบิดา

ความพิสดารว่า พระศาสดาเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก เสด็จไปสู่นิโครธารามอันพระญาติทั้งหลายสร้างถวาย ไม่อภิวาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้ทรงนิรมิตรัตนจงกรมในอากาศแสดงธรรม **เพื่อทำลายมานะพระญาติทั้งหลาย** พระญาติทั้งหลายมีจิตเลื่อมใสแล้ว ถวายบังคม ตั้งแต่พระเจ้าสุทโธทนะ *(พระพุทธบิดาไหว้พระโอรส ๓ ครั้ง* ***ครั้งแรก*** *คือวันที่อสิตดาบสเข้าเยี่ยม และทำนายว่าจักเป็นศาสดาเอกของโลก* ***ครั้งที่สอง****เมื่อคราวงานวันมงคลแรกนาขวัญ พระสิทธัตถะนั่งเข้าฌานใต้ต้นไม้หว้า เงาไม้ไม่เลื่อนชายบ่ายคล้อยไปตามตะวันเป็นอัศจรรย์ จึงอภิวาทพระบารมีพระโอรส และครั้งนี้เป็น****ครั้งที่สาม****-ผู้รวบรวม) ฝนโบกขรพรรษตกลงในสมาคมแห่งพระญาตินั้น จึงตรัสเวสสันดรชาดก (ขุททกนิกายชาดก มหาวารวรรค ๒๗/๓๖๕)*

วันรุ่งขึ้น พระบิดาทรงดำรัสว่า บุตรของเราคงมาสู่เรือน จึงรับสั่งให้คนตกแต่งข้าวต้ม เป็นต้น ปูลาดอาสนะทั้งหลายไว้เพื่อภิกษุสองหมื่นรูปในพระราชมณเฑียร

เช้าวันนั้น พระศาสดาเสด็จเข้าสู่พระนครเพื่อบิณฑบาต อันพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตเสด็จเที่ยวบิณฑบาตโดยลำดับ

พระมารดาพระราหุล ประทับนั่งบนพื้นปราสาท แลเห็นแล้วกราบทูลแด่พระราชา พระราชาทรงรีบเสด็จออกไปห้ามด้วยเกิดความละอายเหลือเกิน หากจะเที่ยวไปด้วยบิณฑบาตด้วยวอทองนั่นแหละจึงควร

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

“มหาบพิตร พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมประพฤติตามวงศ์ของตนเป็นธรรมเนียม เที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต...”

เมื่อจะทรงแสดงธรรม ได้ภาษิตพระคาถาว่า

"บรรพชิต ไม่พึงประมาทในก้อนข้าว อันตนพึงลุกขึ้นยืนรับ บุคคลพึงประพฤติธรรมให้สุจริต ผู้มีปกติประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขในโลกนี้และโลกหน้า

บุคคลพึงประพฤติธรรมให้สุจริต ไม่พึงประพฤติธรรมทุจริต ผู้มีปกติประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขในโลกนี้และในโลกหน้า"

ในเวลาจบเทศนา พระราชาทรงดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ชนทั้งหลายผู้ประชุมกัน ดังนี้แล

๑๑. เรื่อง ภิกษุผู้เจริญวิปัสสนาพยับแดดและฟองน้ำ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้เจริญวิปัสสนาห้าร้อยรูป

ได้ยินว่า ภิกษุห้าร้อย เรียนเอากัมมัฏฐานแล้วเข้าสู่ป่า แม้พยายามอยู่ก็ไม่ได้บรรลุคุณวิเศษ จึงคิดว่าจักเรียนกัมมัฏฐานให้วิเศษยิ่งขึ้น กำลังมาสู่สำนักพระศาสดา ในระหว่างทางแลเห็นพยับแดด **เจริญกัมมัฏฐานเอาพยับแดดเป็นอารมณ์**

ต่อมาฝนตกในขณะเข้าไปสู่วิหารนั่นเอง เห็นฟองน้ำทั้งหลายซึ่งตั้งขึ้นแล้ว แตกไปด้วยความเร็วแห่งสายน้ำ ยึดเอาเป็นอารมณ์ว่า

"อัตภาพร่างกายนี้ เป็นเช่นกับฟองน้ำ เกิดขึ้นแล้ว-แตกไปเหมือนกัน"

พระศาสดา ประทับนั่งอยู่ใต้ต้นธกุฏีนั่นเอง ทรงแผ่พระรัศมีตรัสพระคาถานี้ว่า

"พระยามัจจุราช ย่อมไม่เห็นบุคคลผู้พิจารณาเห็นอยู่ซึ่งโลกเหมือนบุคคลพึงเห็นฟองน้ำ และเหมือนบุคคลพึงเห็นพยับแดด"

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นบรรลุอรหัตแล้ว ในที่แห่งตน

ยืนแล้วนั่นเอง ดังนี้แล

อธิบาย

"ผู้พิจารณาเห็นอยู่ซึ่งโลก" คือ ผู้พิจารณาเห็นซึ่งโลก คือ ความแตกดับมีขันธ์ เป็นต้น เกิดแล้วย่อมแตกไป เพราะความเป็นธรรมชาติที่ว่างเปล่า เป็นของเข้าถึงความเป็นรูปที่ยึดถือเอามิได้ เป็นของว่างเปล่าแท้

*(**ขันธ์ห้า** คือ รูปขันธ์ ๑ นามขันธ์ ๔ เกิดขึ้นแล้ว-ตั้งอยู่ชั่วขณะ-เสื่อมสลายแตกดับไป ว่างเปล่า หาสาระมิได้ สรุปลงมีแต่รูปขันธ์กับนามขันธ์ คือ รูป-นาม เกิด-ดับ อยู่ตลอดเวลา ที่เรามองไม่เห็นเพราะอวิชชาทำให้เกิดมีตัวยึด คือ อุปาทานขันธ์ เข้าไปยึดขันธ์ให้วิปลาสคลาดเคลื่อนจากความจริง ว่าเป็นตัวตน ว่าเป็นตัวเรา-ของเรา เป็นการเห็นผิด พึงทำความเห็นให้ถูก ให้เป็นสัมมาทิฏฐิ เชื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ทำปัญญา เจริญสติปัญญาให้เกิด จะรู้เห็นความจริง*

ปัญญา เกิดได้ ๓ ทาง ได้แก่ การฟัง ๑ การคิดหา ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ๑ ภาวนาทำให้เจริญขึ้นมีขึ้นด้วยการเจริญสติอยู่กับรูป-นาม ๑

ปัญญาเกิดด้วยเหตุแห่งการเจริญสติ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ ระลึกรู้ในกาย ในเวทนา ในจิต และในธรรมเนืองๆ-*ผู้รวบรวม*)

๑๒. เรื่อง อภัยราชกุมาร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภอภัยราชกุมาร

ได้ยินว่า อภัยราชกุมารทรงปราบปรามข้าศึกสำเร็จ พระเจ้าพิมพิสารพระบิดาทรงพอพระทัย แล้วพระราชทานหญิงงามฉลาดการฟ้อนและขับ ให้ครองราชย์เจ็ดวัน

อภัยราชกุมาร ไม่เสด็จออกนอกราชมณเฑียรเลย เสวยสิริแห่ง

พระราชาสิ้น ๗ วัน ไปสู่ท่าแม่น้ำในวันที่ ๘ ทรงสรงสนานแล้วเสด็จเข้าไปสู่อุทยานทอดพระเนตรการฟ้อน การขับของหญิงนั้น ดุจสันตติมหาอำมาตย์

ขณะนั้นเอง นางฟ้อนได้กำกาละด้วยอำนาจแห่งกองลมกล้า ดุจศัตรา พระกุมารเศร้าโศกจึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา

ทรงตรัสปลอบ ว่า *"กุมาร ก็ประมาณแห่งน้ำตาทั้งหลาย ที่ร้องไห้อยู่ในกาลที่หญิงคนรักนี้ตายแล้วอย่างนี้ ย่อมเป็นไปแล้วในสงสารซึ่งไม่มีที่สุด อันใครๆ รู้ไม่ได้ ..เธออย่าโศกเลย ความโศกเป็นฐานะ เป็นที่จมลงของคนพาลทั้งหลาย"*

ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถาว่า

"ท่านทั้งหลาย จงมาดูโลกนี้อันตระการดุชราชรถ ที่พวกคนเขลาหมดอยู่ แต่พวกผู้รู้หาข้องอยู่ไม่" *(ธรรมบท ๒๕/๓๒)*

ในเวลาจบเทศนา พระราชกุมารตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แก่ชนผู้มาประชุมกัน ดังนี้แล

๑๓. เรื่อง พระสัมมัชชนเถระขยันกวาดลานวัด

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระสัมมัชชนเถระ

ได้ยินว่า พระเถระเป็นคนขยัน ย่อมเที่ยวกวาดลานวัดอยู่เนืองๆ ทั้งวันตลอดเช้าและเย็น

พระเรวตเถระ เห็นพระเถระอยู่เนืองๆ พลางคิดว่าจักให้โอวาทแด่พระเถระนี้ จึงกล่าวว่า

*"ภิกษุเที่ยวกวาดอยู่**ตลอดทุกเวลาไม่สมควร** ก็การกวาดแต่เช้าตรู่แล้วออกบิณฑบาต กลับมาแล้ว ปฏิบัติเจริญสมณธรรมในที่นั่งพักกลางวัน-หรือที่พักกลางคืน **สาธยายอาการ ๓๒** ตั้งความสิ้นไป-เสื่อมไปในอัตภาพร่างกาย แล้วจึงลุกขึ้นกวาดในเวลาเย็นจึงควร"*

พระสัมมัชชนเถระ ตั้งอยู่ในโอวาทแล้ว ไม่นานก็บรรลุอรหัต ที่นั้นๆ ได้รกรุงรังแล้ว!

ภิกษุทั้งหลาย พากันกล่าวว่า *"เพราะเหตุไร พระสัมมัชชนะจึงไม่กวาด?"*

พระเถระกล่าวว่า *"ท่านผู้เจริญ กระผมทำแล้วอย่างนั้นในเวลาที่ประมาท บัดนี้กระผมเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว"*

ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลพระศาสดาว่า พระเถระพยากรณ์อรหัต

พระศาสดา ตรัสว่า

"อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราเที่ยวกวาดอยู่ในเวลาประมาทในก่อน แต่บัดนี้ บุตรของเรายับยั้งอยู่ด้วยความสุข ซึ่งเกิดแต่มรรคผล จึงไม่กวาด"

ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถาว่า

"ก็ผู้ใดประมาทในก่อน ภายหลังไม่ประมาท ผู้นั้นย่อมยังโลกนี้ให้สว่างได้ เหมือนดวงจันทร์พ้นแล้วจากเมฆหมอก ฉะนั้น"

อธิบาย

คำว่า ***"ประมาทแล้วในก่อน"*** เพราะเหตุด้วยการทำวัตรและวัตรตอบ หรือด้วยการสาธยายเป็นต้น ภายหลังยับยั้งอยู่ด้วยความสงบ ซึ่งเกิดแต่มรร.คผล ชื่อว่าย่อมไม่ประมาท

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๔. เรื่อง พระอังคุลิมาลเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระอังคุลิมาลเถระ

ความพิสดารว่า พระเถระบวชในสำนักพระศาสดาแล้วบรรลุอรหัตแล้ว ไปนั่งหลีกเร้นอยู่เสวยวิมุติสุขแล้วเปล่งอุทาน

"ก็ผู้ใดประมาทแล้วในก่อน ภายหลังไม่ประมาท ย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนดวงจันทร์พ้นแล้วจากหมอก ฉะนั้น"

ครั้นเปล่งอุทานแล้ว ก็ปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ

ภิกษุทั้งหลาย ทูลถามพระศาสดาว่า *"พระเถระบังเกิดที่ไหนหนอ?"*

พระศาสดาตรัส ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราปรินิพพานแล้ว"

"ภิกษุทั้งหลาย อังคุลิมาลฆ่ามนุษย์มาก เพราะเหตุที่ไม่ได้กัลยาณมิตร จึงได้ทำบาปในกาลก่อน แต่ภายหลังเธอได้กัลยาณมิตรเป็นปัจจัย จึงได้เป็นผู้ไม่ประมาท เหตุนั้น บาปกรรมนั้นอันบุตรของเราละได้ด้วยกุศล"

ดังนี้ จึงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลใดละบาปกรรมที่ตนทำไว้แล้วด้วยกุศล บุคคลนั้นย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง เหมือนดวงจันทร์พ้นแล้วจากหมอก ฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

หมายเหตุ เรื่องของพระอังคุลิมาลเถระ บวชแล้วออกเดินบิณฑบาต หญิงมีครรภ์แก่แลเห็นก็ลนลานจะหนี ล้มลงด้วยความตระหนกตกใจกลัว พระเถระจึงเข้าไปกล่าวว่า *"ดูก่อนน้องหญิง! ตั้งแต่เราได้บวชแล้วได้เกิดเป็นชาติของพระอริยเจ้าแล้ว ไม่เคยรู้จักการทำร้ายแก่ผู้ใดเลย ด้วยสัจจะวาจานี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่ครรภ์ของเธอเถิดฯ"* แล้วหญิงนั้นก็คลอดลูกอย่างปลอดภัย ดังมีมาในบท *"อังคุลิมาลปริตตัง"* ต่อมานิยมนำมาสวดทำน้ำมนต์คลอดลูกง่าย คำบาลีว่าดังนี้

"ยะโตหัง ภคินิ อริยายะชาติยา ชาโตนาภิชานามิ
สัญจิจจะ ปาณังชีวิตา โวโรเปตา เตนะสัจเจนะ โสตถิเต
โหตุโสตถิ คัพภัสสะฯ" (สวด ๓ คาบ) ใช้กันมาถึงทุกวันนี้

- ผู้รวบรวม

๑๕. เรื่อง ธิดาของนายช่างหูก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเจดีย์ ชื่อ *"อัคคาฬวะ"* ทรงปรารภธิดาของนายช่างหูกคนหนึ่ง

ความพิสดารว่า พระศาสดาเสด็จสู่เมืองอาฬวี ทรงแสดงธรรมแก่ชาวเมืองให้เจริญมรณานุสติอย่างนี้ว่า

"ชีวิตของเราไม่ยั่งยืน ความตายของเรายั่งยืนแน่นอน เราพึงตายเป็นแน่แท้

ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุดรอบ ชีวิตของเราไม่เที่ยง ความตายของเราเที่ยง"

ชนทั้งหลายเจริญมรณาสติแล้ว ย่อมไม่สะดุ้งกลัวต่อความตาย ชนใดไม่เจริญ ย่อมถึงความสะดุ้ง ร้องอย่างขลาดกลัวอยู่ขณะทำกาละเหมือนเห็นอสรพิษแล้วกลัว ฉะนั้น

ชนทั้งหลายฟังธรรมนั้นแล้ว ต่างขวนขวายในกิจของตน

แต่ธิดาของนายช่างหูกคนหนึ่งอายุ ๑๖ ปี คิดว่า

"โอ! ธรรมดาถ้อยคำของพระพุทธเจ้าทั้งหลายอัศจรรย์ เราเจริญมรณานุสติจึงควร"

ดังนี้แล้ว นางเจริญมรณานุสติ**ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน** นางเจริญอยู่สิ้นสามปีทีเดียว

ต่อมา พระศาสดาทรงตรวจดูโลกเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นนางกุมาริกานั้นเข้าไปในข่ายพระญาณ นางจักตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลได้ และเทศนาจักเป็นประโยชน์แม้แก่มหาชน จึงเสด็จไปโปรด

นางทราบข่าวการเสด็จมาของพระศาสดา ใคร่จะไปฟังธรรม แต่บิดาสั่งให้เรากรอด้ายเพื่อทอผ้าสาฎกที่ยังทอไม่เสร็จ ถ้าไม่กรอด้าย ให้บิดาพึงโบยตีเรา นางจึงรีบกรอด้ายอยู่

ฝ่ายพวกชาวเมืองอาฬวี อังคาสภัตแด่พระศาสดาแล้ว รออยู่เพื่อต้องการอนุโมทนา พระศาสดาประทับนั่งนิ่งแล้ว รอกุมาริการำลัง

เดินทางมาแต่ ๓๐ โยชน์ แล้วจักอนุโมทนา

นางกุมาริกากรอด้ายใส่กระเช้า รีบไปเฝ้าพระศาสดา นางวางกระเช้าด้ายแล้วไปเฝ้า

(พระศาสดาทรงรู้ถึงวาระการตายของนางวันนี้ ถ้านางทำกาลกิริยาอย่างปุถุชนแล้ว ย่อมเป็นผู้มีคติไม่แน่นอนว่าสุคติ หรือทุคติ แต่ถ้านางมาสู่สำนักของเรา ฟังธรรมบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว ***จักเป็นผู้มีคติแน่นอน เกิดในดุสิตวิมาน*** *นัยว่าในวันนั้นคือว่า ความพ้นจากความตายของนางไม่มี)*

นางเข้าไปเฝ้าข้างหน้าพระพักตร์พระศาสดาระหว่างแห่งพระรัศมีมีพรรณหก (ฉัพพรรณรังสี) ถวายบังคมแล้ว

พระศาสดาตรัสถามแก่นางว่า ***"กุมาริกา เธอมาจากไหน?"***

กุมาริกา : ไม่ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดา : **เธอจักไป ณ ที่ไหน?**

กุมาริกา : ไม่ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดา : **เธอไม่ทราบหรือ?**

กุมาริกา : ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดา : **เธอทราบหรือ?**

กุมาริกา : ไม่ทราบ พระเจ้าข้า

พระศาสดา ตรัสถามปัญหา ๔ ข้อ กะนางกุมาริกานั้นด้วยประการฉะนี้

มหาชน ได้ฟังนางตอบพระศาสดายอกย้อน ควรตอบว่า มาจากเรือนของช่างหูก และจะไปเรือนของนายช่างหูก จึงโพนทะนาต่อว่านางกุมาริกานั้น

พระศาสดา ทรงให้มหาชนเงียบเสียงแล้ว ตรัสถามนางว่า ที่ถามว่า *"มาจากไหน เพราะเหตุไรจึงตอบว่า ไม่ทราบ?"*

กุมาริกา : พระเจ้าข้า พระองค์ย่อมทราบความที่หม่อมฉันมา

จากเรือนช่างหูก แต่ที่พระองค์เมื่อตรัสถามว่า **เธอมาจากที่ไหน จึงเกิดแล้วในที่นี้ หม่อมฉันไม่ทราบแล้วว่า มาจากที่ไหน** จึงมาเกิดในที่นี้ จึงตอบพระองค์ว่า *"**ไม่ทราบ พระเจ้าข้า**"*

พระศาสดา ทรงประทานสาธุการแก่นาง *"ดีละๆ กุมาริกา"*

ทรงตรัสถามข้อไปว่า *"เธออันเราถามแล้วว่า เธอจักไป ณ ที่ไหน เพราะเหตุไรจึงกล่าวว่า ไม่ทราบ?"*

กุมาริกา : พระเจ้าข้า พระองค์ย่อมทรงทราบ หม่อมฉันถือกระเช้าด้ายหลอดจะเดินไปยังโรงของช่างหูก แต่พระองค์ทรงตรัสถามว่า **ก็เธอไปจากโลกนี้แล้ว จักเกิดในที่ไหน?** ก็หม่อมฉันจุติจากโลกนี้แล้ว ย่อมไม่ทราบว่าจักไปเกิดในที่ไหน? จึงตอบว่า ***"ไม่ทราบ พระเจ้าข้า"***

พระศาสดา ประทานสาธุการแม้ครั้งที่สอง

ทรงตรัสถามต่อไปว่า *"เมื่อเป็นเช่นนั้น เธออันเราถามว่า ไม่ทราบหรือ เพราะเหตุไรจึงกล่าวว่า ทราบ?"*

กุมาริกา : พระเจ้าข้า หม่อมฉันนั้นย่อมทราบกาละ คือ ความตายของหม่อมฉันเท่านั้น เหตุนั้นจึงกราบทูลว่า *"ทราบ"*

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงประทานสาธุการแม้ครั้งที่สาม

ทรงตรัสถามต่อไปว่า *"เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็อันเราถามว่า เธอย่อมทราบหรือ เพราะเหตุไร จึงตอบว่า ไม่ทราบ?"*

พระองค์ย่อมทรงทราบ

กุมาริกา : หม่อมฉันย่อมทราบแต่กาละคือ ความตายของหม่อมฉันเท่านั้น **แต่ไม่ทราบว่า จักตายในเวลาใด** กลางคืน หรือ กลางวัน หรือเช้า เป็นต้น เพราะเหตุนั้น จึงตอบว่า *"ไม่ทราบ"*

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงประทานสาธุการเป็นครั้งที่สี่ ว่า *"ปัญหาอันเราถามแล้วนั่นแล เธอแก้ได้แล้ว"*

"พวกท่านทั้งหลาย ย่อมไม่ทราบถ้อยคำที่นางกุมาริกากล่าวแล้ว ย่อมโพนทะนา เพราะจักษุคือ ปัญญาของชนเหล่าใดไม่มี ชนเหล่านั้น

เป็นดุจคนบอด

จักษุ คือปัญญาของชนเหล่าใดมีอยู่ ชนเหล่านั้นนั่นแล เป็นผู้มีจักษุ"

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"สัตว์โลกนี้ เป็นเหมือนคนบอด ในโลกนี้น้อยคนนักจักเห็นแจ้งได้ น้อยคนจักไปสวรรค์ เหมือนนกหลุดแล้วจากข่ายมีน้อย ฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา นางกุมาริกานั้น ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนามีประโยชน์เป็นอันมากแม้แก่มหาชน

ธิดานายช่างทอหูก ตายไปเกิดในภพดุสิต ภายหลังจากนางลุกออกจากที่ฟังธรรมพระศาสดา นางได้ถือกระเช้าด้ายหลอดไปสำนักของบิดา แม้บิดาของนางก็นั่งหลับแล้ว นางวางกระเช้าด้ายหลอดกระทบปลายฟืม ทำเสียงดัง บิดาตื่นขึ้นแล้วฉุดที่สุดฟืมไป ด้วยนิมิตที่ตนจับเอาไว้แล้วนั่นเอง ที่สุดฟืมไปประหารนางกุมาริกานั้นที่อก นางทำกาละในที่นั้นนั่นเอง บังเกิดแล้วในภพดุสิต

บิดาของนางได้เห็นสรีระทั้งสิ้นเปื้อนด้วยโลหิตล้มตายลงแล้ว ถึงความโศกใหญ่บังเกิดแล้ว เขาร้องไห้อยู่ จึงไปสู่สำนักพระศาสดา กราบทูลเนื้อความนั้น

พระศาสดา ทรงปลอบเขา แล้วตรัสว่า

"ท่านอย่าได้โศก เพราะน้ำตาของท่าน อันไหลออกแล้วในการที่ธิดาของท่านตายด้วยอาการอย่างนี้ในสงสารที่ไม่มีที่สุดนั้น มากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่

ดังนี้แล้ว จึงทรงตรัส *"อนมตัคคปริยายสูตร"* ดุจทรงสอนนางปฏาจารา เขามีความโศกเบาบาง ทูลขอบรรพชากะพระศาสดา ได้อุปสมบทแล้ว ต่อกาลไม่นานบรรลุอรหัตแล้ว ดังนี้แล (โปรดอ่าน *"อนมตัคคปริยายสูตร"* ในเรื่องพระนางปฏาจาราเถรี-*ผู้รวบรวม*)

๑๖. เรื่อง นางจิญจมาณวิกา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภนางจิญจมาณวิกา

ความพิสดารว่า พวกเดียรถีย์ริษยาพระพุทธเจ้า มีลาภสักการะมากเกิดขึ้นแล้ว เดียรถีย์นักบวชนอกศาสนาดุจแสงหิ่งห้อยในเวลาดวงอาทิตย์ขึ้น คิดอุบายยังโทษให้เกิดขึ้นแก่พระสมณโคดม

นางจิญจมาณวิกา รับอาสาพวกเดียรถีย์

นางทำทีนำดอกไม้ธูปเทียนถือในมือ นุ่งห่มผ้ามีสีดุจแมลงค่อมทอง มุ่งหน้าตรงไปยังพระเชตวัน สวนทางกับพุทธบริษัท ก็กล่าวว่าจะไปวัดพระเชตวัน แล้วเข้าไปพักยังวัดเดียรถีย์ซึ่งอยู่ใกล้ที่นั้น

แต่เช้าตรู่ นางก็ทำเป็นเดินออกมาจากเชตวัน เที่ยวบอกกล่าวชนทั่วไปว่าไปอยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกันกับพระสมณโคดม ยังความสงสัยให้เกิดขึ้นแก่ปุถุชนทั้งหลาย

กาลล่วงไป ๓-๔ เดือน นางเอาผ้าพันท้อง แสดงถึงความมีครรภ์เพราะอาศัยพระสมณโคดม กาลล่วงไป ๘-๙ เดือน ผูกไม้กลมไว้ที่ท้องห่มผ้าทับข้างบน ทุบหลังมือหลังเท้าให้บวมดุจคนมีครรภ์

ขณะพระศาสดาประทับนั่งแสดงธรรมบนธรรมาสน์ นางไปยืนตรงพระพักตร์ของพระศาสดา แล้วกล่าวว่า *"มหาสมณะ ดีแต่แสดงธรรมส่วนหม่อมฉันครรภ์ใกล้ครบกำหนดคลอดแล้ว พระองค์ยังไม่ทรงทราบที่คลอด ทั้งเครื่องบริหารครรภ์ มีเนยใสและน้ำมัน ก็ไม่จัดการเตรียม ควรตรัสบอกพระราชา หรืออนาถบิณฑิกะ หรือนางวิสาขา คนใดคนหนึ่งทำกิจนี้ พระองค์รู้แต่อภิรมย์เท่านั้น ไม่ทรงรู้ครรภ์บริหาร"*

เป็นเหมือนพยายามปาก้อนคูถใส่มณฑลพระจันทร์ฉะนั้น นางด่าพระตถาคตท่ามกลางบริษัทแล้ว!

พระตถาคต ทรงงดแสดงธรรมแล้ว ทรงบันลือสีหะ ตรัสว่า *"น้อง*

หญิง ความอันเจ้ากล่าวแล้ว จะจริงหรือไม่? เราและเจ้าเท่านั้นย่อมรู้"

นางจิญจมาณวิกา *"อย่างนั้นมหาสมณะ ข้อนั้นเกิดแล้ว ท่านและหม่อมฉันทราบแล้ว"*

ขณะนั้น เทพบุตรได้ลงมาทำลายกลอุบายของนาง อาสนะท้าวสักกะแสดงอาการร้อน จึงเสด็จลงมาพร้อมด้วยเทพบุตร ๔ องค์ แปลงเป็นหนูกัดเชือกที่ผูกท่อนไม้ที่ท้องของนาง ไม้พลัดตกลงบนหลังเท้าของนาง ปลายเท้าทั้งสองข้างแตกแล้ว

มนุษย์ทั้งหลาย พากันสาปแช่งด่าถ่มเขฬะลงบนศีรษะ ถือก้อนดินและท่อนไม้ ฉุดลากออกจากพระเชตวัน

ครั้งนั้น นางจิญจมาณวิกา ได้ถูกแผ่นดินสูบแล้ว แผ่นดินใหญ่แตกแยกเป็นช่อง เปลวไฟตั้งขึ้นจากอเวจี นางไปบังเกิดในอเวจีนรก

พระศาสดาทรงตรัส ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย นางได้ทำเฉพาะบัดนี้ก็หาไม่ ถึงในกาลก่อนนางก็ด่าเราด้วยคำไม่จริง ถึงความพินาศแล้วเหมือนกัน"

จึงทรงตรัส *"มหาปทุมชาดก"* *(ขุททกนิกาย ชาดก ๒๘/๓๓๘)* ในทวาทสนิบาตนี้ให้พิสดาร ว่า

"ผู้เป็นใหญ่ ไม่เห็นโทษน้อยใหญ่ของผู้อื่น โดยประการทั้งปวงแล้ว ไม่ทันพิจารณาเห็นเอง ไม่พึงลงอาชญา"

ทรงตรัสเล่าว่า ในกาลครั้งหนึ่ง นางจิญจมาณวิกา เป็นผู้ร่วมสามีของพระมารดาของพระโพธิสัตว์ ทรงพระนาม *"มหาปทุมกุมาร"* เป็นอัครมเหสีของพระราชา เชิญชวนพระมหาสัตว์ร่วมอภิรมย์อสัทธรรม ทำอุบายว่าเป็นไข้ ลวงว่า ถูกพระมหาสัตว์ร่วมอสัทธรรม พระราชาทรงกริ้วนำพระมหาสัตว์ไปในเหวที่ทิ้งโจร

เทวดาที่สิงสถิตย์ที่หุบเขา รับพระมหาสัตว์นั้นแล้ว ให้ประดิษฐ์อยู่ในห้องพังพานของพระยานาค นำไปสู่นาคภพ ครองราชสมบัติกึ่งหนึ่งอยู่ในนาคภพปีหนึ่ง จึงมาสู่หิมวันตประเทศ บวชแล้วให้ฌานและ

อภิญญาห้าบังเกิดแล้ว (พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาพุทธภูมิ อันอาสวักขยญาณซึ่งเป็นอภิญญาที่หก จะมีขึ้นได้ด้วยบารมีทั้ง ๓๐ ทัศเต็มแล้วเท่านั้น- *ผู้รวบรวม*)

ต่อมา พระราชาทรงทราบ เชิญพระมหาสัตว์ครองราชสมบัติ แต่ได้ถวายคืน และให้โอวาทให้เสวยธรรม ๑๐ ประการ ละอคติ เสวยราชโดยธรรม

พระราชา รับสั่งให้จับพระอัครมเหสีทิ้งลงไปในเหวทิ้งโจร เสวยราชโดยธรรม

มหาปทุมกุมารในกาลนั้น ได้เป็นพระมหาสัตว์ หญิงร่วมสามีของพระมารดาได้เป็นนางจิญจมาณวิกา ทรงตรัสว่า

"ขึ้นชื่อว่าบาปกรรม อันบุคคลผู้ละคำสัตย์ ซึ่งเป็นธรรมอย่างเอกแล้ว ตั้งอยู่ในมุสาวาท ผู้มีปรโลกอันสละแล้ว ไม่พึงทำย่อมไม่มี"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"บาปอันชนผู้ก้าวล่วงธรรมะอย่างเอกเสีย ผู้มักพูดเท็จ ผู้มีปรโลกอันล่วงเลยเสียแล้ว ไม่พึงทำย่อมไม่มี"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๗. เรื่อง นายกาละ บุตรอนาถบิณฑิกเศรษฐี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภบุตรของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ชื่อว่า**นายกาละ**

ได้ยินว่า บิดาจ้างบุตรให้ไปฟังธรรม ด้วยเห็นว่าบุตรเอาแต่ขยันต้อนรับพระสงฆ์ ถวายภัต ขวนขวายในสงฆ์ ครั้นให้นั่งฟังธรรมก็ไม่ปรารถนาจะฟังเช่นนี้บ่อยๆ (เพราะไม่เคยได้สดับมาแล้วในแสนกัป - *ผู้รวบรวม*) เห็นว่าบุตรของเราพึงไปสู่นรก ไม่สมควรเลย คิดดังนั้น

แล้วพูดกะบุตรว่า ให้ไปสู่วิหารฟังธรรมแล้ว จักให้ร้อยกหาปณะ

นายกาละ ไปแล้วสู่วิหาร แล้วกลับมาทวงเงินจากบิดา วันต่อมาบิดาให้ไปฟังธรรมอีก ถ้าจำบทแห่งธรรมได้บทหนึ่ง จักให้พันกหาปณะ (นายกาละได้บิดาผู้เป็นกัลยาณมิตรมีโยนิโสมนสิการ คิดชักจูงแก่บุตรให้มีอัตตสัมมาปณิธิตั้งตนไว้ถูกชอบ-*ผู้รวบรวม*)

วันนั้น เขาตั้งใจฟังธรรมต่อหน้าพระศาสดา เพื่อจะจำบทธรรม แต่พระศาสดาทำให้เขาจำบทธรรมแล้วลืม เขาตั้งใจฟังอีกจักเรียนเอาให้ได้ ทำอยู่อย่างนี้หลายครั้ง ฟังอยู่ด้วยคิดว่าเราจักเรียนบทต่อไป เราจักเรียนให้ได้ (อิทธิบาท ๔ เป็นเหตุที่ตั้งตนไว้ชอบในชาติปัจจุบันนี้ เป็นกรรมใหม่ของนายกาละ-*ผู้รวบรวม*)

ก็ธรรมดา เมื่อชนทั้งหลายฟังอยู่อย่างนี้ ธรรมย่อมให้ถึงโสดาปัตติผลแก่นายกาละนั้น

วันรุ่งขึ้น นายกาละนิมนต์ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขทีเดียว มหาเศรษฐีดีใจในอาการของบุตร นายกาละรำพึงในใจว่า ขออย่าให้บิดาให้กหาปณะแก่เรา ขออย่าบอกแก่พระศาสดาว่าเราเป็นผู้รับจ้างฟังธรรมด้วยกหาปณะเลย แต่พระศาสดาทรงทราบ

มหาเศรษฐีถวายภัตแล้ว ครั้นเสร็จภัตกิจ มหาเศรษฐีให้เอากหาปณะวางไว้ตรงหน้านายกาละ นายกาละเห็นกหาปณะ ละอายอยู่แล้วพูดว่า *"ผมไม่ต้องการด้วยกหาปณะนี้"* แม้บิดาพูดว่า จงรับไปเถิด ก็ไม่รับ

พระศาสดา ตรัสว่า

"วันนี้ โสดาปัตติผลนั่นแลของบุตรของท่าน ประเสริฐกว่าแม้สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ แม้กว่าสมบัติในเทวโลกและพรหมโลก"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"โสดาปัตติผล ประเสริฐกว่าความเป็นเอกราชในแผ่นดินกว่าการไปสู่สวรรค์ และกว่าความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๘. เรื่อง มารธิดาเมื่อครั้งออกมหาภิเนษกรมณ์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่โพธิมัณฑสถาน ทรงปรารภธิดาแห่งมาร

พระศาสดา เมื่อทรงแสดงธรรมแก่พราหมณ์ชื่อมาคันทิยะ ในกรุงสาวัตถี

ทราบว่า ในแคว้นกุรุ ธิดาของมาคันทิยพราหมณ์ชื่อว่า มาคันทิยา เป็นผู้เลอโฉมมีรูปงาม พราหมณ์มหาศาลและเหล่าขัตติยราชมหาศาลอยากได้และมาสู่ขอ แต่พราหมณ์นั้นมิได้ยินดีด้วยว่าไม่สมควรแก่ธิดาตน

วันหนึ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง เห็นมาคันทิยพราหมณ์นั้นมีอุปนิสัยแห่งมรรคและผลทั้ง ๓ (อนาคามิผล) จึงเสด็จไปที่นั่นแต่เช้าตรู่

พราหมณ์ตรวจดูรูปสิริของพระศาสดา พลางคิดว่า บุรุษในโลกนี้ที่จะเหมือนบุรุษคนนี้ไม่มี บุรุษนี้สมควรแก่ธิดาของเรา เราจักให้ธิดาแล้วกราบทูลยกธิดาให้แก่พระศาสดา ขอท่านจงรออยู่ ณ ที่นี้จนกว่าเราจะนำธิดามา

พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำ ทรงนิ่ง ไม่ทรงยินดีและไม่ห้าม ทรงประทับรอยพระบาทไว้ แล้วทรงไปยืนที่อื่นเสีย

พราหมณ์และนางพราหมณีพาธิดาประดับอาภรณ์ทุกอย่าง ครั้นมาถึงแลเห็นแต่รอยพระบาท นางพราหมณีกล่าวว่า รอยเท้านี้เป็นรอยเท้าของคนผู้ไม่บริโภคกาม เป็นรอยเท้าของบุคคลผู้หมดกิเลส

แล้วนางก็กล่าวคาถา ว่า

*"**ก็คนเจ้าราคะ** มีรอยเท้ากระหย่งเว้ากลาง*

***คนเจ้าโทสะ** ย่อมมีรอยเท้าอันสั้นบีบหนักสั้น*

***คนเจ้าโมหะ** ย่อมมีรอยเท้าจิกลงหนัก ทางปลายเท้า*

แต่คนมีกิเลสเครื่องมุงบังอันเปิดแล้ว (หมดกิเลส) มีรอยเท้าเช่นนี้"

พราหมณ์ห้ามนางแล้ว แลเห็นพระศาสดาประทับยืนอยู่ที่ใกล้ จึงพานางและธิดาเข้าไปทูลว่า *"สมณะ เราจักให้ธิดา"*

พระศาสดา ไม่ตรัสว่า เราไม่ต้องการด้วยธิดาของท่าน แต่ทรงตรัสว่า

"พราหมณ์ เราจักบอกเหตุสักอย่างหนึ่งแก่ท่าน"

ทรงนำเรื่องอดีตแต่ครั้งออกมหาภิเนษกรมณ์ ว่า

พระมหาสัตว์ ทรงสละราชสมบัติ ออกมหาภิเนษกรมณ์ มีมารยืนอยู่ที่ประตูพระนคร กล่าวว่า *"จงกลับไปเถิด อีก ๗ วัน จักกรัตนะจักปรากฏแก่ท่าน"*

จึงตรัสว่า *"มาร เรารู้จักจักกรัตนะนั้น แต่เราไม่มีความต้องการ"*

มาร: *เมื่อเช่นนั้น ท่านออกไปเพื่อประโยชน์อันใด?*

พระมหาสัตว์: *เพื่อประโยชน์แก่สัพพัญญุตญาณ*

มาร: ถ้าเช่นนั้น ตั้งแต่วันนี้ไป **บรรดาวิตกทั้ง ๓ มีกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ท่านจักต้องตรึกวิตกทั้งหลายแม้สักอย่าง เราจักรู้กิจที่ควรทำแก่ท่าน!**

ตั้งแต่นั้นมา มารนั้น คอยเพ่งจับผิด ติดตามมหาสัตว์ไป ๗ ปี แม้ทรงประพฤติ ทุกรกิริยาสิ้น ๖ ปี *(แม้พระโพธิสัตว์ มารก็ยังตามผจญ เทวปุตตมาร กิเลสมาร ขันธมาร สังขารมาร มัจจุมาร มีจริงดังนี้และตามผจญทุกรูปทุกนาม ไม่เว้นผู้ใด พึงเพียรประคับประคองใจให้จงหนัก อย่าไหลไปตามกิเลสมาร เอาสติปัฏฐานตั้งมั่นเข้าสู้จึงจะสำเร็จ "เก้าอี้ดนตรีใจ ใครกำลังครอง ถ้าสังวรสำรวมระวังทวารอยู่ มารก็เข้ามาไม่ได้ มารมันกลัวสติ สติมาปัญญาเกิด ดุจแสงสว่างขับไล่ความมืด*

-ผู้รวบรวม) ทรงอาศัยความเพียรเฉพาะพระองค์ ทรงแทงตลอดซึ่งสัพพัญญุตญาณ เสวยวิมุติสุข สุขอันเกิดจากความพ้นกิเลส ที่ควงไม้โพธิในสัปดาห์ที่ ๕ ประทับนั่งที่ควงไม้อชปาลนิโครธ

ที่นั้น มารเสียใจ เพราะพระองค์ตรัสรู้ **ธิดามารดา ๓ คน** คือ **นางตัณหา นางอรดี นางราคา** อาสามารบิดา เพื่อจักทำให้พระองค์อยู่ในอำนาจของตน แล้วนำมา จักผูกไว้ด้วยบ่วง คือราคะ เป็นต้น แล้วนำมา

ธิดามารทั้ง ๓ ได้เข้าไปเฝ้าพระศาสดา *"ข้าแต่สมณะ พวกหม่อมฉันจักบำเรอพระบาทของพระองค์"*

ธิดามารประเล้าประโลมพระศาสดา

พระศาสดา มิได้ทรงฝักใฝ่พระหฤทัยถึงถ้อยคำของธิดามารเหล่านั้นเลย ไม่ทรงลืมพระเนตรทั้งสองขึ้นดูเลย

พวกธิดามารคิดกันว่า พวกบุรุษบางพวกมีความรักในเด็กหญิงรุ่นบางพวกมีความรักในหญิงปฐมวัย มัชฌิมวัย ปัจฉิมวัย จึงนิรมิตอัตภาพแห่งเพศหญิงในวัยต่างๆ ดังนี้ถึง ๖ ครั้ง พระองค์ก็ไม่ได้ทรงใฝ่พระหฤทัยในธิดามารเหล่านั้น

ลำดับนั้น จึงตรัส *"พวกเจ้าจงหลีกไป พวกเจ้าเห็นอะไร จึงพยายามอย่างนี้?* ***การทำกรรมชื่อเห็นปานนี้ต่อหน้าของพวกที่มีราคะจึงควร*** *ส่วนตถาคตละกิเลสทั้งหลายมีราคะ เป็นต้น ได้แล้ว พวกเจ้าจักนำเราไปในอำนาจของตนด้วยเหตุอะไรเล่า?"*

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสภาษิตพระคาถา ว่า

"กิเลสชาติ มีราคะเป็นต้น อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดชนะแล้ว อันพระองค์ย่อมไม่กลับแพ้กิเลสหน่อยหนึ่งในโลก ย่อมไปหากิเลสชาติที่พระองค์นั้นชนะแล้วไม่ได้ พวกเจ้าจักนำพระองค์ผู้มีอารมณ์ไม่มีที่สุด ไม่มีร่องรอย ไปด้วยร่องรอยอะไร?

ตัณหามีข่ายซ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ *ไม่มีแก่พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เพื่อนำไปในภพไหนๆ พวกเจ้าจักนำพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้มีอารมณ์ไม่มีที่สุด ไม่มีร่องรอยไป ด้วยร่องรอยอะไร?"*

อธิบาย

"ตัณหา" ชื่อว่า ชาลินี เพราะมีข่ายบ้าง มีปกติทำซึ่งข่ายบ้าง เปรียบด้วยข่ายบ้าง คือข่ายรวบรัดตรึงตราผูกมัดไว้

"ซ่านไปตามอารมณ์ต่างๆ" คือ ซ่านไปใน**อารมณ์ ๖** ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เรื่องราวคิดนึก เรื่องราวความหมาย **เปรียบด้วยอาหารอันเป็นพิษในผัสสาหาร** เปรียบด้วยเครื่องบริโภคมีพิษซ่านไป

ในกาลจบเทศนา ธัมมาภิสมัย ได้มีแก่เทวดาเป็นอันมาก แม้ธิดามารก็อันตรธานไปในที่นั้นนั่นแล

พระศาสดา ครั้นแสดงพระธรรมเทศนานี้แล้ว ตรัสว่า

"มาคันทิยะ ในกาลก่อน เราได้เห็นธิดามารทั้ง ๓ เหล่านี้ ผู้ประกอบด้วยอัตภาพเช่นกับแท่งทอง ไม่แปดเปื้อนด้วยของโสโครก มีเสมหะเป็นต้น แม้ในกาลนั้นเราไม่ได้มีความพอใจในเมถุนเลย

ก็สรีระแห่งธิดาของท่าน เต็มไปด้วยซากศพ คืออาการ ๓๒ เหมือนหม้อที่ใส่ของไม่สะอาด อันตระการตาเพียงภายนอก ฯลฯ ถึงอย่างนั้น เราก็ไม่พึงถูกต้องสรีระของนางด้วยเท้า"

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"แม้ความพอใจในเมถุนไม่ได้มีแล้ว เพราะเห็นนางตัณหา อรดี ราคา เพราะเห็นสรีระแห่งธิดาของท่านนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยมูตรและกรีส เราจักมีความพอใจในเมถุนอย่างไรได้ เรายอมไม่ปรารถนาเพื่อจะแตะต้องสรีระธิดาของท่านแม้ด้วยเท้า"

ในเวลาจบเทศนา เมียผัวทั้ง ๒ ตั้งอยู่ในอนาคามิผลแล้ว ดังนี้แล

(พระพุทธองค์ ทรงตรัส ***"ไม่พึงแตะต้องแม้ด้วยเท้า"*** *ด้วยเหตุต้องการอนุเคราะห์ประโยชน์อนาคามิผลแก่พราหมณ์ทั้งสอง แม้พระองค์*

ก็ทรงรู้ว่าต้องแลกกับความผูกอาฆาตของธิดาพราหมณ์ในภายหลังก็ตาม มีเรื่องราวพิสดารต่อในภาค ๔ เรื่องพระนางสามาวดี-ผู้รวบรวม)

๑๙. เรื่อง ยมกปาฏิหาริย์

พระศาสดา ทรงปรารภพวกเทวดาและมนุษย์เป็นอันมาก ที่พระทวาร (ประตู) แห่งสังกัสสนคร เทศนาตั้งขึ้นแล้วในกรุงราชคฤห์

ความพิสดารว่า สมัยหนึ่ง เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์เล่นกีฬาทางน้ำในแม่น้ำคงคา ขึงข่ายเพื่อความปลอดภัย

ในกาลนั้น ต้นจันทน์แดงต้นหนึ่ง ถูกน้ำเซาะลอยมาติดข่ายปุ่มหนึ่งมีประมาณเท่าหม้อ

เศรษฐีนำเอาไปกลึงเป็นบาตร ใส่สาแหรกห้อยไว้ในอากาศสูง ๖๐ ศอก แล้วประกาศว่า ผู้ใดเป็นอรหันต์ จงเหาะมาเอาบาตรนี้ไป

ครูทั้งหก อันมี *"นิครนถนาฏบุตรเป็นต้น ส่งลูกศิษย์ไปขอบาตรนั้น เศรษฐีกล่าวว่าจงเหาะขึ้นไปเอาเองเถิด"*

พวกเดียรถีย์ แม้พยายามอ้อนวอนขอด้วยอาการต่างๆ อยู่สิ้น ๖ วันยังไม่ได้บาตร

วันที่ ๗ พระมหาโมคคัลลานะ และท่านปิณโฑลภารทวาชะ ได้ยินชาวเมืองพูดกันว่า พระอรหันต์ไม่มีในโลก เห็นว่าเป็นการพูดย่ำยีพระพุทธศาสนา

พระปิณโฑลภารทวาชะ ก็เข้าจตุตถฌาน มีอภิญญาเป็นบาท เอาปลายเท้าคีบหินดาษประมาณ ๓ คาวุต ขึ้นไปในอากาศเหมือนปุยนุ่น แล้วเวียนไปในเบื้องบนแห่งนครราชคฤห์ ๗ รอบ หินดาษคลุมปิดพระนครไว้ดุจฝาละมีประมาณ ๓ คาวุต *(๑ คาวุตเท่ากับ ๔ กิโลเมตร -ผู้รวบรวม)* ชาวเมืองต่างร้องว่า กลัวหินจะตกทับ แล้วซุกซ่อนในที่นั้นๆ ในรอบที่ ๗ พระเถระทำลายหินดาษ เหวี่ยงหินไปตั้งที่เดิม ยืนอยู่บน

ยอดสุดแห่งเรือนเศรษฐี นำบาตรลงมา เศรษฐีถวายภัตมีรสหวาน ๔ อย่างเต็มบาตร พระเถระรับบาตรแล้วบ่ายหน้าสู่วิหารไปแล้ว

ต่อมาชนทั้งหลาย ที่ไม่ได้เห็นปาฏิหาริย์ครั้งนั้น ต่างประชุมกันแล้ววิงวอนขอท่านจงแสดงปาฏิหาริย์พระเถระแสดงปาฏิหาริย์แก่ชนเหล่านั้น *(ปัญหาอันเกิดจากการแสดงปาฏิหาริย์เริ่มเกิดขึ้นแล้ว-ผู้รวบรวม)*

พระศาสดา ทรงสดับเสียงมหาชนอื้ออึง ทรงสดับว่า พระปิณโฑลภารทวาชะเหาะขึ้นไปเอาบาตรไม้จันทน์ จึงรับสั่งให้เรียก ตรัสถาม แล้วติเตียนพระเถระแล้วรับสั่งให้ทำลายบาตรนั้นให้ละเอียด แล้วประทานแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อประโยชน์อันบดผสมยาหยอดตา

แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลาย ไม่ให้ทำปาฏิหาริย์

ฝ่ายเดียรถีย์ ครั้นทราบว่าพระสมณโคดมทรงประกาศห้ามทำปาฏิหาริย์ บัดนี้พวกเราจักท้าพระสมณโคดมนั้นแลทำปาฏิหาริย์

พระเจ้าพิมพิสาร ทรงสดับถ้อยคำ จึงไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"เมื่อเดียรถีย์เหล่านั้นกระทำปาฏิหาริย์ พระองค์ก็จะกระทำ ที่พระองค์บัญญัติสิกขาบทห้ามไว้ มิใช่เพื่อตน แต่เฉพาะสาวกทั้งหลาย เราจักทำปาฏิหาริย์ อีก ๔ เดือน ในวันเพ็ญ เดือน ๘"

ครั้นพวกเดียรถีย์ ได้ฟังถ้อยคำนั้นแล้ว พลางกล่าวว่า *"พวกเราพากันฉิบหายแล้ว พวกเราจักทำอย่างไรกันเล่า?"*

พระศาสดาเสด็จบรรลุถึงนครสาวัตถีโดยลำดับเพื่อจักทำปาฏิหาริย์ แม้พวกเดียรถีย์ก็ไปกับพระองค์เหมือนกันเพื่อเตรียมทำปาฏิหาริย์แข่ง ชักชวนอุปัฏฐากได้ทรัพย์แสนหนึ่ง ให้ทำมณฑปด้วยเสาไม้ตะเคียน (ขทิระ บางแห่งแปลว่าไม้สะแก) ให้มุงด้วยอุบลเขียว จักทำปาฏิหาริย์ในที่นี้

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศล เสด็จมาเฝ้าพระศาสดา ทูลถามว่า พวกเดียรถีย์ทำมณฑปที่แสดงปาฏิหาริย์แล้ว ข้าพระองค์ก็จักทำมณฑปเพื่อพระองค์

พระศาสดาตรัสห้ามว่า ผู้ทำมีอยู่ คือท่านท้าวสักกเทวราช ทำที่ควงไม้คัณฑามพฤกษ์ (มะม่วง)

ครั้นพวกเดียรถีย์ได้ข่าวว่า พระสมณโคดมจักทำปาฏิหาริย์ที่ควงไม้มะม่วง จึงบอกพวกอุปัฏฐากของตนให้ถอนต้นมะม่วงโดยที่สุดแม้งอกในวันนั้น

ในวันเพ็ญเดือน ๘ พระศาสดาเสด็จเข้าไปในพระนคร ผู้รักษาสวนมะม่วงของพระราชาชื่อ คัณฑะ เห็นพระศาสดาระหว่างทาง ได้นำผลมะม่วงสุกผลหนึ่งมาถวายแก่พระศาสดา

พระศาสดา ทรงน้อมบาตรเข้าไปรับมะม่วงแล้ว ประทับนั่งบนผ้าปูพระอานนท์เถระ**กรองน้ำดื่ม ขยำมะม่วงสุกด้วยน้ำสะอาด แล้วกรองทำน้ำปานะถวาย** *(ทรงอนุญาตให้ใช้ผลไม้ทุกชนิดเพิ่มจากเดิมแปดชนิดทำน้ำปานะได้ แต่ให้ขยำแล้วกรอง ไม่ให้ตั้งไฟต้ม-ผู้รวบรวม)* ทรงเสวยน้ำปานะแล้วตรัสกะนายคัณฑะว่า *"จงคุ้ยดินร่วนขึ้น แล้วปลูกเมล็ดมะม่วงในที่นี้"* เขาได้ทำอย่างนั้น

พระศาสดา ทรงล้างพระหัตถ์บนเมล็ดมะม่วงนั้น ทันใดนั้นต้นมะม่วงมีลำต้นเท่าศีรษะไถ (งอนไถ) สูงประมาณ ๕๐ ศอกงอกขึ้นแล้ว กิ่งใหญ่ ๕ กิ่งใน ๔ ทิศ และกิ่งเบื้องบน ยาวกิ่งละประมาณ ๕๐ ศอก สมบูรณ์ด้วยช่อและผล ทรงไว้ซึ่งพวงแห่งมะม่วงสุกรอบที่นั้น

ภิกษุที่ติดตามมา ก็ได้ฉันผลมะม่วงสุกนั้นเหมือนกัน

พระราชา ให้คนอารักขา อย่าให้คนตัดต้นมะม่วงแล้ว ต้นมะม่วงนี้จึงชื่อว่า *"คัณฑามพฤกษ์"* เพราะเหตุที่**นายคัณฑะปลูกไว้**

ท้าวสักกะ ทรงสั่งบังคับให้**วาตะวลาหกเทพบุตร** (เทพบุตรแห่งลมฝนและพายุ) ว่า *"จงถอนมณฑปเดียรถีย์เสียด้วยลม แล้วให้หอบไปทิ้งเสีย"* และสั่ง**สุริยเทพบุตร**ว่า *"จงขยายมณฑลพระอาทิตย์ยังพวกเดียรถีย์ให้เร่าร้อน"* ให้**วลาหกเทพบุตร**ทำลมหัวด้วน ตั้งขึ้นหอบธุลีโปรยลงสรีระเดียรถีย์เหล่านั้นที่มีเหงื่อไหลให้เป็นเช่นกับจอมปลวกแดง

ให้**วัสสวลาหกเทพบุตร**โปรยฝนให้ตกลงที่กายเดียรถีย์ได้เป็นเช่นแม่โคด่าง

พวกเขาแตกหมู่กันหนีไป **ปูรณกัสสปะ** อาจารย์เดียรถีย์คนหนึ่งเสียใจและอับอาย ขอเอาหม้อยาคู และเชือกผูกโคของอุปัฏฐากคนหนึ่งไปแล้วสู่แม่น้ำ **เอาเชือกผูกหม้อเข้าที่คอของตน แล้วกระโดดลงไปในน้ำ ทำกาละเกิดในอเวจีนรกแล้ว**

ครั้งนั้น พระศาสดา ทรงนิรมิตจงกรมแก้วในอากาศสุดขอบปากจักรวาล บริษัททั้งหลายประชุมกันแล้วประมาณ ๓๖ โยชน์ ในเวลาบ่าย เสด็จออกจากพระคันธกุฎี เป็นเวลาทำปาฏิหาริย์ ได้ประทับยืนที่หน้ามุข

บรรดาสาวกสาวิกาทั้งหลาย ต่างรับอาสาทำปาฏิหาริย์แทนพระองค์ ได้แก่ **อุบาสิกาชื่อ ฆรณี** บุตรนันทมารดากับจุลอนาถบิณฑิกะ จักแสดงแผ่นดินใหญ่ให้เป็นน้ำเท่าจักรวาล แล้วดำเล่น

อนาคามีอุบาสกชื่อ จุลอนาถบิณฑิกะ จักเนรมิตอัตภาพดั่งพรหมประมาณ ๑๒ โยชน์ ปรบเสียงมหาเมฆกระหึ่มท่ามกลางบริษัท เป็นเสียงปรบแห่งพรหม

สามเณรีชื่อ วีรา อายุ ๗ ขวบ บรรลุอรหัตปฏิสัมภิทา จักนำภูเขาสิเนรุ ภูเขาจักรวาล และภูเขาหิมพานต์ ตั้งเรียงไว้ในที่นี้ แล้วจักทะลุออกจากภูเขาเหล่านั้นไปไม่ขัดข้องดุจนางหงส์

สามเณรชื่อ จุนทะผู้ขีณาสพ อายุ ๗ ขวบ จักจับต้นหว้าใหญ่ที่เป็นธงแห่งชมพูทวีปที่ลำต้นแล้วเขย่า นำผลหว้าใหญ่มาให้บริษัทเคี้ยวกิน และจักนำดอกแคฝอยมาถวายพระองค์

พระอุบลวรรณาเถรี จักแสดงบริษัทประมาณ ๑๒ โยชน์โดยรอบ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์ อันมีบริษัทประมาณ ๓๖ โยชน์ โดยกลมแวดล้อมแล้วมาถวายบังคมพระองค์

พระมหาโมคคัลลานะเถระ จักวางเขาหลวงสิเนรุไว้ในระหว่างฟันแล้ว เคี้ยวกินภูเขานั้นดุจพืชเมล็ดผักกาด จักม้วนแผ่นดินใหญ่ดุจเสื่อลำแพน แล้วหนีบไว้ในระหว่างนิ้วมือ จักหมุนแผ่นดินใหญ่ ให้เหมือน

แป้นหมุนภาชนะดินของช่างปั้นหม้อ แล้วให้มหาชนเคี้ยวกินโอชะแห่งง้วนดิน จักทำแผ่นดินไว้ในมือซ้ายแล้ววางสัตว์เหล่านี้ไว้ในทวีปอื่นด้วยมือขวา จักทำเขาสิเนรุให้เป็นด้ามร่ม ยกแผ่นดินใหญ่ขึ้นวางไว้ข้างบนของภูเขาสิเนรุนั้น เอามือข้างหนึ่งถือไว้ คล้ายภิกษุมีร่มในมือ จงกรมไปในอากาศ

พระศาสดาไม่ทรงอนุญาต ทรงตรัสว่า

"พวกเธอทั้งหลาย พวงดอกไม้นี้ เขาไม่ได้ผูกไว้เพื่อประโยชน์แก่เธอด้วยว่าเรา เป็นผู้มีธุระ ที่หาผู้เสมอมิได้ ผู้อื่นชื่อว่า สามารถนำธุระของเราไปได้ไม่มี.....ฯลฯ"

ทรงตรัส *"กัณหอุสภชาดก"* *(ขุททกนิกายชาดก ๒๗/๑๐)*

"ธุระหนักมีอยู่ในกาลใดๆ ทางไปในที่ลุ่มลึกมีอยู่ในกาลใด ในกาลนั้นแหละ พวกเจ้าของ ย่อมเทียมโคชื่อกัณหะ โคชื่อกัณหะนั้นแหละย่อมนำธุระนั้นไป"

ทรงตรัส *"นันทวิสาลชาดก"* *(ขุททกนิกายชาดก ๒๗/๑๐)*

"บุคคลพึงกล่าวคำเป็นที่พอใจเท่านั้น ไม่พึงกล่าวคำไม่เป็นที่พอใจในกาลไหนๆ เพราะเมื่อพราหมณ์กล่าวคำเป็นที่พอใจอยู่ โคนันทวิสาลเข็ญภาระอันหนักไปได้ ยังพราหมณ์นั้นให้ได้ทรัพย์ และพราหมณ์นั้นได้เป็นผู้มีใจเบิกบานเพราะการได้ทรัพย์นั้น"

พระศาสดา ครั้นตรัสแล้ว จึงเสด็จขึ้นสู่จงกรมแก้วนั้น มีบริษัททั้ง ๔ ทิศ ข้างละ ๑๒ โยชน์ ส่วนตรง ๒๔ โยชน์ ทรงทำยมก (ยมก แปลว่าคู่-*ผู้รวบรวม*) ปาฏิหาริย์ท่ามกลางบริษัท

ลักษณะของยมกปาฏิหาริย์ ในญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคต ไม่ทั่วไปด้วยพระสาวก (ผู้อื่นทำไม่ได้ พระองค์แต่ผู้เดียว)

-**ท่อไฟ**พุ่งออกจากพระกายเบื้องบน **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระกายเบื้องล่าง

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระกายเบื้องล่าง **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระกายเบื้องบน

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระกายเบื้องหน้า **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระกายเบื้องหลัง

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระกายเบื้องหลัง **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระกายเบื้องหน้า

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระกายเบื้องบน **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระกายเบื้องล่าง

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องขวา **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระเนตรเบื้องซ้าย

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระเนตรเบื้องซ้าย **สายน้ำ**ไหลออกแตพระเนตรเบื้องขวา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่ช่องพระกรรณเบื้องขวา **สายน้ำ**ไหลออกแต่ช่องพระกรรณเบื้องซ้าย

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่ช่องพระกรรณเบื้องซ้าย **สายน้ำ**ไหลออกแต่ช่องพระกรรณเบื้องขวา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่ช่องพระนาสิกเบื้องขวา **สายน้ำ**ไหลออกแต่ช่องพระนาสิกเบื้องซ้าย

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่ช่องพระนาสิกเบื้องซ้าย **สายน้ำ**ไหลออกแต่ช่องพระนาสิกเบื้องขวา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่จงอยพระอังสะเบื้องขวา **สายน้ำ**ไหลออกแต่จงอยพระอังสะเบื้องซ้าย

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่จงอยพระอังสะเบื้องซ้าย **สายน้ำ**ไหลออกแต่จงอยพระอังสะเบื้องขวา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระหัตถ์เบื้องขวา **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระหัตถ์เบื้องซ้าย

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระหัตถ์เบื้องซ้าย **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระหัตถ์เบื้องขวา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องขวา **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระปรัศเบื้องซ้าย

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระปรัศเบื้องซ้าย **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระปรัศเบื้องขวา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระบาทเบื้องขวา **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระบาทเบื้องซ้าย

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระบาทเบื้องซ้าย **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระบาทเบื้องขวา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่พระองคุลี **สายน้ำ**ไหลออกแต่ช่องพระองคุลี

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่ช่องพระองคุลี **สายน้ำ**ไหลออกแต่พระองคุลี

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่ขุมพระโลมา **สายน้ำ**ไหลออกแต่เส้นพระโลมา

-**ท่อไฟ**พุ่งออกแต่เส้นพระโลมา **สายน้ำ**ไหลออกแต่ขุมพระโลมา

พระรัศมีทั้งหลาย เป็นไปด้วยสามารถแห่งสีทั้ง ๖ คือ เขียว เหลือง แดง ขาว หงสบาท ประภัสสร

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงจงกรม นิรมิต ยืน เดิน นั่ง หรือนอน พร้อมกับจงกรมไปด้วยพร้อมกัน นี้เป็นญาณในยมกปาฏิหาริย์ของพระตถาคต

ในวันนั้น พระศาสดาทรงทำยมกปาฏิหาริย์ด้วยและแสดงธรรมด้วย ประทานให้เบาใจยิ่งแก่มหาชนสาธุการแล้ว ธัมมาภิสมัยได้มีแก่มหาชนแล้ว ได้มีแก่สัตว์ ๒๐ โกฏิในสมาคมนั้น

พระศาสดา ทรงรำพึงว่า *"พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทำปาฏิหาริย์แล้ว จำพรรษาที่ไหนหนอ?"* ทรงเห็นว่า **จำพรรษาในภพดาวดึงส์ แล้วทรงแสดงอภิธัมมปิฎกแก่พระพุทธมารดา** *(ในพรรษาที่เจ็ด ทรงแสดงอภิธัมมปิฎกไว้แล้ว เป็นปิฎกที่สามเพิ่มจากพระวินัยปิฎก และพระสุตตันตปิฎก*

ซึ่งมีหลายคนเข้าใจผิดไปว่าคำสอนมีแต่เฉพาะพระธรรมกับพระวินัย-ผู้รวบรวม)

ดังนี้แล้ว ทรงยกพระบาทขวาเหยียบเหนือ**ยอดภูเขายุคันธร** ยกพระบาทซ้ายเหยียบเหนือ**ยอดเขาสิเนรุ** ทรงย่างพระบาท ๓ ก้าว ๖๘ แสนโยชน์ ภูเขาเหล่านั้นมารับพระบาทไว้ แล้วก็ตั้งที่เดิม

ท้าวสักกะดำริว่า พระศาสดาจักทรงจำพรรษาในท่ามกลางบัณฑุกัมพลสิลาอาสน์ อุปการะจักมีแก่เหล่าเทพยดามากหนอ จักเสด็จจำพรรษาในภพดาวดึงส์ แล้วทรงแสดงอภิธรรมปิฎกแก่พระมารดาตลอด ๓ เดือน แล้วจักเสด็จสู่โลกมนุษย์ในวันมหาปวารณา *(วันออกพรรษา แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑-ผู้รวบรวม)*

ฝ่ายเหล่ามนุษย์ทั้งหลาย ไม่เห็นพระศาสดาไต่ถามพระมหาเถระมีพระอนุรุทธเถระ เป็นต้น ครั้นทราบว่า ทรงเสด็จจำพรรษาบนภพดาวดึงส์ ต่างพูดกันว่า จะพำนักอยู่ในที่นี้ จนกว่าจะได้เห็นพระศาสดา

จุลอนาถบิณฑิกะจัดเลี้ยงอาหารมหาชนเหล่านั้น มหาโมคคัลลานะเถระแสดงธรรมแก่บริษัททุกเวลาเช้าและเย็น ตลอดไตรมาสนั้น

พระธรรมสังคาหกาจารย์ กล่าวว่า

"ในกาลใด พระพุทธเจ้าประทับอยู่เหนือบัณฑุกัมพลศิลา ณ ควงไม้ปาริฉัตตกะในภพดาวดึงส์

*ในกาลนั้น เทพดาทั้งหลายใน**หมื่นโลกธาตุ** ประชุมพร้อมกันแล้วเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เทพดาองค์ไหนก็หาไพโรจน์กว่าพระพุทธเจ้าโดยวรรณะไม่*

พระพุทธเจ้าเท่านั้น ย่อมไพโรจน์ล่วงปวงเทพดาทั้งหมด"

ครั้นเมื่อ พระศาสดาประทับนั่ง พระพุทธมารดาเสด็จมาจากภพดุสิต ประทับนั่ง ณ ปรัศเบื้องขวา แม้อินทกเทพบุตร ก็มานั่ง ณ พระปรัศเบื้องขวาเหมือนกัน อังกุรเทพบุตรมานั่งเบื้องซ้าย

ฝ่ายอังกุรเทพบุตรนั้น ครั้นเมื่อเทพดาทั้งหลายผู้มีศักดิ์ใหญ่มา

ประชุมกันแล้ว ร่นออกไปแล้วในที่มีประมาณ ๑๒ โยชน์ **ส่วนอินทกะ** นั้นนั่งในที่เดิมนั้นเอง

พระศาสดา ทอดพระเนตรดูเทพบุตรทั้ง ๒ แล้ว ประสงค์จะยังให้บริษัททราบอันทานที่บุคคลถวายแล้วแก่ทักขิไณยบุคคลในศาสนาของพระองค์เป็นกุศลมีผลมาก จึงตรัสว่า

"อังกุระ เธอทำแถวเตาไฟยาว ๑๒ โยชน์ ให้ทานมากในกาลประมาณหมื่นปี ได้โอกาสที่ไกล ๑๒ โยชน์ ซึ่งไกลกว่าเทพบุตรทั้งหมด อะไรหนอเป็นเหตุในข้อนี้? ส่วนอินทกะนั่งข้างขวาของเรา ไฉนจึงไม่ต้องร่นออกไปนั่งเล่า?"

อังกุรเทพบุตร กราบทูลว่า *"ทานของข้าพระองค์ ว่างเปล่าจากทักขิไณยบุคคล แต่**ยักษ์ชื่ออินทกะ**นี้นั้น ถวายทานนิดหน่อย ยังรุ่งเรืองกว่าข้าพระองค์ ดุจพระจันทร์ในหมู่ดาว"*

อินทกเทพบุตร กราบทูลว่า *"ข้าพระองค์ได้ทักขิไณยสมบัติแล้ว ดุจชาวนาหว่านพืชน้อยในนาดี"*

"พืชแม้หว่านมากแล้วในนาดอน ผลย่อมไม่ไพบูลฉันใด ทานมากมายตั้งไว้ในหมู่ผู้ทุศีล ผลย่อมไม่ไพบูล ฉันนั้น

พืชแม้เล็กน้อย อันบุคคลหว่านแล้วในนาดี ผลย่อมยังชาวนาให้ยินดีได้ฉันใด เมื่อสักการะแม้เล็กน้อย อันทายกทำแล้วในเหล่าผู้มีศีล ผลย่อมยังทายกให้ยินดีได้ ฉันนั้นเหมือนกัน"

อินทกะ ถวายภิกษาทัพพีหนึ่ง แก่พระอนุรุทธเถระ บุญของเธอมีผลมากกว่าทานที่อังกุรเทพบุตรทำแถวเตาไฟยาวตั้ง ๑๒ โยชน์ให้แล้วตั้งหมื่นปี

พระศาสดา ตรัสว่า

"อังกุระ การเลือกเสียก่อนแล้วให้ทาน จึงควร ทานย่อมมีผลมากด้วยอาการอย่างนี้ ดุจพืชที่หว่านดีในนาดี ฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา อังกุรเทพบุตร และอินทกเทพบุตร ดำรงอยู่

ในโสดาปัตติผล

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงปรารภพระมารดา เริ่มตั้งอธิษฐานปิฎก ว่า *"กุสลา ธัมมา อกุสลา ธัมมา อัพยากตา ธัมมา"* ดังนี้เป็นต้น **ทรงแสดง**โดยนัยอย่างนี้เรื่อยไปตลอด ๓ เดือน ทรงนิรมิตพระพุทธนิมิต แสดงธรรมแทนในเวลาภิกขาจาร แล้วเสด็จไปป่าหิมพานต์ นำบิณฑบาตมาแต่อุตตรกุรุทวีป นั่งทำภัตกิจ โดยมีพระสารีบุตรทำวัตรแก่พระศาสดาในที่นั้น

"สารีบุตร วันนี้เราแสดงอภิธรรมภาษิตชื่อนี้ เธอจงบอกแก่ภิกษุห้าร้อย นิสิตของเธอ"

แล้วเสด็จสู่เทวโลก แสดงธรรมเองต่อจากที่พระพุทธนิรมิตแสดงได้เสด็จอยู่ในเทวโลกนั้นจนครบในปกรณ์ทั้ง ๗ (อภิธรรมเจ็ดคัมภีร์)

ได้ยินว่า ครั้งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า **ภิกษุนิสิตของพระสารีบุตรห้าร้อย เป็นค้างคาวหนูในถ้ำแห่งหนึ่ง** เมื่อพระเถระ ๒ รูป จงกรมแล้วท่องอภิธรรมอยู่ **ได้ฟังถือเอานิมิตในเสียงแล้ว** ค้างคาวเหล่านั้นไม่รู้ว่า เหล่านี้ชื่อว่าขันธ์, ธาตุ ฯลฯ ด้วยเหตุสักว่าถือเอานิมิตในเสียงเท่านั้น จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว **เกิดในเทวโลกสิ้นพุทธันดร ๑** จุติจากเทวโลก เกิดในเรือนตระกูลในกรุงสาวัตถี **บวชในสำนักของพระสารีบุตรเถระแล้ว** ได้เป็นผู้ชำนาญในปกรณ์ ๗ ทรงแสดงอภิธรรมตลอด ๓ เดือน

ในกาลจบเทศนา ธรรมาภิสมัยได้มีแก่เทวดาแปดหมื่นโกฏิ แม้พระพุทธมารดาก็ตั้งอยู่แล้วในโสดาปัตติผล

พระศาสดาเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลก

ในวันมหาปวารณาออกพรรษา ท้าวสักกะนิรมิตบันไดทองคำ บันไดแก้วมณี บันไดเงิน เชิงบันไดสู่ประตูเมืองสังกัสสนคร หัวบันไดตั้งอยู่ที่ยอดเขาสิเนรุ

บันไดทองข้างขวาเพื่อพวกเทวดา **บันไดเงิน**ข้างซ้ายเพื่อมหาพรหมทั้งหลาย **บันไดแก้วมณี**มีในท่ามกลางเพื่อพระตถาคต

พระองค์ทรงเปิดโลก แม้พวกเทวดาก็เห็นมนุษย์ แม้มนุษย์ก็เห็นเทวดา เทพบุตรนักฟ้อนชื่อปัญจสิขะ ถือพิณสีเหลืองดุจผลมะตูมอยู่ ณ ข้างเบื้องขวา ทำบูชาด้วยการฟ้อนแด่พระศาสดาลงมา มาตลีสังคาหกเทพบุตรยืนเบื้องซ้ายถือของหอมดอกไม้ทิพย์นมัสการอยู่ ทำการบูชาแล้วลงมา ท้าวมหาพรหมกั้นฉัตร ท้าวสุยามถือพัดวาลวิชถี พระศาสดาเสด็จลงมาพร้อมด้วยบริวาร หยุดประทับที่ประตูสังกัสสนคร แม้พระสารีบุตรเถระก็มาต้อนรับถวายบังคมพระศาสดาแล้ว

พระศาสดา ทรงแสดงธรรมเทศนา

"พระสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเป็นปราชญ์ ขวนขวายในฌาน ยินดีแล้วในธรรมที่เข้าไปสงบ ด้วยสามารถแห่งการออก แม้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายก็ย่อมกระหยิ่มต่อพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นผู้มีสติ"

ในกาลจบเทศนา ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๓๐ โกฏิ ภิกษุห้าร้อย ศิษย์พระสารีบุตรเถระ ตั้งอยู่แล้วในอรหัต

สถานที่พระบาทเบื้องขวาประดิษฐาน ณ ที่เสด็จที่ประตูสังกัสสนครนั้น มีนามว่า *"อจลเจติยสถาน"*

พระศาสดา ประทับยืน ณ ที่นั้น ตรัสถามปัญหาธรรมในวิสัยปุถุชน พวกปุถุชนแก้ปัญหาในวิสัยของตนเท่านั้น ไม่สามารถแก้ปัญหาของพระโสดาบันได้ แม้พระโสดาบันก็เหมือนกัน ไม่สามารถจะแก้ปัญหาในวิสัยของพระอริยบุคคลทั้งหลายได้ มีพระสกทาคามี เป็นต้น

ทรงตรัสชมเชยพระสารีบุตรเถระเป็นผู้มีปัญญามาก ดังนี้แล้วทรงตรัสชาดกนี้โดยพิสดารว่า

"คนที่มาประชุมกันแล้ว แม้ตั้งพันเป็นกำหนด คนเหล่านั้นหาปัญญามิได้ พึงคร่ำครวญตั้งร้อยปี บุรุษผู้ใดรู้ชัดซึ่งอรรถแห่งภาษิตได้ บุรุษผู้นั้นซึ่งเป็นผู้มีปัญญาคนเดียวเท่านั้นประเสริฐกว่า"

๒๐. เรื่อง นาคราชชื่อเอรกปัตต์สัตว์เดรัจฉาน

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่โคนต้นไม้ซึก ๗ วัน ในพระนครพาราณสี ทรงปรารภพระยานาคราชชื่อ *"เอรกปัตต์"*

ทราบว่า ในสมัยพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พระยานาคนั้นเป็นภิกษุหนุ่ม ขึ้นเรือไปในแม่น้ำคงคา ยึดใบตระไคร่น้ำกอหนึ่งขาดแล้ว ภิกษุไม่ได้แสดงอาบัติ ด้วยคิดว่าเป็นโทษเล็กน้อย ทำสมณธรรมสิ้น ๒ หมื่นปี ในกาลมรณภาพ นิมิตเป็นประดุจตะไคร่น้ำผูกคอ คิดว่าเราศีลไม่บริสุทธิ์ อยากแสดงอาบัติ แต่เมื่อไม่เห็นภิกษุอื่นก็เกิดความเดือดร้อนใจ จุติจากอัตภาพนั้นแล้วไปบังเกิดเป็นพระยานาคชื่อ เอรกปัตต์ มีร่างกายประมาณเท่าเรือโกลน

กาลต่อมา เขาได้ธิดาคนหนึ่ง คิดออกอุบายเพื่อทราบการอุบัติของพระพุทธเจ้า เพื่อความยินดีในพระพุทธเจ้า จึงเอาธิดาวางไว้บนพังพานร้องถามปัญหา ผู้ตอบได้ จะได้ครองนาคพิภพด้วย**นางนาคมาณวิกาธิดา**ของเรา เพลงขับนี้ว่า

"ผู้เป็นใหญ่อย่างไรเล่า ชื่อว่าพระราชา?
อย่างไรเล่า พระราชาชื่อว่ามีธุลีบนพระเศียร?
อย่างไรเล่า ชื่อว่าปราศจากธุลี?
อย่างไรเล่า ท่านจึงเรียกว่า คนพาล?"

นางยืนอยู่บนพังพานทุกกึ่งเดือน ขับเพลงถามปัญหาอยู่อย่างนั้น พุทธันดรหนึ่งล่วงไป

ครั้งนั้น พระศาสดาอุบัติขึ้นแล้วในโลก วันหนึ่งใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูโลก ทรงเห็นมาณพชื่ออุตตระ เข้ามาในข่ายพระญาณ เมื่อมาณพเรียนเอาเพลงขับแก้ปัญหาที่ตถาคตให้แล้วจักเป็นโสดาบัน

มาณพเรียนเอาเพลงขับแก้นั้นแล้ว

เพลงแก้มีว่า

*"ผู้เป็นใหญ่ใน**ทวารหก** ชื่อว่าเป็น**พระราชา***
*พระราชาผู้**กำหนัด** ชื่อว่า**มีธุลี**บนพระเศียร*
ผู้ไม่กำหนัดอยู่ ชื่อว่าปราศจากธุลี
ผู้กำหนัด**อยู่ ท่านเรียกว่า **"คนพาล"
คำอธิบาย

"ผู้เป็นใหญ่แห่งทวารหก" อันมีอารมณ์หก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ **อันอารมณ์หกนี้ครอบงำไม่ได้**ทาง ทวารหก มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้กายสัมผัส รู้เรื่องราวนึกคิด รู้ความหมาย **ย่อมครอบงำไม่ได้แม้ทวารหนึ่ง** ผู้นี้ชื่อว่า **เป็นพระราชา**

("ผู้กำหนัดอยู่" ได้แก่ เมื่อเห็น ได้ยิน ฯลฯ แล้วยินดี (อภิชฌา)-ยินร้าย (โทมนัส) หรือ ชอบ-ชัง หรือ เกิดราคะ-โทสะ

"ผู้ไม่กำหนัดอยู่" ได้แก่ เมื่อเห็น ได้ยิน ฯลฯ แล้วไม่ยินดี-ไม่ยินร้าย หรือ ไม่ชอบ-ไม่ชัง ไม่เกิดราคะ-ไม่เกิดโทสะ เป็นสักแต่ว่าเห็น ได้ยิน ฯลฯ ว่าไม่ใช่เรา เป็นเพียงแต่รูปกับนาม เป็นเหตุปัจจัยอาศัยกันเกิด แล้วดับไป ไม่ใช่เราเห็น เราได้ยิน ฯลฯ เกิดแล้ว-ดับไปแล้ว เกิดที่ตา-ดับแล้วที่ตา เกิดที่หู-ดับแล้วที่หู ฯลฯ เป็นต้น-ผู้รวบรวม)

พระศาสดา ครั้นประทานเพลงแก้แล้ว ตรัสว่า *"เมื่อเธอขับเพลงแก้นี้แล้ว นางจักขับเพลงขับแก้เพลงขับของเธออีกว่า"*

"คนพาลอันอะไรเอ่ยย่อมพัดไป?
บัณฑิตย่อมบรรเทาอย่างไร? จึงเกษมจากโยคะ?"

ที่นี้ เธอพึงขับเพลงแก้แก่นางว่า

*"คนพาลอัน**ห้วงน้ำ คือ โอฆะ** (กาม ทิฏฐิ ภพ อวิชชา) ย่อมพัดไป*
*บัณฑิตย่อม**บรรเทาโอฆะ**นั้นเสียด้วย**ความเพียร***
บัณฑิตผู้ไม่ประกอบด้วยโยคะทั้งปวง ท่านเรียกว่าผู้เกษมจากโยคะ"

คำอธิบาย

"โอฆะ" คือ กิเลสดุจห้วงน้ำ ๔ อย่าง ได้แก่ กาม ทิฏฐิ ภพ อวิชชา ย่อมพัดไป

"ความเพียร" คือ สัมมัปปธาน ๔ อย่าง ได้แก่ เพียรไม่ให้อกุศลเกิด เพียรละอกุศลที่เกิดแล้ว เพียรให้กุศลเกิด และเพียรรักษากุศลที่เกิดแล้ว

อุตตรมาณพ กำลังเรียนเพลงขับแก้ ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล *(รู้เห็นธรรมได้ทุกกาลเทศะ* ***เป็นอกาลิโก*** *ไม่จำกัดกาลเวลา ต่อเมื่อได้* ***โอปนยิโก*** *น้อมเข้ามาใส่ตัวให้****เป็นสันทิฏฐิโก*** *พึงเห็นด้วยปัญญาตนเอง เพราะสภาวธรรมเรียกร้องให้เข้าไปดูการเกิด-ดับอยู่ตลอดเวลา เป็น****เอหิปัสสิโก****อยู่-ผู้รวบรวม)*

เขาไปสู่สำนักของนาคราช นาคราชได้ฟังเพลงขับแก้นั้นแล้วทราบว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว ดีใจว่า เราไม่เคยฟังชื่อบท เห็นปานนี้ตลอดพุทธันดรหนึ่ง เอาหางฟาดน้ำคลื่นใหญ่พัดฝั่งทั้งสองพังลง พวกมนุษย์ในที่ประมาณอุสภะหนึ่ง *(๑ อุสภะเท่ากับ ๒๕ วา ๘๐ อุสภะเท่ากับ ๑ คาวุต ๔ คาวุตเท่ากับ ๑ โยชน์ มาตราอินเดียโบราณ คำว่า อุสภะ โดยคำศัพท์แปลว่าโคผู้จ่าฝูง-ผู้รวบรวม)* จมลงในแม่น้ำ นาคราชนั้นยกมหาชนทั้งหลายวางไว้บนพังพาน แล้วตั้งไว้บนบก แล้วถามอุตตรมาณพว่า *"พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน?"*

อุตตรมาณพ: *"ประทับนั่งที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง มหาราช"*

นาคราชได้ไปกับอุตตรมาณพพร้อมกับมหาชนทั้งหลาย ถวายบังคมแล้วยืนร้องไห้อยู่ว่า *"ข้าพระองค์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้ากัสสปะ ได้ทำสมณธรรมสิ้นสองหมื่นปี แม้สมณธรรมนั้นไม่อาจช่วยข้าพระองค์ได้ด้วยเหตุสักว่าได้ทำใบตะไคร่น้ำขาดมีประมาณเล็กน้อย* ***ถือปฏิสนธิในสัตว์เดรัจฉาน****แล้วต้องเลื้อยไปด้วยอก ไม่ได้ความเป็นมนุษย์ ไม่ได้ฟังธรรม ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าตลอดพุทธันดรหนึ่ง"*

พระศาสดา ทรงตรัส

"มหาบพิตร ชื่อว่า ***ความเป็นมนุษย์*** *หาได้ยากนัก* ***การฟังพระสัทธรรม****เป็นของยากอย่างนั้น* ***กาลอุบัติแห่งพระพุทธเจ้า****แสนยากเหมือนกัน เพราะว่า ๓ อย่างนี้* ***บุคคลย่อมได้โดยลำบาก****"*

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ความได้อัตภาพเป็นมนุษย์ ***เป็นการยาก ชีวิตของสัตว์****ทั้งหลาย* ***เป็นอยู่ยาก*** *การได้ฟังพระสัทธรรม****เป็นของยาก*** *การอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย****เป็นการยาก****"*

ในกาลจบเทศนา สัตว์แปดหมื่นสี่พัน ได้ตรัสรู้ธรรม (บรรลุอรหัต) แล้ว **ฝ่ายนาคราช ค่าที่ตนเป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่ได้โสดาบัน** ก็จริง แต่ก็ไม่ถึงภาวะความลำบากในฐานะทั้ง ๕ กล่าวคือ การถือปฏิสนธิ การลอกคราบ การวางใจแล้วก้าวลงสู่ความหลับ การเสพเมถุนกับด้วยนางนาคผู้มีชาติเสมอกัน และจุติ (เคลื่อนจากภพเดิมหรือตาย) ที่พวกนาคถือเอาสรีระแห่งนาค ย่อมได้รูปแห่งมาณพ (มนุษย์ผู้ชาย) นั่นแล

๒๑. เรื่อง ปัญหาของพระอานนท์เถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภปัญหาของพระอานนท์เถระ

ได้ยินว่า พระเถระนั่งในที่พักกลางวัน คิดว่า พระศาสดาตรัสบอกเหตุแห่งพระพุทธเจ้า ๗ พระองค์ ทุกอย่าง คือ พระชนนีและพระชนก การกำหนดพระชนมายุ ไม้เป็นที่ตรัสรู้ สาวกสันนิบาต อัครสาวก อุปัฏฐาก

แต่อุโบสถมิได้ตรัสบอก *"อุโบสถจะเหมือนกันอย่างนี้หรือเป็นอย่างอื่นหนอ?"* จึงเข้าไปเฝ้าแล้วทูลถามพระศาสดา

ทรงตรัสว่า

".....ความแตกต่างแห่งกาลแห่งพระพุทธเจ้าเท่านั้นได้มีแล้ว ความแตกต่างแห่งคาถาไม่มี...

*พระพุทธเจ้าพระนาม**วิปัสสี** ทรงกระทำอุโบสถทุกๆ ๗ ปี*

*พระพุทธเจ้าพระนาม**สิขี** และ**เวสสภู** ทรงกระทำอุโบสถทุกๆ ๖ ปี*

*พระพุทธเจ้าพระนาม **กกุสันธะ** และ **โกนาคมนะ** ทรงกระทำอุโบสถทุก ๆ ปี*

***พระกัสสป**ทศพล ทรงกระทำอุโบสถทุกๆ ๖ เดือน*

***ส่วนพระโอวาทคาถาของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น เหมือนกันอย่างนี้**"*

*"ความไม่ทำบาปทั้งปวง๑ การยังกุศลให้ถึงพร้อม๑ การทำจิตของตนให้ผ่องใส๑ **นี้เป็นคำสอน**ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย*

ความอดทน คือ ความอดกลั้น (ขันติ) เป็นธรรมเผาบาป (ตบะ) อย่างหนึ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลายย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นเยี่ยม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่นอยู่ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ

ความไม่กล่าวร้าย๑ ความไม่ทำร้าย๑ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์๑ ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร๑ การนอนนั่งในที่อันสงัด๑ ความประกอบโดยเอื้อเฟื้อในอธิจิต (ทำจิตให้ยิ่ง)๑

***หกอย่างนี้ เป็นคำสอน**ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย"*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๒. เรื่อง ภิกษุผู้กระสันอยากสึก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้ไม่ยินดีในพรหมจรรย์รูปหนึ่ง

ได้ยินว่า ภิกษุรูปหนึ่งกระสันอยากสึก บิดาตายแล้วมอบทรัพย์ให้หนึ่งร้อยกหาปณะ

พระศาสดา ทรงตรัสสอนว่า

"เธอจงนำก้อนกรวดมา เธอลองนับดูก็จักรู้ได้ว่า กหาปนะเท่านี้จักเลี้ยงชีวิตได้หรือไม่?

เธอจงแบ่ง ๕๐ ไว้บริโภค อีก ๒๕ ตั้งไว้เพื่อโค ๒ ตัว ที่เหลือเพื่อเมล็ดพืช แอกและไถ จอบ พร้า ขวาน ฯลฯ

เธอนับอยู่อย่างนี้ กหาปณะ ๑๐๐ ย่อมไม่พอ"

พระศาสดา ทรงตรัสต่อไป ว่า

"ในอดีตกาล บัณฑิตทั้งหลาย ครองจักรพรรดิราชสมบัติ สามารถจะยังฝนรัตนะทั้ง ๗ ประการให้ตกลงมาเพียงสะเอวในที่ประมาณ ๑๒ โยชน์ แม้จะครองสมบัติในเทวโลก ตลอดกาลที่เป็นท้าวสักกะเทวราชสักก ๓๖ พระองค์ ***ก็ไม่ยังความอยากให้เต็มได้เลย****"*

ในลำดับนั้น ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"พระจันทร์และพระอาทิตย์ ย่อมหมุนเวียน ส่องทิศให้สว่างไสวอยู่เพียงใด สัตว์ทั้งหลายผู้อาศัยแผ่นดินทั้งหมดเทียว ย่อมเป็นทาสของพระเจ้ามันธาตุราชกำหนดเพียงนั้น"

"ความอิ่มในกามทั้งหลายย่อมไม่มี เพราะฝนคือกหาปณะ กามทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย มีทุกข์มาก บัณฑิตรู้แจ้งดังนี้แล้ว ***ท่านย่อมไม่ยินดีในกามทั้งหลาย แม้เป็นทิพย์***

พระสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมยินดีในความสิ้นไปแห่งตัณหา"

ในการจบเทศนา ภิกษุรูปนั้น ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทที่ประชุมกันแล้ว ฉะนี้แล

*(**ผู้ยินดีในการเกิด** ย่อมยินดีในทุกข์ เพราะเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นทุกข์ แม้เกิดในเทวดาก็ไม่ควรยินดี แม้การอันเป็นของทิพย์ก็ไม่ควรยินดี ควรยินดีในความสิ้นไปแห่งตัณหา คือความไม่เกิดอีก ทำอย่างไร? จึงจะไม่ยินดีในกามแม้ของทิพย์ พึงทำความเข้าใจว่า ความพลัดพราก*

เป็นทุกข์ เทวดาขณะจะจุติจากเทวโลก เศร้าโศกเสียใจเพราะหมดบุญแล้ว ต้องลงไปสู่อบาย ดุจดังสุพรหมเทพบุตร การปรารถนาการเกิดในเทวโลก ในเมถุนสูตรทรงตรัสว่า เป็นเมถุนสังโยคในบรรพชิต และการปรารถนาเทวโลกเท่ากับว่าได้ถูกอมุษย์จับเอาไว้ มีความปรากฏอยู่ในทารุขันธสูตร สูตรว่าด้วยขอนไม้ที่ลอยน้ำ ทางพ้นทุกข์มีอยู่ พึงควรยินดีการไม่เกิดเถิด-ผู้รวบรวม)

๒๓. เรื่อง นางวิสาขามหาอุบาสิการ้องไห้

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภนางวิสาขามหาอุบาสิกา

ได้ยินว่า นางวิสาขาโศกถึงหลานสาว ชื่อนางสุทัตตี ที่ทำกาละ (ตาย) เพราะเหตุที่นางตั้งหลานสาวไว้ในหน้าที่ความขวนขวายแก่ภิกษุสงฆ์ในเรือน

นางทำการฝังสรีระศพแล้ว ไม่อาจอดกลั้นความโศกได้ จึงไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัส

"วิสาขา ทำไมหนอเธอจึงมีทุกข์นั่งร้องไห้ วิสาขา ก็ในกรุงสาวัตถีมีชนมากถึง ๗ โกฏิ ถ้าเธอปรารถนามีหลานผู้เป็นที่รัก สมบูรณ์ด้วยวัตร เท่ากับคนในกรุงสาวัตถีไซร้ คนในกรุงสาวัตถีทำกาละทุกวัน เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอมิพึงร้องไห้ทั้งกลางคืนกลางวันดอกหรือ?"

ดังนี้ ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ความโศก ย่อมเกิดแต่ความรัก ภัยย่อมเกิดแต่ความรัก
ความโศก ย่อมไม่มีแก่ผู้พ้นจากความรัก ภัยจักมีแต่ที่ไหน"

*(**หมายเหตุ** พระอริยเจ้าขั้นโสดาบัน ยังเสียใจร้องไห้อยู่ ขั้นสกทาคามีร้องไห้เสียใจน้อยลง ขั้นอนาคามีขึ้นไปตัดราคะ-โทสะได้เด็ดขาด ไม่ดีใจ-เสียใจอีกแล้ว-ผู้รวบรวม)*

๒๔. เรื่อง เจ้าลิจฉวีแต่งกายประกวดกันแล้วเกิดภัย

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา เมืองเวสาลี ทรงปรารภพวกเจ้าลิจฉวี

ได้ยินว่า พวกเจ้าลิจฉวีแต่งกายประกวดกันในงานมหรสพวันหนึ่ง ต่างองค์ต่างประดับประดาอาภรณ์ไม่เหมือนกัน

พระศาสดา เสด็จเข้าไปบิณฑบาต ทรงเห็นเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น จึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

"ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงดูพวกเจ้าลิจฉวี พวกที่ไม่เคยเห็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ ก็จงดูเจ้าลิจฉวีเหล่านี้เถิด"

พวกเจ้าลิจฉวี เมื่อไปสู่อุทยาน พาหญิงนครโสเภณีคนหนึ่งไปวิวาทกันเพราะหญิงนั้น ยังเลือดให้ไหลนองดุจแม่น้ำ

ครั้งนั้น เจ้าพนักงานเอาเตียงหามเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นมา ฝ่ายพระศาสดาทรงภัตกิจเสร็จ ก็เสด็จออกมา พวกภิกษุเห็นพวกเจ้าลิจฉวีถูกหามออกมา จึงกราบทูลพระศาสดาว่า เมื่อเช้ายังแลเห็นราวกับเทวดา บัดนี้อาศัยหญิงคนหนึ่งถึงความพินาศแล้ว

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ความโศก ย่อมเกิดแต่ความยินดี ภัยย่อมเกิดแต่ความยินดี
ความโศก ย่อมไม่มีแก่ผู้พ้นแล้วจากความยินดี ภัยจักมีแต่ที่ไหน?"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

*(**ผู้มีความยินดี** ย่อมมีความโศก ผู้มีความยินดีย่อมมีภัย อันความยินดี คือ อภิชฌา โลภะ ราคะ ตัณหา ย่อมเกิดมาแต่ฉันทะความพอใจยินดี โลภะเจตสิก ในอกุศลจิต เป็นเหตุคือสมุทัย เป็นตัณหาให้เกิดทุกข์ พึงตัดเหตุด้วยการเจริญอริยมรรค **พึงมีสติคุมผัสสะ** ขณะเมื่อเห็น ได้ยิน ฯลฯ **พึงดับเวทนาเสีย** ไม่พึงยินดี ถ้ายินดีย่อม*

โศก ย่อมมีภัยด้วยประการฉะนี้ การเจริญสติ สักแต่ว่าเห็น ได้ยิน ฯลฯ ไม่ชอบ-ไม่ชัง เป็นสักแต่ว่า....ๆ ย่อมไม่โศก ย่อมไม่มีภัย-ผู้รวบรวม)

๒๕. เรื่อง พระอนาคามีเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระผู้อนาคามีองค์หนึ่ง

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง พวกศิษย์ถามพระเถระนั้นว่า *"ท่านขอรับ ก็การบรรลุธรรมพิเศษของท่านมีอยู่หรือ?"*

พระเถระ ละอายอยู่ แม้พวกคฤหัสถ์ชน ก็ยังบรรลุพระอนาคามิผลได้ ต่อเมื่อบรรลุอรหัตนั่นแลเราจักบอกแก่สัทธิวิหาริกเหล่านั้น ดังนี้แล้วไม่กล่าวอะไร ทำกาละแล้วบังเกิดในเทวโลกชั้นสุทธาวาส *(ชั้นสำหรับพระอนาคามีไปเกิดและปรินิพพานที่นั่นไม่กลับมาอีก-ผู้รวบรวม)*

สัทธิวิหาริก ของพระเถระ ร้องไห้คร่ำครวญว่า อุปัชฌาย์ทำกาละเสียแล้ว ท่านไม่บอกอะไรเลย แม้ถามถึงการบรรลุธรรมวิเศษ

พระบรมศาสดา ทรงตรัส

"เธอทั้งหลาย อย่าคิดเลย อุปัชฌายะของพวกเธอ บรรลุอนาคามิผลแล้ว เธอละอายอยู่ว่าแม้คฤหัสถ์ก็บรรลุอนาคามิผลนั้น ต่อเมื่อเราบรรลุอรหัตแล้ว จึงจักบอกแก่พวกศิษย์ของเรา บัดนี้อุปัชฌายะของเธอเกิดในชั้นสุทธาวาสแล้ว จงวางใจเถิด อุปัชฌายะของพวกเธอ ถึงความเป็นผู้มีจิตไม่เกาะเกี่ยวในกามทั้งหลายมีกระแสในเบื้องบน"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ภิกษุผู้มีฉันทะเกิดแล้วในพระนิพพาน อันใครๆ บอกไม่ได้ พึงเป็นผู้อันใจถูกต้องแล้วก็ดี ผู้มีสติไม่เกาะเกี่ยวในกามทั้งหลายก็ดี ท่านเรียกว่าเป็นผู้มีกระแสเบื้องบน"

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้น ตั้งอยู่แล้วในอรหัตผล เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่มหาชนเป็นอันมาก ดังนี้แล

๒๖. เรื่อง นายนันทิยะกับนางเรวดี (เลวดี)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสี ทรงปรารภนายนันทิยะ

ได้ยินว่า ในกรุงพาราณสี มีครอบครัวหนึ่งมีบุตรชื่อนันทิยะ เป็นอนุชาตบุตร บำรุงภิกษุสงฆ์ สมบูรณ์ด้วยศรัทธา

ครั้นเจริญวัย มารดาบิดาประสงค์จะให้เขาแต่งงาน แต่นันทิยะปฏิเสธ มารดาบิดาประสงค์จะให้แต่งงานกับกุลธิดาของลุง ชื่อเรวดี แต่นางเป็นคนไม่มีศรัทธา ไม่ปรารถนาในทาน(เลวดี) นายนันทิยะจึงไม่ปรารถนานาง

ฝ่ายมารดาบิดา ได้กล่าวสอนกะนางเรวดี ให้ศรัทธา รู้จักให้ทาน จัดอาสนะสงฆ์ บำรุงภิกษุสงฆ์ ครั้นทำได้ดังนี้จะเป็นที่พอใจของนันทิยะ

ต่อมา มารดาบิดาพูดกะบุตรว่า บัดนี้ นางเรวดีมีความประพฤติอดทนต่อโอวาท รู้จักบำรุงสงฆ์ นันทิยะจึงตอบตกลงแต่งานด้วย

ครั้นแต่งงานแล้ว นางบำรุงภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยเวลาเล็กน้อย ต่อมานางคลอดบุตร ๒ คน มารดาบิดาของนันทิยะทำกาละแล้ว ความเป็นใหญ่ในเรือนจึงได้แก่นาง

นันทิยะ เป็นมหาทานบดี ตั้งทานสำหรับสงฆ์ คนกำพร้า และคนเดินทางไว้ที่ประตูเรือน **สร้างศาลาสี่มุขในมหาวิหารในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ถวายทาน**แก่พระภิกษุสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

คราวนั้น ผลแห่งกุศลกรรมได้บังเกิดขึ้นแล้วในเทวโลก ปราสาททิพย์สำเร็จด้วยรัตนะทั้งเจ็ด มีประมาณ ๑๒ โยชน์ เบื้องบนสูง ๑๐๐ โยชน์ ผุดขึ้นในเทวโลกชั้นดาวดึงส์ ขณะที่**หลั่งน้ำทักษิโณทกในพระหัตถ์พระศาสดา**

ภายหลังวันหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานะเถระ ไปสู่ที่จาริกในเทวโลก **ถามเทวบุตรว่า** *"ปราสาททิพย์เต็มด้วยหมู่นางอัปสรนั่นเกิดแล้วเพื่อใคร?"* **เทวบุตรตอบว่า** *"เป็นของบุตรคฤหบดีชื่อนันทิยะ ผู้สร้างวิหารถวายพระศาสดาในป่าอิสิปตนะ และขอให้พระเถระเจ้าพึงบอกเขาให้ถือเอาทิพยสมบัตินี้ เช่นกับทำลายถาดดิน แล้วถือเอาถาดทองคำเถิด"*

พระเถระกลับจากเทวโลก เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลถามพระองค์ ทรงตอบยืนยันว่าเป็นเช่นนั้น

และได้ทรงภาษิตพระคาถา ว่า

"ญาติมิตรและคนมีใจดีทั้งหลาย เห็นบุรุษผู้ไปอยู่ต่างถิ่นมานานมาแล้วแต่ที่ไกลโดยสวัสดี ย่อมยินดียิ่งว่า มาแล้วฉันใด

บุญทั้งหลายก็ย่อมต้อนรับ แม้บุคคลผู้กระทำบุญไว้ ซึ่งไปจากโลกนี้สู่โลกหน้า ดุจพวกญาติเห็นญาติที่รักมาแล้ว ต้อนรับอยู่ฉะนั้น?"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๒๗. เรื่อง เจ้าหญิงโรหิณีผู้ริษยา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในนิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงปรารภเจ้าหญิงโรหิณี

ได้ยินว่า สมัยหนึ่ง พระอนุรุทธไปสู่เมืองกบิลพัสดุ์พร้อมภิกษุห้าร้อยรูป พวกพระญาติของท่านได้มาต้อนรับพระเถระนั้น คงขาดแต่พระนางโรหิณี พระน้องนาง จึงถามหา พระเถระทราบว่า พระน้องนางเธอละอายที่เป็นโรคผิวหนังเกิดที่สรีระของพระนาง

พระเถระ แนะนำให้พระนางสร้างโรงฉัน ทำเป็นสองชั้น **เก็บกวาดปูอาสนะ**ไว้เสมอๆ จงตั้งหม้อน้ำดื่มไว้เสมอๆ **กวาดเช็ดถูชั้นล่างชั้นบนทุกวันสม่ำเสมอ** แล้วนิมนต์ภิกษุนั่ง

ลำดับนั้น พระนาง**กวาดโรงฉันอยู่นั่นแล โรคผิวหนังก็หายไปแล้ว** เมื่อโรงฉันเสร็จ พระนางนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วถวายภัตประณีต

พระศาสดาทรงตรัส

"โรคนั้น อาศัยความโกรธของเธอ จึงเกิดขึ้นแล้ว"

ทรงเล่าบุรพกรรมของพระนางโรหิณี

ในอดีตกาล พระอัครมเหสีของพระเจ้าพาราณสี ผูกอาฆาตหญิงนักฟ้อนของพระราชา แล้วนำลูกเต่ารั้ง (หมามุ่ยหรือตำแย) ไปใส่บนที่นอน ที่ผ้าห่มของหญิงนักฟ้อน หญิงนั้นมีสรีระพุพอง เป็นตุ่มน้อยตุ่มใหญ่ เวทนากล้าเกิดขึ้นแล้ว

พระอัครมเหสีในกาลนั้น ได้เป็นพระนางโรหิณีในกาลนี้

"โรหิณี กรรมนั่นที่เธอทำไว้ในกาลนั้น อันความโกรธก็ดี ความริษยาก็ดี แม้ประมาณเล็กน้อย ย่อมไม่ควรทำเลย"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลพึงละความโกรธ สละความถือตัว ล่วงสังโยชน์ทั้งสิ้นได้ ทุกข์ทั้งหลายย่อมไม่ตกต้องบุคคลนั้น ***ผู้ไม่ข้องในนามรูป*** *ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล"*

อธิบาย

คำว่า ***"ข้องอยู่ในนามรูป"*** หมายถึง ยึดถือในนามรูปโดยนัยว่า รูปของเรา เวทนาของเรา เป็นต้น เมื่อนามรูปนั้นแตกไป ย่อมเศร้าโศกเดือดร้อน ผู้นี้ชื่อว่า ข้องอยู่ในรูป

ส่วนผู้ไม่ยึดถืออย่างนั้น ชื่อว่าย่อมไม่ข้อง ขึ้นชื่อว่าทุกข์ทั้งหลายย่อมไม่ตกต้องบุคคลนั้น ผู้ไม่ข้องอยู่อย่างนั้น เป็นผู้ชื่อว่าไม่มีกิเลสเครื่องกังวล เพราะไม่มีราคะ เป็นต้น

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น แม้พระนางโรหิณี ก็ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว

พระนางจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เกิดในระหว่างเขตแดนของเทพบุตร ๔ องค์ในภพดาวดึงส์ ถือความเป็นผู้มีรูปเลิศ เทพบุตร ๔ องค์เห็นนางแล้วเกิดสิเนหา วิวาทกันว่า นางเกิดในแดนของเราๆ จึงให้ท้าวสักกะวินิจฉัย แม้ท้าวสักกะก็เห็นแล้วเกิดสิเนหา

จึงตรัสกะเทพบุตรทั้งสี่ ว่า *"พ่อทั้งหลาย ที่พ่อกล่าวว่า พอเห็นนางแล้ว**มีจิตดุจกลองศึก**ไม่อาจสงบได้* ***จิตเหมือนน้ำหล่นตกจากภูเขา ตาทั้ง ๒ ถลนดุจตาของปู ดุจธงที่เขายกขึ้นบนเจดีย์ไม่อาจนิ่งอยู่ได้นั้น***

จิตของพวกท่านยังพอข่มได้ก่อน ส่วนเราเมื่อได้เทพธิดานี้จึงจักมีชีวิตอยู่ ***เมื่อเราไม่ได้จักต้องตาย****"*

เทพบุตรทั้งสี่จึงทูล ว่า *"ข้าพระองค์ไม่มีความต้องการด้วยการตายของพระองค์"* แล้วต่างก็สละเทพธิดานั้นแก่ท้าวสักกะ แล้วหลีกไป

เทพธิดานั้น ได้เป็นที่รักของท้าวสักกะ ดังนี้แล

หมายเหตุ แม้ท้าวสักกเทวราช หรือพระอินทร์ก็เป็นโสดาบัน ก็ตัดกามราคะยังไม่ได้ แม้นางวิสาขามหาอุบาสิกาผู้โสดาบัน ตั้งแต่อายุเจ็ดขวบก็แต่งงานมีบุตร-ธิดา รวม ๒๐ คน และหลานสาวตายก็ยังเสียใจ (มีโทสะ) ร้องไห้ ทั้งกามราคะ-โทสะ พระอริยเจ้าขั้นอนาคามีเท่านั้น จึงตัดได้เด็ดขาด-*ผู้รวบรวม*

๒๘. เรื่อง รุกขเทวดาองค์หนึ่งกับภิกษุผู้ตัดต้นไม้

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่อัคคาฬวเจดีย์ ทรงปรารภรุกขเทวดาองค์หนึ่งกับภิกษุผู้ตัดต้นไม้รูปหนึ่ง

ความพิสดารว่า ภิกษุชาวเมืองอาฬวีรูปหนึ่ง สร้างเสนาสนะของตนอยู่ เห็นต้นไม้เป็นที่พอใจต้นหนึ่ง เริ่มจะตัด เทพดามีลูกอ่อนองค์หนึ่งเกิดที่ต้นไม้นั้น อุ้มบุตรด้วยสะเอวยืนอ้อนวอนว่า *"พระคุณเจ้า ขอท่านอย่าตัดวิมานของข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้าไม่มีที่อยู่ ไม่อาจอุ้มบุตรร่อน*

เร่ไปได้"

ภิกษุนั้นคิดว่า ถ้าไม่ตัดต้นไม้นี้ก็ไม่มีไม้จะใช้ก่อสร้าง จึงไม่เอื้อเฟื้อต่อคำพูดของเทพดานั้น

เทพดานั้น คิดว่า ถ้าเห็นทารกคงจะเอื้อเฟื้อ จึงวางบุตรของตนไว้ที่กิ่งไม้ ฝ่ายภิกษุไม่อาจยั้งขวานที่เงื้อไว้ได้ ได้ตัดแขนทารกนั้นขาด เทพดาเสียใจและโกรธแล้ว กำลังเงื้อมือจักทำร้ายภิกษุ เกิดหิริความละอาย โอตตัปปะกลัวบาปแล้ว พลางคิดว่า *"ภิกษุนี้มีศีล ถ้าเราทำร้ายจะต้องตกนรก แม้เทพดาอื่นก็จักเอาเยี่ยงอย่างที่ไม่ดีอย่างนี้"* ว่าแล้วก็ระงับความโกรธไว้และคิดว่า ภิกษุรูปนี้มีเจ้าของ คือพระศาสดา จึงไปเฝ้าพระศาสดา ทูลเรื่องราวทั้งหมดให้ทรงทราบ

พระศาสดา ทรงทราบเรื่องแล้ว ตรัสว่า

"ผู้ใดแล พึงระงับความโกรธที่พลุ่งขึ้นไว้ได้ เหมือนห้ามรถที่แล่นด้วยกำลังเร็ว เขาเรียกว่า "สารถี" ส่วนคนนอกนี้เป็นเพียงผู้ถือเชือก"

ในกาลจบเทศนา เทพดานั้นดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทที่ประชุมกันแล้ว

ฝ่ายเทวดา แม้เป็น**พระโสดาบัน** ก็ยังยืน**ร้องไห้**อยู่ เพราะไม่มีวิมานที่อยู่ พระศาสดาทรงชี้ไปที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งเทพดาจุติไปเมื่อวันก่อนใกล้กับพระคันธกุฎีในพระเชตวัน ตรัสว่า *"ต้นไม้โน้น ในอากาศโน้นว่าง เธอจงเข้าสถิตที่ต้นไม้นั้นเถิด"* เทพดานั้นเข้าสถิตต้นไม้นั้นแล้ว

ตั้งแต่นั้นมา แม้เทพดาที่ทรงศักดิ์ใหญ่ทราบว่า วิมานของเทพดานี้อันพระพุทธเจ้าประทาน ก็ไม่อาจมาทำให้วิมานนั้นหวั่นไหวได้

พระศาสดา ทรงทำเรื่องนี้ให้เป็นเหตุ**ต้นบัญญัติสิกขาบท**เกิดขึ้นแล้ว ทรงบัญญัติ**ภูตคามสิกขาบท**แก่ภิกษุทั้งหลาย **ทรงห้ามภิกษุตัดต้นไม้และพรากแม้ของเขียว** ดังนี้แล

๒๙. เรื่อง นางอุตตราอุบาสิกาหาหญิงอื่นปรนนิบัติสามี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวันสวนไผ่ กรุงราชคฤห์ ทรงทำภัตกิจในเรือนของนางอุตตราแล้ว ทรงปรารภนางอุตตราอุบาสิกา

ได้ยินว่า คนขัดสนคนหนึ่งชื่อว่า ปุณณะ อาศัยสุมนเศรษฐี รับจ้างเลี้ยงชีพในกรุงราชคฤห์ เขามีภรรยาและ**ธิดาชื่อนางอุตตรา**

แม้ในวันเล่นนักษัตร นายปุณณะก็ไม่อาจเล่นได้ ต้องไปรับจ้างเป็นแต่อาหารเลี้ยงชีวิต วันนั้นเขาไปไถนา ส่วนภรรยาให้เตรียมอาหาร

ในกาลนั้น พระสารีบุตรเถระออกนิโรธสมาบัติ ตรวจดูเห็นควรไปโปรดนายปุณณะ มีศรัทธาจักทำการสงเคราะห์ได้ เขาจะได้รับสมบัติใหญ่ เพราะบุญนั้นเป็นปัจจัย จึงถือบาตรไปยังที่ไถนาของเขา

นายปุณณะ เห็นพระเถระแล้วจึงวางไถ ไหว้พระเถระด้วยเบญจางคประดิษฐ์ พลางคิดว่าพระเถระคงต้องการไม้สีฟัน จึงทำไม้สีฟันถวาย พระเถระได้นำบาตรและผ้ากรองน้ำออกมาให้เขา เขาคิดว่าพระเถระต้องการน้ำดื่ม จึงกรองน้ำถวายแล้ว

พระเถระยืนรออยู่ ณ ที่นั้น จนกระทั่งภรรยาของเขานำภัตมาแล้ว

ภรรยานายปุณณะ เดินทางมาพบพระเถระระหว่างทาง คิดว่า *"บางคราวมีภัตแต่ไม่มีพระผู้เป็นเจ้า บางคราวมีพระผู้เป็นเจ้าแต่ไม่มีภัต วันนี้มีภัตแล้วและได้พบพระคุณเจ้า เราพึงถวายภัตนี้แด่พระคุณเจ้า"* นางน้อมเข้าไปถวายภัตที่นำมาแด่พระเถระ มิให้เหลือเศษเลย ได้ใส่ภัตทั้งหมดลงในบาตรแล้ว ตั้งความปรารถนาว่า *"ขอพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่พระผู้เป็นเจ้าเห็นแล้วเถิด"*

พระเถระกล่าวว่า *"เอวังโหตุฯ จงสำเร็จเถิด"* อนุโมทนาแล้วหลีกไปนั่งทำภัตกิจในที่แห่งหนึ่ง

ฝ่ายนางรีบกลับไปบ้าน เพื่อหุงข้าวเพื่อสามี ฝ่ายนายปุณณะไถนาไปได้ประมาณครึ่งกรีส *(๔ กรีสเท่ากับ ๑ คาวุต ๔ คาวุตเท่ากับ*

๑ โยชน์ หรือ ๑๖ กิโลเมตร มาตราวัดของอินเดียโบราณ-ผู้รวบรวม) ไม่อาจทนหิวได้ จึงปล่อยโคนั่งพักรออยู่ใต้ร่มไม้

ลำดับนั้น ภรรยาของเขาถือภัตมาแล้ว เกรงสามีจักโกรธแล้วไม่ได้บุญ รีบชิงบอกสามีโดยไวว่า *"นาย! วันนี้จงทำใจดีๆ ไว้สักวันนะ ฉันนำภัตมาแต่เช้า วันนี้พบพระคุณเจ้าในระหว่างทาง จึงถวายภัตแด่ท่านแล้วรีบไปหุงข้าวใหม่เพื่อท่าน มาช้าไปหน่อย จงร่วมอนุโมทนาบุญนะ"*

เขากล่าวขึ้นว่า *"เจ้าพูดอะไรนะ เจ้าทำดีแล้ว! แม้เราก็ได้ถวายไม้สีฟันและน้ำดื่มแก่พระเถระด้วยเหมือนกัน"* เขามีจิตเลื่อมใสในผลบุญนั้นแล้ว กินข้าวเช้าแล้วอ่อนเพลียม่อยหลับไปบนตักของภรรยาของเขานั่นเอง

ครั้งนั้น ทานของสองสามีภรรยาอำนวยผลในวันนั้นทันที ดินที่ไถไว้แต่เช้าตรู่ได้เป็นทองคำทั้งหมดแม้กระทั่งฝุ่นละออง ตั้งอยู่สวยงามดุจดอกกัณณิกา เขาตื่นขึ้นแลเห็นแล้ว จึงพูดกะภรรยาว่า *"แน่ะ! นางดินที่ไถไว้เป็นทองคำทั้งหมดจริงหรือ หรือว่าฉันตาลายไป กระมังหนอ?"*

เขาลุกขึ้นไปในที่นั้น จับก้อนหนึ่งตีที่งอนไถรู้ว่าเป็นทองคำ แม้ภรรยาของเขาก็รับรอง

"โอ ทานที่เราถวายแด่พระผู้เป็นเจ้า แสดงผลวันนี้เอง เราไม่อาจซ่อนทรัพย์มากมายอย่างนี้ได้" จึงไปเฝ้าพระราชา กราบทูลให้ทราบขนเอาทองคำถวายพระราชาด้วยเกวียนพันเล่ม ได้เป็นกองสูงประมาณ ๘๐ ศอก

พระราชา ทรงแต่งตั้งนายปุณณะเป็นเศรษฐีของพระนครนี้ ชื่อว่า *"ปุณณเศรษฐี"*

เขาให้ช่างทำเรือน โดย ๒-๓ วัน แล้วทำ *"เคหัปปเวสนมงคล"* พิธีมงคลเข้าสู่เรือน (บุญขึ้นบ้านใหม่) และฉัตรมงคล (พิธีฉลองยศเศรษฐี) เป็นงานเดียวกัน ได้ถวายทานแด่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วัน

พระศาสดา ทรงอนุโมทนาและ**ทรงตรัสอนุปุพพิกถา แล้ว**

ในการจบเทศนา เขาและภรรยาของเขา และ**นางอุตตราผู้เป็นธิดา ได้เป็นพระโสดาบันแล้ว**

ในกาลต่อมา ธิดาของนายปุณณเศรษฐี ได้เป็นภรรยาของบุตรของสุมนเศรษฐี เขายกธิดาให้ใน**ดิถีเพ็ญเดือนอาสาฬห์บูชา** แท้จริงนายปุณณะไม่อยากจะยกธิดาให้ ด้วยคิดว่าสุมนเศรษฐีเป็นมิจฉาทิฏฐิ ไม่ชอบทำบุญให้ทาน แต่ธิดาของตนมีศรัทธาต่อพระรัตนตรัย แต่ขัดญาติมิตรคนรอบข้างไม่ได้ จึงยกธิดาให้ไป

จำเดิมแต่ไปสู่ตระกูลผัว นางมิได้ถวายทานหรือฟังธรรมเลย ล่วงไปได้ ๒ เดือนครึ่ง นางจึงถามสาวใช้ว่า เหลือเวลาอีกเท่าไรจะออกพรรษา นางทราบว่าเหลืออีกครึ่งเดือน นางจึงส่งข่าวไปบอกมารดาบิดาขอทรัพย์ ๑๕,๐๐๐ กหาปณะ เพื่อเป็นค่าจ้างนางบำเรอ ๑๕ วัน ๆ ละ ๑,๐๐๐ กหาปณะ ให้มาดูแลสามีแทน นางจะไปทำบุญให้ทานเข้าวัดฟังธรรม นางได้รับกหาปณะทั้งหลายแล้ว

นางได้เชิญนางสิริมา หญิงนครโสเภณี (หญิงงามเมือง) ด้วยกหาปณะให้มาปรนนิบัติสามี

นางอุตตตราได้โอกาสทำบุญ นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข รับภิกษาในเรือนตลอดกึ่งเดือน นางเที่ยวจัดแจงกิจทุกอย่างในโรงครัวใหญ่ ขะมุกขะมอมไปด้วยเหงื่อ เปรอะไปด้วยเถ้า มอมแมมด้วยถ่านและเขม่า

ครั้นสามีแลเห็นโผล่หน้าต่างออกมาดูแล้วหัวเราะแล้วหลบไป นางสิริมายืนอยู่ในที่ใกล้ เห็นกิริยาท่าทางบุตรเศรษฐีแลดูนางอุตตรา นางเกิดความริษยาหึงหวงโดยหารู้ตัวไม่ว่านางเป็นเพียงนางบำเรอรับจ้าง สำคัญตัวว่าเป็นแม่เจ้าเรือน จึงลงจากปราสาท เข้าไปสู่โรงครัว เอาทัพพีตักน้ำมันเดือดพล่านในกระทะทอดขนม เดินมุ่งไปยังนางอุตตรา

ฝ่ายนางอุตตราเห็นนางสิริมานั้นเดินมา จึงแผ่เมตตาไปถึงนางว่า

นางมีอุปการะคุณแก่ตนที่ทำให้ตนได้มีโอกาสทำบุญถวายทานแด่พระคุณเจ้านี้ น้ำมันที่เดือดพล่านที่สาดไปที่กายของนาง ได้เป็นเหมือนน้ำเย็น

ลำดับนั้น คนใช้ของนางอุตตราแลเห็น จึงเข้าทำร้ายนางสิริมา นางอุตตราไม่อาจจักห้ามปรามได้

ขณะนั้นนางสิริมารู้สึกตัว หมอบลงแทบเท้าของนางอุตตรา ขอให้นางยกโทษให้

ฝ่ายนางอุตตรา กล่าวว่า *"ดิฉันเป็นธิดามีบิดา ถ้าบิดาอดโทษ ดิฉันก็อดโทษให้ บิดาดิฉันคือพระศาสดา จงไปขออดโทษต่อพระศาสดาเถิด"*

นางสิริมารับคำแล้วไปสู่เรือน

วันรุ่งขึ้น นางสิริมาพร้อมด้วยหญิงบริวาร ตระเตรียมภัตถือสักการะมาเรือนของนางอุตตรา หมอบลงแทบเบื้องพระบาทของพระศาสดาขออดโทษที่ล่วงเกินนางอุตตรา ทรงหันไปถามนางอุตตราว่า *"อย่างนั้นจริงหรือ?"*

นางอุตตรา *"อย่างนั้น พระเจ้าข้า วานนี้ หญิงสหายของหม่อมฉันได้เอาน้ำมันเดือดพล่านรดบนศีรษะของหม่อมฉัน"*

พระศาสดา *"เมื่อเช่นนั้น เธอคิดอย่างไร?"*

นางอุตตรา *"หม่อมฉันคิดอย่างนี้ว่า* ***จักรวาลยังแคบนัก พรหมโลกก็ยังต่ำเกินไป คุณของหญิงสหายนี้เท่านั้นที่ยิ่งใหญ่นัก*** *เพราะอาศัยที่หม่อมฉันได้เธอ จึงได้โอกาสทำบุญให้ทานและฟังธรรม ถ้าหม่อมฉันโกรธนาง ขอน้ำมันที่เดือดพล่านจงลวกหม่อมฉันเถิด ถ้าหาไม่แล้ว ขอจงอย่าลวกเลย แล้วได้แผ่เมตตาไปยังนางสิริมานี้ พระเจ้าข้า"*

พระศาสดา ตรัสว่า *"ดีละ ดีละ อุตตรา การชนะความโกรธสมควร ก็ธรรมดาคนมักโกรธ พึงชนะด้วยความไม่โกรธ คนด่าเขาตัดพ้อเขา พึงชนะด้วยความไม่ด่าตอบ คนตระหนี่พึงชนะด้วยการให้ คนพูดเท็จพึงชนะด้วยคำจริง"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"พึงชนะคนโกรธ ด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดี ด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดเท็จด้วยคำจริง"

ในกาลจบเทศนา นางสิริมาพร้อมด้วยบริวารทั้งห้าร้อย ตั้งอยู่แล้วในโสดาปัตติผล ดังนี้แล

๓๐. เรื่อง พระมหาโมคคัลลานเถระไปเทวโลก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภปัญหาของพระมหาโมคคัลลานเถระไปเทวโลก

ความพิสดารว่า สมัยหนึ่ง พระเถระจาริกไปเทวโลก ยืนอยู่ที่ประตูวิมานของเทพธิดาผู้มีศักดิ์มาก ถามเทพธิดาทั้งหลายว่า *"สมบัติทิพย์มากมายนี้ ท่านทำกรรมอะไร? จงบอกเถิด"*

เทพธิดาทั้งหลาย ต่างพูดว่า

"ท่านผู้เจริญ ดิฉัน ทานก็มิได้ถวาย บูชาก็มิได้ทำ พระธรรมก็มิได้ฟัง ***เพียงแต่รักษาคำสัตย์อย่างเดียว****"*

"ชื่อว่า บุญกรรม ดิฉันมิได้ทำ ดิฉันเป็นทาสี นายดิฉันดุร้าย หยาบคายเหลือเกิน ทุบตี ***ดิฉันไม่โกรธเลย ดิฉันจึงได้สมบัตินี้****"* เทพธิดาอีกนางหนึ่งกล่าว

"ดิฉันถวายอ้อย ๑ ลำ" อีกนางกล่าว

"ดิฉันถวายมะพลับผลหนึ่ง, ...ฟักทองผลหนึ่ง,....ลิ้นจี่ผลหนึ่ง... เง่ามันกำมือหนึ่ง,....สะเดากำมือหนึ่ง" ดังนี้ เทพธิดาแต่ละองค์ๆ กล่าวจึงได้สมบัตินี้

พระเถระ ฟังความที่เทพธิดาแต่ละนางกล่าว จึงลงจากเทวโลกเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลถามว่า *"ด้วยเหตุเพียงเท่านี้คือ กล่าวคำสัตย์เพียงดับความโกรธ เพียงถวายทานผลไม้ผลหนึ่ง อันเล็กน้อยเหลือเกิน*

แล้วได้ทิพยสมบัติบนเทวโลก จริงหรือพระเจ้าข้า?"

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"...บุคคลแม้เพียงกล่าวคำสัตย์ก็ดี แม้เพียงละความโกรธก็ดี แม้ถวายทานเพียงเล็กน้อยก็ดี ย่อมไปเทวโลกได้แท้"

ดังนี้ จึงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลควรกล่าวคำสัตย์ ไม่ควรโกรธ ถึงถูกเขาขอ มีน้อยก็พึงให้ บุคคลพึงไปในสำนักของเทพดาทั้งหลายด้วยฐานะ ๓ นั่น"

(**อธิบาย *"ด้วยฐานะ ๓ นั่น"*** ความว่า ตั้งมั่นอยู่ในคำสัตย์๑ ไม่โกรธต่อผู้อื่น๑ และพึงให้ทานแม้เพียงเล็กน้อย๑ บรรดาเหตุเหล่านั้น ด้วยเหตุแม้อย่างเดียว ย่อมไปสู่เทวโลกได้)

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๓๑. เรื่อง พราหมณ์สองผัวเมีย เรียกพระพุทธเจ้าว่า ลูก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในอัญชนวัน ที่เมืองสาเกต ทรงปรารภพราหมณ์สองผัวเมีย

ดังได้สดับมา เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จเมืองสาเกตเพื่อบิณฑบาต มีภิกษุสงฆ์แวดล้อม

พราหมณ์เฒ่า ชาวเมืองสาเกตคนหนึ่ง พบพระศาสดาระหว่างทาง จึงหมอบลงแทบพระบาททั้ง ๒ แล้วจับที่ข้อพระบาท พลางกล่าวว่า *"พ่อ ธรรมดามารดาบิดาอันลูกพึงประคบประหงมในกาลแก่ชรา เหตุไรจึงห่างเหินกันสิ้นกาลนานเพียงนี้? ขอพระองค์จงเสด็จมาเยี่ยมบ้าง"*

ดังนี้แล้ว พาไปสู่เรือน ฝ่ายนางพราหมณี ก็กล่าวทำนองเดียวกับพราหมณ์สามี แล้วเรียกให้บุตรธิดาของตนถวายบังคมด้วยคำว่า *"พวกเจ้าจงมา จงถวายบังคมพระพี่ชาย"*

สองสามีภรรยา มีใจยินดีถวายภัตภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขเป็นนิตย์ เมื่อไม่มีกิจนิมนต์ที่อื่น ย่อมทรงทำภัตกิจที่เรือนของพราหมณ์นั่นแล **ฟังธรรมอยู่ตลอดกาลเป็นนิตย์ บรรลุอนาคามิผลแล้ว**

พระศาสดา ทรงตรัสบุรพกรรมของพราหมณ์

"สองสามีภรรยาเรียกเราว่า บุตร โดยความที่พระองค์เคยเกิดเป็นบุตรของพราหมณ์สองผัวเมียนี้ สิ้น ๓ พันชาติ

พราหมณ์เคยเป็นบิดา เป็นอา เป็นลุง ของเรา ๑,๕๐๐ ชาติ แม้พราหมณีนี้ก็เป็นมารดา เป็นน้า เป็นป้า ของเรา ๑,๕๐๐ ชาติ"

แล้วทรงภาษิตพระคาถา ว่า

"ใจย่อมจดจ่อ แม้จิตก็เลื่อมใสในบุคคลใด เขาย่อมสนิทสนมในบุคคลนั้น ซึ่งตนไม่เคยเห็นโดยแท้ (ขุททกนิกาย ชาดก ๒๗/๒๒ สารถตชาตกันติ)

อันความรักนั้น *ย่อมเกิดเพราะอาศัยเหตุ ๒ ประการอย่างนี้ คือ* ***เพราะการอยู่ร่วมกันในกาลก่อน๑ เพราะการเกื้อกูลกันในปัจจุบัน๑*** *เปรียบเหมือนดอกบัวเกิดในน้ำ เพราะอาศัยน้ำและเปือกตม ฉะนั้น"*

พระศาสดา ทรงอาศัยตระกูลนั้นอุปัฏฐาก สิ้นไตรมาส ฝ่ายพราหมณ์ทั้ง ๒ บรรลุอรหัตแล้วปรินิพพาน ชนทั้งหลายทำสักการะใหญ่แล้วก็ยกทั้ง ๒ คน ขึ้นสู่เรือนยอดหลังเดียวกันนั่นแหละนำไปแล้ว

พระศาสดา มีภิกษุห้าร้อยรูปเป็นบริวาร เสด็จไปยังป่าช้าพร้อมกับชนเหล่านั้นเหมือนกัน ทรงตรวจดูอัธยาศัยชนเหล่านั้น แล้วทรงตรัสชราสูตร *(ขุททกนิกาย มหาวารวรรค ๒๙/๑๔๑)*

"ชีวิตนี้น้อยนัก สัตว์ย่อมตายหย่อนหรือแม้กว่า ๑๐๐ ปี แม้หากผู้ใดเป็นอยู่เกินไปกว่า ๑๐๐ ปี ผู้นั้นย่อมตายเพราะชราโดยแท้"

(ชราสูตร ๑๕/๔๙ *"สัทธา สาธุ ปติฏฐิตาฯ ศรัทธาแน่วแน่แล้วยังประโยชน์ให้สำเร็จ" พระพุทธวจนะ-ผู้รวบรวม)*

ในกาลจบเทศนา ธรรมาภิสมัย ได้มีแก่สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พันแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ไม่ทราบความที่**พราหมณ์ทั้ง ๒ ปรินิพพาน** จึงทูลถามถึงภพหน้าของพราหมณ์นั้น*(น่าคิดว่า พราหมณ์สามี-ภรรยา แม้ไม่ได้บวชก็ปรินิพพานได้อย่างไร? หรือว่าปรินิพพานขณะทำกาละ!คือตาย?-ผู้รวบรวม)*

พระศาสดา ตรัสว่า

"มุนีเหล่าใด เป็นผู้ไม่เบียดเบียน สำรวมแล้วด้วยกายเป็นนิตย์ มุนีเหล่านั้นย่อมไปสู่ฐานะอันไม่จุติซึ่งเป็นที่คนทั้งหลายไปแล้วไม่เศร้าโศก"

อธิบาย

"มุนีเหล่านั้นย่อมไปสู่ฐานะอันไม่จุติ" ความว่า มุนีผู้เป็นอรหันตบุคคลได้แก่ พระอรหันต์ผู้ไม่เกิดอีก เป็นฐานัง คือ ฐานะที่ยั่งยืนอันไม่กำเริบ ย่อมไปสู่ฐานะคือ พระนิพพาน

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๓๒. เรื่อง นางปุณณาทาสี ถวายขนมรำปิ้ง

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่เขาคิชฌกูฏ ทรงปรารภทาสีชื่อนางปุณณา

ดังได้สดับมา นางปุณณา ทาสีของเศรษฐีแห่งกรุงราชคฤห์ นางตามประทีป (จุดไฟ) ซ้อมข้าวเปลือกตอนกลางคืน ยืนพักตากลมอยู่ แลเห็นประทีปสว่างบนภูเขา คิดว่า *"เราถูกความทุกข์เบียดเบียนแล้วนอนไม่หลับ แต่เหตุไฉนหนอ ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายนั้นก็นอนไม่หลับเหมือนเช่นกับเราหรือหนอ?"* นางคิดว่า ความไม่ผาสุก อาจจักมีแก่ภิกษุบางรูปที่ตามประทีปนั้น

นางตื่นแต่เช้าตรู่ หยิบรำนวดกับน้ำให้ชุ่ม แล้วปิ้งไฟ ห่อพกไว้ คิดว่าจักเอาไปกินระหว่างทางเดินไปสู่ท่าน้ำ **พระศาสดาพร้อมภิกษุบริวารเดินบิณฑบาตอยู่** พลางคิดว่า *"จักถวายทาน แต่ทานของเราเศร้า*

หมอง ไม่ประณีต พระองค์จักรับหรือหนอ? หรือหากรับก็คงไม่ฉัน" แต่นางก็น้อมเข้าไปถวาย *"ขอพระองค์ทรงรับทานเศร้าหมองนี้ เพื่อทำการสงเคราะห์แก่หม่อมฉันด้วยเถิด"*

"ขอธรรมที่ทรงเห็นแล้ว จงสำเร็จแก่หม่อมฉันเถิดพระเจ้าข้า"

พระศาสดา ได้ทรงกระทำอนุโมทนาว่า *"เอวังโหตุฯ จงสำเร็จอย่างนั้นเถิด"*

พระศาสดา ทรงทราบวาระจิตของนางแล้ว ได้ประทับนั่งทำภัตกิจนั่นเอง เทพดาในห้องจักรวาลทั้งสิ้นบีบโอชารสให้เหมือนรวงผึ้งใส่ลงในขนมนั้น ส่วนนางปุณณาได้ยืนแลดูอยู่

ครั้นเสร็จภัตกิจ ทรงตรัสเรียกนางปุณณามาตรัสว่า *"เหตุไรจึงดูหมิ่นสาวกของเราว่า ไม่เข้าถึงความหลับ เพราะเหตุแห่งทุกข์อย่างนั้นหรือ?"*

นางปุณณา *"หม่อมฉันคิดว่า ท่านผู้เจริญไม่เข้าถึงความหลับเพื่ออะไรกัน ความไม่ผาสุกจักมีแก่ภิกษุบางรูปหรือ? พระเจ้าข้า"*

พระศาสดา *"ปุณณา เจ้าไม่หลับ เพราะอันตรายคือทุกข์ แต่สาวกของเราไม่หลับเพราะความเป็นผู้ประกอบเนืองๆ* ***ซึ่งธรรมเป็นเครื่องตื่นอยู่ทุกเมื่อ****"*

ดังนี้ ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"อาสวะทั้งหลายของผู้ตื่นอยู่ทุกเมื่อ มีปกติตามศึกษา ทั้งกลางวันและกลางคืน ย่อมน้อมไปสู่นิพพาน อาสวะย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้"

ในกาลจบเทศนา นางปุณณา ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล้ว

๓๓. เรื่อง อตุลอุบาสกผู้มักโกรธ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภอุบาสกชื่ออตุละผู้มักโกรธ

ความพิสดารว่า อุบาสกชาวสาวัตถีชื่ออตุละ มีอุบาสกบริวารห้าร้อย วันหนึ่งเขาพาอุบาสกไปฟังธรรมใน**สำนักพระเรวตเถระ**

พระเรวตะ ท่านเป็นผู้สงบ ยินดีในที่หลีกเร้น ท่านจึงนั่งนิ่งไม่กล่าวอะไร เขาโกรธแล้วไปยัง**สำนักของพระสารีบุตรเถระ** กล่าวว่าท่านเรวตะไม่กล่าวอะไร จึงโกรธและมาที่นี่!

ลำดับนั้น พระเถระ จึงแสดงพระอภิธรรมอย่างมากมายแก่พวกเขา

พวกเขาโกรธแล้ว *"ชื่อว่า อภิธรรม ละเอียดยิ่งนัก สุขุมยิ่งนัก พระเถระแสดงอภิธรรมอย่างเดียวเสียมากมาย พวกเราไม่ต้องการ"*

ดังนี้แล้ว ได้พากันไปยัง**สำนักของพระอานนท์** ว่าฟังอภิธรรมมากมาย โกรธแล้วจึงมาที่นี่!

พระอานนท์เถระ แสดงธรรมแก่พวกเขาแต่น้อยๆ เข้าใจง่ายๆ

พวกเขาโกรธอีก ว่า พูดน้อย แล้วไปยัง**สำนักพระศาสดา** เพื่อต้องการฟังธรรม

พระศาสดา ทรงสดับความแต่ต้น ตั้งแต่เข้าไปหาพระเรวตะ พระสารีบุตร แม้พระอานนท์ ก็โกรธแล้วมาที่นี่ จึงตรัสว่า

"...อันว่าชนทั้งหลาย ติเตียนทั้งคนนิ่ง คนพูดมาก ทั้งคนพูดน้อยทีเดียว คนผู้อันเขาติเตียนอย่างเดียว หรือพึงสรรเสริญอย่างเดียวไม่มี

แม้พระราชา บางพวกก็นินทา บางพวกก็สรรเสริญ แผ่นดินใหญ่ แม้พระอาทิตย์ พระจันทร์ก็ดี อากาศธาตุก็ดี บางพวกก็นินทา บางพวกก็สรรเสริญ

แม้สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้แสดงธรรมในท่ามกลางบริษัทสี่ ***อันว่าการนินทาและการสรรเสริญไม่มีประมาณในพวกอันธพาล****"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"อตุละ การนินทาและสรรเสริญนั่นเป็นของเก่า นั่นไม่ใช่เพิ่งจะมีในวันนี้ ชนทั้งหลายย่อมนินทา ผู้นั่งนิ่งบ้าง ผู้พูดมากบ้าง พูดพอประมาณบ้าง

ผู้ไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก คนผู้ถูกนินทาโดยส่วนเดียว หรือสรรเสริญโดยส่วนเดียว ไม่มี

แต่หากวิญญูชนใคร่ครวญแล้ว สรรเสริญผู้ใดซึ่งมีความประพฤติไม่ขาดสาย มีปัญญา ผู้ตั้งมั่นด้วยปัญญาและศีล ใคร่เล่าย่อมควรเพื่อติเตียนผู้นั้น ผู้เป็นดั่งทองแท่งชมพูนุท (ทองที่มาจากแม่น้ำชมพู) แม้เทพดาก็สรรเสริญเขา ถึงพรหมก็สรรเสริญแล้ว"

อธิบาย

"มีความประพฤติไม่ขาดสาย" หมายความว่า เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยสิกขา (ข้อศึกษาปฏิบัติอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา) อันไม่ขาดสาย หรือความเป็นไปแห่งชีวิตไม่ขาดสาย ชื่อว่ามีปัญญา

ในกาลจบเทศนา อุบาสกเหล่านั้นทั้งห้าร้อย ดำรงอยู่แล้วในโสดาปัตติผล ดังนี้แล

จบพระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๖

ผู้ค้นพบสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล

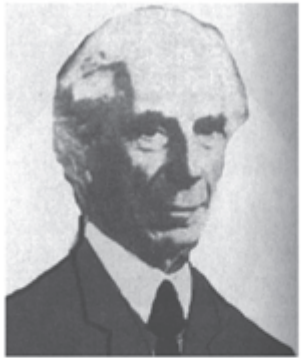

นายพลเซอร์อเล็กซานเดอร์ คันนิ่งแฮม แม่ทัพชาวอังกฤษผู้มีบทบาทและพระคุณแก่ชาวพุทธโลกอย่างใหญ่หลวง ที่ได้บูรณะและขุดค้นพบซากวัตถุโบราณสมัยพุทธกาลมากมาย รวมทั้งสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน ได้ขุดค้นพบเมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมานี้ประมาณ พ.ศ.๒๔๐๘-๒๔๒๒ และพ.ศ.๒๔๑๙ ได้ปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ต้นปัจจุบันไว้ในจุดเดิม ขณะที่ต้นเก่าล้มลงตามธรรมชาติด้วยพายุ ท่านไม่ได้เป็นชาวพุทธ แต่ก็เป็นผู้มีพระคุณต่อพุทธศาสนาอย่างมาก (อินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษ เมื่อพ.ศ.๒๔๙๐) ปัจจุบันนี้มีผู้คนชาวพุทธไปจาริกแสวงบุญกันมากทั้งอินเดียและเนปาล

*"...เมื่อภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา**จาริกไป มีจิตเลื่อมใส** และตายลงก็จะเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์" จากมหาปรินิพพานสูตร เล่ม ๑๐ สูตรที่ ๓*

"ถ้าละเมิดมิจฉาทิฏฐิไม่ได้ เท่ากับติดกระดุมเม็ดแรกผิดเสียแล้ว กระดุมเม็ดต่อไปก็ผิดหมด"

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๗
มลวรรค วรรณนา

๑. เรื่อง บุตรนายโคฆาตก์ได้เป็นพระอริยะเพราะบุตรธิดา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเชตวัน ทรงปรารภบุตรของนายโคฆาตก์คนหนึ่ง

ดังได้สดับมา นายโคฆาตก์ในนครสาวัตถีมีอาชีพฆ่าโคขาย และปิ้งย่างกินเลี้ยงชีวิต เขาทำอยู่ตลอด ๕๕ ปี ไม่เคยได้ทำบุญแม้ข้าวทัพพีหนึ่ง เขาเว้นเสียจากเนื้อโค เขาย่อมไม่บริโภคอาหาร

วันหนึ่ง เขาขายเนื้อแล้ว เหลือเนื้อก้อนหนึ่งกลับมาให้ภรรยาปรุงอาหาร เย็นวันนั้นสหายของเขามาบ้านขอเนื้อเอาไปปรุงอาหาร ภรรยาของเขาว่าเหลือเนื้อไว้สำหรับสามีเท่านั้น แต่สหายของสามีได้ถือเอาเนื้อนั้นไปแล้ว เขากลับมาไม่มีเนื้อเป็นอาหารมื้อเย็น เขาคว้ามีดลงเรือนไปที่คอกโค ล้วงเอาที่ปากโค ดึงลิ้นเชือดออกมาชิ้นหนึ่ง แล้วให้ภรรยาปิ้ง เขาหยิบชิ้นเนื้อใส่ปาก พอชิ้นเนื้อกระทบ ลิ้นของเขาได้ขาดตกลงที่จานข้าวแล้ว เขาร้องเหมือนโค เที่ยวคลานไปมีเลือดไหลออกทางปาก บุตรของนายโคฆาตก์ยืนแลดูบิดา มารดาพูดกะเขาให้หนีไป เขาไหว้มารดาแล้วหนีไปยังนครตักสิลา

นายโคฆาตก์ทำกาละแล้ว เกิดในอเวจีนรก

ฝ่ายบุตรนายโคฆาตก์ เรียนวิชาช่างทองเครื่องประดับ เป็นคนมีฝีมือ อาจารย์เมตตา จึงได้ให้ธิดาแก่เขา เขาเจริญด้วยบุตรธิดาแล้วกลับไปนครสาวัตถี บุตรธิดานั้นเมื่อบิดาแก่ชรา **ปรึกษากันแล้วทำบุญให้บิดาของตน** ถวายภัตแด่ภิกษุสงฆ์ มีพระศาสดาเป็นประมุข

พระศาสดา ตรัสว่า

“อุบาสก ท่านเป็นคนแก่ มีกายแก่หง่อมดุจใบไม้เหลือง เสบียงเดินทางคือกุศลเพื่อไปยังปรโลกหน้าของท่านก็ยังไม่มี ท่านจงทำที่พึ่งเถิด”

ทรงทำอนุโมทนา แล้วตรัสพระคาถา ว่า

“บัดนี้ ท่านเป็นดุจใบไม้เหลือง อนึ่งทูตของพระยายมราชคือความตายปรากฏแก่ท่านแล้ว ท่านตั้งอยู่ใกล้ปากทางแห่งความเสื่อม

แม้เสบียงเดินทางก็ยังไม่มี จงทำที่พึ่งแก่ตน จงรีบเพียรพยายามบัณฑิตกำจัดมลทินได้แล้ว ไม่มีกิเลสเพียงดังเนินขวาง จักถึงอริยภูมิอันเป็นทิพย์”

ในกาลจบเทศนา อุบาสก**ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล**แล้ว เทศนาได้มีประโยชน์แก่หมู่ชนผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

ในภายหลังต่อมาอีก บุตรธิดาทั้งหลายได้**ถวายภัตแด่ภิกษุสงฆ์เพื่อบิดาของตนอีก** ครั้นพระศาสดาทำอนุโมทนา อุบาสกนั้นก็**ตั้งอยู่ในอนาคามิผล** ดังนี้แล

๒. เรื่อง พราหมณ์ผู้มากด้วยศรัทธาและมีปัญญาประกอบ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเชตวัน ทรงปรารภพราหมณ์ผู้มากด้วยศรัทธาผู้หนึ่ง

ดังได้สดับมา วันหนึ่ง พราหมณ์นั้นออกไปแต่เช้าตรู่ ได้ยืนแลดูหมู่ภิกษุห่มจีวร ที่นั้นมีหญ้าเปียกน้ำค้าง ชายจีวรเปื้อนแล้ว เขาคิดแล้วก็**ทำบริเวณนั้นให้เตียน**

วันต่อมา เขาเห็นพื้นดินมีฝุ่น ชายจีวรภิกษุเปื้อนฝุ่น จึงคิดและ**เอาทรายมาเกลี่ยลง**

ภายหลัง เขาเห็นภิกษุเหงื่อไหลเพราะแดดกล้า **เขาสร้างมณฑป**ในที่นั้น และวันต่อมาฝนตกพรำ ภิกษุมีจีวรเปียก **เขาได้สร้างศาลา**ในที่นั้นแล้วนิมนต์ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานถวายภัต

พระศาสดา ทำอนุโมทนา และตรัสพระคาถาว่า

"ผู้มีปัญญา ทำกุศลอยู่คราวละน้อยๆ ทุกๆ ขณะโดยลำดับ พึงกำจัดมลทินของตน ได้เหมือนช่างทองเป่าสนิมทองฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา พราหมณ์ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

๓. เรื่อง พระติสสเถระห่วงจีวรเกิดเป็นเล็น

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเชตวัน ทรงปรารภภิกษุชื่อติสสเถระ

ดังได้สดับมา กุลบุตรชาวเมืองสาวัตถี บวชแล้ว ชื่อติสสเถระ

พระเถระเข้าจำพรรษาในวิหารชนบทแห่งหนึ่ง ได้ผ้าเนื้อหยาบ ๘ ศอก พี่สาวเห็นว่าผ้าเนื้อหยาบ ได้เอาไปโขลก สาง ดีด กรอ ปั่นให้เป็นด้ายละเอียด ทอเป็นผ้าสาฎกเนื้อละเอียดประมาณ ๙ ศอก

ฝ่ายพระเถระ ได้เอาผ้าเนื้อละเอียดนั้นไปตัดเป็นจีวร เสร็จแล้ว ได้**จีวรสวย ท่านเยื่อใยในจีวร**นั้นว่า ในวันพรุ่งนี้จะห่มจีวร จึงพับพาดไว้ ในราตรีนั้นท่านตายด้วยอาหารเป็นพิษ **ไปเกิดเป็นเล็นที่จีวรนั้นนั่นเอง** เผาศพแล้ว

ฝ่ายพระอานนท์ เก็บผ้าจีวรเพื่อจัดแบ่งแก่สงฆ์ ได้นำเอาจีวรนั้นออกมา เล็นวิ่งร้องข้างโน้น ข้างนี้ว่า *"ภิกษุแย่งจีวรของเราๆ!"*

พระศาสดา ทรงสดับเสียงเล็นร้องด้วยทิพโสตธาตุ จึงตรัสบอกให้พระอานนท์เก็บจีวรไว้ก่อน ๗ วันค่อยนำไป

ในวันที่ ๘ เล็นทำกาละแล้ว**ไปเกิดในวิมานชั้นดุสิต** พระศาสดาจึงให้นำเอาจีวรไปแบ่งแก่สงฆ์

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

*"ภิกษุทั้งหลาย ติสสะเกิดเป็นเล็นที่จีวรของตน เมื่อภิกษุถือเอาจีวร เขาขัดใจแล้วพึงเกิดในนรก เพราะเหตุนั้นจึงให้เก็บจีวรไว้ ๗ วัน บัดนี้**เขาไปบังเกิดในวิมานชั้นดุสิตแล้ว เพราะอานิสงส์แห่งการบวช***

เหตุนั้นเราจึงอนุญาตให้ถือเอาจีวรนั้นแก่สงฆ์"

"ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่า ตัณหา เป็นของหยาบคาย ***สนิมตั้งขึ้นแต่เนื้อในเหล็ก*** *ย่อมกัดเหล็กนั่นเอง เหล็กย่อมพินาศฉันใด* ***ตัณหาก็เหมือนกันฉันนั้น*** *เกิดขึ้นแต่ภายในของสัตว์ ย่อมให้สัตว์เกิดในอบาย มีนรก เป็นต้น ให้ถึงความพินาศ"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"สนิมตั้งขึ้นแต่เหล็ก ครั้นตั้งขึ้นแล้วย่อมกัดเหล็กนั่นเอง ฉันใด กรรมทั้งหลายของตน ย่อมนำบุคคลผู้ประพฤติล่วงปัญญาไปสู่ทุคติ ฉันนั้น"

อธิบาย

"ผู้ประพฤติล่วงปัญญา" ความว่า บุคคลผู้ไม่พิจารณาใช้สอยปัจจัย ๔ มีเสนาสนะ ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า คิลานเภสัชบริขาร ชื่อว่า ประพฤติล่วงปัญญา ย่อมไปสู่ทุคติ

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๔. เรื่อง กุลบุตรผู้มีภรรยานอกใจ

พระศาสดา เมื่อประทับในพระเวฬุวัน ทรงปรารภกุลบุตรคนหนึ่ง

ดังได้สดับมา มารดาบิดานำกุลสตรีผู้มีชาติเสมอกันเพื่อกุลบุตร นางได้เป็นหญิงประพฤตินอกใจสามี สามีละอายไม่อาจพบหน้าใครได้ เลิกทำกุศลกรรมทั้งหมด แม้พระศาสดาตรัสถาม กุลบุตรก็แจ้งความนั้น

พระศาสดา ตรัสว่า

"ขึ้นชื่อว่า สตรีทั้งหลายเป็นเช่นกับแม่น้ำ หนทาง โรงดื่ม ศาลาที่พักและบ่อน้ำ กำหนดขอบเขตย่อมไม่มีแก่สตรีเหล่านั้น ***บัณฑิตไม่ควรทำความโกรธในสตรี****"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

“ความประพฤติชั่วเป็นมลทินของสตรี ความตระหนี่เป็นมลทินของผู้ให้ ธรรมอันลามกทั้งหลายเป็นมลทิน และทั้งในโลกนี้โลกหน้า อวิชชาเป็นมลทินอย่างยิ่ง

ท่านละมลทินได้แล้ว ย่อมเป็นผู้หมดมลทิน”

อธิบาย

มลทินของสตรี เพราะด้วยว่าไม่มีใครคบ แม้มารดาบิดาก็ไม่อยากแลดู

มลทินของท่าน เพราะด้วยว่า ย่อมไม่ได้สมบัติ ๓ ได้แก่ มนุษยสมบัติ ทิพยสมบัติ และนิพพานสมบัติ

อกุศลธรรม เป็นมลทินยิ่งกว่ามลทินทั้งหลาย ด้วยไปเกิดในอบายนรก

อวิชชา เป็นมลทินอย่างยิ่ง ได้แก่ อวิชชา ๘ อย่าง ได้แก่ ความไม่รู้ทุกขสัจจทั้งหลาย (และไม่รู้เหตุปัจจัยอาศัยกันเกิดในปฏิจจสมุปบาท ๑๒ โดยสรุปคือ ไม่รู้รูป-นาม เกิด-ดับ*-ผู้รวบรวม*)

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๕. เรื่อง ภิกษุชื่อ จูฬสารี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสัทธิวิหาริกของพระสารีบุตร ชื่อจูฬสารี

ดังได้สดับมา พระจูฬสารีนั้นทำเวชกรรมแล้ว ได้โภชนะอันประณีตแล้วนำออกแจกจ่ายพระเถระทั้งหลาย (เข้าใจว่า เวชกรรมคือ ยา หรืออาหารบำรุงกำลัง*-ผู้รวบรวม*)

พระเถระทั้งหลายฟังคำแล้วก็นิ่งเฉย หลีกไป ภิกษุทั้งหลายนำความกราบทูลพระศาสดา ทรงตรัสว่า

"อันบุคคลไม่มีความละอาย กล้าเพียงดังกา มักแล่นไปเพื่อเอาหน้า เป็นผู้คะนอง เศร้าหมอง เป็นอยู่โดยง่าย

ส่วนบุคคล ผู้มีความละอาย ผู้แสวงหากรรมอันสะอาดเป็นนิตย์ ไม่หดหู่ ไม่คะนอง มีอาชีวะหมดจด ย่อมเป็นอยู่ยาก"

อธิบาย

ผู้ไม่มีความละอาย เพราะตั้งอยู่ในอเนสนา (มิจฉาอาชีวะ แสวงหามิชอบ) ๒๑ อย่าง เช่น อาจเรียกหญิงผู้มิใช่มารดาว่า มารดา เรียกชายทั้งหลายผู้มิใช่บิดาว่า บิดาของเรา (ประจบญาติโยมเพื่อหวังลาภสักการะ) ย่อมเป็นอยู่โดยง่าย

กล้าเพียงดังกา เพราะกาจับ ณ ที่ไหน ก็คาบวัตถุในเรือนนั้นไปโผลงคาบเอาอาหารเต็มปากจากภาชนะแล้วบินหนีไป

มักแล่นไปเพื่อเอาหน้า เพราะทำกิจสักว่าทำให้ผู้อื่นรู้เห็นว่าตนทำแล้วก็ทิ้ง ไม่รับผิดชอบ สำคัญตนให้ผู้อื่นคิดว่าตนสำคัญ แล้วมาประคับประคอง

ผู้มีความละอาย ได้แก่ บุคคลที่**แสวงหาปัจจัยโดยชอบธรรม** ไม่แสวงหาโดยไม่ชอบธรรม บิณฑบาตตามลำดับตรอก สำเร็จชีวิตอย่างเศร้าหมอง **ไม่หดหู่ด้วยความเป็นไปแห่งชีวิต** เห็นอาชีวะหมดจดย่อมเป็นอยู่ยากด้วยอำนาจแห่งความเป็นอยู่ที่เศร้าหมอง ไม่ประณีต

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๖. เรื่อง อุบาสกห้าคนฟังธรรม

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภอุบาสกห้าคนฟังธรรม

ได้ยินว่า อุบาสกห้าคน ไปสู่วิหารเพื่อฟังธรรม

อุบาสกคนหนึ่ง นั่งหลับแล้วเทียว **คนหนึ่ง**นั่งเขียนแผ่นดินด้วยนิ้วมือ **คนหนึ่ง**นั่งเขย่าต้นไม้ **คนหนึ่ง**นั่งแหงนหน้ามองดูอากาศ **แต่อีกคนหนึ่ง**ได้นั่งฟังธรรมโดยเคารพ

พระอานนท์ ถวายงานพัดพระศาสดาอยู่ แลดูอาการของอุบาสกเหล่านั้น กราบทูลว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงบันลือธรรมลั่นดุจมหาเมฆคำรณ แสดงธรรมแก่อุบาสกเหล่านั้น แต่อุบาสกเหล่านั้นนั่งทำกรรมต่างๆ กันนี้แหละหนอ"*

พระศาสดา ทรงตรัสเล่า บุรพกรรมเก่าของอุบาสกเหล่านั้น

*"ก็อุบาสกเหล่านั้น **ผู้นั่งหลับ**เกิดในกำเนิดงู สิ้นห้าร้อยชาติ พาดศีรษะไว้บนขนดหางหลับแล้ว แม้ในบัดนี้ความอิ่มในการหลับของเขาไม่มี เสียงของเราไม่เข้าไปสู่หูของเขา*

***ฝ่ายบุรุษ**ผู้นั่งเขียนแผ่นดินด้วยนิ้วมือ เกิดในกำเนิดไส้เดือนสิ้นห้าร้อยชาติ ขุดแผ่นดินแล้ว ถึงบัดนี้ก็เขียนแผ่นดินอยู่ ด้วยอำนาจที่เคยประพฤติแล้วในกาลก่อน ย่อมไม่ฟังเสียงของเรา*

***ฝ่ายบุรุษ**ผู้นั่งเขย่าต้นไม้อยู่นั่น เกิดแล้วในกำเนิดลิงสิ้นห้าร้อยชาติโดยลำดับ ถึงบัดนี้ก็เขย่าต้นไม้อยู่ ด้วยสามารถแห่งความประพฤติมาแล้วในกาลก่อน เสียงของเรา*ย่อมไม่เข้าหูของเขา

***แม้พราหมณ์**ผู้นั่งแหงนหน้ามองดูอากาศนั่น ก็เกิดเป็นหมอดูผู้บอกฤกษ์ยามสิ้นห้าร้อยชาติ ถึงบัดนี้ก็ยังแหงนหน้าดูอากาศอยู่ ด้วยสามารถแห่งความประพฤติในกาลก่อน เสียงของเรา*ย่อมไม่เข้าหูของเขา

***ส่วนพราหมณ์** ผู้ฟังธรรมโดยเคารพนั่น เกิดเป็นพราหมณ์ผู้ท่องมนต์ ถึงฝั่งแห่งไตรเวทสิ้นห้าร้อยชาติ ถึงบัดนี้ย่อมฟังธรรมโดยเคารพเป็นดังเทียบเคียงมนต์อยู่"*

*"อานนท์ ธรรมของเราอันบุคคลพึง**ฟังได้โดยยาก** บทว่า พุทโธ ธัมโม สังโฆ ก็ดี อันสัตว์**ไม่เคยได้สดับแล้วในแสนกัป** สัตว์นั้นไม่สามารถฟังธรรมนี้ได้*

ในสงสารอันใครตามรู้ไม่ได้ สัตว์ผู้เคยฟังเดรัจฉานกถามีต่างๆ มาแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเที่ยวขับร้องฟ้อนรำอยู่ ในโรงดื่มและสนามที่เล่น เป็นต้น จึงไม่สามารถฟังธรรมได้

อานนท์ อุบาสกเหล่านั้น อาศัยราคะ โทสะ โมหะ อาศัยตัณหา จึงไม่สามารถฟังธรรมนั้นได้

ชื่อว่า ไฟ คือราคะ โทสะ โมหะ ย่อมไหม้สัตว์ทั้งหลาย (แท้จริง แม้ไฟซึ่งยังกัปให้พินาศ อาศัยความปรากฏแห่งพระอาทิตย์ ๗ ดวง บังเกิดขึ้น ย่อมไหม้โลก ไม่ให้วัตถุไรๆ เหลืออยู่เลยก็จริง ***ไฟนั้นย่อมไหม้ในบางคราวเท่านั้น****) ไม่ว่ากาลไหนๆ ไฟคือ ราคะ เป็นต้น ที่จะไม่ไหม้สัตว์ย่อมไม่มี "****ไฟย่อมเสมอด้วยราคะ โทสะ โมหะ ไม่มี****"*

จึงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"ไฟเสมอด้วยราคะไม่มี ผู้จับไฟเสมอด้วยโทสะ ไม่มี ข่ายเสมอด้วยโมหะไม่มี แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี" (ธรรมบท ๒๕/๓๕-๔๐)

อธิบาย

"ผู้จับไฟเสมอด้วยโทสะไม่มี" *ความว่า "ผู้จับทั้งหลายคือ ยักษ์ ผู้จับคือ งูเหลือม ผู้จับคือจระเข้ เป็นต้น ย่อมจับได้ในอัตภาพเดียวเท่านั้น แต่ผู้จับคือโทสะ* ***ย่อมจับโดยส่วนเดียวไม่ปล่อยทีเดียว*** *เพราะฉะนั้น ชื่อว่า ผู้จับไฟเสมอด้วยโทสะ ย่อมไม่มี"*

"ข่ายเสมอด้วยโมหะไม่มี" *เพราะว่า รึงรัด รวบรัดเอาไว้*

"แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี" ความว่า ***"เวลาพร่อง เวลาเต็ม เวลาแห้งของแม่น้ำย่อมปรากฏ แต่เวลาเต็ม เวลาแห้งแห่งตัณหาย่อมไม่มี*** *ความพร่องอย่างเดียวย่อมปรากฏเป็นนิตย์ เต็มได้โดยยาก"*

ในกาลจบเทศนา อุบาสกผู้ฟังธรรมโดยเคารพนั้น ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ชนผู้ประชุมกันแล้วดังนี้แล

(คำว่า ***"ไม่เคยได้สดับแล้วในแสนกัป"*** ก็จะไม่ได้ฟัง เพราะผล

ของวิบากกรรมเก่า ทำให้เข้าใจเรื่อง**กรรมสูตร**ชัดยิ่งขึ้น คนที่เคยสดับแล้วในอดีตชาติ ชาตินี้ย่อมได้สดับ และชาติหน้าก็ย่อมได้สดับอีก นี้เป็นเหตุปัจจัยอันหนึ่งใน**ปัจจัย ๒๔** ในเหตุปัจจโยฯ หาอ่านรายละเอียดในหนังสือมนุษย์ฯ เล่ม ๘ ประกอบ-*ผู้รวบรวม*)

๗. เรื่อง เมณฑกเศรษฐี

พระศาสดา เมื่อทรงอาศัยอยู่ในภัททิยนคร ประทับอยู่ในชาติยาวัน (ป่าไม้มะลิ) ทรงปรารภเมณฑกเศรษฐี

ได้ยินว่า พระศาสดาเมื่อเสด็จจาริกไปอังคุตตราปถะชนบท ทรงเห็นอุปนิสัยโสดาปัตติผลของคนเหล่านี้คือ เมณฑกเศรษฐี นางจันทปทุมาภรรยา บุตรชื่อธนัญชัยเศรษฐี หญิงสะใภ้ชื่อนางสุมนาเทวี หลานสาวชื่อวิสาขา และทาสชื่อปุณณะ จึงเสด็จสู่ภัททิยนคร ประทับอยู่ในชาติยาวัน เมณฑกได้สดับการเสด็จมาของพระศาสดาแล้ว

เหตุที่ได้นามว่า เมณฑกะ แพะทองคำทั้งหลาย ตัวประมาณเท่าช้าง ม้า และโค ชำแรกแผ่นดินผุดขึ้นในที่แปดกรีส (๔ กรีสเท่ากับ ๑ คาวุต ๔ คาวุตเท่ากับ ๑ โยชน์ หรือ ๑๖ กิโลเมตร มาตราวัดของอินเดียโบราณ-*ผู้รวบรวม*) ข้างหลังเรือนมีด้ายกลุ่มอยู่ในปาก เมื่อต้องการวัตถุเงินทอง ย่อมนำกลุ่มด้ายออกจากปากแพะเหล่านั้น แม้ตัวหนึ่งก็เป็นของเพียงพอสำหรับคนในชมพูทวีป **เหตุชื่อว่า เมณฑกะเพราะเหตุที่แปลว่า แพะ**

บุรพกรรมของเมณฑกะ ในกาลพระพุทธเจ้าวิปัสสี เกิดเป็นหลานกฎุมพี ชื่ออวโรชะ มีชื่อพ้องกับลุง ครั้งนั้นลุงของเขาปรารถนาสร้างคันธกุฎีเพื่อพระศาสดา เขาจึงให้คนสร้างศาลารายในที่นั้น เสาแต่ละต้นบุด้วยทองคำ เงิน และแก้วมณี แม้ชื่อประตู หน้าต่าง อิฐทั้งหมดทำด้วยทองคำเขียว ศาลาสำเร็จด้วยรัตนะทั้งเจ็ด เบื้องบนศาลา

รายมีจอมปราสาท ๓ ยอดทำด้วยทองคำ แก้วผลึกและแก้วประพาฬ ให้สร้างมณฑปประดับแก้วท่ามกลางศาลาราย ตั้งธรรมาสน์ไว้ ให้ทำแพะทองคำตั้งไว้ภายใต้ตั่งสำหรับรองเท้า แพะทองคำ ๖ ตัว ตั้งแวดล้อมมณฑป

ทำการฉลองศาลาราย นิมนต์พระศาสดาพร้อมด้วยภิกษุ ๖ ล้าน ๘ แสน ถวายทานตลอด ๔ เดือน เคลื่อนจากอัตภาพนั้น ท่องไปในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย **ในภัทรกัป**นี้เกิดในสกุลเศรษฐี มีโภคะมาก ในกรุงพาราณสี นามว่า พาราณสีเศรษฐี *(นครพาราณสีในกาลครั้งนี้ตั้งขึ้นในระหว่างพุทธันดรไม่มีพระพุทธเจ้าอุบัติตรัสรู้ จะมีก็แต่พระปัจเจกพุทธเจ้า เท่านั้น ในเรื่องนี้ไม่ระบุชัดว่าอยู่ช่วงเวลาระหว่างพระพุทธเจ้าพระองค์ใดในภัทรกัปนี้-ผู้รวบรวม)*

วันหนึ่ง เศรษฐีทราบข่าวจากปุโรหิตว่าจะเกิดภัย ชื่อ ฉาตกภัย (ภัยแห่งความอดอยาก) จากนี้อีก ๓ ปี

เศรษฐีฟังคำนั้นแล้ว ให้ปลูกข้าวใส่ฉาง ๑,๒๕๐ ฉาง เต็มหมดบรรจุภาชนะตุ่มทั้งหลายให้เต็ม ขุดหลุมฝัง ข้าวเปลือกที่เหลือขยำด้วยดินฉาบทาฝาผนังทั้งหลาย

ต่อมา ภัยความอดอยากมาถึงแล้ว ก็บริโภคข้าวเปลือกที่เก็บไว้ เมื่อข้าวเปลือกในฉางและตุ่มหมดแล้ว ปล่อยข้าทาสบริวารเข้าสู่ป่า ถ้าสมัยภิกษาหาง่ายอยากจะมาจงมา ถ้าไม่อยากมาก็จงอยู่ที่นั้นเถิด เหลือทาสรับใช้ไว้คนหนึ่งชื่อ ปุณณะ ตัวเขา ภรรยา บุตรเศรษฐี และสะใภ้ รวมเป็น ๕ คน

เขาทั้งหลาย ยังอัตภาพด้วยข้าวเปลือกที่เหลือฉาบไว้ตามฝาบ้าน ความหิวครอบงำแล้ว ได้ข้าวเปลือกประมาณกึ่งอาฬหกะ (๒ ทะนาน) ตำแล้วได้ทะนานหนึ่ง หุงแล้วแบ่งเป็น ๕ ส่วน

ขณะนั้นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งจากเขาคันธมาทน์ ออกจากนิโรธสมาบัติ ถือบาตรจีวรไปยืนอยู่ที่ประตูเรือนเศรษฐี มีจิตเลื่อมใส พลาง

คิดว่า

"เราประสบฉาตกภัยเห็นป่านนี้ เพราะไม่เคยให้ทานเลยในกาลก่อน ภัตนี้รักษาตัวเราได้เพียงแค่วันเดียวเท่านั้น เราจักถวายภัตนี้เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เราหลายโกฏิกัป"

ทั้ง ๕ คนปรารถนาให้ได้อยู่ร่วมกัน จึงถวายส่วนของตนๆ แก่พระปัจเจกพุทธเจ้าดังนี้ แล้วก็หลีกไป แม้ชนเหล่านั้นได้ยืนแลดูอยู่จนพระปัจเจกพุทธเจ้าถึงภูเขาคันธมาทน์

พระปัจเจกพุทธเจ้า ได้แบ่งภัตนั้นกับด้วยพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ด้วยอานุภาพนั้น ภัตย่อมเพียงพอทั้งหมด

อานิสงส์ของทาน เมื่อในเวลาเที่ยง ภรรยาของเศรษฐีเปิดหม้อข้าว มีภัตเต็มหม้อ มีสีดั่งดอกมะลิตูมดุนฝาละมีตั้งอยู่ ภัตเมื่อตักแล้วไม่พร่อง กลับเต็มดังเดิม

ในวันนั้น ฉางข้าวกลับเต็มดุจกาลก่อน เศรษฐีให้ประกาศในเมืองให้ชนมารับเอา แม้ชาวชมพูทวีปทั้งสิ้นก็อาศัยเศรษฐีนั้น ได้ชีวิตแล้ว

เศรษฐีเคลื่อนจากอัตภาพนั้น ไปเกิดในเทวโลก (สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นช่วงพุทธันดรที่สิ้นศาสนาพระกัสสปพระพุทธเจ้าแล้ว-*ผู้รวบรวม*) ท่องเที่ยวไปอยู่ในเทวโลกและมนุษยโลก

ในพุทธุปบาทกาลนี้ บังเกิดในสกุลเศรษฐีในภัททิยนคร ภรรยาของเขาก็ได้มาเกิดในสกุลมีโภคะมาก และได้มาสู่เรือนท่านเศรษฐีนั่นเอง แพะทั้งหลายได้เกิดมีประการต่างๆ แล้ว ด้วยอาศัยกรรมในกาลก่อนผุดขึ้นแล้วที่ภายหลังเรือน แม้บุตรหญิงสะใภ้ และทาสก็ได้เป็นแล้ว อานิสงส์แห่งบุญแต่กาลก่อน ได้ถึงแก่เศรษฐีและบริวารทั้งหลายแล้ว

เศรษฐีได้ยินว่าพระศาสดาเสด็จมา จึงไปเฝ้า ระหว่างทางพวกเดียรถีย์ห้ามไว้ เศรษฐีไม่ฟัง

พระศาสดา ทรงตรัส**อนุบุพพิกถา**แก่เศรษฐี ในกาลจบเทศนาเศรษฐีนั้นบรรลุโสดาปัตติผล แล้วกราบทูลว่า พวกเดียรถีย์กล่าวโทษและห้ามไว้

พระบรมศาสดา ทรงตรัสว่า

"โทษของคนอื่นเห็นง่าย โทษของตนเห็นยาก เพราะคนย่อมโปรยโทษของคนอื่นดุจโปรยแกลบ แต่ปกปิดโทษตนดุจพรานนกปกปิดอัตภาพด้วยเครื่องปกปิดของตน ฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

(**หมายเหตุ** พระบรมศาสดามีปกติทรงตรัสสอน *"อนุบุพพิกถา"* เป็นส่วนมาก ได้แก่ ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกามและเนกขัมมะ การออกจากกาม ทรงตรัสสอนไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก เพื่อฟอกจิตให้ปล่อยวางจากกามคุณ จนอินทรีย์กล้าควรแก่การบรรลุธรรมเบื้องสูง ชนเป็นอันมากบรรลุธรรมเพราะธรรมบทนี้ ดังเช่น ยสกุลบุตร บิดา-มารดา และอดีตภรรยา เป็นต้น-*ผู้รวบรวม)*

๘. เรื่อง พระอุชฌานสัญญีเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระรูปหนึ่งชื่อ อุชฌานสัญญี

ได้ยินว่า พระอุชฌานสัญญี เที่ยวแส่หาแต่โทษของภิกษุทั้งหลายเท่านั้นว่า ภิกษุนี้นุ่งอย่างนี้ ภิกษุนี้ห่มอย่างนี้ ฯลฯ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลพระศาสดา **ทรงตรัสว่า**

"อาสวะทั้งหลาย ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้คอยดูโทษของบุคคลอื่น ยกโทษผู้อื่นเป็นนิตย์ ผู้นั้นย่อมไกลจากความสิ้นไปแล้วแห่งอาสวะ"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

(**อนุปวาโท** การไม่พูดร้าย ไม่พึงพูดถึงความไม่ดีของผู้อื่น เป็น ๑ ในคำสอนโอวาทปาติโมกข์ และเดรัจฉานกถาทั้ง ๓๒ ประการก็เป็น

สิ่งไม่ควรพูด อีกทั้งปิสุณะวาทะและสัมผัปปลาปะวาทะ พูดส่อเสียด และเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ ทำให้ผู้ฟังเสียหายและเสียเวลาฟัง เหล่านี้เป็นวจีทุจริตในอกุศลกรรมบถ พึงงดเว้นเด็ดขาด ควรพูดแต่กถาวัตถุ ๑๐ ในทาน ศีล สมถวิปัสสนา มักน้อยสันโดษ เท่านั้น สำหรับนักปฏิบัติทั้งหลาย ๒ ท่านพบกัน กิจที่พึงทำมีอยู่ ๒ อย่างเท่านั้นคือ พูดธรรม ๑ และนิ่ง ๑ พระอริยเจ้าท่านละวจีทุจริตได้แล้ว

*"คนดี มีการ**ไม่เพ่งโทษคนอื่น**เป็นกำลัง" จากพลสูตร ๒๓/๑๙๘-ผู้รวบรวม)*

๙. เรื่อง สุภัททปริพาชก

พระศาสดา ผทมแล้วบนแท่นที่ปรินิพพาน ในสาลวันของเจ้ามัลลกษัตริย์ทั้งหลาย อันเป็นที่แวะพัก ใกล้กรุงกุสินารา ทรงปรารภปริพาชกชื่อ สุภัททะ

ได้ยินว่า ในอดีตกาล สุภัททะนี้เมื่อน้องชายให้ทานอันเลิศถึง ๙ ครั้ง จากข้าวกล้าในนาครั้งหนึ่ง แต่ตนเองไม่ปรารถนา แต่ได้ให้ในกาลสุดท้าย (ผลของวิบากกุศลกรรมศรัทธาย่อมเกิดช้า เป็นไปตามกรรมที่ทำด้วยศรัทธาที่เกิดช้า แต่ก็ยังดีกว่าไม่เกิดเลย!-*ผู้รวบรวม*)

ดังนั้น เขาจึงไม่ได้เข้าเฝ้าพระศาสดาในปฐมกาล และมัชฌิมกาล แต่ในปัจฉิมกาลใกล้ปรินิพพานแห่งพระศาสดา คิดว่า *"จักถามความสงสัยของตนในปัญหา ๓ ข้อ ถ้าปรินิพพานเสียก่อนแล้วจะไม่ได้ถาม"*

จึงเข้าไปเฝ้า ถูกพระอานนท์ห้าม แต่พระศาสดาตรัสเรียกให้เข้าไปเฝ้า

เขาทูลถามว่า *"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ชื่อว่ารอยเท้าในอากาศ มีอยู่หรือหนอ? ชื่อว่าสมณะภายนอกแต่ศาสนานี้มีอยู่หรือหนอ? สังขารทั้งหลายชื่อว่าเที่ยง มีอยู่หรือหนอ?"*

ลำดับนั้น พระศาสดา เมื่อจะตรัสบอกความไม่มีแห่งรอยเท้าในอากาศ เป็นต้น เหล่านั้นแก่เขา จึงทรงแสดงธรรมด้วยพระคาถาว่า

"รอยเท้าในอากาศนั่นเทียวไม่มี สมณะภายนอกไม่มี สังขารทั้งหลายชื่อว่าเที่ยงไม่มี กิเลสชาตทั้งหลายไม่มีแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย หมู่สัตว์เป็นผู้ยินดียิ่งในธรรมเครื่องเนิ่นช้า พระพุทธเจ้าทั้งหลายหาธรรมเครื่องเนิ่นช้ามิได้"

อธิบาย

"ธรรมเครื่องเนิ่นช้า" ได้แก่ ตัณหา เป็นต้น

"สังขารทั้งหลาย" ชื่อว่าขันธ์ห้าเหล่านี้ แม้ขันธ์หนึ่งชื่อว่าเที่ยงไม่มี ชนทั้งหลายถือว่าสังขารเที่ยง ขันธ์เที่ยง ก็เพราะมีบรรดากิเลสชาตเครื่องหวั่นไหว คือ ตัณหา ทิฏฐิ มานะ ซึ่งอันมิได้มีแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ในกาลจบเทศนา สุภัททปริพาชกตั้งอยู่ในอนาคามิผล พระธรรมเทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

(**หมายเหตุ** ความยึดถือว่าขันธ์เที่ยง (อุปาทานขันธ์) เป็นกิเลสชาตเครื่องหวั่นไหว เป็นธรรมเครื่องเนิ่นช้า มีตัณหา เป็นต้น พึงเสาะแสวงไปหาเหตุ คือตัวสมุทัยของตัณหา ได้แก่ ***"เวทนา"*** (ความสุข ความยินดีพอใจ) เกิดมาจาก ***"ผัสสะ"*** ทรงตรัสว่า *"คุมผัสสะได้ คุมโลกได้!"* และ *"ถ้าดับเวทนาได้ ตัณหาก็ดับ!"* เพราะถ้าดับเวทนาได้ ความเกิดใหม่ไม่มี พระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลาย ท่านคุมผัสสะได้ ดับเวทนาได้ ท่านไม่เกิดอีกแล้ว โดยสรุปก็คือ *"**ตัดอยาก (ตัณหา) ได้ไปนิพพาน!**"-ผู้รวบรวม*)

๑๐. เรื่อง พระเอกุทานเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเอกุทานเถระขีณาสพ

ได้ยินว่า พระเถระอยู่ราวไพรแห่งหนึ่งแต่องค์เดียว ท่านอุทานอย่างนี้เสมอว่า

"ความโศกทั้งหลาย ย่อมไม่มีแก่ผู้มีจิตตั้งมั่น มั่นคงไม่ประมาท เป็นผู้คงที่ ระงับแล้ว มีสติทุกเมื่อ"

ทุกวันอุโบสถ ท่านอุทานคาถานี้ เสียงเทวดาสาธุการ ดุจแผ่นดินจะถล่ม

วันอุโบสถวันหนึ่ง ภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎก ๒ รูป มีบริวารรูปละห้าร้อย ได้ไปสู่ที่อยู่แห่งท่าน ท่านเห็นก็ชื่นใจยินดีและกล่าวว่า

"ท่านทั้งหลายมา ดีแล้ว กระผมจักขอฟังธรรมจากท่านทั้งหลาย"

พระภิกษุ ถามว่า *"ก็คนฟังธรรมมีอยู่หรือ?"*

พระเอกุทาน *"มีอยู่ขอรับ ในราวไพรนี้มีเทวดาสาธุการบันลือลั่นในวันฟังธรรม"*

ภิกษุทั้งสอง องค์หนึ่งสวดธรรม องค์หนึ่งกล่าวธรรม เทวดาแม้สักองค์หนึ่งมิได้สาธุการ พากันแปลกใจ จึงขอร้องให้พระเอกุทานกล่าวธรรมดูบ้าง

ท่านจับพัดนั่งบนอาสนะ กล่าวคาถาเช่นเคยกล่าวนั่นแล เทวดาทั้งหลายสาธุการด้วยเสียงอันดัง

ภิกษุที่เป็นบริวารทั้งหลายกล่าวติเตียนเทวดาว่า ให้สาธุการเพราะเห็นแก่หน้ากัน กลับไปแล้วกราบทูลพระศาสดา

พระศาสดา ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เรียกผู้เรียนมาก หรือพูดมาก ว่า เป็นผู้ทรงธรรม ส่วนผู้เรียนคาถาบทเดียวแล้วแทงตลอดสัจจะทั้งหลาย ผู้นี้ชื่อว่าเป็นผู้ทรงธรรม"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลไม่ชื่อว่าทรงธรรม เพราะเหตุพูดมาก ส่วนบุคคลใดฟังแม้นิดหน่อย ย่อมเห็นธรรมด้วยนามกาย บุคคลใดไม่ประมาทธรรม บุคคลนั้นแลเป็นผู้ทรงธรรม"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

(**พระสัทธรรม** มี ๓ ได้แก่ พระปริยัติสัทธรรม พระปฏิบัติสัทธรรม พระปฏิเวธสัทธรรม พระปฏิเวธสัทธรรมได้แก่ มรรคผลนิพพาน จะอันตรธานก่อนด้วยไม่มีปฏิบัติสัทธรรม และพระปริยัติสัทธรรมคือคำสอนพระไตรปิฎก พระพุทธวจนะจะอันตรธานต่อมา และลิงคอันตรธานไม่มีนักบวชภิกษุสงฆ์ และธาตุอันตรธานสุดท้ายด้วยหาผู้กราบไหว้บูชาพระธาตุพระพุทธเจ้ามิได้ จะเสด็จไปรวมเป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ แสดงธรรมอยู่ ๗ วัน มีแต่เทวดาเท่านั้นที่ได้ฟัง แล้วเตโชธาตุก็จะลุกไหม้พระธาตุอันตรธานไปในที่สุด เมื่อสิ้นพระศาสนาห้าพันปี-*ผู้รวบรวม*)

๑๑. เรื่อง พระลกุณฏกภัททิยเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อ ลกุณฏกภัททิยะ

ความพิสดารว่า พระลกุณฏกะ ไปสู่ที่เฝ้าพระศาสดา พอหลีกออกไป ภิกษุผู้อยู่ป่า ๓๐ องค์มาเฝ้า พระศาสดาทรงถามว่า ท่านเห็นพระเถระองค์หนึ่งออกไปจากนี้เห็นหรือไม่? ภิกษุเหล่านั้นต่างตอบว่าไม่เห็น ด้วยเข้าใจว่าเป็นสามเณร เพราะรูปร่างเตี้ยเล็ก

พระศาสดาตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย <u>เราไม่เรียกว่าเถระ เพราะเป็นคนแก่ เพราะเหตุที่นั่งบนอาสนะพระเถระ</u> ส่วนผู้ใดแทงตลอดสัจจะทั้งหลายแล้ว ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ผู้นี้ชื่อว่าเป็น เถระ"

ทรงตรัสพระคาถา ว่า

"บุคคลไม่ชื่อว่าเป็นเถระเพราะมีผมหงอก มีวัยแก่รอบนี้เรียกว่าแก่เปล่า ส่วนผู้ใดมีสัจจะ ธรรมะ อหิงสา สัญญมะ และทมะ ผู้นั้นแลเป็นผู้มีมลทินอันคายแล้ว มีปัญญา เรากล่าวว่า เป็นเถระ"

อธิบาย

"แก่เปล่า" เพราะไม่มีธรรมภายใน อันเป็นเครื่องทำให้เป็นเถระ

"สัญญมะ-ทมะ" เพราะเป็นผู้มีศีล และอินทรีย์สังวร

"อหิงสา" เพราะความมีอัปปมัญญา ๔ ได้แก่ พรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ไม่เบียดเบียนผู้ใด

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นตั้งอยู่ในพระอรหัตแล้ว ดังนี้แล

๑๒. เรื่อง ภิกษุ ๕๐๐ ฟังอนิจจลักษณะบรรลุธรรม

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุ ๕๐๐ รูป

ดังได้สดับมา ภิกษุเหล่านั้นเรียนกัมมัฏฐานแล้ว แม้พากเพียรพยายามอยู่ในป่าก็ไม่บรรลุพระอรหัต จึงคิดว่าเราจักเรียนกัมมัฏฐานเพิ่มขึ้นอีกให้วิเศษ จึงกลับไปสู่สำนักพระศาสดา

พระศาสดา ทรงทราบอุปนิสัยภิกษุเหล่านั้น ในกาลแห่งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ภิกษุเหล่านั้นบำเพ็ญแล้วในอนิจจลักษณะสิ้นสองหมื่นปี **จึงเห็นว่ากัมมัฏฐานนี้เป็นที่สบายแก่พวกเธอ** ดังนี้แล้วตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย สังขารแม้ทั้งปวงในภพทั้งหลาย มีกามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นสภาพไม่เที่ยงเลย เพราะอรรถว่ามีแล้วไม่มี"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"เมื่อใด บัณฑิตย่อมเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เมื่อนั้นย่อมหน่ายในทุกข์ ความหน่ายในทุกข์เป็นทางแห่งความหมดจด"

อธิบาย

"สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง" เพราะต้องดับไปในภพนั้นๆ **เกิดขึ้นแล้วดับไป มีแล้วหายไป** เมื่อใดเห็นด้วยวิปัสสนาปัญญาเห็นแล้วว่า สังขารไม่เที่ยง เมื่อนั้นย่อมหน่ายในทุกข์อันเนื่องด้วยการบริหารขันธ์ เมื่อ

กำหนดรู้ทุกข์ย่อมแทงตลอดสัจจะ รู้เหตุแห่งทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ และหนทางทำให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ เป็นทางแห่งความหมดจด คือทางแห่งความผ่องแผ้ว

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นบรรลุอรหัตตผลแล้ว

แม้พระคาถาที่ ๒ *"เห็นด้วยปัญญา* ***ว่าสังขารทั้งปวงเป็นทุกข์****"* ฯลฯ เพราะอรรถว่า**ถูกทุกข์บีบคั้น** แม้**พระคาถาที่ ๓** *"เห็นด้วยปัญญาว่า* ***สังขารทั้งปวงเป็นอนัตตา*** *ฯลฯ"* เพราะอรรถว่า**ไม่เป็นไปในอำนาจ** (บงการบังคับบัญชาไม่ได้-*ผู้รวบรวม*) ว่า ธรรมทั้งปวง จงอย่าแก่ อย่าตาย

บทที่เหลือ ก็เช่นกับบทที่มีมาแล้วในบทก่อน ดังนี้แล

๑๓. เรื่อง พระโปฐิลเถระ

พระศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อ โปฐิละ

ดังได้สดับมา พระโปฐิละ**เป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกในศาสนาของพระพุทธเจ้า ๗ พระองค์** บอกธรรมแก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป

พระศาสดา ทรงดำริว่า *"ภิกษุนี้ ไม่มีแม้ความคิดว่าจักทำการสลัดทุกข์ออกจากตน เราจักให้เธอสังเวช"*

แต่นั้นมา พระองค์ย่อมตรัสเรียกพระเถระนั้นว่า *"มาเถิดคุณใบลานเปล่า" "นั่งเถิดคุณใบลานเปล่า" "ไปเถิดคุณใบลานเปล่า"*

พระโปฐิละ คิดว่า *"เราย่อมทรงไว้ซึ่งพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา บอกธรรมแก่ภิกษุห้าร้อยถึง ๑๘ คณะ เหตุไรหนอพระศาสดาจึงตรัสเรียกเราว่า "คุณใบลานเปล่า?" เพราะเหตุที่เราไม่มีคุณวิเศษ เช่นฌาน เป็นต้น เป็นแน่แท้"*

พระเถระ จึงคิดว่า *"จักเข้าไปสู่ป่า แล้วทำสมณธรรม"* ท่านจัดแจงบาตรจีวรออกไปแล้วในเวลาใกล้รุ่งไปสิ้นร้อยยี่สิบโยชน์ เข้าไป

หาภิกษุในอาวาสราวป่าแห่งหนึ่ง ไหว้พระเถระแล้วขอให้ท่านสอนทำสมณธรรม พระเถระและภิกษุในอาวาสไม่อาจสอนแล้ว เพราะความที่ท่านเป็นธรรมกถึก ต่างปฏิเสธที่จะสอน

ก็พระเถระและภิกษุทั้งหลาย ท่านเป็นพระขีณาสพทั้งนั้น ลำดับนั้น ได้ส่งพระโปฐิละไปยังสำนักอนุเถระ**เพื่อให้คลายมานะ** แม้พระอนุเถระก็ปฏิเสธที่จะสอน จึงส่งไปสู่สำนักของสามเณรอายุ ๗ ขวบ **ด้วยอุบายจะให้คลายมานะ** ได้ทำอุบายให้คลายมานะแล้ว

พระโปฐิละ คลายมานะแล้ว ยกมือไหว้สามเณร กล่าวว่า *"ท่านสัตบุรุษ ขอท่านจงเป็นที่พึ่งของกระผม"*

สามเณร *"ท่านอาจารย์ ท่านพูดอะไร ท่านเป็นคนแก่ เป็นพหูสูตร ผมเองก็เรียนมาจากสำนักของท่าน เหตุอะไรๆ ผมก็รู้มาจากท่าน"*

พระโปฐิละ อ้อนวอนสามเณร

สามเณร *"หากท่าน**จักเป็นผู้อดทน** ผมก็จักเป็นที่พึ่งของท่าน"*

พระโปฐิละ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของสามเณร สั่งให้ลุยน้ำในสระจนจีวรเปียกแล้ว

สามเณร *"ท่านผู้เจริญ **จอมปลวกมีช่องหกช่อง ในช่องเหล่านั้น เหี้ยเข้าๆ–ออกๆ อยู่ในช่องเหล่านั้น ถ้าจะจับเหี้ยตัวนั้น พึงอุดช่องทั้ง ๕ ทำลายช่องที่ ๖ เสีย ย่อมจับเหี้ยตัวนั้นได้**"*

"บรรดาทวารทั้ง ๖" (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) **ปิดทวาร ๕** ที่เหลือ พึงบริกรรมไว้ใน**มโนทวาร** ด้วยนัยมีประมาณเท่านี้ ความแจ่มแจ้งได้มีแก่ภิกษุผู้เป็นพหูสูตรแล้ว ญาณหยั่งลงแล้ว

พระศาสดา ประทับนั่งไกล ๑๒๐ โยชน์ ทอดพระเนตรดูภิกษุนั้นแล้ว ทรงเปล่งพระรัศมีประหนึ่งอยู่ต่อหน้า แล้วตรัสพระคาถาว่า

"ปัญญาย่อมเกิดเพราะการประกอบแล ความสิ้นไปแห่งปัญญาเพราะการไม่ประกอบ บัณฑิตรู้ทางสองแพร่ง คือความเจริญและความเสื่อมนั้นแล้ว พึงตั้งตนไว้โดยประการที่ปัญญาจะพึงเจริญขึ้นได้"

ในกาลจบพระคาถา พระโปฐิละ บรรลุอรหัตแล้ว ดังนี้แลฯ

๑๔. เรื่อง กัมมัฏฐานไม่ถูกอัธยาศัย

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุศิษย์ของพระสารีบุตรรูปหนึ่ง

ได้ยินว่า ภิกษุศิษย์ของพระสารีบุตรรูปหนึ่ง เป็นบุตรของนายช่างทอง รูปสวย บวชแล้วเป็นพวกคนหนุ่ม มีราคะมาก จึงได้ให้อสุภกัมมัฏฐานแก่เธอเพื่อกำจัดราคะ แต่กัมมัฏฐานไม่เป็นที่สัปปายะ (สบาย) สำหรับท่าน ท่านเข้าไปสู่ป่า พยายามอยู่ ๓ เดือน ไม่ได้ซึ่ง แม้ความเป็นผู้มีสมาธิแน่วแน่ จึงกลับมาอีก ครั้นบอกกัมมัฏฐานใหม่ให้ดีขึ้นอีก ให้กลับไปทำใหม่ แม้วาระ ๒ ก็ไม่อาจยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้นได้ กลับมาอีก พระเถระคิดว่าภิกษุผู้นี้มีความเพียรเป็นผู้ปฏิบัติ แต่ไม่รู้อัธยาศัยของภิกษุนี้ พระพุทธเจ้าเท่านั้นที่รู้ จึงพาไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ผู้มีอาสยานุสยญาณ ทรงรู้อัธยาศัยถึงความเป็นสัพพัญญูนั่นแล ทรงรำพึงว่า ภิกษุนี้บวชจากสกุลช่างทอง ทรงพิจารณาจากอัตภาพที่ล่วงมาแล้ว ทรงเห็นอัตภาพที่ ๕๐๐ ของภิกษุนั้นเกิดโดยลำดับเฉพาะในสกุลช่างทอง ทำหน้าที่นายช่างทองอยู่กาลนาน หลอมแท่งทองที่มีสีสุกอย่างเดียว อสุภปฏิกูลกัมมัฏฐานไม่เหมาะแก่ภิกษุผู้นี้ **กัมมัฏฐานที่พอใจเท่านั้นจึงจะสัปปายะ** (สบาย) แก่เธอ จึงตรัสว่า

"สารีบุตร เธอจักเห็นภิกษุที่ลำบากมาตลอด ๔ เดือนบรรลุอรหัตภายหลังภัตในวันนี้แหละ" ดังนี้แล้วทรงเนรมิตดอกปทุมทองประมาณเท่าจักรด้วยพระฤทธิ์ แล้วประทานให้ *"เอาเถิด เธอจงถือเอาดอกปทุมนี้ไปวางที่ท้ายวิหาร นั่งสมาธิในที่ตรงหน้า แล้วบริกรรมว่า "โลหิกังๆ" (สีแดงๆ)"*

เมื่อภิกษุรับดอกปทุม จิตเลื่อมใสแล้ว บริกรรมโลหิกังๆ ครานั้น นิวรณ์ทั้งหลายระงับไปแล้ว ขณะนั้นนั่นเอง อุปจารฌานเกิดขึ้นแล้ว ยังปฐมฌานให้เกิดถึงความเป็นผู้ชำนาญโดยอาการ ๕ (**อาการ ๕** คือ

อาวัชชนะ การนึก, **สมาปัชชนะ** การเข้า, **วุฏฐานะ** การออก, **อธิฏฐานะ** การตั้งอยู่, **ปัจจเวกขณะ** การพิจารณา) นั่งอยู่ตามเดิมนั่นเทียว บรรลุฌานทั้งหลาย มีทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ชำนาญอยู่

พระศาสดา ทรงทราบแล้วพิจารณาดูว่า *"ภิกษุนี้ จักอาจยังคุณวิเศษให้เกิดขึ้นตามธรรมดาของตนหรือหนอ?"* ทรงทราบว่า *"จักไม่อาจ"* แล้วจึงทรงอธิษฐานว่า *"ขอดอกปทุมจงเหี่ยวแห้งไป"* ดอกปทุมได้เหี่ยวแห้งแล้ว ภิกษุออกจากฌานแล้ว พิจารณาดูดอกปทุมนั้น เห็นอนิจจลักษณะว่า

"ทำไมหนอ? ดอกปทุมนี้ถูกชรากระทบแล้วจึงปรากฏได้ แม้อนุปาทินกสังขาร (สังขารไม่มีวิญญาณครอง) ชราครอบงำได้ ในอุปาทินกสังขาร (สังขารมีวิญญาณครอง) อันชราคงจักครอบงำแน่นอนแม้ร่างกายของเรานี้"

ครั้นอนิจจลักษณะนั้น**ท่านเห็นแล้ว ทุกขลักษณะ** (ทนยากทนอยู่ไม่ได้) และ**อนัตตลักษณะ** (ความไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาไม่ได้) **ก็ย่อมเป็นอันเห็นแล้วเหมือนกัน** ภพ ๓ ปรากฏแล้วแก่ท่าน ดุจไฟติดทั่วแล้ว และดุจซากศพอันผูกไว้ที่คอ (ติดตา)

ในขณะนั้น พวกเด็กลงสู่สระน้ำในที่ไม่ไกลภิกษุนั้นนั่งอยู่ เด็ดดอกโกมุททั้งหลายแล้วกองไว้บนบก เธอแลดูดอกโกมุททั้งบนบกและในน้ำ ดอกโกมุทในน้ำงดงาม แต่ดอกโกมุทบนบกนั้นเริ่มเหี่ยวแล้วที่ปลาย เธอพิจารณาเห็นอนิจจลักษณะชัดขึ้นว่า

"ชราย่อมกระทบอนุปาทินกสังขาร (สังขารที่ไม่มีวิญญาณครอง) นี้ ทำไมจักไม่กระทบอุปาทินกสังขาร (มีวิญญาณครอง) เล่า?"

พระศาสดา ทรงทราบแล้ว *"บัดนี้ กัมมัฏฐานปรากฏแก่เธอแล้ว"* ทรงเปล่งพระรัศมีไปต่อหน้า ทรงกำหนดธรรมอันเป็นที่สัปปายะ (สบาย) แก่เธอ จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

"เธอจงตัดเยื่อใยในตนของตนเสีย เหมือนบุคคลถอนดอกโกมุท

ที่เกิดในสระด้วยมือ จงเจริญทางแห่งสันติ (นิพพาน) ทีเดียว เพราะพระนิพพานอันพระสุคตแสดงแล้ว"

อธิบาย

"จงตัดเยื่อใย" คือ จงตัดด้วยอรหัตตมรรคญาณ

"ทางแห่งสันติ" คือ สันติมรรค คือทางอันมีมรรคองค์แปด ที่ยังสัตว์ให้ถึงพระนิพพาน

(**มรรค** มีองค์แปด ได้แก่ **ปัญญา ศีล สมาธิ** พึงเริ่มที่ตัวสัมมาทิฏฐิ ปัญญาเห็นชอบเบื้องต้นที่เชื่อกรรม เชื่อพระปัญญาของพระพุทธเจ้า เชื่อนรก-สวรรค์ ชาตินี้-ชาติหน้า มรรค-ผลนิพพานแล้ว มรรคอีก ๗ องค์จึงจะเกิดและพึงเน้น **สัมมาสติ** สติมาปัญญาเกิด พึงประคับประคองจิตด้วย**สัมมาวายามะ** คือความเพียรประคับประคองให้เป็น *"อาตาปี-สัมปชาโน-สติมา"* ดังนี้ **สันติมัคคัง** หรือทางแห่งสันติ คือพระนิพพานพึงเจริญทีเดียว-*ผู้รวบรวม*)

ในกาลจบเทศนา ภิกษุรูปนั้นตั้งอยู่ในพระอรหัตแล้ว ดังนี้แล

๑๕. เรื่อง พ่อค้าผ้าผู้ประมาท

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพ่อค้าขายผ้าผู้ประมาท

ดังได้สดับมา พ่อค้าบรรทุกผ้าจนเต็มเกวียน ๕๐๐ เล่ม จากกรุงพาราณสี จะไปสู่กรุงสาวัตถีเพื่อค้าขาย เขาถึงฝั่งแม่น้ำแล้วคิดว่า *"พรุ่งนี้จักข้าม"* ปลดเกวียนพักแล้ว

ตกกลางคืน ฝนตกหนักอยู่ ๗ วัน มีน้ำมากข้ามไม่ได้ เขาคิดว่าจักขายผ้าอยู่ที่นี่แหละตลอดฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน

พระศาสดา เที่ยวไปบิณฑบาต ทรงเห็นจึงตรัสว่า

"อานนท์ เขาไม่แลเห็นความตายแห่งชีวิต จึงตั้งจิตว่าจะขายของ

ในที่นี้ตลอดทั้งปี เขาจักมีชีวิตอยู่ได้ตลอดเจ็ดวันเท่านั้นก็ตาย"

จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ความเพียรเครื่องเผากิเลส ควรทำในวันนี้ทีเดียว ใครจะพึงรู้ได้ว่าความตายจักมีในวันพรุ่งนี้ ความผัดเพี้ยนต่อมัจจุราชซึ่งมีเสนาใหญ่ย่อมไม่มี

มุนีผู้สงบย่อมเรียกบุคคลผู้มีความเพียร ไม่เกียจคร้านตลอดกลางวันและกลางคืนนั้นแลว่า "ผู้มีราตรีเดียวเจริญ" (มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ภัทเทกรัตตสูตร ๑๕/๓๔๘ ภัทเทกรัตโต-ผู้มีราตรีเดียวเจริญ-ผู้รวบรวม)

พระอานนทเถระ ได้ไปสู่ที่แห่งเกวียนนั้นเพื่อภิกษา พ่อค้าถวายอาหารบิณฑบาต ลำดับนั้นพระเถระจึงบอกความแก่เขาว่า จักมีชีวิตอยู่ได้เจ็ดวัน เขาสลดสังเวชแล้ว นิมนต์ภิกษุมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ถวายมหาทานตลอด ๗ วัน

ลำดับนั้น พระศาสดาทรงกระทำอนุโมทนา

"อุบาสก ธรรมดาบัณฑิตคิดว่า เราจักอยู่ในที่นี้แหละตลอดฤดูฝน เป็นต้น จักประกอบการงานชนิดนี้ๆ ย่อมไม่ควร บัณฑิตควรคิดถึงอันตรายแห่งชีวิตของตนเท่านั้น"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"คนพาลมักจะคิดว่า เราจักอยู่ในที่นี้ตลอดฤดูฝน จักอยู่ในที่นี้ในฤดูหนาว ฤดูร้อน จักอยู่ที่นี่ หารู้อันตรายไม่"

ในกาลจบเทศนา พ่อค้านั้นดำรงอยู่ใน**โสดาปัตติผล**แล้ว เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่บุคคลที่มาประชุมกันแล้ว

ฝ่ายพ่อค้านั้น ตามส่งเสด็จพระศาสดาแล้ว กลับมานอนบนที่นอนด้วยคิดว่า *"ดูเหมือนโรคในศีรษะจะเกิดแก่เรา"* นอนแล้วด้วยอาการอย่างนั้น ทำกาละแล้วไป**บังเกิดในดุสิตวิมาน** ดังนี้แล

๑๖. เรื่อง บุรพกรรมของพระพุทธองค์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภบุรพกรรมของพระองค์

ความพิสดารว่า นครไพสาลี (หรือไวสาลีหรือเวสาลีก็เรียก-*ผู้รวบรวม*) เป็นเมืองมั่งคั่ง ผู้คนมากมาย มี(เจ้าลิจฉวี)กษัตริย์ปกครองเป็นวาระ ถึง**เจ็ดพันเจ็ดร้อยเจ็ด**พระองค์ มีปราสาทเรือน ยอด สถานรื่นรมย์ สระโบกขรณี อุทยานที่ประทับก็มีประมาณเท่านั้นเหมือนกัน

สมัยหนึ่ง ข้าวกล้าเสียหาย ภิกษาหายาก ผู้คนอดตายเพราะความหิว **อมนุษย์เปรตผีปีศาจ**เข้าไปกินซากศพมนุษย์อันถูกทิ้งไว้ อหิวาตกโรคได้เกิดขึ้นแล้วเพราะความปฏิกูลของศพ **ภัย ๓ อย่าง** เกิดขึ้น ภัยเกิดแต่ภิกษาหาได้ยาก ๑ ภัยเกิดแต่อมนุษย์ ๑ ภัยเกิดแต่โรค ๑

ชาวเมือง ตรวจดูประเพณีทุกอย่าง ราชธรรมของพระราชาทั้งหลายไม่เห็นโทษอะไรๆ จึงปรึกษากันอย่างไรหนอภัยจึงสงบ บ้างให้พลีกรรมบวงสรวงบ้าง ทำมงคลบ้าง ต่างทำพิธีหมดสิ้นแล้วก็ไม่อาจป้องกันได้

บางพวกให้เชิญครูทั้ง ๖ มีอานุภาพ บางพวกให้เชิญเสด็จพระพุทธเจ้ามีฤทธิ์มาก ทรงแสดงธรรมแก่สรรพสัตว์ ชาวเมืองให้ไปทูลเชิญพระศาสดา ขณะนั้นพระองค์เสด็จอยู่พระเวฬุวันของพระเจ้าพิมพิสาร

เจ้าลิจฉวีนามว่า มหาลิ ผู้บรรลุโสดาบันพร้อมด้วยปุโรหิตและชาวเมืองเตรียมบรรณาการใหญ่ ส่งเจ้ามหาลิและบุตรปุโรหิตไปถวายบรรณาการ กราบทูลขอพระเจ้าพิมพิสารให้ส่งพระศาสดาไปยังนครไพศาลี

พระราชาพิมพิสาร ไม่ทรงรับ ชนทั้งหลายเหล่านั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระศาสดา พระศาสดาใคร่ครวญอยู่ **เมื่อสวดรัตนสูตร** (คือ *"ระตะนะสุตตัง"* ที่ขึ้นต้นด้วยท่อนที่ ๑ ว่า *ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ ฯลฯ*) **อาชญาจักแผ่ไปตลอดถึงแสนโกฏิจักรวาล ในกาลจบพระสูตร การบรรลุธรรมจักมีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พัน ภัยจักสงบ** แล้วทรงรับถ้อยคำของชน

เหล่านั้น

พระศาสดา เสด็จเมืองไพศาลี พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับข่าว รับสั่งให้จัดแจงหนทางดำเนินไป ปรับพื้นที่ ๕ โยชน์ ระหว่างกรุงราชคฤห์และแม่น้ำคงคาต่อกันให้เสมอ จัดวิหารไว้ระหว่างโยชน์หนึ่งๆ

พระศาสดา เสด็จพร้อมด้วยภิกษุห้าร้อย พระราชาโปรยดอกไม้ห้าสีสูงประมาณเข่า ยกธง แผ่นผ้าและต้นกล้วย กั้นเศวตฉัตร ๒ คัน ซ้อนแด่พระศาสดา แก่ภิกษุรูปละคัน พร้อมทั้งบริวาร บูชาด้วยดอกไม้ของหอม เป็นต้น โดย ๕ วัน เสด็จถึงฝั่งคงคา

ชาวเมืองไพศาลี จัดการต้อนรับพระศาสดา ปรับพื้นที่ ๓ โยชน์ ระหว่างแม่น้ำคงคากับเมืองไพศาลีให้เสมอกัน แล้วเตรียมเศวตฉัตรซ้อนเศวตฉัตร กั้นด้วยเศวตฉัตรเพื่อพระศาสดา ๔ คัน เพื่อภิกษุรูปละ ๒ คัน ทำการบูชา ได้มายืนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคาแล้ว

พระเจ้าพิมพิสารขนานเรือ ๒ ลำ ทำพลับพลาประดับพวงดอกไม้ ปูลาดอาสนะสำเร็จด้วยรัตนะทุกอย่าง พระราชาตามส่งเสด็จสู่น้ำเพียงพระศอ (คอ) เสด็จไปแล้วสิ้นโยชน์หนึ่ง ถึงแดนของเมืองไพศาลี

เจ้าลิจฉวีทั้งหลาย ต้อนรับพระศาสดา ลุยน้ำเพียงพระศอ เชิญเสด็จขึ้นจากเรือ พอเสด็จขึ้นจากเรือเหยียบฝั่งแม่น้ำเท่านั้น มหาเมฆตั้งขึ้นยัง**ฝนโบกขรพรรษ**ให้ตกแล้ว น้ำประมาณเพียงสะเอวไหลบ่าพัดพาซากศพทั้งปวงลงสู่แม่น้ำ พื้นดินสะอาดแล้ว

เจ้าลิจวี นำเสด็จ ๓ วัน ถึงเมืองไพศาลี ท้าวสักกเทวราชเสด็จมาอันหมู่เทวดาห้อมล้อมแล้ว **อมนุษย์ทั้งหลายหนีไปแล้วโดยมาก เพราะเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่มาประชุมกัน**

พระศาสดา ประทับยืนที่ประตูพระนครในเวลาเย็น ตรัสสั่งพระอานนท์เถระ **เรียนรัตนสูตรทำพระปริตร** (น้ำมนต์) เที่ยวไประหว่างกำแพงสามชั้นในเมืองไพศาลี เอาบาตรศิลาของพระศาสดาตักน้ำยืนอยู่ที่ประตูพระนคร แล้ว**ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระตถาคตทั้งหมด** พระ

บารมี ๓๐ ทัศ มหาบริจาค ๕ พุทธจริยา ๓ (คือ โลกัตถจริยา ญาตัตถจริยา และพุทธัตถจริยา) การชนะมาร การแทงตลอด สัพพัญญุตญาณ การยังพระธรรมจักรให้เป็นไป และโลกุตรธรรมทั้งเก้า

เที่ยวทำน้ำมนต์พระปริตรระหว่างกำแพง ๓ ชั้น ตลอด ๓ ยาม แห่งราตรี เมื่อคำสักว่า *"ยังกิญจิ"* ฯลฯ เป็นต้น (ยังกิญจิ วิตตัง อิธะ วา หุรังวา สัคเคสุวา ยังระตะนัง ปะณีตัง ฯลฯ นี้คือท่อนที่ ๒ ของรัตนสูตร) อันพระเถระกล่าวแล้วเท่านั้น **น้ำที่สาดไปเบื้องบนตกลงบนกระหม่อมของอมนุษย์ทั้งหลาย** เมื่อกล่าวคาถาว่า *"ยานีธ ภูตานิ"* เป็นต้น หยาดน้ำเป็นราวกะว่าเกร็ดเงิน พุ่งขึ้นไปในอากาศแล้วตกลงเบื้องบนแห่งมนุษย์ **ผู้ป่วยทั้งหลายหายโรคในทันใดนั้นเอง** อมนุษย์ถูกน้ำปริตรกระทบแล้วหนีออกทำลายกำแพงหนีไป

พระศาสดา ประทับนั่งบนอาสนะ ทั้งภิกษุสงฆ์ ทั้งหมู่เจ้าลิจฉวีนั่งแวดล้อม ท้าวสักกเทวราชอันหมู่เทวดาแวดล้อมแล้วประทับยืนในโอกาสสมควร

พระศาสดา ทรงภาษิตรัตนสูตร ณ ที่นั้นเอง

ในกาลจบเทศนา การตรัสรู้ธรรมอันได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พันแล้ว

พระศาสดา ทรงแสดงรัตนสูตรตลอด ๗ วัน ภัยสงบแล้ว เสด็จออกจากเมืองไพศาลีสู่ฝั่งคงคงโดย ๓ วันอีก

พญานาคทั้งหลายที่แม่น้ำคงคา ทำการบูชาพระศาสดาด้วยนิรมิตเรือทองคำ เงิน และแก้วมณี จัดตั้งบัลลังก์ ดาษด้วยดอกปทุม ๕ สี ทูลเชิญพระศาสดาเสด็จ

ฝ่ายเทวดาทั้งปวง ตั้งแต่ภาคพื้นจนถึงพรหมโลกชั้นอกนิฏฐพรหม ยกฉัตรซ้อนฉัตรของนาคและมนุษย์ ต่างยกขึ้นแล้วตั้งแต่นาคภพจนถึงพรหมโลก โดยรอบจักรวาลด้วยประการฉะนี้

ได้ยินว่า สมาคมใหญ่ ๓ คือ กาลที่แสดงยมกปาฏิหาริย์ ๑ กาลที่เสด็จลงจากเทวโลก ๑ กาลที่ลงสู่แม่น้ำคงคา ๑ นี้เป็นสมาคมใหญ่

อันสมาคมใหญ่นี้ สักการะใหญ่ได้มีแล้ว ด้วยการกั้นฉัตร ระหว่างฉัตรมีแผ่นธงชัย แผ่นผ้า เครื่องสักการะพวงดอกไม้ จุณเครื่องอบ กระแจะจันทน์ เป็นต้น

เทพบุตรทั้งหลายประดับเครื่องอลังการ เล่นมหรสพ ป่าวร้องเที่ยวไปในอากาศ ด้วยประการดังนี้

พระเจ้าพิมพิสาร รับเสด็จพระพุทธเจ้าอีกเป็นทวีคูณกว่าสักการะอันพวกเจ้าลิจฉวีทำ

พระศาสดา ทรงนิรมิตพระพุทธนิมิตพระองค์หนึ่งๆ ไว้ที่เรือลำหนึ่งๆ มีภิกษุองค์ละ ๕๐๐ เป็นบริวารที่เรือนั้นๆ ทรงทำการอนุเคราะห์แก่นาค เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เสด็จสู่กรุงราชคฤห์โดย ๕ วัน โดยนัยก่อนนั่นแล

บรรดาภิกษุ ทั้งหลายชื่นชมอานุภาพพระพุทธเจ้า พระศาสดาทรงตรัสว่า *"สักการะนี้มิได้บังเกิดด้วยพุทธานุภาพ อานุภาพของนาค เทวดา หรือพรหม แต่เกิดด้วยอานุภาพแห่งการบริจาค อันมีประมาณน้อยในอดีต"*

ทรงตรัสเล่า อดีตนิทานเรื่อง สุสิมมาณพ

ในอดีตกาล ในเมืองตักสิลา พราหมณ์คนหนึ่งชื่อสังขะ มีบุตรชื่อสุสิมมาณพ ขณะอายุ ๑๖ ปี ได้ไปเรียนมนต์กับสหายแห่งบิดาตนใน**เมืองพาราณสี** เรียนได้มากและเร็วราวกะน้ำมันสีหะอันเขาเทไว้ในภาชนะทองคำ แล้วเขา**เข้าไปเรียนกับพระปัจเจกพุทธเจ้าในป่า** ท่านแนะนำให้บวช บวชแล้วศึกษาอภิสมาจาริกวัตรการนุ่งการห่ม เพราะความที่ตนมีอุปนิสัยสมบูรณ์ ต่อกาลไม่นานนักก็**ตรัสรู้พระปัจเจกโพธิ** เป็นเลิศด้วยลาภและยศ ท่านปรินิพพานต่อกาลไม่นาน

ฝ่ายสังขพราหมณ์บิดา ออกตามหาพบสถูปของท่าน ร้องไห้คร่ำครวญไปสู่ลานพระเจดีย์ **ถางหญ้า เกลี่ยทรายทำการบูชาด้วยดอกไม้ป่าประดับธงผูกฉัตร** แล้วหลีกไป

ทรงตรัสว่า พระองค์ได้เป็นสังฆพราหมณ์ในกาลนั้น **ผลแห่งกรรมนั้น** ชนทั้งหลายจึงได้ทำหนทาง ๘ โยชน์ บูชาสักการะนั้นเกิดแก่เราแล้ว เกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งนาค เทวดา พรหมก็หาไม่ **แต่เกิดขึ้นด้วยอานุภาพแห่งการบริจาคอันมีประมาณน้อยในอดีตกาลดังนี้แล**

"ถ้าบุคคลพึงเห็นสุขอันไพบูล สละสุขพอประมาณเสีย จึงจะพบสุขอันไพบูล"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยธรรมทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น

(**หมายเหตุ** เรื่องการสวดพระปริตรทำน้ำมนต์นี้ ทำเป็นกรณีพิเศษ เมื่อเกิดภัยซึ่งปรากฏว่ามีทำอยู่ครั้งเดียวเท่านั้นที่นครไพสาลี ผลของการกระทำคือ ขับไล่อมนุษย์ ยักษ์ ภูตผี ปีศาจ ซึ่งเป็นการทำร้าย เบียดเบียน ทรงตรัสไว้ในบทโอวาทปาติโมกข์ว่า *"...นะหิ ปัพพชิโต ปะรูปะฆาตีฯ ผู้กำจัดสัตว์อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต....สมณะโหติ ปะรัง วิเหฐะยันโตฯ ผู้ทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย"* ดังนั้น จึงควรกระทำกรณีที่จำเป็นเท่านั้น และแนวทางที่ดีกว่าก็คือการทำให้ศัตรูมาเป็นพวก โดยการอุทิศบุญแผ่เมตตาก่อนจะดีกว่า ถ้าไม่ได้ผลจึงค่อยใช้น้ำมนต์พระปริตร

อนึ่ง เรื่องนี้ได้กล่าวถึงมาณพเข้าไปเรียนกับพระปัจเจกพุทธเจ้าในป่า บวชแล้วศึกษาพระวินัยอภิสมาจาริกวัตร ไม่นานตรัสรู้พระปัจเจกโพธิ ทำให้รู้ว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าก็สอนให้บรรลุธรรมได้เหมือนกัน-*ผู้รวบรวม*)

๑๗. เรื่อง กุมาริกากินไข่ไก่

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภกุมาริกาผู้กินไข่ไก่คนหนึ่ง

ได้ยินว่า มีหมู่บ้านหนึ่งชื่อบ้านปัณฑุระ อยู่ไม่ไกลจากกรุงสาวัตถี มีชาวประมงคนหนึ่งเก็บไข่เต่าริมฝั่งแม่น้ำอจิรวดี เอาต้มกินแล้วให้กุมาริกาฟองหนึ่ง นางติดใจในรสไข่เต่านั้น มารดาได้ถือเอาไข่ไก่ที่แม่ไก่กกมาให้

นาง ต่อมานางได้ถือเอาไข่ไก่มาเคี้ยวกินเองเป็นนิตย์

แม่ไก่ เห็นกุมาริกานั้นถือเอาไข่ของตนเคี้ยวกินอยู่ ผูกอาฆาต ทำกาละแล้วไปเกิดเป็นแมวในเรือนนั้นนั่นเอง

แม้นางกุมาริกาทำกาละแล้วก็ไปเกิดเป็นแม่ไก่ในเรือนนั้นเหมือนกัน **เพราะเหตุแห่งจิตยินดีในฟองไข่ที่เคี้ยวกิน** ครั้นแม่ไก่ตกฟองไข่ นางแมวก็เคี้ยวกินฟองไข่เหล่านั้น แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ก็เช่นนั้นเหมือนกัน แม่ไก่ตั้งความปรารถนาพึงได้เคี้ยวกินเจ้าพร้อมทั้งลูก เคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้ว บังเกิดเป็นนางเสือเหลือง

นางแมว ทำกาละแล้ว บังเกิดเป็นนางเนื้อ เวลาที่นางเนื้อนั้นคลอด นางเสือเหลืองก็มาเคี้ยวกินนางเนื้อนั้นพร้อมลูกทั้งหลาย

สองสัตว์นั้น เคี้ยวกินกันอยู่อย่างนี้ ๕๐๐ อัตภาพ ในที่สุดนางหนึ่งเกิดเป็นยักษิณี นางหนึ่งเกิดเป็นกุลธิดาในเมืองสาวัตถี

เบื้องหน้าแต่นี้ มีนัยดังที่กล่าวไว้แล้วในพระคาถาว่า *"น หิ เวเรน เวรานิฯ เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร ย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร"*

แล้วทรงตรัสพระคาถานี้ ว่า

"ผู้ใดปรารถนาสุขเพื่อตนแล้วก่อทุกข์ให้ผู้อื่น ผู้นั้นย่อมเป็นผู้ระคนด้วยเวร ย่อมไม่พ้นจากเวร"

ในกาลจบเทศนา นางยักษิณีตั้งอยู่ในสรณะทั้งหลาย สมาทานศีลห้าพ้นจากเวร ฝ่ายนางกุลธิดา ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ผู้มาประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

๑๘. เรื่อง พระลกุณฏกภัททิยเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อลกุณฏกะภัททิยะ

ความพิสดารว่า วันหนึ่งพระอาคันตุกะหลายรูปเข้าไปเฝ้าพระศาสดา

ขณะนั้นพระลกุณฏกะเดินผ่านไปในที่ไม่ไกล ภิกษุทั้งหลายต่างแลดูหน้ากันและกันแล้ว

พระศาสดา ทรงทราบวาระจิตของภิกษุเหล่านั้น จึงตรัสว่า

"พวกเธอเห็นหรือ พระเถระนี้ (ลกุณฏกะ) เป็นผู้ฆ่ามารดาบิดาแล้วไม่ทุกข์"

ภิกษุทั้งหลาย สงสัยจึงกราบทูลถาม

พระศาสดา ตรัสว่า

*"บุคคลใดฆ่า**มารดาบิดา** ฆ่า**พระราชาทั้งสอง** ฆ่า**แว่นแคว้น** พร้อมพนักงานเก็บส่วย ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ ย่อมไม่ทุกข์"*

อธิบาย

ตัณหา ชื่อว่า มารดา **มานะ** หรืออัสมิมานะ (การถือตัวว่าเป็นเรา) ชื่อว่า เป็นบิดา

พระราชาทั้งสอง ชื่อว่า มิจฉาทิฏฐิทั้งสอง ได้แก่ สัสสตทิฏฐิ (เห็นว่าตายแล้วเกิด) และอุจเฉททิฏฐิ (ตายแล้วสูญ)

แว่นแคว้น ชื่อว่า กว้างขวางดุจความยินดีที่เกิดขึ้นจาก**อายตนะทั้งหลาย** ดุจพนักงานเก็บส่วย เกิดกำหนัดด้วยอำนาจของความยินดี จัดการส่วยให้สำเร็จ

แม้พระคาถาที่ ๒ เรื่องเหมือนกันกับพระคาถาแรก แต่ทรงยกฆ่า**หมวด ๕ แห่งนิวรณ์** (กาม พยาบาท วิจิกิจฉา ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ) เปรียบดังว่า *"ไม่เดินไปในหนทางที่เสือโคร่งเที่ยวไปในที่ ๕ แห่ง"* เพราะมีภัยรอบด้าน เดินไปลำบากชื่อว่าทางที่เสือโคร่งเที่ยวไป พระศาสดาทรงเป็นธรรมราชา ทรงฉลาดในวิธีเทศนา

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นดำรงอยู่ในอรหัตผลแล้วฯ

๑๙. เรื่อง คนขนไม้บรรทุกเกวียนชื่อทารุสากฏิกะ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภบุตรของคนขนไม้บรรทุกเกวียนคนหนึ่งชื่อนายทารุสากฏิกะ

ความพิสดารว่า บุตรของคนขนไม้คนหนึ่งในนครราชคฤห์เป็นสัมมาทิฏฐิ เขาเล่นขลุบกับเพื่อนๆ เวลาจะทอดขลุบเขาจะระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าว่า *"นโม พุทธัสสะ"* แล้วจึงทอด เขาชนะเด็กทั้งหลาย

วันหนึ่ง เขาไปป่ากับบิดา เพื่อขนไม้บรรทุกเกวียน ปล่อยโคใกล้ที่ป่าช้า มีสระใหญ่ แล้วจัดแจงอาหารกลางวัน โคหนี **นายสากฏิกะ** ตามหาอยู่จนค่ำ ราตรีนั้นนอนแล้วในป่าภายใต้แห่งเกวียน

กลางคืนนั้น พวกอมนุษย์ (ยักษ์) ใกล้ป่าช้านั้นเห็นเขาแล้วจะกินเด็ก แต่มีอมนุษย์ตนหนึ่งเป็นสัมมาทิฏฐิห้ามเอาไว้ เพราะเด็กคนนี้กล่าว *"นโม พุทธัสสะ"* เสมอๆ เป็นผู้สั่งสมพุทธานุสสติ อมนุษย์ทั้งหลายได้ยินกลัวภัย จึงได้ถอยออกไปยืนอยู่แล้ว

ต่อมา อมนุษย์เหล่านั้น ได้ยืนรักษาเด็กนั้นแล้ว ประดุจเป็นมารดาและบิดาของเด็ก อมนุษย์ตนหนึ่งไปนำโภชนะของพระราชาจากพระนครมาให้เด็กบริโภค จารึกอักษรไว้ที่ถาด ด้วยอานุภาพของยักษ์นั้นให้เห็นเฉพาะพระราชา คนอื่นจงอย่าเห็น

วันรุ่งขึ้น พวกราชบุรุษโจทขานกันว่า ภาชนะของพระราชาถูกโจรลักออกตามหาไปพบอยู่ที่เกวียนของนายสากฏิกะ จับเด็กนั้นไปไต่สวน ทรงทราบความเป็นไป นำความไปกราบทูลถามพระศาสดาว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พุทธานุสติเป็นคุณชาตเครื่องรักษาป้องกันภัยได้หรือหนอ? หรือว่า อนุสติอื่นๆ เช่น ธัมมานุสติ เป็นต้น ก็เป็นคุณชาตเครื่องรักษาด้วย"

พระศาสดา ทรงแสดง**ฐานะ ๖ อย่าง เป็นคุณชาตเครื่องรักษา**

*"สติของชนเหล่าใดเป็นไปแล้ว**ในพระพุทธเจ้า**เป็นนิตย์ ทั้งกลาง*

วันกลางคืน ชนเหล่านั้นเป็นสาวกของพระตถาคต ตื่นอยู่ด้วยดีในกาลทุกเมื่อ ๑

*สติของชนเหล่าใดเป็นไปแล้ว**ในพระธรรม**เป็นนิตย์ ๒ **ในพระสงฆ์**เป็นนิตย์ ๓ **เป็นไปในกาย**เป็นนิตย์ ๔ ยินดีแล้วในอัน**ไม่เบียดเบียน** ๕ ยินดีแล้ว**ในการภาวนา**เป็นนิตย์ ๖*

ทั้งกลางวันและกลางคืน ชนเหล่านั้นเป็นสาวกของพระตถาคต ตื่นอยู่ด้วยดีในกาลทุกเมื่อ"

อธิบาย

"เป็นไปในกาย" ชื่อว่า กายคตาสติ สติอันเกิดในอาการ ๓๒ โกฏฐาส ป่าช้าทั้ง ๙ ธาตุทั้ง ๔ เป็นต้น

"ในการภาวนา" ชื่อว่า เมตตาภาวนา กรุณาภาวนา แผ่ไปทุกทิศ

ในกาลจบเทศนา เด็กนั้นดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล พร้อมด้วยมารดาและบิดาแล้ว ภายหลังชนทั้งหมดนี้ได้บวชบรรลุอรหัต เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ชนผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

(**หมายเหตุ** บทในองค์ของพระพุทธคุณ ๙ พระธรรมคุณ ๖ พระสังฆคุณ ๙ บทใดบทหนึ่ง พระองค์ทรงตรัสไว้ใน *"ธชัคคสูตร"* ว่ามีอานุภาพสูงสุด จึงควรท่องจำให้ขึ้นใจ เป็นอนุสติมีอานิสงส์มาก โปรดหาอ่านในบทสวดมนต์แปลในหนังสือ *"มนุษย์..เล่ม ๗."-ผู้รวบรวม*)

๒๐. เรื่อง จิตตคฤหบดี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภจิตตคฤหบดี (ต่อจากปุปผวรรค วรรณนา เรื่องพระสุธรรมเถระ หน้า ๑๘๐)

ความพิสดารว่า พระอานนท์ทูลถามพระศาสดาว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็สักการะนี้เกิดขึ้นแก่คฤหบดีนั่น แม้มาสู่สำนักของพระองค์เท่านั้นหรือ หรือไปในที่อื่นก็เกิดขึ้นเหมือนกัน?"*

พระศาสดา ตรัสว่า *"อานนท์ เมื่อจิตตคฤหบดีนั่นแม้มาสู่สำนักของเราก็ดี ไปในที่อื่นก็ดี สักการะย่อมเกิดขึ้นทั้งนั้น เพราะอุบาสกนี้เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสสมบูรณ์ด้วยศีล ไปสู่ถิ่นใดลาภสักการะย่อมเกิดในถิ่นนั้นๆ ทีเดียว"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ผู้มีจิตศรัทธา มีศีลสมบูรณ์ เพียบพร้อมด้วยยศและโภคะ จะไปถิ่นใดๆ ย่อมเป็นผู้อันเขาบูชาแล้ว ในถิ่นนั้นๆ ทีเดียว"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๒๑. เรื่อง นางจูฬสุภัททา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภธิดาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีชื่อ จูฬสุภัททา

ดังได้สดับมา เศรษฐีบุตรชื่ออุคคะ ชาวอุคคนคร เป็นสหายกันกับอนาถบิณฑิกเศรษฐี เมืองสาวัตถี เขาเรียนศิลปะอยู่ในอาจารย์เดียวกัน ทำกติกากันไว้ว่า ถ้าหากเราทั้ง ๒ มีบุตรธิดาจะให้แต่งงานกัน

ต่อมาอุคคเศรษฐี ได้ขอนางจูฬสุภัททา ธิดาของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เพื่อบุตรของตน แต่อุคคเศรษฐีเป็นมิจฉาทิฏฐิ จึงกราบทูลพระทศพล อันพระศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยของอุคคเศรษฐีแล้วทรงอนุญาต จึงรับคำอุคคเศรษฐี ได้กำหนดวันทำสักการะเป็นอันมาก เหมือนอย่างธนัญชัยเศรษฐีให้นางวิสาขา ให้โอวาท ๑๐ ข้อเหมือนกัน มอบกฎุมพี ๘ คน ให้เป็นผู้รับรองชำระโทษ

นางจูฬสุภัททาไปสู่ตระกูลผัว นางทำเหมือนอย่างที่นางวิสาขาทำแล้ว

ในวันมงคลวันหนึ่ง พ่อผัวของนางทำสักการะชีเปลือย แล้วให้

นางมาไหว้ นางไม่อาจดูชีเปลือยเพราะละอาย นางปฏิเสธอยู่บ่อยๆ พ่อผัวขับไล่นาง

นางเรียกกฎุมพี ๘ คนมาวินิจฉัย ทราบความที่นางไม่มีโทษ และนางได้สรรเสริญพระสมณะของตน ประกาศคุณทั้งหลายของพระพุทธเจ้าและพระสาวกของพระพุทธเจ้าแก่พ่อผัวแม่ผัว ว่า

"ท่านเป็นผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจสงบ ท่านเดินยืนเรียบร้อย มีจักษุทอดลง พูดพอประมาณ ***กายกรรม****ของท่านสะอาด* ***วจีกรรม****ไม่มัวหมอง* ***มโนกรรม****หมดจดดี บริสุทธิ์ทั้งภายในภายนอก*

โลกฟูขึ้น *เพราะลาภ ยศ สรรเสริญ สุข* ***และฟุบลง****แม้เพราะเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์* ***ท่านเป็นผู้สม่ำเสมอ****ในลาภ-เสื่อมลาภ ในยศ-เสื่อมยศ ในสรรเสริญ-นินทา ในสุข-ในทุกข์*

พวกสมณะของฉันเป็นเช่นนี้*"*

นางได้นิมนต์ ภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ถวายภัตวันรุ่งขึ้น ด้วยแรงอธิษฐานของนางอยู่ในที่ไกลที่สุดประมาณ ๑๒๐ โยชน์จากอุคคนครถึงนครสาวัตถี

ขณะนั้น อนาถบิณฑิกเศรษฐีสดับธรรมกถาแล้ว นิมนต์พระศาสดาเพื่อเสวยในวันรุ่งขึ้น พระศาสดาทรงตรัสว่า *"รับนิมนต์ไว้แล้ว"*

เศรษฐี สงสัยทูลถามว่า *"พระองค์รับภัตใครหนอแล ที่มาก่อนข้าพระองค์มีหรือ?"*

พระศาสดา ตรัสว่า *"นางจูฬสุภัททา อยู่ในที่ไกล ๑๒๐ โยชน์นิมนต์ไว้แล้ว คฤหบดี ก็อันสัตบุรุษทั้งหลาย แม้อยู่ในที่ไกล ย่อมปรากฏเหมือนยืนอยู่เฉพาะหน้า"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสเป็นพระคาถา ว่า

"สัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมปรากฏในที่ไกล เหมือนภูเขาหิมพานต์ ส่วนอสัตบุรุษย่อมไม่ปรากฏในที่นี้ เหมือนลูกศรอันเขาซัดไปในราตรีฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น

ท้าวสักกเทวราช ทรงทราบพระศาสดาทรงรับนิมนต์นางจูฬสุภัททา ทรงสั่งให้วิสกรรมเทพบุตรนิรมิตเรือนยอด ๕๐๐ หลัง นำภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขไปสู่อุคคนครในวันพรุ่งนี้

วันรุ่งขึ้น วิสกรรมเทพบุตร นิรมิตแล้ว ได้เสด็จไปยังอุคคนครแล้ว

อุคคเศรษฐี พร้อมด้วยบริวาร เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ถวายมหาทานนิมนต์ซ้ำอีกสิ้น ๗ วัน ตั้งแต่นั้นมาชาวนครนั้นได้มีศรัทธาเลื่อมใส ดังนี้แล

พระศาสดา ทรงแสดงธรรมเป็นที่สัปปายะ (สบาย) ของเศรษฐีนั้น สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พัน มีเศรษฐี เป็นต้น ตรัสรู้ธรรมแล้ว

๒๒. เรื่อง พระเอกวิหารีเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อ เอกวิหารี

ได้ยินว่า พระเถระนั้น ได้เป็นผู้ปรากฏว่า *"นั่ง...เดิน...ยืน แต่ผู้เดียว"* ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลพระศาสดา ทรงตรัสสาธุการว่า *"สาธุ สาธุ"* ดังนี้แล้ว ทรงตรัสอานิสงส์ของการอยู่ในที่วิเวกสงัด จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

"ภิกษุ พึงเสพที่นั่งคนเดียว ที่นอนคนเดียว พึงเป็นผู้เดียวไม่เกียจคร้านเที่ยวไป เป็นผู้เดียวทรมานตน เป็นผู้ยินดียิ่งในราวป่า" (ธรรมบท ๒๕/๔๖-ผู้รวบรวม)

อธิบาย

"ที่นั่งคนเดียว ที่นอนคนเดียว" เพราะเอกาสนัง เอกาสยัง เป็นที่นั่งที่นอนของภิกษุผู้ไม่ละมูลกัมมัฏฐาน **แม้จะนั่งอยู่ในท่ามกลางพุทธ**

บริษัทตั้งพันด้วยการทำไว้ในใจนั้นนั่นแล ผู้มีสติเข้าไปตั้งไว้แล้วเหนือที่นั่งที่นอน ไม่เกียจคร้านที่จะ**เที่ยวไปเป็นผู้เดียวในทุกอิริยาบถ** (เอโกจรมตันทิโตฯ)

"ทรมานตน" ด้วยสามารถแห่งการตามประกอบกัมมัฏฐานในที่ทั้งหลาย มีที่พักกลางคืนและที่พักกลางวัน ภิกษุเมื่อทรมานตน (เอโกทมยมัตตานังฯ) อย่างนี้ชื่อว่าเป็นผู้ยินดียิ่งในราวป่า (ภิกษุผู้มีปกติพลุกพล่านไม่อาจทรมานตนได้อย่างนี้) แล้วบรรลุมรรคผล

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น

ตั้งแต่นั้นมา ภิกษุทั้งหลาย ย่อมปรารถนาการอยู่คนเดียวเท่านั้นดังนี้แล

๒๓. เรื่อง อาคันตุกภิกษุ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุอาคันตุกะหลายรูป

ได้ยินว่า พวกภิกษุจำพรรษาอยู่ในปัจจันตนครแห่งหนึ่ง ผาสุกอยู่เดือนแรก เดือนที่สองโจรมาปล้นชาวบ้าน อันเป็นที่โคจรบิณฑบาตจับชาวบ้านไปเป็นเชลย ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านพากันซ่อมแซมป้องกันบ้านไม่มีโอกาสอุปัฏฐากบำรุงภิกษุ หาความสำราญมิได้

ได้พากันไปเข้าเฝ้าพระศาสดา กราบทูลให้ทรงทราบถึงสาเหตุที่หาความสำราญมิได้ พระองค์จึงทรงตรัสว่า

"ช่างเถอะ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าได้คิดเลย ธรรมดาว่า ความอยู่เป็นสุขสำราญตลอดกาลเป็นนิตย์ เป็นสิ่งที่บุคคลหาได้ยาก

ภิกษุควรรักษาอัตภาพนั่นแหละ ให้เหมือนกับพวกมนุษย์เหล่านั้นคุ้มครองนคร ฉะนั้นย่อมควร"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ท่านควรรักษาตนให้เหมือนกับพวกมนุษย์ป้องกันปัจจันตนครทั้งภายในและภายนอก ฉะนั้น ฯลฯ"

อธิบาย

ภิกษุควรรักษาตน คือทำให้มั่นคงทั้งภายในและภายนอก **จงปิดทวารทั้งหก**อันเป็นภายใน ไม่ปล่อยสติชั่วรักษาทวาร **ทำอายตนะภายใน ๖** (ตา หู เป็นต้น) **เหล่านั้นให้มั่น** ไม่ถือเอาโดยประการที่อายตนะภายนอก ๖ ยึดถืออยู่ (รูป เสียง เป็นต้น) จะเป็นไปเพื่อขจัดอายตนะภายในเสีย **ไม่พึงละสติที่รักษาทวาร เพื่อไม่ให้อายตนะภายนอกเหล่านั้นเข้าไป** ประพฤติอยู่ชื่อว่ารักษาตนไว้ฉันนั้น

ขณะเป็นที่อุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้านี้ ไม่พึงก้าวล่วงพระองค์ท่านไปเสีย ขณะได้สัมมาทิฏฐิ ขณะไม่ขาดแคลนอายตนะทั้งหลาย ขณะนั้นไม่พึงก้าวล่วงท่านทั้งหลายไปเสีย

ชนเหล่าใดก้าวล่วงท่านทั้งหลายไป (พระสัมมาสัมพุทธเจ้า สัมมาทิฏฐิ อายตนะทั้งหลาย) ชนเหล่านั้นเบียดเสียดกันในนรกแล้ว

ในกาลจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นสลดสังเวช ตั้งอยู่ในอรหัตแล้วดังนี้แล

๒๔. เรื่อง นิครนถ์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพวกนิครนถ์

ความพิสดารว่า วันหนึ่งภิกษุทั้งหลายเห็นพวกนิครนถ์แล้วต่างสนทนากันว่า พวกนิครนถ์ที่ปกปิดอวัยวะข้างหน้าเห็นจะเป็นผู้มีความละอายอยู่บ้าง น่าจะประเสริฐกว่าพวกชีเปลือย ไม่ปกปิดโดยประการทั้งปวง

พวกนิครนถ์ ได้ฟังคำนั้นแล้ว กล่าวว่า *"พวกเรายอมปกปิดเพราะเหตุนั้นหามิได้ เราปกปิดเพราะเหตุคือละอองฝุ่นธุลีนั่นอย่าตกลง*

ภาชนะภิกษา เพราะธุลีเป็นของเนื่องด้วยชีวิตินทรีย์" ดังนี้แล้วโต้ตอบวาทะกัน ภิกษุทั้งหลายไปเฝ้ากราบทูลพระศาสดา

ทรงตรัสว่า *"ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่า**ผู้ละอายในสิ่งอันไม่ควรละอาย ไม่ละอายในสิ่งที่ควรละอาย ย่อมมีทุคติเป็นที่ไป**"*

ดังนี้แล้ว จึงทรงภาษิตพระคาถา ว่า

"สัตว์ทั้งหลาย ละอายเพราะสิ่งอันไม่ควรละอาย ไม่ละอายเพราะสิ่งอันควรละอาย สมาทานมิจฉาทิฏฐิ ย่อมถึงทุคติ ฯลฯ"

ในกาลจบเทศนา นิครนถ์เป็นอันมากมีใจสังเวชแล้วบวช เทศนาสำเร็จ ประโยชน์แม้แก่บุคคลผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

๒๕. เรื่อง ภิกษุผู้เคยเป็นควาญช้าง

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้เคยเป็นควาญช้างรูปหนึ่ง

ได้ยินว่า วันหนึ่งภิกษุนั้น เห็นนายควาญช้างฝึกช้างอยู่ แล้วไม่อาจฝึกได้ตามที่ตนต้องการ ภิกษุนั้นจึงแนะนำให้นายหัตถาจารย์ผู้ฝึกช้างพึงแทงช้างอย่างนี้ๆ แทงตรงนี้ๆ มันย่อมสำเหนียกโดยเร็ว

เขาสดับคำของภิกษุแล้ว จึงทำอย่างนั้น ก็ฝึกช้างตัวนั้นให้เรียบร้อยได้

ภิกษุทั้งหลายไปกราบทูลพระศาสดา

พระศาสดา ให้เรียกภิกษุนั้นมา แล้วตรัสว่า

*"เธอ บุรุษเปล่า (โมฆะบุรุษ) เธอต้องการอะไรด้วยยานคือช้างที่ฝึกแล้ว เพราะชื่อว่าคนผู้สามารถเพื่อที่จะไปสู่สถานที่ไม่เคยไปด้วยยานคือช้างหามีไม่ แต่ผู้ที่ฝึกตนดีแล้วย่อมไปสู่สถานที่ไม่เคยไปได้ เพราะฉะนั้น **เธอจงฝึกตนเท่านั้น เธอจะต้องการอะไรด้วยการฝึกสัตว์พาหนะเหล่านั้น**"*

แล้วทรงตรัสพระคาถา ว่า

“ก็บุคคลพึงไปสู่ทิศที่ยังไม่เคยไปด้วยยานเหล่านี้ เหมือนคนผู้ฝึกตนแล้ว ไปสู่ทิศที่ยังไม่เคยไปได้ด้วยตนที่ฝึกแล้ว ทรมานดีแล้วนั้นไม่ได้”

อธิบาย

“ทิศที่ยังไม่เคยไป” คือ พระนิพพาน ที่นับว่ายังไม่ได้ไป บุคคลผู้ฝึกตน ผู้มีปัญญาไปสู่ทิศที่ยังไม่เคยไปแล้วนั้นคือ บรรลุถึงภูมิแห่งท่านที่ฝึกตนแล้ว ด้วยการฝึกอินทรีย์ (อินทรีย์ ๒๒ ประการ คือ รูปกับนาม-*ผู้รวบรวม*) ทรมานดีแล้วด้วยอริยมรรคภาวนา การฝึกตนเท่านั้นประเสริฐ

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมากบรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

ซากสถูปเกสเรีย "ที่ใหญ่ที่สุดในอินเดีย"

พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาคที่ ๙
ตัณหาวรรค วรรณนา

๑. เรื่อง นางลูกสุกร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภนางลูกสุกรกินคูถตัวหนึ่ง

ได้ยินว่า วันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ทอดพระเนตรเห็นลูกสุกรตัวหนึ่งกำลังกินคูถ

ทรงตรัสบุรพกรรมของนางลูกสุกร

นางลูกสุกรนั่น เคยเกิดเป็นแม่ไก่ ในที่ใกล้โรงฉัน สมัยศาสนาพระกกุสันธสัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะนั้นภิกษุกำลังแสดงธรรม สาธยายวิปัสสนากัมมัฏฐาน แม่ไก่ได้ฟังธรรมอยู่ ขณะนั้นมีเหยี่ยวตัวหนึ่งมาโฉบเอาไป จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้ไปบังเกิดในราชตระกูลเป็นธิดากษัตริย์ นามว่า *“อุพพรี”*

ต่อมา พระนางอุพพรี บำเพ็ญฌานอยู่ขณะถ่ายอุจจาระ แลเห็นหมู่หนอนแล้วยังปุพพังคสัญญา (อสุภสัญญา) ให้เกิดขึ้นในที่นั้น ได้ปฐมฌาน จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว**ไปบังเกิดในพรหมโลก จุติจากพรหมโลกเกิดแล้วในกำเนิดลูกสุกรในบัดนี้** *(นี่แหละ! ที่ทรงตรัสในธนัญชานิสูตรว่าฌานเป็นของอันต่ำทรามเพราะกิจอื่นที่พึงทำคือพระนิพพานยังมีอยู่แล้วไม่ทำ-ผู้รวบรวม)*

พระศาสดา ทรงยังความสังเวชใจให้เกิดแล้วในหมู่ภิกษุ ทรงประกาศโทษแห่งราคะตัณหา ขณะประทับยืนระหว่างถนนนั่นเอง

ได้ทรงภาษิตเป็นพระคาถาว่า

“ต้นไม้ถึงบุคคลตัดแล้ว เมื่อรากยังมั่นคง ย่อมงอกได้อีก ฉันใด ทุกข์นี้เมื่อตัณหานุสัยอันบุคคลยังขจัดไม่ได้ ย่อมเกิดขึ้นอยู่ร่ำไป ฉันนั้น

กระแสแห่งตัณหา ๓๖ อันไหลไปในอารมณ์ที่น่าพอใจ เป็น

ธรรมชาติแรงกล้า มีอยู่ในบุคคลใด ผู้นั้นย่อมดำริด้วยอาศัยราคะนำไปให้มีทิฏฐิชั่ว กระแสแห่งตัณหาทั้งหลายย่อมไหลไปในอารมณ์ทั้งปวงดุจเถาวัลย์

ท่านทั้งหลาย *เห็นตัณหานั้นดั่งเถาวัลย์ จงขจัดรากแห่งตัณหาเสียด้วยปัญญา โสมนัสทั้งหลายที่ซ่านไปเปื้อนตัณหาดุจยางเหนียวย่อมมีแก่สัตว์ สัตว์อาศัยความสำราญนั้น จึงแสวงหาความสุข สัตว์นั้นย่อมเข้าถึง (อุปาทาน ภพ) ชาติ ชรามรณะ*

หมู่สัตว์*อันตัณหาดิ้นรนล้อมไว้ ย่อมกระเสือกกระสน เหมือนกระต่ายถูกนายพรานดักได้แล้ว หมู่สัตว์ผู้ข้องอยู่ในสังโยชน์ตัณหาเครื่องข้อง ย่อมเข้าถึงทุกข์บ่อยๆ*

ภิกษุผู้เห็นธรรม เป็นที่สำรอกกิเลสแก่ตน พึงบรรเทาตัณหาผู้ทำความดิ้นรนเสีย"

อธิบาย

"ต้นไม้เมื่อรากยังมั่นคง" ได้แก่ ทุกข์ มีชาติทุกข์ เป็นต้น เมื่ออนุสัย คือ ความนอนเนื่องแห่งตัณหา อันเป็นไปทางทวาร ๖ ยังไม่ถูกขจัดยังตัดไม่ขาดแล้ว ย่อมทุกข์ร่ำไป

"กระแสแห่งตัณหา ๓๖ อันไหลไปในอารมณ์" ได้แก่ ตัณหาอิงอายตนะภายใน ๑๘ (ตัณหา ๓ x ทวาร ๖ = ๑๘-*ผู้รวบรวม*) อิงอายตนะภายนอก ๑๘ (ตัณหา ๓ x รูปารมณ์ ๖ = ๑๘-*ผู้รวบรวม*) ย่อมไหลไปในอารมณ์มี รูป เสียง เป็นต้น อันเป็นที่ชอบใจเมื่อเห็น ได้ยิน เป็นต้น ย่อมดำริชั่ว ย่อมนำบุคคลให้วิบัติไป

ไหลไปในอารมณ์ทั้งปวง เพราะไหลไปใน รูป เสียง เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งทวารมี ตา หู เป็นต้น เพราะตัณหาทั้งหมดเกิดขึ้นที่ รูป เสียง มีรูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพะตัณหา ธรรมตัณหา ย่อมไหลไปในอุปาทาน ภพ ชาติ ชรามรณะ ตัณหาเป็นเครื่องพัวพันรัดรึงไว้ (ตัณหา ชื่อว่า ลตา หรือ ลดา แปลว่า เครือเถาว์ เครื่องพัวพัน เครื่องรัดรึง)

"ตัณหานี้ เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดขึ้นที่รูปในปิยรูปและสาตรูปนี้เป็นต้น" (ตัณหานี้ เมื่อจะเกิดย่อมเกิดที่ตา หู เป็นต้น และเมื่อจะดับก็ดับที่ตา หู เป็นต้น นั่นแหละ!-*ผู้รวบรวม*)

อันว่าตัณหานี้ ดุจยางเหนียวฉาบทาแล้ว เป็นดั่งยางเหนียวอันเป็นไปในปัจจัย ๔ และบริขารทั้งหลาย มีจีวรเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น

นางลูกสุกร นั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว **เกิดในราชสกุลในสุวรรณภูมิ** จุติจากอัตภาพนั้นเกิดในกรุงพาราณสี จุติแล้วเกิดในเรือนพ่อค้าม้าที่ท่าเรือสุปปารกะ จุติแล้วเกิดในเรือนของนายเรือที่ท่าคาวิระ จุติแล้วเกิดในเรือนของอิสรชนในเมืองอนุราธบุรี จุติแล้วเกิดเป็นธิดาในเรือนของกฎุมพีชื่อสุมนะ ในเภกกันตคามชื่อ สุมนา

ต่อมา นางได้ไปสู่ตระกูลผัวที่แคว้นทีฆวาปี หมู่บ้านมหามุนีคาม อำมาตย์ของพระเจ้าทุฏฐคามณี นามว่า ลกุณฏกะอติมะพระ

ภิกษุทั้งหลายต่างกล่าวว่า *"นางลูกสุกร ถึงความเป็นภรรยาของอำมาตย์ลกุณฏกะแล้วโอ! น่าอัศจรรย์จริง"* นางฟังคำนั้นแล้ว กลับได้ญาณระลึกชาติได้ในขณะนั้นนั่นเอง

นางมีความสลดสังเวชใจ อ้อนวอนสามีบวชแล้วในสำนักพระเถรี **ได้ฟังกถามหาสติปัฏฐานสูตร ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล** ต่อมาพระสุมนาเถรีได้ฟัง *"อาสีวิสูปมสูตร"* บรรลุพระอรหัตแล้ว

พระนางสุมนาเถรี ได้เล่าประวัติของนางอย่างละเอียดแก่ภิกษุสงฆ์ ได้อัตภาพถึง ๑๓ อัตภาพ อันสูงๆ ต่ำๆ อย่างนี้ด้วยประการฉะนี้

บัดนี้ เกิดในอัตภาพอันอุกกฤษฏ์แล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายจงยังธรรมอันเป็นกุศลทั้งหลายให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด

ดังนี้แล้ว ยังบริษัท ๔ ให้สังเวชแล้วปรินิพพาน ดังนี้แล

(***อาสีวิโสปมสูตร*** *๑๘/๒๐๗ ว่าด้วย****อสรพิษทั้ง ๔*** *คือ มหาภูต*

*รูป ๔ **เพชฌฆาตทั้ง ๕** ได้แก่ อุปาทานขันธ์ ๕ รูปขันธ์ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณขันธ์ เพชฌฆาตที่ ๖ ได้แก่ **นันทิราคะ**หนีไปพบบ้านร้างทั้ง ๖ ได้แก่ **อายตนะภายใน ๖** พบโจรทั้ง ๖ ได้แก่ **อายตนะภายนอก ๖** ไปพบห้วงน้ำ ได้แก่ **โอฆะทั้ง ๔** มีกามโอฆะ เป็นต้น พึงข้ามเสียได้ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น)*

๒. เรื่อง ภิกษุผู้หมุนไปผิดรูปหนึ่ง (พระวิพภันตกภิกษุ)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อพระวิพภันตกะ ภิกษุผู้หมุนไปผิด

ได้ยินว่า ภิกษุรูปหนึ่ง เป็นศิษย์ของพระมหากัสสปเถระ บวชแล้วยัง**ฌาน ๔ เกิดแล้ว** เห็นรูปารมณ์อันเป็นวิสภาค (ข้าศึก) มีจิตปฏิพัทธ์รูปารมณ์นั้น**สึกออกมาแล้ว**

เป็นผู้เกียจคร้าน ถูกไล่ออกจากงาน เขายึดอาชีพโจรกรรม เพราะคลุกคลีด้วยมิตรชั่ว

วันหนึ่ง เขาถูกราชบุรุษจับได้ ถูกจองจำคุมตัวไป พระเถระเห็นจึงเข้าไปพูดว่า *"เธอจงระลึกถึงกัมมัฏฐานเถิด"* เขาได้สติยังฌานให้เกิดแล้วได้จตุตถฌาน พวกมนุษย์ราชบุรุษประหลาดใจ เขาไม่หวั่นไหว ไม่กลัวความตาย แม้กำลังจะถูกประหารก็ไม่สะทกสะท้าน ไปกราบทูลแด่พระราชา

พระราชา ทรงสดับสั่งให้ปล่อยตัว แล้วไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ทรงเปล่งโอภาส แสดงธรรมแก่เขา

"บุคคลใดมีอาลัย ดุจหมู่ไม้อันตั้งอยู่ในป่าออกแล้วน้อมไปป่าออกจากป่าแล้ว ยังแล่นไปสู่ป่าเดิมอีก เข้าพ้นแล้วจากเครื่องผูก ยังแล่นไปสู่เครื่องผูกเดิมอีก เพราะเหตุไรเล่า?"

อธิบาย

"มีอาลัย" กล่าวคือ อาลัยในความเป็นคฤหัสถ์ พ้นแล้วจากป่า คือตัณหาเครื่องผูก คือการครองเรือนแล้วยังแล่นไปหาป่า คือตัณหาเครื่องผูก คือการครองเรือนนั้นอีก

เขานั่งฟังพระธรรมเทศนา ในระหว่างราชบุรุษนั่นแล **เริ่มตั้งความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป ยกจิตขึ้นสู่ไตรลักษณ์ พิจารณาอยู่ซึ่งสังขารทั้งหลาย** บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว เสวยสุขเกิดแต่สมาบัติอยู่ เหาะขึ้นสู่เวหาสน์มาสู่สำนักพระศาสดาโดยอากาศ ถวายบังคมพระศาสดาแล้วบวช ได้บรรลุอรหัตในท่ามกลางบริษัท พร้อมด้วยพระราชานั่นเอง ดังนี้แล

๓. เรื่อง เรือนจำและเครื่องจองจำ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเรือนจำและเครื่องจองจำ

ดังได้สดับมา กาลครั้งหนึ่ง พวกราชบุรุษจับโจรมา พระราชารับสั่งให้จองจำ

ภิกษุชาวชนบท ประมาณ ๓๐ รูป ผ่านมาเห็น เข้าไปเฝ้ากราบทูลพระศาสดา

พระศาสดา ทรงตรัส

"ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เครื่องจองจำเหล่านี้ ชื่อว่า เครื่องจองจำภายนอก ***ส่วนเครื่องจองจำ*** *คือ กิเลส กล่าวคือ มีตัณหาในสวิญญาณกทรัพย์และอวิญญาณกทรัพย์ (ทรัพย์ที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครอง) อันได้แก่ ข้าวเปลือก บุตร ภรรยา และโค เป็นต้น เป็นเครื่องจองจำที่มั่นคงกว่าด้วยคูณด้วยร้อยคูณด้วยพันคูณด้วยแสน แต่โบราณบัณฑิตทั้งหลายตัดเครื่องจองจำที่ตัดได้ยากนี้แล้วเข้าสู่ป่าบวชแล้ว"*

ทรงนำอดีตนิทาน มาตรัสเล่า

ในอดีตกาล พระเจ้าพรหมทัต แห่งกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์

เกิดในตระกูลยากตระกูลหนึ่ง เมื่อเจริญวัย บิดาตายแล้ว หารับจ้างเลี้ยงมารดา ต่อมามารดาหาภรรยาให้ทั้งที่ไม่ปรารถนา นางตั้งครรภ์ พระโพธิสัตว์ไม่ทราบว่านางตั้งครรภ์ บอกกับภรรยาว่าจักบวช

นางกล่าวว่า *"ให้ดิฉันคลอดเห็นทารกแล้วจึงบวช"* กาลต่อมานางคลอดแล้ว *"บัดนี้ฉันจักบวช"* นางกล่าวว่า *"ท่านจงรอให้ลูกน้อยหย่านมก่อน"* แล้วก็ตั้งครรภ์อีก

พระโพธิสัตว์นั้น ไม่สามารถให้นางยินยอมแล้วไปได้ *"เราจักหนีบวช"* ลุกขึ้นในราตรีแล้วหนีไปแล้ว บวชเป็นฤาษี ยังอภิญญาและสมาบัติให้เกิดแล้วเล่นฌานอยู่ เปล่งอุทานว่า

"เครื่องผูกคือ บุตรและภรรยา เครื่องผูกคือ กิเลส อันบุคคลตัดได้โดยยากเห็นปานนี้ แต่เราตัดได้แล้ว"

พระศาสดา ทรงตรัสต่อไปว่า

"เครื่องจองจำคือ เหล็กและไม้ เป็นเครื่องจองจำไม่มั่นคง <u>ความกำหนัดยินดียิ่งนักในแก้วมณี ตุ้มหูทั้งหลายและความเยื่อใยในบุตร</u>และภรรยาทั้งหลาย ***เป็นเครื่องจองจำอันมั่นคง มีปกติเหนี่ยวลงอันหย่อนแต่เปลื้องได้โดยยากยิ่ง***

นักปราชญ์ทั้งหลาย ตัดเครื่องผูก เป็นผู้ไม่ใยดี ละกามสุขแล้วบวช"

อธิบาย

"มีปกติเหนี่ยวลง" เพราะย่อมฉุดลง คือนำไปในที่ต่ำ คร่ามากแล้วให้ตกไปในอบาย ๔

"หย่อนแต่เปลื้องได้ยาก" เพราะย่อมไม่บาดผิวหนังและเนื้อ คือย่อมไม่นำโลหิตออกในที่ที่ผูก ไม่รู้สึกแม้เป็นเครื่องผูก ย่อมอนุญาตหย่อนให้ทำการงานทั้งหลายในที่ทั้งหลายมีทางบกและทางน้ำ เป็นต้น

เปลื้องได้ยาก เพราะเครื่องผูกคือ กิเลส เกิดขึ้น-ด้วยสามารถแห่งความโลภแม้เพียงคราวเดียว

"ตัดเครื่องผูก" ด้วยพระขรรค์คือ ญาณ เป็นผู้หมดความเยื่อใย หมดอาลัย ละกามสุขได้แล้วเว้นรอบคือ หลีกออก ย่อมบวช

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๔. เรื่อง พระนางเขมา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระนางเขมาอัครมเหสีพระเจ้าพิมพิสาร

ดังได้สดับมา พระนางเขมา (เป็นพระกนิษฐาของพระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศล) มีพระรูปงดงามน่าเลื่อมใส ทราบว่าพระศาสดาตรัสติโทษแห่งรูป พระนางไม่ปรารถนาจะไปยังสำนักของพระศาสดา (นัยดุจเดียวกันกับพระนางรูปนันทา)

พระราชา ทราบความที่พระนางมัวเมาในรูป จึงตรัสสั่งให้นักกวีแต่งเพลงขับ พรรณนาพระเวฬุวัน พระนางฟังบ่อยๆ ทรงอยากทอดพระเนตรอุทยานพระเวฬุวัน

พระศาสดา ทรงทราบถึงการเสด็จมาของพระนาง ประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางบริษัท จึงทรงนิรมิตหญิงรูปงาม ยืนถือพัดก้านตาลพัดอยู่ข้างพระองค์ (มีนัยดุจเดียวกันกับพระนางรูปนันทา)

ฝ่ายพระนางเขมาเทวี ทอดพระเนตรเห็น ทอดพระเนตรดูหญิงนั้นนั่นแลจึงดำริว่า *"รูปแม้เห็นปานนี้ ก็ถึงความสิ้นความเสื่อมไปโดยครู่เดียวเท่านั้น จากปฐมวัย เหลือเพียงกระดูกในที่สุด สาระในรูปไม่มีหนอ?"*

พระศาสดา ทรงตรัสพระคาถาว่า

"เขมา เธอจงดูร่างกายอันอาดูร ไม่สะอาด เน่า ไหลออกทั้งข้างบนทั้งข้างล่าง อันคนพาลปรารถนายิ่งนัก"

ในกาลจบเทศนา พระนางดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

ลำดับนั้น พระศาสดา ตรัสกะพระนางว่า

"เขมา สัตว์เหล่านี้ เยิ้มอยู่ด้วยราคะ เป็นผู้อันราคะย้อมแล้ว ร้อนอยู่ด้วยโทสะ อันโทสะประทุษร้ายแล้ว งงงวยอยู่ด้วยโมหะ จึงไม่อาจก้าวล่วงกระแสตัณหาของตนไปได้ ต้องติดข้องอยู่ในกระแสตัณหานั้นนั่นเอง"

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถาว่า

"สัตว์ผู้กำหนัดแล้วด้วยราคะ ย่อมตกไปสู่กระแสตัณหา เหมือนแมลงมุมตกไปยังใยที่ตัวชักไว้ฉะนั้น

ธีรชนผู้รู้ทั้งหลาย ตัดกระแสนั้นแล้ว เป็นผู้หมดห่วงใยละเว้นทุกข์ทั้งปวงไป"

อธิบาย

"ตกไปสู่กระแสตัณหา" เพราะเหตุที่ตัวทำไว้เอง เขาไม่อาจข้ามกระแสแห่งตัณหานั้นไปได้ กระแสตัณหาอันบุคคลล่วงได้โดยยาก ดุจแมลงมุมชักใยทำข่ายคือใย (เยื่อใย) แล้วนอนอยู่รอจับแมลงที่มาติดที่ริมใยก็วิ่งไปสูบกินรสของมัน แล้วกลับมานอนรอคอยอยู่ที่เดิมอย่างนั้น

ผู้กำหนัดแล้วด้วยราคะ โกรธแล้วด้วยโทสะ ลุ่มหลงเมามัวแล้วด้วยโมหะ ย่อมตกไปสู่กระแสของตัณหา ล่วงได้โดยยาก

"ตัดกระแส" คือตัดเครื่องผูก เป็นผู้หมดห่วงใย หมดเยื่อใย ไม่มีอาลัย ไม่อาลัยด้วยอรหัตมรรคญาณ ย่อมตัดกระแสได้ ละทุกข์ทั้งปวงได้

ในกาลจบเทศนา พระนางดำรงอยู่ในอรหัต พระราชาโปรดให้พระนางบวชด้วยไม่หวังการปรินิพพานของพระนาง พระนางบวชแล้ว เป็นสาวิกาผู้เลิศในทางมีปัญญามาก ดังนี้แล

(**ตัดกระแส** พึงตัดที่ผัสสะกระทบทวารทั้งหลาย คุมผัสสะให้ได้ ดับเวทนาให้ได้ เป็นสักว่าเห็น ได้ยิน ย่อมดับไป ย่อมหมดเยื่อใย หมดอาลัย ไม่อาลัยในรูป เสียง เป็นต้น-*ผู้รวบรวม*)

๕. เรื่อง อุคคเสนบุตรเศรษฐีกับภรรยานักฟ้อน

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภบุตรเศรษฐีชื่ออุคคเสน

ได้ยินว่า บุตรเศรษฐีชื่อ อุคคเสน รักใคร่หญิงนักฟ้อนในงานมหรสพประจำปี

มารดาบิดา ไปสู่ขอนางมาเป็นภรรยา อยู่ร่วมกันต่อกาลไม่นานก็ได้บุตรเขาตามคณะแสดงไปกับภรรยา มีหน้าที่ขนหญ้าให้โค เฝ้าเกวียน หามของในคณะนักแสดง ถูกภรรยาเย้าหยอกว่าเป็นคนเฝ้าเกวียน คนขนหญ้า ฯลฯ เกิดความละอาย เริ่มฝึกหัดแสดงศิลปะจากพ่อตาจนชำนาญ

เขาเริ่มแสดงงาน ได้ขึ้นไปสู่ไม้แป้นสูง ๖๐ ศอก ยืนอยู่บนปลายไม้นั้น

พระศาสดา ทรงตรวจดูสัตว์โลก เขาเข้าไปอยู่ในข่ายพระญาณพระองค์จึงทรงเสด็จมาโปรด

เขาเริ่มแสดง หกคะเมนถึง ๗ ครั้ง แล้วกลับมายืนที่เดิมอีก ผู้คนปรบมือกันเกรียวกราว พระศาสดาเสด็จมาถึง เขาเริ่มแสดงอีก ไม่มีคนดูเขาเลย หันไปดูพระศาสดากันหมด เขาคิดว่า ศิลปะนี้เปล่าประโยชน์แล้วหนอ!

พระศาสดา ทรงทราบความคิดของเขา จึงให้พระมหาโมคคัลลานะไปพูดกับเขาให้แสดงต่อไป

เขาดีใจ ที่พระศาสดาจักดูตนแสดง เขาหกคะเมนถึง ๑๔ ครั้งในอากาศ แล้วลงมายืนอยู่ที่แป้นไม้ตามเดิม

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

*"**ท่านจงเปลื้องความอาลัย**ข้างหน้า จงเปลื้องความอาลัยในท่ามกลาง จงเปลื้องความอาลัยข้างหลังเสีย จักเป็นผู้ถึงฝั่ง มีใจหลุดพ้นในธรรมทั้งปวง จะไม่เข้าถึงชาติชรามรณะอีก"*

อธิบาย

เปลื้องอาลัย คือ เปลื้องความยินดี ปรารถนา หมกมุ่น ความอยาก ในขันธ์ทั้งหลายที่เป็นอดีต อนาคต แม้ที่เป็นปัจจุบันเสีย

อุคคเสน ยืนอยู่ที่บนปลายแป้นไม้ บรรลุอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาแล้วลงมาถวายบังคมพระศาสดา ทูลขอบรรพชาด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ทรงไว้ซึ่งบริขาร ๘ ประหนึ่งพระเถระมีพรรษา ๖๐ ในขณะนั้นนั่นเอง

ในกาลจบเทศนา การตรัสรู้ธรรม ได้มีแก่สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พันแล้ว

พระศาสดา ทรงตรัสเล่าบุรพกรรมของอุคคเสน

ดังได้สดับมา ในอดีตกาล ครั้งนั้นชนกำลังทำสุพรรณเจดีย์สำหรับพระพุทธเจ้ากัสสปะ ชาวพระนครต่างบรรทุกของเคี้ยวของกินมากมายไปสู่เจดียสถาน ช่วยกันก่อสร้าง

สองผัวเมีย บรรทุกของบริโภคมาในยานเป็นอันมาก พบพระเถระองค์หนึ่งกำลังบิณฑบาต ทั้งสองมีจิตเลื่อมใสถวายภัต ตั้งความปรารถนาว่า *"ท่านเจ้าข้าขอเราทั้งสองคน พึงมีส่วนแห่งธรรมอันท่านเห็นแล้วนั่นเทียว"*

พระเถระนั้นเป็นพระขีณาสพ ท่านยิ้มแล้วกล่าวว่า *"เอวัง โหตุ จักเป็นอย่างนั้น"* แล้วหลีกไป

สามีภรรยานั้น ดำรงอัตภาพชั่วอายุแล้ว เกิดในเทวโลก เคลื่อนจากที่นั้นแล้ว หญิงนั้นเกิดในเรือนคนนักฟ้อน ชายเกิดในเรือนของเศรษฐีอาศัยบิณฑบาตที่ถวายแล้วแก่พระขีณาสพ จึงบรรลุอรหัตแล้ว

ฝ่ายธิดาของนักฟ้อน บรรพชาในสำนักของภิกษุณีทั้งหลายแล้วดำรงอยู่ในอรหัต ดังนี้แล

๖. เรื่อง มารแปลงเป็นช้างแกล้งบีบคั้นพระพุทธองค์

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภมารชื่อวสวัตตีมาร

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง เวลาวิกาล ราหุลสามเณรไม่มีที่นอน เนื่องจากถูกพระเถระไล่ ที่นอนร่วมกับภิกษุเกินสองสามราตรีไม่ได้ตามพระวินัยปัญญัติ จึงลุกไปนอนที่พระคันธกุฎี คราวนั้นสามเณรเพิ่งบวชยังไม่ได้พรรษา

มารชื่อวสวัตตี ผู้อยู่ในภพเทวโลกชั้น ๖ เห็นสามเณรผู้เป็นหน่อเนื้อพระศาสดานอนอยู่ข้างนอก ส่วนพระศาสดานอนผทมอยู่ภายในพระคันธกุฎี **จึงคิดแกล้งบีบคั้นพระพุทธองค์** จึงนิรมิตเป็นพระยาช้างใหญ่เอางวงรัดกระหม่อมร้องเสียงดัง

พระศาสดา ทรงทราบจึงตรัสว่า *"มาร ผู้เช่นท่านแม้ตั้งแสนก็ไม่สามารถทำให้สามเณรราหุลบุตรของเรากลัวได้ เพราะบุตรของเรา มีปกติไม่สะดุ้ง มีตัณหาไปปราศ มีความเพียรใหญ่ มีปัญญามาก"*

แล้วทรงตรัสพระคาถาว่า

*"ผู้ใด**ถึงความสำเร็จ** มีปกติ**ไม่สะดุ้ง** มีตัณหาไปปราศแล้ว**ไม่มีกิเลส**เครื่องยั่วยวนใจ **ได้ตัดลูกศร**ให้ไปสู่ภพทั้งหลายเสียแล้ว **กายของผู้นั้น** (อันกระดูกก่อขึ้นพร้อมด้วยธาตุสี) ชื่อว่ามีที่สิ้นสุด*

*ผู้ใดมีตัณหาไปปราศแล้ว **ไม่มีความถือมั่น** ฉลาดในบทแห่งนิรุกติ รู้ที่ประชุมแห่งอักษรทั้งหลาย และรู้เบื้องต้นเบื้องปลาย ผู้นั้นแลมีสรีระมีที่สุด เราเรียกผู้นั้นว่า มหาบุรุษ**มีปัญญามาก**"*

อธิบาย

ถึงความสำเร็จ ความว่า ได้แก่ พระอรหัตและความบรรลุอรหัต

ไม่สะดุ้ง เพราะเหตุแห่งความไปปราศไม่มีกิเลสคือ ราคะ

ได้ตัดลูกศร คือตัณหา คือความอยากเป็นทุกข์อันมีปกติให้เกิดอุปาทาน และภพชาติชรามรณะ

กายของผู้นั้น คือกายที่สั่งสมขึ้นด้วยกรรมฝ่ายกุศล ย่อมมีที่สิ้นสุด

ผู้ไม่มีความถือมั่น คือ อนุปาทาโน ย่อมปรินิพพายติ ย่อมน้อมนิพพาน ไม่มีการยึดขันธ์ว่าเป็นตัวตน ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้นาน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบงการของใคร *(ผู้รวบรวม)*

มีปัญญามาก เพราะความเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา อันกำหนดถือเอาซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ อันได้แก่ อรรถ ธรรม นิรุกติ (ภาษา) และปฏิภาณและศีลขันธ์อันใหญ่ จึงตรัสเรียกว่าเป็นมหาบุรุษเพราะความเป็นผู้มีจิตพ้นแล้ว

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

ฝ่ายมารผู้มีบาป คิดว่าพระสมณะโคดม ย่อมรู้จักเรา แล้วอันตรธานหายไปในที่นั้นนั่นเอง

๗. เรื่อง อุปกาชีวก

พระศาสดา ทรงปรารภอาชีวกชื่อ อุปกะ ในระหว่างทางเสด็จไปสู่กรุงพาราณสี

ความพิสดารว่า สมัยเมื่อทรงตรัสรู้ใหม่ ๆ ทรงเสวยวิมุติสุขให้ล่วงไปที่ควงไม้โพธิ์ตลอด ๗ สัปดาห์แล้ว ทรงเสด็จดำเนินสิ้นหนทาง ๑๘ โยชน์ (ใช้เวลา ๑๐ วัน) มุ่งสู่กรุงพาราณสี ป่าอิสิปตนะเพื่อยังพระธรรมจักรให้เป็นไป ได้ทอดพระเนตรเห็นอาชีวก ชื่ออุปกะ ในระหว่างทาง

อุปกาชีวก ทูลถามว่า *“อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชเฉพาะใคร? ใครเป็นครูอาจารย์ของท่าน? ท่าน*

ชอบธรรมของใคร?"

พระศาสดา ตรัสตอบ

"เราไม่มีครูอาจารย์ เราเป็นผู้ครอบงำธรรมได้ทั้งหมด รู้ธรรมทุกอย่าง ไม่ติดอยู่ในธรรมทั้งปวง ละธรรมได้ทุกอย่าง พ้นแล้วจากตัณหา รู้เองแล้ว จักพึงอ้างใครเล่าเป็นครูอุปัชฌาย์อาจารย์"

อธิบาย

ครอบงำธรรมได้ คือ ครอบงำการเกิดได้ทั้งภูมิ ๓ อันได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ อันตัณหาฉาบทาไม่ได้ในทั้ง ๓ ภูมินั้น

ผู้ละธรรมได้ทุกอย่าง คือ ละธรรมอันทำให้ไปเกิดในภูมิทั้ง ๓ (ละได้ทั้งธรรมดำ-ธรรมขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม จากกุกกุโรวาทสูตร -ผู้รวบรวม) พ้นแล้วจากตัณหา คือรู้ธรรมอันเป็นทางสิ้นไปแห่งตัณหาด้วยวิมุติหลุดพ้นของอเสขะผู้ไม่ต้องศึกษาต่อไปอีก

ในกาลจบเทศนา อุปกาชีวก ไม่ยินดีและไม่คิดค้าน แต่เขาสั่นศีรษะแลบลิ้น ยึดเอาทางเดินไปคนเดียว ได้ไปยังที่อยู่ของนายพรานเนื้อแห่งหนึ่ง (ได้ลูกสาวนายพรานเป็นเมียมีลูกแล้ว มีทุกข์ภายหลังจึงนึกถึงเพื่อนชื่อ อนันตะชินะ ออกตามหาพบพระพุทธชินะแล้วจึงบรรลุธรรม *"สัตว์โลกต่างก็มีกรรมเป็นของเฉพาะตัว"-ผู้รวบรวม*)

๘. เรื่อง ท้าวสักกเทวราช

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภท้าวสักกเทวราช

ความพิสดารว่า สมัยหนึ่ง เทพดาในดาวดึงส์เทวโลกประชุมกันตั้งปัญหาขึ้น ๔ ข้อ ว่า

"บรรดาทานทั้งหลาย ทานใดเป็นเยี่ยม?
บรรดารสทั้งหลาย รสใดเป็นยอด?

บรรดาความยินดีทั้งหลาย ความยินดีใดเลิศ?
ความสิ้นไปแห่งตัณหา เพราะเหตุใดจึงประเสริฐสุด?"

เทพดาต่างถามกันและกันอย่างนี้เที่ยวไปในหมื่นจักรวาลถึง ๑๒ ปี ไปยังท้าวมหาราชทั้งสี่ ให้ไปสำนักของท้าวสักกเทวราช แล้วถามพระองค์เถิด ท้าวสักกะทรงพาเทวดาทั้งหลายไปเฝ้าพระศาสดา

ตรัสว่า *"ดีละมหาบพิตร เราบำเพ็ญบารมีมาสิ้น ๓๐ ทัศ บริจาคมหาทาน ๕ (บริจาค ชีวิต อวัยวะ เมีย ลูกและทรัพย์เป็นทาน) แทงตลอดสัพพัญญุตญาณย่อมตัดความสงสัยของชนทั้งหลาย ขอพระองค์ทรงสดับปัญหาเถิด"*

"บรรดาทานทุกชนิด ***ธรรมทานเป็นเยี่ยม***
บรรดารสทุกชนิด ***รสแห่งธรรมเป็นยอด***
บรรดาความยินดีทุกชนิด ***ความยินดีในธรรมเป็นเลิศ***
ความสิ้นไปแห่งตัณหา ประเสริฐที่สุด ***เพราะทำให้สัตว์บรรลุอรหัต****"*
ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า
*"****ธรรมทาน*** *ย่อมชนะทางทั้งปวง*
รสแห่งพระธรรม *ชนะรสทั้งปวง*
ความยินดีในธรรม *ย่อมชนะความยินดีทั้งปวง*
ความสิ้นไปแห่งตัณหา *ย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง"*

อธิบาย

สรรพทานัง คือ บรรดาทานอามิสวัตถุสิ่งของมี ไตรจีวร เป็นต้น พึงถวายพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระขีณาสพทั้งหลาย นั่งติดๆ กันไม่มีระหว่างในห้องจักรวาลตลอดไปถึงพรหมโลก ทานนี้หามีค่าถึง ๑ ใน ๑๖ เสี้ยวของพระคาถานั้นไม่ **ส่วนธรรมทานังการแสดงธรรมกล่าวสอน การสดับธรรม**เป็นของใหญ่แม้อำนาจอนุโมทนาทาน โดยที่สุดด้วย พระคาถา ๔ บาท ประเสริฐที่สุดกว่าทาน ถวายปัจจัย ๔ ที่ทายกบรรจุบาตรรสให้เต็มอันประณีต ประเสริฐกว่าการสร้างวิหาร มหา

วิหารปราสาทตั้งแสนแล้วถวาย เพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่า ต่อเมื่อได้ฟังธรรมแล้วเท่านั้น ชนทั้งหลายจึงได้ทำวัตถุทาน เมื่อไม่ได้มีการกล่าวสอนธรรม ไม่ได้ฟังธรรม ก็หาทำวัตถุทานนั้นได้ไม่ และเพราะเหตุแห่งธรรมทานทำให้บรรลุอริยผลทั้งหลาย อันเป็นทางสิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ **ธรรมทานจึงชนะทานทั้งปวง**

"สัพพทานัง ธัมมะทานัง ชินาติฯ"

สัพพรสัง คือ **บรรดารสทั้งหลาย** อันเกิดแต่สุธาโภชน์อันเป็นทิพย์ของเหล่าเทพดาทั้งหลาย ย่อมยังสัตว์ให้ตกไปในวัฏฏะ แล้วเสวยทุกข์โดยแท้ ส่วนพระธรรมรส มีโพธิปักขิยธรรม ๓๗ อันเป็นองค์แห่งตรัสรู้ และโลกุตตรธรรมทั้ง ๙ มี มรรค ๔ ผล ๔ และนิพพาน ๑ นั้นแหละประเสริฐว่ารสทั้งปวง จึงทรงตรัสว่า *"สัพพรสัง ธัมมรโส ชินาติฯ รสแห่งธรรม ชนะรสทั้งปวง"*

สัพพรติง อันว่า **ความยินดีทั้งหลาย** ได้แก่ ความยินดีในบุตรธิดา ในทรัพย์ในสตรีหรือคู่ครอง แม้ความยินดีในการฟ้อนและการขับประโคม ย่อมเป็นปัจจัยให้ตกไปในสังสารวัฏ แล้วเสวยทุกข์

ส่วนความยินดีในธรรม ความอิ่มเอิบซึ่งเกิดขึ้นจากภายในของผู้กล่าวสอนแสดงธรรมและผู้ฟังธรรม สนทนาธรรม ย่อมเบิกบาน ปีติเอิบอิ่มใจ ย่อมทำที่สุดแห่งสังสารวัฏ มีอรหัตเป็นที่สุด *"ความยินดีในธรรมนี้แหละประเสริฐกว่าความยินดีทั้งปวงฯ สัพพรติง ธัมมรติ ชินาติ"*

ส่วนความสิ้นไปแห่งตัณหา คือ ความเกิดขึ้นแห่งพระอรหัตประเสริฐกว่าทุกอย่างเพราะครอบงำวัฏฏทุกข์ได้แม้ทั้งสิ้น เพราะเหตุนั้นพระบรมศาสดาจึงทรงตรัสว่า *"ตัณหักขโย สัพพทุกขัง ชินาติฯ ความสิ้นไปแห่งตัณหา ชนะทุกข์ทั้งปวง"*

เมื่อทรงตรัสเนื้อความนี้แล้ว ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พันแล้ว

แม้ท้าวสักกะ ทรงสดับ ธรรมกถาของพระศาสดา ถวายบังคม

แล้วทูลว่า

"พระเจ้าข้า เพื่อประโยชน์อะไร พระองค์จึงไม่รับสั่งให้ส่วนบุญแก่พวกข้าพระองค์ ***ในธรรมทานอันชื่อว่าเยี่ยมอย่างนี้*** *แต่นี้ไปขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกภิกษุให้ให้ส่วนบุญแก่พวกของข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า"*

พระศาสดา ทรงรับคำ รับสั่งให้ภิกษุ**เมื่อกล่าวธรรม**กล่าวอุปนิสินนกถา กล่าวอนุโมทนาแล้ว**พึงให้ส่วนบุญแก่สรรพสัตว์ทั้งปวงแล้ว**

๙. เรื่อง เศรษฐีผู้ไม่มีบุตร (อปุตตกเศรษฐี)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภเศรษฐีชื่ออปุตตกะ

ดังได้สดับมา พระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศล ทรงสดับการทำกาละของเศรษฐีอปุตตกะ จึงให้นำทรัพย์ทั้งหลายเข้ามาสู่พระราชวัง ขนทรัพย์อยู่ถึง ๗ วัน จึงเสร็จ

ได้ยินว่า เมื่อครั้งมีชีวิตเศรษฐีนั้น เมื่อคนรับใช้นำโภชนะมีรสเลิศใส่ภาชนะทองคำก็กล่าว ตำหนิติเตียน ด่าว่าและขว้างปาทำร้ายคนเหล่านั้นแล้วกินข้าวปลายเกรียนกับน้ำผักดอง แม้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มก็เช่นเดียวกัน นุ่งผ้าป่านเนื้อหยาบ ถือร่มเก่าๆ ใช้ยานเก่าๆ ไม่ยินดีของประณีต

พระศาสดา ทรงเล่าบุรพกรรมของเศรษฐี

ในกาลอดีต เศรษฐีทำการต้อนรับพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า *"ตครสิขี"* ด้วยบิณฑบาต สั่งคนรับใช้ให้ถวายบิณฑบาตแก่สมณะ ดังนี้แล้วลุกไป

ฝ่ายภรรยา เป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใส คิดว่านานทีเดียวที่จะได้ยินจากปากเศรษฐีว่า จงให้ นางยินดีแล้วรับบาตรแล้วได้ให้โภชนะอัน

ประณีตถวาย

เศรษฐี เห็นบิณฑบาตประณีต มีความเดือดร้อน จึงคิดว่า

"พวกทาสหรือพวกกรรมกร พึงกินบิณฑบาตอันประณีตนี้ ยังดีเสียกว่าเพราะกินแล้วจักทำการงานให้เรา ส่วนสมณะนี้ ครั้นกินเข้าไปแล้วจักนอนหลับ"

บิณฑบาตของเธอฉิบหายแล้ว

อนึ่ง เศรษฐีนี้ เคยฆ่าบุตรของพี่ชายคนหนึ่ง ด้วยการลวงเข้าไปในป่า แล้วบีบคอให้ตาย ที่โคนกอไม้และทิ้งไว้ ด้วยแย่งมรดกของพี่ชายนี้เป็นบุรพกรรมของเศรษฐีในชาตินั้น

ผลแห่งกรรมที่เศรษฐีต้อนรับพระปัจเจกพุทธเจ้าตอนแรก ทำให้เขาถึงสุคติโลกสวรรค์ถึง ๗ ครั้ง ด้วยผลกรรมที่เหลือจึงได้ครอบความเป็นเศรษฐีในกรุงสาวัตถีอีกถึง ๗ ครั้ง

ด้วยผลทานที่เศรษฐีได้ทำแล้ว มีความเดือดร้อนใจ เกิดเสียดายในภายหลัง จิตเศรษฐีไม่น้อมไปเพื่อบริโภคภัตอันประณีตฟุ่มเฟือย แม้เครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้าการใช้สอยยานพาหนะ ไม่น้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) อันดียิ่ง

ด้วยผลกรรมปลงชีวิตซึ่งบุตรของพี่ชาย เพราะเหตุแห่งทรัพย์นั้น เศรษฐีจึงไหม้อยู่ในนรกสิ้นแสนปีเป็นอันมาก ยังทรัพย์สมบัติให้ไร้บุตรถึง ๗ ครั้ง ให้เข้าสู่พระคลังหลวง

อนึ่ง บัดนี้ บุญเก่าของเศรษฐีหมดสิ้นลง บุญใหญ่ก็ไม่เคยได้สั่งสมในวันนี้เศรษฐี ได้ทำกาละแล้ว ไหม้อยู่ในนรกมหาโรรุวะแล้ว

แล้วทรงตรัสพระคาถาว่า

"โภคะทั้งหลายย่อมฆ่าคนทรามปัญญา แต่ไม่ฆ่าผู้มีปัญญาแสวงหาฝั่ง (พระนิพพาน)

คนทรามปัญญาย่อมฆ่าตน เหมือนฆ่าผู้อื่นเพราะความทะยานอยากในโภคะ"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๑๐. เรื่อง อังกุรเทพบุตร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่บนแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ดาวดึงสเทวโลกแห่งท้าวสักกเทวราช ในพรรษาที่ ๗ เพื่อโปรดพุทธมารดา ทรงปรารภเทพบุตรชื่อ อังกุระ

ได้ยินว่า อินทกเทพบุตร นั้นยังภิกษุทัพพีหนึ่ง ถวายแด่พระอนุรุทธะเถระบุญของอินทกะนั้น มีผลมากกว่าอังกุระ ทำเตาไฟประมาณ ๑๒ โยชน์ ถวายสิ้นแล้วหมื่นปี

พระศาสดา ทรงตรัสว่า *"อังกุระ ชื่อว่าทาน การเลือกให้ย่อมควร ทานของอินทกะมีผลมาก ดุจหว่านพืชในนาดี แต่ท่านไม่ได้ทำอย่างนั้น"*

เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงทรงภาษิตพระคาถาว่า

"นาทั้งหลาย มีหญ้าและวัชพืชเป็นโทษ หมู่สัตว์นี้ก็มีราคะ โทสะ โมหะ เป็นโทษ ฉะนั้น ทานที่ให้ในท่านผู้ปราศจาก ราคะ โทสะ โมหะ จึงเป็นของมีผลมาก

นาทั้งหลายมีหญ้าและวัชพืชเป็นโทษ หมู่สัตว์นี้ก็มีตัณหา ความอยากเป็นโทษ ฉะนั้น ทานที่ให้ในท่านผู้ปราศจากตัณหาความอยาก จึงเป็นของมีผลมาก"

ในกาลจบเทศนา อังกุรเทพบุตร และอินทกเทพบุตร ก็ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนาได้เป็นประโยชน์ แม้แก่เหล่าเทพดาผู้มาประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

๑๑. เรื่อง ภิกษุผู้รักษาทวารต่างกัน

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุผู้รักษาทวารต่างกัน ๕ รูป

ดังได้สดับมา บรรดาภิกษุ ๕ รูป รูปหนึ่งๆ ย่อมรักษาทวารทั้ง ๕ รูปละทวาร มีจักษุทวาร โสตทวาร ฆานทวาร ชิวหาทวาร กายทวาร

ต่อมาวันหนึ่ง พวกเธอเถียงกันว่า ตนต่างก็รักษาทวารของตน ๆ ได้ยากกว่าใครแล้วไปทูลถามพระศาสดาว่า *"ทวารไหน สำคัญกว่ากัน?"*

พระศาสดา ไม่ทรงยังภิกษุแม้รูปหนึ่งให้น้อยใจ ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ทวารทั้งหมดเป็นสิ่งรักษาได้โดยยากแท้ แม้พวกเธอในกาลก่อนก็ไม่สำรวมแล้ว"

ทรงตรัสเรื่อง ตักกสิลชาดก (ขุนทกนิกายชาดก ๒๗/๔๘)

"เราทั้งหลาย ไม่ได้ถึงอำนาจแห่งรากษสทั้งหลายเลย เพราะความเป็นผู้ตั้งมั่น ด้วยความเพียงอันมั่น ในอุบายเครื่องแนะนำของท่านผู้ฉลาด และเพราะความเป็นผู้ขลาดต่อภัย ความสวัสดีจากภัยใหญ่นั้น ได้มีแล้วแก่เรา"

ซึ่งเรื่องนี้ พระมหาสัตว์ ผู้ได้รับอภิเษกแล้ว ในเมื่อราชตระกูลถึงความสิ้นไปแห่งชีวิต เพราะอำนาจแห่งรากษสทั้งหลาย ประทับนั่งเหนือราชอาสน์ภายใต้เศวตฉัตร ทอดพระเนตรดูสิริสมบัติของพระองค์แล้วตรัสว่า *"ชื่อว่าความเพียรนี้ สัตว์ทั้งหลายควรทำแท้"*

ทรงประชุมชาดก ว่า

*"แม้กาลนั้น เธอทั้งหลายเป็นชน ๕ คน มีอาวุธในมือ แวดล้อมพระมหาสัตว์ ซึ่งเสด็จออกไปเพื่อประโยชน์จะยึดเอาราชสมบัติในเมืองตักกสิลา เดินทางไป**ไม่สำรวมแล้วในอารมณ์** มีรูปารมณ์ (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสกาย) ที่รากษสทั้งหลายนำเข้ามา **ด้วยอำนาจแห่งทวาร** มีจักษุทวารเป็นต้น ในระหว่างทางไม่ประพฤติในโอวาทของบัณฑิต แลดูอยู่ ถูกรากษสทั้งหลายเคี้ยวกินแล้ว ถึงความสิ้นชีวิตไป*

ส่วนพระราชา ผู้ทรงสำรวมในอารมณ์เหล่านั้น ไม่เอื้อเฟื้อถึงนางยักษิณีผู้มีเพศดุจเทพธิดา แม้ติดตามไปอยู่ข้างหลังๆ เสด็จถึงเมืองตักกสิลา โดยสวัสดิภาพแล้วถึงความเป็นพระราชา คือ เราตถาคตแล"

แล้วทรงตรัสว่า

"ภิกษุ ควรสำรวมทวารแม้ทั้งหมด เพราะการสำรวมทวาร ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้"

แล้วทรงตรัสพระคาถา ว่า

"ความสำรวมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ

ความสำรวมในทวารทั้งปวง ย่อมเป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ ภิกษุสำรวมแล้วในทวารทั้งปวง ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้"

อธิบาย

"ความสำรวม" คือ เมื่อรูปารมณ์ (รูป เสียง เป็นต้น) มากระทบ (ผัสสะ) ในทวาร (มี ตา หู เป็นต้น) เมื่อมีความสำรวมย่อมไม่ยินดี (ในอารมณ์ที่น่าปรารถนา) ไม่ยินร้าย (ในอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา) ไม่ยังความหลงให้เกิดขึ้น เพราะความเพ่งเล็งอันไม่สม่ำเสมอ

ความสำรวม คือความกั้น ความปิด ความคุ้มครอง ชื่อว่า เป็นกิริยาอันภิกษุทำแล้วในทวารนั้นๆ ย่อมเป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จ

ความสำรวมหรือไม่สำรวม ย่อมเกิดได้ในวิถีแห่งชวนะจิตข้างหน้าด้วยกุศลและอกุศลธรรม ๕ อย่าง ได้แก่ ความเชื่อ (สัทธา) ความอดทน (ขันติ) ความเพียร (วิริยะ) ความระลึกได้ (สติ) และความรู้ (ปัญญา)

ถ้าไม่สำรวมอกุศลธรรม ๕ ย่อมเกิดได้แก่ ไม่สัทธา ไม่อดทน ไม่พากเพียร ไม่มีสติ ไม่มีปัญญารู้สึกตัว

ความสำรวม ๘ อย่าง อันได้แก่ **สำรวมกาย ๓** ไม่ฆ่า ไม่ลัก ไม่ผิดประเวณี **สำรวมวจี ๔** ไม่พูดเท็จ คำหยาบ ส่อเสียด เพ้อเจ้อ

เหลวไหลไร้สาระทำให้คนฟังเสียเวลาฟัง และสำรวมใจหรือมโนทวารทั้งหลายมี อนภิชฌา อพยาบาท อวิหิงสา เป็นที่ ๘

ความสำรวม ๘ อย่างนี้ ย่อมพ้นจากทุกข์มีวัฏฏะเป็นมูลได้

ในกาลจบเทศนา ภิกษุ ๕ รูป ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล เทศนาได้มีประโยชน์แม่แก่มหาชนผู้ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

๑๒. เรื่อง พราหมณ์ชื่อปัญจัคคทายกถวายภัตที่เป็นเดน

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในเชตวัน ทรงปรารภพราหมณ์ชื่อปัญจัคคทายก

ดังได้สดับมา พราหมณ์คนหนึ่ง ย่อมถวายทานในกาล ๕ จึงได้ชื่อว่า *"ปัญจัคคทายก"* คือ เวลาที่เกี่ยวข้าวเสร็จ ชื่อว่า เขตตัคคทาน ๑ ขนข้าวสู่ลานเสร็จ ชื่อว่า ขลัคคทาน ๑ นวดเสร็จ ชื่อว่า ขลภัณฑัคคทาน ๑ เอาข้าวสารใส่หม้อหุง ชื่อ อุกขลิกัคคทาน ๑ และเวลาคดข้าวใส่ภาชนะ ชื่อว่า ปาฏิคคทาน ๑ เป็นทานอันเลิศทั้ง ๕ เรียกว่า *"ปัญจัคคทาน"*

วันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จโปรดพราหมณ์ เพราะทรงเห็นอุปนิสัยแห่งผลทั้ง ๓ ของสองผัวเมีย

พราหมณ์หันหลังให้นั่งบริโภคภัตไปแล้วส่วนหนึ่ง มีภัตเหลือครึ่งหนึ่ง

"ขอได้โปรดรับภัตส่วนนี้ของข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า"

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

*"พราหมณ์ ส่วนอันเลิศก็ดี ภัตที่ท่านแบ่งครึ่งบริโภคแล้วก็ดี เป็นของสมควรแก่เราตถาคต แม้ก้อนภัต**ที่เป็นเดน**ก็เป็นของอันสมควรแก่เราเหมือนกัน"*

แล้วทรงตรัสพระคาถานี้ว่า

"ภิกษุผู้อาศัยอาหารที่บุคคลอื่นให้เลี้ยงชีพ แม้จะได้ก้อนภัตส่วนเลิศ ปานกลาง หรือส่วนที่เหลือก็ตาม ภิกษุไม่ควรชมก้อนภัตนั้นและไม่ติเตียน

มุนีผู้สงบ พึงขบฉันก้อนภัตนั้น บัณฑิตย่อมสรรเสริญผู้เป็นมุนี"

พระศาสดา ทรงใคร่ครวญถึง**ธรรมอันเป็นที่สัปปายะ** (สบาย) แก่พราหมณ์ทรงดำริว่า ชนทั้ง ๒ นี้ ในกาลพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยได้ฟังภิกษุทั้งหลายกล่าว *"นาม-รูป"* เราจักแสดงเรื่อง นาม-รูป แก่ชนทั้ง ๒ ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

*"**ความยึดถือในนามรูป** ว่าเป็นของๆ เรา ไม่มีแก่ผู้ใดโดยประการทั้งปวง*

อนึ่ง ผู้ใดไม่เศร้าโศก เพราะนามรูปนั้นไม่มีอยู่ ผู้นั้นแลเราเรียกว่า "ภิกษุ" "

อธิบาย

นามรูป ได้แก่ ขันธ์ห้า มีรูปขันธ์ ๑ และนามขันธ์ ๔ (เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณขันธ์)

(**ความยึดถือ** คือ ตัวอุปาทานขันธ์ ทำให้เศร้าโศกเป็นทุกข์ อุปาทาน ๔ ได้แก่ กามุปาทาน ทิฏฐุปาทาน อัตตวาทุปาทาน สีลพตุปาทาน *"อนุปาทาโน ปรินิพายติฯ ความไม่ยึดมั่น ย่อมน้อมนิพพาน"-ผู้รวบรวม*)

เมื่อนามรูป ถึงความสิ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ผู้ใดเห็นตามความเป็นจริง ย่อมไม่เศร้าโศก

ภิกษุ คือ ผู้เห็น ผู้ไม่ยึดถือ ในนามรูปที่มีอยู่ว่าเป็นเราเป็นของๆ เรา ภิกษุเป็นผู้ไม่เศร้าโศก **เพราะเห็นตามความเป็นจริง ว่านามรูปไม่มีอยู่จริง** พระศาสดาทรงตรัสเรียกว่าภิกษุ

ในกาลจบเทศนา ๒ ผัวเมีย ตั้งอยู่ในพระอนาคามิผลแล้ว เทศนาได้มีประโยชน์แม้แก่ชนผู้มาประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

๑๓. เรื่อง ภิกษุมากรูป (สัมพหุลภิกษุ)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุมากรูป

ความพิสดารว่า นี้เป็นประวัติของโสณกุฏิกัณณะ (ผู้มีตุ้มหูราคาโกฏิ) ในสมัยหนึ่ง พระมหากัจจายนเถระ อาศัยอยู่ในกุรุรระฆรนคร แคว้นอวันตี อยู่ที่ภูเขาปวัตถะ อุบาสกชื่อ **โสณกุฏิกัณณะ** เลื่อมใสใคร่บวช ล่วงไป **๓ ปี จึงได้บวช** เพราะในชนบทมีภิกษุน้อยไม่ครบสังฆกรรม บวชแล้วใครไปเฝ้าพระศาสดา

ถวายบังคมพระศาสดา ได้รับการปฏิสันถาร **พระศาสดาอนุญาตเสนาสนะในพระคันธกุฏีเดียวกัน** ให้ราตรีสว่างล่วงไปส่วนมากที่กลางแจ้ง แล้วเข้าสู่คันธกุฏีตอนกลางคืน

ใกล้รุ่งพระศาสดาเชื้อเชิญให้สวดพระสูตร ๑๖ พระสูตรทำนองสรภัญญะ แล้วทรงสาธุการว่า *"ดีละๆ ภิกษุ"*

ภุมมัฏฐกเทพดา นาค ครุฑ ฟังสาธุการประทานแล้ว ได้ให้สาธุการเป็นอันเดียวกัน ได้มีแล้วตลอดพรหมโลก แม้เทพดาในเรือนของมหาอุบาสิกามารดาของพระเถระ ไกล ๑๒๐ โยชน์ ในกุรุรระฆรนครก็ได้ให้สาธุการด้วยเสียงอันดัง

นางทราบว่า เทพดาในเรือน สาธุการให้แก่พระเถระบุตรของตนแสดงธรรมแล้ว แด่พระศาสดาทรงเลื่อมใสประทานสาธุการ

นางทราบแล้ว ปีติมีวรรณะ ๕ ประการเกิดขึ้นแก่นางแผ่ไปทั่วสรีระ นางคิดว่าเมื่อบุตรกลับมาจักขอฟังธรรมบ้าง

ฝ่ายพระโสณะ ได้ทูลขอพร ๕ ประการ (ขอให้อุปสมบทด้วยคณะสงฆ์เพียง ๕ รูปได้ ขอให้ใช้รองเท้าหลายชั้นได้ ขอให้อาบน้ำได้เนืองนิตย์ ขอให้ใช้เครื่องปูลาดด้วยหนังได้ ขอให้รับจีวรภายนอกสีมาได้ ขออย่าให้เป็นนิสสัคคีย์ มหาวัคค์ ๕/๓๔) แล้วขอทูลลากลับ

พระเถระ ได้บิณฑบาตไปเรือนของอุบาสิกาผู้มารดา นางถามถึง

การแสดงธรรมแก่พระศาสดาจริงหรือ พระโสณะสงสัยว่ามารดารู้ได้อย่างไร อุบาสิกาว่าเทวดาบอกแล้วขอให้พระเถระบุตรแสดงธรรมแก่นางบ้าง จึงจัดเตรียมธรรมาสน์ประดับประดา

ขณะพระเถระกำลังแสดงธรรมอยู่ นางนั่งฟังธรรม โจรเก้าร้อยขุดอุโมงค์เข้ามายังเรือนของนาง หัวหน้าโจรไปยืนอยู่ในเรือนข้างหลังนางนั่งอยู่

นางทาสี มาบอกว่า *"นายๆ โจรขึ้นเรือน งัดห้องเก็บเงินแล้ว"*

นางกล่าวว่า *"เราจัดฟังธรรม พวกโจรจงเอาเงินไปเถิด อย่าทำลายการฟังธรรมแห่งบุตรของเรา"* แม้นางทาสีจะมาบอกอีก นางก็กล่าวคำเดิมนั้นอีกเช่นนี้ถึงสามครั้ง

ฝ่ายนายโจร ฟังถ้อยคำของนางแล้ว สำนึกผิด หมอบลงแทบเท้าของนางขออดโทษ และขอบวชแม้ลูกน้องโจรทั้งหมดก็บวชแล้ว

พระเถระ ได้ให้กัมมัฏฐาน ๙ อย่าง ต่างๆ กัน ภิกษุ ๙๐๐ รูป เรียนกัมมัฏฐานแล้วพากันไปสู่ภูเขา นั่งทำสมณธรรมใต้ร่มไม้นั้นๆ แล้ว

พระศาสดา ประทับนั่งอยู่ในพระเชตวันไกลได้ ๑๒๐ โยชน์ ทรงเล็งดูภิกษุเหล่านั้น ทรงกำหนดพระธรรมเทศนา ด้วยอำนาจแห่งความประพฤติของภิกษุเหล่านั้น ได้ทรงภาษิตพระคาถาว่า

"ภิกษุใด มีปกติอยู่ด้วยเมตตา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ภิกษุนั้นพึงบรรลุธรรมอันสงบ เข้าไประงับสังขารอันเป็นสุข

ภิกษุ เธอจงวิดเรือนี้ เรือที่เธอวิดจักถึงเร็ว เมื่อเธอตัดราคะ โทสะได้แล้ว แต่นั้นจักถึงนิพพาน

ภิกษุ เธอพึงตัดธรรมเบื้องล่าง ๕ อย่าง (สังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ มีสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ) พึงละธรรม ๕ อย่าง (สังโยชน์เบื้องบน ๕ ได้แก่ รูปราคะ อรูปราคะ อุทธัจจะกุกกุจจะ มานะ อวิชชา) ยังคุณธรรม ๕ (อินทรีย์ ๕ ได้แก่ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา) ให้เจริญยิ่งขึ้น

ภิกษุผู้ล่วงกิเลสเครื่องข้อง ๕ อย่าง (ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ) ได้แล้ว เราเรียกว่า ผู้ข้ามโอฆะได้

ภิกษุ เธอจงเพ่งและอย่าประมาทจิตของเธอ อย่าหมุนไปในกามคุณ อย่าเป็นผู้ประมาทกลืนกินก้อนเหล็กแดง เธออย่าเป็นผู้อันกรรมแผดเผา ฌานย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีปัญญา ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีฌาน มีฌานต้องมีปัญญาประกอบ ฌานและปัญญามีในบุคคลใด บุคคลนั้นแลตั้งอยู่แล้วในที่ใกล้นิพพาน

ผู้มีจิตสงบแล้วเห็นแจ้งธรรมอยู่โดยชอบ พิจารณาอยู่ซึ่งความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งขันธ์ทั้งหลาย โดยอาการใด ๆ เธอย่อมได้ปีติและปราโมทย์นั้น เป็นธรรมอันไม่ตายของผู้รู้แจ้งทั้งหลาย ธรรมนี้ คือความคุ้มครองซึ่งอินทรีย์ทวาร ๖ นี้ อย่าง๑ ความสันโดษ๑ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์๑

เธอจงคบมิตรดี มีอาชีวะหมดจด ไม่เกียจคร้าน พึงเป็นผู้ประพฤติปฏิสันถาร พึงเป็นผู้ฉลาดในอาจาระ เพราะเหตุนั้น เธอจักเป็นผู้มากด้วยปราโมทย์ ย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้"

ในกาลจบพระคาถาหนึ่ง ๆ ภิกษุร้อยหนึ่ง ๆ บรรลุอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ในที่แห่งตนนั่งแล้ว ๆ นั่นแล เหาะขึ้นสู่เวหาส ก้าวล่วงทางกันดาร ๑๒๐ โยชน์ทางอากาศนั่นแล ถวายบังคมพระบาทพระตถาคตเจ้า ดังนี้แล

๑๔. เรื่อง พระนังคลกูฏเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อ พระนังคลกูฏะ

ดังได้สดับมา มนุษย์เข็ญใจผู้หนึ่ง รับจ้างผู้อื่นเลี้ยงชีพ นุ่งผ้าเก่าแบกไถเดินไป ภิกษุรูปหนึ่งชวนบวช เขาบวชแล้ว เก็บผ้าท่อนเก่าไว้

ที่กิ่งไม้ข้างโรงอาบน้ำ

เธออาศัยลาภสักการะซึ่งเกิดขึ้นเพื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลายเลี้ยงชีพอยู่ กระสันแล้วใคร่สึก จึงไปยังโคนไม้ที่เก็บผ้าท่อนเก่าให้โอวาทตนเองว่า *"เจ้าผู้ไม่มีหิริ หมดยางอาย เจ้าอยากจะนุ่งผ้าขี้ริ้วผืนนี้สึกไปรับจ้างเลี้ยงชีพหรือ?"* เมื่อให้โอวาทอยู่จิตถึงความเป็นธรรมชาติเบา คลายกระสันแล้ว

กาลล่วงไปหน่อยหนึ่ง เกิดกระสันอีก ก็สอนตนเหมือนอย่างนั้นนั่นแหละ ท่านก็กลับใจได้อีก เวลาที่กระสันขึ้นมา ท่านก็ไปในที่นั้นแล้วให้โอวาทตนโดยทำนองนี้แล

ภิกษุทั้งหลาย ถามท่านว่า *"ไปที่นั่นทำไม?"* ท่านตอบว่า *"ไปสำนัก อาจารย์ขอรับ"*

ดังนี้ ตั้งแต่นั้นมาอีก ๒-๓ วันเท่านั้น ท่านก็บรรลุอรหัต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะทำการล้อเล่นกับท่าน กล่าวว่า *"ท่านไปยังสำนักอาจารย์ของท่านอีกหรือ?"*

ท่านตอบว่า *"เมื่อกิเลสเครื่องข้องมีอยู่ ผมได้ไปแล้ว แต่บัดนี้กิเลสเครื่องข้องผมไม่มี เพราะฉะนั้นผมจึงไม่ไป"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"นังคลกูฏบุตรของเรา เตือนตนด้วยตนเอง แล้วจึงถึงที่สุดแห่งกิจของบรรพชิต"

เมื่อจะทรงแสดงธรรม ได้ตรัสพระคาถาว่า

"เธอจงเตือนตนด้วยตนเอง จงพิจารณาดูตนนั้นด้วยตน ภิกษุเธอนั้นพึงมีสติปกครองตนได้แล้วจักอยู่สบาย ตนนั่นแหละเป็นที่พึ่งของตน

ฉะนั้น เธอพึงสงวนตน ให้เหมือนพ่อค้าม้าสงวนม้าตัวเจริญฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมา บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๑๕. เรื่อง พระวักกลิเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระวักกลิเถระ **ดังได้สดับมา** ท่านวักกลิเถระ เกิดในตระกูลพราหมณ์ในกรุงสาวัตถี เจริญวัยแล้ว เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จบิณฑบาต แลดูพระสรีระสมบัติของพระศาสดาแล้วไม่อิ่มด้วยการเห็นพระสรีระสมบัติ จึงบวชด้วยเข้าใจว่าเราจักได้เห็นพระตถาคตเจ้าเป็นนิตยกาลด้วยอุบายนี้

ดังนี้แล้ว ก็ยืนอยู่ในที่สามารถเพื่อจะแลเห็นพระตถาคตได้ ละกิจวัตรทั้งหลาย มีสาธยายและมนสิการในพระกัมมัฏฐาน เป็นต้น เที่ยวมองดูพระศาสดาอยู่

พระศาสดา ทรงรอดูความแก่กล้าแห่งญาณของท่านอยู่ จึงไม่ตรัสอะไรต่อเมื่อทรงทราบว่าบัดนี้ ญาณของเธอถึงความแก่กล้าแล้ว จึงตรัสโอวาทว่า

"วักกลิ ประโยชน์อะไรของเธอ ด้วยการเฝ้าดูกายอันเน่านี้ วักกลิ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต ผู้ใดเห็นเราตถาคต ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม"

แม้พระศาสดาสอนแล้ว ท่านก็ไม่อาจละการดูพระศาสดาได้

พระศาสดา ทรงดำริว่า ภิกษุนี้ ถ้าไม่ได้ความสังเวชแล้ว จักไม่ได้ตรัสรู้ เมื่อกาลเข้าพรรษา (วัสสูปนายิกสมัย) เข้ามาถึงแล้ว ทรงขับไล่ท่านด้วยพระดำรัสว่า

"วักกลิ เธอจงหลีกไป"

ท่านวักกลิ เสียใจ คิดว่า *"ประโยชน์อะไรด้วยชีวิตของเรา"* จักโดดภูเขาตายเสีย

ดังนี้แล้ว จึงขึ้นไปบนเขาคิชฌกูฏ

พระศาสดา ทรงทราบความเมื่อยล้าของท่านแล้ว ทรงดำริว่า ควรทำความปลอบโยนพึงยังอุปนิสัยมรรคและผล จึงทรงเปล่งพระรัศมีไปแล้ว

แสดงพระองค์ให้ปรากฏ

ลำดับนั้น ท่านเห็นพระศาสดาแล้ว ความเศร้าโศกได้หายไปแล้ว พระศาสดาเป็นประดุจว่า ยังสระที่แห้งให้เต็มด้วยน้ำ

พระศาสดา เพื่อทรงยังปีติและปราโมทย์ให้เกิดแก่พระเถระ จึงตรัสพระคาถาว่า

"ภิกษุผู้มากด้วยปราโมทย์ เลื่อมใสแล้วในพระพุทธศาสนา พึงบรรลุสันตบท คือ บทอันสงบ เป็นที่เข้าไปสงบสังขารเป็นสุข"

ครั้นตรัสพระคาถาแล้ว ทรงเหยียดพระหัตถ์ ตรัสพระคาถาว่า

"มาเถิด วักกลิ เธอจงดูพระตถาคต เราจักยกเธอขึ้นเหมือนบุคคลพยุงช้างที่จมอยู่ในเปือกตมขึ้นฉะนั้น เหมือนบุคคลที่ช่วยพระจันทร์ที่ราหูจับ ฉะนั้น"

ท่านยังให้ปีติอันแรงกล้าเกิดขึ้นแล้ว เราได้เห็นพระทศพลแล้ว และพระองค์ทรงเรียกว่า *"มาเถิด"* จึงคิดว่า *"เราจักไปทางไหนหนอแล?"* เมื่อไม่เห็นทางไปจึงเหาะขึ้นไปในอากาศ เฉพาะพระพักตร์พระทศพล เมื่อเท้าตั้งอยู่ที่ภูเขานั่นแลนึกถึงพระคาถาที่พระศาสดาตรัส ข่มปีติได้ในอากาศนั่นแลบรรลุพระอรหัต พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายแล้ว ถวายบังคมพระศาสดา ได้ลงมายืนอยู่ในสำนักพระศาสดาแล้ว

ครั้นในกาลต่อมา พระศาสดา ทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นสัทธาธิมุต(หลุดพ้นด้วยศรัทธา) ดังนี้แล

๑๖. เรื่อง สุมนสามเณร

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในบุพพาราม ของนางวิสาขามหาอุบาสิกา กรุงสาวัตถี ทรงปรารภสามเณรชื่อ สุมนะ

ทรงตรัสเล่า บุรพกรรมของพระอนุรุทธะเถระ

ความพิสดารว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมุตตระ

กุลบุตรผู้หนึ่ง เห็นพระศาสดาตั้งภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีจักษุทิพย์ ตั้งความปรารถนาแล้วจึงนิมนต์พระศาสดาถวายทานตลอด ๗ วัน ตั้งความปรารถนานั้น

พระศาสดา กระทำอนุโมทนา ความปรารถนาของเขาจักสำเร็จอีกแสนกัป แต่ภัทรกัปนี้เธอจักเป็นผู้ชื่อว่าอนุรุทธะ เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีจักษุทิพย์ในศาสนาของพระสมณโคดม

จุติจากอัตภาพนั้น เกิดในเทวโลก ท่องเที่ยวในเทวโลกและมนุษย์สิ้นแสนกัป

ในกัปนี้เกิดในตระกูลคนเข็ญใจในกรุงพาราณสี อาศัยสุมนเศรษฐีเป็นคนขนหญ้าให้เศรษฐี ชื่อว่า *"อันนภาระ"* เศรษฐีถวายทานตลอดกาลเป็นนิตย์

วันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า *"อุปริฏฐะ"* ออกนิโรธสมาบัติจากเขาคันธมาทน์ ออกบิณฑบาตมาด้วยฤทธิ์ ปรากฏเฉพาะหน้าอันนภาระ ทิ้งหาบหญ้าวิ่งไปสู่เรือน ขออาหารจากภรรยาถวายบาตรแด่พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น ตั้งปรารถนา

"ทานนี้ ความเป็นผู้ขัดสนอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ชื่อว่าคำว่าไม่มี ขออย่าได้มีในภพน้อยภพใหญ่"

พระปัจเจกพุทธเจ้า อนุโมทนาแล้ว

เทพดาผู้สิงสถิตอยู่ในฉัตรของสุมนเศรษฐี ชื่นชมอันนภาระ แล้วสาธุการขึ้น ๓ ครั้ง ด้วยความเลื่อมใสในบิณฑบาต

เศรษฐีครั้นทราบเทพดาสาธุการ จึงไปขอซื้อบิณฑบาต ขอแบ่งบุญบิณฑบาต

อันนภาระ รีบวิ่งไปถามพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า *"เศรษฐีขอแบ่งส่วนบุญจะทำอย่างไร?"* ทีนั้นท่านได้เปรียบเทียบการแบ่งบุญเหมือนเช่นกับว่า ส่งต่อประทีปไปให้คนอื่นจุดประทีปต่อๆ กัน แสงก็ยิ่งสว่าง บุญนั้นย่อมเจริญมากยิ่งขึ้นๆ จึงแบ่งบุญให้เศรษฐี

ตั้งแต่นั้น เศรษฐีให้อันนภาระหยุดทำการงาน ให้ปลูกเรือนริมถนนถวายทาน ตามที่ตนต้องการด้วยทรัพย์ของเศรษฐีนั้น

พระราชา ทรงสดับ มีรับสั่งให้เรียกอันนภาระมาแล้ว ทรงรับส่วนบุญ พระราชทานโภคะมาก แล้วพระราชทานตำแหน่งเศรษฐีแก่เขา นี้เป็นผลทานสำเร็จด้วยถวายแก่ท่านผู้ออกนิโรธย่อมให้ผลในวันนั้นนั่นเอง

พระศาสดาตรัสเล่า ประวัติพระอนุรุทธะ

อันนภาระ เป็นสหายกับสุมนเศรษฐี ทำบุญตลอดชีวิต จุติแล้วบังเกิดในเทวโลก

ในพุทธุปบาทกาลนี้ ถือปฏิสนธิในตำหนักของเจ้าศากยะทรงนามว่าอมิโตธนะในนครกบิลพัสดุ์ นามว่า *"อนุรุทธะ"* เป็นพระกนิฏฐภาดา (น้อง) ของพระเจ้ามหานามะ เป็นโอรสของพระเจ้าอาของพระศาสดา เป็นผู้สุขุมาลชาติอย่างยิ่ง มีบุญมาก

ได้ยินว่า วันหนึ่งพระองค์เล่นกีฬาขลุบเอาขนมกับพระสหาย เจ้าอนุรุทธะแพ้ ขอขนมจากพระมารดาจนหมด ก็แพ้อีกถึง ๓ ครั้ง ขอขนมอีก จนพระมารดาส่งข่าวว่า *"ขนมไม่มี"*

ความที่ไม่เคยได้ยิน *"คำว่าไม่มี"* จึงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า *"จงไปเอาขนมไม่มีมา"*

พระมารดา ทรงทราบว่า *"อันบุตรของเราไม่เคยได้ฟัง คำว่าไม่มีบัดนี้จักทำให้รู้ว่าไม่มีคืออะไร?"* ว่าแล้วก็ให้คนรับใช้เอาถาดเปล่าปิดด้วยถาดเปล่าอีกใบหนึ่งส่งไปให้

ขณะนั้น เทพดาทั้งหลายผู้รักษาพระนคร คิดว่า *"เจ้าอนุรุทธะเคยถวายภัตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วตั้งความปรารถนาไว้เมื่อครั้งเป็นคนขนหญ้าชื่ออันนภาระ ถ้าหากว่าตนพึงเฉยไซร้ แม้ศีรษะของเราพึงแตกออก ๗ เสี่ยง"* จึงบรรจุถาดให้เต็มด้วยขนมทิพย์ทั้งหลายแล้วเปิดออกแล้วกลิ่นขนมทิพย์แผ่ซ่านไปทั่วพระนคร พอสักว่าอันเจ้าศากยะวางขนมไว้ในพระโอษฐ์ กลิ่นรสนั้นได้แผ่ไปสู่เส้นสำหรับรับรสตั้ง

เจ็ดพันตั้งอยู่แล้ว

เจ้าอนุรุทธะ ทรงดำริว่า *"ในกาลก่อนนี้ พระมารดาไม่ทรงรักเรา ไม่เคยทำขนมไม่มีแก่เรา"* จึงไปทูลพระมารดา พระนางจึงดำริว่า บุตรของเราได้ทำบุญไว้แล้วขนมทิพย์จึงได้บังเกิดขึ้น

จำเดิมแต่นั้นมา พระนางก็ล้างถาดทองคำแล้วปิดด้วยถาดอีกใบส่งไปในเวลาที่เจ้าอนุรุทธะจะบริโภคขนม

กาลต่อมา เจ้ามหานามะศากยะ ทรงตรัสถาม เจ้าอนุรุทธะว่า เธอหรือฉันจักบวช ถ้าไม่บวชต้องเรียนวิธีการทำนา เจ้าอนุรุทธะ ไม่ทราบแม้ว่าภัตเกิดที่ไหน? ทรงรู้แต่ว่าภัตเกิดขึ้นในถาดทองคำใบใหญ่ (โตก) ด้วยท่านไม่เคยเห็นเราตำข้าวเปลือก ไม่เคยเห็นคนเขาหุงต้มภัต

เจ้าอนุรุทธะ สดับความที่การงานทั้งหลายที่เจ้าพี่ตรัสบอก จึงไม่ปรารถนาจะอยู่ครองเรือน จึงเสด็จออกพร้อมเจ้าศากยะ ๕ พระองค์ ออกผนวช มีเจ้าภัททิยะ เป็นหัวหน้า (๕ พระองค์ ได้แก่ พระภัททิยะ กิมพิละ เทวทัต อนุรุทธะ อานนท์และอุบาลีอีก๑ (อุบาลีเป็นนายภูษามาลา-*ผู้รวบรวม*)

ผนวชแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งซึ่งวิชชา ๓ โดยลำดับ สามารถเล็งดูโลกธาตุพันหนึ่งได้ด้วยทิพยจักขุ ดุจผลมะขามป้อมที่วางไว้บนฝ่ามือฉะนั้น

พระอนุรุทธะเถระ ระลึกถึงสหายเก่าว่า *"**สุมนเศรษฐี** ผู้สหายในกาลก่อนนั้นบัดนี้ไปเกิดที่ใดหนอแล?"* ได้เล็งเห็นว่าเศรษฐีนั้นไปเกิดเป็นลูกคนเล็กของอุบาสกมหามุณฑะ ชื่อว่า **จูฬสุมน** มีพี่ชายชื่อ มหาสุมน ขณะนั้นจูฬสุมนอายุได้ ๗ ขวบ จึงไปโปรด และจำพรรษาอยู่ตลอด ๓ เดือน

ออกพรรษาแล้ว พระเถระขอให้**จูฬสุมนบวช** ครั้งบวชแล้วก็บรรลุอรหัตในเวลาปลงผมเสร็จนั่นเอง

พระเถระ พาจูฬสุมนสามเณรไปเฝ้าพระศาสดา ขณะที่อยู่ในกระท่อมในป่าหิมวันตประเทศ พระอนุรุทธะเป็นโรคลมเสียดในท้อง

ถ้าได้น้ำดื่มจากสระอโนดาตก็จักหาย สามเณรอาสาไปเอา สั่งสามเณรไปถึงนาคราชชื่อ ปันนกะ ผู้เฝ้าสระอโนดาต ว่าขอน้ำเอาไปทำยา สามเณรไปแล้วต่อสู้กับปันนกนาคราชที่สระอโนดาต พระยานาคแพ้ยอมให้น้ำนั้น โรคหายแล้วไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ทรงทราบความแห่งพระเถระแล้ว ทอดพระเนตรอยู่บนปราสาท บิดามารดา พวกภิกษุลุกต้อนรับ รับบาตรจีวรแล้ว

ครั้งนั้น พวกภิกษุ จับสามเณรที่ศีรษะบ้าง ที่หูบ้าง ที่แขนบ้าง กล่าวว่า *"สามเณรไม่กระสันหรือ?"*

พระศาสดา ทอดพระเนตรเห็นกิริยา ภิกษุเหล่านั้นแล้ว ทรงดำริว่า กรรมของภิกษุเหล่านี้ จับสามเณรเป็นดุจจับอสรพิษที่คอ พวกเธอหารู้อานุภาพสามเณรไม่ ควรจักทำคุณของสามเณรให้ปรากฏ

ทรงตรัสสั่ง ให้ประชุมสามเณรในวิหารทั้ง ๕๐๐ ว่า พระศาสดาต้องการน้ำที่สระอโนดาตเพื่อล้างพระบาททั้งสอง ไม่มีสามเณรองค์ใดรับอาสา แม้มีสามเณรขีณาสพมีอยู่ แต่สามเณรเหล่านั้นไม่ปรารถนาด้วยคิดว่าพระศาสดาจะทรงใช้สุมนสามเณรองค์เดียว

ในที่สุด พระเถระจึงใช้ให้สามเณรสุมนไปนำน้ำจากสระอโนดาต พอปันนกนาคราชรู้ข่าว ได้นำหม้อน้ำมาแล้ว ส่งให้สามเณรเหาะมาทางอากาศ

พระศาสดา ตรัสเรียกพวกภิกษุมาแล้ว ตรัสให้ดูการเยื้องกรายของสามเณร เธอย่อมงามดุจพระยาหงส์ในอากาศฉะนั้น

จากนั้น พระศาสดาได้ประทานอุปสมบทด้วย **ทายัชชอุปสมบท** แก่สามเณรสุมนขณะอายุได้ ๗ ปี มีโสปากะสามเณรอีกองค์หนึ่งก็ได้อุปสมบทด้วยวิธีนี้*(ทัพพมัลลบุตรสามเณร บรรลุอรหัตขณะปลงผม เช่นเดียวกับสามเณรสุมนนี้ และพระศาสดาก็ทรงอุปสมบทด้วยทายัชชอุปสัมปทา ด้วยพระดำรัสว่า "อัชชโต ปัฏฐายะ ภิกขุ โหมิฯ "**เธอจงเป็นภิกษุตั้งแต่บัดนี้**" แล้วให้ทำหน้าที่ภัตตุเทศก์แจกภัต และเสนาสนะคาหาปกะจัดแจงเสนาสนะ ได้รับยกย่องเอตทัคคทางด้านนี้ด้วย จากหนังสือเรียน อนุพุทธประวัตินักธรรมโท-ผู้รวบรวม)*

ภิกษุทั้งหลาย ต่างสนทนากันในโรงธรรมว่า *"กรรมนี้น่าอัศจรรย์หนอ!"*

พระศาสดา จึงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ในศาสนาของเรา บุคคลแม้เป็นเด็ก ปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมได้สมบัติเห็นปานนี้เหมือนกัน"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ภิกษุใดแลยังหนุ่ม พากเพียรอยู่ในพระศาสนา ภิกษุนั้นย่อมยังโลกนี้ให้สว่าง ดุจพระจันทร์ที่พ้นแล้วจากหมอกเมฆ สว่างอยู่ฉะนั้น"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๑๗. เรื่อง พราหมณ์ผู้มีความเลื่อมใสมาก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพราหมณ์ผู้มีความเลื่อมใสมากคนหนึ่ง

ได้ยินว่า พราหมณ์นั้น ได้ฟังธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว มีจิตเลื่อมใสมาก นิมนต์ภิกษุรับบาตรวันละ ๑๖ รูปทุกวัน แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

"ขอพระอรหันต์จงมา ขอพระอรหันต์จงนั่ง ฯลฯ"

ก็เพราะคำกล่าวด้วยวาทะว่า พระอรหันต์เท่านั้น บรรดาภิกษุเหล่านั้นที่เป็นปุถุชนคิดกันว่า พราหมณ์นี้ให้ความสำคัญว่าพวกเราเป็นอรหันต์ ส่วนพวกที่เป็นขีณาสพ ก็คิดว่า พราหมณ์นี้ ย่อมรู้ความที่พวกเราเป็นพระอรหันต์

ภิกษุทั้งหมด ต่างพึงรังเกียจคำนั้น แล้วไม่ไปสู่เรือนของพราหมณ์ เขาเสียใจ คิดว่า *"ทำไมหนอ? พระผู้เป็นเจ้าจึงไม่มา"* จึงไปยังวิหาร กราบบังคมทูลพระศาสดา ถึงเนื้อความนั้น

พระศาสดา ตรัสเรียกภิกษุเหล่านั้นมาแล้ว ตรัสถามว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ก็พวกเธอยังยินดีด้วยวาทะว่า เป็นพระอรหันต์อยู่หรือ?"

พวกภิกษุ ทูลตอบว่า *"พวกข้าพระองค์ไม่ยินดี พระเจ้าข้า"*

พระศาสดา *"เมื่อเป็นเช่นนั้น คำนั้นเป็นคำกล่าวด้วยความเลื่อมใส ภิกษุทั้งหลายไม่เป็นอาบัติเพราะในคำกล่าวด้วยความเลื่อมใส พราหมณ์มีความเลื่อมใสในพระอรหันต์ยิ่งนัก ก็ถ้าพวกเธอ* ***ตัดกระแสแห่งตัณหา*** *แล้วบรรลุพระอรหันต์นั่นแล จึงควร"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ ว่า

*"ท่านพึงพยายาม**ตัดกระแสตัณหา** บรรเทากามทั้งหลายเสีย พึงรู้ความสิ้นไปแห่งสังขารแล้วย่อมเป็นผู้รู้พระนิพพาน"*

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมา บรรลุอริยผลทั้งหลายแล้ว มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๑๘. เรื่อง ธรรมสองประการ

พระศาสดา เมื่อประทับนั่งอยู่ที่พระเชตวัน ทรงปรารภเรื่องภิกษุมากรูป ทูลถามถึงธรรม ๒ ประการ

วันหนึ่ง พระสารีบุตร เห็นภิกษุประมาณ ๓๐ รูป มาถวายบังคมพระศาสดาแล้วนั่ง พระเถระท่านเห็นอุปนิสัยแห่งพระอรหัตของภิกษุเหล่านั้น จึงทูลถามปัญหานี้ว่า

"พระเจ้าข้า ธรรมทั้งหลายที่พระองค์ตรัสเรียกว่า ธรรม ๒ ประการๆ นั้นเป็นไฉนหนอแล?"

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"สารีบุตร ***สมถะและวิปัสสนา*** *เรียกว่า ธรรม ๒ ประการ แล"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"ในกาลใด พระอริยเจ้าเป็นผู้ถึงฝั่งในธรรม ๒ ประการ ในกาลนั้น กิเลสเครื่องประกอบทั้งปวงของพระอริยเจ้าผู้รู้อยู่ ย่อมถึงความตั้งอยู่ไม่ได้"

ในกาลจบเทศนา ภิกษุแม้ทั้งหมดเหล่านั้น ตั้งอยู่ในพระอรหัตแล้วดังนี้แล

๑๙. เรื่อง มารปลอมตัว

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภมาร **ได้ยินว่า** ในวันหนึ่ง **มารนั้น ปลอมเป็นบุรุษคนหนึ่ง** เข้าไปเฝ้าพระศาสดา แล้วทูลถามว่า *"พระเจ้าข้า สถานที่อันพระองค์ตรัสว่า "ฝั่งๆ" อะไรหนอแล ที่ชื่อว่าฝั่ง"*

พระศาสดา ทรงทราบว่าเป็นมาร จึงตรัสว่า *"มารผู้มีบาป ประโยชน์อะไรของท่าน ด้วยคำว่าฝั่ง ฝั่งนั้นอันผู้มีราคะไปปราศแล้วทั้งหลายพึงถึง"*

ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ ว่า

"ฝั่งก็ดี ที่มิใช่ฝั่งก็ดี ทั้งที่เป็นฝั่งก็ดีและมิใช่ฝั่งก็ดี ไม่มีแก่ผู้ใด เราเรียกผู้นั้น ซึ่งมีความกระวนกระวายไปปราศแล้ว คือผู้พรากจากกิเลสได้แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์"

อธิบาย

"ฝั่ง" ชื่อว่า **ปารัง แปลว่า อายตนะภายใน ๖** ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ชื่อว่า **อปารัง แปลว่า อายตนะภายนอก ๖** ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์เรื่องราว ทั้ง ๒ นี้ชื่อว่า ทั้งฝั่งและที่มิใช่ฝั่ง

ทั้งฝั่งและมิใช่ฝั่ง ไม่มีแก่ผู้ใด เพราะความไม่ยึดถือว่าเรา ว่าของเรา เรียกผู้นั้น ผู้มีความกระวนกระวายไปปราศแล้ว เพราะอันไปปราศแห่งความกระวนกระวายคือ กิเลสทั้งหลาย ผู้พรากจากกิเลสทั้งปวงได้แล้วว่าเป็นพราหมณ์

"พราหมณ์" ในที่นี้หมายเอาพระขีณาสพทั้งหลาย

"รู้ความสิ้นไปแห่งสังขารทั้งหลาย" หมายเอาผู้รู้ความสิ้นไปแห่งขันธ์ ๕ ทั้งหลาย

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๐. เรื่อง ตระกูลภารทวาชพราหมณ์ ๔ คน ออกบวช

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภบุตรของนางธนัญชานีพราหมณี

ความพิสดารว่า นางพราหมณี ชื่อ ธนัญชานี ของภารทวาชพราหมณ์ผู้พี่ชาย ของอักโกสกภารทวาชพราหมณ์ นางได้เป็นโสดาบันแล้ว นางจามก็ดี ไอก็ดี พลาดก็ดี มักเปล่งอุทาน *"นโม ตัสสะ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ"* (ขอความนอบน้อม จงมีแก่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบแล้วพระองค์นั้น)

วันหนึ่ง ในเวลาเลี้ยงภัตพราหมณ์ นางพลาดแล้ว เปล่งอุทานขึ้น แล้วอย่างนั้นนั่นแลด้วยเสียงอันดัง พราหมณ์โกรธแล้วกล่าวว่า *"หญิงถ่อย กล่าวสรรเสริญสมณะหัวโล้นทุกที"* ดังนี้แล้ว กล่าวว่า *"หญิงถ่อย บัดนี้ ข้าจะไปยกวาทะต่อศาสดาของเจ้า"*

ลำดับนั้น นางจึงกล่าวกะพราหมณ์นั้นว่า *"จงไปเถิดพราหมณ์ ดิฉันยังไม่เคยเห็นบุคคลผู้จะยกวาทะต่อพระศาสดาได้เลย"*

พราหมณ์ไปสู่สำนักพระศาสดาแล้ว ไม่ถวายบังคม ยืนอยู่ แล้วเมื่อจะทูลถาม จึงกล่าวคาถาอย่างนี้ว่า

"ฆ่าอะไรได้จึงอยู่เป็นสุข? ฆ่าอะไรได้จึงไม่เศร้าโศก?

ข้าแต่พระโคดม พระองค์ย่อมชอบใจซึ่งการฆ่าธรรมอะไรซึ่งเป็นธรรมอันเอก?"

ลำดับนั้น พระศาสดา จึงตรัสพระคาถาว่า

"บุคคลฆ่าความโกรธได้แล้ว จึงอยู่เป็นสุข

ฆ่าความโกรธได้แล้ว จึงไม่เศร้าโศก

พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการฆ่าความโกรธ อันมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะบุคคลนั้น ฆ่าความโกรธนั้นได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก"

เขาเลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วบรรลุอรหัต

ครั้งนั้น อักโกสก ภารทวาชพราหมณ์ผู้น้องชายของเขา ได้ฟังว่า *"ได้ยินว่าพี่ชายบวชแล้ว"* ก็โกรธ จึงมาด่าพระศาสดา แม้เขาก็ถูกพระศาสดาให้รู้สำนึก ด้วยข้ออุปมาด้วยการให้ของควรเคี้ยวเป็นต้นแก่แขกทั้งหลาย

เขาเลื่อมใสในพระศาสดา บวชแล้วบรรลุอรหัต

น้องชายทั้งสองคนชื่อ สุนทริกภารทวาชะ กับพิลังคกภารทวาชะ พากันมาด่าพระศาสดาอีกเหมือนกัน อันพระศาสดาทรงแนะนำบวชแล้วบรรลุอรหัต

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย สนทนากันว่าคุณของพระพุทธเจ้าน่าอัศจรรย์หนอ พี่น้องชายทั้ง ๔ คน ด่าอยู่ซึ่งพระศาสดา ไม่ตรัสอะไร กลับเป็นที่พึ่งของพราหมณ์เหล่านั้นอีก

พระศาสดา ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ประทุษร้ายในชนทั้งหลายผู้ประทุษร้าย เพราะความที่เราประกอบด้วยกำลังคือ ขันติ ย่อมเป็นที่พึ่งของมหาชนโดยแท้"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"ผู้ใดไม่ประทุษร้าย อดกลั้นซึ่งคำด่าและการตีและการจองจำได้ เราเรียกผู้นั้นซึ่งมีกำลังคือ ขันติ มีหมู่พลว่าเป็นพราหมณ์"

อธิบาย

คำว่า *"พราหมณ์"* ในที่นี้หมายถึงพระขีณาสพผู้สิ้นอาสวะกิเลสทั้งหลาย

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๑. เรื่อง พระอุบลวัณณาเถรี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระอุบลวัณณาเถรี

โดยสมัยอื่น มหาชนสนทนากันในโรงธรรมว่า *"พระขีณาสพทั้งหลายชะรอยจะยังเสพกาม ทำไมจักไม่เสพ? เพราะท่านเหล่านั้นไม่ใช่ไม้ผุไม่ใช่จอมปลวก ยังมีเนื้อและสรีระสดชื่นอยู่"*

พระศาสดา จึงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย พระขีณาสพทั้งหลาย ย่อมไม่ยินดีในกามสุข ไม่เสพกามเหมือนอย่างว่า หยาดน้ำที่ตกลงบนใบบัว ย่อมไม่ติดไม่ค้างอยู่ ย่อมกลิ้งตกไปทีเดียวฉันใด

อนึ่ง เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาด ย่อมไม่ติดไม่ตั้ง อยู่บนปลายเหล็กแหลม ย่อมกลิ้งตกไปทีเดียว ฉันใด

แม้กามทั้ง ๒ อย่าง (กิเลสกามและวัตถุกาม) ย่อมไม่ติดไม่ตั้งอยู่ในจิต ของพระขีณาสพ ฉันนั้น"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ผู้ใดไม่ติดอยู่ในกามทั้งหลาย เหมือนน้ำไม่ติดอยู่บนใบบัว เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาด ไม่ตั้งอยู่บนปลายเหล็กแหลม ฉะนั้น

เราเรียกผู้นั้นว่าเป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๒. เรื่อง พระเขมาภิกษุณี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏ ทรงปรารภพระเขมาภิกษุณี

ความพิสดารว่า วันหนึ่ง ท้าวสักกเทวราช เสด็จมากับเทวบริษัท ในระหว่างแห่งปฐมยาม ประทับนั่งสดับธรรมกถา อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงอยู่ในสำนักพระศาสดา

ในขณะนั้น พระเขมาภิกษุณี มาด้วยดำริว่า จักเฝ้าพระศาสดา เห็นท้าวสักกเทวราชแล้ว ยืนอยู่ในอากาศนั่งเอง ถวายบังคมแล้วกลับไป

ท้าวสักกะ ทอดพระเนตรเห็นพระเขมานั้นแล้ว ทูลถามว่า *"พระเจ้าข้า ภิกษุณีนั่นชื่ออะไร?"* มายืนอยู่ในอากาศ ถวายบังคมแล้วกลับไป

พระศาสดา ตรัสว่า *"มหาบพิธภิกษุณีนั่น เป็นธิดาของอาตมภาพ ชื่อเขมา เป็นผู้มีปัญญามาก ฉลาดในทางและมิใช่ทาง"*

ดังนี้แล้ว ทรงตรัสพระคาถาว่า

"เราเรียกผู้มีปัญญาลึกซึ้งเป็นปราชญ์ ฉลาดในทางและมิใช่ทาง บรรลุประโยชน์สูงสุดนั้นว่า เป็นพราหมณ์"

อธิบาย

"ปัญญาลึกซึ้ง" พระบาลีว่า *"คัมภีรปัญญัง"* คือ บุคคลผู้ประกอบด้วยปัญญา อันเป็นไปในธรรมทั้งหลาย มีขันธ์ อายตนะ ธาตุ เป็นต้น

"ฉลาดในทางและมิใช่ทาง" เพราะรู้ว่า นี้เป็นทางทุคติ นี้ไม่ใช่ทางทุคติ นี้เป็นทางสุคติ นี้ไม่ใช่ทางสุคติ นี้เป็นทางนิพพาน

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๓. เรื่อง พระติสสเถระผู้อยู่ในเงื้อมเขากับเทพดา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระติสสเถระผู้อยู่ในเงื้อมเขา

ได้ยินว่า พระเถระนั้นเรียนกัมมัฏฐานแล้ว เข้าไปสู่ป่า เห็นเงื้อมเขาแห่งหนึ่งเป็นที่อันเสนาสนะสัปปายะ (สบาย) ในขณะนั้นนั่นเอง จิตของท่านได้ถึงความเป็นธรรมชาติแน่แน่วแล้ว ท่านคิดว่า *"เมื่อเรามาอยู่ในที่นี้ จักสามารถเพื่อให้กิจแห่งบรรพชิตสำเร็จได้"*

เทพดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ถ้ำ คิดว่า *"ภิกษุผู้มีศีลมาแล้ว การที่เราอยู่ในที่แห่งเดียวกันกับภิกษุนี้ลำบากแล้ว ก็ภิกษุนี้จักอยู่ในที่นี้สิ้นราตรีหนึ่งเท่านั้น แล้วก็จักหลีกไป"* จึงพาบุตรทั้งหลายออกไป

ในวันรุ่งขึ้น พระเถระไปบิณฑบาตแต่เช้าตรู่ ครั้งนั้น อุบาสิกาคนหนึ่งเห็นท่านแล้ว รักเพียงดังบุตร นิมนต์ให้นั่งในเรือน ให้ฉันแล้ว อ้อนวอนให้อาศัยอยู่ที่ถ้ำนี้ตลอด ๓ เดือน ท่านจึงรับ ด้วยคิดว่า อาศัยอุบาสิกานี้จักสามารถเพื่อทำการสลัดออกจากภพได้ ดังนี้แล้วได้กลับไปยังถ้ำนั้น

เทพดา เห็นท่านกำลังเดินมา คิดว่า ท่านคงจะไปในวันพรุ่งนี้หรือมะรืนนี้

เมื่อเวลาประมาณกึ่งเดือนล่วงไปแล้ว เทพดาก็คิดว่า ภิกษุนี้เห็นจักอยู่ที่นี่จริงๆ เราและบุตรน้อย คงลำบากที่ต้องออกไปอยู่นอกถ้ำ และเราก็ไม่อาจให้ท่านออกไปเสียได้ พลางคิดว่า *"ศีลของท่านพลั้งพลาดบ้างไหมหนอ?"* ครั้นตรวจดูด้วยทิพจักขุ ก็ยังไม่เห็นความพลั้งพลาดในศีลของท่าน ตั้งแต่อุปสมบทจึงคิดว่าศีลของท่านบริสุทธิ์ จึงคิดจะทำให้ท่านเสื่อมเสีย

ดังนี้แล้ว จึงเข้าไปสิงในร่างของบุตรคนใหญ่ของอุบาสิกาในตระกูลอุปัฏฐาก บิดคอ นัยน์ตาเหลือกแล้ว น้ำลายไหลออกจากปาก แล้วทำ

เสียงกล่าวกะอุบาสิกานั้นว่า *"บุตรนั่นเราจับไว้แล้ว เราไม่ต้องการพลีกรรม แต่ท่านจงขอชะเอมเครือ (ยารักษาโรค) กับพระเถระผู้เข้าถึงตระกูลของท่านแล้วเอาชะเอมเครือนั้นทอดน้ำมัน แล้วจงให้แก่บุตรนี้โดยวิธีนัดถุ์เถิด เมื่อทำอย่างนี้แล้วเราจึงจักปล่อยบุตรนี้"*

อุบาสิกา กล่าวว่า *"บุตรนั่น จงฉิบหายหรือตายไปก็ตามเถิด ฉันไม่อาจจะขอชะเอมเครือเอากับพระผู้เป็นเจ้าได้"*

เทพดา *"ถ้าท่านไม่อาจขอชะเอมเครือไซร้ ท่านจงบอกเพื่อใส่ผงหิงคุ (ยาผง) ลงในจมูกของบุตรนั้น"*

อุบาสิกา *"ฉันไม่อาจเพื่อกล่าวคำแม้อย่างนี้ได้"*

เทพดา *"ถ้าอย่างนั้น จงเทน้ำล้างเท้า (ทำเป็นยารักษาโรค) ของพระเถระนั้น ลงบนศีรษะบุตรเถิด"*

อุบาสิกา *"ฉันอาจทำข้อนี้ได้"*

นิมนต์ให้พระเถระนั่งแล้ว ถวายภัต ล้างเท้าของพระเถระผู้นั่งอยู่ในระหว่างภัต รองเอาน้ำไว้แล้ว เรียนให้ท่านทราบว่าจะเอาน้ำนี้ไปรดลงบนศีรษะเด็ก พระเถระอนุญาตว่า จงรดเถิด ได้ทำอย่างนี้แล้ว เทพดาได้ปล่อยเด็กนั้นแล้ว ได้กลับไปยืนอยู่ที่ประตูถ้ำ

ครั้นพระเถระเสร็จภัตกิจ เดินกลับเข้ามายังถ้ำ เทพดากล่าวว่า *"พ่อหมอใหญ่ ท่านอย่าเข้ามาในที่นี้"*

พระเถระ ครั้นรู้ว่า เป็นเทพดาผู้สิงอยู่ในถ้ำนี้ ก็คิดว่า *"เราได้ทำเวชกรรม มีอยู่หรือหนอแล?"* ดังนี้แล้ว ตรวจดูจำเดิมตั้งแต่กาลอุปสมบท ศีลของเราไม่เคยเศร้าหมองหรือด่างพร้อย จึงกล่าวว่า

"ข้าพเจ้า ไม่เห็นว่า ได้ทำเวชกรรมเลย ทำไมท่านจึงกล่าวอย่างนี้?"

เทพดา *"ท่านไม่เห็นหรือ?"*

พระเถระ *"เออ เราไม่เห็น"*

เทพดา *"ถ้าอย่างนั้น ข้าพเจ้าจะบอก"*

พระเถระ *"จงบอก"*

เทพดา *"ในวันนี้เอง ท่านรดน้ำล้างเท้าแก่บุตรของอุปัฏฐาก"*

พระเถระ *"เออ เราได้รด"*

เทพดา *"นั่นเป็นไร ท่านไม่เห็นหรือ?"*

พระเถระ *"ท่านกล่าวเพราะประสงค์เหตุนั่นหรือ?"*

เทพดา *"จ้ะ ข้าพเจ้ากล่าวเพราะประสงค์เหตุนั่น"*

พระเถระ คิดว่า *"โอหนอ! ตนเราตั้งไว้ชอบแล้ว เราประพฤติสมควรแก่ศาสนาแล้วจริง แม้เทพดาก็มิได้เห็นความเศร้าหมองหรือด่างพร้อยในจตุปาริสุทธิศีลของเรา ได้เห็นแต่เพียงน้ำล้างเท้า อันเรารดแล้วบนศีรษะของเด็ก"*

ปีติมีกำลัง เพราะปรารภศีลเกิดขึ้นแล้ว ท่านข่มปีติอันมีกำลังนั้นไว้แล้ว ไม่ทำแม้การยกเท้าขึ้น บรรลุพระอรหัตในที่นั้นนั่นเอง แล้วกล่าวว่า

"ท่านประทุษร้ายสมณะผู้บริสุทธิ์เช่นเรา ท่านอย่าอยู่ในชัฏแห่งป่านี้ ท่านจงออกไปเสีย"

เมื่อจะสอนเทวดา จึงเปล่งอุทาน ว่า

"การอยู่ของเราบริสุทธิ์แล้วหนอ ท่านอย่าประทุษร้ายเรา ผู้ไม่มีมลทิน ผู้มีตบะ ผู้บริสุทธิ์แล้ว ท่านจงออกจากป่าใหญ่เสียเถิด"

พระเถระอยู่ในที่นั้นนั่นแลตลอดไตรมาส ออกพรรษาแล้วไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดา ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราย่อมไม่โกรธเลย เพราะขึ้นชื่อว่า ความเกี่ยวข้องด้วยคฤหัสถ์หรือด้วยบรรพชิตทั้งหลาย ย่อมไม่มีแก่บุตรของเรานั่น บุตรของเรานั่นไม่เกี่ยวข้อง ปรารถนาน้อย สันโดษ"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถา ว่า

"เราเรียกบุคคลผู้ไม่เกี่ยวข้อง ด้วยชน ๒ จำพวก คือ คฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต๑ ผู้ไม่มีอาลัยเที่ยวไป ผู้ปรารถนาน้อยนั้นว่า เป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๔. เรื่อง สามเณรอรหันต์ถูกทรมานไม่โกรธ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภสามเณรผู้เป็นขีณาสพทั้งหลาย

ได้ยินว่า พราหมณ์คนหนึ่ง จัดแจงภัต จัดอาสนะเพื่อถวายภิกษุ ๔ รูป พราหมณ์ไปสู่วิหาร ได้สามเณรผู้เป็นขีณาสพ ๔ รูป ซึ่งมีอายุ ๗ ขวบ คือ สังกิจจสามเณร บัณฑิตสามเณร โสปากสามเณร เรวตสามเณร

นางพราหมณ์ ไม่พอใจขอให้ตาพราหมณ์ไปนิมนต์พระแก่พราหมณ์ไปสู่วิหารอีก พบพระสารีบุตร จึงนิมนต์มาเรือน เห็นสามเณร ๔ รูปนั่งอยู่ยังไม่ได้ภัตจึงหลีกไป นางพราหมณ์ จึงให้ไปหาพระมาใหม่

ตาพราหมณ์ ไปอีก นิมนต์พระมหาโมคคัลลานะเถระ มาถึงเห็นสามเณรนั่งอยู่ยังไม่ได้รับภัตก็กลับ

นางพราหมณ์ บอกตาพราหมณ์ ว่าจงไปหาพราหมณ์แก่ที่โรงสวดไปแล้ว

ฝ่ายสามเณร นั่งรอแต่เช้าไม่ได้ภัต เริ่มความหิวบีบคั้น นั่งรออยู่

ท้าวสักกเทวราช ร้อนอาสน์ ด้วยเดชคุณแห่งพระขีณาสพของสามเณรทั้ง ๔ จึงแปลงเพศเป็นพราหมณ์แก่นั่งเหนืออาสนะที่เลิศอยู่ในโรงสวด ตาพราหมณ์มานิมนต์ไปแล้วสู่เรือน

นางพราหมณ์ ดีใจ ลาดอาสนะปู ๒ ชั้นเป็นพิเศษให้นั่ง แต่ท้าวสักกะไปไหว้สามเณรและนั่งต่อท้าย นางพราหมณ์บ่นพึมพำว่า *"แย่จริง ท่านนำพราหมณ์บ้ามาอีกแล้ว มาเที่ยวไหว้สามเณรอยู่"* จึงขับไล่ออกไป

ท้าวสักกะ แสดงตนเป็นท้าวสักกเทวราช สองผัวเมียร้องด้วยความกลัว ได้ถวายภัตแก่สามเณรแล้ว ฉันแล้วรูปหนึ่งเหาะออกไปทางช่อฟ้า รูปหนึ่งไปทางหน้าหลังคา รูปหนึ่งไปทางท้ายหลังคา รูปหนึ่งดำดินท้าวสักกะก็เสด็จกลับไปอีกทางหนึ่ง

สามเณร กลับสู่วิหาร เล่าเรื่องที่ถูกพราหมณ์ทรมาน แต่ไม่โกรธ

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาพระขีณาสพทั้งหลาย ย่อมไม่เคียดแค้นในชนทั้งหลาย"

แล้วตรัสพระคาถาว่า

"เรายอมเรียกผู้ไม่เคียดแค้น ในบุคคลผู้เคียดแค้น ผู้ดับเสียได้ในบุคคลผู้มีอาชญาในตน ***ผู้ไม่ถือมั่น****ในบุคคลผู้ถือมั่นนั้น ว่าเป็นพราหมณ์"*

อธิบาย

"ผู้ไม่ถือมั่น" หมายถึง บุคคลผู้ไม่ยึดถือว่าขันธ์ห้าว่าเรา ว่าของเรา

"พราหมณ์" หมายถึง พระขีณาสพทั้งหลาย

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๒๕. เรื่อง พระมหาปันถกเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระเถระชื่อมหาปันถกะ

ความพิสดารว่า ท่านพระมหาปันถกะ ไล่พระจูฬปันถกะน้องชายเพราะไม่อาจท่องคาถาบทหนึ่งให้คล่องได้โดย ๔ เดือน *"เธอเป็นผู้อาภัพในพระศาสนา ทั้งเป็นผู้เสื่อมลาภจากคฤหัสถ์ ประโยชน์อะไรด้วยการบวช จงออกไปจากวิหารนี้"*

ภิกษุทั้งหลาย ต่างสนทนากันว่า *"พระมหาปันถกะเป็นพระขีณาสพ ทำไมจึงยังมีความโกรธอยู่อีกหรือหนอ?"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย กิเลสทั้งหลายอันมีราคะ โทสะ โมหะ ย่อมไม่มี

แก่พระขีณาสพทั้งหลาย แต่บุตรของเราทำกรรมนั้นมุ่งประโยชน์ (โดยอรรถ) เป็นเบื้องหน้า มุ่งธรรมเป็นเบื้องหน้า"

ดังนี้แล้ว ตรัสเป็นพระคาถาว่า

"ราคะ โทสะ มานะและมักขะ อันผู้ใดทำให้ตกไปแล้ว เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาด ตกไปจากปลายเหล็กแหลมฉะนั้น เราเรียกผู้นั้นว่าเป็นพราหมณ์"

อธิบาย

"มานะ" ได้แก่ ความถือตัวถือตน

"มักขะ" ได้แก่ ความอวดดี แข่งดี ต่อผู้ใหญ่ ลบหลู่คุณของผู้อื่นเป็นลักษณะ

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๖. เรื่อง พระปิลินทวัจฉเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระปิลินทวัจฉเถระ

ได้ยินว่า พระปิลินทวัจฉะ ท่านมักกล่าวติดปากว่า *"เจ้าคนถ่อยจงมา เจ้าคนถ่อยจงไป"* ย่อมเรียกทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ด้วยวาทะว่าคนถ่อยทั้งนั้น

ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลพระศาสดา

พระศาสดา ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธออย่าถือโทษแก่ภิกษุชื่อ ปิลินทวัจฉะเลย วัจฉะหามีโทสะในคำร้องเรียกวาทะว่าคนถ่อยนั้นไม่

ภิกษุทั้งหลาย! ๕๐๐ ชาติของภิกษุชื่อ วัจฉะ ทั้งหมดเกิดแล้วในตระกูลพราหมณ์ วาทะว่าคนถ่อยนี้เธอร้องเรียกมาตลอด อันถ้อยคำอันกระทบกระทั่งระคายหู คำหยาบคายย่อมไม่มีแก่พระขีณาสพ เพราะ

บุตรของเรากล่าวด้วยอำนาจความเคยชิน"

จึงตรัสพระคาถาว่า

"ผู้ใด พึงกล่าวถ้อยคำอันไม่ระคายหู อันให้รู้กันได้เป็นคำจริง อันเป็นเหตุไม่ยังใครๆ ให้ขัดใจ เราเรียกผู้นั้นว่าเป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๗. เรื่อง ภิกษุคืนผ้าบังสุกุล

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่ง

ได้ยินว่า ภิกษุรูปหนึ่งผู้ขีณาสพ ถือเอาผ้าบังสุกุลผืนหนึ่งด้วยบังสุกุลสัญญา ด้วยคิดว่าหาเจ้าของมิได้ แต่พราหมณ์มิจฉาทิฏฐิคนหนึ่งเขาวางทิ้งเอาไว้

พราหมณ์เห็นจึงกล่าวว่า *"สมณะหัวโล้น เอาผ้าของข้าพเจ้าไปทำไม?"* เมื่อรู้ว่ามีเจ้าของภิกษุนั้นก็คืนให้ไป

กลับเข้าสู่วิหาร แล้วเล่าให้เพื่อนภิกษุทั้งหลายฟัง ถูกถามแล้วว่า *"ผ้าเนื้อหยาบหรือละเอียด ยาวหรือสั้นหนอแล?"*

พระขีณาสพ ตอบว่า *"ช่างเถอะ ความอาลัยในผ้านั้น ของผมไม่มี ผมถือเอาด้วยคิดว่าเป็นผ้าบังสุกุลต่างหาก"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั่น กล่าวคำจริง ธรรมดาพระขีณาสพทั้งหลาย ย่อมไม่ถือเอาสิ่งของๆ คนเหล่าอื่น"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"ผู้ใด ไม่ถือเอาของยาวหรือสั้น น้อยหรือใหญ่ งามหรือไม่งาม อันเขาไม่ให้แล้วในโลกนี้ เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๘. เรื่อง พระสารีบุตรเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระสารีบุตรเถระ

ได้ยินว่า พระเถระนั้นมีภิกษุ ๕๐๐ เป็นบริวาร เข้าจำพรรษาอยู่วิหารแห่งหนึ่ง

สาธุชนทั้งหลาย เห็นพระเถระและภิกษุทั้งหลายแล้ว ตระเตรียมผ้าจำนำพรรษาไว้เป็นอันมาก พระเถระปวารณาแล้ว เมื่อยังไม่ออกพรรษา พระเถระนั้นมีกิจต้องไปสู่สำนักพระศาสดา สั่งกะภิกษุทั้งหลายไว้ว่า

"เมื่อผ้าจำนำพรรษา อันชนทั้งหลายนำมาแล้วเพื่อภิกษุสามเณรทั้งหลาย ท่านรับแล้วส่งไปด้วย หรือเก็บไว้แล้วพึงส่งข่าวไปบอกด้วย"

ครั้นสั่งอย่างนั้นแล้ว ก็ได้ไปสู่สำนักพระศาสดา

ภิกษุทั้งหลายสนทนากันว่า *"ถึงทุกวันนี้ ตัณหาของพระสารีบุตรเถระชะรอยจะยังมีอยู่แน่"*

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย ตัณหาย่อมไม่มีแก่บุตรของเรา" ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"ความหวังของผู้ใด ไม่มีในโลกนี้และโลกหน้า เราเรียกผู้นั้นซึ่งไม่มีความหวัง พรากกิเลสได้แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลายแล้ว มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๒๙. เรื่อง พระเรวตเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในบุพพารามของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ทรงปรารภพระเรวตเถระ

ดังจะกล่าวให้พิสดารว่า ภิกษุทั้งหลาย สนทนากันว่า *"น่าอัศจรรย์หนอ สามเณรมีลาภน่าอัศจรรย์หนอ สามเณรมีบุญ สามเณรแม้เพียงรูปเดียว สร้างเรือนยอด ๕๐๐ หลัง เพื่อภิกษุ ๕๐๐ รูปได้"* (ภายหลังจากไปพักที่ป่าไม้สะแกของสามเณรเรวตะกับพระศาสดามาแล้ว)

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

*"ภิกษุทั้งหลาย บุญย่อมไม่มีแก่บุตรของเรา บาปก็ไม่มีแก่บุตรของเรา **บุญและบาป เธอละเสียแล้ว**"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"ผู้ใดล่วงบุญและบาปทั้ง ๒ และละกิเลสเครื่องข้องในโลกนี้เสียได้ เราเรียกผู้นั้นซึ่งไม่มีความโศก มีธุลีไปปราศแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

(คำว่า *"**บุญและบาปเธอละเสียแล้ว**"* ตรงกับคำว่า *"กรรมไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม"* ในกุกกุโรวาทสูตร กล่าวคือ บุญบังนิพพาน บาปก็ไม่ดี-บุญก็ไม่เอา ไม่เอาทั้งบุญและบาป แม้บุญความดีก็ให้ทิ้ง ถ้าไม่ทิ้งบุญ ไม่ละบุญ ก็ต้องไปเสวยบุญ คือ ต้องเกิดไปรับบุญความดีนั้นอีก เมื่อเกิดก็ยังต้องทุกข์อยู่ พระขีณาสพอริยเจ้าทั้งหลายท่านละได้ทั้งบุญและบาป **บุญบังนิพพาน!**-*ผู้รวบรวม*)

๓๐. เรื่อง พระจันทาภเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระจันทาภะ

ได้ยินว่า ในอดีตกาล พ่อค้าในกรุงพาราณสีคนหนึ่ง คิดว่า *"เราจักไปสู่ปัจจันตชนบทแล้ว นำไม้จันทน์แดงมา"*

เขาขนเอาเสื้อผ้าอาภรณ์เป็นต้น เป็นอันมากไปชนบทด้วยเกวียน

๕๐๐ เล่ม นั่งบนยานไปสู่ประตูเรือนของชาวชนบท เอาวัตถุผ้าอาภรณ์ออกแจกจ่ายจนทุกเรือน แล้วกลับมานอนสบายยังที่พัก

ครั้นเวลาเย็น พ่อค้านั่งบนที่นอน ถามชาวบ้านว่า *"ท่านไปป่าไปเขา ท่านเห็นอะไรมีมาก?"*

ชนเจ้าถิ่น ตอบว่า *"ฉันเห็นต้นไม้ชนิดหนึ่ง กิ่งมีสีแดงมีมาก"*

พ่อค้า จึงไปกับชายเจ้าถิ่น ตัดต้นจันทน์แดงบรรทุกเกวียน ๕๐๐ เล่ม สั่งบอกสหายชายเจ้าถิ่นว่า พึงนำมาเฉพาะต้นไม้นี้ สู่สำนักฉันในกรุงพาราณสี แล้วเดินทางกลับพาราณสีด้วยเกวียนบรรทุกต้นจันทน์แดง ๕๐๐ เล่ม กลับกรุงพาราณสีแล้ว

เขาบูชาด้วยไม้จันทน์แดงและผงจันทน์แดง แก่สตูปทองอันเขาประดิษฐาน เมื่อ**พระกัสสปทศพล**ปรินิพพานแล้ว บุรพกรรมของเขามีเพียงเท่านี้

เขาจุติจากอัตภาพนั้น เกิดในเทวโลก ยังพุทธันดรหนึ่งในเทวโลก ในพุทธุปบาทกาลนี้ เกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล ในกรุงราชคฤห์ มีรัศมีเช่นกับด้วยมณฑลพระจันทร์ตั้งขึ้นจากมณฑล แห่งนาภีของเขา เพราะเหตุนั้น จึงขนานนามว่า ***"จันทาภะ"*** เพราะผลแห่งบุญที่ทำดุจมณฑลแห่งพระจันทร์ในพระเจดีย์ของเขา

พราหมณ์ทั้งหลาย คิดว่า หากนำเอา จันทาภะออกไปให้ชนทั้งหลาย ลูบคลำสรีระ ผู้นั้นจะได้อริยสมบัติต่างๆ เมื่อให้ทรัพย์จึงได้เพื่อเอามือลูบคลำถูกต้องสรีระของพราหมณ์นั้น

เขาเที่ยวไปอย่างนั้น ได้ทรัพย์มาก เที่ยวไปจนถึงกรุงสาวัตถี แลเห็นชนทั้งหลายเดินถือดอกไม้ธูป เทียน เครื่องสักการะ เพื่อไปฟังธรรมพระศาสดา

ชนทั้งหลายเชื้อเชิญ จันทาภะ ไปสู่วิหาร เพื่อจักเห็นพระศาสดามีอานุภาพมาก ได้พาจันทาภะไปสู่วิหารแล้ว

พระศาสดา ได้ทรงทำให้รัศมีเพียงดังพระจันทร์ของจันทาภะหาย

ไป เขาอับเฉาในสำนักพระศาสดา ประหนึ่งกาในกระเช้าถ่าน

จันทาภะ เลื่อมใสพระศาสดา จึงขอบวชเพื่อเรียนมนต์

พระศาสดา ทรงตรัสบอกอาการ ๓๒ โกฏฐาส เขาบรรลุอรหัต โดย ๒-๓ วัน เท่านั้น แล้วทรงตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ จันทาภะบุตรของเรา มีอาสวะสิ้นแล้ว ย่อมกล่าวว่า มีธรรมเป็นเครื่องไม่ไป (ครองเรือน) เสียแล้วเป็นความจริง"

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"เราเรียกผู้บริสุทธิ์ผ่องใสไม่ขุ่นมัว มีภพสิ้นแล้ว เหมือนพระจันทร์ที่ปราศจากมลทินนั้นว่า เป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๓๑. เรื่อง พระสีวลีเถระ

พระศาสดา เมื่อทรงอาศัยเมืองกุณฑิโกลิยะ ประทับอยู่ในป่าชื่อกุณฑธาน ทรงปรารภพระสีวลีเถระ

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง พระธิดาของพระโกลิยวงศ์ พระนามว่า *"สุปปวาสา"* ทรงครรภ์ สิ้น ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ทุกขเวทนาแล้ว ทรงอดกลั้นทุกข์นั้น ด้วยวิตก ๓ ข้อ คือ

๑) พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรมเพื่อออกจากทุกข์ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสรู้เองโดยชอบหนอ

๒) พระสงฆ์สาวกใดปฏิบัติเพื่อละทุกข์ พระสงฆ์สาวกนั้นปฏิบัติดีแล้วหนอ

๓) ทุกข์นี้ไม่มีในพระนิพพานใด พระนิพพานนั้นสุขหนอ

ดังนี้แล้ว ทรงส่งพระสวามีไปกราบทูลถวายบังคมพระศาสดา ทรงตรัสว่า *"พระธิดาสุปปวาสา จงเป็นผู้มีสุข ไม่มีโรค ประสูติพระ*

โอรสซึ่งหาโรคมิได้เถิด"

ดังนี้ พระนางประสูติโอรสผู้หาโรคมิได้แล้ว ทรงนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ถวายทานสิ้น ๗ วัน

แม้พระโอรสของพระนาง ถือเอาที่กรองน้ำ กรองน้ำถวายพระสงฆ์ได้ตั้งแต่วันประสูติ ต่อมาเสด็จออกบรรพชาแล้วบรรลุอรหัต

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ผู้ใด ล่วงทางอ้อม หล่ม สงสาร และโมหะนี้ไปแล้ว เป็นผู้ข้ามไปได้ ถึงฝั่งมีปกติเพ่ง หากิเลสเครื่องหวั่นไหวมิได้ ไม่มีความสงสัยเป็นเหตุ ไม่ถือมั่น ดับแล้ว เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นพราหมณ์"

อธิบาย

"ล่วงทาง" คือ ล่วงราคะ *"หล่ม"* คือ กิเลส สังสังวัฏ *"โมหะ"* คือ อันไม่แทงตลอดอริยสัจ ๔

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผล เป็นต้น ดังนี้แล

๓๒. เรื่อง พระสุนทรสมุทรเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระสุนทรสมุทรเถระ

ได้ยินว่า ในกรุงสาวัตถี กุลบุตรคนหนึ่งชื่อ สุนทรสมุทรกุมาร เกิดในตระกูลใหญ่มีสมบัติ ๔๐ โกฏิ

วันหนึ่ง เขาเห็นชนเป็นอันมาก เดินไปสู่วิหารเพื่อฟังธรรม เขาไปด้วย

พระศาสดา ทรงทราบอัธยาศัยของเขา จึงทรงแสดง *"อนุปุพพีกถา"* ธรรมอันแสดงโดยลำดับ (มี **ทาน**กถา **ศีล**กถา **สัคค**กถา **อาทีนว**กถา และ**เนกขัมม**กถา)

เขาฟังธรรมแล้วคิดว่า *"ผู้อยู่ครองเรือน ไม่อาจประพฤติพรหมจรรย์ให้ขาวบริสุทธิ์ดุจสังข์ขัดได้"* คิดแล้วจึงขอบวช พระศาสดาให้กลับไปขออนุญาตมารดาบิดาก่อน เขาพยายามอย่างมากจนได้บวชแล้ว เที่ยวบิณฑบาตออกจากกรุงสาวัตถี ไปสู่กรุงราชคฤห์ ยังกาลล่วงไปแล้ว

ต่อมาวันหนึ่ง มารดาบิดาคิดถึงบุตร ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ หญิงแพศยาคนหนึ่งอาสาไปทำให้พระเถระสึกเพื่อค่าจ้าง

นางได้ตามไปสู่กรุงราชคฤห์ อยู่ในเรือนหลังหนึ่ง เตรียมภัตเพื่อถวาย แล้วนิมนต์พระสุนทรสมุทรเถระทำภัตรกิจ

นางออกอุบายเกลี้ยกล่อม เชิญเข้าไปนั่งภายในห้องเรือน ด้วยเด็กคุ้ยดินเล่นฝุ่นฟุ้งด้วยอุบายและหนีเด็กทำเสียงดัง นิมนต์ให้ขึ้นไปพักบนปราสาทชั้นบน พระเถระขึ้นไปแล้ว นางปิดประตู

นางแสดงอาการ ๔๐ อย่าง เกี้ยวพระเถระ (คือ สะบัดสะบิ้ง๑ ก้มลง๑ กรีดกราย๑ ชะมดชะม้อย๑ เอาเล็บดีดเล็บ๑ เอาเท้าเหยียบเท้า๑ เอาไม้ขีดพื้น๑ ชูเด็กขึ้น๑ ลดเด็กลง๑ ให้เด็กเล่น๑ จูบเอง๑ ให้เด็กลูบ๑ รับประทานเอง๑ ให้เด็กรับประทาน๑ ให้ของเด็ก๑ ขอของคืน๑ ล้อเลียนเด็ก๑ พูดดัง๑ พูดค่อย๑ พูดคำเปิดเผย๑ พูดคำลี้ลับ๑ ทำนิมิตด้วยการฟ้อน การขับ การประโคม ด้วยการร้องไห้ ด้วยเยื้องกาย ด้วยการแต่งตัว๑ ซิกซี้๑ จ้องมองดู๑ สั่นสะเอว๑ ยังของลับให้หวั่นไหว๑ โก่งขา๑ หุบขา๑ แสดงถัน๑ แสดงรักแร้๑ แสดงสะดือ๑ ขยิบตา๑ ยักคิ้ว๑ เม้มริมฝีปาก๑ แลบลิ้น๑ เปลื้องผ้า๑ นุ่งผ้า๑ สยายผม๑ เกล้าผม๑)

นางยืนอยู่ข้างหน้าพระเถระนั้นแล้ว กล่าวคาถาว่า

"หญิงแพศยา ผู้มีเท้าย้อมแล้วด้วยน้ำครั่ง สวมเขียงเท้า กล่าวแล้วว่า แม้ท่านก็เป็นชายหนุ่มสำหรับดิฉัน แม้ดิฉันก็เป็นหญิงสาวสำหรับท่าน แม้เราทั้งสองแก่แล้ว มีไม้เท้าไปข้างหน้า จึงจักบวช"

ครั้งนั้น ความสังเวชใหญ่ ได้เกิดขึ้นแล้วแก่พระเถระว่า

"โอหนอ! กรรมที่เราไม่ใคร่ครวญแล้วทำ หนัก"

ในขณะนั้น พระศาสดาประทับนั่งอยู่ในพระเชตวัน ไกล ๔ โยชน์ ทรงทราบ ทรงแผ่พระรัศมีไป ตรัสว่า

"บุคคลใด ละกามทั้งหลายในโลกนี้แล้ว เป็นผู้ไม่มีเรือน งดเว้นเสียได้เราเรียกบุคคลผู้มีกามและภพสิ้นแล้วว่า เป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา พระเถระบรรลุอรหัต เหาะขึ้นไปสู่เวหาสน์ด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ทะลุมณฑลช่อฟ้าออกไป มาถวายบังคมพระศาสดาแล้ว

ทรงตรัสว่า *"เราเป็นที่พึ่งของสุนทรสมุทรนั่น แม้ในอดีตกาลก็เคยมาแล้ว เป็นผู้ติดอยู่ในรสตัณหาแล้วเหมือนกัน"* ทรงนำอดีตนิทาน *"วาตมิคชาดก" (ขุททกนิกายชาดก เอกนิบาท ๒๗/๕)* ในกาลนั้น สุนทรสมุทรเกิดเป็นเนื้อสมัน ส่วนมหาอำมาตย์ของพระราชาผู้กล่าวคาถาให้ปล่อยเนื้อสมันนั้น ได้เป็นเราตถาคตนี้เอง

๓๓. เรื่อง พระโชติกเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภพระโชติกเถระ

ได้ยินว่า ในอดีตกาล กุฎุมพีสองพี่น้อง **ในกรุงพาราณสี** ทำไร่อ้อย เป็นอันมาก

วันหนึ่ง น้องชายไปไร่อ้อย คิดว่า จักให้อ้อยลำหนึ่งแก่พี่ชาย อีกลำหนึ่งเป็นของตน มัดถือเอามาแล้ว

พระปัจเจกพุทธเจ้า ที่ภูเขาคันธมาทน์ออกสมาบัติแล้ว เห็นเขาในข่ายพระญาณจึงมาสงเคราะห์เขา มาด้วยฤทธิ์ยืนอยู่ข้างหน้าเขา

น้องชายลาดผ้าห่มปูพื้นถวายอ้อยแก่ท่าน และถวายอ้อยลำที่ ๒ ของพี่ชายอีก ด้วยคิดว่าจะแบ่งบุญให้พี่ชายหรือก็จักให้กหาปาณะแทนถวายแล้ว

เขาตั้งปรารถนาว่า *"ท่านขอรับ รสอันเลิศนี้ใด ที่ถวายแล้วด้วยผลอันเลิศนี้ ขอพึงเสวยทิพยสมบัติ มนุษยสมบัติ ในที่สุดขอพึงบรรลุธรรมที่ท่านบรรลุแล้วนั่นแล"*

พระปัจเจกพุทธเจ้า กระทำอนุโมทนา ด้วยพระคาถาว่า *"อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุยหัง สมิชฌตุฯ ขอความปรารถนาที่ท่านตั้งไว้แล้ว จงพลันสำเร็จฯ"* เป็นต้น แล้วเหาะไปโดยอากาศ

พี่ชายของเขา เลื่อมใสขออนุโมทนาบุญ ตั้งความปรารถนา *"ขอบรรลุธรรมที่พระปัจเจกพุทธเจ้านั้นเห็นแล้วนั่นแหละพึงมีแก่เรา"*

นี้เป็นบุรพกรรมของชนทั้ง ๒ นั้น เคลื่อนจากอัตภาพนั้น ไปสู่เทวโลก พุทธันดรหนึ่ง เคลื่อนจากเทวโลก ถือปฏิสนธิด้วยกันในตระกูลหนึ่งในนครพันธุมดี ครั้งพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติ

พี่ชายชื่อ *"เสนะ"* น้องชายชื่อ *"อปราชิต"* เห็นอุบาสกไปฟังธรรมที่วิหาร ได้ตามไปฟังธรรมด้วยแล้ว

ฟังธรรมอนุปุพพีกถา ของพระศาสดาแล้ว ทูลขอบรรพชา เสนะกลับไปลาน้องชายออกบวชแล้วบรรลุอรหัต

ฝ่ายน้องชาย ได้ทำสักการะใหญ่ให้แก่พี่ชาย ถวายทานสิ้น ๗ วัน พระเถระพี่ชายบอกบุญกรรมอันใหญ่แก่น้องชาย ให้สร้างพระคันธกุฎีสำหรับพระศาสดา น้องชายสร้างถวายแล้ว ด้วยทอง เงิน แก้วมณี ด้วยรัตนะทั้ง ๗ ประการ

หลานชาย อ้อนวอนขอส่วนบุญ เมื่อไม่ได้ส่วนบุญ หลานชายจึงสร้างกุญชรศาลารูปช้างอยู่ข้างหน้าพระคันธกุฎี สำเร็จด้วยแก้ว ๗ ประการ เขาเกิดเป็นเมณฑกะเศรษฐีในพุทธุปบาทกาลพระโคดมพระพุทธเจ้า

สร้างคันธกุฎีเสร็จแล้ว บอกพระเถระพี่ชายนิมนต์พระศาสดาทรงใช้สอยกุฎีนั้น เขาโปรยรัตนะทั้ง ๗ ไว้รอบพระคันธกุฎีสำหรับมหาชนมาฟังธรรม แล้วนำเอากลับไปด้วยมือ

กุฎุมพีนั้น เมื่อทำการฉลองพระคันธกุฎี ถวายมหาทานภิกษุ ๖๘

แสนภายในวิหารตลอด ๙ เดือน ถวายไตรจีวร ผ้าสาฎกสำหรับทำจีวรของภิกษุใหม่ มีค่าถึงพัน

อปราชิตกุฎุมพี เคลื่อนจากอัตภาพนั้น บังเกิดในเทวโลก ในพุทธุปบาทกาลนี้มาบังเกิดเป็นโชติกเศรษฐี ในตระกูลเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ ชื่อโชติกะ เพราะเหตุแห่งพระนครทั้งสิ้นรุ่งโรจน์เป็นอันเดียวกัน

ในเวลาปลูกเรือน ท้าวสักกเทวราชได้เสด็จมานิรมิตปราสาท ๗ ชั้น และมหาสมบัติทั้งหลายให้ด้วยเดชแห่งบุญในอดีต

มหาชนแตกตื่นมาชมมหาสมบัติทั้งหลาย เขาแจกทรัพย์แก่มหาชนทั้งหลาย ทรัพย์และรัตนะก็มิได้พร่องไปเลย คงเต็มตามปกติเหมือนอย่างเดิม มิได้พร่องแม้องคุลีเดียว แม้พระราชาพิมพิสารก็ขอชมปราสาทแล้วเหมือนกัน

พระราชา ทอดพระเนตรเรือนเศรษฐีแล้วตรัสว่า *"สมบัติของโชติกะมากจริงๆ"* แล้วก็เสด็จกลับไป

๓๔. การอุบัติของพระเถระชื่อชฏิละ

ความพิสดารว่า ในกรุงพาราณสี มีธิดาเศรษฐีผู้หนึ่งรูปสวย มารดาของนางบำรุงเลี้ยงดูนางไว้บนปราสาทชั้น ๗

นางตั้งครรภ์กับวิทยาธร คลอดแล้วนำเด็กทารกใส่ภาชนะให้ทาสีไปลอยน้ำ หญิงอุปัฏฐายิกาของพระมหากัจจายนะเอาไปเลี้ยง ตั้งชื่อชฏิละ เพราะเหตุมีผมเกรอะกรังเป็นกระเชิง พระมหากัจจายนะรับเอาไปบวชเมื่อโตแล้ว

ชฏิละ ช่วยอุบาสิกาขายสินค้า แม้เทพดาก็ช่วยเด็กให้ขายของได้หมด เขาได้เป็นเศรษฐี เพราะมีภูเขาทองผุดขึ้นใกล้เรือนของเขา ประมาณ ๘๐ ศอก พระราชาจึงส่งฉัตรสำหรับเศรษฐีประทานแก่เขา ชื่อชฏิลเศรษฐี เขามีบุตร ๓ คน

ชฏิลเศรษฐี ให้บุรุษเที่ยวสืบหาเศรษฐีที่เสมอกับตน พบเมณฑกเศรษฐีในภัททิยนคร และพบโชติกเศรษฐี เป็นครั้งที่ ๒

บุรพกรรมของชฏิละ

ความพิสดารว่า เมื่อมหาชนกำลัง สร้างพระเจดีย์ของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ พระขีณาสพองค์หนึ่งไปสู่เจดีย์นั้นแล้ว ครั้นรู้ว่าทองไม่พอก่อมุขเจดีย์ด้านเหนือจึงได้ไปชักชวนมหาชน ฝ่ายนายช่างทองกำลังทะเลาะกับภรรยานั้นเอง ได้ยินพระเถระชวนทำบุญจึงกล่าวว่า *"ท่านจงโยนพระศาสดาของท่านลงในน้ำเสีย"* ครั้นรู้ว่าตนทำกรรมอันหนักจึงหมอบกราบขออดโทษต่อพระเถระ จึงให้ทำหม้อดอกไม้ทองคำ ๓ หม้อ บรรจุเข้าไว้ในที่บรรจุพระธาตุ ขออดโทษต่อพระศาสดา แล้วเรียกให้บุตรชายทั้ง ๓ คนมาช่วยกันทำหม้อบูชาพระธาตุด้วยกัน

ลูกชายคนโต ไม่ปรารถนาจะทำ ให้พ่อทำเองเถิด ลูกชายคนรองก็กล่าวอย่างนั้นเหมือนกัน

ส่วนลูกชายคนเล็ก คิดว่า *"ธรรมดาว่ากิจของบิดา ย่อมเป็นภาระของบุตร"* จึงช่วยบิดาบูชาพระธาตุด้วยหม้อทองคำ ๓ หม้อสำเร็จแล้ว

ด้วยกรรมนั้น เขาได้ถูกโยนลงไปในน้ำในเวลาเกิดถึง ๗ ครั้ง ด้วยประการฉะนี้ บุญชายทั้งสองเขาไม่ปรารถนา ในเวลาทำดอกไม้ทองคำ ภูเขาทองจึงไม่เกิดสำหรับเขา แต่บุตรคนสุดท้อง ได้ช่วยบิดาภูเขาทองคำจึงได้ถึงแก่เขาเท่านั้น

ชฏิลเศรษฐี พร่ำสอนบุตรแล้ว บวชในสำนักพระศาสดา เพียง ๒-๓ วันก็บรรลุอรหัต

กาลต่อมา พระเจ้าอชาติศัตรู สมคบกับพระเทวทัต ปลงพระชนม์พระราชบิดา แล้วดำรงอยู่ในราชสมบัติ มีพระประสงค์จะยึดเรือนของบุตรเศรษฐี

พระราชายกพลเข้าไปเรือนเศรษฐี ยักษ์ชื่อ ยมโมลี ผู้ยืนรักษา

ซุ้มประตูที่ ๑ กำจัดพระเจ้าอชาตศัตรู และบริวารหนีออกไปแล้ว

เศรษฐี ครั้นทราบข่าวพระราชาจะยึดเรือน ก็สลดใจใคร่จะบวช จึงกราบทูลแด่พระราชาขอบวช พระราชาคิดว่า ถ้าเศรษฐีบวชแล้วจักยึดเรือนง่าย จึงอนุญาตให้เศรษฐีบวช

เศรษฐีบวชแล้ว กาลไม่นานก็บรรลุอรหัต ในขณะที่ท่านบรรลุอรหัตนั่นแล สมบัติแม้ทั้งหมดนั้นก็อันตรธานไป พวกเทพดาก็นำภรรยาของเศรษฐีนั้นชื่อ *"สตุลกายะ"* ไปสู่อุตตรกุรุทวีป นั่นแล

พระศาสดา ตรัสว่า

"ภิกษุทั้งหลาย บุตรของเราไม่มีตัณหาในปราสาท หรือในหญิงนั้นเลย ผู้ใดละตัณหาได้แล้วในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีเรือน เว้นเสียได้ เราเรียกผู้ซึ่งไม่มีตัณหาและภพอันสิ้นแล้วนั้นว่าเป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๓๕. เรื่อง พระวังคีสเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระวังคีสเถระ

ได้ยินว่า วังคีสพราหมณ์ เป็นนักทำนายคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ เคาะกะโหลกศีรษะมนุษย์ที่ตายแล้ว ก็รู้ได้ว่า นี้เป็นศีรษะของผู้เกิดในนรก สวรรค์ สัตว์เดรัจฉาน เปรต หรือเกิดในมนุษยโลก

เขาเที่ยวไปหากินดังนี้ ได้กหาปณะตามกำลัง วันหนึ่งเขาเห็นมหาชนทั้งหลายเดินทางมุ่งหน้าไปสู่วิหารเพื่อฟังธรรม อยากรู้ว่าพระศาสดาจะมีความรู้เท่ากับตนหรือไม่

พระศาสดา ทรงทราบว่าชนเหล่านั้นมา จึงรับสั่งให้นำกะโหลกศีรษะมา ๕ ศีรษะ คือ สัตว์ผู้เกิดในนรก เดรัจฉาน มนุษย์ และ

เทวโลก กับกะโหลกศีรษะของพระขีณาสพ แล้วให้วังคีสพราหมณ์ทำนาย

เขาเคาะดูแล้วทำนายถูกต้อง ๔ กะโหลก เป็นของสัตว์นรก เดรัจฉาน มนุษย์และเทวดา ส่วนอีกหนึ่งเขาไม่รู้ที่เกิด

พระศาสดา ตรัสว่า พระองค์ทรงรู้ เพราะมีวิชา ถ้าอยากเรียนต้องบวช

วังคีสะ อ้อนวอนขอเรียนวิชาแด่พระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ ให้เขาบวชแล้ว ให้สาธยายมนต์ บริกรรมมนต์ต่อกาลไม่นานเพียง ๒-๓ วัน บรรลุอรหัต

พระศาสดา ทรงตรัสว่า

"ผู้ใด รู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายโดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นั้น ซึ่งเป็นผู้ไม่ข้อง ไปดี ***เป็นผู้รู้แล้ว*** *ว่าเป็นพราหมณ์*

เทพดา คนธรรพ์และหมู่มนุษย์ ย่อมไม่รู้คติที่ไปเกิดของผู้ใด ผู้ใดรู้แล้ว เราเรียกผู้ซึ่งมีอาสวะสิ้นแล้ว ผู้ไกลจากกิเลสนั้น ว่าเป็นพราหมณ์"

(**อธิบาย** *"เป็นผู้รู้แล้ว"* คือ เป็นผู้รู้อริยสัจทั้ง ๔ รู้ทุกข์ รู้เหตุให้เกิดทุกข์ รู้ความดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ *"สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนดับไปเป็นธรรมดา"* เหตุเกิด-ผลเกิด, เหตุดับ-ผลดับ ทุกข์เกิดเพราะสมุทัย (ตัณหา) นิโรธเกิดเพราะเจริญอริยมรรค อริยมรรคทางสายกลางๆ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ผู้รู้แล้วด้วยปัญญา วิปัสสนาญาณ รู้ความเกิด-ความดับ ของโลกคือรูปธาตุ-นามธาตุ แต่นิพพานธาตุไม่มีเกิด-ไม่มีดับ อยู่เหนือเกิด-เหนือดับ เราจะเข้าไปประจักษ์ชัดเขาหรือไม่ เขาก็มีอยู่อย่างนั้น เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป ไม่เที่ยง -เป็นทุกข์ทนอยู่ไม่ได้-แล้วเสื่อมสลายไปในที่สุด ไม่อยู่ในอำนาจใคร-*ผู้รวบรวม*)

๓๖. เรื่อง พระธรรมทินนาเถรี

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเวฬุวัน ทรงปรารภภิกษุณีชื่อธรรมทินนาเถรี

ความพิสดารว่า ในวันหนึ่งเมื่อครั้งเป็นคฤหัสถ์ วิสาขอุบาสกผู้สามี ฟังธรรมในสำนักพระศาสดาบรรลุอนาคามิผล แล้วคิดว่า ควรให้นางได้สมบัติแล้วกลับไปสู่ตระกูลของนาง

นางสงสัย ถามแล้วได้ทราบความนั้น นางกล่าวว่า *"ใครจักรับน้ำลายที่ท่านบ้วนทิ้ง เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจงอนุญาตการบวชแก่ดิฉันเถิด"*

อุบาสกอนุญาตให้นางบวชแล้ว ชื่อ ธรรมทินนาเถรี นางบวชไม่นาน ไปสู่ป่าบรรลุอรหัต พร้อมปฏิสัมภิทาทั้งหลาย กลับมาสู่กรุงราชคฤห์อย่างเดิม

อุบาสก ทราบความที่พระเถรีมา สงสัยว่า *"นางจักสึกหรือหนอ?"* ครั้นจะถามก็ไม่สมควร

จึงถามปัญหาแก่พระเถรี ปัญหาในโสดาปัตติมรรค พระเถรีเฉลยปัญหาข้อนั้นได้อุบาสกจึงถามปัญหาแม้ในมรรคที่เหลือโดยอุบายนั้นนั่นแล

พระเถรี กล่าวว่า *"วิสาขะ ท่านแล่นเลยวิสัยในคำถาม (ของอนาคามี) ไปแล้วแล เมื่อท่านจำนงถามใคร่ประสงค์จักรู้ จงไปถามพระศาสดาเถิด"*

อุบาสก ไหว้พระเถรีแล้ว ไปสู่สำนักพระศาสดา กราบทูลการสนทนาธรรมแต่ต้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระศาสดา ตรัสว่า

"ธรรมทินนา ธิดาของเรากล่าวดีแล้ว เมื่อเราจะแก้ปัญหานั้น เราก็พึงแก้อย่างนั้นเหมือนกัน"

เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถา ว่า

"ความกังวลในก่อนในภายหลังและในท่ามกลางของผู้ใดไม่มี เราเรียกผู้ซึ่งไม่มีความกังวล ไม่มีความยึดมั่น ว่าเป็นพราหมณ์"

อธิบาย

"ความกังวล" คือ ความกังวลในขันธ์รูป-นาม ร่างกายและจิตใจทั้งอดีต-อนาคตและปัจจุบัน ของผู้ใดไม่มี ไม่ยึดถือด้วยตัณหา ๓ (กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา) ไม่มีความกังวลด้วยกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ เป็นผู้ชื่อว่า ไม่มีความยึดมั่น เพราะไม่มียึดถืออะไรๆ ผู้นั้นชื่อ ว่าเป็นพราหมณ์

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

๓๗. เรื่อง พระอังคุลิมาลเถระ

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภพระอังคุลิมาลเถระ

ภิกษุทั้งหลาย ถามพระอังคุลิมาลเถระว่า *"ท่านผู้มีอายุ ท่านเห็นช้างตัวดุร้ายยืนกั้นฉัตรอยู่ ไม่กลัวหรือหนอ?"*

พระอังคุลิมาล ตอบว่า *"ไม่กลัว ผู้มีอายุ"*

ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลพระศาสดาว่า พยากรณ์อรหัตด้วยคำไม่จริง

พระศาสดา ตรัสว่า *"ภิกษุทั้งหลาย อังคุลิมาลบุตรของเรา ย่อมไม่กลัวเพราะว่า ภิกษุเช่นบุตรของเราองอาจในระหว่างพระขีณาสพผู้องอาจทั้งหลาย ย่อมไม่กลัว"*

ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาว่า

"เราเรียกบุคคลผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้แกล้วกล้า แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้ชนะโดยวิเศษ ไม่หวั่นไหว ผู้ล้างแล้ว ผู้รู้นั้นว่า เป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา ชนเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล

พระธัมมปทัฏฐกถา แปล ภาค ๘ จบบริบูรณ์

เหตุ ๓ โลกพินาศ

(อภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉท ๕ ว่าด้วย วิถีมุตตสังคหวิภาค)

❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋

ไฟ ๓ กอง ไฟ คือ ราตัคคิ โทสัคคิ โมหัคคิ

เกิดดวงอาทิตย์ ๗ ดวง

ดวงที่ ๑

- เริ่มร้อนอบอ้าว
- ภัยธรรมชาติร้ายแรงวิปริต ผิดฤดูกาล
- โรคภัยแปลกใหม่เริ่มเกิด
- ละทิ้งกุศลธรรม ลุ่มหลงในอิฏฐารมณ์ ทำอกุศลกรรมมากขึ้น
- ตั้งตนให้มิต อาศัยสิ่งกล่อมใจแทนพระธรรม
- มิคสัญญี (สัตถันตรกัปป์)

ดวงที่ ๒

- ดาวเดือนดินฟ้าอากาศ
- เกิดขึ้นเคนละมุมโลก
- ไม่มีกลางวัน-กลางคืน
- แม่น้ำน้อยใหญ่เหือดแห้ง-ทั่วทุกลานมนิคม

ดวงที่ ๓

- น้ำใน ๕ มหานที (คงคา ยมุนา มหิหา อจิรวตี สรภู) เหือดแห้ง
- เหลือแต่น้ำในมหาสมุทร และสระใหญ่ทั้ง ๗

ดวงที่ ๔

- น้ำในสระใหญ่ทั้ง ๗ (อโนดาต กุณาละ รถกาละ มัณฑากินี สีหะปะปาตะ กัณมุณฑะ ฉัททันตะ) เหือดแห้ง
- เหลือแต่น้ำในมหาสมุทร

ดวงที่ ๕

- น้ำในมหาสมุทรเหือดแห้ง

ดวงที่ ๖

- เกิดควันเคลุ้งตลบทั่วทั้งแสนโกฏิจักรวาล
- ภูเขาสิ้นชาติ สิ้นยาง เพราะขาดความชุ่มชื้น

ดวงที่ ๗

- โลกธาตุทั้งแสนโกฏิจักรวาลลุกโชติช่วง ตั้งแต่อบายภูมิจนถึงปฐมฌานภูมิ (ปาริสัชชา ปุโรหิตา มหาพรหม)
- โลกธาตุมอดไหม้เป็นจุณวิจุณไม่เหลือแม้แต่อณู
- มืดมน – อนธกาลนานหนักหนา
- เริ่มจักรวาลใหม่ เกิดมหาเมฆทั่วทั้งแสนโกฏิจักรวาล เกิดลมฝนน้ำท่วมจนมวด
- เกิดเขาสิเนรุ จ้าวดิน เทวโลก พรหมโลก ก็ดังขึ้น ฯลฯ

☼☾☼☾☼☾☼☾☼☾☼☾☼☾

จากโสฬสปัญหา ถึงปัจจยาการ ๑๒

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตอบปัญหาของพราหมณ์มาณพ ๑๖ คน ศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ซึ่งเดินทางจากแคว้นโกศลไปทูลถามพระองค์ ที่ปาสาณเจดีย์ แคว้นมคธ แล้วบรรลุธรรมทุกคน

จึงขอนำเอาเรื่องราวและสาระข้อธรรมสำคัญควรแก่การปฏิบัติมาพิจารณา ดังนี้

๑.ทรงตอบอชิตมาณพ

*"โลกคือหมู่สัตว์ มี**อวิชชา**ความไม่รู้แจ้งปิดบังไว้ จึงหลงอยู่ในที่มืดไม่มีปัญญาแลเห็น เพราะ**ตัณหา**ความอยากฉาบไล้สัตว์โลกให้ติดอยู่ และ**ทุกข์**เป็นภัยใหญ่ของหมู่สัตว์เหล่านั้น*

สติ**เป็นเครื่องห้าม เครื่องป้องกัน**ตัณหา**ความอยาก และ**ความอยาก**นั้นละได้ด้วย**ปัญญา

*ผู้เห็นธรรม (พระอริยเจ้า) **ไม่กำหนัดในกาม (กิเลสกาม)** ใจไม่ขุ่นมัว มีสติทุกอิริยาบถ ฉลาดในธรรมทั้งปวง"*

๒. ติสสเมตเตยยมาณพ

*"ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ สำรวมใน**กามทั้งหลาย (ความใคร่**ในกามคุณ ๕ รูป เสียง ฯลฯ) ปราศจากตัณหาความอยาก**มีสติทุกเมื่อ**ดับเครื่องร้อนกระวนกระวายเสียได้แล้ว ชื่อว่าเป็น**ผู้สันโดษ** รู้ส่วนของข้างปลายทั้งสอง (อดีตและอนาคต) ด้วยปัญญาแล้ว ไม่ติดอยู่ในส่วนท่ามกลาง(ปัจจุบัน) ชื่อว่าเป็นมหาบุรุษ ผู้ล่วง**ตัณหา**ความอยากอันผูกใจสัตว์ไว้ในโลกเสียได้"*

๓. ปุณณกมาณพ

*"หมู่มนุษย์สวดสรรเสริญบูชายัญ รำพันถึงสิ่งที่ตนปรารถนา ก็เพราะอาศัยลาภ ยังเป็นคน**กำหนัดยินดีในภพ** ไม่ข้ามพ้นชาติชรา (ทุกข์) ไปได้*

*ผู้ไม่มี**ตัณหา**ความอยาก ที่เป็นเหตุดิ้นรนทะเยอทะยานอยาก ผู้นั้นมีจิตสงบระงับแล้ว ย่อมข้ามพ้นชาติชราไปได้"*

๔. เมตตคูมาณพ

*"**ทุกข์**ทั้งมวลล้วนมีเหตุเกิดมาจากอุปธิ คือกรรมและกิเลส เมื่อรู้จักเหตุเกิดแล้วอย่าพึงกระทำกรรมและกิเลสนั้นเกิดขึ้น*

***ผู้มีสติ** ย่อมข้าม**ตัณหา**ความอยาก อันทำให้ติดอยู่ในโลกได้ จงบรรเทาความเพลิดเพลินในส่วนเบื้องบน (อนาคต) เบื้องต่ำ (อดีต) และในส่วนท่ามกลาง (ปัจจุบัน) เหล่านั้นเสีย วิญญาณจัก**ไม่ตั้งอยู่ในภพ** มีสติไม่ประมาทแล้วละอุปาทานความเชื่อมั่นว่า "เป็นของเรา" เสียได้ จะละทุกข์คือชาติชราได้*

*ผู้ไม่มี**ตัณหา**ความทะยานอยากไม่มีกิเลสกระทบจิต ผู้นั้นแล ข้ามพ้นชาติชราได้"*

๕. โธตกมาณพ

"ตถาคตเปลื้องใครๆในโลกออกเสียจากความสงสัยไม่ได้ เมื่อท่านรู้ตามก็ย่อมข้ามทะเลใหญ่คือ กิเลสอันนี้เสียได้เอง

*อุบายดับกิเลส คือ **มีสติ**ข้ามพ้น**ตัณหา** ความอยากที่ตรึงจิตไว้ในโลกเสียได้ อัน**ตัณหา**ความทะยานอยาก ทั้งเบื้องบน (อนาคต) เบื้องต่ำ (อดีต) และท่ามกลาง (ปัจจุบัน) เป็นเหตุให้ติดข้องอยู่ในโลก จงอย่าพึงทำความทะยานอยากเพื่อจะเกิดใน**ภพ**น้อยใหญ่"*

๖. อุปสีวมาณพ

*"จงเป็นผู้**มีสติ** อาศัย**อารมณ์**ว่าไม่มีๆ (อากิญจัญญายตนฌาน) ดังนี้ละกามทั้งหลายเสีย ย่อมเห็นความหมดไปแห่ง**ตัณหา** ความทะยานอยากได้ขัดทั้งกลางวัน-กลางคืนเถิด จะตั้งอยู่ใน**อารมณ์**ว่าไม่มีๆ นั้น ไม่มี**เสื่อม** เป็นผู้รู้พ้นไปแล้วจาก**กองนามรูป** ย่อมดับไม่เหลือไม่เกิดอีก*

เมื่อธรรมทั้งหลาย มีขันธ์เป็นต้น อันผู้นั้นขจัดได้หมดแล้ว ผู้ที่ดับขันธ์แล้วมิได้มีกิเลสเป็นเหตุให้เกิดอีก"

๗. นันทกมาณพ

*"ผู้หากิเลสมิได้ ไม่มี**ตัณหา**ความทะยานอยาก ไม่มีความกังวลทะยานอยาก ผู้นั้นชื่อว่ามุนี ผู้สงบ*

*ผู้ใดละ**อารมณ์**ที่ตนได้เห็น ได้ยิน ได้รู้ **<u>ละสีลพรตกับพิธีเป็นอันมากเสียทั้งหมด</u>** **รู้ตัณหา**ความทะยานอยากว่าเป็นโทษอันควรละแล้ว ผู้นั้นย่อมข้ามชาติชราได้"*

(สีลพรตกับพิธีเป็นอันมาก คือ สีลพพตปรามาส โสดาบันเท่านั้นจึงจะละได้-ผู้รวบรวม)

๘. เหมกมาณพ

*"**ชนเหล่าใด** ได้รู้ว่าพระนิพพาน เป็นที่บรรเทาความกำหนัดพอใจ **(ตัณหา)** ใน**อารมณ์**เป็นที่รัก ซึ่งได้เห็นแล้ว ได้ฟังแล้ว ได้ดมแล้ว ได้ชิมแล้ว ได้ถูกต้องสัมผัสแล้ว และรู้แล้วด้วยใจ และเป็นธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง (นิพพานเป็นนิจจัง สุขัง อนัตตา) ย่อมมี**สติ** มีธรรมอันเห็นแล้ว ดับกิเลสแล้ว*

***ชนเหล่านั้นแล** ก้าวข้ามพ้นจาก**ตัณหา** อันเป็นเหตุให้ติดอยู่ในโลกได้"*

๙. โตเทยยมาณพ

*"ผู้ใดพ้นจาก**กามตัณหา**และความสงสัยแล้ว กามก็ดี ตัณหาก็ดีจะไม่กลับเจริญขึ้นไม่ต้องพากเพียรทำให้พ้นไปอีก*

*มุนีเป็นผู้ไม่กังวล ไม่ติดอยู่ใน**ภพ** ไม่มี**ตัณหา**ความทะยานอยาก"*

๑๐. กัปปมาณพ

*"**ชนเหล่าใด**รู้นิพพานนี้แล้ว ย่อมเป็นคน**มีสติ** ได้เห็นธรรมแล้ว ดับกิเลสได้แล้ว ย่อมไม่ตกไปในอำนาจของมาร" (กิเลสมาร, ทาสอารมณ์-ผู้รวบรวม)*

๑๑. ชตุกัณณี

*"จงกำจัดความกำหนัดในกาม **(ตัณหา)** กิเลสเครื่องกังวลด้วย **ตัณหาและทิฏฐิ** จักเป็นคนสงบระงับ กิเลสอันเป็นเหตุให้ถึงอำนาจของมัจจุราชก็มีไม่ได้"*

๑๒. ภัทราวุธมาณพ

*"หมู่สัตว์ติดอยู่ในวัฏฏะ เพราะ**อุปาทานความถือมั่น** ในส่วนเบื้องบน (อนาคต) เบื้องต่ำ (อดีต) และในส่วนท่ามกลาง (ปัจจุบัน)*

*พึงนำ**ตัณหา**เหตุของ**อุปาทาน**ความถือมั่นออกให้หมดสิ้น **พึงมีสติ**ไม่ถือมั่นไม่มีกิเลสตัณหาเครื่องกังวล ไม่กังวลในโลกทั้งปวง" (คุมผัสสะ ดับเวทนาได้ ตัณหาอุปาทานก็ดับ ฯลฯ-ผู้รวบรวม)*

๑๓. อุทัยมาณพ

*"โลกมี**ความเพลิดเพลิน**ผูกไว้ และ**ความตรึก** (คิด) เป็นเครื่องสัญจรของโลกทำให้เกิด**ตัณหา***

*ท่านกล่าวว่า นิพพานฯ เพราะเหตุที่ละ**ตัณหา**เสียได้*

***อุเบกขา** กับ **สติ** เป็นธรรมเครื่องพ้นจากกิเลส เป็นเครื่องทำลายอวิชชาความเขลาไม่รู้แจ้ง"*

๑๔. โปสาลมาณพ

*"**บุคคลใด** กำหนดหมาย เห็นอยู่ทั้งภายใน-ภายนอก ว่าไม่มีอะไรเลยในโลก (อากิญจัญ-ญายตนะ) ให้พึงพิจารณา**สหชาตธรรมในความว่าง**ไม่มีอะไรเลยอันนั้นให้แจ้งชัด **โดยลักษณะ ๓ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน** ผู้นั้นเป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์จบแล้ว"*

(คำว่า *"สหชาตธรรมในความว่าง"* หมายถึง สามัญญลักษณะ ๓ ที่มีอยู่ประจำโลกว่างๆ ให้เข้าไปรู้ให้ประจักษ์แจ้งชัดให้เป็นสันทิฏฐิด้วยตัวเองว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ตั้งอยู่นานไม่ได้ และไม่อยู่ในอำนาจบงการบัญชาของผู้ใด เขาเป็นของเขาอยู่อย่างนั้นเอง-*ผู้รวบรวม*)

๑๕. โมฆราช

*"จง**มีสติ**พิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นว่าตัวของเราทุกเมื่อ (ทุกอิริยาบถ) เถิด มัจจุราชย่อมแลไม่เห็น"*

๑๖. ปิงคิยมาณพ

*"จงละความพอใจในรูป (รูปารมณ์ รูป เสียง ฯลฯ) เสีย และ**ละตัณหา**เสีย จะได้ไม่เกิดอีก"*

ครั้นจบคำพระศาสดา มาณพทุกคนต่างบรรลุอรหัตตผลและขอบวช เว้นปิงคิยมาณพผู้เดียวได้เพียงดวงตาเห็นธรรมโสดาปัตติผล เพราะจิตกังวลถึงพราหมณ์พาวรีผู้เป็นลุง แต่บวชแล้วไม่นานก็บรรลุธรรมนำไปเล่าแสดงให้ลุงฟังบรรลุอนาคามี

สรุปความว่า โสฬสปัญหา คือ ๑๖ ปัญหา ของมาณพ ๑๖ คน รวมเป็นคำถามทั้งสิ้น ๓๕ ข้อ พระบรมศาสดาตรัสตอบทุกข้อ ทรงพยากรณ์ถึงข้อธรรมที่สำคัญ ดังนี้

ก. ธรรมฝ่ายอกุศล ได้แก่ ตัณหา (กาม) ๑๓ ครั้ง อุปาทาน และภพ อย่างละ ๔ อวิชชา ๒ ทิฏฐิ และสีลพรตกับพิธีเป็นอันมาก อย่างละ ๑

ข. ธรรมฝ่ายกุศล ได้แก่ สติ ๑๓ ครั้ง ปัญญา ๒ อุเบกขา ๑ สันโดษ ๑

ค. ธรรมฝ่ายเป็นกลาง ได้แก่ **ไตรลักษณ์** (สะพานทอดสู่นิพพาน) ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ๓ ครั้ง **ขันธ์** หรือ **กองนามรูป ๓** ครั้ง

ขอวิเคราะห์ธรรมเพื่อการปฏิบัติ ดังนี้

๑. การปฏิบัติธรรม เปรียบได้กับการทำสงครามชีวิต สงครามที่รบกับกิเลสในตัวเอง มีฝ่ายข้าศึกได้แก่ ตัณหาเป็นแม่ทัพใหญ่ อุปาทาน ภพ อวิชชา และทิฏฐิ เป็นทัพหนุน เพราะ**ตัวเหตุที่ตัณหาเป็นสมุทัย** ในอริยสัจ ๔ **ตัวตัณหา**อาศัยอยู่ในขบวนการของปฏิจจสมุปบาท ๑๒ หรือ ปัจจยาการ ๑๒ ซึ่งเป็นธรรมที่อาศัยกันเกิด ๑๒ ข้อ (**ตัณหา**-อุปาทาน-ภพ-ชาติ-ชรามรณะ-อวิชชา-สังขาร-วิญญาณ-นามรูป-สฬายตนะ-ผัสสะ-เวทนา) นั้น ตัวตัณหา เกิดมาจากผัสสะและเวทนา และตัณหา เป็นเหตุให้เกิดอุปาทาน-ภพ-ชาติ-อวิชชา ฯลฯ ในขณะที่ยังมีลมหายใจอยู่นี้ย่อมดับ *"วิญญาณ-นามรูป-สฬายตนะ"* เหล่านี้ไม่ได้ แม้ตัว *"ผัสสะ"* เองก็ตาม ก็ดับผัสสะ **ห้ามผัสสะไม่ให้กระทบไม่ให้เกิดดับนั้น ห้ามไม่ได้ เวทนา–ตัณหา จึงเกิดที่ตรงนี้** *"จิตเป็นธรรมชาติที่ไม่เคยว่างจากอารมณ์ รู้อารมณ์แล้วย่อมต้องคิด จะห้ามจิตไม่ให้คิดไม่ได้ ไม่เคยมีเวลาไหนเลยที่สัตว์ว่างจากการเสวยวิบากกรรม"* ไม่ทางตาหู ฯลฯ ก็ต้องทวารใดทวารหนึ่ง **จึงให้คุมผัสสะ การกระทบด้วยสติ**

ทุกขณะจิตที่กระทบทางทวารทั้ง ๖ ทั้งวันตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งหลับไป (หรือตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย)

การปฏิบัติธรรม คือ การรบกับตัณหา โดยมีสติและปัญญา เป็นแม่ทัพธรรม และมีหนทาง (มรรค) ทางเดียวเท่านั้น (เอกายนมรรค) ที่จะเอาชนะได้ คือ ใช้ **สติปัฏฐาน ๔** เป็นวิทยายุทธเครื่องมือรบ ทรงตรัสว่า *"พึงให้มีสติ...ๆ ๆ"* เพราะเหตุว่า *"สติเป็นเครื่องกั้น, เครื่องห้าม, เครื่องข้ามตัณหาทั้งหลาย ย่อมละอารมณ์ ละกาม ละอุปาทาน ภพ ชาติได้"*

ทุกข์ควรรู้ **สมุทัย** (ตัณหา) ควรละ **นิโรธ** ควรทำให้แจ้ง **มรรค** ควรเจริญให้เกิด

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า *"จะละตัณหาอย่างไร?"* นี้คือโจทย์ที่ต้องแก้!

ขั้นต้นนี้ ให้พึงเข้าใจอย่างนี้ก่อนว่า *"สติ-ปัญญา-อุเบกขา-สันโดษ-วิชชา-ละตัณหา, ละอุปาทาน-การบรรลุธรรม"* นั้น คำเหล่านี้มีความหมายทำนองเดียวกัน **ส่วนไตรลักษณ์เป็นสะพานเดินข้ามไปสู่การบรรลุธรรม**

๒. มาวิเคราะห์ที่ปัจจยาการ ๑๒

อันว่า อวิชชา-ตัณหา-อุปาทาน-กรรม เป็นดุจ**กงกำสังสารจักร** (วัฏฏะวงจรอุบาทว์) อันแข็งแกร่งของข้าศึกศัตรู **ตัวอวิชชา**เปรียบเหมือนคนหลงติดอยู่ในสังสารวัฏ ดุจถ้ำอันมืด หาทางออกไม่พบ ทำให้ไม่รู้**สัจจะ**ความจริงของโลก ๔ เรื่อง ไม่รู้ว่าตัณหาเป็น**สมุทัย**ให้เกิด**ทุกข์** เกิด**อุปาทาน**เข้าไปยึดขันธ์ อัตตา ตัวตนของกู สิ่งที่เนื่องด้วยกู เหนียวแน่นพากิเลสไปสร้างกรรม-วิบาก-เกิด-ตาย เป็นวัฏฏะ๓ ไม่รู้จักจบจักสิ้น จึงพึงต้องหาทางโจมตีเจาะทะลวงทำลายเสีย!

พึงรู้ว่า *"ตัณหา เกิดจาก **เวทนา**"*

*"เวทนา เกิดจาก **ผัสสะ**"*

จึงให้พึงโจมตีข้าศึกโดยเจาะทำลายที่เป้าหมาย คือ "ผัสสะ-เวทนา-ตัณหา..!" ดับ**ตัณหาสมุทัย**ด้วย**ปัญญาในอริยมรรค** จึงจะถึง**นิโรธการดับ**

๓. ฉฉักกสูตร (ธรรมว่าด้วยหมวด ๖)

*"**คุมผัสสะได้** คุมโลก (ทวาร ๖ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ได้"*

ผัสสะนี้ห้ามมิให้กระทบ ห้ามไม่ได้ เพราะนี้เป็นกรรมเก่า (กัมมสูตร) แต่พึงควบคุมการกระทบให้จงดีด้วยอินทรีย์สังวร!

สฬายตนวิภังคสูตร *(ธรรมว่าด้วยการจำแนกอายตนะ)*

"ดับเวทนาได้ ความเกิดใหม่ย่อมไม่มี"

จะดับตัณหา ***พึงดับเวทนา....!***

จะดับเวทนา ***พึงคุมผัสสะ....!***

พึงคุมผัสสะที่สฬายตนะ คือ อายตนะภายใน ได้แก่ ช่องทางรับรู้อารมณ์หรือช่องทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

(**ควรทำความเข้าใจ** อายตนะภายนอก หรือ อารมณ์ภายนอกที่เข้ามากระทบ ๖ อย่างด้วย ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสกาย เรื่องราวคิดนึกทางใจหรืออารมณ์ทางใจ **ครั้งพุทธกาล** พระมหาปชาบดีเถรีได้พาภิกษุณี ๕๐๐ รูป ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วพำนักอยู่ที่ราชการามที่พระเจ้าปเสนทิสร้างถวาย ได้ฟังพระนันทกะเถระแสดงธรรมเรื่องอายตนะภายในและภายนอก บรรลุโสดาบัน วันที่สองได้ฟังอีก บรรลุอรหัตผล)

วิญญาณที่เข้าไปรับรู้อารมณ์ ๖ ได้แก่ วิญญาณเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สึกสัมผัสกาย มโนวิญญาณธาตุ ที่รับรู้เรื่องราวคิดนึกทางใจ ***(ศพไม่มีวิญญาณ จึงไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ฯลฯ)***

ครั้นวิญญาณรับรู้สึกแล้วด้วย**ผัสสาหาร** จึงเกิด**มโนสัญเจตนาหาร** คือ ความจงใจเจตนาจะกระทำกรรม อันเป็นปัจจัยแห่งการคิด พูด ทำ

ทางกาย วาจา ใจ เป็นอาหารส่งต่อให้เกิด**วิญญาณาหาร**ต่อไป **นามอาหารทั้ง ๓ เหล่านี้** ย่อมหล่อเลี้ยงให้เกิดเป็นปัจจัยแห่งการนำเอาอุปธิกิเลส-กรรม-วิบาก ไปถือปฏิสนธิให้เกิดอีกในภพใหม่ชาติใหม่ต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าว เพราะมีตัวกระทบคือ**ผัสสะ เป็นผัสสาหาร** หล่อเลี้ยงให้เกิดเวทนา-ตัณหา-อุปาทาน ฯลฯ ตัดผัสสาหารหล่อเลี้ยงเสียเวทนาก็ดับ ดับเวทนาได้ ความเกิดใหม่ย่อมไม่มี (ฉฉักกสูตร)

อารมณ์อันเป็นสภาวะที่น่ารัก **(ปิยรูป)**-ที่น่าชื่นใจ **(สาตรูป)** อันเป็นอิฏฐารมณ์ อันน่ารัก-น่าชื่นใจนี้ **เป็นที่เกิดแห่งกิเลส และที่จะดับกิเลส จึงให้พึงดับที่สภาวะปิยรูป–สาตรูปนี้!**

(**ชฎิล ๓ พี่น้อง**ผู้ปฏิบัติบูชาไฟ พร้อมด้วยบริวารหนึ่งพันคน เมื่อได้ฟังว่า อายตนะ-วิญญาณ ผัสสะ-เวทนา-**ตัณหาความกำหนัดเป็นของร้อน** ร้อนเพราะไฟ คือ ราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ ฟังแล้วเข้าใจจึงดับร้อนแล้ว จึงได้บรรลุธรรม-จากอาทิตตปริยายสูตร **ส่วนพระราหุล** ครั้นได้ฟังพุทโธวาทวิปัสสนายกอายตนะภายในและภายนอกขึ้นแสดงแทนขันธ์ ๕ ก็บรรลุอรหัตผล **ทรงสอนพระนาลกะ** บุตรของน้องสาวอสิตดาบสว่า พึงทำกิจให้เสมอในสัตว์และบุคคล ปฏิบัติโมไนยยะของมุนีผู้สงบ ๕ อย่าง ไม่พึงติดบุคคล สถานที่ มักน้อยในการเห็น การฟังและการถาม ไม่นานก็บรรลุธรรม)

สมุทัยสัจจนิเทส ๑๐/๓๒๙ ข้อ ๔๐๐

".....ที่เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป แห่งตัณหา อยู่ที่ปิยรูป (สิ่งที่น่ารัก) และสาตรูป (สิ่งที่น่าชื่นใจ)"

สภาวะที่น่ารัก-น่าชื่นใจ **(ปิยรูป–สาตรูป)** น่ากำหนัดยินดีพอใจก็คือ

"สฬายตนะ-วิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา-สัญญา-เจตนา-ตัณหา-วิตก-วิจาร ฯลฯ ...

*(สฬายตนะ-วิญญาณ-ผัสสะ-เวทนา = **นี้เป็นกรรมเก่า** รอยต่อของ**กรรมใหม่**เอาไปเกิดคือ สัญญา-เจตนา-ตัณหา-วิตก-วิจาร)*

นี้เป็นขบวนการทางธรรมเชื่อมโยงกันของปิยรูป-สาตรูป ตั้งอยู่อย่างนี้ เมื่อจะละ.....ต้องละที่นี่.....เมื่อจะดับ.....ต้องดับที่นี่! (**นิโรธสัจจ นิเทส ๑๐/๓๓๒** ข้อ ๔๐๑)

ถ้าว่าเมื่อยอมรับกรรมเก่าไม่โต้แย้งปรุงแต่งปฏิเสธ วิตก วิจาร คือ คุมผัสสะได้-เวทนาก็ดับ ตัณหาอันเป็นกรรมใหม่ไม่มี ภพชาติชรา-ไม่มี! *"กรรมไม่ดำ-ไม่ขาว มีวิบากไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม"* กุกกุโรวาทสูตร

สติสูตร ๒๓/๑๘๗

"...เมื่อใดมีสัมมาสติสมบูรณ์อยู่ หิริโอตตัปปะ-อินทรีย์สังวร-อธิศีล-อธิจิต-อธิปัญญา-นิพพิทาญาณ-วิมุตติญาณทัสนะ ย่อมมีเหตุสมบูรณ์" *(หาอ่านรายละเอียดในหนังสือมนุษย์ฯ เล่มต้นๆ)*

๕. มหาสติปัฏฐานสูตร

"...ย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย (เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม) เนืองๆ อยู่ มีความเพียรเผาให้กิเลสเร่าร้อน มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงทำอภิชฌา-โทมนัสในโลก (ทวาร ๖) เสียให้พินาศ" *หาอ่านรายละเอียดในหนังสือมนุษย์ฯ เล่ม ๘, ๑๒, ๑๔)*

๖. ภัทเทกรัตตสูตร

พระมหากัจจายนเถระมีปัญญาเลิศ ได้อธิบายขยายความย่อให้พิสดารว่า

"...ท่านผู้มีอายุ! เรารู้ความแห่งธรรมที่ทรงแสดงแล้วโดยย่อนั้นว่.....

...เมื่อบุคคลคิดว่า ในกาลล่วงแล้ว ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับสิ่งถูกต้องสัมผัสกาย ใจกับอารมณ์ที่เกิดกับใจ....มีแล้วอย่างนี้

ความกำหนัดพอใจในสิ่งเหล่านั้น ก็ผูกวิญญาณ เพราะวิญญาณ

อันความกำหนัดพอใจผูกแล้ว ผู้นั้นก็เพลิดเพลินในสิ่งนั้นๆ ผู้ที่เพลิดเพลินในสิ่งนั้น ๆ ***อย่างนี้ ชื่อว่าได้ตามคิดถึงเรื่องที่ล่วงไปแล้ว***

ส่วนผู้ตั้งจิตไว้เพื่อหมายจะได้สิ่งที่ตนยังไม่ได้ ว่าในกาลข้างหน้า ตากับรูป เป็นต้น ของเราจักเป็นอย่างนี้

ผู้นั้นก็เพลิดเพลินในสิ่งนั้นๆ ***อย่างนี้ชื่อว่า มุ่งหมายสิ่งที่ยังไม่มาถึง***

บุคคลผู้ไม่ตั้งจิตเพื่อหมายจะได้สิ่งที่ตนยังไม่ได้แล้วอย่างนั้น ก็ไม่เพลิดเพลินสิ่งนั้นๆ ผู้ไม่เพลิดเพลินสิ่งนั้นๆ ***อย่างนี้ ชื่อว่าไม่มุ่งหมายสิ่งที่ยังไม่มาถึงแล้ว***

ตากับรูป*อย่างละ ๒ อย่างละ ๒ อันใดเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ถ้าว่าความกำหนัดพอใจในสิ่งนั้นๆ ผูกวิญญาณได้แล้ว บุคคลก็เพลิดเพลินไปกับสิ่งนั้นๆ ผู้เพลิดเพลินไปกับสิ่งนั้นๆ* ***อย่างนี้–ชื่อว่า ง่อนแง่นคลอนแคลนในธรรมที่เกิดเฉพาะหน้า***

ถ้าความกำหนัดพอใจในสิ่งนั้นๆ ***ไม่ผูกวิญญาณได้*** *บุคคลก็****ไม่เพลิดเพลิน****สิ่งนั้นๆ* ***อย่างนี้ชื่อว่า ไม่ง่อนแง่นคลอนแคลนในธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า***

ท่านผู้มีอายุ! เราเข้าใจเนื้อความที่ทรงแสดงแล้วโดยย่อตามความพิสดารอย่างนี้...."

พระบรมศาสดาทรงตรัสรับรองและสรรเสริญพระมหากัจจายนะเป็นคนมีปัญญาเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย เป็นเอตทัคคะทางด้านอธิบายขยายความโดยย่อให้พิสดารนั้น

ทรงตรัสอุปมาว่า

"....อันบุรุษผู้เห็นเถาบวบขมเกิดในนา ***พึงแสวงหา****รากไป ตั้งแต่ยอด****แล้วก็ตัดเสีย*** *บวบขมนั้นก็เหี่ยวแห้ง ถึงความไม่มีบัญญัติ* ***(สมมุติ)***

แต่นั้น....เถาบวบขมในนานั้น พึงกล่าวว่าได้อันตรธานไปแล้ว ถูกทำลายไปแล้ว ฉันใด

ก็ตัณหาในธรรมทั้งหลาย มีตา หู ฯลฯ เห็น ได้ยิน ฯลฯ เป็นต้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ดุจเถาบวบขมในนา ถูกอริยมรรคตัดรากแล้ว ตัณหาก็ถึงความเป็นไปไม่ได้ ย่อมไม่ปรากฏวัตถุที่ตั้งเหล่านั้น ***(วิมุติ)*** *ดุจเถาบวบขมในนาไม่ปรากฏฉะนั้น"*

๗. อรหันตสูตร

*".....**เมื่อใด** รู้ชัดซึ่งความเกิดดับ แห่งเวทนินทรีย์ทั้ง ๕ (เวทนา ๕) ประการนี้ ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว (จากตัณหา) เพราะไม่ถือมั่น (อุปาทาน)*

***เมื่อนั้น** เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นพระอรหันตขีณาสพอยู่จบพรหมจรรย์หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ"*

"ดับเวทนาได้ ความเกิดใหม่ย่อมไม่มี!"

๘. จูฬตัณหาสังขยสูตร

".....ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ? จึงชื่อว่าพ้นแล้ว เพราะสิ้นตัณหา.....

***เมื่อเธอเสวยเวทนาใดๆ** อยู่ ไม่ว่าจะเป็นสุข (กาย-ใจ) ทุกข์ (กาย -ใจ) ไม่สุขไม่ทุกข์ **ก็ให้พิจารณาเห็นถึงความไม่เที่ยง**.....เห็นด้วย **ความคลาย**กำหนัด....เห็น**ความดับ**ไป....เห็น**ความปล่อยวาง**ในเวทนาเหล่านั้น*

ไม่ถือมั่นสิ่งใดๆในโลก (ทวาร ๖ ตา หู ฯลฯ)

เมื่อไม่ถือมั่น ..... ก็ไม่สะดุ้งดิ้นรน

เมื่อไม่สะดุ้งดิ้นรน....ก็ดับเย็นเป็นนิพพาน!"

"อนุปาทาโน ปรินิพพายติฯ ความไม่ถือมั่น ย่อมน้อมนิพพาน" (เวสาลีสูตร)

(**พึงพิจารณา** *"เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน"* เวทนาเกิดที่กายก็มี เวทนาเกิดที่จิตก็มี ให้พิจารณาถึงความไม่เที่ยง ไม่อยู่ในอำนาจบงการบัญชาของใครเลย เวทนากับกายและจิตนี้อยู่ด้วยกัน **อย่าดูแต่จิตอย่างเดียว** เห็นกาย-เวทนา-จิต ก็เห็นธรรมานุปัสสนาฯ)

๙. สุญญสูตร

".....อานนท์! โลกว่างเปล่า ....โลกว่างเปล่า ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ?

อะไรเล่าว่างเปล่า? ว่างเปล่าจากตน หรือจากของของตน!

จักษุ.... รูป..... จักขุวิญญาณ....ว่างเปล่าจากตน หรือของของตน

*สุขเวทนา...ทุกขเวทนา....อทุกขมสุขเวทนา....ว่างเปล่าจากตน หรือของของตน ....**เพราะมโนสัมผัสก็ว่างเปล่า**.....จึงเรียกว่า โลกว่างเปล่า!"*

(**พระอานนทเถระ** บรรลุธรรมก็เพราะเหตุที่เข้าถึงความว่างว่าจะพักผ่อน ขณะที่เดินมาหยุดยืนจะย่อตัวลงนั่งและเอนกายลงนอน!)

ขอนำเอาคำถามของโมฆราชมาณพมาทบทวนดูอีกที

"....จักพิจารณาแลเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะไม่แลเห็น?"

ทรงตรัสว่า

*".....จงเป็นคนมี**สติ** พิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า....**จงถอนความตามเห็น**ว่าตัวของเราเสียทุกเมื่อเถิด จักข้ามล่วงมัจจุราชเสียได้ด้วยอุบายอย่างนี้*

พิจารณาอย่างนี้แล มัจจุราชไม่แลเห็น!"

ท่านคงจะพอมองเห็นลู่ทางเอาชนะข้าศึก (กิเลสตัณหา) ได้แล้วใช่ไหม?

เป้าหมายของการรบ คือ ฆ่าตัณหา แม่ทัพกิเลสอันเป็นสมุทัยตัวเดียว จะฆ่าตัวตัณหาต้องจับตัวผัสสะให้ได้เสียก่อน เหตุเกิด-ผลเกิด เหตุดับ-ผลดับ *"ดับอยาก (ตัณหา)ได้ ไปนิพพาน!" (พันธนสูตร-อิจฉาสูตร ๑๕/๕๔-๕๖ พระพุทธวจนะ)*

แต่การจะดับตัณหา มีขบวนการซับซ้อนเชื่อมโยงเกี่ยวข้องมากมาย **ดุจกงกำแห่งสังสารจักร**ที่แข็งแกร่งของข้าศึก มารทั้งหลายเขามีกาม

ราคะมาล่อใจ จึงให้สังวรสำรวมระวังอินทรีย์ทั้งหลาย อย่าได้หลงกลศึกเป็นอันขาด ถ้าหลงอารมณ์ตกเป็นทาสของตัณหาเมื่อไร อย่าหมายว่าจะมีอิสระ จะถูกกิเลสมันใช้อย่างหัวปักหัวปำมีให้เห็นอยู่รอบๆ ข้างนี่แหละ!

❍ อย่าหลงเหยื่อเชื่ออยากจะยากจิต
อย่าหลงติดรสเหยื่อเชื่อตัณหา
อย่าหลงนอนหลงกินสิ้นเวลา
อย่าหลงว่าชีวิตเจ้าจะยาวนานฯ

ปัจฉิมวาจา พระวาจาสุดท้ายก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงสั่งว่า *"จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา"*

พึงหมั่นฝึกฝนกลศึก ให้ชำนิชำนาญ รู้เท่าทันข้าศึกคือกิเลสทุกขณะที่หลับตาและลืมตาให้มีสติอยู่ด้วยความไม่ประมาท หมั่นสร้างพละและอินทรีย์ทั้งหลาย (**อินทรีย์ ๒๒** ในวิปัสสนาภูมิ) ให้มีพลังและเป็นใหญ่ให้จงได้ โอกาสชนะข้าศึกมีให้แลเห็นอยู่

ในช่วงอปรกาลหลังพุทธปรินิพพานล่วงแล้ว ท่านผู้รู้กล่าวกันว่า **ล่วงหนึ่งพันปีแรก** ผู้อุคฆฏิตัญญู ซึ่งเป็นบัวพ้นน้ำ ฟังเพียงอุเทสหัวข้อธรรมแล้วบรรลุธรรมหมดไป **ล่วงพันปีที่ ๒** ชนผู้วิปัจจิตัญญู บัวปริ่มน้ำ ฟังหัวข้อธรรมและคำอธิบายแล้วบรรลุธรรมหมดไป **ช่วงพันปีที่ ๓** (พุทธศักราช ๒๐๐๑-๓๐๐๐) ชนผู้เป็นเนยยบุคคล บัวเสมอน้ำ ฟังหัวข้อตามและคำอธิบายพร้อมทั้งขยายความพิสดารแล้วบรรลุธรรมจะหมดไป

ขณะปัจจุบันกาลนี้ ได้ผ่านกฤษดายุค ไตรดายุค มาถึงทวาบรยุค (คนไม่ดี ๓ ส่วน คนดี ๑ ส่วน) เป็นช่วงหลังกึ่งพุทธกาล ทรงตรัสทำนายพุทธพยากรณ์ ๑๖ ประการไว้ซึ่งได้อุบัติขึ้นในโลกครบทุกข้อแล้ว

อีก ๔๔๕ ปี จะถึงพุทธศักราช ๓๐๐๐ คนดีจะหมดไป จะหาเนยยบุคคลที่ฟังธรรมแล้วพอจะเข้าใจไม่ได้อีกแล้ว จะเหลือก็แต่บุคคลปทปรมะผู้เบาปัญญาต้องอาศัยบทธรรมอธิบายเป็นบรมอย่างยิ่ง กล่าวคือ จะสอนให้รู้อรรถรู้ธรรมได้ยาก และจะหาผู้กล่าวธรรมสอนธรรมที่เป็นพระสัทธรรมแท้ได้โดยยาก ที่เป็นเครื่องชี้บอกเหตุได้ชัดเจนประการหนึ่งก็คือ พระองค์ทรงกำหนดให้มีวันประชุมฟังธรรมหรือที่เรียกว่า *"วันธรรมสวนะ"* หรือ วันพระ บัดนี้พุทธบริษัทหลงลืมวันพระกันแล้ว พระศาสนาจะตั้งอยู่ได้นานก็เพราะมีวันประชุมฟังธรรม เมื่อ**ไม่มีการฟังธรรม** (สุตมยปัญญา) ปัญญาก็เกิดขึ้นไม่ได้ พระสัทธรรมอันเป็นปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ จะค่อยๆ เลือนหายไป จะมีก็แต่สัทธรรมปฏิรูป คือ เทียมของแท้และเดรัจฉานวิชาที่ขวางต่อพระนิพพาน พระภิกษุสงฆ์องค์เจ้าก็วิปริตประพฤติผิดอเนสนากระทำมิจฉาอาชีวะ ปลุกเศกเป่าคาถาอาคมเอาพระธรรมมาขายกิน ดังในพุทธพยากรณ์ *"ฝันว่าเห็นแก่นจันทน์แดงราคาแพงเลิศล้ำในต่ำใต้ ชายเขลาเอาพอแรงไม่แจ้งใจ เอาไปแลกนมโคเสียง่ายดาย ทรงพระพุทธทำนาย ภิปรายโปรด ภายหน้าโสดหมู่สงฆ์สิ้นทั้งหลาย จะแนะนำพระธรรมอันเพริดพราย เที่ยวเร่ขายแลกทรัพย์มาซื้อกินฯลฯ"* จะเกิดเดือดร้อน ลำบาก ทุกข์ยากเข็ญใจเพราะภัยนานา จะเข่นฆ่ากันและกันเหมือนผักปลาด้วยไฟราคะ โทสะ โมหะ จะเกิดกาลียุคมิคสัญญีเห็นกันและกันว่าเป็นเนื้อแล้วฆ่ากินเป็นอาหารด้วยความอดอยากหิวโหย *(หาอ่านในอัคคัญญสูตร-จักกวัตติสูตร ในมนุษย์เล่ม ๒)*

"พระศาสนาจะไม่เกิดประโยชน์อันใดเลย ถ้าหากไม่มีการนำเอาไปปฏิบัติ และความตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะไม่สำเร็จประโยชน์อันใดเลย ถ้าหากไม่มีสาวกอนุพุทธบุคคลพยานยืนยันตรัสรู้ตาม!"

ดังนั้นจึงไม่ควรประมาทชีวิต ควรทำความเข้าใจโสฬสปัญหากับปัจจยาการ ๑๒ นี้ ให้ชัด นำไปศึกษาให้เกิดเป็นสุตมยปัญญา พิจารณาใคร่ครวญให้เป็นจินตามยปัญญา และเจริญขึ้นด้วยการปฏิบัติ

ให้เป็นภาวนามยปัญญาย่อมเอาตัวรอดได้ อย่ามาเกิดในกาลียุคข้างหน้านี้อีกเลยมันทุกข์!

"สัญญาจำได้หมายรู้ เกิดขึ้นก่อน ปัญญาเกิดตามมาทีหลัง" (โปฏฐปาทสูตร) วิปัสสนาภาวนานี้เป็นปัญญา เอาปัญญาจับตัวผัสสะฆ่ากิเลสตัวตัณหา!

จึงให้อ่านทบทวนหมั่นฝึกหมั่นจำให้ขึ้นใจให้ถึงกระดูก!

การภาวนานั้นไม่ใช่เอาแต่นั่งหลับตาแต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้กระทำได้ทุกอิริยาบถ ที่ยืน เดิน นั่ง นอน การนั่งหลับตานั้นก็ดีอยู่แต่ยังดีไม่พอ ให้เอาอารมณ์ที่ทรงไว้ในขณะที่นั่งหลับตานั่นแหละ มาทรงไว้ในขณะที่ลืมตาจะดีกว่า *"กายไหว-ใจรู้-ระลึกดูทั้งรู้-ทั้งไหว" "เก้าอี้ดนตรีใจ-ใครกำลังครอง?" "เธอตั้งกายอยู่อย่างไร ? ให้รู้ชัดอาการอย่างนั้นๆ" "เธอนั่งอยู่ก็ให้รู้ชัดว่า...เดี๋ยวนี้กำลังนั่ง ฯลฯ" "ลืมตาแต่อย่าลืมตัว (รู้) พึงอย่าลืมตัว แม้ว่าคนทั้งโลกจะลืมเรา!"*

"โย ปฏิจจสมุปปาทัง ปัสสติ โส ธัมมัง ปัสสติฯ ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท" ผู้นั้นเห็นธรรม

โย ธัมมัง ปัสสติ โส ปฏิจจสมุปปาทัง ปัสสติ, ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นปฏิจจสมุปบาท"

"ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต"

ขอจงเป็นผู้แลเห็นธรรมปฏิจจสมุปบาท *"ในโสฬสปัญหาถึงปัจจยาการ ๑๒"* ดังกล่าวข้างต้นนี้ด้วยกันทุกท่านเทอญฯ

เจริญพรฯ

สุวัฑฒโนภิกขุ

(ธรรมะจากนักธรรมโทที่วัดหนองแขม กรุงเทพมหานคร
ตั้งแต่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๔ เป็นต้นมา)

ปัจฉิมลิขิต

ปัจฉิมลิขิต (ป.ล.) ตามพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ แปลว่า เขียนภายหลัง กล่าวคือ เป็นข้อความที่เขียนเพิ่มเติมขึ้นตอนท้ายภายหลังที่ได้เขียนเรื่องราวจบไปแล้ว แทนที่จะได้ลิขิตเขียนเอาไว้ในตอนต้นๆ แต่เพิ่งจะนึกขึ้นมาได้ และเห็นว่าสำคัญถ้าหากไม่ได้เขียนเอาไว้ก็เสียดาย เพราะอดเป็นห่วงไม่ได้ ว่า

*"**ปัจจุบันนี้ ชาวพุทธเราโดยมาก** กราบไหว้บูชา**พระพุทธเจ้า** หรือรูปเคารพ ด้วยความเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แทนการนำเอาแบบอย่างของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามาปฏิบัติ*

*กราบไหว้บูชาท่องบ่นสวดมนต์บท**พระธรรม** ด้วยความเป็นคาถาเพื่ออ้อนวอนขอผลดลบันดาล แทนการทำความเข้าใจ ว่าทรงตรัสสอนอย่างไร? แล้วนำเอามาปฏิบัติ*

*กราบไหว้เคารพนับถือ**พระสงฆ์** ด้วยความเป็นเกจิดังขลังศักดิ์สิทธิ์ ด้วยอิทธิฤทธิ์ เครื่องราง ช่วยให้สมปรารถนา ในลาภยศตำแหน่งและบริวาร แทนการเข้าไปเพื่อขอฟังธรรม แล้วนำเอามาปฏิบัติ"*

*"**กราบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ควรระลึกนึกถึงอะไร?**"*

*("หมู่มนุษย์เหล่านี้กราบไหว้อ้อนวอนเพราะอาศัยความอยากได้ของตามที่ตนปรารถนา มุ่งลาภที่ตนหวัง จึงสวดสรรเสริญอ้อนวอน รำพันถึงสิ่งที่ตนปรารถนา เขาเหล่านั้นยังกำหนัดยินดีในภพ ไม่ข้ามพ้นชาติชราไปได้ แต่หากแม้นว่าไม่มีความทะยานอยาก ก็ย่อมจะข้ามพ้นชาติชราไปได้"-*ทรงตอบปัญหาของปุณณกมาณพ ศิษย์คนที่ ๓ ของพราหมณ์พาวรี ถึงสาเหตุของการกราบไหว้อ้อนวอน*)*

*"**พระพุทธศาสนาจะไม่เกิดประโยชน์อันใดเลย ถ้าไม่นำเอาไปปฏิบัติ** แต่การที่จะนำเอาไปปฏิบัติได้นั้น ต้องศึกษาหลักพระธรรมคำสอน*

ให้เข้าใจชัดเสียก่อน

แต่ถ้าหากศึกษาแล้ว ก็ยังไม่ได้นำเอาไปปฏิบัติอีกเล่า! ก็เปรียบเหมือนนายโคบาลรับจ้างเลี้ยงโค มัวแต่นับโคอยู่เพื่อหวังเพียงแค่ค่าจ้าง ก็หาได้ลิ้มรสโคทั้งห้าไม่" *(ธรรมบท ๒๕/๑๕ พระพุทธวจนะ)*

แต่ก็อีกนั่นแหละ! พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า

"ถ้าไม่เคยได้สดับมาแล้วในแสนกัป เสียงของพระสัทธรรมก็จะไม่เข้าไปสู่รูหูของเขาเหล่านั้น" (เหมือนกับอุบาสก ๔ คน นั่งฟังธรรมแต่นั่งหลับ นั่งขีดดิน เขย่าต้นไม้ และแหงนมองดูท้องฟ้า)

พระพุทธศาสนา และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก แม้ทั้งจักรวาลย่อมมีเกิด-มีดับ เป็นสามัญญลักษณะเสมอเหมือนกันทุกรูปทุกนาม ไม่มีเว้น *"ที่เกิดแล้วไม่ดับ ไม่มีในโลก"* *(ปฐมอายุสูตร)*

ถ้าแม้นว่า หากเราจะมองเข้ามาหาที่ตัวของเรา กายและจิตนี้ก็ยังมีเกิด-มีดับอยู่ จงใช้ตาปัญญามองเข้าไปให้เห็นประจักษ์ บัญญัติมันบังปรมัตถ์อยู่

"สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนดับไปเป็นธรรมดา"

เราจะประจักษ์ชัดปรมัตถ์เขาหรือไม่? เขาก็เกิด-ดับของเขาอยู่แล้วอย่างนี้ มีความเปลี่ยนแปลงปรวนแปร เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา ไม่เคยหยุดนิ่ง (อนิจจัง) ไม่อยู่ในอำนาจบงการ บังคับบัญชาให้เป็นไปได้ดังใจของเรา ไม่ได้เลยสักสิ่งเดียว (อนัตตา)

แต่เราก็เข้าไปยึดมันว่าเป็นของเรา อยู่ในอำนาจของเรา จะเอาแต่ที่เกิด ที่ดับไม่ต้องการ จะเอาเฉพาะแต่ที่ชอบ ที่ชังไม่เอา มันจึงเป็นทุกข์!

ธรรมชาติธรรมดา ธรรมะเขาเป็นของเขาอยู่อย่างนี้ ทั้งโลกและจักรวาล ทุกสรรพสิ่งแม้แต่ตัวเรา มันไม่เที่ยง มันอนิจจัง มันอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ (ธรรมนิยามประจำโลก) มีเหตุเกิด-ผลจึงเกิด เหตุ

ดับ-ผลจึงดับ ถ้าเข้าใจชัดได้อย่างนี้ ก็จะมีดวงตารู้ธรรมเห็นธรรม ว่าธรรมดาของโลกธรรมมีเหตุปัจจัยกันอย่างนี้ ให้พิจารณาและยอมรับเสีย ให้รู้สมมุติ อย่าไปหลงสมมุติจนบังวิมุติ ก็จะได้ไม่ต้องไปทุกข์กับมัน

(ทรงตรัสตอบปัญหาของศิษย์คนที่ ๔ ของพราหมณ์พาวรีชื่อเมตตคูมาณพว่า *"ทุกข์ในโลกหลายประการมีเหตุมาจากอุปธิคือกรรมกิเลสกระทำอุปธิกรรมให้เกิดขึ้นย่อมประสบทุกข์ เมื่อมารู้จักเหตุแล้ว อย่าพึงกระทำให้อุปธิกรรมนั้นเกิดขึ้น"* พ้นกรรมก็พ้นทุกข์ และในกุกกุโรวาทสูตร ว่ากรรมไม่ดำ-ไม่ขาว มีวิบากไม่ดำ-ไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม! โปรดศึกษาเรื่อง ติเหตุกปฏิสนธิจิต กับชนกกรรมนำเกิดในชาติหน้า วิถีชวนจิตดวงที่เจ็ด กับอุปัชชเวทนียกรรมในชาติหน้า *"มโน ปุพพัง คมา ธัมมา มโน เสฏฐา มโน มยาฯ"*

พระพุทธองค์ ทรงตรัสว่า โลกคือ ตา หู ฯลฯ ถ้าไม่มีตา หู ฯลฯ ก็ไม่เรียกว่า โลก...

เมื่อเกิดมาก็มีสิ่งที่เห็น ได้ยิน ฯลฯ ก็จะต้องได้เห็น ได้ยิน ฯลฯ นี้ เป็นโลกๆ หนึ่ง ที่กว้างศอกยาววาหนาคืบหนึ่ง คือสรีระกายอันมีสัญญาและใจครองอยู่

จะห้ามไม่ให้เห็น ไม่ให้ได้ยิน ฯลฯ เช่นนี้ห้ามไม่ได้เลย เพราะนี้เป็นกรรมเก่า (กรรมสูตร) ทรงตรัสรับรองยืนยันไว้เที่ยงแท้แน่นอน

จึงให้ยอมรับ (ใช้หนี้กรรมทาง ตา หู ฯลฯ) **เสีย!**

สรรพสัตว์ทุกคนทุกรูปทุกนาม ย่อมมีเห็น ได้ยิน ฯลฯ ในโลก *"ไม่เคยมีเวลาไหนเลย ที่สัตว์จะว่างจากการเสวยวิบากกรรม!"* สัตว์โลกต่างก็มีกรรมเป็นของตน และเห็น ได้ยิน ฯลฯ ของแต่ละคนสัตว์ ต่างก็ไม่เหมือนกัน

ทุกครั้งที่ผัสสะกระทบ ทางตา หู ฯลฯ เมื่อเห็น ได้ยิน ฯลฯ *"พึงคุมผัสสะให้ได้ พึงดับเวทนาให้ได้ เมื่อคุมผัสสะได้ ก็ดับเวทนาได้"* ดับเวทนาได้ ตัณหา อุปาทาน ฯลฯ อวิชชาก็ดับ ไม่มีกรรมดำ-ไม่มี

กรรมขาว ไม่มีวิบากดำ-วิบากขาว ให้ต้องไปเกิดอีก ย่อมเป็นไปเพื่อสิ้นกรรม (กุกกุโรวาทสูตร)

พึงเชื่อสัทธามั่นคง ในสัทธา ๔ ทสวัตถุกัมมสกตาปัญญา ๑๐ นี้เป็นบาทฐานของสัมมาทิฏฐิ เป็นปัญญาขั้นต้น อริยมรรคปฏิปทาจะบังเกิดตาม เพราะสัมมาทิฏฐิย่อมโน้มเอียงไปสู่นิพพาน

พึงเริ่มต้นเดินทางให้ถูก ถ้าตั้งต้นถูกตรงทาง ปลายทางก็ถูกตรง การเดินย่อมบรรลุจุดหมาย อย่าลืมถามตัวเองบ่อยๆ ว่า *"เกิดมาทำไม?"*

ชีวิตคือการเดินทางของจิตที่ไม่มีวันจบ มีแต่เดินไปข้างหน้าฝ่ายเดียว ไม่มีย้อนกลับข้างหลังอีก แต่ละก้าวๆ ไปสู่ความเสื่อมทุกๆ ขณะที่หลับตาและลืมตา

ทำอย่างไรจึงจะไม่เกิด-ไม่ตาย? นี่แหละคือเป้าหมายของชีวิต การเดินทางธรรม ให้เป็นชีวิตที่มีจุดจบ!

ในพุทธกาลนี้ ได้ผ่านพ้นมาแล้ว ๔ กาล ได้แก่ ปุริมกาล ปฐมโพธิกาล มัชฌิมโพธิกาล ปัจฉิมโพธิกาล ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ขณะปัจจุบันเป็นช่วงของอปรกาล เป็นกาลของกึ่งพุทธกาลหลัง พระศาสนาได้ผ่านพ้นไปแล้ว ๓ ยุค ได้แก่ กฤษดายุค ไตรดายุค ทวาบรยุค มาแล้ว บัดนี้เข้าสู่ยุคกาลีของคนไม่ดีมากกว่าคนดี เป็นยุคธรรมะขาลงแห่งความกาลี ทำลายล้างกันด้วยไฟราคะ โทสะ โมหะ เมื่อเรารู้แล้ว เราก็ไม่พึงประมาท รู้ว่าเป็นธรรมะขาลง แต่เราก็อย่าไปลงกับมัน ฝืนมันไว้ พึงตั้งยกจิตขึ้นเจริญสติ และหมั่นเพิ่มความพากเพียรขึ้นมา ประคับประคองใจใส่ใจสภาวธรรมปัจจุบันให้มาก ฝ่าฝืนคลื่นลมทะเลใหญ่ข้ามไปให้พ้นวังวนโอฆะสงสารที่ขวางอยู่ข้างหน้าให้จงได้

(ผู้มีปัญญา ไม่ควรตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่มุ่งหมายถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง สิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็ละไปแล้ว แก้ไขอดีตไม่ได้ สิ่งใดที่ยังมาไม่ถึง อนาคตก็ยังมาไม่ถึง อดีต–อนาคตจงเห็นว่าเป็นไฟ ให้พึงเห็นแจ้งสภาวธรรมที่เกิดขึ้นอยู่เฉพาะหน้าปัจจุบัน ให้รู้ธรรมนั้น

และเจริญขึ้นเนืองๆ พิจารณาอยู่ไม่เกียจคร้าน ทั้งกลางวัน–กลางคืน เขาเหล่านั้นได้ถือกุญแจเปิดประตูพระนิพพานไว้ในกำมือแล้ว ผู้ใด ไม่เพลิดเพลินไปกับอารมณ์ รูป เสียงที่มากระทบตา หู ไปกับอดีต–อนาคต ไม่ง่อนแง่น–ไม่คลอนแคลน–ไม่ประมาทเผลอสติ เห็นแจ้งสภาวธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะหน้า มีสติทุกอิริยาบถ ความกำหนัดและโทมนัสย่อมไม่ผูกวิญญาณ ย่อมพ้นเครื่องผูกของมารได้-ภัทเทกรัตตสูตร)

รีบค้นหาเอาสาระประโยชน์จากพระศาสนา ด้วยการนำเอามาปฏิบัติให้เกิดปฏิเวธให้จงได้

หนทางเดิน ทรงตรัสรับรองไว้ มีทางเดียวเท่านั้นคือ *"เอกายโน มัคโค ฯลฯ ยทิทัง จัตตาโร สติปัฏฐานาฯ"*

"เมื่อบุคคลได้เจริญ ได้กระทำให้มากซึ่งสติปัฏฐาน ๔ อย่าง พระสัทธรรมจึงจะตั้งอยู่ได้นาน ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้วฯ

จตุนนัง สติปัฏฐานานัง ภาวิตตตา พหุลีกตัตตา ตถาคเต ปรินิพพุเต สัทธัมโม จิรัฏฐิติโก โหติ" (พราหมณสูตร ๑๙/๒๑๘ พระพุทธวจนะ)

"ดูก่อนอานนท์! ถ้าพวกเธอเป็นผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่

ผู้นั้นแล ชื่อว่าได้สักการะ ได้เคารพนับถือ และบูชาเราตถาคตด้วยการบูชาอย่างสูงสุดฯ

โยโข อานันท... ธัมมานุธัมมปฏิปันโน วิหรติ สามีจิปฏิปันโน อนุธัมมจารี โส ตถาคตัง สักกโรติ ครุกโรติ มาเนติ ปูเชติ ปรมายะ ปูชายะ" (มหาปรินิพพานสูตร ๑๐/๑๓๓)

หากประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติตามธรรมอยู่ตราบใด มรรคผลนิพพาน ก็คงมีอยู่ตราบนั้น

(อันว่าความสุขนั้นมิใช่เกิดแต่การได้รับแต่เพียงอย่างเดียวก็หาไม่ แต่เกิดจากการได้ให้ด้วย และถ้าหากจะสละสิ่งอันเป็นที่รักยิ่งแม้ชีวิต หรือปล่อยวางการยึดถือมั่นตัวตนลงได้ ก็ยิ่งเป็นสุขสันติอันประณีต

สูงสุด เพราะ "สุขอื่นนอกจากความสงบ ไม่มี!")

(ปฏิบัติธรรมเพื่ออะไร? เพื่อจะเอาไว้ใช้ในขณะเมื่อจะสิ้นลม หายใจสุดท้ายของชาตินี้ ให้ทำชวนวิถีจิตดวงสุดท้ายในอาสันนกรรม และอุปัชชเวทนียกรรมให้เป็นติเหตุกปฏิสนธิจิตในชาติใหม่ เท่านี้ก็นับว่าได้ลิ้มปัญจโครสทั้งห้าได้บ้าง)

พึงค้นหาเอาประโยชน์จากพระศาสนาเถิด อย่าพึงเป็นทัพพีในหม้อแกงอยู่เลย!

(คนมั่งมีที่ไม่รู้จักพอ ก็จนตลอดกาล คนจนแต่รู้จักพอก็เป็นคนมั่งมีตลอดเวลา

"สันตุฏฐี ปรมัง ธนังฯ ความรู้จักพอ เป็นยอดทรัพย์" ธรรมบท ๒๕/๓๕ พระพุทธวจนะ)

สุวัฑฒโนภิกขุ

(ค้นหารายละเอียดที่ www.answertolife.ob.tc)

บันทึกเตือนความทรงจำ

การจัดทำหนังสือมนุษย์เล่ม ๑๕ นี้ เป็นไปด้วยความฉุกละหุก ระหกระเหิน ฟันฝ่าอุปสรรคนานากว่าจะเสร็จ ได้เริ่มก่อหวอดยกร่างต้นฉบับตั้งแต่ขณะที่ได้เข้าไปเรียนพระปริยัติธรรมที่สำนักเรียนวัดพระบรมธาตุ นครชุม กำแพงเพชร ได้อ่านอรรถกถาธรรมบท ภาค ๑-๘ อย่างมั่นใจว่า ทำได้

๖ เมษายน ๒๕๕๔ หลังจากสอบนักธรรมตรีที่กำแพงเพชรเสร็จไม่นาน ได้เดินทางไปที่อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (ด้วยวัตถุประสงค์จะไปตั้งสำนักปฏิบัติธรรมที่นั่น) โดยหอบเอาข้าวของบริขารและข้อมูลรายละเอียดร่างต้นฉบับทั้งหมดไปด้วย คืนนี้จำวัดในเต้นท์ที่สวนมะม่วงของคุณโยมบุญทัน ตำบลไร่เก่า

เช้าวันที่ ๗ ถึงเที่ยง ยังได้นั่งเขียนต้นฉบับใต้ต้นมะม่วงอยู่ แต่ตอนเย็นค่ำกลับต้องไปจำวัดที่บ้านของคุณโยมอาจารย์ชาญชัย-อาจารย์โสภิต สุขเขษม (ข้าราชการเกษียณอายุ) เหมือนปาฏิหาริย์เหลือเชื่อ แต่ก็ต้องเชื่อ!!

๘ เมษายน ๒๕๕๔ คุณโยมพี่สาวอาจารย์โสภิตฯ ยกที่ดินให้ ๕ ไร่ที่ป่าละอู จึงเดินทางขึ้นไปรับมอบที่ดินดังกล่าวที่รีสอร์ทบ้านพักลุงแดง ป่าละอู อำเภอหัวหิน และได้จัดตั้ง *"อุทยานธรรมวิปัสสนาป่าละอู"* ที่นั่น ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม ๑ รุ่น อาศัยสถานที่ของรีสอร์ทชั่วคราว ช่วงว่างก็ร่างต้นฉบับส่งพิมพ์ ช่วงนี้ธรรมผุดผ่านเข้ามาเยอะมาก เพราะสัปปายะหลายอย่าง (กาย-จิตวิเวก เขียนแผ่นพับธรรมปฏิบัติได้ถึง ๒๐ บท ต้องขอขอบคุณอาจารย์ทั้งสองสามี-ภรรยา และเจ้าของรีสอร์ท ธรรมะดีๆ เกิดที่นี่ แต่ช่วงนี้สุขภาพตาแย่พร่ามัว มองไม่ชัด (รวมอยู่ที่ป่าละอู ๗๓ วัน)

วันที่ ๒๐ มิถุนายน เดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อตรวจสุขภาพ (คิดว่าสัก ๒-๓ วันก็จะกลับป่าละอู) พักอยู่ที่วัดศรีนวลธรรมวิมล เพชรเกษม ๘๑ หนองแขม ได้ตรวจตาที่ ร.พ.หลวงพ่อทวีศักดิ์ฯ ที่นั่น และไปที่ ร.พ.สงฆ์ด้วย ทำต้นฉบับต่อทั้ง ๆ ที่ตาอักเสบก็หยอดยาไปด้วย เขียนแผ่นพับธรรมปฏิบัติได้อีก ๔-๕ บท ตัดสินใจอธิษฐานจำพรรษาที่นี่ (๑๕ กรกฎาคม) ไม่ได้กลับป่าละอูอีกเลย มาหาบริขารเอาใหม่ที่นี่ ได้เข้าเรียนหลักสูตรนักธรรมโทที่สำนักเรียนวัดหนองแขม ห่างกันเพียงแค่สองกิโลเมตร (อยู่ที่นี่ ๗๑ วัน)

๓๐ สิงหาคม ขนของย้ายมาอยู่วัดหนองแขม (ย้ายกลางพรรษา!) ได้เรียนนักธรรมโทได้เต็มที่ เพราะมีเรียนตอนกลางคืนด้วย ด้วยความเมตตาของท่านพระครูพินิตวรการ เจ้าอาวาส และอาจารย์สอนนักธรรมทุกรูป เมตตาอย่างมาก จัดหาบริขารของใช้ให้ ช่วงนี้เร่งทำต้นฉบับต่ออีก ได้ลูกๆ ช่วยได้มาก ทะยอยส่งต้นฉบับเข้าโรงพิมพ์เพื่อทำอาร์ทเวิร์ค (รูปเล่ม) ยังเขียนแผ่นพับได้เพิ่มอีก ๒ เรื่อง เป็นสาระธรรมจากการเรียนนักธรรมโท คือ เรื่อง *"โสฬสปัญหาถึงปัจจยาการ ๑๒"* กับ *"ปัจฉิมลิขิต"*

ช่วงนี้ รอตรวจปรู๊ฟ (พิสูจน์อักษร) ส่วนเรื่องตา ได้ไปปรึกษาจักษุแพทย์ที่ ร.พ.วัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม ตกลงนัดหมายทำการผ่าตัดต้นปีหน้า (๒๕๕๕๗) เพราะต้องรอตรวจปรู๊ฟหนังสือให้เสร็จเสียก่อน

คาดว่าภายในเดือนตุลาคม คงตรวจปรู๊ฟเสร็จ และหนังสือคงจะพิมพ์เสร็จได้ทันอ่านปีใหม่ และพร้อมๆ กันนี้ ได้รวบรวมต้นฉบับแผ่นพับธรรมปฏิบัติทั้งหมดกว่า ๒๐ ชุด ซึ่งเห็นว่ามีสาระควรค่าแก่การศึกษาปฏิบัติ จึงดำริจัดพิมพ์เป็นเล่มที่ ๑๖ (เล่มสุดท้ายจบจริง ๆ) ให้ชื่อตอนว่า *"ตอนจบพรหมจรรย์"* วางจำหน่ายร้านหนังสือทั่วประเทศ นำเงินเข้ากองทุนฯ เพื่อเผยแผ่ธรรมต่อไป

บันทึกไว้เตือนความทรงจำ เหมือนอยากบอกอะไร? ช่วงที่ผ่านมาชีพจรลงหรือไร? หรือโลกหมุนเร็วขึ้น สำหรับตัวเราย้ายที่อยู่บ่อยเหลือเกิน เหมือนนกที่ไร้รัง ย้ายแบบสายฟ้าผ่าเสียอีกด้วย จากวัดหนองแขมแล้วจะไปที่ไหนต่อ? ก็ยังบอกไม่ได้!

แหงนหน้าขึ้นมองดูท้องฟ้า เห็นนกกำลังบิน... นกมันบินกลับรัง ...มันมีรังให้กลับ...!

เหมือนอยากบอกอะไร? ก็อยากจะบอกว่า... *"มันอนิจจังไง!"* ตามดูให้ทันนะ ไม่งั้นมันทุกข์!

โยนิโสกัมมสูตรให้เข้าไปให้ถึงขั้วหัวใจ...จะได้ไม่ต้องไปทุกขัง... อนิจจัง กับมันอีกต่อไป! (นั่งก็ฝัน...นอนก็ยังฝัน...ฝันเห็นแต่ป่าแต่ต้นไม้...ฝันจะเป็นจริงไหมหนอ?)

สุวัฑฒโนภิกขุ
วัดหนองแขม กรุงเทพมหานคร
วันออกพรรษา ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔

เกียรติบัตรฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

พระสุวัฒน์ ฉายา สุวฑฺฒโน นามสกุล พิทักษ์วงษ์ อายุ ๖๕ พรรษา ๒
วัดหนองแขม แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
สอบพระปริยัติธรรม นักธรรมชั้นโท ได้คะแนนเป็นอันดับที่ ๑
ในการสอบนักธรรม คณะสงฆ์แขวงหนองแขม
พุทธศักราช ๒๕๔๔
จึงมอบเกียรติบัตรฉบับนี้ไว้เป็นสำคัญ
ขอให้เจริญในธรรมเป็นนิตย์ เทอญ
ให้ไว้ ณ วันที่ ๓ เดือน ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔

(พระมหาสมชาย กิตฺติญฺโญ)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอุดมรังสี

(พระครูพินิตวรการ)
เจ้าคณะแขวงหนองแขม

สำนักพระปริยัติธรรมหนึ่งเดียวในประเทศ

คณะสงฆ์แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยท่านพระครูพินิตวรการ เจ้าคณะแขวง เจ้าอาวาสวัดหนองแขม ประธานอำนวยการโรงเรียนสหศึกษาพระปริยัติธรรม (แขวงหนองแขม รวม ๖ วัด) ได้เปิดศูนย์การเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี-โท-เอก อย่างเป็นระบบและหลักการ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๖ เป็นสำนักเดียวในกรุงเทพมหานครและประเทศไทย นับเป็นคุณูปการแก่พระศาสนาและสังคมไทย เป็นต้นแบบตัวอย่างด้านเผยแผ่การศึกษาแก่วงการสงฆ์ไทย สมควรที่พุทธบริษัทจะได้ร่วมกันพิจารณานำเอาไปดำเนินการขยายผลในทุกตำบลทั่วทั้งประเทศ เชื่อว่าพระศาสนาจะยังคงตั้งอยู่ได้นานในประเทศไทยของเรา

“คนในโลกนี้ เรียนวิชาแสวงหาทรัพย์ ราวกับว่า จะไม่แก่และไม่ตาย...

แต่ผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ แสวงหาอริยทรัพย์อยู่ ราวกับว่ามัจจุราชจับมวยผมกระชากเข้าไปสู่ความชราและมรณะ...”

“ยศ และลาภสักการะ แสบเผ็ดร้อน และหยาบคาย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรม...”

จากเทวทัตสูตร/เอฬกสูตร

ดับอวิชชา

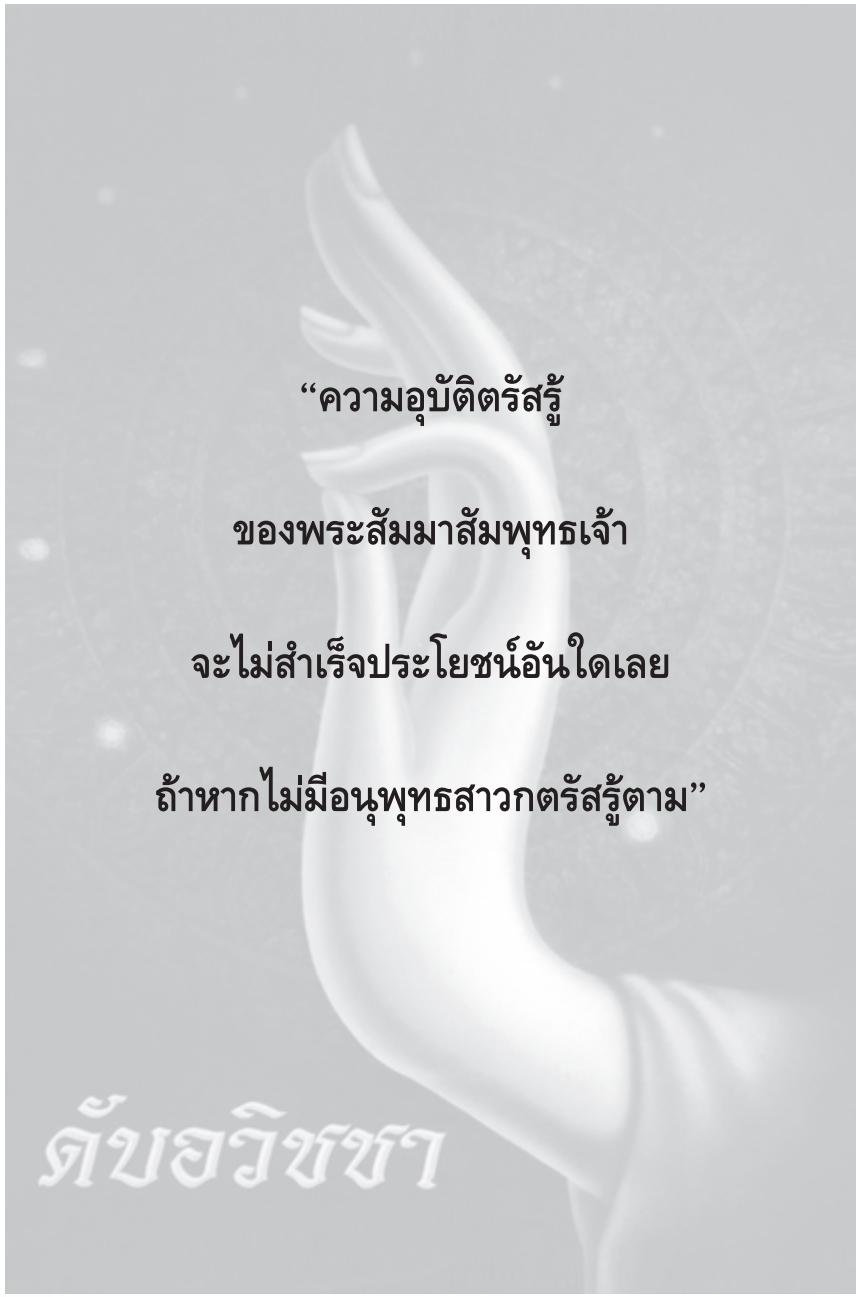

“ความอุบัติตรัสรู้

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จะไม่สำเร็จประโยชน์อันใดเลย

ถ้าหากไม่มีอนุพุทธสาวกตรัสรู้ตาม”

บรรณานุกรม

๑) พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๑-๔ ของคณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ พิมพ์ครั้งที่ ๒๑/๒๕๕๓ (ภาค ๑ ยมกวรรค วรรณนา ภาค ๒ อัปปมาทวรรค, จิตตวรรค วรรณนา ภาค ๓ ปุปผวรรค, พาลวรรค วรรณนา ภาค ๔ บัณฑิตวรรค, อรหันตวรรค, สหัสสวรรค วรรณนา)

๒) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๖

๓) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

๔) พระไตรปิฎก ฉบับสุภาษิต โดยธรรมรักษา

๕) สวดมนต์แปล ของมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยพระศาสนโศภณ (จตฺตสลฺโล) วัดมกุฏกษัตริยาราม กรรมการมหามกุฏราชวิทยาลัย รวบรวมและแปล พิมพ์ครั้งที่ ๑๓/๒๕๔๗

๖) www.relicsofbuddha.com

๗) www.answertolife.ob.tc

รายชื่อผู้บริจาคเงินร่วมพิมพ์หนังสือชุดมนุษย์เกิดมาทำไม? เล่ม ๑๕

สายบุญ พระอาจารย์สุวัฒน์ สุวัฑฒโน ชมรมมนุษย์..เกิดมาทำไม ?

รวมเงิน ๗๖,๘๖๐ บาท

รายละ ๒๐,๐๐๐ บาท :- นางจงถนอม พิทักษ์วงษ์ และบุตร-คุณแม่ม่วย-คุณกุลิสรา รุ่งมณี พร้อมด้วย คุณเรืองระวี จิตร์ธนาวัฒน์ และครอบครัว

รายละ ๔,๐๐๐ บาท :- คุณสนอง-คุณรอดขวัญ-ด.ช.ทวีทอง เชื้อไทย, คุณทรายทอง เลาหธนาคม,

รายละ ๓,๐๐๐ บาท :- คุณสมพร-คุณชัชชุลี สมุทรคุณ, คุณวิเชียร-คุณปราณี-คุณวิลาสินี-คุณอรณัน ปิยะวรากร, คุณสมชาย-คุณดุรณี-ด.ญ.ณัฐธิดา ศุภปัญญาพงศ์, คุณเดชรัฐ สิมสิริ

รายละ ๒,๓๐๐ บาท :- ครอบครัวรอดรังนก-ด.ช.ฉัตรวาริน อุทารจิตต์

รายละ ๒,๐๐๐ บาท :- คุณหทัยชนก-ด.ช.ปฏิภาณ สังคีต

รายละ ๑,๕๐๐ บาท :- น.ท.วิเชียร-คุณศรีนวล จันทร์เรือง, คุณกระจ่างศรี วัฒนธงชัย, คุณจินตนา รัตนจรัสโรจน์, ข้าราชการกองบังคับคดีล้มละลาย ๑ (๑,๓๕๐) พระพลจักร ทิพย์รัตน์แก้ว (๑,๒๐๐)

รายละ ๑,๐๐๐ บาท :- พระไชยวัฒน์ อุชุโก, พลอากาศตรีรังสิต-คุณบุสรินทร์ พิรุณสาร, คุณไพโรจน์ แย้มเอิบศิลป์, คุณวัลณา เกลี้ยงประดิษฐ์, คุณสุวรรณา สังข์น้ำมนต์, คุณจำรัส สาครประเสริฐ และครอบครัว, คุณบังอร เนตรประไพ, คุณศรีอัมพร-คุณเผด็จศึก แสนุวงศ์ และครอบครัว, คุณลมัย-คุณรุ่งรัตน์-คุณสุภาพร-คุณธีรภัทร ป้องน้ำไผ่, คุณนภาวัณณ์ โรจน์วรุตย์, คุณมนตรี จตุรภัทร, คุณเทวากร-คุณอัฐิพร อาภาภิรม, คุณสะอาด-คุณพิสมัย พันขะวงศ์, อาจารย์มนตรี จตุรภัทร, คุณไปรยา สู่เมือง, พ.อ.ยศ สมบัติช่าง, คุณปรียนิตย์ ทองประเสริฐ และครอบครัว (๗๐๐), คุณธนัช ฤกษ์อาษา (๖๐๐)

รายละ ๕๐๐ บาท :- พระศุภฤกษ์ ยสินธโร, คุณสุเมธ ตันติภาสน์, คุณอดุลย์ อินทนะ, คุณทัศนา โสมา, คุณสมพร ฟักป้อม, คุณประทีป บุญทราพงษ์, คุณวสวรรธน์ สิชาปกรณ์รัช, คุณสมภพ พิทักษ์, คุณภัควี สุขอร่าม, คุณสุจิตรา เอี่ยม

เรื่อง, ท่านประสงค์ ค้าทวี, คุณฐิตารินทร์ แสงรัตนเสฏฐ, คุณทับทิม เปรี่ยมแพร, ด.ช.ศรุตวิชญ์ อำพินและครอบครัว, นางทองปาน ปานสมบุญ, เรือโทหญิงอรวรรณ หยวกอิ่ม, คุณปิณฑิรา ก้อนทองคำ, คุณศุภฤกษ์-คุณอวยพร ตาละลักษณ์, คุณกรรณิกา พูลสวัสดิ์พงศ์, คุณสมชาย-คุณวรรณา กลิ่นจันทร์, คุณปาณัสม์-คุณธนรรถ-คุณเนตรฟ้า-คุณณัฐณัช ศรีอรนันต์ และนางวนิดา หงอกสิมมา, นางสมจิตร นาคหรั่ง (๓๐๐), คุณปรานี คำเลิศ และครอบครัว (๒๖๐), ข้าราชการกองบังคับคดีล้มละลาย๑, คุณสุริยะ กองศรีมา, คุณศิริชัย ภู่ประดิษฐ์, คุณนงลักษณ์ อุดมกุศลศรี, คุณอริยาธรณ์ ธารา

สายบุญ อาจารย์สุภาณี พิทักษ์วงษ์ โรงเรียนวชิรปราการวิทยาคม
อ.เมือง จ.กำแพงเพชร รวมเงิน ๖๘,๕๐๐ บาท

รายละ ๓๐,๐๐๐ บาท :- คุณแม่ศิริ-คุณสุวรรณา-คุณวิภา พิทักษ์วงษ์-คุณสุกัญญา-ด.ต.สมศักดิ์ กล่อมเกลาและครอบครัว

รายละ ๒๕,๐๐๐ บาท :- อาจารย์สุภาณี-นางสาวกานต์สินี พิทักษ์วงษ์

รายละ ๕,๐๐๐ บาท :- คุณพันธุ์ศิริ สายทองอินทร์และครอบครัว, คุณสุภาณี-คุณกานต์สินี พิทักษ์วงษ์

รายละ ๒,๐๐๐ บาท :- คุณศิริรักษ์ ยศปัญญาและครอบครัว

รายละ ๑,๕๐๐ บาท :- คุณแม่เฉลียว โภชน์พรหมและครอบครัว

รายละ ๑,๐๐๐ บาท :- คุณอักษร-คุณบุญญานุช ทองคุ้มและครอบครัว

รายละ ๕๐๐ บาท :- คุณพิมพ์พันธุ์-คุณสุภิตรา-คุณขวัญภินิช ตัณศลารักษ์, คุณช่อทิพย์ เกสรทองและครอบครัว, คุณศิรินุช ศิริชัย-คุณวรพงษ์ ใจแสน, คุณตาราพร ชินาวลีและครอบครัว, คุณวันเพ็ญ จงสวัสดิ์และครอบครัว, คุณอัญชลี ดีบู่และครอบครัว, คุณสมบูรณ์ สิ้วอินทร์และครอบครัว, คุณนฤมล สุดไทยและครอบครัว, คุณวิรัตน์ นวลละอองและครอบครัว

รายละ ๓๐๐ บาท :- คุณแม่สวอง เจริญบุญและครอบครัว, คุณอุทัยวัลภ์ อินแนม

รายละ ๑๐๐ บาท :- คุณวิมลศิริ มุสิกะปานและครอบครัว, คุณชัชวาล พันธุ์สังวรณ์และครอบครัว

สายบุญ คุณภัทร์ศริน จริยคุณกุลภัทร์ ร้านโมเดิร์นแองเจิ้ล จ.กำแพงเพชร

รวมเงิน ๕,๐๐๐ บาท

รายละ ๕๐๐ บาท :- คุณภัทร์ศริน จริยคุณกุลภัทร์, คุณสุปราณี จริยคุณ, คุณรัตติพัชญ์ จริยคุณกุลภัทร์, คุณพราวพัทธ์ จริยคุณกุลภัทร์, คุณวีรวิชญ์ หิรัญกุลทรัพย์, คุณอริศรา จริยคุณ, คุณชนากานต์ หนูอ่อน, คุณสมชาย เลขวิจิตเลิศ, คุณชนนิกานต์ เลขวิจิตเลิศ, คุณนภาพร ตันติกุล

สายบุญ คุณนริศ-คุณรุ่งอรุณ ตรณโนภาส กรุงเทพฯ

รวมเงิน ๓,๐๐๐ บาท

รายละ ๑,๐๐๐ บาท :- คุณนริศ-คุณรุ่งอรุณ ตรณโนภาส, คุณปิยาภา เล่ารุ่งโรจน์ และครอบครัว

รายละ ๕๐๐ บาท :- คุณสมชาย-คุณฉลัด-คุณธนกฤต-คุณธัญวดี ธัญวรธรรม, คุณรุ่งรัตน์ ลิ่วเฉลิมวงศ์-คุณณัฐนรี ตรณโนภาส

สายบุญ อาจารย์วัฒนา วังบุญ โรงเรียนวัดสิงห์ อ.วัดสิงห์ จ.ชัยนาท

รวมเงิน ๑๔,๙๒๐ บาท

รายละ ๑,๕๐๐ บาท :- คุณสนุ่น-คุณทองสุข ศุภปัญญาพงศ์,

รายละ ๑,๐๐๐ บาท :- ครอบครัววังบุญ, ครอบครัวห้องหิรัญ, ครอบครัวปีตานนท์ชัย, คุณนิภา ช้างหัวหน้า, คุณราตรี ช้างหัวหน้า, คุณสุนีย์ บุษพันธ์, คุณเพ็ญนภา เมฆพัฒน์

รายละ ๕๐๐ บาท :- คุณภาคภูมิ ฉิมพาลี, คุณสาวิตรี และครอบครัวศุภปัญญาพงศ์, คุณกมลทิพย์ อยู่พงษ์ไพบูลย์, คุณจิตรา จันทร์ศรี , คุณโสรยา แสงสร้อย, คุณวีณา นวมเพชร, คุณจิรวรรณ ภัทรเดชไพศาล, คุณกัลยาณี, คุณวันทนา ขุมเพ็ชร และครอบครัว, คุณพิศิษฐ์-คุณอมรรัตน์ เฟื่องจิตต์ และครอบครัว

รายละ ๒๐๐ บาท :- คุณจิรพันธ์-คุณมนัสสา มณฑา, คุณจีรวรรณ เสลา, คุณรำเพย ตุ่นเงิน, ร้านไพเราะ

รายละ ๑๐๐ บาท :- คุณสวาสดิ์ ห้อยพริ้งยุทธ, คุณทองสุทธิ์ ห้อยพริ้งยุทธ, คุณรุ่งจันทร์ ปาลณวงศ์ ณ อยุธยา, คุณเมธิดา เฉลยบุญ, ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, ครอบครัวแพสกุล, คุณเพชรา ประชาชัย

สายบุญ คุณวิลาวัลย์ วุฒิชัยรังสรรค์ โรงแรมโซฟิเทล เซนทาราแกรนด์ กรุงเทพฯ
รวมเงิน ๓,๐๐๐ บาท

สายบุญ คุณบานเย็น เพ็งดำ โรงพยาบาลสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
รวมเงิน ๑๔,๐๐๐ บาท

รายละ ๕,๐๐๐ บาท :- คุณสมพล อัฒรัตติพันธุ์ และครอบครัว

รายละ ๒,๐๐๐ บาท :- แม่ชีลัดดา โคมเมือง,

รายละ ๑,๐๐๐ บาท :- คุณบานเย็น เพ็งดำ และครอบครัว, คุณวรรณา นรมาตร (๘๐๐)

รายละ ๕๐๐ บาท :- คุณฟอง เพ็งดำ, คุณวิรัตน์ ศรีพนมวัลย์, คุณรัตนา กำจรพงศ์กุล, คุณวีรวัฒน์ อ้นดำ, คุณเอกพล เชิดชน, คุณพิมพิมล อินอำพล, พระศิริปิยะวาจาโก,(๔๐๐),

รายละ ๓๐๐ บาท :- คุณภานุรัตน์ สุวรรณโน , คุณซอนลัก เชียงแรง , ส.ต.คมกฤต เชียงแรง , คุณซ่น เชียงแรง (๒๐๐), คุณวรรณวิสา เชียงแรง (๒๐๐), คุณอมร สันทนะ (๒๐๐), คุณสธณ เพชรรัตน์ (๒๐๐), คุณบุษรินทร์ วิจิตรธนสาร (๑๐๐)

สายบุญคุณวนิดา แช่มพวงงาม สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
(สำนักงาน ปปง.) รวมเงิน ๑๓,๐๐๐ บาท

รายละ ๒,๐๐๐ บาท : คุณณัฐพล พิพิธรัตน์

รายละ ๕๐๐ บาท : วนิดา แช่มพวงงาม, คุณชาญชัย พงศ์ภัสสร, คุณสุวิจักขณ์ ธรรมชัยพจน์, คุณกรด บุญวาณิช, คุณชนิดาพร ภู่เรือน และครอบครัว, คุณนายโยธิน มีจันทร์ และครอบครัว,

รายละ ๓๐๐ บาท : คุณปิยะ ศรีวิกะ

รายละ ๒๐๐ บาท : คุณฐิติมา รุ่งปิติ, คุณเผ่าพงษ์ พรหมทอง, คุณธรรมนูญ คงรัตน์, คุณนฤตเดช นวนนิ่ม, คุณชมัยพร ชมกุล, คุณบัณฑิตา ขาวสอาด, คุณกฤต สิงห์เหลือง และครอบครัว, คุณวิชัย คำพันธ์, คุณพัชรา ไขแสง, คุณนิธิยา สังข์ชู, คุณเชิญ สังข์ชู, คุณชุมพร สังข์ชู, คุณธงชัย สังข์ชู

รายละ ๑๐๐ บาท : คุณพัชรียา เหมวิรุฬห์, คุณชลธิชา ดาวเรือง, คุณธไชย ดาวเรือง, คุณไกรเลิศ ดาวเรือง, คุณคีรีมาศ สุขประสงค์, คุณศกุนา เก้านพรัตน์

และครอบครัว, คุณพงษ์เทพ ธนวัฒน์นิรันดร์ และครอบครัว, คุณพีรพล มนต์ชัยกุล, คุณกัณฐกรณ์ ทรัพย์ทวี, คุณพิชิต ดอกไม้ไฟ, คุณเพ็ญพิชชา สิริสังข์วรวงศ์, คุณนพรัตน์ เขียวเมฆ, คุณธนสาร ใจนา, คุณศรีมูล ใจนา และครอบครัว, คุณกรองทอง สุเสารัจ และครอบครัว, คุณอรธีรา อสัมภินวัฒน์ และครอบครัว, ร.ต.ต.หญิงฐิติวรดา ผิวทอง, คุณสุนทรี ราชริวงค์, คุณวีระยุทธ หงษ์ด่านกลาง, คุณศิริกุล จุมสุวรรณ์, คุณสุรีย์รัตน์ สินคง, คุณสมบุญ จุมสุวรรณ์, คุณจันศรี จุมสุวรรณ์, คุณวิทยาพร จันทวาส และครอบครัว, คุณรณชัย เกิดมณี และครอบครัว, คุณกัลยา อินทรสาร, คุณวิศิษฏ์ ศรีประเสริฐ, คุณวิลาวรรณ ครุฑละออง, คุณจารุภัทร จัตตารีส์, คุณเพชรรัตน์ เวชภูติ, คุณสุทธิศักดิ์ สุมน, คุณทิพย์วรรณ วรรณโสภณ, คุณสุธิษา คำเหล็ก, คุณประวิทย์ สันธนะวิทย์, คุณมนพร พันธุมชัย, คุณทักษพร เกษตระกูล, พ.ต.ท.บรรจง ใหญ่ยงค์, คุณพยุง มะโหฬาร และครอบครัว, คุณวรเศรษฐ์ สุรพนานนท์ชัย, คุณวรมน หวังพินิจกุล, คุณอรวรรณ นาคแจ้ง, คุณเนตินัย แก้วเกิดเคน, คุณจาริณี ลิขิตธรรมวาณิช, คุณฐนาพงษ์ ทอนฮามแก้ว, คุณวรางค์รัตน์ กลับชนะ, คุณยุพาพร แสงประเสริฐ, พ.ต.ท.ณรงค์ฤทธิ์ ศิริสุรักษ์, คุณภัทระ หลักทอง, คุณสุภวรรณ คนเที่ยง, คุณพงศ์ธร ทองด้วง, คุณกฤชรัตน์ ไวยสุระสิงห์, คุณวันชัย สังข์ชู, คุณจันทรัตน์ จันทะดวง, ด.ช.ธนโชติ สังข์ชู

สายบุญคุณนัยรัตน์ ลภัสเศรษฐศิริ
(๖๐๐ เล่ม)

“อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ
ขอผลบุญนี้ จงถึงแก่ญาติของข้าฯ
สุขิตา โหนตุ ญาตโย
ขอให้ญาติของข้าฯ จงถึงซึ่งความสุข
อิทัง เม ปุญญัง นิพพานัสสะ ปัจจโยโหตุฯ
ขอผลบุญนี้ จงถึงซึ่งพระนิพพานเทอญฯ”

ขอจงโปรดอนุโมทนาบุญด้วยกันทุกท่านเทอญฯ

รายการชื่อหนังสือที่จัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว

ชุดท.พ.บัญชา ศิริไกร	**ค่าส่งเล่มละ**
- เที่ยวเมืองนรก	9 บาท
- เที่ยวเมืองสวรรค์	9 บาท
- วงเวียนกรรมของสัตว์โลก	9 บาท
- เส้นทางอริยะ	9 บาท
- ประวัติพระอรหันต์จี้กง	7 บาท
- ปรากฏการณ์นรกคนเป็น	7 บาท
- บันทึกเที่ยวเมืองตายโหง	7 บาท
- ธรรมญาณ	7 บาท
- 7 อริยเจ้า	7 บาท
- สังสารวัฏ	7 บาท
- จะไปนิพพานไม่ใช่เรื่องยาก	7 บาท
- ร้อยขันติ	7 บาท
- อู๋เซินเหลาหมู่ พระแม่องค์ธรรมมารดา	หมด
- บันทึกหนึ่งอนันตเหตุปัจจัย พระศรีอริยเมตไตรย	7 บาท
- ตรัยรัตน์กับเซ็น	9 บาท
- คัมภีร์กรรม 1-4	7 บาท
ชุด ช.วัฒนา	**ค่าส่งเล่มละ**
- บันทึกท่องนรกภูมิ	9 บาท
- แสงสว่างแห่งชีวิต	7 บาท
ชุดท.เลียงพิบูลย์	**ค่าส่งเล่มละ**
- ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เล่ม 1, 2, 3	9 บาท
- ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เล่ม 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10	7 บาท
- ธุดงควัตร	7 บาท
ชุด ทองทิว สุวรรณฑัต	**ค่าส่งเล่มละ**
- วิญญาณมีจริงหรือ เล่ม 1-11	7 บาท

ชุด ณรงค์ เสรีจินตกุล	**ค่าส่งเล่มละ**
- เล่ม 1 ท่องอเวจี	7 บาท
- เล่ม 2 เทวาไขปัญหา	7 บาท
- เล่ม 3 เสียงจากสุขาวดี	7 บาท
- เล่ม 4 พระโพธิสัตว์มาโปรด	7 บาท
- เล่ม 5 โอวาทเทวา 1	7 บาท
- เล่ม 6 พระโอวาท - เซียมซีเจ้าแม่กวนอิม	7 บาท
- เล่ม 7 โอวาทเทวา 2	7 บาท
- เล่ม 8 เรื่องสั้นสอนใจ	7 บาท
- เล่ม 9 เสียงจากโลกทิพย์	7 บาท
- เล่ม 10 เรื่องสั้นจากจีน	7 บาท
- เล่ม 11 นิทานกฎแห่งกรรม	7 บาท
- เล่ม 12 70 ภาพกตัญญู	7 บาท
- เล่ม 13 พระคุณบิดามารดา	7 บาท
- เล่ม 14 ผลแห่งกรรม	7 บาท
- เล่ม 15 ทางสว่าง	7 บาท
- เล่ม 16 กำเนิดเซียน	7 บาท
- เล่ม 17 เสียงสวรรค์	7 บาท
- เล่ม 18 กรรมลิขิต	7 บาท
- เล่ม 19 พระคุณพ่อแม่ยากทดแทน	7 บาท
- เล่ม 20 รวมเรื่องเด่นจีน	7 บาท
- เล่ม 21 เต๋า เซน สุขาวดี	7 บาท
- เล่ม 22 เต๋า เต๋อ จิง	7 บาท
ชุด พระโพธิสัตว์กวนอิม	**ค่าส่งเล่มละ**
- อภินิหารโปรดชาวโลก	7 บาท
- กำเนิดพระโพธิสัตว์กวนอิม (ท.พ.บัญชา ศิริไกร แปล)	7 บาท
ชุด สิริเทพ เทวาพร	**ค่าส่งเล่มละ**
- เล่ม 1 คัมภีร์ละกาม เล่ม 1	7 บาท
- เล่ม 2 คัมภีร์โปรดโลก	7 บาท

ชุด สิริเทพ เทวาพร (ต่อ)	**ค่าส่งเล่มละ**
- เล่ม 3 พระสูตรพ้นเคราะห์ภัย	7 บาท
- เล่ม 4 คัมภีร์ละกาม เล่ม 2	7 บาท
- เล่ม 5 เทิดทูนตัวหนังสือ	7 บาท
- เล่ม 6 ตำนานพระโพธิสัตว์	7 บาท
ชุด นิมิตพิศวง ของคุณไพศาล แสนไชย	**ค่าส่งเล่มละ**
- เล่ม 1 พระเจ้าตาเขียว	7 บาท
- เล่ม 2 ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง	7 บาท
- เล่ม 3 หลวงปู่ทวด และพระธาตุดอยสุเทพ	7 บาท
- เล่ม 4 เจ้าแม่หม่อนเล่า	7 บาท
- เล่ม 5 ข้ามเวลามาในฝัน	7 บาท
- เล่ม 6 โยนกนคร	7 บาท
- เล่ม 7 พระธาตุกล่องข้าวน้อย และศึกบางระจัน	7 บาท
- เล่ม 8 พระเจ้าตนหลวง:พระธาตุศรีสองรัก:หลวงพ่อโสธร	7 บาท
- เล่ม 9 พระธาตุหริภุญชัย	7 บาท
- เล่ม 10 พระพุทธชินราช	7 บาท
- เล่ม 11 พระปฐมเจดีย์	7 บาท
- เล่ม 12 วัดพระพุทธบาทสี่รอย	7 บาท
- เล่ม 13 วัดพระพุทธบาทตากผ้า:พระธาตุพนม	7 บาท
- เล่ม 14 วัดน้ำบ่อหลวง:วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ	7 บาท
- เล่ม 15 การสร้างวัดพระธาตุศรีจอมทอง	7 บาท
- เล่ม 16 การสร้างพระแก้วมรกต	7 บาท
- เล่ม 17 การสร้างวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร:นครศรีธรรมราช	7 บาท
ชุด มนุษย์เกิดมาทำไม? ของสุวัฒน์ พิทักษ์วงษ์	**ค่าส่งเล่มละ**
- เล่ม 1 ว่าด้วยภาคปริยัติ	9 บาท
- เล่ม 2 ว่าด้วยภาคธรรมปฏิบัติสู่ธรรมปฏิเวธ	9 บาท
- เล่ม 3 ว่าด้วยภาคปกิณณกธรรม (ถาม-ตอบปัญหาธรรมะฯ)	9 บาท
- เล่ม 4 ว่าด้วยภาคปกิณณกธรรม (ถาม-ตอบเพื่อการศึกษาธรรมะฯ)	9 บาท

ชุด มนุษย์เกิดมาทำไม? ของสุวัฒน์ พิทักษ์วงษ์ (ต่อ)	**ค่าส่งเล่มละ**	
- เล่ม 5-6 ว่าด้วยภาคปกิณณกธรรม (ธรรมะจากภาพ เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนา)	9	บาท
- เล่ม 7 ว่าด้วยภาคปฏิเวธะธรรม (การทำความเข้าใจคำสอนในบทสวดมนต์แปลเพื่อปฏิบัติ และธรรมบรรยายเรื่อง **"**อริยมรรค...เส้นทางพระอริยะ**"**)	7	บาท
- เล่ม 8 ว่าด้วยคู่มือพระอภิธรรมเชิงแนวปฏิบัติ	15	บาท
- เล่ม 9-10 ว่าด้วยพระสุตตันตปิฎก (พระสูตร)	15	บาท
- เล่ม 11 ว่าด้วยพระวินัยเชิงแนวปฏิบัติ (วินัยพระ-วินัยฅน)	15	บาท
- เล่ม 12 ว่าด้วยคู่มือมนุษย์พันธุ์แท้	15	บาท
- เล่ม 13 ตอนประกันชีวิตปิดอบายภูมิ	9	บาท
- เล่ม 14 ตอนกรรมฐานลืมตา (ในชีวิตประจำวัน) **สุวัฑฒโนภิกขุ**	9	บาท
- เล่ม 15 ตอนอรรถกถาธรรมบทแปลจากพระบาลี	15	บาท
- เล่ม 16 ตอนจบพรหมจรรย์ (กิจอื่นที่พึงทำยิ่งไปกว่านี้ไม่มี)	9	บาท
- คำสอนการอุทิศบุญที่ได้ผล พระอาจารย์เกษม อาจิณฺณสีโล	7	บาท
- ซีดีธรรมะบรรยาย (MP 3) รวม 3 ชุด 3 แผ่นๆ ละ	15	บาท
หนังสือเล่มอื่น ๆ	**ค่าส่งเล่มละ**	
- ชุดผลบุญผลกรรม เล่ม 1-3 (เล่ม 1,2 หมด)	7	บาท
- ธรรมะจากต้นไม้ ของหลวงปู่ชา สุภัทโท		หมด
- หลวงปู่ฝากไว้ ของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล	7	บาท
- คำสารภาพของวิญญาณบาป ของ น.พ.อาจินต์ บุญเกตุ	7	บาท
- โอวาทสี่ของท่านเหลี่ยวฝาน มิสโจ แปล	7	บาท
- สุสานดำ ของ พระ อ.บุญช่วย ฐิติสาโร		หมด
- หนังสือสวดมนต์ ทำวัตรเช้า-ทำวัตรเย็น	7	บาท
- ประสบการณ์ในยมโลก ของพลโท สมาน วีระไวทยะ	7	บาท
- ประวัติโป๊ยเซียนโจวซือ	7	บาท
- การกินเจ และอาหารธรรมชาติ	7	บาท
- กินเจเว้นกรรม	7	บาท
- คิริมานนทสูตร	7	บาท

หนังสือเล่มอื่น ๆ (ต่อ)	**ค่าส่งเล่มละ**
- ท่านถามเราตอบ	หมด
- ความถูกต้องคืออะไร	หมด
- ผัก ผลไม้ ตำราวิเศษของเซียนฮั้วท้อ	7 บาท
- ชีวิตหนึ่งมีค่าคุณอนันต์ ท่านจี้กงมหาเถระ 1-3	7 บาท
- แค่เอื้อม	7 บาท
- พระสงฆ์ดีอย่างไร	7 บาท
- พระกษิติครรภโพธิสัตว์	7 บาท
- ไตรรัตน์ 1-3	7 บาท
- มนุษย์ยังจะบริโภคเนื้อสัตว์อีกหรือ? หากรู้ว่า	7 บาท
- ก้าวย่างบิณฑบาต	9 บาท
- มหามงคลคาถา	7 บาท
- พุทธมนต์คาถา	7 บาท
- พระอริยะหวังเฟิงอี้ เล่ม 1	7 บาท
- พระอริยะหวังเฟิงอี้ เล่ม 2	7 บาท
- มรดกธรรม ของ เสถียร โพธินันทะ เล่ม 1	7 บาท
- มรดกธรรม ของ เสถียร โพธินันทะ เล่ม 2	7 บาท
- ธรรมปฏิทาของอาหมอ ผู้สานต่อเส้นทางธรรม	7 บาท

หนังสือธรรมะแจกฟรีคนละ 1 เล่ม
ผู้ใดต้องการมากกว่า 1 เล่ม กรุณาช่วยค่าพิมพ์

ผู้ใดต้องการ มนุษย์เกิดมาทำไม เล่ม 15
ติดต่อได้ที่

ทันตกิจคลีนิค

ทันตแพทย์ บัญชา ศิริไกร (ธนาณัติสั่งจ่าย ปณ. ประตูน้ำ)

745/43-44 ถนนเพชรบุรี ปากซอยเพชรบุรี 19 เขตราชเทวี

กรุงเทพมหานคร 10400

โทร. 02-252-9484, 02-252-6297

ติดต่อได้ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 9.00-19.00 น. (เว้นวันอาทิตย์)

คุณนัยรัตน์ ลภัสเศรษฐศิริ *(ธนาณัติสั่งจ่าย ปณ.กลาง)*

383 ซอยสันติภาพ 1 ถนนทรัพย์ สี่พระยา

บางรัก กรุงเทพมหานคร 10500

โทร. 02-268-1505, มือถือ 089-811-4437

โรงเจลั้งเต็กตึ้ง

236 ซอยอาภาภิรมย์ (ข้างอาคารแสดงสินค้ากรมพาณิชย์สัมพันธ์)

ถนนรัชดา แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

โทร. 02-513-1056

ท่านที่ต้องการให้ส่งหนังสือทางไปรษณีย์

กรุณาส่งแสตมป์มาด้วย ค่าส่งเล่มละ 15 บาท

(แจกฟรี ๑ เล่ม เล่มต่อไป กรุณาช่วยทำบุญค่าพิมพ์)

แจ้งข่าวการกุศล
ปลดปล่อยชีวิตสัตว์

เนื่องในวันมาฆบูชา - วิสาขบูชา เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันที่ 5 ธันวาคม เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชฯ ทางเราผู้จัดพิมพ์หนังสือธรรมะได้จัดให้มีการปลดปล่อยไก่ชีวิตโค-กระบือและสัตว์น้ำ หากท่านผู้ใดมีจิตเมตตาร่วมสร้างบุญกุศล โปรดส่งจดหมายพร้อมชื่อ สกุล, ที่อยู่ และธนาณัติในนามของดิฉัน สั่งจ่าย ปณ.กลาง ตามที่อยู่ข้างล่างนี้

คุณนัยรัตน์ ลภัสเศรษฐสิริ *(ธนาณัติสั่งจ่าย ปณ.กลาง)*

383 ซอยสันติภาพ 1 ถนนทรัพย์ สี่พระยา

บางรัก กรุงเทพมหานคร 10500

โทร. 02-268-1505, มือถือ 089-811-4437

ท่านผู้ใดรวบรวมเงินครบ 1 ตัว (17,000บาท) ทางโรงฆ่าสัตว์ และกรมปศุสัตว์จะมีใบเสร็จรับเงินและใบอนุโมทนา ส่งถึงท่านโดยตรง (ราคาอาจเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น)

จาก

นัยรัตน์ ลภัสเศรษฐสิริ

17 พฤษภาคม 2554

หนังสือนี้

จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน ไม่จำหน่าย

เมื่อท่านไม่ต้องการใช้หนังสือนี้แล้ว

กรุณามอบให้ห้องสมุดหรือผู้อื่นใช้ประโยชน์ต่อไป

จะเป็นกุศลอย่างยิ่ง

ผู้ใดต้องการหนังสือติดต่อได้ที่

คุณนัยรัตน์ ลภัสเศรษฐศิริ (ธนาณัติสั่งจ่าย ป.ณ.กลาง ๑๐๕๐๐)
๓๘๓ ซอยสันติภาพ ๑ ถนนทรัพย์ สี่พระยา บางรัก กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทร. ๐๒-๒๖๘๑๕๐๕, ๐๘๙-๘๑๑๔๔๓๗
(แจกฟรี ๑ เล่ม เล่มต่อ ๆไปกรุณาช่วยบริจาคเงินทำบุญค่าพิมพ์)
(ท่านที่ต้องการให้ส่งหนังสือทางไปรษณีย์ กรุณาส่งเงินค่าจัดส่งไปด้วย เล่มละ ๑๕ บาท)

อนึ่ง ท่านที่ประสงค์พิมพ์หนังสือ ตั้งแต่ ๕๐๐ เล่มขึ้นไป เพื่อแจกเนื่องในโอกาสเทศกาลงานบุญต่าง ๆ โปรดแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย ๓ วัน